

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI PROGRAMI**

CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1940) İSTANBUL KONUT MİMARİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

20046046 Derya ÖZAKBAŞ

Danışman

Prof. Dr. Gönül CANTAY

İSTANBUL – HAZİRAN 2007

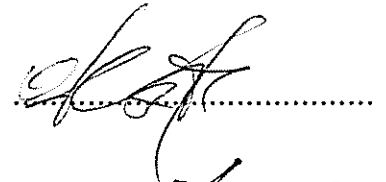
Derya ÖZAKBAŞ tarafından hazırlanan Cumhuriyet Dönemi (1923-1940) İstanbul Konut Mimarisi adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 02 / 07 / 2007

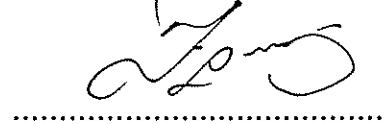
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

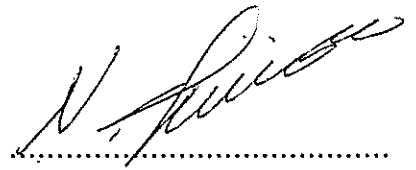
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Gönül CANTAY (Danışman)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Nuri SEÇGİN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Nalan TÜRKMEN (M.Ü.Öğr.Üy.)

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi konut mimarisi, üzerinde derin araştırmalar yapılması gereken önemli bir konudur. Cumhuriyet rejiminin anlaşılmasında mimarlık önemli rol oynamaktadır. Bu görüş doğrultusunda başladığım “Cumhuriyet Dönemi (1923-40) İstanbul Konut Mimarisi” adlı tez çalışmam meskun mahalde çalışmanın verdiği zorluklarla tamamlanmıştır.

1923-1940 Yılları arasında İstanbul'da inşa edilen konutlar İstanbul'un mimari oluşumu içinde özel bir yere sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde levanten azınlıkların Galata-Pera ve Kadıköy-Yeldeğirmeni'nde başlattığı çok katlı apartmanlaşma Cumhuriyet Dönemi'nde tüm ülkeye yayılmıştır. 1920'li yıllarda devlet, başkent Ankara'nın imar çalışmalarına ağırlık verdiğinden İstanbul'da imar faaliyetleri ve konut inşaatı 1930lu yıllarda ilerleme göstermiştir. Büyük çoğunluğu çarpık kentleşme, mal sahiplerinin kendi istekleri ve 1950li yıllarda yapılan yol ve şehir plânlama çalışmaları nedeniyle yıkılmış veya tahrip olmuş dönemin modern çok katlı apartmanları ve sayfiye villalarından günümüze bazı örnekler kalabilmiştir ama bu örneklerde fotoğraf çekme ve röleve çalışmasına izin verilmediğinden konutlar dönemin yazılı kaynaklarından tespit edilerek çalışılmıştır.

Konunun belirlenmesi ve çalışma aşamasında önerileri ve bilgileri ile beni yönlendiren danışman hocam Sayın Profesör Doktor Gönül CANTAY'a, günümüze ulaşan konutların kadastro paftaları ve plânlarını temin aşamasında desteklerini gördüğüm özellikle Beyoğlu ve Beşiktaş Belediyesi'nin İmâr Müdürlüğü, İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü personeline, Lisans ve Yüksek Lisans eğitimimi aldığım Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyeleri ve öğretim elemanlarına, tez aşamasındaki sorunlarımı paylaşan bölüm asistanlarına, her zaman desteklerini gördüğüm aileme, göstermiş oldukları anlayış ve destekten dolayı teşekkür ederim.

Derya ÖZAKBAŞ

Haziran 2007

ÖZET

Uygarlık yerleşme ile başlar. İlk çağlardan günümüze kadar geçen sürenin her aşamasında yerleşme sorunu ile karşılaşan insanoğlu, kendi zekası, bilgisi, beklentileri, içinde bulunduğu zamanın koşulları ve doğa şartlarına göre yaşam mekânlarını değişik şekillerde plânlayıp inşa etmiştir. Zaman içinde edinilen her bilgi bir sonraki dönemin altyapısını oluşturmuştur.

Mağaralarda ve ağaç kavuklarında başlayan yaşam, modern dairelere taşınmış, her ülke kendi yaşam tarzına uygun modern konutlar inşa ederek mimarlık sahnesinde yerini almıştır. Ülkemizde konutlar, dış dünyanın mimarî gelişimleri takip edilerek inşa edilmiştir.

İnsanların ikamet ettiği ve yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği en önemli mekân konuttur. Konut mimarisinin oluşumu ülkelerin yaşam şartları, sorunları, maddi imkanları ve düşünce yapısı ile paralel gelişim göstermektedir. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi konutları inşa edildikleri dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Zor şartlar altında kazanılan savaşlar, insanların kaybetmek istemediği geleneksel değerler ve yeni yaşam tarzları değişik mimari yapılanmalara neden olmuştur. Uzun bir süreç içinde uygulanan değişik mimari tarzlar hiçbir zaman birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamış bilakis birbiri ile eş zamanlı yaşamıştır. “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi”, “Birinci Ulusal Mimarlık Sonrası Dönem”, “İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi”, “İkinci Ulusal Mimarlık Sonrası Dönem” gibi gruplara ayrılan süreçlerde savaşın yok ettiği topraklarda yeni bir ülke yaratılmış ve yabancı uzmanlar yanında pek çok Türk mimar faaliyette bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun XVIII.yy.da sürdürdüğü yenileşme hareketleri mimarlık alanında kendini göstermiş ve zenginleşen gayrimüslim halk, İstanbul’un belli semtlerinde yüksek apartmanlar inşa ettirmiştir. Başlangıçta geleneksel yaşam tarzı, İslâmî kurallar ve maddi imkansızlıklar

nedeniyle apartmanlara talep etmeyen Müslüman halk zamanla bu evlerde yaşamaya başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra devletin, Başkent Ankara'da başlattığı mimari çalışmalar kısa süre sonra İstanbul'da ve diğer şehirlerde devam etmiş böylece Modern Mimarlık alanındaki yenilikler devlet desteğiyle tüm yurda yayılmaya başlamıştır.

Türk toplumu Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimler yaşamıştır. Türk aile yapısına bakıldığında ataerkil geniş aile Cumhuriyet Dönemi'nde yerini çekirdek aileye bırakmış, ön plâna çıkan küçük ailelerin gereksinimleri, yaşam tarzları da geleneksel Türk ailesine göre farklılaşmıştır. İki veya tek katlı evlerin yerini çok katlı apartmanlar almış, maddi durumu iyi olan vatandaşların belli semtlerde inşa ettirdikleri plânlı apartmanlar ve kira evlerinde küçük aileler kiracı olmaya başlamıştır. Çekirdek ailelerin istek ve ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda inşa edilen modern evlerde Avrupa'da inşâ edilen konutların plânları, süsleme programları ve mobilyaları tercih edilmiş, evlerde sadelik, fonksiyonellik ve konfor aranmıştır.

Evlerde dikkati çeken en belirgin değişiklik odalarda olmuştur. Geleneksel Türk konut mimarisinde her türlü ihtiyacın görüldüğü odalar, Cumhuriyet'in ilanından sonra değişik ihtiyaçlara hizmet eden bağımsız mekânlar şeklinde düzenlenmeye başlamış, salon, oturma odası, yatak odası, mutfak, banyo ve tuvalet kavramları oluşmuştur. Geleneksel özellik taşıyan sedirler, yüklükler, yataklar, kandiller, ocaklar ortadan kalkmış bunların yerine modern ve Batılı tarzda mobilyalar olan koltuk takımları, sandalyeler, yataklar, lambalar...vs. gelmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER : Osmanlı, Cumhuriyet, İstanbul, Mimari, Konut.

SUMMARY

Civilization starts with settlement. Human being has faced settlement problems in every rank of life. According to mankind's own intelligence, knowledge, expectations, conditions of time and nature, life places passed through different ranks from ancient times to today. Obtained every knowledge underlined the next terms.

Life started in caves and tree cavities, then carried to modern flats. Every country took part in architecture stage by building modern homes suited to their life styles. In our country, residences built by following the European countries architectural developments.

Residences are the most important places in mankind's life, so residence architecture had a parallel development with life situations, problems, materialistic possibility (materiality) and consideration type of countries. In early period at Republic of Turkey (1923-1940) residences reflect the peculiarity of their construction time. Wars gained under hard conditions, passed times standard of judgments, new life styles caused new architectural types and these different architecture types lived isochronal. In the "First National Architecture Period", "After The First National Architecture Period", "Second National Architecture Period" and "After The Second National Architecture Period", many Turkish architectures, as well as foreign specialists, built constructions to rebuild Turkey after the wars.

In eighteenth century, nonmuslim citizens started to become richer in Ottoman Empire and they made many high apartment houses built in main neighborhoods of İstanbul. In the beginning muslim citizens not demanded these houses because of Islamic rules and low material conditions, but in the course of time they also started to live in them. After the declaration of Republic in Turkey, government started architectural study in capital city, İstanbul and other cities.

Turkish society lived many variations in social, cultural and economical spaces in early times of Republic Period. Traditional Turkish patriarchy family turned to modern family type which exists of father, mother and children. New families' life styles and expectations started to change in those days. One or two flated houses left their places to apartment houses concerned to rich people. They have builded in style of European countries home plans and also decorated with modern types. People prefared simplicity, functionality and comfort in these houses. As time passed mainmast people started to become tenants in these houses.

In houses, the main difference made in room plannings. In traditional Turkish houses every rooms planned like seperate homes. Every need for example eating, sleeping, entertaining guests, having a bath was happening in the same room. But in Turkish Republic Period, rooms were prepared as seperate places. Guest room, living room, bedroom, kitchen, bathroom, toilet planed in houses. Like room plans, room designing had also changed. Traditional furnitures like divans, sofas, oil lamps, fireplaces had replaced with armchairs, chairs, beds, lamps...etc.

KEYWORDS : Ottoman, Republic, İstanbul, Architecture, Residence.

RESİMLER LİSTESİ

- RESİM 1.** Hasan Bey Apartmanı, giriş cephesi, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 327.
- RESİM 2.** İzzet Bey Evi, giriş cephesi, Mimar Saim'den, sayfa 328.
- RESİM 3.** Osman Bey Köşkü, giriş cephesi, Nazif ASAL'dan, sayfa 328.
- RESİM 4.** Sıdika Haydar Hanım Evi, esas cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 329.
- RESİM 5.** Sıdika Haydar Hanım Evi, yan cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 329.
- RESİM 6.** Sıdika Haydar Hanım Evi, arka cephesi, Faruk Galip'ten, sayfa 330.
- RESİM 7.** Hakkı Bey Evi, giriş cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 330.
- RESİM 8.** Hakkı Bey Evi, arka cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 331.
- RESİM 9.** Ressam Şevket Bey Yalısı, esas (deniz) cephesi, Semih RÜSTEM'den, sayfa 331.
- RESİM 10.** Şevket Bey Yalısı, esas cephede bulunan elibelindeler, Semih RÜSTEM'den, sayfa 332.
- RESİM 11.** Ressam Şevket Bey Yalısı, arka (bahçe) cephesi, Semih RÜSTEM'den, sayfa 332.
- RESİM 12.** Ahmed Ağaoğlu Evi, esas cephesi, Arkitekt Dergisi, S.10-11, 1938'den, sayfa 333.
- RESİM 13.** Ahmed Ağaoğlu Evi, oval salondan görünüm, Arkitekt Dergisi, S.10-11, 1938'den, sayfa 333.
- RESİM 14.** Nazım Malkoç Evi, esas cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 334.
- RESİM 15.** Nazım Malkoç Evi, arka cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 334.
- RESİM 16.** Ayaşlı Yalısı, deniz cephesi, Sedad H. ELDEM'den, sayfa 335.
- RESİM 17.** Ayaşlı Yalısı, deniz cephesi, Sedad H. ELDEM'den, sayfa 335.
- RESİM 18.** Behçet Ünmeriç Evi, esas cephesi, Neşet AKATAY'dan, sayfa 336.
- RESİM 19.** Behçet Ünmeriç Evi'nin temellerini oluşturan eski bina, Neşet AKATAY'dan, sayfa 336.

- RESİM 20.** Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, esas cephesi, Ekrem H. AYVERDİ'den, sayfa 337.
- RESİM 21.** Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, arka cephesi, Ekrem H. AYVERDİ'den, sayfa 337.
- RESİM 22.** Bosfor Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 338.
- RESİM 23.** Bosfor Apartmanı, teras katları, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 339.
- RESİM 24.** Bosfor Apartmanı, arka cephesi, Mimar Dergisi, S.10, 1932'den, sayfa 339.
- RESİM 25.** Derviş Bey Apartmanı, esas cephesi, Hasan ADİL'den, sayfa 340.
- RESİM 26.** Derviş Bey Apartmanı, giriş cephesi, Hasan ADİL'den, sayfa 341.
- RESİM 27.** İstiklâl Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 342.
- RESİM 28.** İstiklâl Apartmanı, saçaklık düzenlemesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 342.
- RESİM 29.** İstiklâl Apartmanı, esas cephedeki kapalı çıkma, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 343.
- RESİM 30.** İstiklâl Apartmanı, arka cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 343.
- RESİM 31.** Nan Apartmanı, esas cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 344.
- RESİM 32.** Nan Apartmanı, yan cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 345.
- RESİM 33.** Melek Apartmanı, esas cephesi, F. SANTUR - A. MORTAŞ'tan, sayfa 346.
- RESİM 34.** Melek Apartmanı, esas cephesi, F. SANTUR - A. MORTAŞ'tan, sayfa 347.
- RESİM 35.** Cemil Bey Evi, esas cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 348.
- RESİM 36.** Cemil Bey Evi, kapalı çıkma, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 348.
- RESİM 37.** Cemil Bey Evi, esas cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 349.
- RESİM 38.** Seza Apartmanı, esas cephesi, Sırrı ARİF'ten, sayfa 350.
- RESİM 39.** Seza Apartmanı, esas cephedeki bahçe girişi, Sırrı ARİF'ten, sayfa 351.
- RESİM 40.** Seza Apartmanı, esas cephedeki bina girişi, Sırrı ARİF'ten, sayfa 351.
- RESİM 41.** Seza Apartmanı, esas cephedeki kapalı balkon, Sırrı ARİF'ten, sayfa 352.

RESİM 42. Ceylan Apartmanı, genel görünüş, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 352.

RESİM 43. Ceylan Apartmanı , Kocatepe Caddesi cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 353.

RESİM 44. Ceylan Apartmanı ,Gümüşsuyu Caddesi cephesi , Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 354.

RESİM 45. Ceylan Apartmanı, çocuk odasının beşgen balkonu, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 355.

RESİM 46. Ceylan Apartmanı, teras dairesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 355.

RESİM 47. Ziya Zeren Evi, esas cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 356.

RESİM 48. Cili Kira Evi, giriş cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 357.

RESİM 49. Cili Kira Evi, bahçe girişindeki markiz kısmı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 357.

RESİM 50. Cili Kira Evi, esas (arka) cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 358.

RESİM 51. İkbal Kira Evi, esas (kuzey) cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 358.

RESİM 52. İkbal Kira Evi, giriş (batı) cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 359.

RESİM 53. İkbal Kira Evi, arka (güney) cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 359.

RESİM 54. Demir Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 360.

RESİM 55. Demir Apartmanı, esas cephedeki kapalı çıkma, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 361.

RESİM 56. Demir Apartmanı, kapalı çıkmadan detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 361.

RESİM 57. Demirağ Apartmanı, esas cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 362.

RESİM 58. Gezi Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 363.

RESİM 59. Gezi Apartmanı, teras katları, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 363.

RESİM 60. Kadıköy'de Kira Evi, giriş cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 364.

RESİM 61. Kadıköy'de Kira Evi, yan cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 365.

RESİM 62. Kadıköy'de Kira Evi, arka cephesi, Zeki SAYAR'dan, sayfa 365.

RESİM 63. Karaağaç Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 366.

RESİM 64. Karaağaç Apartmanı, esas cephesinden detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 367.

RESİM 65. Platin Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 367.

RESİM 66. Platin Apartmanı, saçaklık bezemesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 368.

RESİM 67. Platin Apartmanı, esas cephedeki kapalı çıkma, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 368.

RESİM 68. Cumhuriyet Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 369.

RESİM 69. Cumhuriyet Apartmanı, bezemeli saçaklık konsolları ve cephe nişi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 370.

RESİM 70. Cumhuriyet Apartmanı, zemin kat konsolları, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 370.

RESİM 71. Cumhuriyet Apartmanı, balkon altındaki elibelindeler, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 371.

RESİM 72. Cumhuriyet Apartmanı, düşey plaster başlangıcı, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 372.

RESİM 73. Cumhuriyet Apartmanı, zemin kat konsolundan detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 373.

RESİM 74. Cumhuriyet Apartmanı, arka cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 374.

RESİM 75. Cumhuriyet Apartmanı, arka cephe konsolları, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 375.

RESİM 76. Cumhuriyet Apartmanı, konsollardan detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 375.

RESİM 77. Hüsnü Bey Apartmanı, esas cephesi, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 376.

RESİM 78. Hüsnü Bey Apartmanı, esas cephesi, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 377.

RESİM 79. İhsan Hanım Evi, esas cephesi, Sedad H. ELDEM'den, sayfa 378.

RESİM 80. İhsan Hanım Evi, esas cephedeki bina girişi, Sedad H. ELDEM'den, sayfa 379.

RESİM 81. Mr. L. Varber Villası, esas cephesi, Vedat TEK'ten, sayfa 380.

RESİM 82. Mr. L. Varber Villası, esas cephedeki villa girişi, Vedat TEK'ten, sayfa 380.

RESİM 83. Mr. L. Varber Villası, arka cephesi, Vedat TEK'ten, sayfa 381.

RESİM 84. Mr. L. Varber Villası, deniz cephesi, Vedat TEK'ten, sayfa 381.

RESİM 85. Mr. L. Varber Villası, deniz cephesi terasının sütunları, Vedat TEK'ten, sayfa 382.

RESİM 86. Pertev Apartmanı, giriş cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 382.

RESİM 87. Pertev Apartmanı, düşey cephe bezemeleri, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 383.

RESİM 88. Pertev Apartmanı, Şehit Muhtar Mahallesi cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 384.

RESİM 89. Pertev Apartmanı, Şehit Muhtar Mahallesi cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 384.

RESİM 90. Pertev Apartmanı, birinci kat balkonu, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 385.

RESİM 91. İhsan Bey Evi, esas cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 385.

RESİM 92. İhsan Bey Evi, bahçe cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 386.

RESİM 93. İhsan Bey Evi, arka cephesi, Faruk GALİP'ten, sayfa 386.

RESİM 94. Röntgen Apartmanı, esas cephesi, Zeki SELAH'tan, sayfa 387.

RESİM 95. Röntgen Apartmanı, yan cephesi, Zeki SELAH'tan, sayfa 388.

RESİM 96. Röntgen Apartmanı, dairese kapı üstlüğü, Zeki SELAH'tan, sayfa 389.

RESİM 97. Röntgen Apartmanı, arka cephesi, Zeki SELAH'tan, sayfa 389.

RESİM 98. Şevket Bey Apartmanı, esas cephesi, Nazif ASAL'dan, sayfa 390.

RESİM 99. Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartmanı, esas cephesi, Sedat H. ELDEM'den, sayfa 391.

RESİM 100. Bayan Firdevs Evi, bina girişi, Sedat H. ELDEM'den, sayfa 392.

RESİM 101. Bayan Firdevs Evi, arka cephesi, Sedat H. ELDEM'den, sayfa 392.

RESİM 102. Halit Ziya Bey Apartmanı, esas cephesi, Vedat TEK'ten, sayfa 393.

RESİM 103. Halit Ziya Bey Apartmanı, cephe bezemeleri, Vedat TEK'ten, sayfa 394.

RESİM 104. Halit Ziya Bey Apartmanı, cephe bezemeleri, Vedat TEK'ten, sayfa 394.

RESİM 105. Halit Ziya Bey Apartmanı, arka cephesi, Vedat TEK'ten, sayfa 395.

RESİM 106. İskeçe Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 396.

RESİM 107. İskeçe Apartmanı, esas cephenin kapalı çıkması, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 397.

RESİM 108. İskeçe Apartmanı, çokgen kapı üstlüğü, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 397.

RESİM 109. Rıfkı Bey Evi, esas cephesi, Zeki SELAH'tan, sayfa 398.

RESİM 110. Rıfkı Bey Evi , esas cephedeki salonun kapalı çıkması, Zeki SELAH'tan, sayfa 398.

RESİM 111. Rıfkı Bey Evi , esas cephedeki bina girişi ve kapı üstlüğü, Zeki SELAH'tan, sayfa 399.

RESİM 112. Rıfkı Bey Evi, arka cephesi, Zeki SELAH'tan, sayfa 399.

RESİM 113. Zeki Zeren Kira Evi, esas cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 400.

RESİM 114. Zeki Zeren Kira Evi, esas cephedeki kapalı çıkması, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 401.

RESİM 115. Zeki Zeren Kira Evi, arka cephesi, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 401.

RESİM 116. Taşçı Salih Evi, esas cephesi, Sırrı BİLEN'den, sayfa 402.

RESİM 117. Taşçı Salih Evi, esas cephesinden detay, Sırrı BİLEN'den, sayfa 402.

RESİM 118. Taşçı Salih Evi, yan cephesi, Sırrı BİLEN'den, sayfa 403.

RESİM 119. Tüten Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 404.

RESİM 120. Tüten Apartmanı, esas cephesinin pencere açıklıkları, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 405.

RESİM 121. Tüten Apartmanı, esas cephedeki bina girişi, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 405.

RESİM 122. Tüten Apartmanı, esas cephedeki balkonlar, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 406.

RESİM 123. Tüten Apartmanı, salondan görüntü, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 406.

RESİM 124. Tüten Apartmanı, arka cephesi, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 407.

RESİM 125. Feneryolu'nda Kira Evi, giriş cephesi, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 408.

RESİM 126. Gevrek Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 408.

RESİM 127. Gevrek Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 409.

RESİM 128. Gevrek Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 409.

RESİM 129. Gevrek Apartmanı , esas cephesinin düşey bezemeleri, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 410.

RESİM 130. Göksun Kira Evi, esas ve yan cephesi, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 411.

RESİM 131. Göksun Kira Evi, yan cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 412.

RESİM 132. Göksun Kira Evi, bina girişi, Asım MUTLU'dan, sayfa 412.

RESİM 133. İnkılâp Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 413.

RESİM 134. İnkılâp Apartmanı, esas cepheden detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 414.

RESİM 135. İnkılâp Apartmanı, arka cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 414.

RESİM 136. İnkılâp Apartmanı, arka cepheden detay, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 415.

RESİM 137.Sümer Apartmanı, esas cephesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 415.

RESİM 138. Sümer Apartmanı, esas cepheden detay, Derya ÖZAKBAŞ' tan, sayfa 416.

RESİM 139. Sümer Apartmanı, esas cephedeki balkon düzenlemesi, Derya ÖZAKBAŞ'tan, sayfa 416.

RESİM 140. Teşvikiye'de Kira Evi, esas cephesi, Nazif ASAL'dan, sayfa 417.

PLANLAR LİSTESİ

PLAN 1. Hasan Bey Apartmanı, normal kat planı, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 418.

PLAN 2. İzzet Bey Evi, zemin kat planı, Mimar Saim'den, sayfa 419.

PLAN 3. İzzet Bey Evi, normal kat planı, Mimar Saim'den, sayfa 420.

PLAN 4. Osman Bey Köşkü, zemin kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 421.

PLAN 5. Osman Bey Köşkü, birinci kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 422.

PLAN 6. Sıdika Haydar Hanım Evi, zemin kat planı, Faruk GALİP'ten, sayfa 423.

PLAN 7. Sıdika Haydar Hanım Evi, birinci kat planı, Faruk GALİP'ten, sayfa 424.

PLAN 8. Hakkı Bey Evi, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 425.

PLAN 9. Hakkı Bey Evi, birinci kat planı, sayfa Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 425.

PLAN 10. Ressam Şevket Bey Yalısı, zemin kat planı, Semih RÜSTEM'den, sayfa 426.

PLAN 11. Ressam Şevket Bey Yalısı, çatı kat planı, Semih RÜSTEM'den, sayfa 426.

PLAN 12. Ressam Şevket Bey Yalısı, birinci kat planı, Semih RÜSTEM'den, sayfa 427.

PLAN 13. Ahmet Ağaoğlu Evi, zemin kat planı, İnci ASLANOĞLU'ndan, sayfa 428.

PLAN 14. Ahmet Ağaoğlu Evi, birinci kat planı, İnci ASLANOĞLU'ndan, sayfa 429.

PLAN 15. Eczacı Nazım Malkoç Evi, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 430.

PLAN 16. Eczacı Nazım Malkoç Evi, birinci kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 430.

PLAN 17. Ayaşlı Yalısı, zemin kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 431.

PLAN 18. Ayaşlı Yalısı, birinci kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 431.

PLAN 19. B. Behçet Ünmeriç Evi, zemin kat planı, Neşet AKATAY'dan, sayfa 432.

PLAN 20. B. Behçet Ünmeriç Evi, birinci kat planı, Neşet AKATAY'dan, sayfa 433.

PLAN 21. Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, zemin kat planı, Ekrem Hakkı AYVERDİ'den, sayfa 434.

PLAN 22. Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, birinci kat planı, Ekrem Hakkı AYVERDİ'den, sayfa 435.

PLAN 23. Bosfor Apartmanı, normal kat planı, Mimar Dergisi, S.10, 1932'den, sayfa 436.

PLAN 24. Derviş Bey Apartmanı, bodrum kat planı, Hasan ADİL'den, sayfa 437.

PLAN 25. Derviş Bey Apartmanı, zemin kat planı, Hasan ADİL'den, sayfa 438.

PLAN 26. Derviş Bey Apartmanı, normal kat planı, Hasan ADİL'den, sayfa 439.

PLAN 27. İstiklâl Apartmanı, zemin kat planı, H. HÜSNÜ – T. ÇUBUKÇIYAN'dan, sayfa 440.

PLAN 28. İstiklâl Apartmanı, normal kat planı, . HÜSNÜ – T. ÇUBUKÇIYAN'dan, sayfa 441.

PLAN 29. Nan Apartmanı, normal kat planı, Faruk GALİP'ten, sayfa 442.

PLAN 30. Melek Apartmanı, birinci ve ikinci kat planı, F. SANTUR – Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 443.

PLAN 31. Melek Apartmanı, üçüncü ve dördüncü kat planı, F. SANTUR – Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 444.

PLAN 32. Cemil Bey Evi, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 445.

PLAN 33. Cemil Bey Evi, birinci kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 446.

PLAN 34. Seza Apartmanı, bodrum kat planı, Sırrı ARİF'ten, sayfa 447.

PLAN 35. Seza Apartmanı, normal kat planı, Sırrı ARİF'ten, sayfa 448.

PLAN 36. Ceylan Apartmanı, zemin kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 449.

PLAN 37. Ceylan Apartmanı, normal kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 450.

PLAN 38. Ceylan Apartmanı, altıncı kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 451.

- PLAN 39.** Dr. Ziya Zeren Kira Evi, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 452.
- PLAN 40.** Dr. Ziya Zeren Kira Evi, normal kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 453.
- PLAN 41.** Cili Kira Evi, normal kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 454.
- PLAN 42.** İkbal Kira Evi, zemin kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 455.
- PLAN 43.** İkbal Kira Evi, normal kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 456.
- PLAN 44.** Demir Apartmanı, bodrum kat planı, Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 457.
- PLAN 45.** Demir Apartmanı, zemin kat planı, Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 458.
- PLAN 46.** Demir Apartmanı, birinci kat planı, Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 459.
- PLAN 47.** Demir Apartmanı, ikinci kat planı, Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 460.
- PLAN 48.** Demir Apartmanı, çekme kat planı, Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 461.
- PLAN 49.** Demirağ Kira Evi, zemin kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 462.
- PLAN 50.** Demirağ Kira Evi, normal kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 463.
- PLAN 51.** Gezi Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 464.
- PLAN 52.** Kadıköy'de Kira Evi, zemin kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 465.
- PLAN 53.** Kadıköy'de Kira Evi, birinci kat planı, Zeki SAYAR'dan, sayfa 466.
- PLAN 54.** Karaağaç Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 467.
- PLAN 55.** Karaağaç Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 468.
- PLAN 56.** Karaağaç Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 469.
- PLAN 57.** Platin Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 470.
- PLAN 58.** Platin Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 471.

PLAN 59. Platin Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 472.

PLAN 60. Cumhuriyet Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 473.

PLAN 61. Cumhuriyet Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 474.

PLAN 62. Cumhuriyet Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 475.

PLAN 63. Hüsnü Bey Apartmanı, zemin kat planı, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 476.

PLAN 64. Hüsnü Bey Apartmanı, normal kat planı, Nizamettin HÜSNÜ'den, sayfa 477.

PLAN 65. İhsan Hanım Evi, zemin kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 478.

PLAN 66. İhsan Hanım Evi, birinci kat planı, Sedat Hakkı ELDEM'den, sayfa 479.

PLAN 67. Mr. L. Varber Villası, zemin kat planı, Vedat TEK'ten, sayfa 480.

PLAN 68. Pertev Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 481.

PLAN 69. Pertev Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 481.

PLAN 70. Pertev Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 482.

PLAN 71. Pertev Apartmanı, normal kat planı, Vedat TEK'ten, sayfa 483.

PLAN 72. Pertev Apartmanı, asma kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 483.

PLAN 73. İhsan Bey Evi, zemin kat planı, Faruk GALİP'ten, sayfa 484.

PLAN 74. İhsan Bey Evi, birinci kat planı, Faruk GALİP'ten, sayfa 485.

PLAN 75. Röntgen Apartmanı, bodrum kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 486.

PLAN 76. Röntgen Apartmanı, zemin kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 487.

PLAN 77. Röntgen Apartmanı, normal kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 488.

- PLAN 78.** Şevket Bey Apartmanı, zemin kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 489.
- PLAN 79.** Şevket Bey Apartmanı, normal kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 490.
- PLAN 80.** Bayan Firdevs Evi, zemin kat planı, Sedad Hakkı ELDEM'den, sayfa 491.
- PLAN 81.** Bayan Firdevs Evi, normal kat planı, Sedad Hakkı ELDEM'den, sayfa 492.
- PLAN 82.** Halit Ziya Bey Apartmanı, zemin kat planı, Vedat TEK'ten, sayfa 493.
- PLAN 83.** Halit Ziya Bey Apartmanı, normal kat planı, Vedat TEK'ten, sayfa 494.
- PLAN 84.** İskeçe Apartmanı, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 495.
- PLAN 85.** İskeçe Apartmanı, normal kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 496.
- PLAN 86.** Doktor Rıfıkı Bey Evi, bodrum kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 497.
- PLAN 87.** Doktor Rıfıkı Bey Evi, zemin kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 498.
- PLAN 88.** Doktor Rıfıkı Bey Evi, normal kat planı, Zeki SELAH'tan, sayfa 499.
- PLAN 89.** Doktor Zeki Zeren Kira Evi, zemin kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 500.
- PLAN 90.** Doktor Zeki Zeren Kira Evi, normal kat planı, Abidin MORTAŞ'tan, sayfa 501.
- PLAN 91.** Taşçı Salih Evi, zemin kat planı, Sırrı BİLEN'den, sayfa 502.
- PLAN 92.** Taşçı Salih Evi, birinci kat planı, Sırrı BİLEN'den, sayfa 502.
- PLAN 93.** Taşçı Salih Evi, ikinci kat planı, Sırrı BİLEN'den, sayfa 503.
- PLAN 94.** Tüten Apartmanı, normal kat planı, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 504.
- PLAN 95.** Feneryolu'nda Kira Evi, zemin kat planı, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 505.
- PLAN 96.** Feneryolu'nda Kira Evi, birinci kat planı, Adil DENKTAŞ'tan, sayfa 505.

PLAN 97. Gevrek Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 506.

PLAN 98. Gevrek Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 507.

PLAN 99. Gevrek Apartmanı, birinci kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 508.

PLAN 100. Gevrek Apartmanı, ikinci kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 509.

PLAN 101. Göksun Kira Evi, zemin kat planı, Asım MUTLU'dan, sayfa 510.

PLAN 102. Göksun Kira Evi, normal kat planı, Asım MUTLU'dan, sayfa 511.

PLAN 103. İnkılap Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 512.

PLAN 104. İnkılap Apartmanı, ikinci kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 513.

PLAN 105. İnkılap Apartmanı, üçüncü ve dördüncü kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 514.

PLAN 106. İnkılap Apartmanı, beşinci kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 515.

PLAN 107. İnkılap Apartmanı, çatı kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 516.

PLAN 108. Sümer Apartmanı, bodrum kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 517.

PLAN 109. Sümer Apartmanı, zemin kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 518.

PLAN 110. Sümer Apartmanı, normal kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 519.

PLAN 111. Sümer Apartmanı, dördüncü kat planı, Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden, sayfa 520.

PLAN 112. Teşvikiye'de Kira Evi, bodrum kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 521.

PLAN 113. Teşvikiye'de Kira Evi, zemin kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 522.

PLAN 114. Teşvikiye'de Kira Evi, normal kat planı, Nazif ASAL'dan, sayfa 523.

HARİTALAR LİSTESİ

- HARİTA 1.** Bosfor Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 524.
- HARİTA 2.** İstiklal Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 524.
- HARİTA 3.** Melek Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 525.
- HARİTA 4.** Ceylan Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 525.
- HARİTA 5.** Demir Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 526.
- HARİTA 6.** Gezi Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 526.
- HARİTA 7.** Karaağaç Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 527.
- HARİTA 8.** Platin Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 527.
- HARİTA 9.** Cumhuriyet Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 528.
- HARİTA 10.** Pertev Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 528.
- HARİTA 11.** İskeçe Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 529.
- HARİTA 12.** Tüten Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 529.
- HARİTA 13.** Gevrek Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 530.
- HARİTA 14.** Göksun Kira Evi, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 530.
- HARİTA 15.** İnkılâp Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 531.
- HARİTA 16.** Sümer Apartmanı, İBB Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası'ndan (<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>), sayfa 531.

ÇİZİMLER LİSTESİ

- ÇİZİM 1.** Birden çok çadırın yerleşim düzeni, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 532.
- ÇİZİM 2.** Basit ev plânı, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 532.
- ÇİZİM 3.1-**Tek odalı ev plânı, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 533.
- ÇİZİM 3.2-**İki odalı ve sofalı ev plânı, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 533.
- ÇİZİM 4.** Oda sayısı 3 ve üzeri olan evlerin plânı, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 533.
- ÇİZİM 5.** Dış / Açık Sofalı plân tipleri, Reha GÜNNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 533.
- ÇİZİM 6.** İç Sofalı ve Orta Sofalı plân tipleri, Reha GÜNNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 534.
- ÇİZİM 7.**Kış odalı ve sofalı geleneksel Türk evi plân tipi, Önder KÜÇÜKERMANN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 534.
- ÇİZİM 8.** Geleneksel Türk evinde oda tefrişi, Reha GÜNNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 535.
- ÇİZİM 9.** Geleneksel Türk evinde mekân tefrişi, Reha GÜNNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ, sayfa 536.

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1. 1928-1934 Yılları arasında İstanbul'da inşa edilen binalar, sayfa 537.

TABLO 2. 1928-1934 Yılları arasında İstanbul'da inşa edilen ev, apartman ve diğer binalar, sayfa 537.

TABLO 3. İstanbul'un farklı semtlerindeki bina sayıları, sayfa 537.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
SUMMARY	VI
RESİMLER LİSTESİ	VIII
PLÂNLAR LİSTESİ	XV
HARİTALAR LİSTESİ	XXI
ÇİZİMLER LİSTESİ	XXII
TABLolar LİSTESİ	XXIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
2. BULGULAR ve YORUM	3 - 111
2.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemleri	3
2.1.1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Siyasi Durum ve Düşünce Hayatı	3
2.1.1.1. Batılılaşma Olgusunun Gelişimi	4
2.1.1.2. Tanzimat Fermanı Dönemi	5
2.1.1.3. Islahat Fermanı Dönemi	8
2.1.1.4. I. Meşrutiyet Dönemi	8
2.1.1.5. II. Meşrutiyet Dönemi	10
2.1.2. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemleri'nde Konut Mimarisi	12
2.1.2.1. Konut Yapımı İle İlgili Kanun, Yasa ve Girişimler ...	12
2.1.2.2. Geleneksel Türk Konutu	14
2.1.2.2.1. Geleneklerin Osmanlı Konutuna Yansıması	16
2.1.2.2.2. Türk Konut Mimarisinde Odaların Gelişimi	17

2.1.3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde İstanbul'un İmâr Çalışmaları	27
2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi	33
2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Düşünce Hayatı ve İnkılâplar ...	33
2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Toplumda Yaşanan Değişimler.....	43
2.2.2.1. Türk Kadınının Değişimi	45
2.2.2.2. Türk Aile Yapısının Değişimi	49
2.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde İstanbul'un İmâr Çalışmaları	55
2.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Konut Mimarisi	58
2.2.4.1. Konut Yapımı İle İlgili Kanun, Yasa Ve Girişimler	60
2.3. 1923-40 Yılları Arası İstanbul Konut Mimarisi	67 - 111
2.3.1. Avrupa'da Konut Mimarlığı ve Türkiye'ye Tesirleri	67
2.3.2. İstanbul'da Apartmanlaşmanın Nedenleri	76
2.3.3. İstanbul'da Apartmanlaşmanın Geliştiği Semtler	87
2.3.4. Türk Evinde Mekan Tefrişinin Gelişimi	93
2.3.5. İstanbul'da Konut İnşa Eden Mimarlar	101
3. KATALOG	112 - 267
3.1. Sofalı Plân Tipine Sahip Konutlar	112
3.2. Sofalı Koridor Plân Tipine Sahip Konutlar	143
3.3. Koridorlu Plân Tipine Sahip Konutlar	197
4. DEĞERLENDİRME.....	268
5. SONUÇ	285
6. SÖZLÜK	293
7. KAYNAKLAR	307
8. ÖZGEÇMİŞ	326

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

“Cumhuriyet Dönemi (1923-1940) İstanbul Konut Mimarisi “ adlı yüksek lisans tezimin amacı İstanbul ilinde bulunan 1923-1940 yılları arasında inşa edilmiş konutları tespit etmek ve incelemektir. Sözü edilen yılların ve konut mimarisinin üzerinde çalışılması gereken konular olduğunu bana hatırlatan Sayın Hocam Prof. Dr. Gönül CANTAY’dır. Konu üzerine çalışmalara başladıktan sonra doğup büyüdüğüm bu şehirde her gün önünden geçtiğim birçok yapının Cumhuriyet’in ilk yıllarına ait olduğunu fark ettim.

Günümüzde yapı sahiplerinin istekleri ile birçoğunun yıkılıp yerine yeni binaların yapıldığı bu konutlardan ileriki yıllara bir kaynak ve görsel malzeme kalmasını amaçlanarak başlanan bu çalışma doğrultusunda çalışma kapsamına alınamayan birçok konutun da görsel malzemesi derlenmiştir. Görsel malzemenin toplanmasına devam etmeyi düşündüğüm tezimin benden sonra araştırma yapacak kişilere bir başlangıç teşkil etmesini umuyorum. Bu çalışmam sonucunda elde ettiğim sonuç Sayın Hocalarımın takdirdir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

1923-1940 Yılları arasında İstanbul’da inşa edilen konutlar üzerine yapılan bu çalışmada öncelikle Cumhuriyet Dönemi’ni hazırlayan yılların genel ortamı, Cumhuriyet rejiminin getirdiği yeni düşünceler ve kurallar ele

alınıp bunların mimarlık üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı yıllarda mimarlık alanında gelinen nokta ve inşa edilen konutlar incelenmiş ve çok sayıda örneğe rastlanmıştır. Çalışmanın sınırlarını belirlemek adına bu konutların hepsi çalışmaya aktarılmamış 39 adet konutla sayı sınırlandırılmıştır. Konutlar farklı semtlerden ve farklı türlerden – apartman, villa, köşk- seçilmiştir. Seçilen konutları inşa eden mimarlarının kısa otobiyografileri ile sözlük bilgileri de çalışmaya açıklayıcı maddeler olarak eklenmiştir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasına konutların kaynak taraması ile tespit edilip içlerinden çalışılması uygun olanların seçilmesiyle başlanmıştır. Günümüze ulaşan örneklerin, konut sahiplerinin bu konuda rahatsızlık duymaları nedeniyle, içine girip planlarını çıkarma şansı olmadığından, belediyelerden elde edilen planlar kullanılmıştır. Konutların bağlı bulundukları belediyelerin imar müdürlükleri ve harita müdürlüklerinde gereken çalışmalar yapıp en son fotoğraflama işlemi tamamlanmıştır.

“Bulgular “ bölümünde yer alan konuyu hazırlayan nitelikteki genel bilgilerde, yararlanılan kaynaklara sadık kalınması uygun görülüp, bilgiler bu çerçevede aktarılmıştır. Katalog kısmında ise plân ve fotoğraflara göre kişisel yorumlar aktarılmıştır. Yapıların tarihlendirilmesinde dönem tarihi vermenin daha doğru olacağı düşünülerek 1930 yılı, Mimar Dergisi’nin yayın hayatına başlama yılı, başlangıç tarihi olarak alınmıştır.

Günümüze ulaşan ve ulaşamayan yapıların kataloglarını hazırlayıp buna göre dönem ve mimari özelliklerinin değerlendirmesi yapılan bu çalışmada konutlar öncelikle plan tipolojilerine göre gruplanmış, bu çerçevede içinde kronolojiye sadık kalınarak sıralanmıştır. İstanbul şehrinin önemli mekânları olan konutlar, plân ve mimari özelliklerinin yanı sıra süsleme özellikleri açısından da incelenerek dönem özellikleri bulunmaya çalışılmıştır.

2. BULGULAR ve YORUM

2.1. OSMANLI DEVLETİNİN SON DÖNEMLERİ

Üzerinde bulunduğu toprakları, gücü, tarih sahnesinde olduğu süresi ve yönetim biçimiyle tarihin önemli devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu (1299-1920), Kuruluş, Yükseliş, Duraklama, Gerileme ve Dağılma olmak üzere beş döneme ayrılmaktadır. Kuruluşundan itibaren devamlı ilerleme ve gelişim gösteren imparatorluk 1699 tarihinden itibaren eski gücünü kaybetmeye başlamış ve bu durum 1792 yılına kadar devam etmiştir. Lale devri ile başlayan Gerileme Dönemi'ni 1920 yılında devletin yıkılması izlemiştir.

2.1.1.Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Siyasi Durum Ve Düşünce Hayatı

Osmanlı Devleti'nin son dönemine bakıldığında bazı önemli tarih ve olaylarla karşılaşmaktadır. Bu olaylar, içinde bulundukları dönemin düşünce hayatının şekillenmesinde etkili olurken sonraki dönemlerde yaşanacak değişimlere de başlangıç teşkil etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda XVIII. yüzyılda Batılılaşmanın başlaması değişimlere zemin hazırlamıştır. 1839 tarihinde ilân edilen Tanzimat Fermanı'nın etkisi 1876 yılına dek sürmüştü, bunu 1856 tarihinde Islâhat Fermanı'nın ilân edilmesi ve 1876 tarihinde I. Meşrutiyet'in ilânı izlemiştir. 1908-1920 yılları arasında yaşanan dönem ise tarihimizde II. Meşrutiyet Dönemi olarak adlandırılmaktadır.

2.1.1.1.Batılılaşma Olgusunun Gelişimi

Batılılaşma yani Batı'nın hem mimaride, hem sanatta hem de yaşam tarzında örnek alınması, XVIII.yüzyılda III. Ahmet döneminde başlamış, zaman içinde yaşam tarzının bozulmasına ve Batı'nın taklit edilmesine neden olmuştur. Lâle Devri olarak adlandırılan bu dönem, halkın tepkisi ile karşılaşmış ve çıkan Patrona Halil İsyanı ile dönem son bulmuştur. Batı yanlılarına karşı tepkiler artmış, dine, geleneklere bağlılık artmıştır. Batılılaşma olgusu sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik bozulma İstanbul şehrinde birtakım değişikliklere sebep olmuştur. Sadece İstanbul şehrinde başlayan değişimler, insanların bu şehre akın etmesini ve şehir nüfusunun artması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Batı'nın toplumsal ve ekonomik yapısı Osmanlı'ya uymadığından İstanbul'da burjuva denilen, halka yabancı, yeni bir sınıf oluşmuştur. Belli bir sınıfa hitap eden Batılılaşma, halkı sınıflara bölmeye başladığından bozulan düzenin faturası Batılılaşmaya yani geleneklerden uzaklaşmaya çıkarılmış ve toplumsal geleneklere bağlılık artmıştır.¹

Batılılaşma olgusunun mimariye yansması, Antik dönem yapılarına ait biçimlerin kullanıldığı çok sayıda yoğun bezemeli saray, köşk (Bkz. **Sözlük**), kasır, çeşme, sebil gibi yapıların inşa edilmesine neden olmuştur. Bu dönem yapılarında Osmanlı'nın kendi süsleme motiflerinden uzaklaşıldığı ve Batı ülkelerindeki süsleme programlarının bir nevi taklit edildiği görülmektedir. Batılılaşmayı yaşayanlar saray ve çevresi olduğundan bu tip yapılar da Osmanlı sultanlarının şehri İstanbul'da inşa edilmiştir. Saray halkı ve zengin kişiler için inşa edilen büyük binalar hem mimari tarzları hem de süsleme programları ile Batılı örneklerle benzerdir. Böylelikle İstanbul şehrinde mimaride Barok yapılar yükselmeye başlarken eşyada Rokoko Tarzı doğmuştur.

¹ Kızı, Fehmi : **Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Mekan Tasarımına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İçi Fiziksel Çevre Koşullarının Belirlenmesi**, İstanbul 1978, s.169.

III. Selim döneminde askerî alanda yapılmaya plânlanan »slâhatlar için büyük mekânlara ihtiyaç duyulmuş ve askerlere modern eğitimin verileceği yeni tarzda eğitim binaları ve kışlalar inşa edilmiştir. Kurulan Nizam-ı Cedid isimli yeni ordu Tanzimat'ın habercisi olmuştur.

XIX. Yüzyılda konusunda uzman olan yabancılar İstanbul'a çağırılmış, böylece şehirde elçilik mensubu, bilgin, yazar, ressam, danışman, tüccar, girişimci ve gezginlerden oluşan yabancı bir topluluk oluşmuştur.²

2.1.1.2. Tanzimat Fermanı (1839) Dönemi (1839-1876)

Gülhane Parkı'nda okunduğu için "Gülhane Hattı Hümayunu" olarak bilinen 1839 tarihli Tanzimat Fermanı, padişahla halk arasındaki ilişkileri resmiyete döken ilk yazı belgedir. Sultan Abdülmecit, bu fermanla kanunun üstünlüğünü kabul etmiştir.

Fermanın ilânından önce, farklı dinlere mensup vatandaşların Müslüman vatandaşlarla eşit haklara sahip olamaması ve ekonomik alanda yaşanan bozulma halk arasında huzursuzluğa sebep olmaktaydı. Bu durum Sultan Abdülmecit'i endişelendirmiş ve en güvendiği kişilerden Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'dan durumun düzeltilmesi için gereken yenilikleri kapsayan rapor hazırlamasını istemiştir. Paşa'nın hazırladığı rapor yönetime karşı halkın güvenini kazanmayı amaçlamıştır. Aynı zamanda bu fermanla yabancı devletlerde memnun edilecekti. Uygulaması sultan tarafından güvence altına alınan fermanla, imparatorluk Batı tarzı bir yönetime kavuşturulurken diğer yandan eşit haklara sahip vatandaşların bir arada yaşadığı "Osmanlı Milleti" kavramı yaratılmaya çalışılmıştır. İmparatorluğun

² Ünal, Mete : " Türkiye'de Apartman Olgusunun Gelişimi :İstanbul Örneği ", **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s.72.

sınırları içinde ve dışında yaşanan olumsuzluklar fermanın istenilen şekilde sonuçlanmasına engel olmuştur.

Ferman en genel hatlarıyla vergilendirme, askere alma ve yargılamalarda tüm tebaaya eşit davranılacağını kanuna bağlamıştır. Fermanın tez çalışmasıyla ilgili maddesi, Osmanlı vatandaşı olan herkese dini aykırım yapılmadan mal-mülk edinme hakkını vermesi ve insanların mallarını çocuklarına bırakma hakkını elde etmesidir. Eskiden devlete ait alanlarda kiracı durumunda olan vatandaşlar, bu kanunla birlikte kendi mallarının sahibi olmuşlardır.

Fermanın kabulünden sonra askerî, hukukî ve malî alanlar dışında eğitim alanında da yenilikler yapılmıştır. Devlet denetimi altında eğitim verecek ortaokul düzeyinde rüştiyelerin, “Darülfünun” denilen Üniversite’nin, Mülkiye Okulu’nun, “Darülmualimin” denilen Erkek Öğretmen Okulu’nun, sanat okullarının, Galatasaray Sultanîsî’nin ve Özel Darüşşafaka Okulu’nun açılmasına karar verilmiştir.

1839-76 Yılları arasında tarihlenen Tanzimat Dönemi, yasal anlamda başarısız bulunsa da bazı alanlarda olumlu sonuçlar sağlamıştır. Meselâ, eğitimde, ticaretle ve endüstride önemli adımlar atılmış, İstanbul Belediyesi bu dönemde çalışmalarına başlamıştır. Azınlıklara tanınan ayrıcalıklar nedeniyle Galata ve Beyoğlu, Avrupa’nın küçük bir modeli haline dönüşmekle kalmamış, aynı zamanda şehrin çekim merkezi haline gelmiştir.³

Tanzimat Fermanı, aydın kesim tarafından, Batılı devletler karşısında geri kalmışlığımıza bir çare olarak görülmüştür. Batı’yı teknolojik ve ekonomik alanda yakalamayı amaçlayan Tanzimat düşüncesi, zamanla bu amacından uzaklaşarak, Batı hayranlığına dönüşmüştür. Ülkemizde her alanda yaşanan farklılaşma kendini Türk mimarisinde de göstermiştir. Batı’da eğitim gören gayrimüslim kalfa ve mimarların tasarladığı yeni tip mekânlar İstanbul’da boy göstermeye başlamıştır. Yurtdışında eğitim aldıkları ve yabancı ülkelerin

³ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s. 73.

mimari akımlarını bildikleri için gayrimüslim ustalar tercih edilmiştir. Mimarlık alanında tek kurum olan Hassa Mimarlar Ocağı günün beklentilere cevap veremediğinden yeni teknikleri kullanmayı bilen gayrimüslim ustalara talep artmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde etkili olan düşünceler birkaç elit vatandaşın düşünceleri olarak kalmış ve halk bunları kolaylıkla anlayamadığından desteklememiştir. Tanzimat başlatılırken Avrupa'nın ekonomik durumu göz önüne alınmadığından Osmanlı'nın 1850 yılında başlayan dış borçlanması 1881'de Düyun-u Umumiye'nin kurulmasına sebep olmuştur. İflasın eşiğine gelen devlette azınlık vatandaşlara tanınan haklar azınlıkların her yönden hızla güçlenerek Müslümanları geride bırakması sonucunu doğurmuştur. ⁴

“ Osmanlılık; Tanzimat öncesinde ‘Müslümanların hakimiyetini gösteren bir kavram iken Tanzimat’ta, milletlerarası eşitliği anlatan ve bu eşitlik içinde imparatorluğun bütünlüğünü savunan bir ideoloji içeriği kazanmıştır; Tanzimat , ‘Osmanlılık’ ideolojisi içinde ‘eşitlik’ ilkesini getirmektedir ” ⁵

Tanzimat Dönemi'nin başlama nedenleri Avrupa'da XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde yaşadığı sanayileşmeye bağlı olarak Osmanlı Devleti'nin ticaret hayatına atılması ve yurt dışında eğitim gören diplomatların yurda döndüklerinde dile getirdikleri düşüncelerdir. Bu dönem Osmanlı yenileşmesinin en önemli adımı olmuştur ⁶ ancak halka ayırım yapmadan eşit haklar verilmesi Müslüman tebaanın hoşuna gitmemiş ve baş gösteren hoşnutsuzluk gayrimüslim kalfa ve mimarlara yansıtılmıştır.

⁴ Can, Cengiz :**İstanbul'da XIX.yy. Batılı ve Levanten Mimarların Yapılar ve Koruma Sorunları**, İstanbul 1993, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s.43.

⁵ Can, Cengiz : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s. 52.

⁶ Can, Cengiz : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s.33.

2.1.1.3. Islâhat Fermanı (1856)

Tanzimat Fermanı'nın ana maddelerinin korunup kapsamının genişletildiği Islâhat Fermanı, Kırım Savaşı sonunda imzalanacak Paris Antlaşması öncesinde hazırlanıp Batılı devletlere sunulmuştur. Ferman, İngiliz ve Fransız Devleti'nin Osmanlı sınırları içinde yaşayan Hristiyan vatandaşları bahane ederek işlerimize karışmasını engellemek ve Paris Antlaşması'na bu konuyla ilgili maddeler eklenmesini önlemek için hazırlanmıştır.

“ Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yenilik hareketlerinin evrimi, ekonomik sömürgeleşmesinin evrimini yakından izlemiştir.1839 Tanzimat Fermanı, nasıl 1838 Ticaret Antlaşması'nın arkasından gelmişse, 1856 yılında kabul edilen Islâhat Fermanı da 1854 yılındaki ilk borçlanmanın arkasından gelmiştir.”⁷

2.1.1.4. I. Meşrutiyet (1876)

“Meşrutiyet” kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında “ hükümdarın başında bulunduğu bir yürütme organı ile halkın seçtiği parlamentonun yasama yetkisini kullandığı, kuvvetler ayrılığı sistemine dayanan bir yönetim şekli ”⁸ olduğu görülür. Hükümdar yetkilerinin anayasa ile sınırlandırılan sistem, mutlak monarşi sisteminin gelişmesiyle ortaya çıkmış ve zamanla hükümdarın yetkileri azaltılarak, yürütme görevi tamamen hükümetin eline geçmiştir.⁹

⁷ Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s.132.

⁸Akşit,Niyazi: “ Meşrutiyet “, **A'dan Z'ye Kültür ve Tarih Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 2004, s.90.

⁹Akşit, Niyazi : **A.g.m.**, İstanbul, 2004, s. 90.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı İmparatorluğu birtakım ıslâhatlar yapacağını ileri sürerek yabancı ülkelere borç para almış ancak alınan para sadece saray, köşk gibi yapıların inşasında harcılandığından devletin maliyesi bozulmuştur. Halk, padişah Abdülmecit ile Abdülâziz'i yanlış ve müsrif tutumlarından dolayı eleştirmeye başlamıştır. Yurtdışında bulundukları zaman zarfında Batı ülkelerin yönetim sistemini yerinde gören aydın Türk gençlerinin yönetimi eleştirmeye başlaması da yeni oluşumların yaşanmasını sağlamıştır.

“Genç Osmanlılar” adıyla anılan ve aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa gibi isimlerin bulunduğu gençler, ülke işlerinin düzelebilmesi ve geniş tabanlı yeni bir Osmanlı Milleti'nin oluşabilmesi için iktidara yeni bir padişahın getirilmesinin ve Kanun-i Esasi'nin derhal kabul edilerek, yabancı vatandaşların yönetime katılmasının gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla padişah Abdülâziz'i tahttan indirip yerine Meşrutiyet'i ve ilk Türk anayasasını (Kanun-i Esasi'yi) kabul eden II. Abdülhamit'i tahta geçirmişlerdir.

Kabul edilen Kanun-i Esasi'yi Tanzimat Fermanı'ndan ayrılan iki önemli fark vardır. Bunlardan biri Kanun-i Esasi'nin halkın isteğiyle, Tanzimat'ın ise yönetimin isteğiyle yürürlüğe konmasıdır. Diğer fark da Kanun-i Esasi'nin halk tarafından üst tabakaya zorla kabul ettirilmiş olmasına karşılık, tavandan tabana yayılan Tanzimat hareketinde herhangi dayatmaya gidilmemiş olmasıdır. Meşrutiyet hareketinin ulusal kimlik bilincinin gelişmesini engellediği düşünülse de aslında Tanzimat döneminde başlayan fikirlerin devamı niteliğindedir.¹⁰

I. Meşrutiyet'in Tanzimat'tan 37 yıl gibi kısa bir süre sonra (1908'te) ilân edilmesi toplumda fikir yönünden hızlı bir gelişimin olduğunu göstermektedir.¹¹

¹⁰Öndin, Nilüfer: **Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Türk Resim Sanatı Üzerine Yansımaları**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s. 17.

¹¹Can, Cengiz :**A.g.e.**, İstanbul 1993, s. 34.

Meşrutiyet siyasi alanda olduğu kadar fikir hayatında da farklılaşmalar yaratmıştır. İnsanların fikren özgürleşmesi Batı hayranlığıyla birleşmiş, böylece değişik düşünce akımlarının ortaya çıkmıştır. Bu değişimlerin mimariye yansması ise apartman tipi konutların inşa edilmesidir.

2.1.1.5. II. Meşrutiyet (1908) Dönemi (1908-1920)

“ İkinci Meşrutiyet, Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerinin ve yönetiminin anayasa ile ikinci kez düzenlendiği dönemdir.”¹² Birinci Meşrutiyet padişahın içine sinmediğinden bir süre sonra meclisi feshetmiştir. Meşrutiyet taraftarı olan Genç Osmanlılar, sultanın baskıcı yönetimi karşısında İttihat ve Terakki adı altında birleşmiştir. Amaçları sultana II. Meşrutiyet'i ilân ettirmek ve yabancı devlet müdahalelerini engellemek olan Genç Osmanlılar, bu amaçla ayaklanmalar başlatmıştır. II. Abdülhamit durumdan endişelendiği için Kanun-i Esasi'yi yürürlüğe koyup II. Meşrutiyet'i ilân etmiştir. Anayasada yapılan değişikliklerle padişahın yetkileri sınırlandırılarak sansür uygulaması kaldırılmış ancak yine de Meşrutiyet istenildiği gibi uygulanamamıştır.

Yaşanan 31 Mart Olayı sonrasında Osmanlı tahtına V. Mehmet Reşat getirilmiştir. Osmanlılığı savunan Genç Osmanlılar arasında düşünce farklılıkları oluşmaya başlamış ve Genç Osmanlılar milliyetçilik-garpçılık ilkesi çevresinde birleşen İttihat ve Terakki Partilerine dönüşmüştür. Bu dönüşten sonra vatandaş fikrinin tebaa fikrinin yerine geçtiği, ulusallığı merkeze alan lâik ideolojileri ile etkili olmaya başlamışlardır. Tanzimat Dönemi'ndeki Doğulu ya da Batılı düşüncesine Türkçülük eklenince düşünce karmaşası doğmuştur.¹³

¹² Akşit,Niyazi: A.g.m., İstanbul 2004, s.91.

¹³ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s. 30-31.

Dönemin önemli isimlerinden Ziya Gökalp için aslında bu üç görüş arasında bir uyumsuzluk yoktu. Gökalp'e göre İslâm diniyle bağların kuvvetli tutulması, imparatorluğun devamı için Türkçülük ilkesine bağlı kalınması ve uygarlaşma adına Batı'nın gelişmişliğinin örnek alınması gerekliydi. Üç ilkenin bir arada uygulanabileceğini açıklamış ve bu birliktelikten Medeni İslam Türklüğü'nün doğacağını belirtmiştir. Burada anlatılmak istenen millî benliğin korunup, Batı'nın bilimsel gelişmişliğinin örnek alınmasıdır,¹⁴ ki bu görüş Cumhuriyet Dönemi mimarları üzerinde de bir dönem etkili olmuştur.

“ İttihat ve Terakki, Osmanlıcı ve İslâmcı sözlerine rağmen, uygulamada Türk Ulusçuluğu'nu benimsemiş , bu tavrı ile Türklerin kapitalist gelişiminde etkin olmuştur. Ziya Gökalp'in düşüncelerinin etkisi ve Ulusçuluk fikrinin güçlenmesi, mimariye, Meşrutiyet'le başladığı kabul edilen Osmanlı Canlandırması Üslubu'nu getirmiştir. Bu üslûp önce, bir nevi devletin resmi üslubu olmuş , Cumhuriyet yönetimi de hızla girdiği bayındırlık hamlesinde 1930'a kadar bunu yaygın olarak kullanmıştır.”¹⁵

Bu düşüncelerle yola çıkılmasına rağmen istenen gerçekleştirilememiş, imparatorluk toprakları parçalanarak dağılmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki Partisi'nin acele kararı ile ülke 1914 yılında I. Dünya Savaşı'na sokularak imparatorluğun sonunu hazırlanmıştır.

¹⁴ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.36.

¹⁵ Can, Cengiz : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s.51.

2.1.2. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemleri'nde Konut Mimarisi

2.1.2.1. Konut Yapımı İle İlgili Kanun, Yasa ve Girişimler

Türk şehir plânlaması ve konut mimarlığı için Osmanlı Dönemi'nde bazı nizamname ve kanunlar çıkarılmış, bunların bir kısmı uygulamaya konulabilmiştir. Fetih'ten sonra İstanbul'da yaşayan Türk nüfusun tercih ettiği konut tipi ahşap evlerdi. Yıllar boyu yangınlara maruz kalan ve ahşap olduğu için harap olan evlerini deprem tehlikesine karşı ahşap malzemeyle inşa ettikleri söylene de, evlerin yangınlar sırasında daha çok tahribe uğradığı bir gerçektir. Bunu bilmelerine rağmen her yangın sonrası tekrar ahşap ev inşa etmişlerdir. Türklerin ahşap evleri tercih etmesinin nedeni çabuk ve kolay yapılması yanında ucuza mâl olmalarıdır. İlk dönemde inşa edilen evler için en fazla iki kat ve sekiz-on arşın¹⁶ yüksekliğe izin verilmiştir. Burada on arşın Müslüman halka, sekiz arşın ise gayrimüslim vatandaşlara tanınan haktır. Müslüman vatandaşın kârgir (Bkz. **Sözlük**), gayrimüslim vatandaşın ahşap bina yapacağı kanunlarla belirtilmiş ancak uygulamada bunun tam tersi olmuştur. Müslümanlar ahşap evi tercih etmiş gayrimüslimler kârgir binalar inşa etmiştir.¹⁷

Osmanlı Dönemi'nde konut yapımı ile ilgili birçok buyruk çıkarılmıştır. 1558 tarihli Buyruk'ta evlerin iki kattan yüksek yapılmaması, evlerde saçak ve başka çıkıntılarının olmaması, sur duvarları ile evler arasında 3 veya 3,50m. ara bırakılması ve camilere yakın ev yapılmaması duyurulmuştur. 1695'te İstanbul evlerinin yığma (Bkz. **Sözlük**) teknikle inşa edileceği halka duyurulmuş, hükmün uygulanabilmesi için Osmanlı Devleti 1702 tarihinde tuğla, kiremit ve kireç sağlama işini üstlenmiştir. 1718 Tarihinde çıkarılan ve daha kesin hükümler içeren Buyruk'ta ise evlerin sadece yığma taş tekniğiyle yapımına izin verildiği, saçaklarda ahşap malzeme yerine kirpi saçığının

¹⁶ Osmanlı ölçü birimlerinden 1 mimarî arşın 0,75m. ye denk geldiğinden evlerin de günümüz ölçü birimine göre yaklaşık 6m. ile 7,5m. yüksekliğinde yapılmasına izin verilmiştir.

¹⁷ Ergin, Osman : **İstanbul'da İmar ve İskan Hareketleri**, İstanbul 1938, s.24, 25.

kullanılacağı ve hiçbir evin saçaklık kısmının 18 parmaktan öteye taşırılamayacağı belirtilmiştir.1724 Yılında Müslüman evleri için 9,10m., Müslüman olmayanların evleri için 6,50m. yüksekliğe izin verilmiştir.¹⁸

Van Moltke'nin yaptığı 1/25.000 ölçekli Plân'a dayanarak 1836-1837 yılları arasında binaların ahşap yerine kârgir yapılacağı, durumu elvermediği için ahşap ev yapacak vatandaşın komşu evle arasına kârgir duvar (yangın duvar) örme zorunluluğu olduğu halka duyurulmuştur.1848-1849 Yıllarında Ebniye-i Hassa Müdürlüğü İstanbul için Ebniye Nizamnameleri hazırlamış, 1863'te Ebniye ve Turuk Nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur, ki bu Nizamname'de ilk kez kentin altyapı sorunu gündeme getirilmiştir. İstanbul yakasında Islahı Turuk Komisyonu, Galata tarafında ise Altıncı Daire çalışmalarına başlamıştır.¹⁹

Ebniye Nizamnamesi kent dokusunun yenileştirilmesi için mülkiyet haklarını yeniden düzenlenmesini, binalara ruhsat verilmesini, inşaatların denetlenmesini, yol ve sokakların genişletilmesini ve binaların yüksekliklerinin belli kurallara bağlanmasını amaçlamıştır. Ebniye Nizamnameleri ile Müslüman ve gayrimüslim vatandaşların konutları arasındaki fark kaldırılmaya çalışılmıştır.

1864 yılında oluşturulan Islâhatı Turuk Komisyonu Ebniye Nizamnamesi'ni kaldırıp yerine daha kapsamlı olan Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'ni yayınlamıştır. Nizamnameyle imâr çalışmaları tüm yurda yayılarak önceki nizamnamenin kuralları devam ettirilmiştir. Ahşap yapıya katiyen izin verilmemiş, kârgir yapı yaptırılması mecburi tutulmuştur. İnşaatın ucuza mâl olması için yapı malzemesinden alınan vergiler kaldırılarak nakliye masrafları indirilmiş, kireç ve taş malzeme çoğaltılmış, bina inşâ ettirenlerden alınan inşaat vergisi kaldırılarak vatandaşlara her tür kolaylık sağlanmıştır. 1864 tarihli Nizamname, komisyonun dört yılda bir imâra açtığı parsellerden elde ettiği gelirle çalışmalarını sürdürmüştür. 1882 tarihinde kabul edilen ve

¹⁸ Alsaç, Üstün : **Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı**, İstanbul 1993, s. 91.

¹⁹ Tekeli, İlhan: " 1839-1980 Arasında İstanbul'un Planlamam Deneyimleri / İcabında Plan...", **İstanbul Dergisi**, S. 4, İstanbul 1993, s.27,28.

ilk imâr kanunumuz olan Ebniye Kanunu, yollarla ilgili çalışmalara daha fazla ağırlık vermiştir. “Genişletilen yollarda bir binanın yüzü kesilmek zorunda kalınmışsa, belediye geriye kalan binanın cephesini (Bkz. **Sözlük**) eskisi gibi yeniden yaptırmak...”²⁰ la yükümlü kılınmıştır.

Ebniye Nizamnamesi’ne, 1864 tarihli Turuk-u Ebniye Nizamnamesi’ne ve 1882 tarihli Ebniye Kanunu’na genel olarak bakıldığında bu yasaların yol genişliklerini, yapıların yüksekliklerinin kullanılan malzemeye göre belirlenmesini, binaların birbirine olan uzaklıklarını ve yeni yapılacak yapılarda uyulması gereken koşulları içeren ilkelerden oluştuğu görülmektedir. Yasaların sonrasinda kararname şeklinde 1879 ve 1883 tarihli ilk kamulaştırma yasaları çıkarılmış, bu kararnameler 1912 ve 1915 yıllarında ‘İstanbul ve Vilâyetinde Devaiî Belediye Namına İstimlâk Olunacak Mahallerin Sureti İstimlâkî Hakkında Kanun’ olarak yeniden düzenlenmiştir.²¹

2.1.2.2. Geleneksel Türk Konutu

En basit anlamıyla barınacak mekân olan evlerimiz günümüz konutlarına gelene kadar birtakım aşamalardan geçmiştir, Göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçen Türkler, kendilerine gereksinimlerini karşılayacak, yaşam tarzlarına, âdetlerine ve iklim ve doğa şartlarına uygun evler inşa etmiştir. Evlerinin plânlamasında geleneklerini ve İslam dinini birincil koşul olarak almışlardır.

Her köşenin gereksinimlere göre düzenlendiği ve fuzuli hiçbir unsurun kullanılmadığı geleneksel Türk konutlarında rahatlık, sağlık ve saygı

²⁰Tekeli, İlhan: “ Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kentsel Dönüşüm”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul 1985, s. 886.

²¹ Alsaç, Üstün :**Türkiye’deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmış Doktora Tezi, Trabzon 1976, s.111.

unsurlarının yanında fonksiyonel özellikler de bulunmaktadır. konutlar sahiplerinin genel ihtiyaçlarına göre plânlanmıştır.

Zemin katların hizmet alanı olarak kullanıldığı yaşam alanlarının ise üst katlarda olduğu geleneksel Türk konutunda en önemli ve vazgeçilmez öge odadır. Odanın olmaması ev olma özelliğini bir anlamda yitirmesine neden olmaktadır. Odalar insanların günlük tüm yaşam işlerini yapabilecekleri birer ev şeklinde düşünülmüş ve buna göre düzenlenmiştir. Odalar plânda bulundukları yerlere göre isimlendirilmiştir mesela köşe oda, yan oda, orta oda gibi.

Evlerde odalar insanların aile içindeki konumuna göre şekillenmiştir. İslâmi kurallara göre içe dönük yaşayan Türk insanı evlerinde hiyerarşik düzenlemelere, harem-selâmlık ayırımlarına dikkat etmiştir. Evde erkeğin kullandığı ve erkek misafirleri ağırladığı daha geniş başoda manzaraya açıldığı gibi köşede yer almaktadır. Sonradan Selâmlık olarak adlandırılan bu oda köşk oda veya eyvan oda olarak da bilinmektedir.

Türk evlerinin en önemli özelliği her odanın ayrı bir ev şeklinde düzenlenmiş olmasıdır, yani ev halkı aynı odada hem uyuma, hem yemek yeme, hem oturma, hem günlük işlerini yapma hem de banyo ihtiyacını görebilmektedir yani modern konutlardaki gibi her işlev için ayrı oda düzenlemesi henüz yoktur. Kışın soğukta kış odası denilen küçük pencere ve kalın duvarlı odaya yazın yaz odasına yerleşilmiştir. Evlerde oda ve sofalar (Bkz. **Sözlük**) haricinde, kiler ve mutfak birimleri bulunmaktadır.

Tek katlı geleneksel Türk evi zamanla kat sayısı ikiye çıkartılarak yükseltilmiştir. Buna bağlı olarak plânlarında ve dış görünüşünde farklılıklar yaşanmış ve odalar dışarıya açılmak için çıkmalarla (Bkz. **Sözlük**) hareketlendirilmiştir.

2.1.2.2.1. Geleneklerin Osmanlı Konutuna Yansıması

Toplumsal davranış kalıpları olan gelenekler içgüdüsel davranışlardır. Belli gereksinme ve isteklerimizi toplumsal geleneklerimizle doyuma ulaştırmak isteriz. Toplumsal geleneklere bağlı mekân düzenlemelerinde bireyin fiziksel ve toplumsal çevresi, geçmiş yaşantısı, yetişmesini etkileyen ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal öğeleri önemli rol oynar.²²

Geleneklerin konut mimarisine yansıması İslâm inancı ile birleştirilmiş, bu durum kendini hem plânlamada hem de düzenlemelerde göstermiştir. Ailede mahremiyet ilkesine bağlı plânlamalara gidilmiş, oda girişleri dolap içlerine alınmış, gusülhane dolap içine gizlenmiş, pencerelere kafesler yerleştirilmiş, kadınların odaları ve merdivenleri erkeklerinkinden ayrılmış, harem-selâmlık arasına dönme dolaplar yerleştirilmiş, zemin katlara pencere açılmayan evlerin çevresi geniş duvarlarla çevrilmiştir. İslâm inancına göre kadınla erkeğin eşit olmaması erkeklere ait odaların daha farklı yapılmasına neden olmuştur. Aynı oda içinde erkeklerin oturdukları bölümler zeminden yüksek tutularak kapı girişini görebilmesi için kapının karşı köşesine, manzarayı görebilmesi için pencere önüne yerleştirilmiştir.

Toplumsal geleneklerin, aile yapısının ve statünün önemli rol oynadığı Türk evlerinde esas kullanım alanı olan üst katlar, diğer katlara göre daha üstün tutulmuştur. Aile halkının, evin erkeğinin, konukların ve hizmetliklerin yaşam alanları farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Evin içinde uygulanan harem-selâmlık uygulaması ile yaşam alanında kesin ayrımlara gidilmiştir. Aile reisinin toplum içindeki statüsüne ve gelirine göre evlere hem özel mekânlar eklenmiş hem de odaların ölçülerinde değişikliklere gidilmiştir.

Bir konutta eşyaların yerleştirilmesi bile toplumsal geleneklere, statüye, rollere bağlı olmuştur. Bu aynı zamanda aile fertlerinin kendi gelenek ve yaşam tarzlarının bir göstergesidir. Böylece konutların mimarisi ve iç

²² Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s. 109, 113.

düzenlemesi hem toplumsal beklentilere, hem de her ailenin kendi yaşam tarzına, geleneklerine ve düşünce tarzına uydurularak oluşturulmuştur.²³

Eski Türk evlerindeki odalar, sekiler (Bkz. **Sözlük**), eyvan ve köşkler ev halkının birbirini görme ve işitme mesafeleri göz önüne alınarak tasarlanmıştır. Sedirler ve minderler kişilerin arasındaki mesafelerin ayarlanmasında yardımcı rol üstlenmiştir. Sohbet köşelerinde konuşan kişilerin konuştukları diğer taraftaki kişiler tarafından duyulmamaktadır.

Konutların içindeki dolap-kapı ikilisi değişik şekillerde yerleştirilerek odaların girişleri dolap düzeni içine alınmıştır, ki böylece oda girişleri daha denetimli hale getirilmiştir. Odalar hem sofaya hem de birbirlerine kapılarla bağlanarak ilişkilendirilmiştir. Böylelikle sofaya çıkmadan odalar arasında geçiş sağlanmakta ve yabancıların bunu görmesi engellenmiştir.

2.1.2.2.2. Türk Konut Mimarisinde Odaların Gelişimi

Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra kendilerine yerleşim yeri olarak Anadolu'yu seçmiş ve burada yerleşik düzene geçmiştir. Daha önce yaşadıkları göçebe hayatı, İslâm düşüncesini ve yerleştikleri coğrafyanın koşullarını birleştirerek kendilerine yeni bir yaşam biçimi yaratmışlardır.²⁴ Türk odasının biçimlenmesinde İslâmiyet içe dönük yaşamı öngördüğü için odaların biçimlenişinde etkili rol oynamıştır.²⁵

İnancın, iklimin, sosyal şartların ve yerel malzemenin kullanımıyla şekillenen Türk evleri Hindistan'dan Mısır'a, İspanya'ya, Balkanlar'dan

²³ Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s. 57.

²⁴ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar**, İstanbul 1973, s. 14.

²⁵ Küçükerman, Önder- Güner, Ş.: **A.g.k.**, İstanbul 1973, s.26.

Suriye'ye kadar etkili olmuş ve buralardaki ev mimarisine örnek teşkil etmiştir.²⁶

Çadırdan yerleşik hayata geçen Türklerin evlerine bakıldığında odaların konumunun ve yerleşme düzeninin biraz farklılaştığı görülür. Göçebelik döneminde az olan nüfus sayısının yerleşik düzenle birlikte değiştiği çünkü çok sayıda kişinin aynı evi paylaşmak durumunda olduğu görülmektedir. Aileler sadece anne baba değil büyükanne ve büyükbabaları, çocukları ve torunları kapsar hale gelmiştir. Bunun nedeni de evin maliyetinin çadıra göre daha fazla olması ve birkaç neslin aynı evde yaşamak zorunda olmasıdır. Tamamen çadır tipinden uzaklaşılmamış aksine çadırlar evin birer odası haline gelmiş, değişiklik çadırın dairesel plânının evlerde kare veya dikdörtgene dönüşmesi şeklinde olmuştur.²⁷

Çadır ve Türk evinin plânlarına bakıldığında ikisinin de kuruluş açısından birbirine benzediği görülmektedir. (Bkz. Çizim 1) Burada üç çadır büyük bir ailenin yerleşim yeridir. Evli çocukların kendilerine has otağları vardır ama üç çadırın ortasına yerleştirilmiş çadır sofa görevini üstlenmektedir yani ortak alan olarak kullanılmaktadır. İkinci çizim (Bkz. Çizim 2) ise basit bir ev plânıdır. Aslında burada görülen aynı düzenlemedir ve odalar arasında sofa bulunmaktadır. Her iki çizimde de koyu renkle verilen kısımlar odanın çadır mimarisinden yola çıkarak düzenlendiğini gösterir. Bunun nedeni insanların yerleşik hayata geçmelerine rağmen henüz düşünce sistemlerinin değişmediğidir.

Basit düzene sahip çadırlarda girişin tam karşısına “tör” denilen kısım yerleştirilmiştir. Buraya sandık, hurç, halılar, bohçalar ve diğer eşyalar yerleştirilirdi ve yüklük (Bkz. **Sözlük**) yerini oluştururdu. Girişin sağında “saba” denilen bölüm yani kap kaçağın tutulduğu yer bulunurdu. Durumu iyi ailelerde bu kısmın üzerine kiler olarak kullanılan kısım yerleştirilir ve bir nevi mutfak bölümü oluşturulurdu. Yatak, sabanın yanına serilirdi. Eğer ailede yeni

²⁶ Kırkkı, R. - Büyükçolak, İ.: **Bizim Evlerimiz**, İstanbul 1993, s.35.

²⁷ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s. 24.

evli çift yaşıyorsa yatakları sol tarafta olurdu. Durumu iyi ailelerde kendi çadırları yani otağları olan çiftin yatakları da solda olurdu, fakat onların çadırında saba kısmı bulunmazdı.²⁸

Odalarda çadırlarda olduğu gibi oturma, yemek yeme, çalışma, yatma gibi eylemlerin hepsi gerçekleştirilmektedir. Her ikisinde de ortada değişik amaçlar için kullanılan boş bir alan vardır. Çadırlarda ateş yakılan yerin bulunduğu orta bölüm evlerde yemek yenilen ve yatılacak yatakların serildiği yer olarak kullanılmaktadır. Orta bölümü çevreleyen kısım oturma amacına ayrılmıştır. Oturma için ilk sedir düzenlemeleri uygulanmıştır. Girişin tam karşısındaki iki mekânda ortak yüklük kullanımı görülür ki bu kapıdan girilince ilk görülen bölümdür.

Türk evinde odalar genelde iki bölümlüdür. Kapı açıldıca girilen bölüm sekialtı olarak adlandırılır. Bu, odanın zemininden/sekiden bir basamak kadar aşağıda kalır. Seki altının bir yanı dolaptır diğer yanı ise odanın kendisidir.²⁹ Odanın girişi, kapı, sekialtı ve dolaplar bir bütün olarak ele alınmış ve sofanın oda içine uzantısı olarak düşünülmüştür. Bu nedenle seki altı döşemeleri sofayla aynı yükseltide yapılmıştır. Odada asıl kullanılan alan ortadaki döşemeli yerdir. Seki altından 20cm. kadar yükseltilmiş bölümün etrafında sedirler bulunmaktadır. Sedirler adeta döşeme örtüsünün devamı gibidir ve yükseltilmiş döşeme kaplaması şeklindedir.³⁰ Türk odasının biçimlenmesinde toplum yaşantısının etkili olduğunun en güzel örneği oturma eyleminde kendini gösterir. Yere bağdaş kurarak oturmaya alışmış Türkler evlerinde sedirler olmasına rağmen yerde oturmayı tercih etmiştir. Sedir denilen oturma yerleri ise yere yakın olmaları bakımından ilginçtir çünkü bunun altında da yere yakın oturma isteği yatmaktadır.³¹ Sedirler genelde pencere kenarlarına, pencereli duvarlar boyunca yerleştirilmektedir. Böylece oturma alanları duvar yanlarına çekilerek orta alan boşaltılmış olmaktadır.³²

²⁸ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.** İstanbul 1973, s. 14-15.

²⁹ Bektaş, Cengiz: **Türk Evi**, İstanbul 1996, s.106.

³⁰ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s.99.

³¹ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s.98, 99.

³² Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s. 105.

Odaların en önemli elemanlarından sayılan dolaplar eşyaların hem korunmasını sağlamakta hem de eşyanın ortadan kaldırılmasına yaramaktadır. Dolaplar, kapılarda olduğu gibi kullanım açısından insan boyunda tasarlanmıştır. Dolapların üst kısımları ya süs amaçlı ya da uzun süre kullanılmayacak fazla eşyanın saklandığı yerler olarak kullanılmıştır. Odalar insanların tüm ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlandığına göre yıkanma işlemi de ister istemez bu odalarda olacaktı. Günlük işlerde kullanılan odaların bu işlevi yerine getirebilmesi için çözüm olarak odaların içine gusülhane yerleştirilmiş ve gusülhaneler dolapların içine alınmıştır. Özel bölme şeklinde olan gusülhaneler sadece bir kişinin su kaplarıyla sığabileceği ölçülerde yapılmıştır. Evlerin zamanla oda bölümlenmeleri değişmiş ve gusülhaneler de ortadan kalkmıştır.³³

Ev kuruluşunda en temel öge olan odalar değişik plânlamalarla gelişerek günümüzdeki halini almıştır. Bunu daha iyi anlayabilmek için bu gelişimi gösteren plânlara bakmak faydalı olacaktır.

Türkler yerleşik hayata geçtikten sonra tek odalı evlerde yaşamaya başlamıştır. Çadırdan sonraki ilk ev tipinde sofasız çadır gibi tek oda bulunmaktadır (Bkz. Çizim 3-1 numara).³⁴ Daha sonra iki birimli sistem uygulanmış ve evin iki köşesine birer oda yerleştirilmiştir. ayrıca odaların önüne iki oda oyunca kesintisiz devam eden sofa konulmuştur. Bunlar ilerde uygulanacak plânlara ilk örnekleridir (Bkz. Çizim 3-2 numara).

Dört köşe mekânlı odanın bir köşesinin cepheden dışa taşırıldığı 3 numaralı plânda (Bkz. Çizim 4-3 numara) evde arazi koşulları söz konusudur. 4 numaralı plânlarda ise evin oluşturulduğu dört oda istenilen şekillerde düzenlenilebilmektedir (Bkz. Çizim 4-4 numara). Böylece plânda değişiklik yapılabilme imkanı sağlanmıştır.

³³ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s. 131.

³⁴ Sözen, Metin : **Türklerde Ev Kültürü** , İstanbul 2001, s. 82.

Odalar›n plânsal gelişimlerine baktıktan sonra sofaların plân içine yerleştirilmelerine bakmak gerekmektedir. Geleneksel Türk evinin en önemli elemanı olan odalarda sofalar dış ve açık sofalı tipler, iç sofalı tipler ve orta sofalı tipler olarak gruplara ayrılmaktadırlar (Bkz. Çizim 5).

Sofasız Plân Tipi : İlk örneklerine VI. yüzyıl da rastlanan bu tip evler, odaların yan yana dizildiği çadırdan sonraki ilk plân tipini oluşturmaktadır.³⁵ Türk evinin geçirdiği aşamalar içinde ilk olmasının verdiği ilkelliğe sahip plân genelde tek katlı evler için kullanılmıştır. İstanbul ve çevresinde uygulanmayan bu plân, sıcak iklime sahip Güneydoğu Anadolu’da yaygın olarak kullanılmıştır.³⁶

Dış Sofalı ya da Açık Sofalı Plân, ilk grubu izleyen plân tipidir. Simetrik plânların pek uygulanmadığı genelde serbest plânlı evlerde “ üstü örtülü ortak kullanım alanı, odaların dizilişlerine göre üç yüzü açık, iki yüzü açık ve yalnız bir yüzü açık dış sofa olabilmektedir.”³⁷ Kendi içinde oda sayısına göre bir odalı, iki odalı, eyvanlı, iki odalı ve köşklü, köşklü ve eyvanlı, dış ve köşe sofalı, L ve U sofalı olmak üzere alt gruplara ayrılan plânda aynı yöne açılan odalar aynı yönde sıralanmıştır ve plânlamada ilk kez simetriye önem verilmiştir.³⁸

“Sıra Odalı” denilen dış sofalı plân tipinde iki oda birbirine bitişik olarak konumlandırılmış, sofa iki oda boyunca devam eden düz bir hat halinde yerleştirilmiştir. İki odanın da ortak sofaya açılımı vardır. “Eyvanlı tipte” iki odanın arasında bir eyvan bulunur ve odaların sofaya açılan cephelerinin birer köşesi pahlanmıştır. “Sekili/köşklü” tipte iki odanın önündeki dikdörtgen alanın bir köşesine seki yerleştirilmiştir ve sekinin devamında köşk kısmı beden duvarlarından dışarıya taşırılmıştır. “Köşe sofalı” plânda ise köşelerde üç oda yer alır ve bu odaların sofaya açılan birer duvarları pahlanmıştır.

³⁵ Sözen, Metin - Eruzun, Cengiz: **Anadolu’da Ev ve İnsan**, İstanbul 1992, s. 84.

³⁶ Eldem, Sedat Hakkı : “ Türk Evi “, **Türk Evi ve Biz**, S.1, İstanbul 1993, s.19.

³⁷ Sözen, Metin - Eruzun, Cengiz : **A.g.e.**, İstanbul 1992, s. 83.

³⁸ Eldem, Sedat Hakkı : **A.g.m.**, İstanbul 1993, s.18-19.

Dış sofalı evlerden sonra plânlar hem evlerde yaşayan insanların gereksinimlerine hem de çevre koşullarına bağlı olarak değişikliğe uğramış ve bu değişim iç sofalı ve orta sofalı evlerin oluşmasını sağlamıştır.

İç Sofalı Plân Tipinde odalar sofanın karşılıklı kenarlarında iki sıra halinde yerleştirilmiştir ve böylece odalar karşılıklı durmaktadır (Bkz. Çizim 6). Evin ortasında mekân boydan boya kesen iç sofalı plân tipinde en çok “Karn›yar›k” denilen plân uygulanmıştır. Sofanın iki yanına ailenin ihtiyacına uygun sayıda odalar yerleştirilmesi için en uygun olan bu plân tipidir ve bu nedenle çok tercih edilmiştir.

Orta Sofalı Plân için merkezde yer alan sofanın etrafında en az dört oda olması gerekmektedir. Sofa etrafındaki odaların birer köşeleri pahlanmış durumdadır (Bkz. Çizim 6). Bazı plânlarda orta sofa dikdörtgen, kare, köşeleri pahlanmış, dairesel, oval şekillerde yerleştirilmiştir. Ortada kalan sofa karanlık olacağından odaların arasına eyvan boşlukları yapılmıştır. Eyvan sayısı dörde kadar çıkabilen bu plân tipinde ³⁹ köşeleri pahlı sofalar eski Türklerde de görülmekteyken, yuvarlak ve oval olan sofalarda Batı etkisi sezilir. Sofanın ortaya alınıp düzenli ve kullanışlı bir şema oluşturması kentlerde en çok bu plânın tercih edilmesini sağlamıştır. ⁴⁰

Odalar ve onların açıldığı sofalar belli bir gelişim geçirmiştir. İnsanda huzur hissi veren ve tüm ihtiyaçların karşılandığı odalar genelde ortada ya da köşelerde yer alan sofa bölümüne açılmaktadır. Zaten sofa, Türk evinin ayırt edici özelliğidir. Batılı evlerde odaların ortak bir mekâna açılm› söz konusu değildir, onlarda tercih edilen, koridor sistemiyle aynı çizgi üzerine yerleştirilmiş odalardan oluşan plândır. Değişik bölgelerde sofaya sergah (Bkz. **Sözlük**) , sayvan, divanhane, çardak, hayat gibi isimler verilmektedir. ⁴¹

Türk evinin en önemli elemanı olan odanın kurgulanmasından önce odaların açıldığı sofaya bakmak gerekmektedir. Sofa anlam olarak evdeki odaların açıldığı büyük geniş salondur, bir nevi orta mekândır. Tüm odaların

³⁹ Sözen, Metin-Eruzun, Cengiz: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.85.

⁴⁰ Sözen, Metin : **A.g.e.**, İstanbul 2001, s.87.

⁴¹ Sözen, Metin : **A.g.e.**, İstanbul 2001, s. 81.

açıldığı ortak bir alandır. Aile fertlerinin toplanma yeri görevini üstlenen sofalar günümüz evlerinde evin giriş kısmında bulunan ve tüm oda kapılarının açıldığı antreden (Bkz. **Sözlük**) sonraki mekândır. Sofa odaların kesişme noktası olduğundan tüm kapıların açıldığı bir mekândır. Ataerkil olan Türk halkının sofa merkezli evde oturmaları çok doğaldır. Nişan, bayram kutlamaları, mevlit gibi özel günlerin mekân olan sofalarda ayrıca topluca yemek yenilir, Ramazanda ve kışın yenilecek gıdaların imece usulü hazırlanır.⁴²

Sofalar XIX. yüzyılda Batı etkilerine maruz kalmış, bu mekânlara koltuk, iskemle, masa, vitrin, konsol, ayna, piyano gibi mobilyalar yerleştirilmiş, plânları ise oval, sekizgen ve haçvari olmuştur.⁴³

Etimolojik olarak otağla aynı kökten gelen oda evin temel ögesidir. İnsanların günlük kullanımına göre şekillenen odalar zamanla ekonomik koşullar, çevre, gelenek, görenek ve yaşam biçimine göre değişikliklere uğramıştır. Tüm ihtiyaçların içinde karşılandığı odalarda sadece tuvalet ihtiyacı için ayrı bir yer tasarlanmıştır.⁴⁴

Evlerde odaların yerleştirilmesi belli etkenlere bağlı olmuştur. Bazı evlerde diğer odaların önünde bulunan odalar kışın kullanılmazken, bu odaların ardında sofaya açılan kış odaları kullanılmaktadır. Kış odası arkada olduğundan ve dışa açık olmadığından ısıtılması daha kolaydır ve bu nedenle ev halkı kış aylarını burada geçirmektedir. İki odanın açıldığı sofa düzenlemesinin yanında bazı durumlarda dışarıya kapalı ama sofaya açık bir oda da eklenmektedir (Bkz. Çizim 7).⁴⁵

7 Numaralı çizimde 2 numarayla gösterilen oda kışları kullanılan mekândır çünkü diğer odanın gerisine çekilerek soğuktan korunmaya çalışılmıştır, ayrıca bu odanın cephe duvarı da diğer odaların duvarlarından

⁴² Kırıkçı, R. - Büyükçolak, İ. : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s.30, 31.

⁴³ Altınler, Ahmet Turhan– Budak, Cüneyt : **Konak Kitabı**, İstanbul 1997, s. 51.

⁴⁴ Sözen, Metin : **A.g.e.**, İstanbul 2001, s. 72,76.

⁴⁵ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s.53, 55.

daha geniş tutulmuştur. Öndeki oda yani 1 numaralı kısım ise hava şartlarına maruz kaldığı için kolay ısıtılamayan bu nedenle kışın kullanılmayan odadır. 3 numaralı kısım sofa, 4 numaralı kısım ise sadece sofaya açılan oturma yeridir.⁴⁶

Türk konutlarında odaların en büyüğü başodadır. Evdeki anne babanın kaldığı, misafirlerin de ağırlandığı bu oda diğer odalardan farklıdır. Mesela evde gelin varsa oğulla gelinin odası başodadan hem daha küçüktür hem de daha az süslüdür. Bazı ailelerin evlerinde statülerine göre namaz odası, kitaplık, divan odası gibi kısımlar da bulunurdu. Zamanla bu odalar selamlık (Bkz. **Sözlük**) olarak adlandırılmaya başlanmış ve ayrı birer yapı haline gelmiştir.⁴⁷

Türk aile yapısının ataerkil olması evin şekillenişinde önemli bir etken olmuştur. Erkekler evin direği, temel elemanı olduğundan onlar için düzenlenen oda da evin en görkemli odası olmaktadır. Selamlık diye anılan bu mekân sadece erkeklerin zaman geçirdiği odadır. Eve gelen erkek misafirlerin evin erkekleri tarafından ağırlandıkları bu odaya kadınlar sadece hizmet ve ikram zamanları giderlerdi. Bu odada diğer odalarda olduğu gibi yüklük, çeyizlik ya da gusülhane bulunmazdı çünkü bu odada yatma işlemi gerçekleşmezdi. Bu odalar zamanla misafir odası ya da salon kelimeleriyle karşılanan odalara dönüşmüşlerdir.

Selamlık aynı zamanda ofis, çalışma odası olarak kullanılırdı ve bazı akşamlar bu odada eğlenceler düzenlenirdi. Büyük konaklarda selamlık başlı başına bir mekân haline gelmiş ve adeta ev iki bölümlü şekilde düzenlenip harem (Bkz. **Sözlük**) ile selamlık arasına mabeyin bölümü eklenmiştir.⁴⁸

Kadınlar evde harem denilen bölümde günlerini geçirirlerdi. Selamlık kadar özenli olmayan bu odalarda kadınlar evlerine gelen kadın misafirleri ağırlardılar. Bu oda aslında ev halkının ortak yaşam mekânıydı, çünkü

⁴⁶ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s. 53.

⁴⁷ Bektaş, Cengiz: **A.g.e.**, İstanbul 1996, s.115.

⁴⁸ Altınler, Ahmet Turhan– Budak, Cüneyt : **A.g.e.**, İstanbul 1997, s.53, 55.

erkekler misafirlerini geçirdikten sonra bu odaya gelerek aile fertleriyle birlikte zaman geçirir sonra da bu odada uyurlardı. O dönem insanları çadırdan yaşamından gelen alışkanlıklarıyla oturdukları odalarda yatmayı tercih ederdi. Yatak odası, salon, mutfak gibi ayrımlar olmazdı. Maddi durumu daha iyi olanların evlerinde müstemilat bulunur ve evin yemek işlerini para karşılığı hizmetliler görürdü. Bazı evlerde ayrıca kiler düzenlemesine de rastlanmaktadır.⁴⁹

Büyük evlerde ve konaklarda divanhane denilen odalar bulunurdu. Konukları ağırlamak için kullanılan bu oda düzenleniş bakımından diğer odalardan farklılıklar arz etmektedir. Seki altı ve seki üstü düzenlemesi bu odalarda da (Bkz. Çizim 8 - 9), vardır ama bu odalarda dolap ve yüklük olmazdı çünkü günlük kullanım için tasarlanmış bir mekân değildi. Sadece sekilerin olduğu bir toplantı odası şeklindeydi. Odada Türk gelenekleri de gözlenmektedir. Burada gençlerin oturduğu alan (toyhane/nimseki) girişten yarım basamak yüksekte ve girişin yanında bulunurdu. Yaşlılara ait alan (kilim üstü/kürsübaşı) ise daha yüksekte yer alırdı.⁵⁰ Bazı evlerinde evin ön cephesindeki alınlığın ortasında diğer odalardan daha yüksek köşk adlı odalar yapılırdı. Evin çatı çizgisinden yukarı taşınan bu evler günümüz evlerindeki dubleks dairelerinin belki de prototipini oluşturmaktadır.⁵¹

Çizim 8 ve 9'da geleneksel Türk evinin hem plân şeması hem de iç düzenlemesi görülmektedir. Çizim 8'de yan yana olan iki odanın arasında koridor benzeri düzenleme vardır. Köşedeki kapıdan girildiğinde yaşmak duvarıyla karşılaşılır ve adeta dolap şeklindeki bu birimden ikinci bir kapıyla odaya geçilir. Bu düzenleme odadaki insanlara kapıdan giren kişinin odaya ulaşmasına kadar geçen sürede toparlanma zamanı tanır.⁵² Dikdörtgen plânlı odada orta alan geniş ve boştur. İki yan duvarda pencereler sıralanırken girişin karşısındaki bölümde oda tabanından iki merdivenle

⁴⁹ Küçükerman, Önder- Güner, Ş. : **A.g.e.**, İstanbul 1973, s.26.

⁵⁰ Altınner, Ahmet Turhan- Budak, Cüneyt : **A.g.e.**, İstanbul 1997, s.47.

⁵¹ Altınner, Ahmet Turhan- Budak, Cüneyt : **A.g.e.**, İstanbul 1997, s. 44.

⁵² Bektaş, Cengiz: **A.g.e.**, İstanbul 1996, s. 106.

yükseltilmiş seki düzenlemesi görür. Sekinin üç tarafına ise sedir ve minderler yerleştirilmiştir.

Basit olarak çizilmiş diğer konutun plân›n› veren Çizim 8’de dikdörtgen bir plânlamayla karşılaşılmaktadır. Oda girişi içerisinin doğrudan görülmesini engellemek amacıyla köşeye çekilmiştir. Girişin yanındaki duvara yüklük yerleştirilmiş bunun yanına gusülhane konumlandırılmıştır. Bu kısım yüklükle duvarın köşesi arasında ve dolabın içindedir. Odanın orta kısmına sekialt› bölümünden geçilmektedir. Odanın iki uzun duvarı boyunca yerleştirilen sedirler dışında odanın orta kısmı boştur. Seki duvarlarında pencereler bulunmaktadır.

2.1.3. Osmanlı Devleti Dönemi'nde İstanbul'un İmâr Çalışmaları

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde İstanbul'da gerçekleştirilen imâr çalışmalara bakmadan önce "imâr" kelimesinin ne anlama geldiğine bakmak gerekmektedir. Arapça "ümran" kökünden gelen kelime şenlendirme, mamur etme, medeniyet, refah anlamına gelmektedir. İnsanlar yaşadıkları yerin doğası, havası, suyu ve diğer özellikleriyle ilgili bilgi edinme hakkına sahiptir ve imâr faaliyetinde bulunulurken, bu unsurların göz önünde bulundurulması, havaya, suya, doğaya ve şehrin genel silüetine uygun plânlamalar yapılması gerekmektedir. Doğal ve kültürel çevreyle hem ilişki ve hem de karşılık içinde olan imâr çalışmaları, insanın doğa üzerinde egemenlik kurmasını sağlamıştır. İnsanlar bunu yaparken geçmişte edindikleri kültürel özelliklerini koruyarak bunları geleceğe aktarmaya ama aynı zamanda geleceği geçmişe bağımlı kılmamaya mecburdur.⁵³

İstanbul'da imâr çalışmaları XVIII. yüzyılda başlamaktadır. İmâr çalışmalarının bu tarihte başlamasında Batılılaşmaya bağlı olarak yaşanan değişimler, şehrin belli bölgelerinde başlayan yapılaşma ve aynı dönem Batı devletlerinde imâr çalışmalarının başlaması etkili olmuştur. Batıya yaklaşma adına çıkarılan kanunlar ve yapılan plânlar, aslında Batı kurumlardan örnek alınıp Osmanlı koşullarına göre düzenlenerek uygulamaya konulan yeniliklerdir.⁵⁴

Avrupa, kapitalist sistem sonucunda sanayi kentlerinde başlayan sorunlara çözüm bulmak için XIX. yüzyılın ikinci yarısında imâr çalışmalarına başlamıştır. Oysa aynı tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan imâr çalışmalarında amaç farklıdır. Osmanlı yönetimi İstanbul'daki yangınları önlemek, yolları genişletmek ve yeni mahalleler kurmak amacıyla imâr çalışmalarına başlamıştır.

⁵³ Gürsel, Yücel: A.g.m., Özdil Basımevi, İstanbul, s.74.

⁵⁴ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1993, s.26.

“Ölçüme dayalı ilk İstanbul Haritası’nı 1786’da Fransız Sefareti’nde çalışan mühendis Kauffer⁵⁵ yapmıştır.”⁵⁶ Uzun yıllar düzensiz yerleşmelerle şehrin görünümü bozulmuş bu nedenle şehri daha güzel ve düzenli hale getirme ihtiyacı doğmuştur. Yabancı ülkelere giden elçilerden, şehir plânlaması ile sorunun çözülebileceğini öğrenen III. Selim (1789-1807) şehirleri tetkik edip plânlarını çıkartacak mimar ve mühendisleri yetiştirmek için bir okul açıp işe eğitim aşamasından başlamayı uygun görmüştür.

İstanbul’da II. Mahmut (1808-1839) Dönemi’nin sonlarında imâr çalışmalarına devam edilmiştir. 1837 yılında Moltke tarafından yapılan imâr plânlamasında şehir içi ulaşımını rahatlatmak için yolların açılması ve bazı meydanların düzenlenmesi önerilmiştir. Alman Helmuth von Moltke tarafından yapılan ve üzerinde imâr kararları bulunan plânın akıbeti bilinmemektedir. Ancak 1839 tarihli bir İlmühaber’de Moltke plânının kararları belirtilmiştir. ” Bu İlmühaber’e göre İstanbul’da yeni yapılacak binaların kârgir olması ve bina yapacak olanlara geniş ve geometrik kurallara göre geçirilecek sokaklarda yer gösterilmesi öngörülmektedir.” Binaların yüksekliği 20 zir’adan ve üç kattan fazla olmayacaktı ki, bir zir’a ~75-90 cm. den geldiğinden binalar 15-18m. arasında yapılabilecekti. Moltke’nin bu plânı 1848 yılında kabul edilen Ebniye Nizamnamesi’ne öncülük etmesi bakımından önemlidir. Nizamname ile binalara ruhsat verilmesine, boş alanların kamulaştırılmasına, inşaatların denetimine, yolların ve çevresindeki binaların ölçülerinin kurallarla düzenlenmesine çalışılmıştır. Burada asıl amaç yangın sorununa çözüm bulmaktır. Yine de “artık kentte yapılacak binaların yüksekliğini sahibin mensup olduğu ‘millet’ değil, binanın bulunduğu yolun genişliğinin” belirlemesi önemli bir adım sayılmaktadır.⁵⁷

1/25.000 ölçekli plân yapan Moltke, Osmanlı İmparatorluğu’nun Suriye’de Mısır Valisi ile yaptıkları savaşta görev alan Alman subaylardan biriydi ve İstanbul’da bulunduğu süre içinde şehrin hem imâr plânını hem de

⁵⁵ (1751?-1801) yılları arasında yaşamış Fransız mühendis. III. Selim Dönemi’nde Fransız sefaretinde çalışmış ve ilk ölçüme dayalı İstanbul haritasını hazırlamıştır.

⁵⁶ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.884.

⁵⁷ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.885.

haritasını çıkarmıştı. XIX. Yüzyılın ilk yarısında yapılan (1839) bu plân ile Prost'un yaklaşık yüz yıl sonra yaptığı plân birbirlerine benzetilmektedir.

Aynı dönemlerde halk taşınmaz bir mal satın alırken Evkaf'a muaccel ve müeccel diye iki ayrı para vermek zorundaydı. Halk satın aldığı malın parasını ödese de arazinin asıl sahibi daima Evkaf'tı ve bir nevi kiracı statüsündeydi. Evkafa verilen muaccel adındaki para halk arasında "hava parası" olarak adlandırılırdı ve gerçekten de boşa ödenirdi. Müeccel ise kira bedeliydi. Halk bu paraları ödediğinden, sokak ve meydan genişletmeleri sırasında istimlak edilecek yerlerin bedelleri Evkaf tarafından halka geri ödenmiştir.⁵⁸

Moltke plânını, Bekir Paşa'nın Abdülmecid Dönemi'nde yaptığı plânlama takip etmiştir. 740 evin yandığı Aksaray'ın, İtalyan mühendis Luici Storari tarafından ilk yangın / Mevzii Plânı 1854 yılında yapılmıştır.⁵⁹ İmâr hareketlerinde 1855-1868 arasına denk gelen dönem, Avrupa ile ilişkilerin geliştirildiği, ülkeler arası ziyaretlerin olduğu ve Türk gençlerine yurt dışında eğitim imkânlarının tanındığı dönemdir. Bu da toplumun beklentilerinin değişmesine ve yabancı ülkelerin yaşamlarını arzulamalarına neden olmuştur. Avrupa ülkelerinde görülüp İstanbul'da uygulanan yeniliklerden biri 1855 yılında "Şehremaneti" (Bkz. **Sözlük**) yani Belediye İdaresi'nin oluşturulmasıdır. Şehremanetine yardımcı olması için oluşturulan İntizamı Şehir Komisyonu ve belediye dört yıllık görev süresi boyunca hiçbir çalışma yapmadan süresini doldurmuştur. İşler istenildiği gibi gitmediğinden küçük bir alanda deneme yapılması uygun görülmüş ve 1858'te Altıncı Daire açılmıştır. Altıncı Daire işleyişte belediyeye göre daha başarılı olmuştur. Meselâ, Lâtin Mezarlığı'nı şehir dışına alarak Taksim Bahçesi (Bkz. **Sözlük**) denilen yeri kullanıma kazandırmıştır.⁶⁰ Daire'nin oluşturulmasının temelinde devletin yol, su, temizlik, altyapı ve diğer hizmetleri karşılayamayışı yatmaktadır. Altıncı Daire Galata-Beyoğlu arasının kadastro haritasını hazırlatmış ve kadastro haritasına göre kentte yaşayan soyluların kendi mülklerine ait mülkiyet hakları

⁵⁸ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s. 17.

⁵⁹ Tekeli, İlhan: **A.g.m.**, İstanbul 1985, s. 886.

⁶⁰ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s. 34-36.

belirginlik kazanmıştır. Taş kaplanan yollar genişletilip halkın yürümesi için kaldırımlar yapılmıştır.⁶¹

1866-1869 Yılları arasında uygulanan plânda Altıncı Daire'nin yaptığı gibi sadece Galata-Beyoğlu çevresiyle sınırlı kalınmamış İstanbul'un tamamı için çözümler düşünülmüştür.⁶² İyi bir imâr plânı yapmak için yangın yeri haritalarının çıkartılması gerektiği bu dönemde anlaşılmıştır. Ayrıca ahşap bina inşaatı yasaklanmış, kârgir yapı mecbur tutulmuştur. Kârgir inşaat ahşaba göre daha pahalı olduğundan malzemelere ödenen vergiler kaldırılmış, nakliye masrafları düşürülmüş, ayrıca kireç ve taş gibi malzemeler piyasada çoğaltılmış, inşaat vergisi kaldırılarak, halkı bu tip inşaatla özendirilmeye çalışılmıştır.⁶³

1868 Yılında çıkartılan Kanun'la İstanbul ili 14 belediye dairesine bölünmüş ve her daire kendi bölgesinin imâr ve iskân hareketleri ile görevlendirilmiştir.

1870'lerde arsa değerlerinin, Belediye Meclisi tarafından, yanında bulundukları yolun genişliğine göre belirlenmeye başlaması, arsa fiyatlarının artmasına yol açmıştır. Tanzimat Dönemi'nde toprağa, arsaya özel mülkiyet hakkının verilmesi imâr çalışmalarına engel olduğundan, 1873 yılında Osmanlı yönetimi tarafından ilk İstimlâk Kanunu çıkarılmıştır. 1875-76 Yıllarına gelindiğinde İstanbul haritası Osmanlı subayları ve mühendisleri tarafından hazırlanmış ama bu harita Sultan Abdülâziz tarafından saklanıp imâr plânlaması yapılmamıştır.⁶⁴

Sultan II. Abdülhamit, hükümdarlığı döneminde (1876-1909) İstanbul'un imâr plânıyla bizzat kendisi ilgilenmiş ve bu konudaki düşüncelerini hayata geçirmek için de Paris Sefiri Salih Münir Çorlu'dan yardım istemiştir. Sefir, bu iş için Paris Belediyesi Başmühendisi Buvar ile

⁶¹ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.884.

⁶² Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s. 38.

⁶³ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s.40-42.

⁶⁴ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.886, 887.

anlaşmış, ancak mühendis İstanbul'a gelmeden kendisine gönderilen büyük ölçekli İstanbul fotoğraflarına bakarak plânlamada bulunduğundan bu konuda başarılı olunamamıştır.⁶⁵

1839-1908 Yılları arasında İstanbul için yapılan imâr çalışmalarına bakıldığında şehrin tamamını gösteren tek bir plân yapmak yerine şehri parçalar halinde gösteren mevzi plânlar yapıp bir araya getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.⁶⁶ 1909 yılına gelindiğinde "... Şevki Paşa tarafından... Harita Komisyonu kurulmuş ve ilk defa Osmanlı İmparatorluğu'nda nirengi şebekesi kurulmaya, buna dayalı olarak haritalar alınmaya başlanmıştır. İstanbul'un çevresinin 1/25.000 ölçekli haritaları askerî haritacılarca hazırlanmıştır. Öte yandan, İstanbul Şehremini ve Belediye Reisi Cemil (Topuzlu) Paşa, 1912 yılından sonra imâr plân yapmakta kullanılabilecek olan, daha büyük ölçekli bir harita yaptırmıştır."⁶⁷

İttihat ve Terakki Dönemi'nde bu konuda çalışmalar yapan kişi Cemil Paşa'dır. Paşa, şehremini olunca Fransa'dan teknik elemanlar getirtmiş ve birtakım çalışmalarda bulunmuştur. I. Dünya Savaşı'nın başlaması bu düşüncelerin eyleme geçirilmesine imkân tanımamıştır. Paşa, I. Dünya Savaşı sırasında Curher adlı Alman kent plâncısına İstanbul için bir plân hazırlatmış ancak İstanbul Belediyesi Curher'ın şartlarını ağır bulduğu için Paşa'nın tüm ısrarlarına rağmen Alman uzmanla anlaşma yapılmamıştır.⁶⁸

II. Abdülhamit Dönemi'nde İstanbul'un imâr plânını yapan Mühendis Buvar 1920 sonrasında bu kez İstanbul'a davet edilerek getirtilmiştir. Uzman, şehrin bilimsel tekniklerle usulüne uygun haritasının çıkartılmadıkça imâr plânının yapılamayacağını belirtmiştir. Bu nedenle Şirader adında bir Fransız'la Teodorre adlı bir Alman İstanbul'a çağrılarak şehrin genel haritası yaptırılmıştır. Buna ek olarak Belediye Fen Heyetinin başına müdür olarak da

⁶⁵ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s.46-47.

⁶⁶ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1993, s.27.

⁶⁷ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.889.

⁶⁸ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1985, s.889, 890.

Lyon Belediyesi'nin Başmühendisi Orik getirilmiştir. Orik kendisinden önce çıkartılan plânlara yakın bir plân hazırlamıştır. ⁶⁹

⁶⁹ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s.49, 50.

2.2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİ

1918 Yılında Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin parçalanması ve Anadolu'nun düşman saldırıları karşısında korunamaz hale gelmesi üzerine 23 Nisan 1920'de kurulmuştur. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilân edildi ve meclis tarafından ATATÜRK soyadı verilen Mustafa Kemal Paşa devletin ilk Cumhurbaşkanı oldu.

2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Düşünce Hayatı ve İnkılâplar

Yurdumuzda Cumhuriyet'in ilânından sonra her alanda seferberliğe başlanmıştır. Kanun ve inkılâplarla yeni oluşumun yolu açılmış, Cumhuriyet ideolojisi halka yayılmaya çalışılmıştır. İlk yıllarda XIX. yüzyılın düşünce sistemleri etkili olurken zamanla Batılı ülkelerin düşünce sistemleri etkili olmaya başlamıştır. Batı'yı taklit etmeden Batı'yla eş seviyeye gelmek amaçlanmış, halk değişimlere bir anda uyamayacağı için uygulamalar kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet yönetiminde görev alan kişiler, Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nde görev alan aydınlar olduğundan kadro Osmanlı kaynaklı olmuş, bu da Osmanlı'nın son dönemindeki düşünce sistemlerinin devam etmesine olanak sağlamıştır.

Atatürk'ün siyaset, ekonomi, eğitim, kültür, toplumsal ve hukukî alanlarda yaptığı inkılâplar Cumhuriyet Türkiye'sinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922), Cumhuriyet'in ilân edilmesi (29 Ekim 1923) , Halifeliğin kaldırması (3 Mart 1924), 1924 Anayasası'nın kabul edilmesi (20 Nisan 1924) ve çok partili hayata geçilmesi (1924-1930) siyasi inkılâplardır. Siyasi inkılâpların önemi, dini temel alan, çağdışı ve belli bir ailenin malı sayılan devlet yapısından millet

egemenliğine dayanan hukuk devleti özelliklerine sahip lâik, demokratik ve çağdaş yönetim sistemi olan Cumhuriyet rejimine geçilmesini sağlamasıdır. Çağdaş yaşamın gerektirdiği yaşama sahip olmayan Osmanlı halkının çağdaş şartlarda yaşamasına çaba gösterilmiştir. Uygulanan toplumsal inkılâplar ile modern bir devlet kurulup Batı ile eş seviyeye gelmek amaçlanmış bunun için de öncelikle evrensel değerleri benimseyen, çağdaş, temel hak ve özgürlükleri tanımış, eğitilmiş ve bilinçli nesil yetiştirmenin, gereğine inanılmıştır. Çağdışı kurumlar kapatılarak yerine çağdaş kurumlar açılmış, kişilere hak ve özgürlükler tanınmış ve yeni yasalar kabul edilmiştir. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılâplar ile evrensel değerleri benimseyen, akıllı ve pozitif bilimi başlangıç noktası kabul eden, Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı, vatandaş olma bilincine varmış, Cumhuriyet ideolojilerini benimseyen ve bunları yaşamında uygulamayı başaran çağdaş, modern Türk halkı yaratılmaya çalışılmıştır. Din kökenli hukuk anlayışı yerine pozitif bilime dayanan modern hukuk sisteminin getirilmesi hukuk alanında yapılan yeniliklerin başlıcasıdır.

Ard› ard›na çıkartılan yasa ve kanunlarla Türk hukuk sistemi işler hale getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ortaçağ geriliğini yaşayan ekonomimiz canlandırılmaya ve ekonomik bağımsızlığın kazanılmasına çalışılmıştır. Ekonomik alanda yapılan inkılâplar, alınan önlemler ve plân› çalışmalarıyla Türk ekonomisi düzeltilmiştir.

Türk ulusu özgürlüğünü savaşlarla kazandıktan sonra yabancı devletlerle aynı konuma gelmeye çalışmıştır. 1933 yılında emperyalizm ile anlaşılan burjuva sınıfının “millî burjuvazî düşü” 1947 yılında tarihe karışmıştır. 1871 y›ndan beri güdülen kültürel anti-emperyalist tutum yerini kültürel emperyalizme bırakmıştır. Bu da, savaş meydanında yabancı esaretinden kurtulduktan sonra kültürel alanda yabancı› devletlerin güdümü alt›na girmenin başlangıcı olmuştur. Ülkeyi yabancı yatırımcılar için güvenilir hale getirmek ve uygar bir ulus yaratmak yolunda girişimlerde bulunulmuştur. Atatürk de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kuruluşuyla ilgili 7 Şubat 1923 tarihli Demeci'nde, devlet aracılığıyla kapitalist bir toplum yaratmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu,

bürokratların zenginleşmesine karşılık devlet hazinesinin yoksullaşmasına neden olmuştur. Artık eski önemi kalmayan ulemâ kesimi, burjuvazî karşısında ezilen köylüleri kışkırtarak rejimin karşısına gericiliği çıkarmaya çalışmıştır.⁷⁰ Ulemânın Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı duyduğu rahatsızlık sonucunda liberalist görüşlü Terakkiperver Fırka kurulmuştur. Bu partinin bünyesine büyük arazi sahipleri, zengin tüccarlar ve ittihatçılar katılmıştır. 1925 yılında Kürt İsyanı'nın patlak vermesi ve Atatürk'e suikast girişimi, muhalif siyasetçilerin ortadan kaldırılmasına ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın iktidarı ele geçirmesini sağlamıştır.⁷¹

Dünyada 1929'lu yıllarda yaşanan ekonomik krizin sonuçları Türkiye'yi de etkilemiş, ülkemizde hammadde fiyatları düşerken Türk parası değer yitirmiştir. Bu dönemde Millî Burjuvazî denilen grup yapacakları işlerde sermayeyi devletten almaya mecbur kaldığından devlet himayesine girmeyi uygun bulmuş böylece 1929-1939 yılları arasında Devletçilik İlkesi oluşmuştur. Aynı yıllarda önce ithalatın kısıtlanması yoluna gidilmiş daha sonra da günümüz barter ticaretinin ön modeli olan mal karşılığında mal vermeye başlanmıştır. Böylece Türkiye anlaşmalı devletlere (Almanya, İngiltere...) bağlı kılınmış ve ağır borçlar altına sokulmuştur.⁷²

Dünyada yaşanan 1929 Ekonomik Krizi, I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişimlerini sanayide kullanmaya başlayan gelişmiş ülkelerde üretim artmış fakat iç piyasada düşük gelirli halk bu ürünleri alamadığından ürün fazlası olmuştur. Hisse senedi fiyatlarının Amerika'da düşüşü, iflâsların yaşanmasına neden olmuş, birçok ülke, ekonomik gelişimini yavaşlatıp, ticaretini daraltmak zorunda kalmıştır. Alınan önlemler yeterli olmamış ve 1931 yılında Dünya Dış Ticaret Sistemi'nin belkemiği olan Altın Sistemi de çökmüştür. Gelişmiş ülkeler önlem olarak ithalatı kesince kredi sistemi durmuş ve gelişme aşamasındaki ülkeler para sıkıntısına düşerek krizden etkilenmeye başlamıştır. Aynı yıllarda, kendi

⁷⁰ Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s.146.

⁷¹ Yerasimos, Stefanos: **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, İstanbul 1992, s.1270-1271.

⁷² Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s.155.

içinde maddî imkânsızlıklar yaşayan Türkiye’de de krizin etkisi kendini göstermiştir. Gelişmekte olan diğer ülkelere göre Türkiye’nin dünya ekonomisiyle bağlantısı daha az olmasına rağmen bu haber ülkede infial yaratmaya yetmiştir. Türkiye’de krizin başlamasına üç şey sebep olmuştur. Bunlar gümrük vergileri yükselecek diye yanlış bir söylentinin yayılması nedeniyle ithalat talebinin artması, 1929 yılında Türkiye Hükümeti’nin Osmanlı’dan kalan borçların ilk kez ödemeye başlaması ve demiryollarını devletleştirmek için yabancı devletlere ilk ödemenin yapılmasıdır. Piyasada dövize talep artmış ve malî sıkıntı yaşanmıştır. Sonuç olarak, Türk lirası değer kaybetmeye başlamış, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu ekonomik krizi atlatabilmek için dış ticaret işlemlerini ve dövizini kendi denetimine almıştır. Bunun yanında ithalata kısıtlamalar getirerek gümrük vergileri arttırılmış ve ihracat arttırılmaya çalışmıştır. İhracatta takas türü anlaşmalara gidilerek zorluk yaşanan dünya ticaretinde tutunmaya çalışılmıştır. 1936 Yılı sonrasında Almanya’nın hammadde ve tarım ürünlerini yüksek sayılabilecek fiyatlarla Türkiye’den almaya başlaması ile Türk parası yükselişe geçmiş ve zor günler aşılmıştır.⁷³

Devletçilik İlkesi’nin uygulanması bazen ticarî çevreler tarafından sosyalist rejime benzetildiğinden huzursuzluk yaşanmıştır. Yaşanan krizi atlatmak için işlerin devlet eliyle yürütülmesinin halk arasında yarattığı tedirginliği kaldırmak amacıyla devlet, 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasını isteyerek rejimin sosyalist bir düzene doğru gitmediğini halka anlatmaya çalışmıştır.⁷⁴

Atatürk Dönemi kültür politikasının temelinde yer alan çağdaşlaşma ve milliyetçilik ilkelerinin, Osmanlı kültürünün yaşatıldığı sürece gelişme imkânı bulamayacağı anlaşılmış bu nedenle edebiyat, müzik ve mimarlık alanında Osmanlı’nın tasfiyesine gidilmiştir. Önce padişah portreleri toplatılmış, 1926 yılında geleneksel Türk müziği yasaklanıp 1935’te radyo yayını durdurulmuş, 1928 yılında ise Harf Devrimi ile Arapça harflerin kullanımı bırakılmıştır.

⁷³ Anonim, **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000)** , İstanbul 2002, s.128, 129.

⁷⁴ Kuyaş, Ahmet: “ Yeni Rejim ”, **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000)** , İstanbul 2002, s.11.

Ancak bunlar birden kabul görmemiştir, meselâ, Lâtin harflerinin kabulünü içine sindiremeyen Kâzım Karabekir gibi düşünen kesim, Batı dilinin alınmasının Batı'nın üstünlüğünü tanıma anlamına geldiğini savunmuştur. Bir kısım aydın hem Lâtin harflerini hem Arapça'yı bir arada kullanmayı istemiş, bu da karışıklığa sebep olacağından kabul görmemiştir.⁷⁵

1932 Tarihinde toplanan Tarih Kongresi'nin ardından Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve İstanbul Türkçe'sinin örnek alındığı dil çalışmaları başlatılmıştır. Belleten Dergisi'nde yayınlanan çalışmalarda, lehçe farklılıkları ve dildeki bazı yabancı (Arapça ve Farsça) kelimelerin çıkartılması yoluna gidilmiştir. 1936 tarihinde toplanan III. Türk Dil Kurultayı'nda ise Güneş-Dil teorisi üzerinde durulmuş, yabancı kelimelere karşılık aramak veya bu kelimeleri dilden atmak yerine, bunun yaşayan bir dil olduğunu kabul ederek, olduğu gibi kullanılmasına karar verilmiştir. Atatürk burada Güneş-Dil Teorisi ve Tarih Tezi ile Avrupa'nın tarih teorilerini çürütüp ümmetten millete geçmeyi ve Batı karşısında ezilen millete özgüven aşılamayı amaçlamıştır.⁷⁶

Atatürk, Türk halkının Batı ülkeleri ile aynı seviyede olduğunu kanıtlanması için "Güneş-Dil Teorisi" ve "Tarih Tezi" üzerinde çalışmalar yapılmasını istemiştir. Tarih Tezi'ne göre Türklerin atalarının ilk medeniyetleri kurduğu dönemlerde Batılı ülkelerin ataların daha hayatta olmadığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Atatürk Dönemi'nde ortam değişimleri kabullenmeye hazır olmadığından, daha içe kapalı ve tabanı değiştirme eğilimi sonraki yıllara göre daha az düzeyde olan kültür politikası uygulanmıştır.⁷⁷

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sık sık gündeme gelen "Güneş Dil Teorisi"nin kaynağı olarak Viyana'da Dr. Phill Hermann Kyergiç'in "Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi" isimli eseri gösterilmektedir. Hermann Kvergitsch'in teorisinin ana fikri Türk dilinin dünyada esas dil olduğu ve dünya dillerindeki

⁷⁵ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s. 47, 48, 49.

⁷⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCne%C5%9F_Dil_Teorisi , "Güneş-Dil Teorisi", Alınma Tarihi : 18.05.2007.

⁷⁷ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s. 43.

birçok kelimenin de Türkçe'den türediği şeklindedir. Çok iyi Fransızca bilen Atatürk kendisine 1935 yılında Viyana'dan gönderilen bu teoriyi okuduktan sonra konu üzerinde çalışılmasını istemiştir. Yeni şekli ile III. Dil Kurultayı'nda dile getirilen teoriye göre Türkçe'ye yerleşen yabancı kelimelerin Türkçe asıllı olduğunun ispatına gidilmiştir. Türk Tarih Tezine göre ise yüksek kültürün ilk beşiği olarak Türklerin ana yurtları gösterilmiş ve kültürü kurup, tüm dünyaya yayanların da Türkler olduğu, ileri sürülmüştür. Dil Tezi'ne göre yaratılan kültür eserleri Asya'dan sonra Avrupa'ya, Amerika'ya ve bütün dünyaya Türklerle birlikte gitmiş ve Türklerin içine girdiği uluslara yayılmıştır. Bu tez Atatürk Devrimleri'nin ideolojik yanını anlamak açısından önemlidir. Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi basit bir milliyetçilik düşüncesinin çok ötesinde Atatürk'ün kurduğu yeni yaşam tarzının Avrupa'daki modellerle bir tutulması amaçlıdır. Ümmetten millete geçilirken, Batı karşısında artık ezik olunmayacağına mesajları verilmiştir. Güneş-Dil Teorisi Atatürk'ün ölümü ile terk edilmiş, ancak dilin Türkçeleştirilmesi çalışmalarına devam edilmiştir. Atatürk'ün ölümü sonrasında rağbet görmeye devam eden Tarih Tezi'ndeki Etiler'in / Sümerlerin Türk olup olmadıkları ya da Avrupa'ya kültürü Türklerin götürüp götürmedikleri ve Orta Asya'nın medeniyetin beşiği olduğu düşüncesi günümüzde de tartışmalara neden olmaktadır.⁷⁸

Cumhuriyet'i kuranlar II. Meşrutiyet Dönemi'nde görev alan kişiler olduğu için Osmanlı'nın son yıllarında ortaya atılan fikirler, Atatürk Dönemi'nde bir süre varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle devletin bekâasını esas alan Atatürk döneminde Türkçülük, İslâmcılık ve Batıcılık ideolojisi devam etmiştir.

“ İrkç bir milliyet kavramına dayanan Türkçülük , Cumhuriyet Dönemi'nde Türklüğü esas alan bir ulusçuluk anlayışına dönüşür. Nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden Türk halkı gibi diğer yurttaşların da Türk ulusunu oluşturduğu anlayışı söz konusu olur. Türk ulusçuluğu bir ulus - devletin sınırları dahilindeki siyasal toplum anlamına gelir ve milliyetçilik yurttaşlık ve toprak birliği bireşimi olarak ele alır.”

⁷⁸ Şengül, Pınar: “Hz. Muhammed Türk Soyundan Değildir”, **Sabah Gazetesi**, 31.01.2005. (<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/31/gnd109.html>, **Alınma Tarihi** : 18.05.2007).

Bu noktada 3 Mart 1924 önemli bir tarih olarak ön plâna çıkar, çünkü bu tarihte halifeliğin kaldırılması ile İslâmcılık zeminini kaybetmiş bunun karşıtı olan Batıcılık, Milliyetçilik ve Türkçülük değer kazanmıştır. Değer kazanan bu üç düşünce, çağdaşlaşmanın temelini oluşturmuştur. Çağdaşlaşma adına toplumun yaşam tarzlarına müdahale gerekmiş ve yapılan inkılâplarla hem medeni bir görünüm elde edilmeye hem de yabancı ülkelerle eş seviyeye gelinmeye çalışılmıştır.⁷⁹

Batı ile eş seviyeye gelmek için bilimi temel alan Pozitivist Görüş'e dayalı bir sistemin geliştirilmesi gerekli görülmüştür. Bilindiği gibi Pozitivist Görüş ve Rasyonel Düşünce, II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli ideolojilerindendir ve Cumhuriyet Dönemi'nde de etkinliğini korumuştur. Bu görüşlerden yola çıkıldığında Batı'nın gelişmişliğinin temelinde yatan ana unsurun bilim olduğu anlaşılmış, Atatürk tarafından 'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir' sözüyle dile getirilmiştir. Bilime dayanmayan her şey yadsınarak teolojik ve metafizik olgular bir kenara itilmiştir.⁸⁰

Teoloji ve metafizik içermeyen, sadece fiziksel ve maddî dünyanın gerçeklerine dayanan Pozitivizm, XIX. yüzyılda Auguste Comte tarafından ortaya atılmıştır. Comte'un Pozitivist Görüşü ya da Viyana Çevresi tarafından 1920'de kurulan Mantıksal Pozitivizm'in paralelinde Türkiye'de Tanrıbilime, İslâmî kurallara, doğa ötesi inanışlara göre uygulamalar, kararlar alınamayacağı, her şeyin mantık ve akıl süzgecinden geçirilerek yasalara bağlanacağı, görüşüne varılmıştır. Bu tutum mimarlık alanında yankı bulmuş ve akılcı, geometrik düzenlemeli yapılar inşâ edilmiştir.

Düşünce sisteminin sağlam temellere oturtulmaya çalışıldığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında bazı önemli isimlerin dünya görüşleri etkili olmuştur. Ziya Gökalp de bu isimlerden biridir. Gökalp'e göre bir kültürün temelinde medeniyet ve hars duygular yatmaktadır. Medeniyet, Batı'nın ulaştığı teknolojik ilerlemeyi simgeler ve alınmasında hiçbir sakınca yoktur. Hars ise o toplumun kültürünün toplamıdır ve değiştirilemez. Türk milleti de

⁷⁹ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.44, 45, 46.

⁸⁰ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s. 47.

hars duygusunu kaybetmemek adına Türkçülük, İslâmcılık ve Çağdaşlaşma ilkelerine bağlı kalmalıdır. Ancak Balkan Savaşları sonunda Arnavutluk'ta çıkan ayaklanmalarla Osmanlıcılık ve İslamcılık ideolojileri değer kaybetmiş, bunların yerine Türk ulusçuluğu geçmeye başlamıştır.

Ziya Gökalp'e göre "çağdaşlaşma, ulusal benlik ve uluslararası medeniyetin birleşmesinden doğmuştur". Ne tamamen Batı ne de tamamen Osmanlı inancı olmalı her ikisi birlikte yaşmalıdır. Gökalp burada ulusal kimliği yaşatabilmek için yaşam tarzının yerel olmasını isterken bilim ve teknoloji alanlarında Avrupa standardının uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşe karşı çıkanlardan Ahmet Ağaoğlu ise medeniyetin bir bütün olduğunu ve parçalanamayacağını, bu nedenle Batı model alınacaksa tüm yönleriyle alınması gerektiğini belirtmiş ancak görüşü taraftar bulamamıştır.

81

Ziya Gökalp ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerinde İstanbul'da yaşayan Levantenlerin Batı'nın pozitif bilimlerde geldiği noktaları örnek almak yerine Batı'nın yaşam biçimini, âdet ve gösterişini örnek aldığından zamanla kültüre zarar verildiğini dile getirmiştir. Gökalp, toplum içinde yaşayan insanları gözlemleyerek gruplara ayırmıştır. Bu gruplamada Uzakdoğu kültüründen yana olan *halkın* İlkçağ'da, Doğu yaşam tarzından yana olan *medreselilerin* Ortaçağ'da ve Batı'ya yakınlık duyan *okulluların* ise Yakınçağ'da yaşadığını belirterek İlkçağ karanlığında yaşayan halkı, Ortaçağ zihniyetiyle yaşayan medreselileri aydınlığa çıkartacak olan okullulardır diye görüşünü tamamlamıştır. Böylece toplumun değişiminde etkin rolü eğitimlilere yüklemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde eğitime önem verilmesinin bir nedeni olmuş, hem öğrenciler yurtdışına gönderilmiş hem de 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Bunun mimarlık alanına yansması ise eğitilmiş genç Türk mimarların yetişmesi şeklinde olmuştur.⁸² Eğitim tarzı için Batı model alınmış, yabancı ülkelerin eğitimle ilgili malzemeleri ve hocaları yurdumuza getirtilmiştir. Böylece rejimin devamını sağlayacak eğitilmiş halk,

⁸¹ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.47.

⁸² Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.50-53.

ulus devlet tarafından ideolojisine uygun bir biçimde yetiştirilmiş olacaktır. "Cumhuriyet'in ilk on beş yılı, modern bir ulusal devletin hukukî, iktisâdî ve bir dereceye kadar eğitsel temellerini atmış, bu temeller üzerinde yükselecek yapının kurulmasını zihniyette gerçekleştirecek bir devrime bırakmıştır." ⁸³

Atatürk, ekonomik kalkınma kadar sosyal ve kültürel kalkınmaya da aynı ölçüde yer verilmesi gerektiğine inanmıştır. Bir milletin millî şuura erişmesinde en büyük rolü kültürün oynadığını bilen Atatürk, "Millî şuurun ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz." diyerek millî şuur konusunda ne kadar duyarlı olduğunu ortaya koymuştur. Atatürk, kültür birliğinin bir milleti millet yapan, ona yaşama gücü veren, diğer milletler arasında kişilik kazandıran başlıca unsur olduğunu da çok iyi bilmekteydi. Bunu "Millî kültürün her çığırda aşılıp yükselmesini Türk Cumhuriyeti'nin temel direği olarak temin edeceğiz." " Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli Türk kahramanlığı ve Türk kültürüdür." diye dile getirmiştir. Bu sözler, Türkiye'nin gelişiminin millî kültüre dayanacağını ifadesidir. Atatürk, millî kültür konusunda hedeflerinin neler olduğunu şöyle belirtmiştir: "Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk Milleti'nin tarihî bir vasfı da güzel sanatlar sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, yaratıcı zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlar sevgisini ve millî birlik duygusunu sürekli ve her türlü incelemelerle besleyerek geliştirmek millî ülkümüzdür."

1920'lerde kültür ve sanat adına başlayan çalışmalar zamanla rayına oturmuş, 1930'larda ortam değişimlere uygun hale getirilmiştir. Ülkemizde yaşananlar dünyada da gözlemlenmiş ve Time Dergisi 24 Mart 1930 tarihli sayısının kapağına Mustafa Kemal'in kalpaklı bir resmini koyup bir buçuk satırlık yazıda A. Tonybee'nin "Doğu Sorunu" adlı kitabından şu alıntıya yer vermiştir: " Mustafa Kemal, kişisel olarak, bir Türk'ün daha iyi bir dünya beklemeden, Anadolu'da kendi efsanesi olabileceğini kanıtladı ve ondan alınan ilhamla millî hareket hayat buldu." ⁸⁴ 1900-1930 yıllarına denk gelen

⁸³ Kuyaş, Ahmet: A.g.m., İstanbul 2002, s.14.

⁸⁴ Mülayim, Selçuk: **Cumhuriyet'in Kültür ve Sanat Kronolojisi**, İstanbul 1999, s.13.

“geçiş” dönemini 1930-40 yıllarındaki çalışmalar izlemiş ve bu dönem tarihimize “Devrimler Dönemi” olarak, geçmiştir.

Cumhuriyet’in ilânından sonra Ankara’nın başkent seçilmesi İstanbul’un askerî ve siyasal ağırlığının Ankara’ya kaymasına ve şehrin kültürel önemini kaybetmesine neden olmuştur.

“ Böyle bir seçim, Ankara’da oluşan Kuvva-i Milliye Ruhu’nun saltanatın anıların taşıyan bir şehre karşı duyduğu soğukluktan kaynaklanmaktaydı. İstanbul’un siyasal ve toplumsal çevresine karşı duyulan güvensizlik, bu şehrin bir nifak yuvası olarak görülmesi, Bizans da dahil olmak üzere, çok uzun zamanda ve tarihin elinde şekillenmiş muhteşem imajından vazgeçebilmek için haklı gerekçeler” olarak görülmüştür.⁸⁵

Bu aynı zamanda Osmanlı tarihi ile bir hesaplaşma niteliğindeydi ve Osmanlı İmparatorluğu ile özdeşleşmiş İstanbul’la göbek bağıını koparma anlamına gelmekteydi. İstanbul âdeta ahlâkî çöküşün simgesi olarak görülmüş, ancak Cumhuriyet’i kuran aydınlar tarafından tamamen gözden çıkarılmamıştı. Amaçları Cumhuriyet rejiminin simgesi olarak görülen Ankara’nın model alındığı yeni bir İstanbul yaratmaktır. Bu amaçla Cadde-i Kebir’e “İstiklal Caddesi” adı verilirken, Taksim Meydanı’na da Cumhuriyet Anıtı dikilmiştir.⁸⁶

Atatürk Dönemi’ni takip eden İsmet İnönü Dönemi’nde ise “... Atatürk Dönemi kültür politikasının temel ilkelerinden çağdaşlaşma daha önem kazanır ve ekonomik ve siyasal alandaki birçok olumsuzluğa karşın kültür alanında olumlu gelişmeler olur. Ülkenin ihtiyacı olan kalkınmanın çağdaşlaşma ile mümkün olabileceği anlayışı Batı’nın kültür kaynaklarına inmeyi gündeme getirmesi kültür politikasına dinamizm kazandırır ” anlayışı hakim olmuştur. ⁸⁷ Atatürk’ün ölümünden 1946 yılına kadar iktidarda kalan İnönü zamanında rejimin kesintiye uğramaması için devrimin temelinde

⁸⁵ Mülayim, Selçuk: **A.g.e.**, İstanbul 1999, s.9, 10.

⁸⁶ Çiçekoğlu, Feride: “ İstanbul ve Cumhuriyet ”, Ayşe Öncü İle Söyleşi, **İstanbul Dergisi**, S. 27, İstanbul, Ekim 1998, s.85.

⁸⁷ Öndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.73.

yatan, yeniye kabul ettirmek için geçmişi olumsuzlama yöntemi, daha baskın hale getirilmiş, Osmanlı düzenine karşı verilen mücadelenin kazanılması ana amaç haline gelmiştir.⁸⁸

Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan bütün değişimlere genel olarak bakıldığında Osmanlı Dönemi'ndeki değişimlerle farklılık gösterdiği anlaşılır. Cumhuriyet ncesi dönemde ihtiyaç halinde ve gerektiği kadar değişim öngörülürken Cumhuriyet'le birlikte değişim yaşamın kendisi olarak görülmüştür. Atatürk, Batı'nın model alındığı bir düzen kurarken ulusal bilinç yaratmaya da çalışmıştır. Bir dönem iki tarz birlikte yaşamış, ki bu durum değişimin tam anlamıyla uygulanmasının önünü kesmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde yüzeysel yenilikler yerine toplum hayatında etkili değişiklikler ve uygulamalar yapılmıştır. Atatürk, Türk toplumunu ağdaşlaştırmayı amaçlarken bunu sadece dış görünüşle sınırlamamış, değişimi düşünce alanına da yaymak istemiştir. Burada amaçladığı Batı'nın sömürüsünden kurtulmuş, Batı'ya esir olmayan ancak Batı ile aynı seviyedeki Türkiye'yi yaratmaktır.

2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Toplumda Yaşanan Değişimler

İnsanoğlu yaşamı boyunca hep bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Edindiği bilgi ve deneyimlerini kendinden sonra gelen kuşaklara aktararak, kendi kültürünün devamını sağlamıştır. Bu süreç içinde kendi yaşam tarzına, geleneklerine, göreneklerine uymayan olguları da değiştirip, yeniden şekillendirmiştir.

Aydınlanma ağı'na bakıldığında değişime açık olan insanın geleceğine hükmetmeye başladığı görülür. İnsanların kaderi İlâhî gücün elinden kendi

⁸⁸ ndin, Nilüfer: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.72, 73.

ellerine geçmiştir. Gelenekselliğe dayalı toplumlarda bu, kolaylıkla kabul edilebilecek bir olgu değildir. Bu nedenle modern çağda her ülke değişimi aynı anda yaşayamamıştır. Ülkelerin sahip olduğu farklı gelenekler modernleşme süreci üzerinde belirleyici olmuştur. Gelenekselliğe dayanan toplumlarda değişim en son istenen olgudur. Bu nedenle gelenekselliğin ağır bastığı ülkelerde değişimin kabul edilmesi daha uzun zaman almıştır. “ Oysa sürekli değişme ve dönüşme baskısı altında olan bir dünyada, bir toplum sadece geleneklerine dayanmaya çalıştığında ve gelişmeye direndiğinde, kendisinin yeniden üretmekte sorunlarla karşılaşır ve bunalıma düşer.”⁸⁹

Cumhuriyet’in ilânından sonra kurulan yeni düzen, Osmanlı yaşamına alışık toplumda bazı değişikliklerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Yaşam tarzında ve günlük hayatta yapılacak bu değişimler aşamalı olarak uygulamaya başlanmış ve Batı ile eş seviyeye gelecek yeni modern Türk halkı yaratılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanan değişimin başlangıcı Batılılaşma dönemine yani XVIII. yüzyıla kadar gitmektedir. Değişimler ilk bu dönemlerde başlamış ve gelişerek yeni bir çehreye bürünmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Batılılaşma Dönemi’nde yaşanan değişimin sadece başkent İstanbul’la sınırlı olmasıdır. Buna karşılık Atatürk döneminde değişim tüm yurda yayılmış ve kasabalara, köylere bile değişimin itici gücü ulaştırılmıştır.

XVIII. Yüzyıl Batı tarzı yaşamın, mekânların, eğlence hayatının Osmanlı yaşamına girdiği dönemdir. Halkın maddî yönden olumsuzluklar yaşadığı bu dönemde saray ve çevresinin çok rahat ve müsrif bir şekilde yaşaması, halkın tepkisini çekmiştir. Lâle Devri, Patrona Halil İsyanı ile son bulmuş, ancak Batılılaşma süreci devam etmiş, hatta halk arasında da yayılmıştır.

“1830’lardaki Tanzimat reformlarını izleyen, İstanbul’un Avrupa ile giderek yoğunlaşan ticarî ilişkileri sadece ücretli emeğin giderek

⁸⁹ Tekeli, İlhan: “Değişenin Değiştirme Zorunluluğu Var Mı?”, **75 Yılda Değişen Yaşam, Değişen İnsan: Cumhuriyet Modaları**, İstanbul 1999, s.31.

yaygınlaşması sonucunu doğurmakla kalmayıp tüm şehir halkını giderek gelişen para ekonomisinin dinamiklerine tabi kılmıştı.” 1880’lerde ivme kazanan gelişim, bürokrasinin modernleşmesini ve gelişmesini sağladığından, şehir halkının çoğu ücretli ve aylıklı işçiler haline gelmiştir, fakat XIX. yüzyıl İstanbul’unda değişen tek şey ekonomi olmamış, üst kesim halk arasında yabancı kaynaklı düşünceler, görgü kuralları ve yaşam tarzları da benimsenmeye başlamıştır. Gelişim ticaret ve endüstri işiyle uğraşan kesimde veya bürokrat ailelerinde başlamıştır. İstanbul, bu dönemde sosyal ve kültürel açıdan imparatorluğun tüm şehirlerini geride bırakmıştır. Eğitim, yaşam biçimi, giyim tarzı değişmeye başlamış, halk gayrimüslim vatandaşlarla kaynaştıkça gelişim daha da artmıştır.⁹⁰ Değişimin sonucunda hem aile hayatında hem de kadının toplum içindeki yerinde değişiklikler olmuştur.

Toplum hayatında uygulanan değişimlerin en önemlileri i birbiriyle bağlantılı olan kadının değişimi ve aile hayatının değişimidir. Bu iki durum toplum yapısı üzerinde ve yaşam tarzlarında, hatta konut plânlarında bile etkili olmuştur.

2.2.2.1. Türk Kadınının Değişimi

Kadınlara Cumhuriyet Dönemi’nde verilen hakların başlangıcı Tanzimat Dönemi’ne tarihlenmektedir. Tanzimat Dönemi’nde kızlar için Kız Rüştîyeleri (1858), “Darülmuallimat” (1870) ve “Kız Sanayi Mektepleri” açılmıştır. Meşrutiyet Dönemi’nde çıkartılan “Tedrisat Kanunu” ile kız öğrenciler erkekler gibi orta, lise ve yüksek okula, “İnas Darülfünunu”na, gitme hakkını elde etmiş ancak bu okullara giden kız öğrenci sayısı çok fazla olmamıştır. Bunun yanında kadınların peçeleri çıkarılmış, çarşafın yerini modern elbiseler

⁹⁰Duben, Alan- Behar, Cem : **İstanbul Haneleri : Evlilik, Aile ve Doğurganlık : 1840-1940**, İstanbul 1998, s.16,17.

almıştır. “ Bu dönemde, mahremiyete bağlı toplumsal kurallarda, özellikle kadının toplum içindeki davranış düzenlerinde, hoşgörünün artması yönünde bir değişme görülmektedir.”⁹¹ Bunlar değişimin ilk aşamalarıdır ve sadece bazı ailelerde kabul görmüş, büyük çoğunluk tarafından dini inanışlar ve gelenekler nedeniyle benimsenmemiştir.

Kadının toplum hayatındaki ve aile içindeki değişimi II. Meşrutiyet Dönemi'nde hız kazanmıştır. 1860'larda Batı tarzı yaşam Saray dışındaki Müslüman halk üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Kılık kıyafet ve yaşam tarzlarında başlayan değişimler Mustafa Kemal Paşa döneminde devlet tarafından desteklenmiştir. Çünkü Cumhuriyet rejimi tüm alanlarda yenilenmeyi amaçlar. “ Dönemin kadın hareketinin temel düşüncesi kadının ev içinde modern bir anne olarak rolünü desteklemek ve eğitimi talep etmektir... Bu anlamda kadının toplumdaki rolünün ilerlemesi kendi yararına değil, topluma iyi eğitilmiş erkekler yetiştirme uğrudur.”⁹²

Bu düşüncelerin desteklemesiyle kadınlar hem ev hayatında hem de ev dışında kabuk değiştirmeye başlamıştır. Erkeğin otoritesini istemeyen kadınlar, bağımsız düşünen, evlenirken eşlerini kendileri seçen, evliliklerde hayatı müşterek gören bireyler haline gelmiştir. Bu ise Osmanlı aile yapısında değişikliklerin yaşandığını göstermektedir. Kadınlar evlenecekleri erkeklerle yaşça uyumlu olmaları yanında fikir, düşünce ve hissiyat bakımından da uyumlu olmalıydılar.

Dönemin önemli isimlerinden Ziya Gökalp'e göre kadının tek sorumluluğu çocuklarını iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek değil, aynı zamanda eşine doğru yolu bulmada yardımcı olmak ve milletini eğitmektir. Kadınların evleri dışında çalışma hayatına atılması başlangıçta zaruretten doğsa da Cumhuriyet ile birlikte desteklenmiş ve kadınlar memur, işçi ve uzman olarak çalışma hayatına atılmıştır. Meselâ, 1927 yılında kadın nüfusunun % 26'sı fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Atatürk yeni kurulan devletin kalkınması için kadınların çalışmasını gerekli gördüğünden bunu

⁹¹ Kızı, Fehmi : **A.g.e.**, İstanbul 1978, s.141, 142.

⁹² Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 230, 231.

desteklemiş ve 1923 yılındaki nutkunda kadınları ev dışında çalışmaya çağırmıştır. 1930'ların başında bu çağrı pek çok şehirli seçkin tarafından kabul görmüştür. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun da kadınların ev dışında çalışmalarına yasa ile çözümler getirerek cinsiyet ayrımına dayalı işbölümünü ortadan kaldırmıştır.⁹³

Başlangıçta halkın belli bir kesimde görülen çözülme, 1920'lerde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin doğrudan veya dolaylı desteğiyle halka mâl olmuş ve inkılâplara paralel olarak kültürel değişimler yaşanmıştır. Kadının hem toplum içindeki yeri hem de aile içindeki konumu önemle ele alınmış, bunun yanında aile içi uygulamalar, âdetler ve değer yargıları da sorgulanmıştır.

17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanun, kadın-erkek eşitliğini getirmiş, ölüm sonrası malların paylaşımında değişiklikler yaparak kadınıla erkeğe eşit haklar sağlamıştır. İslâm kurallarına göre çokeşlilik yasarken, Medeni Kanun ile çok eşlilik kaldırılmış ve kadının evliktan doğan hakları güvence altına alınmıştır.

Yüzyılın sonlarına gelindiğinde kadının evde çocuğunu iyi bir şekilde yetiştirebilmesi için öncelikle kendisinin iyi eğitim almasının gerektiği anlaşılmış ve bu yönde atılımlar yapılmıştır. Cumhuriyet öncesinde ilkokula bile zorlukla giden kız çocukları Cumhuriyet'le birlikte eğitim özgürlüğünü kazanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan "Kız Enstitüleri" önemli eğitim birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1927 yılında yurdumuza davet edilen Batılı eğitimcilerin 1928-29 yılları arasında hazırladığı Dewey Raporu'na dayanarak açılan kız enstitüleri Maarif Vekaleti'ne bağlanmıştır. Kız enstitüleri orta sınıf ailelerinin kızlarına sağlayabilecekleri en iyi eğitim şekli olmuştur. 1940 yılına gelindiğinde yurt çapında yaklaşık 35 Kız Enstitüsü ve okul yaşını geçmiş ya

⁹³ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 236, 237.

da yaşı ilerlemiş kadınlara eğitim veren 65 Akşam Kız Sanat Okulu açılarak kadınların eğitime verilen önem belirlenmiştir.⁹⁴

Kadının toplum içindeki konumunun değişmesi ve eğitim hayatına devam etmesi meyvelerini 1934 yılında bayan mimarların mezuniyetiyle vermiştir. Türkiye’de mimarlık mesleğine erkek mesleği gözüyle bakıldığından kadınlar Avrupa’ya göre geç sayılacak bir tarihte mimar olabilmıştır. Zaten 1920 ve 1938 yılları arasında üniversitelerden mezun olan öğrenciler incelendiğinde mezunların ancak % 10’unu kızların oluşturduğu görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi’nde kadının yasalarla elde ettiği bazı haklar, erkeklerle eşit duruma gelmesi, yaşam tarzındaki değişimler eleştiri almaya başlamıştır. Buna örnek olarak Feridun Necdet’in, Sevimli Ay Dergisi’nde, 1926 yılında yayınlanan “ Bir Erkek Karısından Ne Bekler?” isimli makalesi gösterilebilir.

Makalede yanlış anlaşılmış modernlik anlayışının kadını tembelleştirdiğini, günlük işlerden ve çocuklarına bakmaktan uzaklaştırdığını belirtirken, bunun nedeni olarak kadınların değişimi çok hızlı yaşamalarını görmüş, kısa bir süre öncesine kadar kafesler arkasından sokağa bakarken kendilerini birden dans salonlarında bulmalarına bağlamıştır. Bazı kadınlar aile hayatında kendilerine yüklenen rolleri kabul etmeyip bunu dile getirmeye başlamış ve modern yaşamı tercih etmiştir. Yaşanan değişimler, çalkantılar, anlaşmazlıklar sadece İstanbul şehri için geçerli olmuştur. Çünkü Batılılaşma ve değişim önce bu şehirde görülmeye ve yayılmaya başlamıştır. Aynı tarihlerde değişim Anadolu kentlerine ulaşamadığından, 1930’larda İstanbul’da yaşayan kadınlar diğer illerdeki kadınlara göre daha farklı duruma gelmiştir.⁹⁵

⁹⁴Bozdoğan, Sibel: **Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür**, İstanbul 2002, s.102.

⁹⁵ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 212, 213.

Nezihe Muhittin,⁹⁶ Atatürk'e adadığı 1931 tarihli “ Türk Kadını “ adlı kitabında Osmanlı kadını ile Cumhuriyet kadını arasındaki farklılıklar dile getirmiştir. Eserde giyim ve yaşam tarzı bakımından geri kalmış, sadece ev işleriyle uğraşan Osmanlı kadınının yerine, Cumhuriyet Dönemi'nde yaşam tarzı ve giyimiyle modern ve asri, ev dışında çalışan kadınlar ortaya çıkmıştır.⁹⁷ Günün kadını süssüz sade güzelliği ve bilimsel dünya görüşüne sahip olmasıyla, modern mimariyle özdeşleştirilmiştir.

Dönemin dergilerinde, Batı ülkelerin dergilerindeki modern kadın resimleri, kolaj tekniğiyle İstanbul mekânlarının önüne yerleştirilerek, bu kadınla Türk Kadını'na örnek gösterilmiştir. Resimlerde izleyiciyle göz göze olması için cepheden verilen kadın figürleri sağlıklı ve genç, arka plândaki İstanbul şehri ise eski ve yaşlıyı temsil etmektedir. Zaten 1930'lar boyunca modern mimari, modern Ankara ve modern kadınlar, Cumhuriyet bilinciyle birbirine bağlı kalmıştır.⁹⁸ Kadın Cumhuriyet ideolojileriyle özdeşleştirilmiş hatta bina tariflerinde bile kadın benzetmeleri kullanılmıştır. Meselâ, Abdullah Ziya'nın inşa ettiği modern üsluptaki küçük Son Posta Binası, Cumhuriyet öncesinde inşa edilen Zaptiye Binası ile karşılaştırılırken “ ... onun gölgesine sinmiş gibi yükselen yepyeni ve zarif Son Posta Binası, insana anaç, budala ve sakin bir kadınla yan yana düşmüş, ince, sevimli ve narin bir genç kız hatırlıyor” ifadesi kullanılmıştır.⁹⁹

2.2.2.2. Türk Aile Yapısının Değişimi

Türk aile yapısında Cumhuriyet'in ilânından önce başlayan değişim yeni devletin kabul ettiği yasalarla resmiyet kazanmıştır. Osmanlı aile yapısına bakıldığında kentlerde ve köylerde İslâm inancına göre erkeğin aile reisi

⁹⁶ Nezihe Muhittin, feminist yazar ve Kadınlar Birliği'nin kurucu üyesidir.

⁹⁷ Bozdoğan, Sibel: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.97, 98.

⁹⁸ Bozdoğan, Sibel: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.95, 97.

⁹⁹ Bozdoğan, Sibel: **A.g.e.**, İstanbul 2002, s.100.

olduğu babaerkil yaşamın hüküm sürdüğü görülmektedir. I.Dünya Savaşı'na kadar çok evliliğin hüküm sürdüğü aile yaşamında, 1922-28 yılları arasında gerçekleştirilen devrimler ve kabul edilen Medeni Kanun ile tek eşlilik yasallaşmıştır. Kız öğrenciler için açılan okullar ve kadınların savaş yıllarında mecburiyetten çalışma hayatına girmesiyle başlayan değişim, Medeni Kanun'la yasallaştırılmış ve kadın erkek arasında eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Erkeklerle kadının harem-selamlık yaşantısından kurtulması konut planlamalarına yansımıştır. Planlamada mahremiyete bağlı harem-selamlık kullanılmaz hale gelmiş, böylece apartmanlaşma hız kazanmıştır.¹⁰⁰ Geniş aile tipi ise çekirdek aileye dönüşmüştür.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde Batılı devletlerin zorlamasıyla başlayan gelişmeler ile Cumhuriyet'in ilânından sonra gerçekleştirilen modernleşme arasındaki fark, ikincisinin değişimi kökten ve top yekûn ele almasıdır. Cumhuriyet Dönemi'nde yaşam tarzlarındaki farklılaşma kültürel değişime neden olmuş ve çekirdek aileye geçiş başlamıştır. Bu aile tipi bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin desteklediği aile tipidir. Osmanlı toplumunun üst kesiminde görülen değişimin tüm halka inmesi, Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Çünkü Cumhuriyet'in kurmak istediği düzende aile önemli bir yere sahiptir. İdeal yaşamın hüküm sürdüğü modern ailelerin oluşturulabilmesi için anneye yüklenen görevler arttırılmıştır. Eğitimin evde başladığı anlaşıldığından eğitilmiş, bilinçli ve modern ev kadınları ailede ideal kadın rolünü oynamaya başlamıştır.¹⁰¹ Kadının toplum içinde konumunun değişmesine, evlenme şekillerinin ve aile yaşantısının değişimi de eklenmiş, böylece 1940'lara kadar birey ve ev hayatı şekillenmeye devam etmiştir.¹⁰²

Hilâfet'i elinde tutan Osmanlı Devleti yerine lâik Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuş, lâik devletin oluşumunu sağlayan nedenler ve temeller aile hayatının değişimini gerekli kılmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vatandaşları yıkılan Osmanlı Devleti'nin vatandaşı olduklarından

¹⁰⁰ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.74.

¹⁰¹ Bozdoğan, Sibel: A.g.e., İstanbul 2002, s.97.

¹⁰² Duben, Alan- Behar, Cem : A.g.e., İstanbul 1998, s. 17.

değişim aynı insanlar üzerinde yaşamıştır. İnsanlar geçmişi bir anda silip yeniyi kabullenmeyeceğinden eskiyle yeni, bir dönem birlikte yaşamıştır.

Yeniden şekillendirilen Türk aile hayatındaki değişimi anlayabilmek için değişimin başladığı olaylara bakmak gerekmektedir. Burada değişimin en etkin yaşandığı şehir İstanbul olduğundan gelişmeler bu şehir üzerinden izlenebilmektedir.

İstanbul'un 1870-1910 yılları arasındaki nüfusuna bakıldığında etkili iniş çıkışlar yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde şehrin karakterini, sayıca azınlık olmalarına rağmen, Rus vatandaşlar belirlemiştir. Müslüman muhacirlerin Osmanlı vilayetlerinden İstanbul'a gelmeleriyle artan nüfus diğer taraftan azınlık vatandaşların yeni ülkelere gitmeleri ile azalmıştır. Bu, milliyetçilik hareketlerinin olağan bir sonucudur. Şehirde etkili olan yangınlar ve savaş yıllarında yaşanan ekonomik zorluklar da nüfusun azalmasına neden olmuştur. İstanbul için asıl önemli olay başkentlik sıfatını kaybetmesidir, çünkü siyasi konumunu, üstünlüğünü kaybetmiş ve şehrin nüfusunda etkili düşüş yaşanmıştır.¹⁰³

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ekonomiyi kötü etkilemiş ve yurt genelinde kıtlık başlamıştır. Hayat pahalılığı 1920 yılına kadar devam etmiş, 1920'lerde fiyatlar açısından bir istikrar dönemi yaşanırken, 1929'dan sonra fiyatlar düşmeye başlamıştır.¹⁰⁴

Savaşın getirdiği olumsuz koşullar ve yaşanan toplumsal dönüşüm eski bürokratlara katılan yeni Türk burjuvazisinin doğmasında önemli rol oynamıştır. Orta sınıf olarak adlandırılan ve ticarete yönelen esnaf kesimi, maddî yönden rahatlarırken huzursuzlukların en çok yaşandığı aileler, Batılılaşmadan doğrudan etkilenen memur kesimi olmuştur.¹⁰⁵

Eski bürokratlardan oluşan üst tabakada başlayan maddî ve manevî bozulma bu kişilerin ahşap evlerini satmalarına veya odalar halinde kiraya

¹⁰³ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 35, 36, 37, 38.

¹⁰⁴ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 55.

¹⁰⁵ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.212.

vermelerine neden olmuş, bu da konak yaşamının sonunun başlangıcı sayılmıştır. Statü sembolü konaklardan taşınan ev halkı için bu durum yaşanabilecek en kötü olaydır. Geniş aileler küçülerek ayrı apartman dairelerine geçmek zorunda kalmış, böylece Cumhuriyet Dönemi'ndeki tüm ailelerin eşitliğini amaçlayan devrimlere ve reformlara zemin oluşmuştur.¹⁰⁶

Birinci Dünya Savaşı sırasında baş gösteren enflasyon ve düzensiz ödemeler şehrin çalışan nüfusunun geçmişte alıştığı refah yaşamlarının bozulmasına, dolayısıyla ev yaşantısının değişmesine yol açmıştır. Enflasyon, savaş ve imparatorluk yaşamının son bulması, İstanbul ailelerini Batılılaşmaya daha açık hale getirmiştir.

XIX. Yüzyılda öncelikle Arapça kökenli aile kelimesinin yerini İtalyanca 'famiglia' kelimesinden gelen *familya* almıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında aile kelimesinin geri gelmesiyle bu kelime kullanımdan kalkmıştır

Alışlagelmiş Osmanlı ailesi geniş ailedir. İstanbul'da artık Batı ülkelerinin aile yapıları örnek alınmaya başladığından geniş aile yapısı değişime uğramıştır. Batılı yaşam biçimleri ve âdetler, İstanbul'un Türk ailelerini Arap-İslâm Müslüman devletlerde yaşayanlardan ayırmaya ve Avrupa'ya çekmeye başlamıştır.

Aslında İstanbul hanelerindeki küçülme Osmanlı'nın son döneminde başlamıştır. Konaklarda veya büyük evlerde yaşayan durumu iyi kişiler dışındaki aileler ister istemez küçülmeye başlamıştır. Böylece konak ailelerin oranı tüm hanelerin %10'unu geçmezken sade bir yapılanmaya sahip olan küçük hanelerin sayısı zamanla artmıştır.¹⁰⁷

XX. Yüzyılın başında, İstanbul'da tipik aile küçük boyutlu ve çekirdek yapıdaydı. Birçok çift evlendiklerinde ailelerinden ayrılan gençlerin aileleriyle bağları zayıf değildi, aksine Türkiye'nin diğer yerlerinde olduğu gibi İstanbul'da da bu bağlar güçlüydü. 1907 tarihinde İstanbul hanelerinin % 40'ını çekirdek aile oluşturmaktaydı ve yerleşik Türk-İslâm nüfusun % 34'ü bu

¹⁰⁶ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 216.

¹⁰⁷ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.259.

ailelerde yaşamaktaydı.¹⁰⁸ Çekirdek aile tipine dönüşen aileler birbirlerinden ayrı yaşamaya başlasalar da aralarındaki sosyal, ekonomik ve duygusal bağlar azalmadan güçlü bir biçimde devam etmiştir. Aile hayatında başlayan bu dönüşüm toplumun Avrupalılaşmasının ön adımı sayılmıştır.

Örnek alınan İngiliz, Fransız ve Amerikan aileleri, Avrupa tarzı yaşamın ve modern ailenin modeli olarak görülmüştür. Avrupa etkisinin giderek arttığı bu dönemde aynı zamanda Türk milliyetçiliği bilinci de yükselmiştir. Ziya Gökalp gibi düşünörlere göre, Türk aileleri modernleşmek adına Avrupa tarz›n› benimserken kendi kültürlerini de korumak zorundaydı. Ancak burada neyin Avrupalı neyin yerel unsur olduğu pek detaylandırılmadığından görüş karışıklıklara sebep olmuştur. Aslında Gökalp döneminde geleneksel konak tipi aileler yerini çoktan çekirdek ailelere bırakmıştı.¹⁰⁹

“Gökalp modern Türk ailesinin oluşumu çerçevesinde gördüğü ‘millî’, ‘yeni’ ve ‘yuva’ tipi diye ifade ettiğı aileye ideolojik bir temel sağlamaya teşebbüs etti. ‘İzdivacî’ diye nitelendirdiğı millî aile tipi aslında Avrupa aile tipinin bir türüydü. Gökalp’e göre, çekirdek yapı›, eşler arasında oranlı eşitlik ve yerel Türk ahlâkî değerlerine dayalı aile tipi eski Türkî geleneklerine kadar götürebilirdi, ancak Arap ve İran etkisiyle ortadan kalkmıştı. Bu bakımdan millî izdivacî aile yapı››, devlet gibi daha büyük sosyal kurumlarla işlevsel bağlantılar içinde olsa da kültürün temel unsuru olarak kendi tarihsel evrimini takip ediyordu.”¹¹⁰

Millî aile, Jön-Türk düşüncesinde ulus devletin başlangıç noktası ve ulusal kaynaşmanın önemli unsuruydu. Ailede başlayan yenileşme, toplumun tüm birimlerine kolaylıkla yayılabilirdi. Gökalp, toplum içinde yaşanan tüm sosyal olaylar gibi aile hayatıyla ilgili olaylar›n da hukukî yollarla çözölmesini şart görüyordu, çünkü Osmanlı kanunları bunu karşılayacak düzeyde değildi. Çağdaş rejimin gereğı çağdaş kanunlardı. 1917 Tarihinde yürürlüğe giren

¹⁰⁸ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 99, 63.

¹⁰⁹ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.227.

¹¹⁰ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.228.

Hukuk-u Aile Karamamesi bu yolda atılmış önemli bir adımdır. “ Bir İslâm devletinde ilk defa olarak aile kurum ve kanununu dinsel çerçeveden çıkarıyor ve bu durum Müslüman olsun gayrimüslim olsun tüm nüfusu kapsıyordu ... tamamen lâik bir hukuka dayanmamakla birlikte, yine de bu yönde adımlar atılmış, evliliğe devlet müeyyideleri konmuş, boşanma ve çökevilik konusunda daha liberal kurallar getirilmişti...” Müttetiklerin 1919 yılında İstanbul'a girişine kadar yürürlükte olan bu karamame ne Müslümanları ne de gayrimüslimleri memnun etmiş ancak 1926 Medeni Kanunu'nun başlangıç noktası olmuştur. ¹¹¹

Radikal bir Osmanlı aydını olan Namık Kemal'e göre Osmanlı aile yaşamı çağın gerisinde kalmıştı. Bunun sebebi ise aile içi anlaşmazlıklar, kadınlara ve gençlere uygulanan baskı ve şiddetti. Türk ailesinde görülen bu yetersizlikler, ailelerde huzursuzluklara neden olmaktaydı. Bunlar ulusun çöküşünü hazırlayan nedenlerdi, çünkü aile içinde başlayan çöküş, ulusun çöküşünü de beraberinde getirmekteydi. Benzer düşünceleri savunanların yanında Osmanlı aile hayatının üstünlüğünü ve doğruluğunu savunanlar da vardı. Bunlar genelde İslâmî kesimden gelen ve ülke nüfusu içinde sayıları oldukça fazla olan kişilerdi. Ahmet Mithat Efendi de bu görüşü savunan ünlülerden biridir. Eserlerinde Türk ailesinin üstünlüğünü, samimiyetini, yardımlaşma duygularını dile getirmiştir. Ahmet Mithat Efendi, Osmanlı aile yapısının olumlu yönlerini anlatırken aksayan yönlerini dile getirmekten de çekinmemiştir ki, bu aksaklıklardan biri kadınların eğitiminin önemslenmemesidir. ¹¹²

Cumhuriyet'in ilânından sonraki yeni yapılanmada Gökâlp'in aile ile ilgili düşünceleri temel alınmıştır. 1912 tarihinde kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu'na göre düzenlenen Medeni Hukuk, özünde Türk kurumlarının hepsini Avrupalılaştırmayı amaçlamaktaydı. Bu kanun gereğince şeriat hükümlerinin kaldırılması Müslüman bir ülke için devrim niteliğindedir. Medeni

¹¹¹ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.228-229.

¹¹² Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.211- 212.

hükümlere göre düzenlenecek modern lâik yaşamda Soyadı Kanunu'nun çıkartılmasıyla aile hayatının değişimine hız verilmiştir. ¹¹³

2.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde İstanbul'un İmar Çalışmaları

Yaşanan savaşlar, içine düşülen ekonomik imkânsızlıklar İstanbul'da büyük değişimler yaşanmasına neden olmuştur. İstanbul'un mübadele nedeniyle nüfusu azalmış buna başkentlik sıfatını kaybetmesi eklenince önceki dönemlere göre prestijini ve önemini kaybetmiştir. Sefaretten ve esaretten kurtulan halk bağımsızlığını kazandıktan sonra yaşadığı şehirleri yeni baştan inşa etmeye koyulmuştur. Öncelik Ankara'ya verilmiş bunu İstanbul için yapılan çalışmalar takip etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'un imâr çalışmalarına bakıldığında, 1930 sonrasında yabancı uzmanlara başvurulduğu görülmektedir. İstanbul'un imâr plânını seçmek için 1933 yılında düzenlenen yarışmaya şehircilik konusunda uzman olan Alman Hermann Elgötz, Fransız Alfred Agache ve yine Fransız Mösyö Lambert davet edilmiştir. Uzmanların sundukları raporlar daha sonra belediye tarafından kitapçıklar halinde basılmıştır.

Bu isimlerden Alfred Agache'nin hazırladığı ve belediye matbaası tarafından 1934 yılında *Büyük İstanbul Tanzim ve İmâr Programı* adıyla basılan 20 sayfalık raporun konumuzla ilgili olan maddelerinde, şehrin genel görünümünü bozmayan modern şehirciliğe uygun işyeri ve konut inşasının şehrin düz bir alanı olan güneybatı kısmında yapılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir. ¹¹⁴

¹¹³ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.229.

¹¹⁴ Eyice, Semavi: "İstanbul'un İmar Planı Raporları", **İstanbul Dergisi**, S.43, İstanbul 2002, s.21.

J. H. Lambert'in hazırladığı plân aynı yıl içinde Galata'da 108 sayfa halinde basılmıştır. Raporda Aksaray, Langa ve Yenikapı'da büyük meydanlar açılmas› ve bu alanlara kamu binalar›, sergi salonlar› ve konutlar›n bulunduğu sosyal binaların yapılması gerektiği dile getirilmiştir.¹¹⁵

1934 Yılında basılan bir diğer rapor da Berlin Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden şehircilik uzmanı Prof. Dr. Herman Elgözt'ün 46 sayfalık plânlama çalışmasıdır. Elgözt, raporunda şehirdeki tüm yapılar›n denizi görebilecek şekilde plânlanmasını önermiştir. Galata'nın kuzeybatı kısmını bahçeli işçi evlerine ayırdığı çalışmasıyla Elgözt, İstanbul'u Avrupa tarzı plânlama yerine doğu ülkelerinin imâr sistemiyle plânlamasını uygun görmüştür.¹¹⁶ Elgözt'ün çalışması jüri tarafından seçilmesine rağmen kendisiyle anlaşma yapılmamış onun yerine Hitler politikası nedeniyle Almanya'dan ayrılmak zorunda kalan Martin Wagner ile anlaşma yapılmıştır. Wagner de bu konuda çok etkili olamamış asıl büyük yankıyı 1936 yılında İstanbul'a gelen Henri Prost yapmıştır.¹¹⁷

Atatürk modern, hijyenik ve güzel İstanbul'u yaratmak istediğinden Doğu ve Batı ülkelerinin mimari bilgisine sahip olan ve daha önce İstanbul'a gelen (1. Dünya Savaşı öncesinde) Prost'u¹¹⁸ tercih etmiştir. 1936 yılında İstanbul'a gelen Prost, Türk-Fransız mimar ve plânlamacılardan oluşan bir ekiple hazırlanması bir yıla yayılan raporunu 1937 yılında tamamlamıştır. İstanbul, raporda Tarihi Yarımada, Beyoğlu ve Anadolu Yakası olarak üç coğrafi bölgeye ayrılıp eski, sağlıklı ve hava almayan mahallelerin yeniden düzenlenmesi için eski evlerin kaldırılıp yerine sağlıklı, güneş ve hava alan modern mahalle ve evler yapılması önerilmiştir.¹¹⁹

46 Sayfalık raporda yer alan ve bir ekip çalışmasının ürünü olan 1/50.000 ölçekli nazım plânı 1939 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu plâna göre uzman, Haliç'in sol sahilindeki konut dokusunun kademeli olarak

¹¹⁵ Eyice, Semavi: A.g.m., İstanbul 2002, s. 21.

¹¹⁶ Eyice, Semavi: A.g.m., İstanbul 2002, s. 22.

¹¹⁷ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1993, s.30.

¹¹⁸ 1874-1959, Fransız mimar ve kent tasar›mc›s›.

¹¹⁹ Eyice, Semavi: A.g.m., İstanbul 2002, s. 23.

boşaltılmasını ve yeniden düzenlenen yangın alanlarında yapılacak yeni konutların dışında Taksim-Maçka arasında, Maçka-Beşiktaş-Mecidiyeköy üçgeni içinde, Kurtuluş sırtlarında, Anadolu yakasında Moda ve Marmara sahillerinde konut yapılmasının uygun olacağı sonucuna varmıştır.¹²⁰

Daha çok meydan çalışması ve kenti süsleme yönü ağır basan Prost Plân'ın uygulanabilecek maddeleri Vali Lütfü Kırdar tarafından hayata geçirilmiştir. Bu dönemde İstanbul'da on dört meydan ve cadde açılmış, tarihi eserler koruma altına alınmış ve istimlâkler başlamış ama istimlâkler sonucunda varolan konut açığı daha da artmıştır.¹²¹

Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'un imâr plânlamasını yapmakla görevlendirilen isimlerin (projeleri uygulansa da uygulanmasa da) yabancılardan oluşması bazı eleştirilere sebebiyet vermiştir. Genelde eleştiriler, İstanbul'un imâr plânının şehrin kendine has özelliklerini bilen, yerli uzmanlar tarafından yapılması gerektiği ve bunu bilmeyen yabancının bu işte başarılı olamayacağı yönünde olmuştur. Gerekçe olarak da İstanbul'un ne Fransa'ya ne Almanya'ya ne de Amerika'ya benzediği bu nedenle İstanbul'a ait plânların bu şehre has olması gerektiği gösterilmiştir. Burhan Arif gibi düşünönlere göre aslında bozulma daha önceleri kışlaları, Tıbbiye Mektebi'ni, Düyun-u Umumiye'yi, Adliye Dairesi binası'nı, Yeni Cami civarındaki binalar yabanc mimarlara inşa ettiren, Osmanlı Dönemi'nde başlamış ve Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Güzelliği ve silueti gün geçtikçe bozulan İstanbul sonradan betonarme (Bkz. **Sözlük**) binalarla dolmuştur.¹²²

¹²⁰ Tekeli, İlhan: A.g.m., İstanbul 1993, s.31.

¹²¹ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.75.

¹²² Arif, Burhan: " İstanbul'un Planı ", **Mimar Dergisi**, S.1, İstanbul 1932, s.160.

2.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Konut Mimarisi

Cumhuriyet'in kuruluşundan önce başlayan mimari atılımlar 1927 yılına kadar aynı düşünce tarzında devam etmiştir. Bu süreç içinde üretilen yapılarda belirgin özellikler geçmiş dönemlere özellikle de Anadolu Selçuklu Dönemi ve Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi'ne öykünme şeklinde ortaya çıkmıştır. Yapılarda önemli olan cepheler ve bezemeler olmuştur. Büyük boyutlu yapılarda uygulanan çıkma fikri bu dönemin ürünü sayılmaktadır. Mimarların yapmaya çalıştıkları, kendi benliklerinden yeni bir üslup yaratma çabası günün koşullarına bakıldığında kaçınılmaz bir olaydır çünkü uzun bir savaş dönemi atlatılmış, savaşın bitiminde her yer yıkılıp yerle bir olmuş ve yeni bir ülke yaratma sürecine girilmiştir. Bu süreç sadece yapı bazında değil aynı zamanda düşünce sisteminde de olmuştur. İmparatorluktan Cumhuriyet Devleti'ne geçilirken zor bir aşama yaşanmıştır.

1927-1940 Arasında ülkemize birçok yabancı mimar gelmiş ve bu isimler yeni düşüncelerin ülkeye girmesine yol açmıştır. Çoğu ülkemizin önde gelen okullarında öğretmen olarak da görev alan yabancı mimarlar, yeni kurulan devletin bilgi yönünden eksiklerini kapatmak amacıyla ülkemize çağırılmıştır. Yabancı mimarların ülkemize gelişinde 1927 tarihinde çıkartılan "Teşvik-i Sanayi Kanunu" da etkili olmuştur. Bu yıllarda Ulusal Mimarlık Tarzı ve Uluslararası Akımlara Bağlı Tarz olmak üzere iki yönlü gelişme yaşanmıştır. Yabancı mimarların yanında önemli eserler veren yerli mimarlar da bu ikilemi yaşamıştır. Dönem yapılarında gözlenen en belirgin özellik önceki dönem yapılardan tamamen farklı olmalarıdır. Amaca yönelik tasarlanan yapılarda yalın cephe anlayışı egemen olmuş, bunun yanında betonarme iskelet düzeni yoğunlaşmış, kübik kütle anlayışı, geniş cam cepheler, serbest tasarım ve düz çatılar uygulanmıştır. Serbest tasarım devletin politikası ile bağlantılıdır. 1930'lu yıllarda dış ülkelerde yönetimler mimarlık ortamını yönlendirirken ülkemizde mimarlar rahat ve özgür ortamda çalışmışlardır. Geçmişe göre

daha bilinçli tasarımcı-uygulayıcı bir kuşak ortaya çıkmış ve mimar sayısı bu yıllarda artmıştır.¹²³

1940-1950 Arasında yeni bir dönemle karşılaşırız. Bu yıllarda ortaya çıkan en önemli iki gelişme tarihlerden de anlaşılacağı gibi öncelikle Atatürk'ün ölümü ve 1939 yılında 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıdır. Ülkenin kurucu lideri artık yoktur ve yeni bir savaş dönemi başlamıştır. Her ne kadar Türkiye bu savaşa fiilen katılmasa da etkilerine maruz kalmıştır. Bu etkilerden en önemlisi yurtdışından getirilen malzemelerin getirilemeyiştir. Savaş yıllarında Avrupa'ya bakıldığında yönetimlerin ideolojilerinin mimariye yansıdığı görülür. Buna en iyi örnek Almanya'da Nasyonal Sosyalizm ve İtalya'da Faşizm'dir. Yönetimlerin düşünce sistemlerine bağlı, anıtsallığı ön plâna çıkaran büyük boyutlu simetrik taş yapılar inşa edilmiştir. Oysa Atatürk hiçbir zaman aşırı milliyetçiliği desteklememiş, Cumhuriyet'in kendi biçimlerini kendisinin üretmesini istemiş, uluslararası fonksiyonalizme bağlı üretimleri öngörmüş, böylece Osmanlılığı çağrıştıran olgulardan da uzaklaşmıştır. Ülkemizde bu yıllarda iklim koşullarıyla uyumlu, yerli malzemenin kullanıldığı, çağdaş bilimsel temellere dayanan yapılar üretilmiştir. Yapıların röleveleri çıkartılmış, mimarlık eğitimi veren kurumlar örgütlenmiş, imâr plânlarının sayısı artmış, yeni Türk evi tipleri tasarlanmış ve günümüze gelmeyen birçok çizim yapılmıştır. Bu yıllarda yabancı mimarlara yoğun tepki gösterilmiştir.¹²⁴

1950 Yılı sonrasında savaşın bitimine bağlı olarak ülkemizde Alman etkisinin zayıflaması mimarlık alanına da yansımış, çok partili sisteme geçişle birlikte liberal-kapitalist düşünce ve programlar yeğlenmeye başlamıştır. Savaşa fiilen katılan ülkeler, savaş sonrasında ortaya çıkan sosyal konut sorununu çözmek için, yıkılan şehirlerini ve yerleşim yerlerini yeniden yapılandırırken aynı zamanda uydu kentler kurmaya da başlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nde bu dönemde mimarlık bürolarının çoğaldığını, yabancı mimar sayısının giderek azaldığını, yabancı mimarlık dergilerinin etkisiyle yapılarda uluslararası sisteme geçildiği görülmektedir. Yurtdışından

¹²³ Sözen, Metin: **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi**, İstanbul 1996, s.39-55.

¹²⁴ Sözen, Metin: **A.g.e.**, İstanbul 1996, s.63-67.

getirtilen çelik pahalı olduğundan betonarme tercih edilir. Bu yıllarda karşılaştığımız yeni bir olgu ise toplu konut düzenlemesidir. Hızlı nüfus artışı ve göçler sonucunda büyük ve orta ölçekli kentlerde nüfus artmış, ancak yeterli konut olmadığı için gecekondulaşma başlamıştır. Büyük ölçekli konut üretimleri ön plâna geçmiş, mimarların müşterileri değişik istekleri olan piyasa olmuştur. Buna bağlı olarak Batı'nın tüm akımlarının isteklere göre denendiği yapılar inşa edilmiştir. Dönem yapılarında görülen batılı akımlardan bazıları Rasyonalist-Pürist Anlayış, Brütalist Anlayış, Bağımsız Biçim Arayışları, Geleneksel Mimarlık Değerlerinin Yeniden Yorumlanması'dır.

Bu bilgiler konut mimarisinde yaşanan sürecin kısa bir özeti niteliğindedir.

2.2.4.1. Konut Yapımı İle İlgili Kanun, Yasa Ve Girişimler

Cumhuriyet'in ilânından sonra imparatorluğun kurumlarının tasfiyesi hızlı bir biçimde gerçekleştirilmiş ve yerine ulusal bir devlet yapısının ve Cumhuriyetçi kurumların getirilmesine girişilmiştir. Genç Cumhuriyet'in toplumsal gelişme hedeflerini daha açık olarak aradığı ve belirlemeye çalıştığı bir döneme girilmiştir. 'Çağdaş uygarlık düzeyine erişmek' her kesimin benimsenmesi amaçlanan hedef olmuştur. Cumhuriyet Dönemi mimarlığı da bu hedef doğrultusunda, kendi etkinlik alanında özgür düşünce, uygulamalar ve örgütlenmelerle biçimlenmeye başlamıştır.¹²⁵

Cumhuriyet'in ilânından sonra imâr işleri bir müddet Osmanlı Devleti'nin yasa ve düzenlemeleri ile devam ettirilmiştir. Atatürk yönetim alanında, düşünce hayatında ve imâr işlerinde birbirini tamamlar nitelikte birçok atılım ve değişiklik yapmıştır. Tüm inkılâplar aynı amaca hizmet ettiğinden bütün

¹²⁵ Ünalın, Çetin: **Cumhuriyet Mimarlığının Kuruluşu ve Kurumlaşması Sürecinde Türk Mimarlar Cemiyetinden Mimarlar Derneği 1927ye**, Ankara 2002, s.14.

alanlarda değişim amaçlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarına bakıldığında 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile liberal ekonomiye geçildiği görölmektedir. Bu kongrede yerli sermayenin kullanımı teşvik edilmiş ancak ölkemizde bulunmayan ve yerli sermayeye zarar vermeyen yabancı sermayenin de kullanılabileceği görüşüne varılmıştır. Bu yıllar ölkede atılımların yaşandığı yıllardır. Burada en çok yankı uyandıran ve diğer atılımlara kapı aan adımlardan biri 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun diğeri ise 1927 yılında kabul edilen Teşvik-i Sanayî Kanunu'dur.

1923-1928 Yılları arasında imâr plânlama çalışmalarına başlanmadığından Ebniye Kanunu yürürlükte kalmıştır. 1928 yılından sonra yurdumuzda ilk kez geniş kapsamlı şehir plânlama çalışmalarına başlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nden başlayarak imâr işlerine bakılacak olursa ilk dönemi 1882 yılından 1928 yılına kadar yürürlükte kalan Ebniye Yasası Dönemi'nin oluşturduğu anlaşılmaktadır. 1920 yılından başlayarak 1960 yılına kadar plânsız bir dönem yaşanmış ve bu süreç içinde 1930-50 yılları arasında yurdumuzda yabancı kent tasarımcıları etkinlik göstermiştir.

İmâr işleri ile ilgili ilk adım 1923 yılında 352 sayılı kanuna bağlı Mübâdele, İmâr ve İskân Vekaleti'nin kurulması ile atılmıştır. Bunu 1925 yılında "Mesken Yapmak Maksudı İle İstimlâke Olanak Tanıyan Kanun" takip etmiştir. 1926'da 844 sayılı kanunla Emlak ve Eytam Bankası çalışmalarına başlamış, banka 1926-1946 yılları arasında yeni inşâatlara ve mevcut binalara ipotek karşılığı kredi vermiştir. 1927'de ise sadece diplomalı mimar ve mühendislerin çalışmalarını yasallaştıran 1035 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Yasa kabul edilmiştir.¹²⁶ 1925 Yılında ayrıca 529 sayılı kanunla Mübâdele, İmâr ve İskân Bakanlığı kaldırılarak görevleri Dahiliye Vekaleti'ne aktarılmıştır.¹²⁷

18 Mart 1926 tarihinde kabul edilen 788 sayılı Memurin Kanunu'nun 4. maddesine göre memur olacaklarda Türk olma şartının getirilmesi etnik

¹²⁶ Ünalın, Çetin: **A.g.e.**, Ankara 2002, s.14.

¹²⁷ ANON, **50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973**, Ankara 1973, s.103.

bakımdan Türk olmayan gayrimüslim vatandaşların devlet memuriyetlerine son vermiş, böylece gayrimüslim mimarlar devlet işlerinde çalışma şanslarını kaybetmiştir.¹²⁸

10 Nisan 1927’de binaların numaralanması ve sokaklara isim verilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilmiştir. Bu kanuna göre tüm sivil ve resmi bina kapılarının üstüne numara levhaları asılması mecbura tutulmuştur. Ayrıca içinde oturulan veya terk edilmiş binalarla içinde evsizlerin kaldığı tüm evlerin listelenip kayda geçirilmesi ve bu kayıtların birer onaylı nüsha halinde nüfus, tapu, vergi ve kadastro daireleri ile belediyelere verilmesi öngörülmüştür.¹²⁹

1929 Yılındaki Dünya Ekonomik Bunalımı Batılı devletlerde olduğu gibi yurdumuzda da imâr ve plânlama çalışmalarına olanak vermemiştir. Yurdumuzda Batı anlamda ilk kent plânlaması 1928 yılında başkent Ankara için yapılmış ve 1351 sayılı kanunla Ankara İmâr Müdürlüğü kurulmuştur. Bu önemli bir yasadır çünkü 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediyeler Kanunu’nun hazırlayıcı olmuştur. 1580 Sayılı kanunla tüm belediyelerin imâr plânı yaptırmayı zorunlu tutulmuş, yine aynı yılda kabul edilen 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile nüfusu 20.000’i aşan ya da iki sayım dönemi arasında nüfusu %15’ten fazla artan belediyelere üç yıl içinde imâr plânı yapma zorunluluğu getirilmiş; yangın, deprem ve diğer âfetlerden yıkılan yerlerde ise bu süre altı aya indirilmiştir. 1933 Tarihli 2290 sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu ile kent plânlamaları düzenlemeye ve yönlendirmeye çalışılmıştır.¹³⁰ Belediye Yapı Yollar Kanunu, bir yasada olması gereken hiçbir niteliğe sahip olmadığı ve yönetmelik anlayışı içinde ele alınmasına rağmen yönetmelik niteliğinden yoksun olması bakımından eleştirilmiştir. 1933 yılında ayrıca şehirlerin düzenlenmesi ve kamu hizmetlerini karşılayacak tesislerin inşâsı için ihtiyaç duyulan krediyi sağlayacak Belediyeler Bankası kurulmuştur. 1945 yılında İller Bankası adını alan kurum,

¹²⁸ Aktar, Ayhan: Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları, İstanbul 2000, s.125.

¹²⁹ Anonim, **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000)** , İstanbul 2002, s.98.

¹³⁰ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.14, 15.

belediyelere kentsel, sosyal ve teknik alt yapı uygulamalarında parasal ve teknik kaynak sağlamakla görevlendirilmiştir.

4 Haziran 1932 tarihinde kabul edilen 2007 sayılı kanunun 1. maddesinde Müslüman ve gayrimüslim vatandaşların yapabilecekleri işler belirtilmiş, inşaat işi Müslümanlara verildiğinden gayrimüslim kalfa ve çırakların bu işlerde çalışması engellenmiş bu da inşaat sektöründe boşluk yaratmıştır.¹³¹

Atatürk'ün mimarlık alanında gerçekleştirdiği önemli adımlardan biri "metrik sistem"i tek ölçü birimi olarak kabul edilmesidir. Bilindiği gibi Cumhuriyet öncesinde Türklerin kullandığı uzunluk ölçü birimi "arşın"dı. Arşın kendi içinde bina arşını, mimar arşını, çarşı arşını diye gruplara ayrılmaktaydı ve hepsi ayrı uzunlukta olan bu ölçü birimleri kullanımda karışıklıklara sebep olmaktaydı. Osmanlı Dönemi'nde bu karışıklık düzeltilmeye çalışılsa da başarılı olunamamıştı. Atatürk bunu bildiğinden Fransa'da 1840 yılında kabul edilen metrik sistemi ülkemize getirmiştir. 26 Mart 1931'de kabul edilen metrik sistemin 1933 yılından sonra bu alanda tek ölçü sistemi olarak kullanılması zorunlu tutulmuş, böylece hem karmaşa önlenmiş hem de binalarda Batı normlarının uygulanması kolaylaştırılmıştır.¹³²

Devlet 1933 yılında kurulan Belediyeler Bankası ile inşaat sektörüne kredi vererek bu alandaki faaliyetleri kolaylaştırılma yoluna gitmiştir. 1935 yılında Bayındırlık Bakanlığı içinde kurulan Şehircilik Fen Heyeti'ne şehir plânlaması için araştırma yapma görevi verilmiştir. 1936 Yılında belediyelerin yapmakla mükellef olduğu imâr plânlarını denetlemek ve onlara yardımcı olmak amacıyla Belediyeler İmâr Fen Heyeti kurulmuştur.¹³³ Bunun öncesinde 1935 tarihinde 2763 sayılı Kanun ile harita çizme ve imâr plânı yapma işlerinin belediyeler tarafından uzman mimarlara ihale yoluyla verilmesi karara bağlanmıştır.¹³⁴

¹³¹ Aktar, Ayhan: **A.g.e.**, İstanbul 2000, s.120.

¹³² Alsaç, Üstün :**A.g.e.**, Trabzon 1976, s.58.

¹³³ Alsaç, Üstün :**A.g.e.**, Trabzon 1976, s.113.

¹³⁴ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.16.

1935 Yılında kabul edilen 2279 sayılı yasa Naf'a Vekaleti içinde kurulan Yapı İşleri Umum Müdürlüğü'nü konut üretme ve her tür bina yapımını denetleme yetkileriyle donatmıştır.¹³⁵ Yine aynı yılda 1580 sayılı Belediye Kanunu'na ek olarak çıkartılan 2763 sayılı kanunla nüfusu 10.000 üzeri olan belediyelerde harita ve imâr plânlaması yapma yetkisi İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir. Bakanlık bunun için “ Belediyeler İmar Heyetleri”ni kurmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde imâr işlerini düzenleyip işler hale getirmek için çıkartılan yasa ve kanunlar haricinde birçok atılımda bulunulmuştur. Osmanlı Dönemi'ne bakıldığında ülke çapında önemli sanayi işletmelerinin olmaması Cumhuriyet kurulunca birçok işletmeye ihtiyaç duyulmasına ve gerekli malzemelerin bir dönem yurtdışından temin edilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi'nde inşaat işlerini kolaylaştırabilmek ve gerekli malzemeyi temin edebilmek için devlet girişimlerde bulunmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Osmanlı'dan devralınan hatırı sayılır işletmeler sadece yılda 40.000 ton kapasiteli iki çimento fabrikası ve iki tuğla işletmesidir. Atatürk konuyla ilgili olarak 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde çağdaş ve modern seviyeye gelebilmek için sanayileşmenin ve fabrikalaşmanın en hayati mesele olduğunu dile getirmiştir.¹³⁶

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, gerekli endüstri işletmelerinin kurulabilmesi için 1923-31 yılları arasında banka ve kuruluşlar açmayı uygun bulmuştur. Çıkarılan 1055 sayılı yasa ile bir fon oluşturularak yapı malzemesi üretmek isteyen girişimcilere destek verilmiştir. 13 Ekim 1923 tarihinde çıkartılan Mübâdele, İmâr ve İskân Vekâletiyle de yeniden yapılandırılmaya çalışılan ülkenin imâr ve iskân sorunları çözülmeye çalışılmıştır. Bu atılımları 1924 yılında Atatürk tarafından kurulan İş Bankası, Paşabahçe Cam Fabrikası ve birkaç çimento fabrikası takip etmiştir. 1925 Yılında kurulan Türkiye Sanayi Maadin Bankası 1933 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiş

¹³⁵ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.103.

¹³⁶ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.188.

daha sonra yerini Sümerbank'a bırakmıştır. Sivil halkın ihtiyacı olan imalâtı ve tamiratı yapması için 8 Mart 1930 yılında Makine Kimya Endüstrisi Kurumu göreve başlamıştır.¹³⁷

1932-38 Yılları arasında yapı malzemelerini üreten ulusal bir endüstri kurulmaya çalışılmış ve devlet, kurduğu işletmelerin işleyişini üstlenmiştir. 1932-35 yılları arasında İktisâdî Devlet Teşebbüsleri ve Bankalar kurulmuştur. 1936 yılından sonra ikinci dört yıllık plân düzenlenmiş ancak çıkan II. Dünya Savaşı nedeniyle bu plân hayata geçirilememiştir. 1932 Yılında Türkiye Sanayi Kredi Bankası, 1933 yılında da Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank, Sivas Çimento Fabrikası ve Kütahya tuğla-kiremit fabrikalarının kurulmasına destek sağlamıştır. 1935 Tarihinde kurulan Etibank ise Sümerbank'tan sonra yapı malzemesi yatırımlarına destek veren ikinci büyük devlet bankası olmuştur. Etibank, yapılarda kullanılan malzemelerin bulunduğu doğal ocakların işletmesini üstlenmiş ve kuruma destek olması için aynı yıl içinde Maden Tetkik ve Araştırma Enstitüsü açılmıştır. Enstitünün görevi işletilecek maden veya taş ocaklarını araştırıp bulmak ve kapasitelerini saptamak olarak belirlenmiştir. Aynı amaçla kurulan bir diğer işletme ise 1937 yılına tarihlenen Türkiye Demir Çelik İşletmeleri'dir. İnşaat işlerinde kullanılan ahşap malzemenin kaynağı olan ormanlar 1937 yılında kurulan Orman Umum Müdürlüğü eliyle koruma altına alınmış ve çıkartılan 3116 sayılı Orman Kanunu'na dayanarak Devlet Kereste Fabrikası'nın kurulmasına karar verilmiştir. Bu gelişmeleri 1939 yılında kurulan Ticaret Vekaleti takip etmiştir. Bu tarihten sonra endüstri işletmelerini devlet elinde toplamaya çalışan hükümet, kurulan Ticaret Vekâleti ile iç piyasada satılan mallarla ihracat yapılan malların standartlaşmasına çalışmıştır.¹³⁸

Yurdumuzda çimento sanayine bakıldığında Gebze Darıca ve Eskişehir mevkillerinde 1911 ve 1913 yıllarında 20.000 ton kapasiteli iki portlant çimento işletmesi kurulduğu, sonradan bunların tek işletme altında toplandığı görülür.

¹³⁷ ANON, A.g.e., Ankara 1973, s.189.

¹³⁸ ANON, A.g.e., Ankara 1973, s.189, 190, 191.

1923 Yılında bu alanda üretim yapan tek fabrikada yılda 40.000 ton, 1933 yılında ise iki işletme olarak 55.000 ton çimento üretilmiştir. ¹³⁹

İlk tuğla fabrikamız 1920 senesinde İstanbul Silahtarağa'da kurulmuştur. Yılda 12 milyon adet tuğla ve ateş tuğlası üreten fabrika ilerleyen yıllarda üretim kapasitesini artmıştır. Yurdumuzda ilk kiremit fabrikası 1923 yılında Kütahya'da açılmış, böylelikle yapı malzemesi olarak kullanılan seramiğin üretimi için temel Cumhuriyet Dönemi'nde atılmıştır. Cumhuriyet öncesinde geleneksel sanatımızın nadir kollarından olan çini obje ve süs eşyası imalatı yürüten tarihi Kütahya Seramik İşletmeleri ne yazık ki sanayi durumuna getirilememiştir. Ülkemizde kereste üretiminin tarihine bakıldığında ilk olarak Zeytinburnu semtindeki 1892 tarihli kereste işletmesiyle karşılaşılmaktadır. Buhar gücü ile kereste üreten bu işletmenin öncesinde üretim su hızlarıyla yapılmıştır. Modern anlamda kereste fabrikasının kuruluşu diğer işletmelerde olduğu gibi Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlamış ve ilk fabrika 1926 yılında Sinop'un Ayancık ilçesinde kurulmuştur. Kontrplak üretimimiz ise 1930 yılında Haliç kıyılarında kurulan tesisle başlamıştır. Bunu diğer işletmelerden ayıran özelliği özel girişim eliyle kurulmasıdır. 1930 Yılında kurulan bu tek işletmenin yıllık üretim kapasitesi 10.000 metreküp iken aynı işletmenin 1933 yılındaki kapasitesinde herhangi bir artış yaşanmamıştır. ¹⁴⁰

¹³⁹ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.197.

¹⁴⁰ ANON, **A.g.e.**, Ankara 1973, s.203, 205, 208, 209.

2.3. 1923-1940 YILLARI ARASINDA İSTANBUL'DA KONUT MİMARİSİ

2.3.1. Avrupa'da Konut Mimarlığı ve Türkiye'ye Tesirleri

XIX. Yüzyılda Batı ülkelerinde yaşanan mimari değişimler, Türk mimarisi üzerinde de etkili olmuştur. Bu etkileri anlayabilmek için yabancı ülkelerde yaşanan mimari gelişimlere, mimari akımlara kısaca bakmamız gerekmektedir.

XIX. Yüzyıl Avrupa'sına bakıldığında her alanda karmaşanın hüküm sürdüğü görülür. İngiltere'de başlayıp tüm Avrupa'ya yayılan endüstrileşme, üretimin artmasına dolayısıyla yeni pazar ihtiyaçlarının doğmasına neden olmuştur. Endüstrileşmenin yaşandığı ülkelerde başlayan toplumsal sınıf farklılıkları bağımsızlık savaşlarına neden olmuş ve bu ülkelerde milliyetçilik düşünceleri yayılmaya başlamıştır. Ticarî hayatın hareketlenmesi, bilim ve teknolojiye varılan nokta, üretim-ulaşım-ticaret araçlarındaki değişim mimariyi de etkilemiştir. Konut açığının ortaya çıktığı bu yüzyılda mimarlar endüstrileşmenin getirdiği imkânlardan faydalanarak, prefabrikasyon üretime gitmişler ve şehir plânlamaları yapmaya başlamışlardır. Avrupa'da mimarlık alanında yaşanan geçiş dönemi, çağdaş mimarlığa zemin hazırlamıştır.

Bu dönem mimarlığında öncelikle "Greek Revival" yada "Classical Revival" diye adlandırılan ve Helen sanatının yeniden canlandırılması amaçlayan mimari tarzla karşılaşmaktadır. Bunun yanı sıra Gotik, Rönesans gibi tarzların da uygulanması üslûp açısından hem bolluk hem de karmaşa yaratmıştır. Zamanla bu durumun yanlışlığı fark edilmiş, bu nedenle yeni bir mimarlık hareketi oluşturulmaya çalışılmıştır. Chicago Okulu (Bkz.

Sözlük), Jugendstil (Bkz. **Sözlük**), Art Nouveau (Bkz. **Sözlük**) gibi tarzlarla bu yeni mimarlığa taban olmuştur. ¹⁴¹

“XIX. Yüzyılda uygulanan Yeni Klasikçi Tarz ve mühendislik yapılar› “Arts and Crafts” ve “Art Nouveau” Akımı’nda birleşip, çağdaş Batı mimarlığının temelini oluşturmuşlardır. “ 1850’lerden sonra Avrupa ülkelerinde başlayan milliyetçilik eylemleri Yeni Klasikçilik Akım›n› da etkilemiş, çeşitli ülkelerin mimarları kendi geleneksel yapı sanatları içinde kendi ulusal mimarlıklarını aramaya başlamışlardır.” ¹⁴²

Rasyonel Mimarlık akla uygun, akı kurallara dayanan, ölçülü ve hesaplı mimarlıktır. Rasyonel mimarlığın başlıca özellikleri; mantık kurallarına dayanması, yapıyı inşa tasarımlarına göre düzenlemesi, insan yaratısı olan binayı doğanın ürettiklerinden daha iyi yapıp insanın yaratıcılığını vurgulaması, kurallar, sistemler çerçevesinde çalışması, binalarda düzgün, statik, klasik ve geometrik hatlar araması, salt güzelliği ve mükemmel oranı bulmasıdır. ¹⁴³

Bu dönemin önemli mimarlarından olan İngiliz Sydney Smirke, ¹⁴⁴ British Museum’un kütüphane bölümünü plânlarken mekân› fonksiyona göre plânlamış ve üst örtüde demir konstrüksiyon kullanarak bu malzemenin ilk kullanıcısı olmuştur. Dönemin yapılarında yeni malzeme kullanılsa da plânlamada geleneksel biçimler devam etmiştir. Çağdaş mimarlığı hazırlayan XIX. yüzyıl mühendisleri yapılarında rasyonel ve fonksiyonel konstrüksiyonları kullanırken bir yandan da çağlarının seçmeci anlayışını sürdürmüştür. ¹⁴⁵

¹⁴¹ Kortan, Enis: **Türkiye’de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960 : XX.yy.ın Başından 1950’ye Kadar Olan Sürede Modern Mimarlığın Dünyadaki ve Türkiye’deki Gelişmesiyle Birlikte**, Ankara 1971, s. 21.

¹⁴² Alsaç, Üstün :**A.g.e.**, Trabzon 1976, s.12.

¹⁴³ Kortan, Enis: **A.g.e.**, Ankara 1971, s.24.

¹⁴⁴ 1798-1877 yılları arasında yaşamış Londra doğumlu İngiliz mimar.

¹⁴⁵ Alsaç, Üstün :**A.g.e.**, Trabzon 1976, s.14.

Endüstri Devrimi sonrasında kentlerde başlayan konut açığını gidermeye çalışan mimarlar, iki dünya savaşı arasında (1914-1945) yani XX. yüzyılın başından ortalarına kadar geçen sürede Avrupa'da Modern Hareket'i yaratmıştır. Oluşturulan yeni mimarinin aktörleri kendilerinden önceki mimarlardan daha zor bir işe girişmişlerdi. Ellerinde kullanabilecekleri örnek veya model olmadığı için kendileri yeni bir model oluşturmak zorundaydılar. İnkılâbı ve mantığı temel alan bu dönemin mimarlarından bazıları meslektaşlarını etkileyecek çalışmalar yapmıştır. Modern denilen yeni mimari en genel anlamıyla basit, oranlar› birbiriyle uyumlu ve geleneksel motiflerden uzak mimaridir. Madde ile mimari kaynaştırılarak yeni bir tarz yaratılmıştır. Binaların plânlamasında her zaman mantık ön plânda tutulmuş, hiçbir zaman şekil için mimari yapılmamıştır.¹⁴⁶

Modern Mimari'de amaç, endüstri toplumunun ihtiyaçlarına cevap verebilecek evrensel ve uluslararası bir mimarlık yaratmaktır. Bu düşünceye bağlı olarak binalar tek tek ele alınmıştır. Modern Mimarlık iki savaş arasında doğduğundan savaş sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlara çözüm bulmayı ana ilke kabul etmiştir. Günün teknolojik imkânlar› dahilinde insanlar için en uygun mekânlar› yaratmay› amaçlayan Modern Mimari, geçmişi arkasında bırakarak plânlı ve statik hesaplara dayanan mimarlığı temel almıştır. Her ülke için aynı formülleri öne sürdüğünden bazı ülkelerde kabul görmemiştir.¹⁴⁷ (Tepki almasının nedeni her ülkenin kendi doğası, iklimi, ihtiyaçları ve beklentilerinin olduğunu göz önüne almayıp tek tip mimarlığı öngörmesidir.)

Modern Mimarlık kendi içinde Fütürizm, Neo-Plastisizm, Fonksiyonalizm-Rasyonalizm, Pürizm, Ekspresyonizm ve Konstrüktivizm gibi alt dallara ayrılmaktadır. Bu akımların bazıları 1923-40 yılları arasında yurdumuzda da kullanılmıştır.

¹⁴⁶ Behçet ve Bedrettin, “ Mimarlıkta İnkılap “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 245-246.

¹⁴⁷ Şener (Gür), Elmira: **20. Yüzyıl Mimarisinde Tarihsel Referanslara Yönelişin Nedenleri ve Analize Dönük Bir Model Önerisi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s.38, 39.

Fütürizm (Gelecekçilik) : 1914 yılında ortaya çıkan ve 1930 yılına dek süren Fütürist Akım'da teknolojik imkânlarla sağlam inşa edilen binalar, geleneksellikten uzak, çağdaş yaşamın gereksinim ve ihtiyaçlarını karşılama amacına hizmet etmektedir. Dinamik ve sade olan binalarda ahşap, taş, tuğla yerine betonarme, demir, cam gibi malzemeler tercih edilmiştir. Binalarda kullanılan bu malzemelerin oluşturduğu girinti ve çıkıntılar binaya hareket ve estetik katmış, bunun dışında herhangi bir bezeme unsuru kullanılmamıştır. Gelenekselle birlikte önceki dönemlerin oranları, anıtsallığı, statik kavramları da reddedilmiş ve dekorasyon ağırlıklı anıtsal yapılar yapmaktan kaçınılmıştır. Sütun başlıkları, alınlık, anıtsal kapılar bir kenara bırakılarak yeni biçimler yaratma amaçlanmıştır.¹⁴⁸

Neo-Plastisizm (De Stijl) : “ Biçimleri tüm keyfi davranışlardan arıtan, aynı zamanda da tüm geçmiş uygarlıkların izlerini silmeye çalışan bu akımın, mimarları da kişiselliğe karşı çıkarak evrenselliğe yönelmişlerdir. Zira, gelenekler, dogmalar ve bireyin egemenliği çağın bilinç anlayışının gerçekleşmesine engel olmaktadır.” Açık ve basit hatlara sahip binalarda fonksiyonelliğe önem verilmiş, biçim en temel unsur olmuştur. Modern Hareket içinde gelenekselle bağlarını ilk koparan mimari akımdır. De Stijl felsefesine göre gelenekler, dogmalar ve bireysellik yeniye yaratmaya engel olduğundan kullanılmamalıdır.¹⁴⁹ Akımın temsilcileri bu nedenle geleneksel mimariyle bağların kopartılması gerektiğini savunmuşlardır.

Fonksiyonalizm-Rasyonalizm (İşlevsellik-Akıcılık) : 1920 -1940 yıllarının önemli mimarlık tarzı olan Fonksiyonalizm-Rasyonalizm'in temelinde geometrik biçimler yer almaktadır. Uluslararası Üslûp olarak da bilinen bu akımda her tür eklektik düşünce, süsleme, bezeme unsurları terk edilmiş, bunların yerine çağdaş, yalın ve modern tasarımlar yapılmıştır. İşlevselliğe göre plânlanan binalarda parçaların birleşmesinden oluşan bütünün dengesi aranmıştır. Bu dönemde Walter Gropius'un¹⁵⁰ Bauhaus

¹⁴⁸ Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.40, 41, 42.

¹⁴⁹ Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.42, 44, 45.

¹⁵⁰ 1883-1969 Yılları arasında yaşamış ve Nazi yönetimi nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış mimar, eğitimci.

Okulu'nda¹⁵¹ ortaya koyduğu düşüncelerinin etkisi tüm dünyaya yayılmış ve birçok mimar bu tarzda çalışmaya başlamıştır. Diğer modern akımlarda olduğu gibi burada da gelenek yadsınarak akılcılık ilkesi katı bir şekilde savunulmuştur. Tüm ülkeler için tek tip yapımı öngördüğünden, bazı ülkelerde birtakım sorunlarla karşılaşan akım, Modern Hareket içinde en çok tepki alan mimarlık tarzı olarak görülmektedir.¹⁵²

Pürizm (Biçimsel Saflık) : 1918 yılında "Kübizm (Bkz. **Sözlük**) Sonrası" adlı bildirge ile duyurulan akımın en önemli temsilcisi Le Corbusier'dir.¹⁵³ Akımın en temel özellikleri bezemelerden ve fazlalıklardan arınmış saf, yalın, statik sorunu çözülmüş, simetrik, dengeli yapılar inşa etmesidir. İçinde kişiselliğin yer almadığı evrensel kalıplar oluşturulmaya çalışılmıştır. Pürizm zamanla Rasyonalizm'e giden yolu açmıştır. Serbest plânda inşa edilen bağımsız cepheleli Pürist evlerde özellikle çatı bahçeleri yapılmıştır. Burada Mies van der Rohe'nin¹⁵⁴ " Less is more " (Az daha çoktur) sözü belirleyici olmuştur. En iyi binalar saf, yalın, simetrik, geometrik biçimlerden oluşan yapılardır ancak Pürist yapıları diğer yapılardan ayıran en önemli özelliği, her şeyin en azla verildiği ve fazlalıklardan arınmış olmalarıdır. Bu akımın bir diğer önemli ismi de Walter Gropius'tur.¹⁵⁵ Bu üç isme kısaca bakmak faydalı olacaktır.

Ressam gruplarla çalışan Le Corbusier, binalara romantik ve şiirsel bir nitelik kazandırmıştır. Onun yapılarında tüm yük kolonlara bindirilerek duvarların yükü hafifletilmiş böylece yapının iskeleti ve duvarları görev olarak birbirinden bağımsızlaştırılmıştır. Cepheyi oluşturan perde duvarlar da taşıyıcı iskeletten bağımsız hale getirildiğinden çok katlı yapılarda katlar birbirinden

¹⁵¹ Walter Gropius tarafından 1919 yılında Almanya'da kurulan ve Nazi rejimi emriyle 1933'te kapatılan XX. yüzyılın mimarlık, tasarım ve sanat alanlarında yeni akımları yaratan okulu.

¹⁵² Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.45, 46, 48.

¹⁵³ Asıl adı Charles-Edouard Jeanneret olan Le Corbusier 1887 -1965 yılları arasında yaşamıştır. Tasarımlarında Modern mimarlığın işlevci anlayışını yansıtan İsviçreli mimar ve kent plancısı Uluslararası Üslup olarak bilinen akımın ilk kuşak temsilcilerindendir.

¹⁵⁴ 27 Mart 1886 -17 Ağustos 1969 yılları arasında yaşamış ünlü Alman mimar ve tasarımcı.

¹⁵⁵ Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.49, 50.

bağımsız plânlamalarla inşa edilebilmiştir. Burada biçimlendirici görevi bölme duvarlar üstlenmiştir. Le Corbusier, bazı evlerin çatılarında bahçe düzenlemesi yapmış, bütün mimarlık tasarımlarını silindir, prizma, küp, piramit ve küre gibi geometrik biçimlerden meydana getirmiştir.¹⁵⁶

Plân şeması kolay anlaşılan, sade, düzgün konstrüksiyonlu, cepheleri net ifadeli, mükemmel orana sahip yapılar inşa eden Mies Van Der Rohe, Le Corbusier gibi oranlar arası ilişkiye önem veren ender mimarlardandır. Rohe'nin yapılarında oran, strüktür ve malzemenin birbiriyle ilişkisi ön plândadır. Biçimlerindeki saflık, strüktüründeki düzen, oranlarındaki duyarlılık, detaylarındaki ciddiyet ve disiplin mimarın yapılarında dikkati çeken ilk özelliklerdir.¹⁵⁷

Başına geçtiği Weimar Sanat Okulu'nu Bauhaus'a dönüştüren Walter Gropius da bir dönem Pürist tarzda çalışmış mimarlardan biridir. Bauhaus Okulu, tek noktadan bakıldığında bütünü hakkında fikir sahibi olunamadığından, binanın tüm cephelerinin dolaşılması gereken yapılarıyla ünlenmiştir.¹⁵⁸

Ekspresyonizm (Dışavurumculuk-İfadecilik) : 1918-1930 Yılları arasında etkili olan Ekspresyonist Akım ilk Almanya'da ortaya çıkmıştır. Yapılarda tekrarlamaları ve gelenekselliği reddeden bunun yerine orijinal üretimi tercih eden akımda, taklitlerden kaçınarak, öz biçime yansıtılmaya çalışılmıştır. Binaların hepsi tek üretimdir, aynı plân veya dış görünüşten ikinci bir bina inşa edilmemiştir.¹⁵⁹

Konstrüktivizm (Çatıçılık) : 1920 Yılında Moskova'da yazılan " Realist Manifesto " ile kuralları belirlenen akım en çok Rus mimarlığını etkilemiştir. Her tür dekoratif öğeden kaçınılan ve inşasında teknolojinin tüm imkânlarından faydalanılan yalnız binalarda, mekanik bir estetik

¹⁵⁶ Kortan,Enis: **A.g.e.**, Ankara 1971, s.26.

¹⁵⁷ Kortan,Enis: **A.g.e.**, Ankara 1971,s.127.

¹⁵⁸ Kortan,Enis: **A.g.e.**, Ankara 1971, s.25.

¹⁵⁹ Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.50.

gözlemlenmektedir. Yapıların sağlam bünye ve yapılanmaya sahip olmasının gerekliliğine inanılan akımda, tüm mekânlar içten dışa doğru biçimlendirilmiştir. İşlevsel, çağına uygun, geometrik biçimli binalarda geleneksellik kullanılmamıştır.¹⁶⁰

Uluslararası Üslûp : 1930'lu yıllarda, Le Corbusier, Mies Van Der Rohe, Walter Gropius ve J. J. P. Oud ¹⁶¹ gibi tek yönlü anlayışı benimseyen Rasyonalist mimarların etkisindeki, Alfred Barr tarafından oluşturulmuştur. Uluslararası Üslûpla inşa edilen binaların orantılı cephelerinin iç ve dış yüzeyleri düz ve pürüzsüz yapılmış, pencere ve kapı boşluklarının eşit ölçüde açılmasına dikkat edilmiştir. Yapının insan elinden çıktığını vurgulamak için yatay düzlemlerin kendi aralarındaki hareketleri kullanılmıştır. Dolu kısımlarda hafiflik ve incelik aranmış, iç mekânlarda taşıyıcı özellik taşımayan perde duvarlar ve yüzeyler kullanılarak plânlarda süreklilik sağlanmıştır.¹⁶²

Modern Mimari konusuna genel olarak bakıldığında, Walter Gropius'un düşüncelerinin daha etkili olduğu görülmektedir. Gropius'a göre sanayileşme devri, arzuların oluşumunda insanı kararsız bırakmış, böylece hayal gücünün gelişimi geri kalmıştır. Bu durumu ortadan kaldırmak için de devrin mimarları, binaların duvarlarını ve mobilyalarını, aralarında organik bağ olmayan, gereksiz sembol ve süslemelerle doldurmuştur. Bunun önüne geçmenin tek yolu olarak inkılâp yapmayı görmüştür. Mimaride yapılan inkılâp Modern Mimari'dir. Gereksiz tüm öğelerden kurtulmayı amaçlayan akımda, merkeze insan alınmıştır. İnsanlar sanayileşme sonrasında yoğun tempoyla çalıştığından, stres atabilecekleri tek yer olarak evlerini görmüş, evler böylece ihtiyaç duyulan huzurlu ortamını sağlayacak, gerginliklerin atılacağı mekânlar olarak plânlanmıştır. Bu evlerde ayrıca kolaylık, sadelik ve uyum aranmıştır.¹⁶³

¹⁶⁰ Şener (Gür), Elmira: **A.g.e.**, İstanbul 1992, s.52, 53.

¹⁶¹ 1890 Yılında Purmerend'de doğan ve 1963 yılında Wassenaar'da ölen Hollandalı mimar.

¹⁶² Kortan, Enis: **A.g.e.**, Ankara 1971, s. 24-25.

¹⁶³ Gropius, Walter: " Mimari ve Tezyinat ", **Arkitekt Dergisi**, (Çev. : Orhan Emre, **Architectural Forum**'dan alınma), S.5-6, İstanbul 1938, s.173.

Gropius'un şu sözleri dönem mimarisinden beklenenleri çok net bir şekilde açıklamaktadır :

“Hakiki bir modern mimar, -yani yeni hayat›m›z›n hakiki manas›na göre bir şekil vermeye çalışan ve ecdadımızın kullandığı şekilleri reddeden bir mimar-inkılâbın ilk örneklerinde görülen kuruluşu projelerinden silmek ve onları zenginleştirmek için etrafını dört gözle tetkikten geri kalmaz çünkü tabiatla daha sıkı bir temas bizi daha verimli yapacaktır. İnsan işinin aksine olarak, tabiatın eseri donuk ve Batıcı değildir. Böylece modern mimar , yaşadığımız yerlerin taşlı çölünü tabiat›n tekrar fethetmesine bırakarak şehirlerimizi geliştirmeye başlamıştır. Nihayet, daimi klasik tezyinat karnaval›ndan bıktık. Tezyini bir maziyi yenmek için yapıcı bir devre başlamıştır. Kendimizi aldatan eski devirlerin elbisesini tekrar tekrar giymekten sarfınazar ederek istikbâle bakalım. İleri ananeye doğru! Tezyinat öldü! Çok yaşasın tezyinat!”¹⁶⁴

Modern tarzda çalışan Avrupalı mimarların konut yapımı konusunda ortak kriterleri vard›. Bu mimarlar için evlerde olmas› gereken en temel özellik havadar olmasıydı. Bu amaçla evlere geniş ve yatay pencereler açmışlardır. Böylece evler hem havadar olmakta hem de ibu evlerde yaşayan insanların tabiatla olan bağları korunmaktadır. Evlere eklenen teraslar ya da teras katlar› çatılardan faydalanma yoluna gittiklerini göstermektedir. Binalar› pilon / ayak denilen demir yükselti üzerine inşa ederek binayı alttan gelebilecek rutubete karşı korumaya çalışmışlardır. Bu dönemde betonarme, çelik, cam gibi malzemelerin sağladığı imkânlarla başarılı ve akılcı tasarımlara imza atılmıştır.¹⁶⁵

Mimarlık alanında yeniliklerin yaşandığı XX. yüzy›lda baz› ülkelerin ön plâna çıkmasını sağlamıştır. 1930'lu yılların Avrupa'sına bakıldığında değişimlerin iki ülkede yaşandığı görülmektedir. Bu ülkelerden biri İtalya diğeri Almanya'dır. İki ülkenin ortak yönü Uluslararası mimarlığa karşı çıkıp ulusal mimarlığa yönelmeleridir. İtalya'daki faşist iktidar ile Almanya'daki Nasyonel Sosyalistler aşırı milliyetçi ve ırkçı düşünceleriyle halkı etkilemeye çalışırken görüşlerini yaymak için sanatı bir araç olarak kullanmışlar, bu da

¹⁶⁴ Gropius, Walter : A.g.m., İstanbul 1938, s.173.Bkz.

¹⁶⁵ Behçet ve Bedrettin, A.g.m., İstanbul 1933, s. 246-247.

sanatı güdümlü hale getirmiştir. Bu doğrultuda İtalya ve Almanya'da taş malzemeyle inşa edilen anıtsal ve simetrik yapılar üzerinden halka güç gösterisi yapılmıştır. Mimarlık hem devletin istekleri doğrultusunda çalışan bir kul hem de ideolojilerin yansıtıldığı araç haline gelmiştir. 'Her ulusun kendine has sanatı vardır herkes için ortak sanat olmaz' ilkesinden yola çıkarak gücün vurgulandığı anıtsal ve gösterişli yapılar inşa ederken, konut mimarlığında kendilerinden önce gelen dönemin mimarisinden geride kalmışlardır. Teknolojik ve ekonomik bakımdan güçlü olan bu iki devletin düşünceleri, ekonomik durumu kötü olan küçük devletlerde bile yankı uyandırmıştır.¹⁶⁶

Endüstrileşme sonrasında dünyanın birçok ülkesi konut açığıyla karşılaşmıştır. Almanya'ya bakıldığında 1933 yılından başlayarak her yıl ülkede 300.000 konut inşa edilmesine rağmen hızla çoğalan ailelere bu sayının yetmediği görülür. Lehistan'da hesapsız şekilde inşa edilen bir veya iki odalı evler de artan nüfusa yetmemiş nüfusun ancak % 65'i ev sahibi olabilmiştir. İsviçre'de 1937 yılında 1564, 1938 yılında ise ancak 2430 mesken inşa edilmiş bu da nüfusun %55'ini konut sahibi yapabilmiştir.¹⁶⁷

Mısır Hükümeti'nin başkenti Kahire'de aynı yıllarda geniş sâhâtlara başlanmış, eski evler yıkılarak istimlâkler yapılmış ve yeni konutlar inşa edilerek şehir modern bir görünüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. İmâr çalışmaları sürerken bir yandan da sanayileşmeye hız verilmiştir. İtalya'nın Milan kentinde ise tüm yapılar modern inşa teknikleriyle yenilenmiş ancak bunu yaparken değerli tarihi evler ve sokaklar koruma altına alınmıştır.¹⁶⁸

İsveç'te 1937 yılında 8627 ev inşa edilmiş, 1501 evin şekli değiştirilmiş veya büyütülmüştür. 1714 ev kârgir iken 4735 ev de tek ailenin kullanımına verilmiştir. Yeni yapılan apartmanların 3/4'ü küçük daireli olup iki oda bir mutfaktan oluşmuştur. Yine İsveç'te 1928-35 yıllarında yapılan ev sayısı 1937 yılında %40 oranında artmıştır. Tüm bu sayılara bakıldığında dünyada konut

¹⁶⁶ Alsaç, Üstün : **A.g.e.**, Trabzon 1976, s.31.

¹⁶⁷ Anonim, "Başka Memleketlerde Mimari Faaliyet", **Arkitekt Dergisi**, S. 3-4, İstanbul 1939, s. 92.

¹⁶⁸ Anonim : **A.g.m.**, İstanbul 1939, s. 93.

üretimine ihtiyacın arttığı ve devletlerin konut sorununu çözmeye çalışırken bir yandan da şehir plânlamaları yaptıkları görülmektedir.¹⁶⁹ Cumhuriyet'in ilânından sonra ortaya çıkan konut açığı ve yabancı ülkelerin mimarlık alanında geldikleri nokta, yeni baştan yaratılmaya çalışılan ülkemizde de etkili olmuş ve bu sorunu çözmek için yabancı ülkelerin konut tipleri örnek alınmıştır.

2.3.2. İstanbul'da Apartmanlaşmanın Nedenleri

İstanbul, birçok ilkin yaşandığı şehirdir, bunda şehrin kozmopolit yapısı önemli rol oynar. İstanbul'da başlayan değişimler ve yaşam tarzlarındaki farklılaşma mimarlık üzerinde etkili olmuştur. Apartmanlaşma tüm şehirde aynı anda ve aynı yoğunlukta yaşanmamıştır. Önceleri gayrimüslim ve Levanten halkın tercih ettiği gösterişin, konforun ve modernliğin sembolü apartmanlar, zamanla Müslüman ailelerin de tercihleri arasına girmiştir. Değişimde belirleyici olan yabancı ülkelerin mimari alanda geldikleri noktadır. Bu nedenle apartmanlaşmaya Batılı ülkelerdeki apartmanlara bakarak başlamak gerekir.

İngiltere'de başlayıp Avrupa'ya yayılan Sanayi Devrimi birçok olayın başlangıç noktası sayılmaktadır. Bunu hazırlayan nedenler; nüfusun giderek artması, artan nüfusun köylerde iş imkânı olmadığı için kentlere göç etmesi, lüks mallara olan talebin artması, orta sınıfın gelişerek küçük bir burjuvazi yaratması ve kapitalizmin doğmasıdır. Sanayi Devrimi sonrasında kentlerin nüfusunda artışlar yaşanmış hatta 1920'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde nüfusunun yarısı kentlerde yaşar hale gelmişti.

¹⁶⁹ Anonim, A.g.m., İstanbul 1939, s. 94.

Sanayileşme öncesi ve sonrası konut tiplerinde farklılıklar bulunmaktadır. Sanayileşme öncesinde insanların geçim kaynağı tarım olduğundan kentlerde yaşayan az sayıdaki nüfus genelde seçkinlerden, esnaf ve zanaatkârlardan oluşurdu. Burada yaşayanlar da evlerinin işyerleri yakınında yani yürüyüş mesafesinde tercih ederlerdi. Osmanlı Dönemi'nde bu nedenle vatandaşlar konutlarının bir bölümünü işyeri olarak kullanmışlar ya da işyerlerini evlerinin çok yakınında yaptırmışlardır.

Ancak Avrupa'da ticaretin XVI.-XVIII. yüzyıllarda yoğunlaşması ve insanların maddî imkânlarının artması evle işyerinin birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Bu dönemde orta çaplı tüccar sınıfı ortaya çıkmış, şehirlerde sıra evlerin inşa edilmesinin önü açılmıştır. Ancak asıl değişim sanayileşmeyle birlikte yaşanmıştır. Sanayileşen ülkelerde XIX. yüzyılın sonlarında aynı alan üzerinde birden çok aileyi barındıracak konutların yapılması uygun görülmüş ve yan yana birçok ev yaptırmakla üst üste çok katlı binalar inşa etmeyi uygun bulmuşlardır.. Avrupa'da bu dönemde inşa edilen ilk apartmanlar orta tabaka, işçi ve memurlar için inşa edilmiştir.¹⁷⁰ Sanayileşmiş kentlerde çok katlı evler inşa edilmesinin asıl nedeni arsadan tasarruf etmektir.

Ülkemizde apartmanlaşma konusuna bakıldığında apartman tipi konuta geçişin Batı ülkelerinden çok sonra olduğu görülür. Batı dünyasında XVII. yüzyıl öncesinde başlayan bu geçiş İstanbul'da bu tarihten çok sonraları olmuştur. İstanbul'da apartmanlaşmaya neden olan faktörler Batılılaşma hareketleri ve sonuçları, gayrimüslim toplulukların etkisi, yaşanan yangın, deprem gibi doğal âfetler, doğal âfetler sonrasında alınan tedbirler, imâr plânları, nüfus artışı, ekonomik yapının değişmesi, Cumhuriyet rejiminin etkisi, ulaşım kolaylıklarının getirilmesi ve aile yapısında meydana gelen değişikliklerdi. Bunlar Cumhuriyet'in ilânından önce başlayıp ilânı ile perçinlenen faktörlerdir ve kısaca incelendiklerinde konu daha iyi anlaşılacaktır.

¹⁷⁰ K›ray, Mübeccel B.: " Apartmanlaşma ve Modern Orta Tabakalar ", **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s. 78.

Gayrimüslim Toplulukların Etkisi : İstanbul'da ilk apartman XIX. yüzyılın sonlarında Galata ve Beyoğlu civarında yapılmıştır. Apartmanlaşmanın ilk bu semtlerde başlamasında ekonomik ve teknik gücü elinde bulunduran gayrimüslim nüfusun buralarda oturması etkili olmuştur. Azınlık halkın III. Selim Dönemi'nde yabancılarla başlayan ilişkileri, Tanzimat Dönemi'nde toplumsal yaşamın kültürel yönünü etkileyecek duruma gelmelerinde önemli rol oynamıştır. Azınlık vatandaşlar ekonomik imkânları doğrultusunda bağlı bulundukları ya da kabul ettikleri kültürün özelliklerini yansıtan konutlar yaptırmaya başlamıştır. Müslüman halk, yeni tanıştıkları bu evlerdeki yaşama, konfora özenerek apartmanlara taşınmaya başlamıştır.

Batılılaşma Hareketleri ve Sonuçları : Osmanlı İmparatorluğu'nda XVIII. yüzyılda başlayan Batılılaşma hareketi zamanla yabancıların yaşamına duyulan özentiye dönüşmüştür. XIX. yüzyılda önceki dönemlere göre daha bilinçli değişimler yaşanmış, yurdumuza gelen uzman, ressam, mimar, tüccar ve gezginler sayesinde Batı her alanda benimsenmiştir. Bunun bir sonucu olarak mimaride Batı biçimlerin ve süsleme motiflerinin kullanımı ön plâna geçmiştir.

Tanzimat Dönemi'nde eğitim, ticaret ve endüstri alanında ufak da olsa bazı atılımlar yaşanmış, İstanbul Belediyesi bu dönemde çalışmalarına başlamıştır. Galata ve Beyoğlu gerek mimarisi gerek yaşam tarzıyla azınlık nüfusun ikâmet ettiği küçük bir Avrupa semtine dönüşmüştür. Meşrutiyet Dönemi'nde devam eden bu değişimlere düşünce hayatında yaşanan özgürlükler de eklenince Batı hayranlığı daha da artmıştır.

Cumhuriyet Rejiminin Etkisi : Cumhuriyet Dönemi'nde uygulamaya konan devrimler toplumsal yapı ve yaşantı üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bunu 1936 yılında yurda getirilen Fransız kent plâncısı Henri Prost da dile getirmiştir. Prost, peçe kullanımının kaldırılmasıyla, kafesli eski evlerden uzaklaşarak, asansörlü, kaloriferli ve suyu devamlı akan apartmanlara taşınıldığını belirtmiştir. Halkın bir kısmı bu tip apartmanlara taşırken bir kısmı da Marmara ve Boğaz sahillerinde aynı konforu sunan bahçeli villalara

yerleşmiştir. Harem-selâmlık planının uygulandığı eski dönemlerde apartman yaşantısı tasvip edilmezken fikir hayatında uygulanan devrimlerle kadınlar erkeklerden kaçmadan özgürce apartman içinde gezebilen, serbest bireyler haline gelmiştir.¹⁷¹

Yaşanan Yangın, Deprem Gibi Doğal Âfetler : İstanbul Fetih'ten itibaren yangın, deprem gibi birçok doğal âfete maruz kalmıştır. Osmanlı Dönemi'nde, yıkılan ev sayısının fazla olmasının nedeni evlerin ahşap olmasıdır. Sultan Abdülâziz, yangınların sık yaşandığı sokakları düzenletmiş, çıkmaz sokakları azaltarak tahribatları önlemeye çalışmıştır. Bu dönemde inşa edilen Akâretler, tam anlamıyla apartman tipi konut olmasa da İstanbul'daki Müslüman halkın ahşap evden kârgir eve geçişinin başlangıç noktasını oluştururlar. Kendileri kârgir, döşemeleri ahşap olan bu evler, aynı zamanda toplu konutların da ilk örnekleri sayılmaktadır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde devam eden yangınların en etkili 1918 yılında Cibali-Topkapı-Davutpaşa arasında 7500 binayı yok eden yangındır. Yangın sonrasında halktan toplanan paralarla, her aileye ayrı ev yapılamayacağı anlaşıldığından, Hârikizedegân Apartmanları yapılmıştır. Maddî imkânsızlık yüzünden Eski İstanbul bölgesinde tek yapı adasına inşa edilen bu apartmanlar, apartman tipi toplu konutun başlangıcı sayılmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde yaşanan yangınların sayısının azalması evlerin kârgir teknik kullanılarak inşa edilmesiyle açıklanabilir.¹⁷²

İmâr Plânları : İstanbul'un ilk imâr plânı 1837 yılında Moltke tarafından yapılmış, bunu diğer çalışmalar takip etmiştir. Genelde hepsinin ortak noktası şehir içi trafiğini rahatlatmak için şehre yollar açarak meydan düzenlemesi yapmak, kârgir ev inşaatını yaygınlaştırmak ve evlerin hangi bölgelerde inşa edileceğini belirlemektir. Bu çalışmalarda kadastro haritalarının çıkarıldığı düzenli, eski dokuyu ve şehrin silüetini bozmayan yapılaşma tasarlanmış ancak tasarımlar tam anlamıyla uygulanmamıştır, Hatta bu dönemin yapılaşmaları Cumhuriyet Dönemi'nin bazı mimarları tarafından eleştirilmiştir.

¹⁷¹ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.73.

¹⁷² Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.75.

Nüfus Artışı : İstanbul'un nüfusu 1453 yılından itibaren sürekli artmıştır. Anadolu'da yaşayan çok nüfuslu aileler çiftçilik yaparak geçinemeyen hale gelmiş buna yeni alınan tarım âletlerinin insan gücüne olan ihtiyaç> azaltması eklenince köyde yaşam daha da zorlaşmıştır. Köyünde geçinemeyen insanlar, aileleriyle birlikte büyük kente göçmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde elden çıkan topraklarda yaşayan halkın İstanbul'a gelip yerleşmesi ve Cumhuriyet Dönemi'nde mübadeleyle gelen vatandaşların bunlara eklenmesiyle İstanbul nüfusu daha da artmıştır. Bu artış sonunda konut sorunu ortaya çıkmıştır.

İmparatorluk Dönemi'nde tamamlanmış ya da yarım kalmış sayımlardan elde edilen bilgiler ışığında nüfusla ilgili bazı sonuçlara varılabilir. Sonuçlara göre 1884 yılında İstanbul'un nüfusu 895.000 iken 1901 yılında 1.059.000 olarak tespit edilmiş, 1914 sayımında ise sayı 1.213.000 olarak saptanmıştır. 1922 Yılında Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan sayımda ise nüfus 610.268'e düşmüştür. Cumhuriyet'in ilânından sonra 1927 yılında yapılan ilk sayımda İstanbul'un nüfusu 690.857 olarak kayda geçirilmiştir. Bu sayı ilerleyen yıllarda sürekli artmıştır. İstanbul'da yaşanan nüfus artışının en önemli nedenleri doğal artış, iç göç ve dış göçtür. Burada doğal artıştan kastedilen doğurganlık olup, kırsal kesimden şehre göçen halkın doğurganlıklarını koruması etkili olmuştur.¹⁷³

Aile Yapısında Meydana Gelen Değişiklikler : 1922-28 yılları arasında yapılan devrimlerle çökevililiğin hüküm sürdüğü babaerkil aile tipinden modern aileye geçilmiş, böylece hem aile yapısında hem de kadının aile içinde yüklendiği rolde farklılaşmalar yaşanmıştır. Bu durum konut tiplerinin değişmesine neden olmuştur. Kadın artık eskide olduğu gibi erkeklerden kaçmadığından konut plânlarında harem-selâmlık ayrımı kaldırılmış, Müslüman kesimlerde apartmanlaşma hız kazanmıştır.

Ulaşım Kolaylıklarının Getirilmesi : XVIII. Yüzyıl başına kadar ulaşım aracını tanımayan İstanbul halkı, bu tarihten sonra birçok yeni araçla tanışmıştır. Kara ulaşımında kullanılan koçu, kupo, payton adındaki araçlar

¹⁷³ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.71-72.

1869'da yerini Galata-Ortaköy arasında çalışan atlı tramvaylara, deniz ulaşımında kullanılan kayıklar da yerlerini XIX. yüzyıl ortasında yandan çarklı gemilere bırakmıştır. 1875 Yılında açılan Tünel, halk korktuğu için sadece yük taşımada kullanılmıştır. Beyoğlu'nun değişimine katkı sağlayan Tünel'de, atlı tramvayların yerini 1913 yılında elektrikli tramvay almıştır. Bu bilgilerden anlaşılacağı gibi ulaşım araçları gayrimüslim vatandaşların ikâmet ettiği semtlerde hizmet verdiği için bu semtlerin değerinin ve öneminin artmasına katkıda bulunmuşlardır.¹⁷⁴

Ekonomik Yapının Değişmesi : Osmanlı Dönemi'nde para ile ilgili işler yüksek devlet memurlarının elinde bulunmaktaydı. Galata'daki gayrimüslim sarraflarının faaliyetine kadar süren dönemden sonra yabancılar etkin hale gelmiş ve azınlıklar bankacılık işlerini ele geçirmiştir. Müslüman halkın ticaret hayatına girmesi ancak II. Meşrutiyet'ten sonra olabilmektedir. I. Dünya Savaşı öncesinde ülkenin iktisâdî hayatı tarıma dayalı idi, ayrıca dış ülkelere el yapımı geleneksel eşyalar satılırdı. Kurulan sanayi tesisleri sadece ordunun ve Saray'ın ihtiyaçlarını gidermeyi amaçladığından gerçek anlamda sanayileşme Cumhuriyet'in ilânından sonra başlamıştır. Savaşın sonunda ekonomisi altüst olan ülkenin kalkındırılması amaçlayan devlet, halkın yeterli sermayesi olmadığı için, sanayileşmeyi kendi eliyle gerçekleştirmiştir.¹⁷⁵

Yukarıda belirlenen gerekçeler apartmanlaşmanın ana nedenleridir. Ancak bunların dışında apartmanlaşmanın oluşumuna ve gelişimine etki eden başka faktörler de bulunmaktadır. İstanbul'da apartmanlaşmanın başladığı semtlere bakıldığında ilk 1882'li yıllarda Beyoğlu, 1909'da Kadıköy Yeldeğirmeni ile karşılaşılır. Buralarda daha çok azınlıklar, yabancı elçilik ve okul personeli gibi Batı kültürüne yakın nüfus oturmaktaydı. Eski İstanbul denilen bölgede ilk apartman yapımları 1920-22 yıllarına rastlamaktadır ve Müslüman nüfusun apartman hayatına geçtiği ilk semtler de Maçka,

¹⁷⁴ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.76.

¹⁷⁵ Ünal, Mete : A.g.m., İstanbul 1979, s.76.

Teşvikiye, Nişantaşı ve Cihangir'dir. Yeni yapılaşma alanları Eski İstanbul ya da suriçi denilen bölgelerin dışında kalmaktadır.

İstanbul XIX. yüzyılda yabancı mallar için önemli pazar haline gelmiştir. Yurda gelen mallardan tuğla, demir, kiremit, cam gibi yapı malzemeleri beraberinde yeni yapım tekniklerini de getirmiştir. Adı geçen malzemeler o günün koşullarında pahalı olduğundan inşa edilen konutların ilk sahipleri de kültürel değişime açık, maddî imkânlar> iyi azınlık aileleridir. Batı tarzındaki evlerinde yurtdışından gelen Batılı tarz mobilya ve âletleri kullanılmaya başlayan da yine aynı vatandaşlar olmuştur.¹⁷⁶

Maddi durumu iyi olan vatandaşlar, maddî imkânlar> dahilinde İstanbul'da modernleşmeyi başlatmıştır. Bu kişilerin isteklerine göre şekillenen ve geleneksel evlerden kolaylıkla ayırt edilebilen konutlar, Avrupa'da örnekleri olan bitişik nizam apartmanlar, sıra evler ve bahçeli banliyö evleridir. İşyerinin ikâmetgahtan ayrılışının başlangıcı olan konutlar, sadece ikâmet amacıyla kullanılmış, evin belli bir bölümünün işyeri olarak kullanılmasına son verilmiştir. Ayrıca evler değişik işlevlere hizmet eden odalar (yatak odası, misafir odası, banyo vs. gibi) şeklinde plânlanmıştır. Boğaziçi'nde inşa edilen yalılar, ki bunlar büyük ailelerin yazlık konutlarıdır, iş yerinin konuttan ayrılması bakımından bu evlere benzerken, harem-selâmlık düzenlemesini devam ettirmesi bakımından gelenekselliğin izini taşımaktadır.

177

Aynı dönemin bir diğer ev tipi de aile apartmanlarıdır. Osmanlı yaşam tarzında büyük aileler içinde çekirdek aile vardı ancak bu aileler hep birlikte aynı evde ikâmet ederdi. Apartmanlar ise birden çok çekirdek aileyi aynı binada toplamıştır. Lojman tipleri dini cemaatlerin veya etnik grupların yaşadığı konutlar olup âfet konutları ve lojmanlar ise göç olgusuna bağlı inşa

¹⁷⁶ Yücel, Atilla: " İstanbul'da XIX.yy.ın Kentsel Konut Biçimleri ", **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme**, İstanbul [1996], s. 305.

¹⁷⁷ Bilgin, İhsan: " Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme ", **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme**, (1 Haziran-31 Temmuz 1996, Darphane-i Amire'de düzenlenen sergi dolayısıyla yayımlanmış), İstanbul [1996], s. 475.

edilmiştir. Zengin ailelerin mevsimlik sayfiye konutlarına da Banliyö konutları adı verilmiştir.¹⁷⁸

Müslüman halkın yeni konutlara alışması ve bunları kabul etmesi kolay olmamıştır. Yıllardır ailelerinden aktarılanlara ve yaşadıkları ortama göre hareket eden insanlar, dinsel inanışlarından ve toplumsal geleneklerinden yavaş yavaş ayrılmış ancak bu aşamada bazı zorluklarla karşılaşmıştır. İhtiyaçlarının karşılanamaması, malî imkânlarının azalması, arsa fiyatlarının müstakil ev yapmak için yüksek olması ve yaşanan yangınlar insanların evsiz kalmasına sebep olmuş bu nedenle halk apartmanlara taşınmaya mecbur kalmıştır.

Yeni yapılan apartmanlar, XV. yüzyılda yaygın olarak inşa edilen ve alt gelir grubunun evleri olarak bilinen “hücreat” ya da “odalar” dan farklıdır. İstanbul’da 1910’lu yıllarda Batılılaşma yanlısı varlıklı Türklerin kalıcı meskenleri haline gelen apartmanlar insanlara daha farklı imkânlar sağlamıştır.¹⁷⁹ Müslüman halk evinde konfor ve bazı ekstra özellikler aramaya başladığından, mimar tarafından kontrol edilmeyen plânsız evler ihtiyaçlarına cevap verememiştir.

Nüfusun hızla çoğaldığı bunun karşısında arsa fiyatlarının yükseldiği durumlarda en uygun konut tipi olarak apartmanlar görülmüştür. Yan yana bir veya iki katlı ev yapmak zor olduğundan aynı arsa üzerine çok katlı evler yapılmış, apartmanlar, aynı zamanda sahip olunan parasal gücün göstergesi olarak da inşa edilmiştir. İstanbul’da inşa edilen ilk apartmanlar Batı ülkelerindeki modellerden örnek alınarak yabancı ustalara yaptırılmıştır. Yabancı ustalar, yapılarında ahşap malzemenin yerine taş, beton ve demir kullanarak yapıları hem daha dayanıklı hale getirmiş hem de çok katlı inşaya olanak sağlamıştır.

¹⁷⁸Bilgin, İhsan: A.g.m., İstanbul [1996], s. 475, 476.

¹⁷⁹Tanyeli, Uğur: “ Yeni Topluma Yeni Konut “, **Üç Kuşak Cumhuriyet**, İstanbul 1998, s.140.

Başlangıçta küçük tasarlanan apartman daireleri, insanların gelir düzeyi arttıkça büyümeye ve değişmeye başlamıştır. Bu da sanayileşme ile şehirleşme arasında etkileşimi göstermektedir. Avrupa'ya bakıldığında apartmanların ilk orta tabaka denilen sanayi işçisi ve memur kesimi için inşa edildiği görülür, çünkü toplumun en geniş tabakasını orta tabaka oluşturmaktadır.¹⁸⁰ İstanbul'da inşa edilen ilk apartmanların sakinleri ise orta çaplı tüccar azınlıktı. Bunları artık içe dönük yaşama modelinden sıkılan Müslüman halk izlemiştir. Apartmanlarda sadece plân tipleri değişikliğe uğrarken, mekân tefrişi ve eşya kullanımında doğal olarak birden Batılı yaşam tarzı yaşanmamıştır¹⁸¹

1920-46 Yılları arasında Türkiye'de radikal bir modernleşme yaşanmıştır. Devlet halka daha refah bir yaşam sağlayabilmek adına hem yatırımları kendi eliyle gerçekleştirmiş hem de toplumsal istikrarı güvence altına almaya çalışmıştır. 1920'lerde savaşa bağlı olarak alınan ekonomik tedbirler, 1929 Dünya Ekonomik Krizi yaşanırken arttırılmış, dünyada yaşanan belirsizlikler Türkiye'nin içe kapanmasına neden olmuştur. Yaşanan olaylar konut yapımını etkilemiş, inşa edilen yeni evlerde dönemin ekonomisi ve politikaları etkili olurken yerleşme biçimleri ve yaşama alışkanlıkları ikinci plâna atılmıştır. Konutlar tüm dünyada yaygın olan ortak modellere göre inşa edildiğinden geleneksellikten kopuş başlamıştır.¹⁸²

Cumhuriyet'in ilânından sonra imâr faaliyetlerine başlanan yurttta, büyük kentlerde başlayan konut sorunu geleneksel çözümlerin dışında çözülmeye çalışılmıştır. "Cumhuriyet Dönemi içinde ortaya çıkan, ...konut sorunu, ... Cumhuriyet yönetimi ile birlikte gelen toplumsal, ekonomik, politik, ideolojik, teknolojik, kültürel değişmelere eklenince, çağdaş konut mimarlığının geleneksel konut mimarlığından ayrılmasına yol açmıştır."¹⁸³

¹⁸⁰ Alkan, Ahmet : " Apartman ve Aile ", **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara 1991, s.127.

¹⁸¹Törün,Pınar : **Geleneksel Türk Evi ve Apartman Dairesinin Plan Tipi ve Yaşantı Açısından İstanbul Ölçeğinde İncelenip Karşılaştırılması**, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989,s. 35-36.

¹⁸² Bilgin, İhsan: A.g.m., İstanbul [1996], s. 477, 473.

¹⁸³ Alsaç, Üstün : **A.g.e.**, Trabzon 1976, s.99.

Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan değişimler konut plânını, yapım tekniğini, malzemesini değişikliğe uğratmış, geleneksel konut mimarlığında kullanılan ahşap, kerpiç gibi malzemelerin yerini taş, tuğla, betonarme ve briket almıştır. İnşa edilen bu evlerin kalıcı tarzda yapılmış olmasında mülkiyet hakkının etkisi de büyüktür. Göçebe yaşama ve tarımsal ekonomiye bağlı dönemlerde inşa edilen içe dönük, geniş aileleri barındıran bahçeli konutlar Cumhuriyet Dönemi'nde şehirleşmeye, endüstriyel ekonomiye ve yeni yaşam tarzlarına bağlı olarak dışa dönük, birçok küçük ailenin yaşadığı apartman türüne dönüşmüştür.

Evlerde odalar, artık tüm işlerin görüldüğü başlı başına ev olmaktan çıkmış her odaya tek bir işlev yüklenmiştir. Odalarda dolap içine yerleştirilen gusülhane banyo adında ayrı bir mekân haline getirilmiş, evlerin dışında yer alan tuvalet ise evlerin içine alınmıştır. Sabit mobilyaların yerini modern ve hareketli mobilyalar almış, kafes gibi eski öğeler bırakılarak panjur, jaluzi gibi modern öğeler kullanılmıştır. Bu değişimler aslında yeni yaşam tarzının gereklilikleri olarak ortaya çıkmıştır.

1930'lu yıllarda Devlet'in kabul ettiği mülkiyet kanunları, inşaatlara kredi sağlaması, vergi indirimine gitmesi, kamulaştırma ve imâr yasalarını çıkarması ile konut mimarlığının değişimi desteklemiştir. Yurdumuzda 1934 yılından itibaren Batı devletlerinden örnek alınarak kooperatifler kurulmaya başlamış, kredi imkânlarının artması ve vergi indirimlerine gidilmesiyle konut sorunu çözülmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de gerçek anlamda apartmanlaşma 1962 yılında çıkartılan Kat Mülkiyeti Kanunu ile başlamaktadır. 22.12.1934 Yılında kabul edilen 2644 sayılı Tapu Kanunu'na ek olarak 23.10.1962 yılında 79 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu getirilmiştir. Bu kanunun öncesinde 1930'lardan başlayan ve 1955'lere kadar uzanan hazırlayıcı bir dönem yaşanmıştır. Kat mülkiyetinin çıkartılmasından önceki döneme bakıldığında durum şu şekilde maddeleştirilebilir;

- Kent içinde herhangi bir arsa üzerine inşa edilen bir binanın mülkiyeti tek kişiye ait olurdu ve mülkiyet birkaç kişi arasında bölüşülemezdi. Bu nedenle apartman tek kişi tarafından yaptırılır, tüm daireler de o kişiye ait olurdu. Bu durum apartmanı yaptıracak kişinin maddî durumunun çok iyi olmasın> gerektirmekteydi.
- Yap-sat modeli uygulanmadığı için apartmanlar mal sahibi tarafından bir mimar veya mühendise verilerek yaptırılırdı. Bu durum mal sahibinin isteklerinin ve beklentilerinin plânlara yansımamasına neden olmaktaydı.
- Maddî yönden birikimi olan kişiler genelde ticaretle uğraşır ve paralarını eve bağlamazdı. Dönem apartmanlarını yaptıranlar, kazancı yüksek olan ancak paralarını başka alanlarda değerlendiremeyen doktor, avukat, mühendis gibi eğitilmiş insanlardı. Adı geçen meslek sahiplerinin sayıları az olduğundan ilk dönem inşa edilen apartmanların sayısı diğer yapılara göre daha düşük kalmıştır.
- Kat Mülkiyeti Kanunu yürürlüğe girmediğinden apartmandaki dairelerin mülkiyetinin yapıya ait olmasından dolayı kiraya verilecek dairelerin kiralalarının oldukça yüksek olacağı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. götürmektedir. Böylece dönemin modern apartmanlarındaki daireleri, modern yaşama özenen ancak apartman yaptıracak gücü olmayan üst ve orta sınıf kiralamış olmalıdır.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Tekeli, İlhan: “ Türkiye Kentlerinde Apartmanlaşma Sürecinde İki Aşama “, **Çevre Dergisi**, S. 4, İstanbul 1979, s.79.

2.3.3. İstanbul'da Apartmanlaşmanın Geliştiği Semtler

İstanbul kurulduğu dönemlerden itibaren yerleşmelere sahne olmuş önemli bir şehirdir. Şehirde inşa edilen evler, dönemin beklentilerine ve modalarına göre değişikliğe uğramış, mütevazı evlerden apartmanlara geçiş yaşanmıştır. Bu geçiş içinde bazı semtler ön plâna çıkarken bazıları da diğer semtlerdeki ev mimarisine öncülük etmiştir.

Fetihten itibaren Türkler, gayrimüslim vatandaşların sayfiye yerlerine yerleşmeye başlamış, zamanla tüm şehre yayılmışlardır. Osmanlı Dönemi'nde dükkanlı evler, konak, köşk, sıra evler, taş evler, Levanten köşkleri ve yalılar diye çok çeşitli alt gruplara ayrılan İstanbul konutlarından evler Küçük Ayasofya , Zeyrek, Süleymaniye, Üsküdar ve Arnavutköy'de; konaklar Beyazıt, Laleli, Süleymaniye ve Şişli'de; köşkler Fenerbahçe, Erenköy, Suadiye, Çamlıca, Yeşilköy, Beşiktaş ve Adalar'da; sıra evler Beşiktaş, Osmanbey, Arnavutköy, Kadıköy, Kumkapı ve Kasımpaşa'da; taş evler Şaşkınbakkal, Kumkapı, Şişli, Harbiye, Bakırköy ve Adalar'da; Levanten köşkleri Moda, İçerenköy, Maçka, Nişantaşı, Şişli, Gümüşsuyu'nda; köşk-kasır-saray gibi mekânlar ise Yıldız, Sahrayıcedid, Bostancı ve Çekmece'de yoğun olarak inşa edilmiştir.¹⁸⁵

Yukarıda adı geçen semtlere yerleşim birden olmamıştır. Gayrimüslim vatandaşlarla Müslüman vatandaşlar aynı semtte ikâmet etmemiş, bu da apartmanlaşmanın belli bölgelerde daha erken tarihlerde başlamasına neden olmuştur. Gayrimüslim vatandaşların Batılı tarzda inşa ettirdikleri evleri beğenen Müslümanlar kendilerine aynı tipte evler inşa ettirmeye başlamış, böylece gayrimüslim vatandaşların oturduğu semtlerin civarındaki Müslüman yerleşmeleri çoğalmaya başlamıştır.

¹⁸⁵ Anonim, " İstanbul Kenti Konut Tipleri ", **Yurt Ansiklopedisi : Türkiye İl İl : Dünü, Bugünü, Yarın**, C.6, İstanbul 1981, s. 4022.

“Bizans Dönemi’nde olduğu gibi Osmanlılarda da 13 nahiyeye ayrılan kentte 219 mahalle yer almaktadır. Bunların bir kısmı Müslüman, diğerleri ise azınlık mahalleleriydi . İstanbul’da bugünkü Aksaray , Laleli , Şehzadebaşı, Süleymaniye, Vefa, Zeyrek, Çarşamba, Fatih, Atikali, v.s. fetihten sonra Müslümanların oturduğu geniş mahalleler olarak belirlemiştir. Yahudi azınlığının Balat, Ayvansaray, Hasköy, Ortaköy, Beşiktaş Kuzguncuk, v.s.de; Rumların Fener, Cibali, Yedikule; Ermeniler Samatya, Sulumanastır, Topkapı, v.s. gibi kentin Marmara, Haliç ve surlara bakan çevre kesiminde yerleşmişlerdir.”¹⁸⁶

I. Abdülhamit Dönemi’nde (1774-1789) İstanbul’da Batılı tarzda inşa edilmiş yapıların yaygın olduğu yer Büyükdere’dir. Burada inşa edilen Müslüman, Hristiyan ve Musevi vatandaşların evleri diğer Müslüman vatandaşların da beğenisini kazanmıştır. Evler gerek mimarileri gerek mobilyaları ile ileride inşa edilecek modern evlerin habercisi olmuştur.¹⁸⁷ 1839 Yılıyla birlikte nüfus Boğaz’ın iki tarafına, Anadolu ve Rumeli kıyılarına, Adalara ve Şişli taraflarına kaymaya başlamıştır.¹⁸⁸

İlber Ortaylı “Sanayi Çağında İstanbul” isimli makalesinde İstanbul’la ilgili tespitlerde bulunmaktadır. İstanbul’da sayfiye yaşamı XVIII. yüzyılda ortaya çıkmış XIX. yüzyılda devam etmiştir. Kağıthane’deki eski bostanlar, kasır ve bahçelerle süslenmeye bu yıllarda başlamıştır. Vapurun ve tramvayın kullanılmasıyla birlikte Boğaz’ın her iki yakasındaki semtler, Kadıköy, Makriköy (Bakırköy) ve Ayastefanos (Yeşilköy) önemli banliyö merkezleri olurken, yoksul balıkçı köyleri olan Yeniköy ve Tarabya zengin Rum armatörlerin, yazlık sefarethanelelerin ve Levantenler’in bölgesi haline gelmiştir. Boğaz’ın eski köylerinde yalılar, köşkler ve bahçeler inşa edilmiştir. Boğaz’da Kuzguncuk, Beylerbeyi, Ortaköy, Kandilli gibi semtler benzer yalıların yapıldığı merkezlerdir.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Barkul, Ömür : **İstanbul’da İlk Dönem (XIX.yüzyıl sonu-XX.yüzyıl başı) Apartman Konutlarının Yapısal, İşlevsel ve Çevresel Yönden Değerlendirilmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s.17, 18.

¹⁸⁷ Can, Cengiz : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s.27.

¹⁸⁸ Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s.25.

¹⁸⁹ Ortaylı, İlber : "Sanayi Çağında İstanbul", **Dünya Kenti İstanbul / Habitat II**, İstanbul 1996, s.154-57.

Aynı yıllarda İstanbul'da banliyölerde başlayan yaşamın yanında yoksulların oturduğu semtler de oluşmaya başlamıştır. Anadolu'dan şehre göç eden geniş aileler ve bekar erkekler Eyüp, Hasköy, Kasımpaşa ve Üsküdar çevresinde gecekondulaşmanın başlamasına neden olmuştur.

XIX. Yüzyılda Beyoğlu civarında hızlı bir değişim yaşanmıştır. Semtte mimari bakımdan bitişik düzen binalar, kagir yapılar artmaya başlamış, hatta konutlara arsa açabilmek adına mezarlıklar kaldırılmıştır. Taksim Gezisi o yıllarda Latin mezarlığıyken mezarlık Feriköy'e nakledilmiş ve Taksim yeni bir konut alanına dönüştürülmüştür. Buna karşılık İstanbul yakasında bu konuda değişimler yavaş olmuş ve ahşap yapılar yapılmaya devam edilmiştir. Varlıklı aileler Balat, Fener ve Samatya'yı terk edip Beyoğlu tarafına geçerken özellikle sur dibinde Karagümrük, Haseki gibi mahallelerde sefalet mahalleleri doğmaya başlamıştır

Apartmanlaşmanın ilk görüldüğü alanların çoğunluğu günümüzde apartmanlaşmanın yoğun olduğu bölgeler olarak varlığını sürdürmektedir. İstanbul'da ilk apartmanlar 1838 yılında yapılmaya başlanmıştır.

“ Çeşitli ırk ve dinlerden aileler bir araya gelerek kendi kültür ve yaşam tarzlarının izlerini taşıyan mahalleleri kurmuşlardır. Rum, Ermeni, Yahudi azınlığın yanı sıra imparatorluğun deniz ticaretini uzun süre Elllerinde tutmuş Venedik, Ceneviz, Marsilya, Pisalı ve daha birçok Avrupalı, Arap, Çerkez, Gürcü, Tatar, Acem ırkından Doğulularla, Fransız, İngiliz, Prusyalı, Bulgar ve birçok ırktan insan İstanbul'un sosyal topografyasını oluşturmuşlardır.... Farklı grupların kültürel, ekonomik ve sosyal farklılıkları apartman türü konutların ilk kez İstanbul'da Galata ve Pera'da ortaya çıkmasını nedenleridir.”¹⁹⁰

“ İstanbul'da apartmanlar ilk kez İstanbul Beyoğlu'nda, demografik, kültürel, imâr hareketleri ve ekonomik koşullara bağımlı olarak görülmeye başlamıştır. Plânlama, cephe ve malzeme kullanımı yönlerinden Batı dünyası, özellikle Fransa ve Orta Avrupa'daki

¹⁹⁰ Barkul, Ömür : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s. 13, 16.

çağdaşları ile bütünüyle aynı özellikler taşıyan bu apartmanlar kent mekânının genişlemesi ve değişimine paralel kentin çeşitli bölgelerine yayılmışlardır.”¹⁹¹

Osmanlı himayesinden çıkan yerlerdeki vakitli insanlar 1876 tarihinden sonra İstanbul'a yerleşmeye başlamasıyla Rami, Şişli, Beylerbeyi, Çamlıca, Bakırköy ile Hamidiye, Mecidiye, Burhaniye, Ümraniye ve Osmaniye köylerinde nüfus oranı ve konut sayısı artmıştır.¹⁹²

İstanbul'da apartmanlaşmanın görüldüğü ikinci önemli yer 1900'lere tarihlenen Kadıköy Yeldeğirmeni'dir. Beyoğlu ve Kadıköy'de görülen erken tarihli apartmanlaşmanın farkı Beyoğlu'nun maddî durumu iyi olan tüccar ve bankerlerin semti olmasına karşılık Yeldeğirmeni'nin daha çok küçük esnaf ve zanaatkarın semti olmasıdır, ancak iki semtin ortak noktası halkın gayrimüslim olmasıdır. O dönem için Beyoğlu daha karmaşık bir yapılanmaya, Yeldeğirmeni ise daha düzenli bir yapılanmaya sahip olmuştur. Nüfusunun çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu Eyüp, Balat, Edirnekapi, Kocamustafapaşa gibi semtlerde çok sık yangın çıktığından buralardaki evler daha çok yenilenmiştir. Buna karşılık Beyoğlu'nda ve Kadıköy'de çıkan yangınlar daha etkisiz olduğundan yenileme çalışmaları çok fazla olmamıştır. Günümüze kalabilen yapılar, birkaç yıl öncesine kadar fazla bozulmamış haldeyken son yıllarda daha etkili bozulmalar yaşanmıştır. Bunun nedeni buralara düşük ücretle çalışan bekarların ve işsizlerin yerleşmesi ile konutların işyerleri olarak kullanılmasıdır.

Adını Osmanlılar zamanında saraya un üreten yel değirmenlerinden alan semte 1885 tarihinden itibaren Museviler yerleştirilmiş, sinagog ve Rum kilisesinin yapılmasıyla da gayrimüslim halkın ikâmet ettiği semt haline gelmiştir. Yeldeğirmeni'nde, çoğunluğu küçük esnaf ve zanaatkar olan Yahudi

¹⁹¹ Barkul, Ömür : “ İstanbul'da İlk Apartmanlaşmalar ve Yeldeğirmeni Evleri “, **İstanbul Dergisi**, S. 6, İstanbul 1993, s.105.

¹⁹² Ergin, Osman : **A.g.e.**, İstanbul 1938, s.60, 61.

azınlığın yaşadığı sıra evler ve ikiz evler haricinde 1900'lerden itibaren çok katlı apartmanlar da yapılmaya başlamıştır. ¹⁹³

İstanbul'da nüfusun giderek artması ve sur içinde konut yoğunluğu Müslüman nüfusun Boğaziçi boyunca dış mahallelere ve şehrin Anadolu tarafına ya da XIX. yüzyıl sonlarında Taksim Meydanı'nın arkasındaki ve Beşiktaş'ın üzerindeki tepelere doğru sürüklemiştir. Haliç üzerinde Galata Köprüsü'nün inşa edilmesi, Boğaziçi ve Marmara Denizi'nde vapur seferlerinin başlaması, halkı XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başında Taksim, Beşiktaş gibi semtler dışında Teşvikiye, Nişantaşı ve Şişli semtlerine yönlendirmiştir. ¹⁹⁴

Nişantaşı, Gümüşsuyu ve Sıraselviler sadece İstanbul'un değil tüm Türkiye'nin modern anlamda apartmanlaştığı ilk semtlerdir. 1930'ların başında Taksim-Talimhane kesimi imâra açılınca bölge, apartman tipi yerleşime göre biçimlendirilmiş ilk semt haline gelmiştir. ¹⁹⁵ Böylece Sultan Abdülâziz Dönemi'nde şehrin merkezi olan Beyazıt'ın yerini 1930'lu yıllarda Taksim almıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde bazı semtler gözden düşerken bazı semtler popüler olmaya başlamıştır. Burada Cumhuriyet'in temel ideolojilerinden geçmişi silme, geçmişle bağlı olan olgulardan uzaklaşma ve eskinin yerine yeniyi kurma düşüncesi etkili olmuştur. Halk Osmanlı'yı ve önceki yaşamı çağrıştıran semtleri terk etmeye başlamış, dönemin romanlarında durum açıkça dile getirilmiştir. Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" adlı romanında iki semt mukayese edilirken Fatih köhne, geri kalmış, düzensiz, Harbiye ise gelişmiş, modern, Batılı ve düzenli olarak tasvir edilmiştir.

Gözden düşen semtler Saraçhane, Süleymaniye, Laleli, Sultanahmet, Beyazıt ve Nuruosmaniye'dir. Bu semtler artık zengin ailelerin ikâmet ettiği şehrin önemli merkezleri olmadığından buralardaki konaklar satışa çıkarılmış, değer kaybeden yerlere şehir dışından gelen işçiler ve evsizler yerleşmeye

¹⁹³ Barkul, Ömür : **A.g.e.**, İstanbul 1993, s.37, 39

¹⁹⁴ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s. 40, 41, 47.

¹⁹⁵ Tanyeli, Uğur : **A.g.m.**, İstanbul 1998, s. 140.

başlayınca İstanbul'un çehresinde semt bazında değişiklikler başlamıştır. İstanbul burjuvazîsi olan Levanten ve azınlıklar eski günlerindeki gibi iyi yaşayamadıklarından bu kişilerin konutları da el değiştirmeye başlamıştır.¹⁹⁶ Beyoğlu bölgesi de bu dönemde değer yitirmiş semtlerimizden biridir. Buranın değer yitirmesinin bir diğer nedeni de Lozan Antlaşması gereğince yabancılara tanınan ticaret haklarının 1923 yılında kaldırılması ve yabancılardan ülkemizi terk etmesidir.

Gözden düşen semtlere karşılık popülaritesi artan Nişantaşı, Teşvikiye, Maçka, Ayazağa ve Taksim semtlerine ise müteahhit, sanayici ve tüccar kesim yerleşmeye başlamıştır. Konak kültürü ve yaşamı inişe geçerken İstanbul şehrinde modern evler yükselmeye başlamış, konak Doğu'nun, apartmanlar ise Batı'nın somut örnekleri olarak görüldüğünden iki tip konut mukayese edilmeye başlanmıştır.¹⁹⁷

1920'lerin sonunda apartmanlarla dolan Talimhane¹⁹⁸ dışında Taksim'in Boğaziçi'ne bakan yamacında yer alan Ayaspaşa Mezarlığı kaldırılarak bölge 1930'ların sonunda imâra açılmış ve bugün Atatürk Kültür Merkezi'nin bulunduğu alanın yanından Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'ne kadar olan bölgede apartmanlar inşa edilmiştir.¹⁹⁹ 1930-1950 Yılları arasında Gümüşsuyu, Talimhane ve Ayazpaşa, maddî durumu iyi ailelerin yaşadığı bitişik nizamlı, imârlı, plânlı, betonarme ve çok katlı apartmanların yoğun olduğu semtler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında Fatih, Fındıkzade ve Aksaray'da orta gelir grubuna giren ailelerin ikâmet ettikleri eklektik stilde kârgir veya betonarme dört-beş katlı apartmanlar inşa edilmiş, üst gelir grubuna mensup kişiler ise Erenköy, Suadiye, Caddebostan taraflarında kârgir, taş veya tuğladan, bahçe içinde tek katlı veya iki katlı köşklerde ve villalarda yaşamaya başlamıştır.²⁰⁰ Kadıköy, Erenköy, Suadiye

¹⁹⁶ Anonim, "İstanbul", **Yurt Ansiklopedisi: Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarın**, C.VI, İstanbul 1981, s.4011.

¹⁹⁷ Gürboğa, Nurşen : "Evin Halleri, Erken Cumhuriyet Döneminde Evin Sembolik Çerçevesi, **İstanbul Dergisi**, S. 44, İstanbul 2003, s. 60.

¹⁹⁸ Talimhane Taksim'de Osmanlı döneminde Topçu Kışlası'nın karşısında erlerin talim yaptığı yerin adıdır.

¹⁹⁹ Anonim, A.g.m., İstanbul 2002, s.117.

²⁰⁰ Anonim, A.g.m., İstanbul 1981, s. 4022.

ve Moda'da geniş araziler üzerine inşa edilen villalar dergilerde yayınlanan Batılı tarz villalardan esinlenerek plânlanmıştır. Maddî durumu iyi birkaç seçkin zengin ailenin tercih ettiği bu evler halk arasında sınıfsal farklılaşmaya neden olmuştur.

İstanbul Belediyesi'nin 1931 yılı sonuna kadar şehirde inşa edilen yapılar hakkında hazırladığı istatistik 1933 yılında kitap haline getirilmiştir. Bu kaynağa göre 1927 yılında bina numaralaması sonucunda şehirde 135.444 yapı tespit edilmiş bunların 89.762'si ev, 1.444'i ise apartman olarak belirlenmiştir (**Tablo 1**). 1928-1934 Yılları arasında şehir genelinde 7.377 bina inşa edilmiş ve (**Tablo 2**) 1934 senesi sonunda İstanbul'da binaların sayısı 142.821 olarak kayda geçmiştir. Aynı yıllarda yapılar belli semtlerde yoğunluk göstermektedir (**Tablo 3**). Semtler incelendiğinde yapı faaliyetlerinin yoğunluğu bakımından Fatih, Beyoğlu ve Eminönü ilk üç sırada yer alırken en az yapı inşa edilen semtler olarak Adalar ve Bakırköy görülmektedir. Semtler içinde en çok ev inşa edilen bölge Fatih iken en çok apartman inşaat edilen semt ise Beyoğlu ve civarıdır.

2.3.4. Türk Evinde Mekân Tefrişinin Gelişimi

Cumhuriyet Dönemi'nde günlük hayatta kullanılmaya başlayan mobilya ve objeler kentli orta sınıf halkın 1910'lu yıllardan beri modayla takip etmek için sürekli değiştirdikleri objelerin uzantılarıyla. Cumhuriyet öncesinde halk arasında Batılı gibi olmak, Batılı gibi davranmak ve Batılı gibi yaşamak hem kabul görmenin hem de statü elde etmenin en kolay yoluydu. Evler artık sadece barınılan mekânlar olmaktan çıkmış aynı zamanda gücün, servetin göstergesi olmuştu. Ev eşyalarında 1910'larda başlayan değişim 1930'lu yıllarda hız kazanmış ve zamanla Anadolu kentlerine de yayılmıştır. 1930'lu yıllarda Türk evlerinde kullanılan koltuk takımları, sehpa, orta masa, kanepe,

pompalı gaz ocağı, pirinç karyola, ceviz karyola, radyo, buzdolabı Batılı mobilyaların sadece birkaçıdır.²⁰¹

Türk evinde mobilya kullanımı 1940 yılına kadar değişik aşamalardan geçmiştir. Türk ev geleneğinde hareketli mobilyanın kullanımı XIX. yüzyılda başlar. Saray mensuplarının veya seçkin kişilerin yurtdışından getirttikleri mobilyalar zamanla halkın evlerine de girmiştir. Türk evlerinde Batılı tarzda hareketli mobilyalardan önce mimariyle birlikte plânlanan, ihtiyaca yönelik tefriş eşyası kullanıldığı bilinmektedir.

Geleneksel Türk evinde odalar, ev halkının tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlendiğinden, kullanılan tefriş eşyaları da buna göre biçimlendirilmiştir. Burada anlatılmak istenen yemek yeme, uyuma, eliş yapma, yıkanma, gibi tüm ihtiyaçların aynı mekânda karşılanmasıdır. İslâm inanışında sadeliğin ön plânda olması odaların düzenlenişinde önemli rol oynamış ve odaların genelinde yalın düzenlemeler tercih edilmiştir.

Geleneksel Türk odasında bulunan tefriş eşyası sedir, şilte, yastık, halı, kilim, yüklük, tembelhane, sini, rahle, tabure, sandık, beşik, aydınlanma için kandil, meşale, fener, lamba veya şamdan, ısınma için soba ve ocaktır. Bu eşyalar Türk evinde günlük hayatın gerekliliklerine göre kullanılmıştır.

Bu mobilyalardan sedir “ kol koyacak yeri olmayan, arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olan kerevet²⁰² verilen addır. Sedirler evlerde oturma işlevine hizmet ettikleri için evin en temel eşyası olarak görülmüştür. Sedirlerin üzerine değişik kumaşlardan kaplanmış şilte ve yastıklar konularak odaların görünüşü zenginleştirilmiştir. Yüksekliği az, derinliği fazla olan bu oturma köşeleri, İslâm dünyasında yaygın olan bağdaş kurup oturmaya göre ölçülendirilmiştir.²⁰³ Pencereilerin altında bulunan ve evle birlikte yapılan bu sedirler, odanın iki veya üç tarafını dolanan döşemenin devamı olan ahşap

²⁰¹Gürboğa,Nurşen : A.g.m., İstanbul 2003, s.62-63.

²⁰² Parlatır, İ. - Zülfikar H. - Gözaydın, N.: **Okul Sözlüğü**, İstanbul 1997, s.651.

²⁰³Onat, Sibel : **Türk Evinin Çağdaş Yaşama Uyarlanması**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990, s.12

oturma odalarıdır. Bu odalar özellikle baş odalarda bulunurdu. Odanın döşemesi üzerine serilen kilim ve halılar ile döşeme-sedir uyumu sağlanmaya çalışılmıştır.

Yüklük olarak adlandırılan dolaplar, yatak hazırlanırken kullanılan yastık, yorgan gibi malzemelerin gündüz ortadan kaldırılması işlevine hizmet etmektedir. Farklı boy ve şekillerde olan yüklüklerde değişik sayıda raflar bulunmakta, hatta bazılarının üst bölmesi alçak tutulup raf şeklinde kullanılmaktaydı. Böylece yüklükler işlevsel bir ahşap mobilyası haline gelmiş, genellikle odaların ana pencere duvar karşısında ve giriş tarafında yer alıp, aynı zamanda mekânlar arasındaki ses yalıtımını sağlamıştır.²⁰⁴

Tembelhane / Höcre olarak adlandırılan duvarlardaki küçük nişler ise günlük hayatta kullanılan küçük eşyaların konulduğu yerlerdir. Kavukluk denilen türü ise evin reisinin kavuğunu koymasına için yapılmıştır. Günlük hayatta sık kullanılan eşyalar buraya konulduğundan tembelhaneler genelde sedirin dayandığı duvara ya da ocağa yakın yapılmıştır.²⁰⁵

Evlerde yemekler sinilerde yendiği için sinilerin altına katlanıp toplanabilen altlıklar yapılmıştır. Rahle ve tabureler de katlanabilen türde eşyalardır. “ Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak küçük masa “²⁰⁶ şeklindeki tek ağaçtan yapılan rahleler ile yıkanırken veya çamaşır yıkarken üzerine oturan taburelerin / oturakların üzerine, süslemeler, bezemeler yapılmıştır.²⁰⁷ Ayrıca gelin olacak kızın eşyalarının bulunduğu ve çoğu zaman kapalı tutulan çeyiz odalarında ve yeni gelin odalarında sandık bulunurdu.

Geleneksel Türk konutunda aydınlatma problemi kandil, meşale, fener, lâmba veya şamdanlarla çözülmeye çalışılmıştır. Bu âletler, ‘çerâğlık’ denilen raflara ya da ‘ocak eseği’ denilen küçük sehpalara konularak evler

²⁰⁴Kuban, Doğan : **Türk Hayat’ı Evi**, İstanbul 1995, s.117.

²⁰⁵Boyla, O.: “ Türk Evinde Mobilya “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s. 1285.

²⁰⁶ Parlatır, İ.-Zülfikar H.-Gözyaydan, N.: **A.g.e.**, İstanbul 1997,s.620.

²⁰⁷ Boyla, O.: **A .g.m.**, İstanbul 1997, s. 1286.

aydınlatılmıştır. Bazı evlerde tavanların göbek kısmından sarkan madeni kancalara kandillik ve şişe kandiller asılarak günümüzdeki aydınlatma sisteminin prototipi oluşturulmuştur.²⁰⁸

Türk evini ısıtmak için kullanılan tuğla veya taş ocaklar, genelde duvar kenarlarına yapılırdı. Ocaklar ısıtma işlevinin yanı sıra yemek pişirme işlevine de hizmet etmiştir.²⁰⁹ Zaman içinde değişikliğe uğrayarak bazı saray ve konaklarda Hollanda'dan ithal çinilerle kaplanmış ocaklar kullanılmıştır. Avrupa ülkelerinin ısınma aracı olan sobaların yurdumuzda kullanılmaları Tanzimat yıllarında Avrupa'dan ithal edilmeleriyle başlamıştır. Rusya'dan doğu yörelerimize getirilen sobaların kullanımı zamanla tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Sobalar, odunun ve kömürün her türünü kolaylıkla yakıp iyi randıman verdikleri için kolaylıkla benimsenmiştir. Yurdumuza getirilen ilk soba türleri ızgaralı, demir döküm ve içi ateş tuğlalı olanlardır. Salamandra²¹⁰ ve ördek sobalar ise en çok kullanılan soba cinsleridir. Izgarasız, odun yakan ve Avrupa'daki şöminelerin benzeri olan sobalar ise en değerli olanlarıdır. Eski ahşap konaklarda, köşklere sobanın rahat kullanılması için Marsilya'dan getirilen tuğlalarla özel bacalar yapılmıştır.²¹¹ Macarca *szoba* olarak adlandırılan soba, Cumhuriyet'in ilânından sonra inşa edilen konutlarda, üst sınıfin mutfakla oturma odasını ayırma çabasına hizmet etmiş, ancak asıl etkin kullanımı 1930 ve 1940'larda olmuştur. İtalyanca ismi *cusina* olan, hem ısınmaya hem de üzerinde veya içinde yemek pişirmeye yarayan büyük mutfak sobaları (kuzineler) ise köylerde ve kasabalarda uzun yıllar kullanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi yapılarında mutfak ile oturma odasını bütünleştiren kuzineler, avluda ve bahçede yapılan birçok işin evin içinde yapılmasına imkân tanımıştır.²¹² Cumhuriyet'in ilânından sonra ülkemizde basit saç soba türünden başlayarak her tür soba yapılmıştır.

²⁰⁸ Onat, Sibel : **A.g.e.**, İstanbul 1990, s.23, 25.

²⁰⁹ Parlatır, İ.-Zülfikar H.-Gözyayın, N.: **A.g.e.**, İstanbul 1997, s. 555.

²¹⁰ İçinde fırın şeklinde yemek pişirme yeri olan maşınğa tarzı soba.

²¹¹ Onat, Sibel : **A.g.e.**, İstanbul 1990, s.21.

²¹² Tanyeli, Uğur : **A.g.m.**, İstanbul 1998, s. 145.

XVIII. Yüzyılda Türk evi ve mobilyaları incelendiğinde Türk evinin birçok Avrupalı çağdaşından daha üstün olduğu ve Avrupa'nın çok sonraları bulup kullandığı birçok şeyi Türklerin yüzyıllar öncesinden bilip kullandığı anlaşılır. Meselâ, hareketli mobilya kullanımı çok az olan Türk evinde, gömme mobilya ilk dönemlerden beri kullanılmıştır. Oysa gömme mobilya Avrupa'da çok sonraları modern evlerde kullanılmaya başlamıştır. Türk evinde sabahları yataklar toplandığında aynı mekân oturma odasına dönüşmektedir. Bu günümüz Avrupa evlerinde çok kullanılan duvara toplanan dolap şeklindeki yatakların ön örneği gibidir. Ocaklarımız ise şömine adı olarak modernleştirilmiştir. Sedir tipi koltukların kullanımı da modern evlerde yaygındır. Aslı ilginç olan Türk evinde dolaplar içine gizlenen gusülhanelerin pek çok modern ev ve otellerde dolap içine yerleştirilen banyo-tuvaletlerle olan benzerliğidir. Avrupa'nın leğen-ibrik kullandığı ilkel dönemlerde Türk evinde gusülhane haricinde hamam bulunması ve evin içindeki çeşmelerden su akması da önemlidir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bunlar Avrupa'da çok sonraları inşa edilen modern evlerde kullanılanların ön örneğidir.

Modernleşmeyle birlikte Türk evinin düzenlenmesinde farklılıklar yaşamaya başlamıştır. Burada önemli nokta evlerde Batı tarzı mobilyalar ve geleneksel eşyaların birlikte kullanılmasıdır.

Avrupa tarzı yaşam biçimlerinin Osmanlı'ya girişı XIX. yüzyıla tarihlenmektedir. II. Mahmud Dönemi'nde sarayda yaşanan değişimler Abdülmecid Dönemi'nde seçkin tabakaya oradan da orta tabakaya kadar inmiştir. Kırım Savaşı sonunda İstanbul'a gelen Avrupalılar, Mısır'dan gelen Avrupalılaşımış Türkler, gayrimüslim Osmanlılar İstanbul hayatında başlayan değişimlerin önemli aktörleridir. Böylece İstanbul'daki Müslüman evlerinde de İslâmî gelenekler yerine Avrupa tarzı mobilya ve objeler kullanılmaya başlamış, bu da geleneklerden uzaklaşmaya sebep olmuştur.²¹³

1860'lardan itibaren İstanbul şehrinde basının reklâmlarını yaptığı yabancı ürünler zengin Türk ailelerin evlerine girmeye başlamıştır. Bu aynı

²¹³ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.218.

zamanda yeni yaşam tarzlarının ve değer yargılarının da bu evlere girmesini sağlamıştır. Geleneksel yaşam, reklâmların saldırısı karşısında değerini yitirmeye başlamış, geleneksellik her ne kadar korunmaya çalışılsa da zamanla terk edilmiştir. Burada insanların tercihini değiştirmesine neden olan yabancı dünyanın cazibesidir. Böylece iki ayrı dünya aynı şehirde yaşamaya başlamıştır.²¹⁴

Geleneksel tarz ile Avrupa tarzı aynı evlerde birlikte yaşamaya başladığından birbiriyle uyumsuz garip döşenmiş evler ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren ikilem bu tarihten itibaren alaturka alafranga çekişmesine dönüşmüştür. XX. Yüzyıl başında çocuklar için basılan en basit okuma kitaplarında bile Avrupalı eşyaların resimlerle tanıtılması dönemin düşünce yapısını anlamak için önemli bir örnektir.²¹⁵

Kullanım kolay olsa da yeni eşyalara uyum kolay olmamıştır. Siniye konulan tek tabaktan kaşıkla veya elle yenilen yemek, çatal kaşık kullanılan masalara taşınmış ancak bu şekilde yemek yemek çoğu insana zor gelmiştir. Abdülhamid Dönemi'nde sarayda yemeklerin masada sandalyeye oturularak ayrı tabaktan yenildiği bilinmektedir ancak bu durum saray ve çevresiyle sınırlı kalmıştır. Alafranganın halk arasında kullanımı ilk Levanten (Hristiyan ve Musevi) ailelerin evlerinde başlamış sonradan Müslüman ailelere kadar yayılmıştır.²¹⁶

Bu dönemde İstanbul'da yaşayan halk, evlerinin günlük kullanım alanlarıyla aile dışındakilere ayrılan kısmını farklı döşemeye başlamıştır. Bu evlerde yabancılara açılan bölümler her ne kadar Batı mobilyalarla döşenmişse de özel bölümlerde geleneksellik devam etmiştir. Evin aile halkı tarafından kullanılan günlük bölümü, ailenin kökenine, gelirine ve eğitim düzeyine göre düzenlenmiştir. Evlerin bütününün Batı tarzında döşenmemesinin bir nedeni, insanların geleneklerinden kolayca vazgeçememesidir. Evin yabancılara ayrılan bölümüne ev halkının gelir

²¹⁴ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.262.

²¹⁵ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.219, 220, 222.

²¹⁶ Duben, Alan- Behar, Cem : **A.g.e.**, İstanbul 1998, s.224-225.

düzeyini göstermeye yarayan eşyalar yerleştirilmiştir.²¹⁷ Böylelikle İstanbul XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başında Batı Avrupa, Balkanlar ve Asya'dan etkiler taşıyan kozmopolit bir şehir haline gelmiştir.

Türk halkı yaşanan değişimlere bağlı olarak evlerini mimarlara döşetmeye başlamıştır. Bunda çeşitli dergilerde evlerin dışı gibi içinin de uzman kişiler tarafından döşemesi hakkında yazıların çıkması etkili olmuştur. Dergilerde halkın konu hakkında bilgilendirmek için evlerin nasıl döşenip kullanılacağı ile ilgili yazılar yazılmıştır. Hazır eşya yerine kişiye özel üretimlerin kullanımı özendirilmeye çalışılmış ama pek çok kişinin maddî imkânı elvermediğinden bu düşünce yaygınlaşamamıştır. Evlerde salonlar piyano çalınip eğlenilen alanlar haline getirilmeye çalışılmış, salonla yemek odası arasında bağlantı yapılmıştır. Alanı dar olan apartmanlarda yemek odası salonun bir köşesine yerleştirilerek iki oda tek mekân şeklinde tasarlanmış salon buna ek olarak bazı evlerde yemek odası, çalışma odası, eğlence ve dinlenme odası olarak işlevlendirilmiştir. Ev sahiplerinin zenginliklerini gelenlere sergileyen salonlar, geliri az olan ailelerde sadece misafirlerin kabul edildiği bir mekân iken, zengin aileler için âdeta bir gösteriş vitrini olmuştur. Alt gelir grubundan ailelerin misafir gelmediği zamanlarda kullanmadığı bu mekân, apartmanların alanlarının küçük olduğu durumlarda ise ister istemez günlük kullanım alanına dönüşmüştür.²¹⁸

Modern Mimarlık anlayışında plânlanan evlerde, evi dekore etmek için kullanılan eşyaların sayısı az tutularak, evlerin ferah olmaları amaçlanmıştır. Salonlarda modern tarzda, süsten uzak, yalın ve geometrik hatlı az sayıda mobilya kullanılırken günlük kullanıma ayrılan odada da rahatlık ve konfor tercih edilmiştir. Yatak odalarına gömme dolap, etajer, tuvalet masası yerleştirilmiş ve çocuklar için plânlanan odalarda toplanıp dolap içine yerleştirilen yataklar tercih edildiğinden çocuklara geniş oyun alanları açılmıştır.

²¹⁷ Tanyeli, Uğur : A.g.m., İstanbul 1998, s. 145.

²¹⁸ Gürboğa, Nurşen : A.g.m., İstanbul 2003, s. 63-65.

İçiyile olduğu kadar dışıyla da gerçek konforu sunan bu yapıların tamamında uyum, güzellik, kolaylık, rahatlık ve fonksiyonellik hakimdir. Gerek sabit mobilyalar gerek hareketli mobilyalar huzur verecek şekilde düzenlenmiştir. Rahat, kullanışlı ve sade mobilyalar mimarlar tarafından tasarlanan evler, modern insanın tüm ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydedir. Evin büyük ya da küçük olması bu imkânlar sunma açısından bir farklılık yaratmamıştır. Geniş bir evdeki konfor ve rahatlık küçük evlerde de aranmıştır. Makine devrinin yaşandığı XX. yüzyılın modern mimarisi sanat tarihine “ Mesken Mimarisi “ adıyla geçmeyi böylelikle hak etmiştir.²¹⁹

Dönemin modern tarzda döşenmiş evleri bazı çevreler tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Meselâ, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “ Kiralık Konak “ adlı kitabında 1930’lu yıllarda inşa edilen Hakkı Bey’in kübik evini şu şekilde anlatmaktadır : “ ... Birer dışı sandalyesini andıran koltuklar, birer ameliyat masasına benzeyen sedirler, bir otomobil içi gibi kanepeler,...eski zahire ambarlarından hiç fark olmayın büfeler, dresuarlar ve bütün bunların üzerlerine serpilmiş duran bir takım acayip, korkunç, ihtilâçlı biblolar, çıplak duvar, çıplak yer ... ve hepsinin üstünde soğuk bir klinik parıltısı...”²²⁰

²¹⁹ Ünsal, Behçet : “ Kübik Yapı ve Konfor “, **Arkitekt Dergisi**, S. 3-4, İstanbul 1939, s. 61.

²²⁰ Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: **Ankara**, Ankara 1991, s.141.

2.3.5. İstanbul'da Konut İnşa Eden Mimarlar

Abidin MORTAŞ (1904, Divriği, Sivas – 1963, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1928.

Diploma No : 368

İşyeri Adresi : Anadolu Han, No.33, Eminönü.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Topkapı'da Eczacı B. Nazım Malkoç Evi, Kalamış'ta B. Mahzar Evi, Laleli'de Hakkı Bey Evi, Erenköy'de bir ev, Kadıköy'de Dr. Ziya ve Dr. Zeki Kira Evleri, Fatih'te ve Erenköy'de Kira Evi.

1923'te İstanbul Lisesi'ni, 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirmiştir. Cemil Finci ve Faruk Çeçen'le birlikte çalıştıktan sonra 1931 yılında Zeki Sayar ve Abdullah Ziya Kozanoğlu ile birlikte **Mimar** adlı dergiyi yayımlamaya başlamıştır. 1941'de Haymil İnşaat Şirketi'yle ortaklık kurarak Türkiye'nin birçok yerinde önemli yapıların inşaatını gerçekleştirmiştir.

Akıcı-işlevci mimarlık anlayışına bağlı çalışan ünlü Türk mimarı bazı çalışmalarında II. Ulusal Mimarlık Akımı etkisinde kalmıştır.

Seçme Kaynakça :

AYDIN, M., "Mortaş, Abidin", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1997, s.1298.

Adil DENKTAŞ (1902, İstanbul – 1968, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1925.

Diploma No : 314

İşyeri Adresi : Ünyon Han, No : 62, Galata.

923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Tüten Apartman», Feneryolunda Kira Evleri.

Denktaş 1925 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olduktan sonra Avrupa Yarışma sınavında yapmış olduğu gazino projesi ile birinci oldu ancak her nedense Avrupa'ya gönderilemedi. Çalışma hayatına Ankara PTT müdürlüğü mimarlığı ile başladı, sırası ile Ankara Belediye Mimarlığı, Vakıflar Mimarlığı ve nihayet 1934 senesinde İstanbul Belediyesi Mimarlık Şubesi müdürlüklerinde çalıştı. Ardından bir süre serbest çalıştı ve bu arada Ayazpaşa ve Cihangir'de birer apartman, Feneryolu'nda bir villa, Sirkeci'de bir han ve Çemberlitaş'ta bir apartman yaptı ve bazı resmi binaların uygulamalar›n› aldı. 1940 Y›l›nda tekrar memuriyete döndü ve Ankara Vakıflar Fen Heyetinde, Nafia Vekaleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği mütehassıs mimarı olarak çalıştı ve en son 1957'de İstanbul Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Rölöve ve Anıtlar Bürosu Şefliğine tayin edilerek emekliye ayrıldığı 1967 yılına dek bu görevde kaldı.

Ali Saim ÜLGEN (1914, İstanbul – 1963, Ankara)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1938.

Diploma No : 551

İşyeri Adresi : Güzel Sanatlar Akademisi, Fındıklı.

Ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlayan Ülgen, 1938'de Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirdikten sonra aynı kurumda mimarlık tarihi ve şehircilik asistanı oldu, aynı yıl anıtlar ve şehircilik alanında açılan Avrupa sınavını kazanarak Maarif Vekâleti'nce Almanya'ya gönderildi. 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Fransa'ya geçti ve burada Notre Dame Kilisesi'nin onarımında çalıştı. Fransa'nın da savaşa girmesi üzerine yurda dönen Ülgen 1940'ta askerlik hizmetini gördüğü Maraş'ta yörenin sivil mimarlığını inceledi. 1943'te GSA Yüksek Mimarlık Bölümü'nde sanat tarihi öğretmenliği görevine döndü. 1944'te Maarif Vekâleti'nin isteği üzerine Ankara Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Anıtlar Şubesi müdürlüğüne atandı. Bir yandan da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün restorasyon işleriyle ilgilenen Ülgen, sonunda bu kuruma geçerek Abide ve Yapım İşleri Dairesi'nde görev aldı. AÜ Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde sanat tarihi dersleri vermeyi sürdürdü.

Irak, Ürdün ve Libya'daki İslam ve Türk eserlerinin onarımlarıyla ilgilendi. Atatürk tarafından Mimar Sinan'ın yapıtlarının rölövelerini yapması istenen Ülgen, ömrü boyunca bir yandan da bu kitabın hazırlıkları üzerinde çalışmış, ancak mükemmeliyetçiliği nedeniyle yayımlayamadan yaşamını yitirdi.

Seçme Kaynakça :

KAZMAOĞLU, M., "Ülgen, Ali Saim", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1855.

EYİCE, Semavi, "Ülgen, Ali Saim", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s.335.

Asım MUTLU (1912, İstanbul - 1997, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1936.

Diploma No : 499

İşyeri Adresi : Güzel Sanatlar Akademisi, Fındıklı.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Maçka'da Göksun kira evi.

1931 Yılında Fevziye Lisesi'ni, 1936'da Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirdikten sonra, 1938'e kadar Maarif Vekâleti Mütihassıs Mimarlık Bürosu'nda çalıştı. 1940'ta asistan olarak girdiği GSA Mimarlık Bölümü'nde, 1943'te bina bilgisi ve proje öğretim üyesi, 1969'da profesör olarak 1983'e kadar hizmet verdi. Eğitimci yanı sıra ağır basan Mutlu, 1966-70 yılları arasında, Ege Üniversitesi, Mimarlık Mühendislik Yüksek Okulu'nda da öğretim üyeliği yaptı. Eğitim çalışmalarının yanı sıra yöneticilik görevleri de üstlenen Mutlu, 1957-59 yıllarında Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Başkanlığı'nı, 1959-66 arasında Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü'nü, 1968-69'da Ege Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Yüksek Okulu Mimarlık Bölümü Başkanlığı'nı, 1976-79 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Başkanlığı'nı ve 1980-81'de de aynı kurumun Yapı Üretimi ve Çevre Düzenlemesi Fakültesi Dekanlığı'nı üstlendi.

“Sağlık Binaları ve Hastaneler” (1973) ile “Bina Bilgisi” (1973) adlı iki kitabı bulunan ünlü mimar çok sayıda konut projesine imza atmış, 1965 yılında İtalya Hükümeti , 1967'de ise Fransa Hükümeti tarafından Liyakat Nişanı'na layık görülmüştür.

Seçme Kaynakça :

KAZMAOĞLU, M., "Mutlu, Asım", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1312.

Ekrem Hakkı AYVERDİ (1899, İstanbul - 1984, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Mühendis Mektebi (İTÜ), 1920.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Edirnekapı'da kendi evi.

1907 - 1911 Tarihlerinde Dârûl-Tedris, Hadika-i Meşveret mekteblerinde okudu. Daha sonra Vefa Sultânisi ve Mühendis Mektebini bitirdi (1920). Ekrem Hakkı Bey, birbuçuk sene kadar İstanbul Belediyesi Fen İşleri Dairesi'nde çalıştıktan sonra 1950' lere kadar serbest inşaat mühendisliği yaptı. Bu zaman zarfında müteahhit olarak yoldan köprüye ve hastaneye kadar çeşitli binalar yaptıktan başka, onu asıl restorasyon işlerinde görmekteyiz. Edirne, Çorlu, İstanbul, Bursa onun restorasyon izlerini taşımaktadır.

1950'lerden sonra mimarlık tarihine yöneldi ve Erken Osmanlı Dönemi yapılarına ağırlık verdiği araştırmalara başladı. Daha sonra Balkanlar'daki Osmanlı yapılarını incelemeye başladı.

Mîmarî eserlerin ihyası ile uğraşırken bir yandan da hat, tezhib, işleme, cild, kalemtraş, divit ve Kur'ân-ı Kerim koleksiyonları ile meşgul oldu.

Seçme Kaynakça :

RONA, Z., "Ayverdi, Ekrem Hakkı", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s.178.

Fikri SANTUR (1878, Selanik - 1951, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Mühendis Mektebi (İTÜ), 1920.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Melek Apartman›.

İstanbul Teknik Üniversitesinde ve bu üniversitenin mazideki şekillerinden ibaret Mühendishane, Mühendis Mektebi ve Yüksek Mühendis Okulunda kırk üç sene aralıksız hocalık etmiş bulunan yüksek mühendis Fikri Santur, 1293 hicri-1878 miladi tarihinde Selanikte doğmuştur. Babasının adı Abdi, anasının adı Fatma'dır. Ebeveyni kendisine küçük yaşından itibaren kuvvetli bir matematik kültürü ve iyi bir ecnebi dil bilgisi verdirmişti. Bu suretle mühendislik tahsiline manen ve maddeten hazırlanmış olarak 15 yaşında Mühendishaneye girmeye muvaffak olan Mehmet Fikri yat›› olarak bu mektebin birinci sınıfına devam etmeye başlamıştır. (1893). Yedi sene devam eden bu muvaffakiyetli tahsil hayat›n›n sonunda 1900 senesinde Mühendishaneye muallim muavini olmuştur. Asil ihtisas› mukavemet ve köprü muallimliği olan Santur, 1/6/1932 de müderris yani profesör unvan› almıştır. Profesör Fikri Santur' un mühendislik mesleğindeki yüksek bilgisinden istifade etmek isteyen baz› resmi müesseseler kendisine teknik müşavirlik vazifesi vermişlerdir. 29 Şubat 1327'ye kadar Nafia Nazareti'nde ve 1926'dan 1932'ye kadar da İstanbul Vakıflar Baş müdürlüğünde çalışmıştır.

Mehmet Vedat TEK (1873, İstanbul – 1942, İstanbul)

İşyeri Adresi : Harbiye Caddesi, Süleyman Nazif Sokak, No 4 Pangaltı.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar :

Çemberlitaş'ta Halit Bey Apartmanı, Kuruçeşme'de Enver Bey Köşkü, Çemberlitaş Halit Ziya Uşaklıgil Apartmanı, Suadiye'de Mr. L. Varber Villası.

I. Ulusal Mimarlık döneminin önde gelen iki mimarından biri olan Vedat Tek, Mekteb-i Sultani'de ikinci sınıfa kadar okuduktan sonra 1888'de Paris'e gitmiş, önce École Monge'u bitirip Julian Akademisi'nde resim eğitimi görmüştür. Bir süre École Centrale'da mühendislik derslerini izlemiş, Paris Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun sınavını kazanarak mimarlık eğitimine başlamıştır. 1897'de İstanbul'a dönen Vedat Bey 1899'da İstanbul Şehremaneti (Belediye) mimarlığına getirilmiş, Cemil Topuzlu Paşa'nın şehreminliği süresince Heyet-i Fenniye reisi (Fen İşleri müdürü) olarak çalışmıştır. Bir yıl sonra Sanayi-i Nefise Mektebi 'nde mimarlık tarihi öğretmenliği, 1905'te Posta Telgraf Nezareti mimarlığı, 1908'de padişahın başmimarlığı görevlerinde bulunmuş, I. Dünya Savaşı sırasında Harbiye Nezareti başmimarlığına atanmıştır. 1925'te Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki ilk Türk öğretim görevlisi olan, Yüksek Mühendis Mektebi'nde (günümüzde İTÜ) de dersler veren Vedat Bey çeşitli aralıklarla 27 yıl öğretmenlik yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlü dönemlerinde oluşturulan mimarlık biçimlerini kullanarak ulusal bir mimarlık yaratmayı amaçlayan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın öncülerinden Vedat Bey'in yapılarında Osmanlı Türk mimarlığında kullanılan kemer, kubbe, saçak ve çini bezemeler görülmektedir. Bazı çalışmalarında çağdaş değişimleri kendine göre yorumlayarak kullanmıştır.

Seçme Kaynakça :

ALSAÇ, Üstün, "Tek, Mehmet Vedat", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1754.

Sedad Hakkı ELDEM (1908, İstanbul - 1988, İstanbul)

Mezun Olduğu Okul ve Yılı : Güzel Sanatlar Akademisi, 1928.

Diploma No : 375

İşyeri Adresi : Güzel Sanatlar Akademisi, Fındıklı.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Maçka'da Bayan Firdevs Hanım Evi / Seyhanlı Apartmanı (1934), Maçka'da Profesör Ahmet Ağaoğlu Evi, Maçka'da İhsan Hanım Evi, Beylerbeyi'nde Ayaşlı Yalısı, Maçka'da Bayan Firdevs kira evi, Ceylan Apartmanı.

İlköğrenimini Cenevre'de, ortaöğrenimini Münih'te tamamlayan Eldem, 1924-28 yıllarında Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ne girdi. Mezun olduktan sonra Fransa'da Auguste Perret ve Almanya'da Hans Poelzig'in yanında çalıştı, Le Corbusier gibi mimarlarla tanıştı. 1931'de yurda dönünce Mongeri'nin yanında çalışmaya başladı ve 1932 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ne asistan olarak kabul edildi.

1930'lu yıllarda Akademi'nin geleneksel tutumuna karşın bazı genç mimarlarla birlikte Avrupa Fonksiyonalizm'inin temsilcilerinden biri oldu ve Le Corbusier'nin yapılarının Türkiye'deki ilk örneği sayılan Maçka'daki Firdevs Hanım Evi'ni 1934 yılında planladı.

Avrupa'da yeniden yükselen ulusçuluk akımları ve yeni Cumhuriyet'in ulusçuluk ilkelerinin etkisiyle ulusal bir mimari üslup yaratma yönelimine girdi ve Akademi'de "Milli Mimari Semineri"nin açılmasını sağladı. Türk mimarlığında II. Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılan bu dönem 1950'lere kadar etkisini sürdürdü. Eldem'in XVIII. ve XIX. yüzyıl köşk ve saraylarını inceleyerek öğrencilerine Türk sivil mimarisinin önemli konut rölövelerini hazırlatması, özellikle İstanbul'daki konut mimarisi açısından paha biçilmez değerde bir arşiv oluşmasını sağladı ve çalışmalar "Türk Evi" adlı kitapta toplandı.

Eldem, Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimlik yaptığı dönemde mimarlık öğrencilerinin ve kendinin yaptığı çalışmalarını birleştiren birçok yapıt yayımlamış, Türk sivil mimarisi üzerine büyük bir kütüphane oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bunlar arasında "Türk Evi Plân Tipleri", "Köşkler ve Kasırlar", "Türk Bahçeleri", "İstanbul Anıları", Boğaziçi Anıları", "Topkapı Sarayı" (Feridun Akozan ile birlikte), "Türk Evi-Osmanlı Dönemi" yer almaktadır.

Seçme Kaynakça :

BOZDOĞAN, Sibel – ÖZKAN, Suha – YENAL, Engin, **Sedad Eldem**, Concept Media, Singapur 1997.

KUBAN, Doğan, "Eldem, Sedad Hakkı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1994, s.1994.

SÖZEN, Metin – TAPAN, Mete, **50 yılın Türk Mimarisi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1987.

Sırrı BİLEN

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1911.

Diploma No : -

İşyeri Adresi : Hüdavendigâr Han, No 61, Galata.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : : Bomonti'de Zermayer Evi, Maçka'da Bekir Bey Evi, Fatih Taşçı Salih Evi ve İstanbul'un belirli semtlerinde apartmanlar

Antep'li ailenin ilk oğlu olan Bilen, 1907 yılında İstanbul Numune-i Terakki İdadisi'ni bitirip 1908'de Sanayi-i Nefise'ye girdi. Mongeri'nin bürosunda Karaköy Palas'ı çizen Torkum, Ziraat Bankası'nı çizen Hüsnü Tümer, ve Nazmi Yaver ile birlikte çalıştı. Sırrı Bey, birincilikle mimar olduğu için, Maarif Nezareti onu 1911 yılında İtalya'ya gönderdi. I. Dünya Savaşı çıktıktan sonra Türkiye'ye geri döndü ve Mimar Kırıyakidis'in yanında mimarlık hayatına devam etti. 1918 Yılı sonlarında tekrar Mongeri'nin yanına girdi. Daha sonra da Akademi'deki görevine Mongeri'nin muavini olarak başladı. Ernst Egli'nin modern atölyesinde, yerine vekâleten hocalık yaptı. 1959 yılında emekli olan Sırrı Bey'in eserleri Cumhuriyet Dönemi'ni ve modern mimariyi kapsamaktadır.

Zeki SAYAR (1905, İstanbul - -)

Mezun Olduğu Okul ve Yıl : Güzel Sanatlar Akademisi, 1928.

Diploma No : 248.

İşyeri Adresi : Anadolu Han, No 33, Eminönü.

1923-1940 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Konutlar : Kalamış, Suadiye Ve Moda'da Villalar, Kadıköy'de İkbâl Kira Evi, Taksim'de Cili Kira Evi, Maçka'da Demir Ağ Kira Evi ve Kadıköy'de Kira Evi.

Mimarlık öğrenimine, 1923 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde başlamış, mimar Vedat Tek'le İtalyan mimar Mongeri'nin öğrencisi olmuştur. 1928'te öğrenimini tamamlayıp bir süre İstanbul İli Özel İdaresi'nde mimar olarak görev yaptıktan sonra serbest çalışmıştır. 1946-49 Arasında Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin İstanbul Şubesi Başkanlığı'nı üstlenerek Mimarlar Odası'nın kurulma çalışmalarına katılmıştır. İlk Türk mimarlık dergisi *Mimar*'ın²²¹ Abidin Mertaş ve Apdullah Ziya Kozanoğlu'yla birlikte yayımcılarından olan Sayar, dergi aracılığıyla Cumhuriyet mimarlığının kurulması ve örgütlenmesinin yanı sıra Türk kültür ortamına da önemli katkılarda bulunmuştur.

Uzun yıllar Türk mimarlarının tek iletişim aracı olan dergi, mimarların sayıca az olduğu bir dönemde yabancı mimarlara karşı Türk mimarlarını savunmuş ve bir mimarlar örgütünün kurulması gereğini vurgulamıştır. 1972'de Türk mimarlığını ve güzel sanatları tanıtmaya çalışmaları nedeniyle Sayar'a Güzel Sanatlar Akademisi tarafından Onursal Doktorluk Unvanı, Mimarlar Odası tarafından da 1981'de bir Onur Plaketi ve 1988'de de Mesleğe Katkı Başarı Ödülü verilmiştir.

Seçme Kaynakça :

ALSAÇ, Ü., "Sayar, Zeki", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1619.

²²¹ Dergi 1931-1935 yılları arasında **Mimar** adıyla çıkartılmış, 1935-1980 yılları arasında ise adı **Arkitekt** olarak değiştirilmiştir.

3. KATALOG

3.1. Sofalı Plân Tipine Sahip Konutlar

Odaların bir sofa etrafına planlandığı plân tipidir. Orta sofalı, dış sofalı, iç sofalı olarak gruplara ayrılmaktadır.

HASAN BEY APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 1

Plan No : 1

Resim No : 1

Yapı Sahibi : Hasan Bey ve Ailesi

Mimar : Nizamettin Hüsnü

Yeri : Mustafa Kemal Paşa Caddesi, Valde Mektebi karşıtı, Aksaray.

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yokluk

Plan : 12,50 x 9 Metre ölçülerindeki bitişik nizamlı bina 112,5 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Giriş cephesinin yani caddeye bakan cephenin sağ köşesine yerleştirilmiş bina kapısından girildiğinde yan cephedeki merdiven kovanına(Bkz. **Sözlük**) ulaşılmaktadır. Merdiven sahanlığından(Bkz. **Sözlük**) dairelerin sofalarına girilmektedir. Orta sofalı dairelerde sofa, çevresindeki tüm odaların ortak kullanım alanı sayılmaktadır. Dairelerde giriş kapısının sol tarafına yani ana cepheye salon ve yemek odası planlanmıştır. Girişin karşısındaki mutfak yemek odasıyla bitişiktir ve diğer tarafında banyo bulunmaktadır. Banyonun karşısındaki tuvalet, girişin sağ yanındadır. Arka cephedeki iki yatak odası cepheye hakim durumdadır ve bir tanesinin kapalı balkonu vardır.

Mimarisi : Kiraya verilmek için inşa edildiğinden planlanmasında fonksiyonelliğin ön planda tutulduğu binanın temelleri, üzerinde bulunduğu arsanın dolma toprak olması sebebiyle, sokak seviyesinden 4,5 metre aşağıya indirilmiştir. Bodrum ve dört kattan oluşan binanın tüm katlarında plan aynıdır. Arka cepheye kapı ile çıkılan bodrum katta iki oda, tuvalet, çamaşırhane ve dairelere ait ayrı kömürlükler bulunmaktadır.²²² Salon, yemek odası, mutfak, banyo, tuvalet ve iki yatak odası bulunan normal dairelerde orta sofalı planlamayla karşılaşılmaktadır. Merkezdeki sofaya açılan odalar kullanım alanlarına en uygun ebatlarda planlanmıştır.

Giriş cephesinde salonun başoda şeklinde beden duvarından dışarı taşırılması ile yemek odasının önüne balkon yapılmıştır. Salonun dışa taşan kısmına bitişik balkon yemek salonuna aittir. Arka cephede yer alan odalardan biri dışa taşırıldığından bitişikteki odanın önüne gömme balkon yapılarak giriş cephesindeki planlama tekrarlanmıştır. Dairelerin içinde “dahili kapıların umumiyetle üst kısımları camlıdır. Bu suretle ortadaki sofa mükemmelen aydınlatılmıştır.”²²³ Saçaklık(Bkz. **Sözlük**) kullanılmayan binanın kapı girişi üzerindeki aydınlık penceresi hem giriş kapısı ile hem de zemin katın pencereleri ile bütünlük sağlamıştır.

Süsleme : Herhangi süsleme unsurunun kullanılmadığı sade, geometrik hatlı ve kullanışlı binada, odaların ve balkonların cepheye hareket katması dışında silme(Bkz. **Sözlük**) dekoratif unsur görülmemektedir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yığma (Bkz. **Sözlük**) tekniğindeki binanın arka cephesi çimento (Bkz. **Sözlük**) harç ile sıvanmış, ana cephe terranova, subasman(Bkz. **Sözlük**) kısmında piyer artifisiyel sıva kullanılmıştır. Ayrıca cephe pencereleri vasistas (Bkz. **Sözlük**) pencere şeklindedir.²²⁴

Seçme Kaynakça :

HÜSNÜ, Nizamettin , “ Hasan Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 11-12, İstanbul 1932, s. 322-323.

²²² Hüsnü, Nizamettin : “ Hasan Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 11-12, İstanbul 1932, s.322

²²³ Hüsnü, Nizamettin : A.g.m., İstanbul 1932, s.322.

²²⁴ Hüsnü, Nizamettin : A.g.m., İstanbul 1932, s.322.

İZZET BEY EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 2

Plan No : 2-3

Resim No : 2

Yapı Sahibi : İzzet Bey ve Ailesi

Mimar : Proje Mimar Saim, uygulama Mühendis Alguadiç'e aittir.

Yeri : Maçka.

Tarihlendirme : 1930-1932.

Durumu : Yıkılmış

Plan : 8 x 17 Metre ölçülerindeki bina 136 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Bitişik nizamlı binanın esas cephesi caddeye arka cephesi bahçeye bakmaktadır. Zemin katta(Bkz. **Sözlük**) ana cephenin solundaki merdivenli giriş, çift kanatlı kapı ile vestibüle ve diğer kapı ile hole açılmaktadır. Ana cephede bulunan büyük salon tek oda olarak tüm cepheyi kaplamaktadır. Arka cepheye servis mekânları ve yemek odası planlanmıştır. Girişin solunda arka cepheye doğru tuvalet, mutfak ve ofis yer almaktadır. Mutfak arka cepheye bakan yemek odasına bitişiktir. Yemek odasına hol ve ofisten servis girişi vardır.

Birinci katta merdiven sahanlığının ulaştığı sofa, çevresindeki odalardan kapılarla ayrılmıştır. Bu katta hem ana cepheye hem de arka cepheye ikişer yatak odası yerleştirilmiş, yatak odaların arasına banyo-tuvalet planlanmıştır. Zemin katta arka cepheye eklenen teras üzerine birinci katta balkon yapılmıştır.

Mimarisi : Odalar ferah evin planlamasında geleneksel Türk evi özellikleri kullanılmıştır. Sofa etrafındaki odalar işlevlerine göre ayrılmış, servis kısımları zemin katta arka cepheye alınmıştır. Zemin katın büyük salonunda kapı yerine büyük kemer kullanılması odanın mekânı genişletmektedir. Arka cepheye bakan yemek salonunun teras çıkışında da kemer kullanılmıştır.

Birinci kat, mahrem odaların toplandığı kattır. Zemin kata yerleştirilen misafir tuvaleti birinci kata misafirlerin çıkmasını engellemektedir.

Süsleme : Binanın cephesinde “ ufki hatlar hakim olmakta ve ahengi temin etmektedir. ²²⁵ Ana cephede dikey dar pencerelere tezat oluşturan yatay balkon korkulukları (Bkz. **Sözlük**) bulunmaktadır. Kübik, kütleli yapıda geometrik hatlar hakimdir. Zemin katta girişin yanındaki üç kısa yatay silme, birinci kat balkonunun yanında da devam etmekte ve cepheye hareket katmaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : -

Seçme Kaynakça :

Mimar Saim, “ İzzet Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.4, İstanbul 1932, s. 99-101.

²²⁵ Mimar Saim : “ İzzet Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.4, İstanbul 1932, s.99.

OSMAN BEY KÖŞKÜ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 3

Plan No : 4-5

Resim No : 3

Yapı Sahibi : Osman Bey ve Ailesi

Mimar : Nazif [Asal]

Yeri : Bağdat Caddesi, Kalamış, Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmış

Plan : 11 x 8,45 Metre ölçülerindeki bina 93 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Güney cephedeki girişin açıldığı zemin katta uzun giriş koridoru sonunda antre bulunmaktadır. Antre hem hole hem de kuzey cephedeki koridora açılmaktadır. Antrenin açıldığı koridor üzerinde mutfak, tuvalet, servis girişi ve yemek salonu bulunmaktadır. Hole bitişik salon, yemek salonu ile yan cepheye bakmaktadır. Bu katta evin biri mutfaktan olmak üzere toplam üç girişi bulunmaktadır. Birinci katta, merdiven kovanının açıldığı koridorun üç köşesine üç yatak odası yerleştirilmiştir. Merdivenlerin sağındaki banyoya bitişik küçük tuvalet, hizmetçi odası ile aynı hole açılmaktadır.

Mimarisi : Bahçeli ve doğu cephesi denize bakan iki katlı binanın deniz cephesi özellikle vurgulanmıştır. Zemin katta salonun cepheden dışa taşan kısmı birinci katta geniş balkon olarak değerlendirilmiştir. Geniş saçaklık kullanılan küçük yapı ayrıntı nizamıdır.

Süsleme : Sade, yalın ve kütleli binadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Tuğla kârgir olarak inşa edilen binanın döşemelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.²²⁶

Seçme Kaynakça :

[ASAL], Nazif, "Osman Bey Köşkü ", **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1932, s.288.

²²⁶ [ASAL], Nazif : " Osman Bey Köşkü ", **Mimar Dergisi**, S. 10, İstanbul 1932, s.288.

SİDİKA HAYDAR HANIM EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 4

Plan No : 6-7

Resim No : 4-6

Yapı Sahibi : Sıdıka Haydar Hanım

Mimar : Faruk Galip

Yeri : Rızapaşa, Kadıköy

Tarihlendirme: 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : Zemin, normal kat ve küçük çatı katından oluşan binanın girişi yan cephededir. Ayrık nizamlı binanın esas cephesi kabul kısımlarına ayrılmış ve önemli odalar manzaraya göre planlanmıştır. Girişin açıldığı sofanın soluna yani esas cepheye misafir odası / salon, ve salona bitişik oturma odası planlanmıştır. Oturma odasına bitişik yemek odası arka cepheye kışlık bahçe ile açılmaktadır. Girişin sağında tuvalet ve arka bahçeye açılan mutfak bulunur.

Çatı katında hizmetçi odaları ve çamaşır odasının ²²⁷ olduğu belirtilen binanın orta katında sofa etrafına yerleştirilmiş odalarla karşılaşılmaktadır. Esas cepheye biri büyük iki çalışma odası, arka cepheye yatak odası planlanmıştır. Merdivenin sağında banyo ve tuvalet bulunmaktadır.

İnşa edildiği yılların mimari modasına uyularak planlanan Sıdıka Hanım'ın evine cepheden bakıldığında kübik ve geometrik hatlı olduğu dikkati çekmektedir. Zemin katın yuvarlak hatlı ve dışa taşkın misafir odasının / salonun baş oda biçimi bina cephesine farklı görünüm katmaktadır. Binanın çatı katı ana beden duvarından içeri çekilerek kademeli dış cephe meydana getirilmiştir.

²²⁷ Galip, Faruk: " Sıdıka Haydar Hanım Evi ", **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1933, s.172.

Mimarisi : Binanın birinci katında hem esas cepheye hem de arka cepheye balkon yerleştirilmiştir. Bina girişinin yer aldığı yan cephede ve arka cephede çok küçük pencere açıklıkları yapılırken, diğer yan cepheye hiç pencere açılmamıştır. Bu durum zemin katta yemek odasının, birinci katta yatak odasının sadece arka cepheden ışık almasına neden olmuştur. Arka cephedeki kışlık bahçe planlamanın bir özelliğidir.

Birinci katta yer alan çalışma odasında ve yatak odasında sabit dolap kullanımı, mal sahibinin alaturka tuvaleti tercih etmesi, kışlık bahçe ve sofa planlaması, geleneksel konut özelliklerinin devam ettirildiğini göstermektedir.

Süsleme : Kübik hatlı kütsel yapıda bezeme motifi kullanılmamış, yapının beden duvarları, pencereleri ve diğer fonksiyonel öğeleri cephede hareket etkisi yaratmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniğı : Döşemeleri ve merdivenleri ahşap olan binanın banyo ve tuvaletleri mal sahibinin isteğı ile alaturka yapılmıştır.²²⁸

Seçme Kaynakça :

GALİP, Faruk, “ Sıdka Haydar Hanım Evi “, **Mimar Dergisi**, S.6 , İstanbul 1933, s.172-173.

²²⁸ Galip, Faruk: A.g.m., İstanbul 1933, s.172.

HAKKI BEY EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 5

Plan No : 8-9

Resim No : 7-8

Yapı Sahibi : B. Hakkı

Mimar : Abidin Mortaş

Yeri : Laleli

Tarihlendirme : 1930-1934

Durumu : Yıkılmış

Plan : Abidin Mortaş'ın Laleli'de inşa ettiği binanın giriş cephesi 11 metre, yan cephesi 8 metredir. Esas cephesi sokağa, arka cephesi denize konumlandırılan binaya esas cephede yer alan dört basamaklı bina kapısından girilmektedir. Kapının açıldığı küçük antrenin açıldığı geniş hol, kol halinde ana cepheye doğru devam eder. Girişin sağ tarafında bulunan gündelik oturma odasına giriş hem holden hem de koridordan sağlanmaktadır. Holden geçilen girişin karşısındaki misafir odası, oturma odası ile ortak kapalı balkonu paylaşmaktadır. Bu katta holün soluna merdiven kovası alınmış, girişin yanına ise küçük tuvalet planlanmıştır.

Aynı planlamanın görüldüğü birinci katta, merdivenlerinin ulaştığı sofa yine dar koridor halinde yan cephede devam etmektedir. Zemin katta gündelik oturma odasının üstüne bu katta bir büyük bir küçük iki yatak odası, tuvaletin yerine hamam, misafir odasının yerine yatak odası ve giriş antresinin üstüne loca (Bkz. **Sözlük**) planlanmıştır. Bu katta da sofa tüm odaların ortak kullanım alanıdır.

Mimarisi : Bodrum, zemin ve normal kattan oluşan evin meyilli arsa üzerine inşa edilmesi bodrumun arka bahçe ile aynı seviyede olmasına neden olmuştur. (Bodrum katta mutfak, yemek odası, çamaşırılık, depo ve tuvalet bulunmaktadır.) Meyilli arazi üzerinde olması yanında zeminin dolma toprak olması evin temelini sağlam zemine kadar indirilmesini gerektirmiştir. Bu

amaçla taban bodrum hizasından 40 cm. aşağıya kadar indirilmiş ve ev betonarme taban üzerine oturtulmuştur.²²⁹

Baninin istekleri göz önüne alınarak planlanan evin arka cephesi denize bakmaktadır ve deniz cephesine kapalı balkon yapılarak manzaradan olabildiğince istifade edilmeye çalışılmıştır.

Zemin katta misafir odası, üst katta yatak odası bina cephesinden dışa taşırılmış bu pay yan mekânların önüne balkon yapılmasını sağlamıştır. Giriş cephesinde üst katın locası da cepheden biraz dışa taşkın vaziyettedir. Tüm cephelere açılan pencerelerle oldukça aydınlık ve havadar mekân elde edilmiştir.

Zemin katta girişin yanındaki tuvalet holüne yuvarlak pencere açılarak bu cephede değişik planlamaya gidilmiştir. Sofalı, geniş saçaklı, kütlesel B. Hakkı Evi, tüm alanlarda tasarrufa gidilerek inşa edilmiş güzel bir örnektir.

Süsleme : Süsleme unsurlarının kullanılmadığı kübik, sade bir yapıdır. Zemin kat duvarlarında kullanılan serpm çimento sıva ve yuvarlak pencere ile evin cephesine değişik bir görünüm verilmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yığma tekniğinde inşa edilmiş binanın ana cephesinin alt kısmı çimento serpm sıva, (Bkz. **Sözlük**) üst kısımları renksiz mermer sıva(Bkz. **Sözlük**) ile sıvanmıştır. Kiremit örtülü saçaklı çatısı ahşap oturtma çatıdır. (Bkz. **Sözlük**) Odalarda döşeme kaplaması olarak lambalı tahta tercih edilirken, koridor ve sılak zeminlerde çiçekli çimento çini kullanılmıştır. Duvarların kaplaması mutfak tezgahları kenarında ve tuvalette üç sıra, banyoda sekiz sıra fayanstır.²³⁰

Seçme Kaynakça :

MORTAŞ, Abidin , “ B. Hakkı Evi “, **Mimar Dergisi**, S. 11, İstanbul 1934, s. 306-308.

²²⁹ Mortaş, Abidin: “ B. Hakkı Evi “, **Mimar Dergisi**, S.11, İstanbul 1934, s. 306, 307.

²³⁰ Mortaş, Abidin : A.g.m.,İstanbul 1934, s. 308.

RESSAM ŞEVKET BEY YALISI

İnceleme yılı : 2007

Katalog No : 6

Plan No : 10-12

Resim No : 9-11

Yapı Sahibi : Ressam Şevket Dağ

Mimar : Semih Rüstem

Yeri : Baltalimanı Caddesi, No.4, 34450, Rumelihisarı, Sarıyer.

Tarihlendirme : 1934

Durumu : Yıkılmamış

Rumeli kıyısında bulunan yalı Ressam Şevket Dağ tarafından Mimar Semih Rüstem'e inşa ettirilmiştir. Bilindiği gibi Şevket Bey 1876-1944 yılları arasında yaşamış ve 1897'de Sanayi-i Nefise'yi bitirmiş önemli ressamlarımızdan biridir. Şevket Bey'in istekleri doğrultusunda inşa edilmiş bu küçük yalı, bir dönem Kuyumcuyan Ailesi'nin konutu olmuş, 2003 yılından itibaren yabancı banka temsilciliği haline gelmiştir. Standart Bank London Limited, yalıyı Standart Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş. adıyla kullanmaktadır.

Plan : Bodrum, iki kat ve çatı katından oluşan yalının temelleri hem denize hem de karaya oturmaktadır. Bodrum katta kışlık odun ve kömürün saklandığı bölümler dışında yalı sahibinin kayıklarını çektiği yuvarlak kemerli kayıkhanesi vardı ve buraya deniz tarafından girilmektedir.

Düzgün olmayan arsa üzerine inşa edilmiş yalının giriş kapısı bahçe cephesindedir. Kapıdan giriş holüne ve oradan da sofaya geçilmektedir. Koridor şekline dönüşmüş sofa ile giriş holü arasında sütun bulunur. Sofa, geleneksel Türk konut mimarisindeki gibi odalar arasındaki geçişi sağlayan ortak mekân görevindedir. Girişin soluna planlanan kare oda ve yanındaki tuvalet birer kapıyla sofaya bağlanmıştır. Tuvaletin bitişiğinde merdiven kovası bulunmaktadır. Merdiven sahanlığının karşısına mutfak ve kiler yerleştirilmiştir. Kilere bitişik geniş oda yalının deniz cephesine bakmaktadır.

Odanın yanında yer alan ve denize bakan diğer oda merdiven kovalarına bitişiktir. Üç oda, mutfak, kiler ve merdivenler, merkezdeki uzun dikdörtgen sofaya açılmaktadır.

Birinci katta merdiven sahanlığının ulaştığı sofa yine tüm mekânlar arasında bağlantıyı sağlamaktadır. Merdivenin sol tarafında sokak cephesine bakan tuvalet yer almaktadır. Merdivenlerin karşısındaki odanın yanında yan cepheye yerleştirilmiş üç mekân bulunur ki bunlardan loca olarak düzenlenen köşe mekânı hem deniz cephesine hem de yan cepheye bakmaktadır. Deniz cephesine hakim ortadaki oda ana beden duvarlarından dışarı taşırılmıştır ve bitişğinde bir oda daha vardır. Bu kat yalı sahibinin banyo-tuvalet ve yatak odasının bulunduğu kattır. Cephenin ortasındaki oda, cepheden dışarı taşırılarak yalının genelinde en önemli oda olarak cepheden vurgulanmıştır. Başoda konumundaki oda çatı kat odasıyla cephede bütünlük oluşturmaktadır. Çatı katta, ressamın atölyesi, sandık odaları ve depolar bulunmaktadır.

Mimarisi : Yalı hem denize hem de sokağa bakmaktadır. Deniz cephesinin sol tarafına, yalı bahçesine girişi sağlayan kapı yerleştirilmiştir. Üzeri kiremit çatıyla örtülü küçük mekân şeklindeki bu giriş, yalının bahçesiyle yan yalının arasına yerleştirilmiştir. Deniz cephesinden bodrum katına getirilen odun-kömürün içeri alınabilmesi için küçük kapı yapılmıştır. Sokak kotundan aşağıda bulunan yalı bahçesine sokak tarafındaki demir parmaklıklar arasına yerleştirilen küçük kapıdan girilmektedir. Yalının zemin katında bulunan ana giriş kapısı dışarı taşkın olduğundan üzerine kapı sundurması (Bkz. **Sözlük**) yapılmıştır.

Yalının tuğla duvarlı zemin katına bakıldığında iki yan cephenin ısı yalıtımı için sağır bırakıldığı görülmektedir. Deniz cephesindeki odalardan birinin üç, diğerinin iki pencereyle denize açılımı vardır. Güvenlik açısından pencerelerin önüne demir parmaklıklar yerleştirilmiştir. Sokak cephesinde girişin iki yanındaki odaların tek penceresi bulunmaktadır. Mutfak ana beden duvarından içeri çekilmiştir. Kiler, merdiven ve denize bakan odaların yan

cephelere açılımı yoktur. Merdiven sahanlığı, girişin yanındaki odanın ve tuvaletin duvarından dışa taşırılmış ve her iki katta da birer pencere ile aydınlatılmıştır.

Birinci katta deniz cephesinin ortasındaki oda cepheden dışarıya taşınarak kapalı çıkma yapılmıştır. Deniz cephesine üç penceresi bulunan çıkmanın altına destek amaçlı dekoratif elibelindeler yerleştirilmiştir. Çıkmanın iki yanındaki odalardan birinin kare penceresi, diğerinin yarım daire şeklinde iki cepheye bakan açıklığı vardır. Yan cepheleri sağır bırakılan birinci kattaki tuvaletin, sofanın ve köşe odasının sokak cephesine birer pencereyle açıldığı görülmektedir. Zemin ve birinci katta bulunan tüm ahşap pencereler iki kanatlı olup her kanadı çıtalarla sekiz parçaya bölünmüştür.

Diğer katlara göre daha küçük plânlanan çatı katı sadece çıkma kısmının üzerinde kendini belli etmektedir. Atölye olarak kullanılan odanın deniz cephesine beş, yan cephelerine ikişer pencere açıklığı vardır. Pencereler ressamın çalışırken Boğaz'ın manzarasından ve ışığından yeterince faydalanması sağlamıştır. Üzeri tuğla kaplı beşik çatılı yalının saçaklığı cepheden dışarı taşınarak yalı yağmurdan korunmuştur.

Semih Bey'in inşa ettiği yalının tamamına bakıldığında geleneksel Türk konut mimarisiyle benzerlikler ortaya çıkmaktadır. Genel özelliklerini günümüze dek koruyan yalı hâlâ ayakta kalan nadir örneklerden biridir. Odalar arasında ortak mekân olan sofası, beden duvarından dışa taşan ve baş oda şeklindeki çıkması, kiremit kaplı çatının etrafını dolanan saçaklığı, çatı üzerindeki rüzgarlık (Bkz. **Sözlük**) denilen sundurması, ahşap çatı pencere ve dirsek (Bkz. **Sözlük**) şeklindeki elibelindeleri ile yapıyı yapıldığı dönemin diğer konutlarından kolaylıkla ayırıp geleneksel Türk konut mimarisinin yaşayan örnekleri arasına yerleştirebiliriz.

Süsleme : Şevket Bey Yalısı süsleme programı bakımından geleneksel özellikler taşımaktadır. Zemin katta pencerelerin altında kesintisiz devam eden kordonlar (Bkz. **Sözlük**) birinci katta da izlenmektedir. Çıkmanın altına

yerleştirilen L biçimli dirsekler aslında elibelindenin değişik kullanımıdır. Çıkma pencerelerinin damlalıklar(Bkz. **Sözlük**) altına yerleştirilen küçük süslemelerle dirsek uçlarındaki süsleme motifleri aynıdır. Yalının en ilginç süsleme unsuru ise çıkma ile çatı kat arasına monte edilen palet ve fırçalar²³¹dır. Alçıdan yapılan bu süslemeler hem binaya estetik görünüm katmakta hem de yalı sahibinin mesleğine işaret etmektedir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Bodrum katı beton(Bkz. **Sözlük**) ve taş, üst katları tuğladan²³¹ inşa edilen binanın beşik çatısının üzeri tuğla kaplıdır.

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

RÜSTEM, Semih, “ Ressam Şevket Bey Yalısı “, **Arkitekt Dergisi**, S.5, İstanbul 1934, s.137-138.

²³¹ Rüstem, Semih :” Ressam Şevket Bey Yalısı “, **Arkitekt Dergisi**, S. 5, İstanbul 1934, s.137.

PROFESÖR DOKTOR AHMED AĞAOĞLU EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 7

Plan No : 13-14

Resim No : 12-13

Yapı Sahibi : Profesör Ahmed Ağaoğlu

Mimar : Sedat Hakkı Eldem

Yeri : Teşvikiye Camii arkası, Nişantaşı

Tarihlendirme : 1930-1937

Durumu : Yıkılmış

Plan : Giriş cephesi güneye bakan bina kuzey-güney doğrultusunda planlanmış müstakil bina ayırık nizamlıdır. Arka cepheye mahrem mekânlar, ana cepheye kabul kısımları yan cephelere servis mekânları yerleştirilmiştir.

Zemin ve bir kattan oluşan müstakil binaya giriş sokak cephesinden sağlanmaktadır. Dört basamaklı merdivenle ulaşılan bahçe kapısından üst kat çıkmasının altında bulunan giriş kapısına geçilir. Giriş holüne geçilen ve merkezde yer alan koridor, merdiven sahanlığına açılmaktadır. Dikdörtgen plana sahip yapının zemin katına iki daire yerleştirilmiştir. Bu dairelerin planlaması ve metrekaresi birbiriyle aynıdır. Daire kapısının açıldığı 7,5 metrekaresel iç sahan, giriş cephesindeki salona, arka cepheye devam eden 7 metre uzunluğundaki koridora ve 7 metrekaresel mutfığa bağlanmıştır. Servisi kolaylaştırmak için mutfaktan salona kapı açılmıştır. Merdiven payına bitişik koridora mutfak, banyo, yatak odası, bağımsız yüklük ve arka cepheye de cepheyi kaplayan büyük yatak odası planlanmıştır. Küçük yatak odasının karşısındaki yüklük büyük yatak odasına bitişiktir. Bu katta giriş cephesine planlanan salonlar, yan cephelerden birer kapıyla bahçeye açılmaktadır. Bahçeye çıkan merdiven basamaklarının iki cephede farklı olması, binanın eğimli arazi üzerine inşa edildiğini göstermektedir.

Birinci katta tek daire planlamasıyla karşılaşılmaktadır. Merkezde yer alan merdivenin açıldığı sofa iç sofalar yardımıyla tüm odalarla

ilişkilendirilmiştir. Giriş cephesindeki iç sahânlarda kapı kullanılırken arka cephede iç sahın benzeri alanlarda kapı kullanılmamış ve sofa, kol halinde sonlanmıştır. Planın dört yönüne yerleştirilen iç sahınlar, mekânları işlevlerine göre birbirinden ayırmaktadır. Ana cephede köşelere yerleştirilen 17,5 metrekarelik kitaplık ve 18 metrekarelik yemek salonunun arasında oval salon bulunmaktadır. Merdivenlerin sağ tarafında yer alan iç sahından ulaşılan kitaplık ile 16 metrekarelik yatak odası bitişiktir. Aynı cephede yatak odası aksına banyo ve arka cephede ikinci yatak odası planlanmıştır. Merdivenin solundaki planlama diğer cepheyle aynıdır. Ana cephede yer alan yemek odası, 4 metrekarelik ofis, kiler ve 7 metrekarelik mutfak ortak iç sahına açılmaktadır ve bu iç sahında bağımsız servis merdiveni bulunmaktadır. Ofis, servis kolaylığı için yemek odasına bitişiktir. Bu mekânların arkasına yan cephe boyunca iki yatak odası yerleştirilerek planlama tamamlanmıştır. Bu katta arka cepheye yerleştirilen geniş balkona üç yatak odasından çıkılabilmekte ve balkondan merdivenle bahçeye inilmektedir. Zemin katta doğu cephesine yerleştirilen mutfakın yanındaki servis merdiveni üst katta devam etmektedir.

Mimarisi : Eski bir konağın temellerinden ve malzemesinden yararlanılarak inşa edilen iki katlı evde zemin kata iki, birinci kata tek daire yerleştirilerek, yapı üç ailenin kullanabileceği biçiminde planlanmıştır. Katları birbirine bağlayan ve üst örtüden ışık alan merdiven kovanı planın merkezinde yer alır. Her iki katta da kabul mekânları ile günlük mekânların birbirinden ayrıldığı gözlenmektedir. Evin arka cephesini ev halkının özel kullanımına, bir nevi harem kısmına, ana cephesini ise gelenlerin ağırlanacağı selâmlık kısmına benzetmek mümkündür.

Bina cephesine bir bütün olarak baktığımızda planlamanın cepheye yansıdığını görmekteyiz. Kabul mekânlarının ana cephede yer alması bu cephenin daha özenle ele alınmasını sağlamıştır. Üst katta ana cepheyi ve yan cephelerin bir bölümünü kaplayan kabul mekânları bina cephesinden dışa taşırılmıştır. Kabul mekânlarının cepheden dışa taşırılmasıyla odalar

cephede vurgulanırken odaların arkasındaki servis mekânlarının ana cepheden görülmesi engellenmiştir.

Birinci katta yer alan kütüphane ve yemek salonu kapalı çıkma şeklinde iki yan cepheden dışa taşırılmış ve çıkmaların üç cephesine pencereler açılmıştır. Ahmed Ağaoğlu'nun konutunda kullanılan çıkmalar, geleneksel Türk konut mimarisinin Cumhuriyet Dönemi mimarlığında devam ettirildiğini göstermektedir.

Giriş cephesinin merkezine yerleştirilen oval salon, cumba(Bkz. **Sözlük**) olarak binanın esas cephesine yansımış ve cumbanın üç yönüne pencere açılarak ışıklı mekân elde edilmiştir. Oval salon, Osmanlı konut mimarisinde özellikle saray, yalı gibi yapılarda sıkça kullanılan "beyzi sofa" planlamaya benzemektedir, ancak burada işlev farkı vardır. Osmanlı saray ve yalılarında kullanılan sofa tüm odaların açıldığı merkezî mekân iken, burada sadece manzaraya hakim oturma odası şeklini almış ve biçimsel benzerliğin ötesine gidememiştir.

Birinci katın yan cephelerine planlanan odalara sık pencereler açılarak aydınlık ve havadar mekânlar elde edilmiştir. Bu aynı zamanda yapının dışa dönük planlandığını da göstermektedir. Osmanlı Dönemi konutlarında içe dönük planlama ve yüksek bahçe duvarları tercih edilmiştir. Bu planlama, düşüncelerdeki değişimin mimariye yansımasıdır. Aynı katta yer alan kütüphane ise Cumhuriyet Dönemi'nde eğitime verilen önemin her alanda kendine yer bulduğunu göstermektedir.

Cephedeki dalgalanmalar âdeta Barok dönem etkisini hissettirmektedir. Bilindiği gibi oval salon kullanımı Barok dönemde Osmanlı mimarisine girmiştir. Sedat Hakkı Eldem geleneksel Türk konut mimarisi üzerine incelemeler yapmış önemli bir mimarımızdır. Kendisinin bu konuda yaptığı araştırmalar, planlamalarına yansımış ve gelenekselle modernin bir arada kullanıldığı eklektik yapılar inşa etmiştir.

Yapının tamamına bakıldığında geleneksel Türk konutu özellikleri kolaylıkla fark edilmektedir. Cumba, köşk tipi çıkma, cepheden dışa taşan geniş saçaklık, iç sahanın planlaması, harem-selâmlık, yüklük bunların en önemlileridir. Bunun yanında yapıda modern mimarinin yenilikleri kullanılarak geleneksellik karşıtı uygulamalara da başvurulmuştur. Odalar arasına yerleştirilen koridor ve binanın çok geniş pencerelerle dışa açılması geleneksel Türk evinde rastlanmayan özelliklerdir. Çünkü Anadolu evlerinde içe dönüklük hakimdir. Yapının planlamasında onu geleneksel Türk konutundan ayırt eden bir diğer belirgin özellik, iki katlı binanın tek aile yerine üç ailenin yaşayabileceği şekilde planlanmasıdır. Apartmanlarda birden çok ailenin tek çatı altında ikamet etmesini sağlayan mimari düşünce temel alınmaktadır. Aynı düşüncenin hakim olduğu bu yapının planlamasında büyük olasılıkla binanın isteği etkili olmuştur. Sonuç olarak o dönem modern evinin genel adı olan Kübik tarzla, geleneksel Türk mimarisinin birlikteliğinden oluşan bir yapı tipi gerçekleştirilmiştir.²³²

Süsleme : Sadeliğin tercih edildiği hacimsel binada, pencere açıklıklarının altındaki yatay dikdörtgen panolar, pencerelerin dikeyliğini dengelemektedir. Kütlesel binada giriş cephesi yalın bırakılmış hatta başodayı vurgulamak için yan odaların ana cephe duvarına pencere açılmamıştır.

Giriş cephesine yansıyan salonun içinde sadelik hakimdir. Mekânın duvarlarındaki kalemîşi frizler(Bkz. **Sözlük**) geometrik kurgulu bezemelerdir. Burada dikkati çeken, duvar eti kalınlığından faydalanılarak niş (Bkz. **Sözlük**) şeklinde yapılmış, gömme dolaplardır. Kavukluğun biçim ve işlev bakımından modernize edildiği dekoratif nişler, süs eşyalarının konulduğu dolaplardır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Ahşap konağın kârgir zemin duvarları üzerine inşa edilmiş binanın döşemeleri betonarmedir.²³³ Islak mekânların ve terasın zeminleri mozaik karoyla kaplanan binanın giriş holünde mermer tercih edilmiştir.

²³² Aslanoğlu, İnci : **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980, s. 155.

²³³ Anonim, **Sedad Hakkı Eldem : 50 Yıllık Meslek Jübilesi**, İstanbul 1983, s. 34.

Birinci katta yer alan sürme kap› oval salonun duvarlar›, kap› üstü lentosunun üzerinden silmeyle ayrılmıştır. Silme, duvarın yaklaşık 1/3'ünü kaplamaktadır ve oldukça geniş olan bu kısım göze boş gelmesin diye dikdörtgen panolara bölünmüştür. Büyük dikdörtgen panolar sade bırakılırken küçük panolar, dört tarafı kalemişi frizle dolanarak belirginleştirilmiştir.

Seçme Kaynakça :

ANONİM , “ Maçka'da Profesör Ahmet. Ağaoğlu Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.10-11, İstanbul 1938, s.277-279.

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

ÖZER, B., **Rejyonalizm, Üniversalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme**, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1964.

ANONİM, **Sedad Hakk› Eldem : 50 Yıllık Meslek Jübilesi**, MSÜ 100. Yıldönümü Armağanı, MSÜ Yayın No: 1, İstanbul 1983.

ECZACI NAZIM MALKOÇ EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 8

Plan No : 15-16

Resim No : 14-15

Yapı Sahibi : Eczacı Nazım Malkoç

Mimar : Abidin Mortaş

Yeri : Topkapı

Tarihlendirme : 1930-1937

Durumu : Yıkılmış

Plan : Topkapı'da Tramvay Caddesi üzerinde, caddenin ileride alacağı genişliğe göre eski istikametten 10 metre kadar geri çekilerek 120 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiş binanın zemin katı işyeri birinci katı ikametgâh olarak kullanılmıştır.²³⁴ Binanın caddeye bakan girişi güney cephededir. Kot farkıyla bodrum katın giriş cephesinden görülmeyen binaya yan cephedeki dört basamakla ulaşılmaktadır. Bu fark, zemin katta bulunan laboratuara on basamaklı merdivenle çıkılmasına neden olmuştur. Bodrum katta yalnız sığınak ve depoların bulunduğu binaya giriş cadde üzerinden verilmiştir. Dar uzun holden geçildiğinde 10 basamaklı merdivenlerin sağındaki kapıdan laboratuara girilmektedir. Eczane sahibinin ilâç hazırlaması için düşünülen oda önündeki eczaneye açılmaktadır. Eczanenin bina girişinden bağımsız kapısı ana cephededir. Arka cepheye yerleştirilen laboratuvar, eczacının nöbetçi olduğu gecelerde uyuması için düşünülen küçük oda ve tuvalete de açılmaktadır.

Zemin katta binanın diğer bölümüne eczaneden bağımsız bir daire planlanmıştır. Yan sokaktan girişi olan bu daire doktora kiraya verilmek üzere düzenlenmiştir. Yan cephedeki girişin açıldığı geniş holün ana cephedeki bekleme salonuna, girişin yanındaki küçük tuvalete ve arka cephedeki doktor odasına açıldığı görülmektedir.

²³⁴ Mortaş, Abidin : " Eczacı B. Nazım Malkoç Evi ", **Arkitekt Dergisi**, S.4, İstanbul 1937, s.103.

Binan›n dört oda, sofa / hol, ofis, mutfak, tuvalet ve banyodan meydana gelen birinci kat› eczane sahibinin ikametgâhıdır. Merkeze alınmış geniş hol / sofa, çevresindeki odalar›n ortak kullan›m alanıdır. Evin ana cephesine yemek salonu, salon ve yatak odası planlanmıştır. Bu cephedeki yatak odası ile arka cephedeki yatak odasının arasına banyo yerleştirilmiş ve bu üç oda sofaya açılan ortak hole bağlanmıştır. Yemek salonunun arkasında servis mekânları olarak adlandırabileceğimiz ofis, mutfak ve köşede tuvalet bulunmaktadır. Arka cephede merdiven boşluğu(Bkz. **Sözlük**) genişliğince planlanan balkon ile ev arkadaki bahçeye açılmaktadır. Balkona hem arka cephedeki yatak odas›ndan hem de holün mutfak taraf›ndan çıkılmaktadır.

Giriş cephesine bakıldığında mimari planlamanın cepheye yansıdığı görülmektedir. Müstakil binan›n ikametgâh olarak kullanılan birinci kat›nda ana cephede bulunan odalar kabul mekânlarıdır. Odalar›n en önemlisi olan salon, cephede diğer mekânlardan ayrılmıştır. İki yanındaki odalardan dışa taşırılarak önemi vurgulanan salon kapalı çıkma şeklini almıştır. Başoda işlevine sahip salonun pencereli çıkması›n› iki yanına küçük balkonlar eklenerek cephede bütünlük yaratılmıştır.

Mimarisi : Sahibi eczacı olan bina, sahibinin isteği doğrultusunda hem ikametgâh hem de işyeri olarak planlandığından Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki konut işyerlerine benzemektedir.

Zemin kat›n arka cephesinde yer alan eczacı odası ve tuvalet, beden duvarından dışarı taşırılmış böylece birinci kata balkon yapılabilmiştir. Giriş cephesine yerleştirilen pencerelerle daire yeterince aydınlatılmıştır. Salon, kendisine bitişik iki odanın duvarından dışa taşırılarak âdeta baş oda şeklini almıştır. Salonun çıkması ve iki küçük balkonla esas cephede bütünlük elde edilmiştir.

Süsleme : Sade, modern ve yalın hatlara sahip az katlı binada giriş cephesinde uygulanan dalgalı cephe anlayışı yapıya hareket kazandırırken aynı zamanda geometrik hatları vurgulamaktadır. Silmelerle yataylığını

vurgulandığı bina modern görünümüne sahiptir, ki bu sadelik arka ve yan cephelerde de devam etmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : “ Temeller kuru kil üzerine demirli beton taban, bodrum duvarları taş, zemin kat 1 ½ , üst kat 1 tuğla, döşemeler betonarme, çatı geniş gizli dereli ahşap ve yerli makine kiremitli, dış sıva mermerdir. Döşemeler eczane katında çiçekli çimento çini, bodrumda çimento şap(Bkz. **Sözlük**), üst katlarda lambalı tahta ve çiçekli çini, balkonda mozaik çinidir. Laboratuvar duvar ve masaları ile banyo ve tuvaletler fayans kaplıdır. Binanın maliyet fiyatı 7200 liradır. “²³⁵

Seçme Kaynakça :

MORTAŞ, Abidin, “ Eczacı B. Nazım Malkoç Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S. 4, İstanbul 1937, s.103-104.

²³⁵ Mortaş, Abidin : A.g.m., İstanbul 1937, s.103.

AYAŞLI YALISI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 9

Plan No : 17-18

Resim No : 16-17

Yapı Sahibi : Ayaşlı Ailesi

Mimar : Sedat Hakkı Eldem

Yeri : Beylerbeyi, İstanbul

Tarihlendirme : 1938

Durumu : Yıkılmamış

Yalının sahibi olan Ayaşlı Ailesi'nin kökeni Viyana Büyükelçisi Sadullah Paşa'ya dayanmaktadır. Sadullah Paşa'nın oğlu Nusret Bey 1934 yılında "Soyadı Kanunu"na bağlı olarak Ayaşlı soyadını almıştır. Nusret Ayaşlı'nın eşi, hem Osmanlı'ya hem de Cumhuriyet'e (doğumu 1906-ölümü 1999) tanıklık etmiş, yazar Münevver Ayaşlı'dır. 1999 yılında vefat edene kadar Münevver Hanım, Ayaşlı Yalısı'nda ikamet etmiştir.

Plan : Beylerbeyi'nde eski bir yalının arsası üzerine inşa edilmiş iki katlı yalı, Osmanlı Dönemi'nde Boğaz'da inşa edilen Boğaziçi sahilhaneleri geleneğini devam ettirir niteliktedir çünkü yalı sahipleri, Osmanlı yaşam tarzına yakınlık duyan bir ailedir.

Denize göre konumlandırılmış yalıya zemin katın yan cephesine yerleştirilmiş kapıdan 18 metrekairelik geniş giriş holüne geçilir. Köşesinde dokuz basamaklı merdiven kovası bulunmaktadır. Giriş holü salona, arka cephedeki odaya ve banyoya açılmaktadır. Bahçe cephesi boyunca yerleştirilen üç odadan dalana(Bkz. **Sözlük**) bitişik olan 6 metrekaire, diğeri yaklaşık 9 metrekairedir. İki odadan birbirine geçiş yoktur. İkinci oda, köşeye yerleştirilen kapı ile salona açılmaktadır. Bahçe cephesinin köşesine yerleştirilen geniş mutfakın bitişiğindeki küçük mekânda bodrum kata inilen üç basamak ve bahçeye çıkan servis merdiveni bulunur. Mutfaktan bahçeye

çıkılan servis merdiveni, mutfak malzemelerinin kolaylıkla içeriye getirilmesini sağlamaktadır. Tabanı fayans döşeli 14 metrekarelik mutfak iki bölümlüdür ve bölümler arasında kapı vardır. Mutfak ve mutfağa bitişik tuvalet küçük hole açılmaktadır.

Zemin katta giriş kapısının sağına 4 metrekarelik banyo-tuvalet yerleştirilmiştir. Banyo, giriş holü ve esas cephenin köşesindeki küçük oda küçük koridora açılmaktadır. Yalının deniz cephesine bakıldığında merkeze yerleştirilmiş 35 metrekarelik geniş salon, iki yuvarlak sütunla iki bölüme ayrılmıştır. Salonun iki yanında köşelere planlanan odalardan sadece birinin salona açılan kapısı vardır ve mutfak tarafındaki oda yemek odası olarak kullanılmaktadır. Deniz cephesinde salonun önüne sütunlu 18 metrekarelik teras yerleştirilmiştir.

Yalının birinci katına 18 metrekarelik alanı kaplayan merdiven kovanından çıkmaktadır. Merdiven sahanlığından merkezdeki salona girilir. Merdiven sahanlığından diğer kapı ile esas cephenin köşesindeki yatak odasına girilmektedir. Küçük gömme dolabı olan 19 metrekarelik yatak odasından salona da girilir. Salonun diğer cephesine yerleştirilen 18 metrekarelik yatak odasının salona kapısı yoktur ve oda sadece arkasındaki koridora açılmaktadır. Yatak odası, 2 metrekarelik tuvalet ve bahçeye bakan köşe odası ortak koridora açılmaktadır. Küçük oda ile salonun arasına 5 metrekarelik banyo planlanmıştır. Banyo ve yatak odası ebeveyn yatak odasını oluşturmaktadır.

İki katlı yalının zemin katında hem bahçe cephesinin hem de deniz cephesinin önüne dörder sütun yerleştirilmiştir. Sütunlar, her iki cephede ana beden duvarından iki metre dışa taşan, çıkma kısmını taşımaktadır. Sütunlardan deniz cephesindekiler yuvarlak, bahçe cephesindekiler kare gövdelidir. Pencere şeklindeki kapıların önüne güvenlik açısından demir parmaklıklar yerleştirilmiştir.

Birinci kat salonu, deniz ve bahçe cephesinde yapının ana beden duvarından dışa taşırılarak geleneksel Türk konut mimarisinde sıkça kullanılan kapalı çıkma oluşturmaktadır. Çıkmanın üç cephesine pencere açılarak oda denize hakim konuma getirilmiştir. Salonun başoda olma özelliği cepheye yansıtılarak vurgulanmıştır. Yalının merkezine planlanan 65 metre karelik geniş dikdörtgen salon, geleneksel Türk konut mimarisindeki *karn›yar›k plan tipine* benzemektedir.

Bahçe cephesine bakıldığında deniz cephesiyle aynı cephe anlayışının uygulandığı görülmektedir. Kare sütunlar, cepheden 2 metre dışa taşan, salonu taşımaktadır. Bahçe tarafındaki çıkma, deniz cephesindeki çıkmayla kuruluş ve düzenleniş bakımından aynıdır. Birinci katta banyonun ve bitişiğindeki odanın cepheye bakan birer penceresi bulunur. Her iki katta mutfak ve üzerindeki oda, ana beden duvarından 1,5 metre kadar dışarı taşırılmıştır.

Mimarisi : Ayaşlı Yalısı, inşa edildiği yılların genel mimarlık eğilimlerinin tersine geleneksel Türk mimarisiyle bağlarını canlı tutmaya çalışan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunda hem yalı sahibinin istekleri, hem de yapının planlarını çizen Sedat Bey'in geleneksel konut mimarisi üzerine derin araştırmalar yapmış olması belirleyici olmuştur. Ayaşlı ailesi Osmanlı geleneklerine ve eski yaşam tarzlarına bağlı olduğundan yapının plan kuruluşunda ve mimari özelliklerinde geleneksel özelliklere önem verilmesini istemişlerdir.

İki katlı yalının deniz cephesindeki alt kat terasının zemini fayans döşelidir ve terasa salondan üç kapıyla çıkılmaktadır. Pencere şeklindeki kapıların önüne güvenlik açısından demir parmaklıklar yerleştirilmiştir. Zemin katta salonun iki yanındaki odaların denize açılan pencerelerinde de aynı güvenlik önlemi uygulanmıştır.

Birinci kat salonu esas cephede üç, yanlarda birer tane olmak üzere toplam beş pencereyle cepheye açılmaktadır. Salonun iki yanındaki yatak

odalarında tek pencere vardır. Birinci katın tüm pencereleri birbirine eşit sekiz parçadan oluşmaktadır ve pencere önlerine yerleştirilen ahşap panjurlarla odalara aşırı ışık ve yaz sıcaklığının girmesi engellenmiştir.

Yalının yan cepheleri ısı yalıtımı için sağır bırakılırken alt kat mutfağına ve üst katta merdiven boşluğunun duvarına pencere açılmıştır. Tüm pencere ve kapı açıklıklarının birer metre olduğu yalının ana beden duvarları 40 cm, iç duvarları 20 cm. kalınlığındadır. Beden duvarından bir metre dışa taşan saçaklık üzerine kırma çatı yapılmıştır. Sedat Bey kırma çatının üzerini de eski tava kiremidiyle(Bkz. **Sözlük**) örtmüştür. Yalı, denize göre konumlandırılması, üst katta kamıyarık plan tipine benzer kuruluşun uygulanması, kapalı çıkması, pencere ve kapı önlerinde ahşap panjur ve kafes (Bkz. **Sözlük**) kullanılması, geniş saçaklık ve üst örtüde tava kiremidinin tercih edilmesi bakımından geleneksel Türk konut mimarisinin 1938 yılında yaşayan örneği olmuştur.

Süsleme : Yalının cephelerinde kordon , silme ya da herhangi süsleme unsuru kullanılmamış ve cepheler sade bırakılmıştır. Geleneksel Türk konutunun mimari biçimleriyle geleneksel görüntüye sahip olan yapıda deniz cephesine yerleştirilen sütunlar ve pencerelerdeki kepenklerle cephe hareketlendirilmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Tuvalet, banyo, mutfak ve teras gibi ıslak zeminlerde fayans döşenmiştir.

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

ELDEM, Sedat Hakkı, “ Ayaşlı Yalısı “, **Arkitekt Dergisi**, S.8, İstanbul 1938, s. 213-217.

BEHÇET ÜNMERİÇ EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 10

Plan No : 19-20

Resim No : 18-19

Yapı Sahibi : Behçet Ünmeriç

Mimar : Neşet Akatay

Yapının Adresi : Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1939

Durumu : Yıkılmış

Plan : Eski bir yapının temelleri üzerine inşa edilen iki katlı binaya giriş sokak tarafından verilmiştir. Girişin yer aldığı binanın esas cephesi güneye bakmaktadır ve üst katın kabul mekânları sokak cephesine göre planlanmıştır. Zemin katta bulunan kabul salonlarının arka cephedeki bahçeye bakmasının nedeni daha önce aynı arsaya inşa edilmiş eski binadan geriye kalan servis alanlarının onararak kullanılmasıdır. Yemek salonu ve servis mekânlarının yakın planlanması gerektiğinden mimar salonu arka cepheye yerleştirmiştir. ("Arka cephedeki bahçeye doğru çıkıntı yapan tek katlı eski binadan kalan servis kısmı da tadil edilerek mutfak ve çamaşırlık olarak kullanılmış ve servis kısmı tamamen ayrılmıştır."²³⁶) Zemin katta sofa etrafına dizilmiş odalarla karşılaşmaktadır. Tüm odalara bağımsız kapılarla açılan sofa dairenin merkezine planlanmıştır. Giriş cephesinin iki yanına birer oda ile aynı cephenin sağındaki odaya bitişik küçük sandık odası (Bkz. **Sözlük**) bulunmaktadır. Merdivenlerin karşısındaki küçük lavabo arka cephede yer alan yemek odasına bitişiktir. Arka cepheye yemek odası dışında salon ve çalışma odası planlanmıştır.

Üst katta bulunan yatak odaları bahçeye bakan sofaya açılmaktadır. Esas cephenin iki köşesindeki yatak odaları arasında salon yer almaktadır. Merdivenlerin karşısında tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Banyonun

²³⁶ Akatay, Neşet : " B. Behçet Ünmeriç Evi ", **Arkitekt Dergisi**, S.1-2, İstanbul 1939, s. 15-16.

yanındaki soyunma odası da ana cephedeki yatak odasına bitişiktir. Sofa mekânından arka cephedeki geniş balkona çıkılmaktadır.

Mimarisi : Sofalı konut mimarlığından izler taşıyan binanın zemin katında orta sofalı, üst katında dış sofalı plan kullanılmıştır. Binanın arsanın şartlarına uyularak planlanması yapıyı geleneksel Türk konut mimarlığına yaklaştırmıştır. Anadolu evlerinde servis mekânlarının bahçede veya taşlık (Bkz. **Sözlük**) kısmında yapılmasına benzeyen planlama burada da uygulanmıştır. Servis mekânlarının üst örtüsünde beşik tonoz tercih edilmiştir. Sandık odası ve bazı odaların beden duvarlarından dışa taşırılıp manzaraya hakim konuma getirilmesi yapının dikkat çeken özellikleridir.

Binanın giriş cephesine bakıldığında planlamanın cepheye yansıdığı görülmektedir. Her iki katta giriş cephesine yerleştirilen odalardan sadece biri diğerlerinden daha önemlidir. Üst katın merkezinde yer alan salon bina cephesinden dışa taşırılarak âdeta baş oda şeklini almıştır. Salonun kapalı çıkması iki yanlarına, çıkma uzunluğu kadar taşma balkonlar yerleştirilerek cephede bütünlük elde edilmeye çalışılmıştır. Zemin katta girişin iki yanındaki odaların bina kapısına doğru yuvarlatılmış hatları cepheye hareket katmaktadır.

“Kira evi olacak vaziyette bu binanın arsası müsait iken mal sahibinin arzusuna göre geniş odalı büyük bir ev yapılması zaruri bırakılmıştır. Bina mevcut arsasıyla beraber 3200 liraya satın alınması dahil olarak 9000 liraya mâl edilmiştir.”²³⁷

Süsleme : Sade ve geometrik hatların vurgulandığı binada kütleli modernlik göze çarpmaktadır. Yatay hatların hakim olduğu dış cephede inşa edildiği dönemin özelliği olarak süsleme unsurlarından olabildiğince uzak durulmuş ve mimari ön plana çıkartılmıştır.

²³⁷ Akatay, Neşet : A.g.m., İstanbul 1939, s. 16.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yığma tekniğinde inşa edilen binanın zemin katında hol ve yemek odası döşemeleri demir kirişli (Bkz. **Sözlük**) beton döşeme iken birinci katın döşemeleri tamamıyla betonarmedir. Duvarları tuğla olan binanın çatısı ahşap, cephe sıvası ise artifisiyel sıvadır. ²³⁸

Seçme Kaynakça :

AKATAY, Neşet, “ B.Behçet Ünmeriç Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S. 1-2, İstanbul 1939, s. 15-17.

²³⁸ Akatay, Neşet : A.g.m., İstanbul 1939, s.16.

EKREM HAKKI AYVERDİ EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 11

Plan No : 21-22

Resim No : 20-21

Yapı Sahibi : Ekrem Hakkı Ayverdi

Mimar : Ekrem Hakkı [Ayverdi]

Yeri : Edirnekapı Caddesi (Arka cephesi Yenibahçe Vadisi'ne bakmaktadır.²³⁹)

Tarihlendirme : 1930-1939

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum, zemin ve normal kattan oluşan ayırık nizamlı müstakil evin esas cephesi arka cephedeki manzaraya bakmaktadır. Kabul mekânları'nın arka cepheye planlandığı binanın giriş cephesinde zemin ve bir kat görülürken arka cephesinde bodrum kat da görülmektedir. Bu durum yapı'nın eğimli arazi üzerine inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bina girişinin olduğu cephe Edirnekapı Caddesi'ne bakmaktadır. Küçük bahçeden geçildiğinde sundurma şeklindeki mekâna varılmaktadır. Sundurmadan giriş cephesindeki büroya kapı ile açılan antreye geçilir. Antreden büro dışında hole ve merdiven kovanına da geçilmektedir. Merdiven sahanlığına bitişik misafir tuvaleti yer almaktadır. Holden geçilen iki bölümlü salon bitişikteki yemek salonuna bağlanmıştır. Yemek salonundan kapı ile servis mekânlarına geçilmektedir. Mutfak ve ofis kendi iç sahalarına açılmaktadır.

Birinci kat planına bakıldığında merdiven sahanlığının ulaştığı geniş sofanın etrafına yerleştirilen odalarla karşılaşılır. Merdivenlerin solunda küçük tuvalet ve yatak odası bulunur. Yatak odasına bitişik odanın yanında sandık odası vardır. Sandık odasına bitişik diğer oda köşeye denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Holün sağ tarafına planlanan iki yatak odasından biri banyoya bitişiktir ve bu odadan yanındaki küçük odaya

²³⁹ [Ayverdi], Ekrem Hakkı : “ Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S.9-10, İstanbul 1939, s. 193.

girilmektedir. Merdivenlerin sağındaki küçük hole tuvalet ve banyo yerleştirilmiştir.

Mimarisi : Sundurma şeklindeki girişin bağlandığı antrenin iki cephesine boydan boya pencereler açılarak giriş aydınlatılmıştır. Antre-hol-salon planlamasında kapı kullanılmaması hem mekânı genişletmiş hem de mekâna derinlik etkisi katmıştır. Zemin katta tüm odalara geniş pencereler açılarak ev yeterli derecede aydınlatılmıştır. Yemek salonu ile servis kısımlarının ilişkilendirildiği zemin katta, mekânlar işlevlerine göre planlanmıştır. Zemin katta yer alan bazı mekânlar binanın beden duvarından dışarı taşırılmıştır. Arka cepheye bakan salonun köşesine balkon yapılması zeminin bu cephede daha yüksek olmasının bir sonucudur. Çift yönlü balkon, iki köşenin birleşme noktasında yuvarlatılmıştır.

Birinci katta tüm odaların pencerelerle aydınlatıldığı görülmektedir. Hol etrafına planlanan odaların çoğu yatak odasıdır. Bunun dışında sandık odası, banyo ve tuvalet bulunur. Bazı odalar bina cephesinden dışa taşırılmıştır. Sandık odasının ve büyük yatak odasının geniş balkonları vardır. Birinci katta dikkati çeken özellik banyoya bitişik yatak odasının kendine ait mekânı olmasıdır, sadece yatak odasından girilebilen bu mekân, soyunma odası veya yüklük olarak kullanılmıştır.

Zemin katın kabul katı, birinci katın ise mahremiyet alanı olarak işlevlendirildiği müstakil yapıda geniş saçaklık, sandık odası, yüklük, sofa ve girişte sundurma kullanılması yapıyı mimari açıdan geleneksel Türk evlerine yaklaştırmaktadır.

Süsleme : Herhangi süsleme unsurunun kullanılmadığı yapıda, odaların cepheden dışa taşırılması bina cephesine ışık-gölge etkisi katmış, aynı zamanda hareket unsuru sağlamıştır. Kübik, kütleli, geometrik hatlı evin yatay hatları daha baskındır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Bina betonarme karkas(Bkz. **Sözlük**) olarak inşa edilmiş, pencerelere otomatik jaluziler yerleştirilmiştir.

Seçme Kaynakça :

[AYVERDİ], Ekrem Hakk› , “ Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S. 9-10, İstanbul 1939, s. 193-194.

3.2. Koridorlu Sofa Plân Tipine Sahip Konutlar

Dairelerde, odaların açıldığı geniş hol dışında mekânlar arasında geçişi sağlayan koridorların bulunduğu plân tipidir.

BOSFOR APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 12

Plan No : 23

Resim No : 22-24

Harita No : 1

Yapı Sahibi : -

Mimarı : Sami Macaroğlu ve Mühendis Livas Bey

Yeri : İnönü Caddesi, No.41, Gümüşsuyu, İstanbul

Kadastro Paftası : 750 Ada, 15 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmamış

Planı : Eğimli arsa üzerine inşa edildiği bodrum katından anlaşılan bitişik nizamlı binanın giriş cephesi 9 metre, yan cephesi 18,80 metre olup her katı 169 metrekaredir. Bodrum, zemin, beş kat, içe çekilmiş iki kat ve üzerindeki terastan oluşan binanın cepheden içe çekilen iki dairesinin planlanmasına belediyenin kat sayısına sınırlama getirmesi neden olmuştur.

Her katta tek daire bulunan binanın bodrum katında küçük daire, kapı dairesi ve kömür deposu bulunmaktadır. İki basamaklı apartman girişinden geçildiğinde beş basamak çıkılıp zemin kat dairesine ulaşılır. Burada vestiyer ve kat sahanlığını ayıran ikinci kapı yer alır.²⁴⁰

²⁴⁰ Anonim , “ Bosfor Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1932, s. 277.

Normal dairelerde giriş kısmına dalan yerleştirilmiştir. Dalanın sağında yani giriş cephesine küçük salon plânlanmıştır. Salon, yemek odasına açılmaktadır. Dalanın solundaki kapıdan diğer odalara geçilmektedir. Merdiven kovanının olduğu cepheye küçük tuvalet yerleştirilmiştir. Tuvaletle bitişik mutfak kapı ile tuvaletin ardındaki küçük alana bağlanmıştır. Dalana arka cephedeki odalara açılan kapı dışında servis merdivenlerine çıkılan ikinci kapı açılmıştır. Tuvaletin karşısına plânlanan ve hizmetçi odası olarak kullanılabilecek küçük odanın yanındaki banyo mutfağın karşısındadır. Arka cepheye iki yatak odası plânlanarak kat plânları tamamlanmıştır.

Normal katlarda büyük salonun kapalı çıkma şeklinde dışa taşırıldığı binada odanın önemi cephede gösterilmiştir. Bosfor Apartmanı'nda yemek odası ile arka cephedeki yatak odası arasında kalan iki mekân yan cepheden içe çekilerek bu mekânlar havalandırılmış, yemek odasının köşesine pencere açma imkânı doğmuştur. Tüm odaların pencerelerle dışa açılmasını sağlamak için merdivenin yanındaki odalar da yatak odası hizasından içe çekilmiştir.

Mimarisi : İnönü Caddesi'nden Taksim'e çıkan caddede Alman Konsoloslugu'nun karşısına Mühendis Livas Bey'in projesine göre inşa edilen binanın cephe ve detaylarında Mimar Sami Macaroğlu imzası bulunmaktadır.

Günlük kullanım alanları ile kabul kısımlarının kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı çok katlı binada üzerinde bulunan arsanın durumu göz önüne alınarak dikine plânlamaya gidilmiş, giriş cephesine ve arka cepheye ayrı mekânlar tasarlanarak servis alanları bu iki bölümün arasına alınmıştır.

Zemin katta bulunan daire, giriş cephesine sadece pencere ile yansımaktadır. Normal katlarda giriş cephesine plânlanan salon bina cephesinden dışa taşırılmıştır. Üç köşeli pencereye sahip odanın yanında küçük salonun bulunmaktadır. Küçük salonun dar balkonu giriş kapısının üzerinden taşırılmıştır.

İçe çekilen birinci teras katına kesintisiz teras yapılmış, ikinci teras katına ise pencere yapılarak bina tamamlanmıştır. Arka cephede yer alan iki yatak odasının bağımsız balkonları bulunmaktadır. Odalardan merdiven hizasındakinin küçük balkonu açık, diğer odanın büyük ancak kapalıdır. Arka cephede tamamen camların hakim olduğu cephe anlayışı hakimdir ve kapalı balkonun camekânları 30 küçük parçadan oluşmaktadır.

Büyük salonun çıkma şeklinde giriş cephesinde vurgulandığı bina, sade hatlara sahiptir ve yanındaki geniş binalar arasında dar arsa üzerine inşa edilmiştir. Dönemin değişen mimari zevklerini göstermesi bakımından önemli yapının sade hatlar dönemi modasını yansıtmaktadır.

Süsleme : Cephelerinde süsleme motiflerinin kullanılmadığı, sade, yalın ve modern görünümlü binanın giriş kapısı içe çekilmiştir. Kapının etrafını üç yönden üç sıra yiv (Bkz. **Sözlük**) çerçeveleyerek kapıya derinlik etkisi katmıştır. Bina kapısının demir şebekelerindeki yalın geometrik biçimler balkon parmaklıklarında ve bodrum katı pencere parmaklıklarında da takip edilmektedir. Normal katlarda büyük salonun üç cepheli çıkması ile yanındaki küçük salonun balkonun iki yandan yuvarlatılmış yan cepheleri binaya hareket katmaktadır.

Arka cephedeki pencerelerin farklı düzenlenişi binaya değişik görünüm kazandırmıştır. Bina kapısından geçildiğinde varılan antre beş basamakla ikinci kapıya bağlanmıştır ve merdivenlerin duvarla birleştiği yerlere siyah mermer şeritler eklenerek değişik görünüm elde edilmiştir. Zemindeki mermerlerde geometrik biçimler ve siyah-beyaz renkler tercih edilmiştir. Belli yükseklikten sonra duvara düz şerit halinde ince siyah mermer eklenmiştir. Bu kısmın üzerine ise pano yerleştirilmiştir. Cam kapının üzerindeki ince dikdörtgen panoda ise serbest biçimler kullanılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Bodrum ve zemin katı mermer kaplı binanın sokak kapısı ve bodrum katı parmaklıkları demir malzemeden yapılmıştır. Betonarme karkas binanın giriş cephesindeki balkonlarda iki sıra demir

parmaklık bulunmaktadır.Giriş kapısında som (Bkz. **Sözlük**) mermer kullanılmış, cephede piyer artifisiyel ve iki renk tercih edilmiştir. Vestibul (Bkz. **Sözlük**) duvarları 1,45 metre yüksekliğe kadar yerli Turhal mermeriyle kaplanmış ve bu alanın döşemesinde yerli dikdörtgen mermerler arasına küçük kare siyah mermerler yerleştirilmiştir. Mermer küpeşteli (Bkz. **Sözlük**) merdivenlerden varılan ikinci kapı alüminyum profiller ile demir malzemedен yapıp ince demir çubuklarla süslenmiştir.²⁴¹

Seçme Kaynakça :

ANONİM, “ Bosfor Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1932, s. 277-281

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

²⁴¹ Anonim, A.g.m., İstanbul 1932, s. 277, 278.

DERVİŞ BEY APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 13

Plan No : 24-26

Resim No : 25-26

Yapı Sahibi : Mühendis Derviş Bey ve Ailesi

Mimar : Hasan [Adil]

Yeri : Cihangir

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmış

Plan : 160 Metrekarelik arsa üzerine inşa edilen bina bodrum, zemin ve dört kattan meydana gelmektedir. Her katta tek daire olmak üzere zemin kat dairesiyle birlikte toplam beş ailenin ikametine hizmet etmektedir.

Düzgün olmayan arsa üzerine inşa edilen apartmanın bodrum katında depolar dışında kapıcıya ait küçük bir daire bulunmaktadır. Merdivenle inilen bodrumda giriş cephesine planlanan dairenin girişi geniş hole açılmaktadır. Hol çift kapı ile yemek odası ve misafir odasına bağlanmaktadır ve iki oda arasında T şeklinde kolon (Bkz. **Sözlük**) bulunmaktadır. Antreden holün solundaki oturma odasına geçilir. Yemek odasından girilen geniş mutfak kömür ve odun depolarına bağlanan koridora açılmaktadır ve tuvalete bitişiktir. Arka cephede uzun koridor üzerine biri büyük olmak üzere toplam dört odun-kömür deposu yerleştirilmiştir. Depoların açıldığı koridordan kapı ile arka cepheye çıkmaktadır.

Zemin katta bulunan bina girişi antredeki ikinci kapıyla hole bağlanır. Holde merdiven kovası ve zemin kat dairesinin girişi bulunmaktadır. Zemin kat dairesine giriş, geniş hol üzerindendir. Holün solunda oturma odası, daire girişinin karşısında misafir ve yemek odası bulunmaktadır. Hol, arka cepheye uzanan koridora bağlanmaktadır. Holün sağındaki ince uzun koridor üzerine servis mekânları planlanmıştır. Sol tarafta tuvalet, mutfak, banyo, banyonun

karşısında küçük oda, arkada iki yatak odası bulunmaktadır. Yemek odasına kapı ile bağlanan mutfak, servis koridorundan merdivenlere açılmaktadır.

Normal katlarda zemin kat planlaması az değişikliklerle tekrarlanmıştır. Bina girişinin üzerine oda planlanması ve giriş cephesindeki odaların geniş tutulması değişikliklerdir.

Mühendis Derviş Bey Apartmanı'nda arsasının düzgün olmayışı planlamayı etkilemiştir. Arka cephesi düzgün bina yan cephesinden arkaya doğru yuvarlatılmış ve arka cepheye çıkıntılı köşeyle bağlanmıştır. Bu planlama odaların yerleştirilmesinde ve şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Planlamada yuvarlatılmış yan cephe üzerine kabul mekânları planlanmış, arka cephedeki alana da mahrem bölge ve servis kısımları yerleştirilmiştir. Tüm katlarda kabul mekânları ve günlük kullanım odaları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmıştır. Doğrudan apartman içine çıkışı olan servis mekânları fonksiyonlarına en uygun noktalara planlanmıştır. Tüm katlarda aynı işleve sahip mekânlar bir aks üzerine yerleştirilmiştir. Normal katlarda kabul mekânlarının cepheden dışa taşırılması neticesinde dairelerin yüzölçümü genişlemiştir.

Mimarisi : Ferah, aydınlık, kullanışlı dairelerden oluşan geniş bina ayrık nizamlı inşa edilmiştir. Küçük süs balkonu olan oturma odası beden duvarından dışa taşırılmıştır. Arka cepheye uzanan odalar yan cepheden dışa taşırılmıştır. Oturma odasına bitişik misafir odasının yan cephesinde komple pencere vardır. Yemek odası misafir odasından içe çekilmiştir ve iki odanın birleşme noktasına, bir köşesi yuvarlatılmış küçük balkon yerleştirilmiştir.

Modern, kütleli ve geometrik hatlı binanın tüm dairelerinde yemek odası ile misafir odası arasında T şeklinde kolon kullanılmış ve oda girişleri de bu kolonun yanlarından verilmiştir. Zemin ve normal katlarda yatak odasına bitişik penceresiz küçük oda kiler veya soyunma odası olarak

kullanılmıştır. Hangi işleve hizmet ettiği planında belirtilmeyen bu mekânın kullanımı daire sahiplerinin tercihine bırakılmıştır.

Dikey hatların hakim olduğu yüksek binanın cephesinde denge oluşturabilmek için mimar çok sayıda yatay pencerelere yer vermiştir.

Süsleme : Dekoratif amaçlı süsleme motifi kullanılmayan binanın cephesinde planlama etkili olmuştur. Yatay hatların hakimiyetini dengelemek için dikey pencereler açılmış, kat aralarındaki silme, saçaklık altında üç sıra devam etmiştir. Balkonların yatay demir parmaklıkları altına duvar örülmemesi binaya hem modern görünüm vermiş hem de yatay-dikey uyumu sağlanmıştır. Binanın giriş kapısının üç yönden çevreleyen üç sıra silmeyle giriş kademelendirilmiş ve cephe görünümüne katkı sağlanmıştır. Kapının demir şebekesinde geometrik biçimler tercih edilmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın balkon, mutfak, banyo, tuvalet zeminleri mozaik karoyla kaplanmıştır. Bina cephesinde taraklanmış mermer sıva kullanılmış, silmelerde açık yeşil, cephenin diğer kısımlarında krem renk boya tercih edilmiştir.²⁴²

Seçme Kaynakça :

[ADİL], Hasan, “ Mühendis Derviş B. Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.7-8, İstanbul 1932, s.243-247.

²⁴² [Adil], Hasan : “ Mühendis Derviş B. Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 7-8, İstanbul 1932, s.243.

İSTİKLÂL APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 14

Plan No : 27-28

Resim No : 27-30

Harita No : 2

Yapı Sahibi : -

Mimar : H. Hüsnü ve T. Çubukçıyan.

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, No : 15, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 11 Pafta, 409 Ada, 2 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Arsanın özelliklerine uyularak inşa edilen binanın her katı 144 metrekarelik²⁴³ dairelere sahiptir. Zemin ve beş kattan meydana gelen bina düzgün olmayan arsa üzerine inşa edildiği için bu durum plânlamasına yansımıştır. 9 metre genişliğindeki esas cepheye yerleştirilen bina girişi methale(Bkz. **Sözlük**) açılmaktadır. Methalden hole geçilir. Holün devamında merdiven yuvası bulunmaktadır. 10 basamaklı merdivenlerden arka cepheye plânlanan kapıcı dairesine ulaşılır. Çokgen merdiven kovası plânlamada arsanın durumuna uydurulmuştur. Zemin kat dairesi kapıcıya aittir. Merdiven kovasına bitişik kapıcı odası koridora açılmaktadır. Koridorun sonundaki iki odanın arasından merdivenle arka cepheye çıkılır. Zemin katın giriş cephesine, arka cepheye uzanan geniş dükkan plânlanmıştır. Mağaza arka cephedeki oda ile sonlanmıştır.

Normal katlarda her kata tek daire plânlanmıştır. Düzgün olmayan sol cephedeki merdivenlerin sahanlığı daire girişine dek devam etmektedir. Daire girişinin açıldığı hol sağ tarafta koridor şeklinde devam eder. Hole dönüşen koridor, etrafındaki odaların ortak kullanım alanıdır. Holün sağına giriş cephesini kaplayan iki salon plânlanmış, karşısına diğer oda

²⁴³ Hüsnü H. - Çubukçıyan,T.: “ İstiklâl Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1932, s.308.

yerleştirilmiştir. Odaya, giriş cephesindeki büyük salondan giriş vardır. Daire girişinin açıldığı koridor arka cepheye doğru devam edip sofa ile tamamlanmaktadır. Koridorun sağ tarafına ofisli mutfak ve tuvalet yerleştirilmiştir. Sofaya açılan banyo tuvalete bitişiktir ve karşısında hizmetçi odası bulunur. Sofaya açılan diğer mekânlar ise arka cepheyi kaplayan iki yatak odasıdır.

Binada odalar arsanın vaziyetine göre plânlanmıştır. İki bölümlü dairelerde kabul kısımları giriş cephesine, mahrem alanlar arka cepheye alınarak birbirinden ayrılmıştır. Arka mekânlar, yan cepheden dönerek ek bölüm halinde giriş cephesine eklenmiştir.

Esas cepheyi kaplayan kabul mekânlarından büyük salon cepheden dışa taşınarak üç cepheli çıkma şeklini almıştır. Kapalı çıkma giriş cephesinin en önemli mekândır. Servis kısımları bulundukları cepheden içe çekilerek mekânlar havalandırılmaya çalışılmıştır.

Arka cepheye planlanan iki yatak odasından banyo tarafındakinin önüne balkon eklenmiştir. Diğer yatak odası balkon hizasına kadar dışa taşırılıp geniş pencereyle sokağa açılmıştır. Yatak odasının cepheden dışa taşan kısmı cephe boyunca devam etmemiş diğer köşesinden kırık hatla içe çekilerek cephe tamamlanmıştır. Arka cephenin saçaklığı giriş cephesindeki düzenlemeyle aynıdır.

Mimarisi : Giriş cephesindeki büyük salonun üç yönüne pencere açılmıştır. Pencerelerin iki yan kanatları dar orta kanadı geniştir. Salona bitişik küçük salonun geniş penceresi önüne cepheden dışa taşan küçük süs balkonu yapılmıştır. Ayrık nizamlı binanın yan cephelerine pencere açılmamıştır.

İki köşeli mutfağın her iki köşesine pencere açılmış ve odayla mutfağın birleşme köşesine aydınlık penceresi yapılmıştır. Mutfak ve tuvalet cepheden içe çekilerek pencerelerle aydınlatılırken, banyo cephenin içe çekilen duvarına pencere açılarak havalandırılmıştır.

Büyük salonun çıkma yaparak vurgulandığı çok katlı bina geniş kat saçaklığıyla tamamlanmaktadır. Saçaklık bir sıra yatay kordonla tamamlanmıştır. Üst katta cephe duvarı devam etmiş ve bina saçaklıksız sonlanmıştır.

Süsleme : Sade hatlara sahip yalın binanın giriş kapısının dükkan tarafı dört sıra kordonla belirginleştirilmiş ve kapıya derinlik verilmiştir. Sadece dükkan tarafında bulunan yivler belli yükseklikten başlamıştır. Binanın geometrik şekilli sade kapısı çift kanatlıdır ve balkon korkulukları ile uyumludur.

Zemin katla birinci katın arasına cepheyle uyumlu tek sıra yatay silme yapılmıştır. Pencere altlarındaki damlalıklar da silmeye uygunluk teşkil etmektedir. Ayrıca pencere etrafına uygulanan beyaz boya camlara çerçeve oluşturmaktadır. Geniş saçaklık, silme, çıkma ve balkonlarla cephesi hareketlenen binanın genelinde sadelik hakimdir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın zemin katı mermer kaplama iken günümüzde dükkanın çevresi farklı malzemeye kaplanarak görünümü değiştirilmiştir. Bina kapısında ve balkon korkuluklarında demir şebeke kullanılmış, cephesi terranova sıva ile sıvanmıştır.

İnşa edildiği yıllarda bej renkle sıvanan binanın çıkıntı kısımları koyu gri renkli terranova ile sıvanarak²⁴⁴ cephede renk etkisi yaratılmıştır.

Seçme Kaynakça :

HÜSNÜ, H. - ÇUBUKÇIYAN, T. , “ İstiklâl Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1932, s. 308-310.

²⁴⁴Hüsnü H. - Çubukçıyan,T.: A.g.m., İstanbul 1932, s.308.

NAN APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 15

Plan No : 29

Resim No : 31-32

Yap› Sahibi : -

Mimar› : Ö. Faruk Galip

Yeri : Güzelbahçe Sokağı sonu, Nişantaşı

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmış

Plan› : Bodrum, zemin ve üç kattan oluşan bina 125 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Bodrum katta üç oda, mutfak ve tuvaletten oluşan daire dışında çamaşırlık, depolar ve kapıcı dairesi bulunmaktadır.²⁴⁵

Normal kat planlarına bakıldığında binanın düzgün olmayan hatlara sahip olduğu görülmektedir. Bina cephesine yerleştirilen merdiven kovası tüm katlar boyunca devam etmektedir. Normal katlarda merdivenlerin ulaştığı kat holünden dairelere girilir. Daire girişi küçük antreye açılmaktadır. Antrenin karşısında hol, ana cephedeki mekânlarla ilişkilidir. Holün sağında oturma odas› ve misafir odas› bulunmaktadır. Misafir odas›ndan girilen yemek odas› diğer cepheye konumlandırılmıştır. Holden arka cepheye doğru koridor uzanmaktadır. Koridorun sağına banyo, soluna mutfak yerleştirilmiştir. Mutfağın yanında tuvalet yer alır ve koridor arka cephedeki iki yatak odası ile sonlanmıştır.

Binanın dış cepheleri düzgün değildir. Ayrık nizamlı binanın girişi ek bina gibi görünmektedir. Oturma odalar›nın ana cephesi dört köşelidir ve dört yöne pencere açılmıştır. Misafir odası oturma odasına bitişiktir ve oturma odasının bina cephesinden taşan kısmı misafir odasında gömme balkona olarak değerlendirilmiştir. İki odanın açıldığı geniş holün yemek odası duvarına pencere yerleştirilerek orta mekân aydınlatılmaya çalışılmıştır. Arka cepheye

²⁴⁵ Galip,Ö. Faruk : “ Nan Apartman› “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1932, s. 68.

yerleştirilen iki yatak odasından yemek odası yönünde olan diğer yatak odasından biraz içe çekilip önüne küçük gömme balkon yapılmıştır. Tuvalet ve mutfak da birer pencere ile dışa açılmıştır. Tüm odaların havadar olmasına çalışılan binada servis kısmı bağımsız kapıyla dışa açılmıştır.

Mimarisi : Kabul mekânları ile günlük yaşam mekânların birbirinden ayrıldığı binada salon ve hol gerekli durumlarda büyük salon haline getirilebilecek şekilde planlanmıştır. Mutfağında havagazı, elektrik düzeni ve çöp dolabı olan binanın banyosu gömmedir. ²⁴⁶

Bina cephesinde salon yerine oturma odasının vurgulanması dikkat çeken özelliktir. Çokgen hatlara sahip oturma odası en üst katta çokgen biçimle tamamlanmıştır. Modern ve sade hatlara sahip binada fonksiyonellik ve modernlik yanında konfor da ön planda tutulmuştur.

Süsleme : Kübik hatlara sahip binada mimari planlamanın cepheye yansıtılması ana cepheyi hareketlendirmiş, ancak cephelerde süsleme unsuru olarak herhangi dekoratif eleman kullanılmamıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binadır.

Seçme Kaynakça :

GALİP, Ö. Faruk, “ Nan Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 3, İstanbul 1932, s. 67-69.

²⁴⁶ Galip,Ö. Faruk :A.g.m., İstanbul 1932, s. 67, 68.

MELEK APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 16

Plan No : 30-31

Resim No : 33-34

Harita No : 3

Yapı Sahibi : -

Mimar : Mimar Abidin [Mortaş], Mühendis Fikri Santur.

Yeri : Rumeli Caddesi, Meşrutiyet Mahallesi, No.2/2, Nişantaşı.

Kadastro Paftası : 64 Pafta, 673 Ada, 2 Parsel.

Tarihlendirme : 1932

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Dar cephesi 12 metre, geniş cephesi 23 metre olan bina 276 metrekarelik arsayı kaplamaktadır. Yapının kat plânlarına bakıldığında derinlemesine gelişen plânlamayla karşılaşılır.

Çatıyla birlikte yedi katlı olan apartmanın giriş ve arka cepheleri dar, yan cepheleri geniştir. Dükkan, kalorifer dairesi, asansör boşluğu, kapıcı daireleri, çamaşırhane, kurutma yeri ve depolar bulunan bodrum katının üzerinde zemin kat yer alır. Birinci ve ikinci katlarda birer lüks daire, üçüncü ve dördüncü katlarda ikişer daire bulunan apartmanın hizmetçi odaları ve çift su deposunun yer aldığı çatı katının binanın dış duvarı üstünde penceresi yoktur.²⁴⁷

Bodrum, zemin, beş kat ve çatı katından oluşan binaya esas cephedeki kapıdan girilmektedir. Bodrum kat hizasından içe çekilmiş büyük kapının açıldığı holde asıl giriş kapısı yer almaktadır. Zemin katta giriş kapısının üzerine bina girişini aydınlatmak için üç küçük pencere yerleştirilmiştir.

Yapının zemin, birinci ve ikinci katlarında tek daire planlaması görülür. 16 Metrekarelik kare planlamaya sahip merdiven kovanındaki merdivenlerden

²⁴⁷ Aslanoğlu, İnci : **A.g.e.**, Ankara 1980, s.157.

daire girişlerine ulaşılmaktadır. Tek daire planlanan katlarda daire kapısından 6 metrekairelik dalana girilir. Dalan, sol taraftaki mutfığa ve girişin karşısındaki hole açılmaktadır. Girişin solundaki 5 metrekairelik mutfaktan kapıyla mutfak-yemek salonu arasında bağlantı sağlayan ofise geçilirken diğer kapı ile merdiven sahanlığına çıkılmaktadır. Burada servis kısımlarının kendi holleri bulunmaktadır. Ofisin arkasına alınan kiler, mutfak ve yemek salonunun birbirine yakın plânlaması ev halkına kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Evin giriş cephesindeki 10 metreye 6 metre ölçülerindeki geniş dikdörtgen yemek salonu giriş cephesine hakimdir. Salon, ofis haricinde hol ve fümuarla / sigara odasıyla bağlantılıdır. Hol, iki kapı ile yemek salonuna açılırken aynı zamanda birer kapıyla da ofise ve sigara odasına bağlanmaktadır. Sigara odası değişik bir uygulamadır. Sigara içme odası sadece yemek salonu ve hole açılmaktadır. Evin giriş tarafındaki mekânlarını birbirine bağlayan hol 9 metrekairedir.

Giriş kapısının karşısındaki holden sigara odasına bitişik odaya girilmektedir. 7,5 Metrekarelik oda sadece giriş holüne açılmaktadır. Arka odalar arasında bağlantıyı sağlayan dikdörtgen uzun koridor ilk odadan daha büyük plânlanan ikinci odaya, tualete, banyoya, giyinme odasına ve yatak odalarına açılmaktadır. Giriş kapısının soluna planlanan 3 metrekairelik tuvalet, 5,5 metrekairelik banyoya bitişiktir. Banyonun karşısındaki giyinme odasında yüklük benzeri dolap bulunmaktadır. Evin arka cephesine yerleştirilen iki yatak odası ortak balkona açılmaktadır. Yatak odalarının banyo ve giyinme odasının yakınına yerleştirilmesi yine ev halkına kullanım kolaylığı sağlama amacı taşımaktadır.

Apartmanın üçüncü ve dördüncü katlarındaki çift dairelerden biri giriş cephesine diğeri arka cepheye bakmaktadır. Giriş cephesindeki daire 121 metrekaireye yakınken arka daire balkonla birlikte 100 metrekairedir. Dairelere giriş alt katlardaki gibi yan cephedeki merdiven kovanından verilmiştir. Giriş cephesindeki daireye girildiğinde koridor şeklindeki uzun holle karşılaşılmaktadır. Hol esas cepheye devam etmekte ve tüm odalar hole açılmaktadır. Holün solunda kendi ortak holleri olan servis kısmı yer alır. Ayr-

çıkış kapısı olan mutfığa ofisten girilmektedir. Ofisin bitişiğine 3 metrekarelik kiler yerleştirilmiş ve ofis, kapı ile yanındaki yemek salonuna bağlanmıştır. Esas cepheyi kaplayan yemek salonu ve 22 metrekarelik yatak odası arasında küçük salon yer almaktadır. Yemek salonu ve küçük salon yaklaşık 35,75 metrekare ölçülerindedir. Holün sağında oda, 6 metrekarelik banyo ve 10 metrekarelik yatak odası bulunmaktadır. Yatak odasının yanındaki sabit dolap, iki daire holünün ortak duvarındadır. Arka cephedeki daire giriş cephesindeki daireden daha küçüktür. Bu dairenin girişi de hole açılmaktadır. Holün sağında 5 metrekarelik mutfak ve banyo, solunda iki oda bulunur. Odalardan biri 12 metrekare diğeri 6 metrekaredir. Arka cephedeki yemek salonu ile yatak odası arasında küçük salon yer almaktadır. Küçük salonu ve yemek odası ise 26 metrekaredir.

Yapının giriş cephesindeki çıkmalara bakıldığında âdeti iki kule izlenimi yaratırlar, ki bunlar Osmanlı canlandırmacılığı tarzında inşa edilen yapılarda tercih edilen biçimlerdir.

Çıkma dördüncü katta kendi saçaklığıyla sonlanır. Binada çok katlı olmanın yarattığı dikeylik giriş cephesindeki kule biçimleriyle arttığından mimar binaya yatay pencereler açarak binanın görünümünü dengelemeye çalışmıştır

Mimarisi : Tek daireli katlarda dairenin esas cephesindeki mekânlarla arka mekânları farklı işlevlere hizmet edecek şekilde plânlanmış ve birbirlerinden ayrılmıştır. Kabul mekânları eski Türk evlerindeki selâmlık görevini üstlenirken arka mekânlar da harem olarak işlevlendirilmiştir. Odalar birbirine paralel iki aks üzerine yerleştirilmiş ve aralarına koridor yerleştirilmiştir. Bu plânlama iki daireli katlarda uygulanmamıştır. Yapının giriş cephesinde iki çıkma vardır. Cumba benzeri çıkmalardan dört cepheye bakan dört penceresi vardır. Pencerelerin üst kanatları dar, alt kanatları geniş dikdörtgen olmak üzere iki birimlidir ve sadece alt kanatlar açılmaktadır. Köşeli kısımlar dışarı çıkıntı yaptığı için aradaki kısım içerlek gibi görünmektedir ve bu kısımda dar

süs balkon vardır. İki uzun kapının bulunduğu dar balkonun kapı kanatlarında pencerelerin biçimleri uygulanarak uyum sağlanmıştır.

Süsleme : Yapının birinci , ikinci , üçüncü ve dördüncü katlarının giriş cephelerindeki çökmeler ve çökmelerin arasındaki içerlek boşluklar, cephede ışık-gölge etkisi yaratmıştır. Pencere altlarına damlalıklar yerleştirilmiş, damlalıklar kesintisiz görünüm elde etmek için balkon küpeşesiyle birleştirilmiştir. Bodrum, zemin ve birinci katın arasına katları ayıran silmeler yerleştirilmiştir. İkili silmeler giriş cephesinde kesintisiz devam etmiştir. Balkonlarda dar demir parmaklıklar yerine geometrik demir şebekeler tercih edilmiştir.Çift kanatlı sokak kapısı camdan olup üzerine yerleştirilen demir şebekelerde geometrik desenler tercih edilmiştir. Bina girişinin açıldığı duvarları mermerle kaplı antrede binanın asıl giriş kapısı yer almaktadır. İç kapı yüksek göstermek amacıyla kapı lentosunun üzerine dikdörtgen biçimli cam kapı üstlüğü(Bkz. **Sözlük**) yerleştirilmiştir. Kapı üstlüğüne geometrik şebekelerin yanı sıra yıldız, düz ve ters lâleler yapılarak giriş görsel açıdan tamamlanmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Münferit sömel (Bkz. **Sözlük**) üzerine oturtulmuş betonarme karkas bina dıştan krem renk terranova ve gri mermer sıvayla kaplanmıştır. Binanın kalın ahşap doğramaları beyaz renkle boyanırken demir parmaklıklar ve kapılar lacivert renkle boyanarak kontrast yaratılmıştır.²⁴⁸

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

SANTUR, Fikri - [MORTAŞ] Abidin, “ Melek Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12 : İstanbul 1932, s.311-316.

²⁴⁸ SANTUR, Fikri - [MORTAŞ], Abidin: “ Melek Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1932, s. 312.

CEMİL BEY EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 17

Plan No : 32-33

Resim No : 35-37

Yapı Sahibi : Cemil Bey ve Ailesi

Mimar : Abidin [Mortaş]

Yeri : Laleli

Tarihlendirme : 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum, zemin ve normal kattan oluşan bitişik nizamlı müstakil binanın sokak cephesine kabul mekânları arka cephesine mahrem odalar planlanmıştır. Ana cephenin sol tarafına yerleştirilmiş bina kapısına iki merdivenle ulaşılmaktadır. Zemin kata antrenin sonundaki dört merdivenle girilmektedir. Zemin kat dairesinin daire kapısı sofa şeklinde düzenlenmiş ve kol halinde girişin solundan arka cepheye devam ettirilen hole açılmaktadır. Giriş cephesindeki iki odanın dışında arka cephede bir odası daha bulunan bu katta arkaya devam eden koridora mutfak, banyo ve tuvalet planlanmıştır.

Üst katta çıkılan merdivenler sofaya açılmaktadır. Ana cepheye geniş salon ve oturma odası, arka cephenin köşesine yatak odası planlanmıştır. Banyo, tuvalet ve mutfak sofadan arka cepheye doğru devam eden koridora açılmaktadır.

Zemin ve birinci katta bulunan mutfak ve yatak odasının önüne geniş balkon yapılan binanın planı esas cepheden okunabilmektedir. Bu cepheye bakıldığında müstakil evin üst katının kabul mekânlarına ayrıldığı ve daha özenle ele alındığı anlaşılmaktadır. Birinci katta salonun beden duvarından dışa taşırılması odanın önemini vurgulamaktadır. Cephenin ortasına yerleştirilen kapalı çıkma, salonun aynı cephedeki oturma odasından ayırt edilmesini sağlamaktadır. Müstakil binanın zemin kat salonu esas cephe

düzenlemesine bağlı şekillenmiş ve salonun köşesi bina girişine doğru yuvarlatılmıştır.

Mimarisi : Eğimli arsa üzerine inşa edildiği bodrum katından anlaşılan binanın “ Üst ve bodrum katları yapı sahibi tarafından işgal edilmek, zemin kat› da icab›nda müstakilen kiraya verilmek üzere tanzim edilmiş, ... yapı sahibinin arzusu üzerine yemek odas›, mutfak ve çamaşırlık bodrum katta; günlük oturma, misafir, yatak odalar› ve banyo üst katta²⁴⁹ planlanmıştır.

Tüm odaların pencerelerle dışa açıldığı aydınlık binanın arka cephesinde yer alan balkonun üzeri saçaklıkla örtülmüştür. Esas cephedeki salon, üç yönü pencereli küçük kapalı çıkmasıyla Türk evindeki başodaya benzemektedir. Yapıda kullanılan sofa geleneksel Türk konut mimarlığının bir özelliğidir.

Süsleme : Sade ve gösteriştan uzak inşa edilen yapının dışa taşırılan salonu giriş cephesine hareket kazandırmış, kapalı çıkmanın saçaklığında uygulanan yatay silmeler cephe mimarisine dekoratif unsur olarak katılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yığma tekniğinde inşa edilmiş binanın ana cephesindeki çıkmanın saçaklık üstü çinko kaplanmış, banyo ve tuvaletlerde alaturka unsurlar tercih edilmiştir. Islak mekânların duvarları ise yerli beyaz çimento çini ile kaplanmıştır.²⁵⁰

Seçme Kaynakça :

[MORTAŞ], Abidin , “ Cemil Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 237-239.

²⁴⁹ [MORTAŞ], Abidin : “ Cemil Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 237.

²⁵⁰ [MORTAŞ], Abidin : A.g.m., İstanbul 1933, s. 237-238.

SEZA APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 18

Plan No : 34-35

Resim No : 38-41

Yapı Sahibi : -

Mimar : Sırrı Arif

Yeri : Rızapaşa Arsası, Mühürdar Caddesi, Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum katı olmayan bina zemin ve dört kattan oluşmaktadır. Beş daireli bu apartmanın dar cephesi 10 metre, uzun cephesi 20 metredir ve bina 200 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Giriş cephesine bahçe yapmak için bina yoldan içe çekilmiştir. Tek taraftan bitişik nizamlı binanın esas cephesi deniz manzarasına bakmaktadır.

Bina girişinden geçilen geniş antrenin açıldığı vestibulda arka mekânlara geçişi sağlayan iki basamak ile merdiven kovası bulunmaktadır. Giriş cephesini kaplayan tek daire hole açılmaktadır. Holün sol tarafında salon ve oda, karşısında diğer oda yer alırken, holün sağından koridorla arka mekânlara geçilmektedir. Koridorun sağında banyo, solunda mutfak ve tuvalet, sonunda yatak odası bulunmaktadır. Vestibuldan merdivenlerle koridora ulaşılmaktadır. Koridorun sol tarafında dört adet depo, sağ tarafında kapıcı dairesi bulunmaktadır. Kapıcı dairesi tek oda, mutfaktan oluşmaktadır ve odadan arka bahçeye çıkmaktadır.

Normal dairelerde daire girişinin açıldığı hol, çevresindeki mekânların sofası görevini üstlenmiştir. Esas cepheye yerleştirilen salon, oda ve yemek odasına holden girilmektedir. Hol koridorla sonlanmaktadır. Koridorun solundaki mutfak, ofisle yemek salonuna bağlanmıştır. Mutfığa bitişik tuvalet ve küçük oda koridora açılmaktadır. Küçük oda çamaşır veya hizmetçi odası olarak kullanılmıştır.

Planlamasında kabul kısımları esas cepheye alınırken mahrem bölgeler koridorla ayrılmış, servis kısmı da en uygun yere yerleştirilmiştir. Giriş holünün bazı odalardan metrekare olarak büyük olması dikkat çekmektedir.

Binanın ana cephesinde bulunan üç odanın ortak verandası(Bkz. **Sözlük**) camekânla kapatılarak odalar soğuktan ve sıcaktan korunmuş, aynı zamanda bina cephesinin görünümü değiştirmiştir. Verandanın açıldığı yemek salonu ve oda pencere açıklıkları ile aydınlatılmıştır.

Salonun yuvarlatılmış köşeye sahip cam kaplı veranda duvarında ve bitişiğindeki küçük odayla arasındaki camdan duvarında mekanların aydınlatılması ve manzaraya açılması amaçlanmıştır. Yemek salonu ve misafir odasının arasına küçük geçiş mekânı eklenmesi de değişik bir planlamadır.

Binanın yan cephesindeki mutfak, tuvalet ve oda, cephe duvarından içe çekilerek, havalandırılmaya çalışılmıştır. Diğer yan cephede banyo ile merdiven kovanı arasında da aynı cephe anlayışı hakimdir.

Mimarisi : Tamamında aydınlık ve havadar olma özellikleri aranan binanın bahçe duvarında beton kısmın üstüne yatay demir korkuluklar eklenmiştir. Bahçe kapısı yükseklik ve biçim olarak bahçe duvarıyla aynıdır. Giriş kapısının üzerine saçaklık yapılmış, zemin daire ile giriş kapısı arasına kademeli kesik hatlara sahip çıkıntı duvarı yerleştirilmiştir. Bu duvara uygulanan yuvarlak biçim de girişin görüntüsünü etkilemektedir.

Süsleme : Aynı dönemde inşa edilen dar yüzlü standart evlere göre farklılıklar gösteren beş katlı apartmanda süsleme unsurları kullanılmamasına rağmen cephede farklılık yaratılmıştır. Tamamen camlarla kaplandığı için güneş ışığını yansıtan bu bina, yoğun cam kullanımı, giriş kapısı yanındaki duvarda uygulanan biçimi, bahçe duvarı parmaklıklarının görünümü ile dekoratif unsurlara ihtiyaç duymadan değişik cephe düzenlemesi yapılabileceğinin değişik ve güzel örneklerinden biridir.

Sade, kütleli ve geometrik hatlara sahip binanın pencerelerinde geometrik biçimler tercih edilmiş, pencerelerle kat aralarındaki yatay beton frizlerde uyum aranmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın cephesi renkli sıva ve camlarla kaplanmıştır.

Seçme Kaynakça :

ARİF, Şerr, “ Seza Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 6, İstanbul 1933, s. 165-170.

CEYLAN APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 19

Plan No : 36-38

Resim No : 42-46

Harita No : 4

Yapı Sahibi : -

Mimar : Sedat Hakkı Eldem

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No.27, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 48 Pafta, 521 Ada, 1 Parsel.

Tarihlendirme : 1933

Rölöve Mimar : Sedat Hakkı Eldem

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Bodrum, zemin, beş kat ve içe çekilmiş altıncı kattan oluşan 29,10 metre yüksekliğindeki bina, 233,85 metrekarelik arsayı kaplamaktadır. Toprak seviyesi altındaki bodrum katta kalorifer odası, asansör makineleri, su deposu, depolar ve zemin kattaki dükkanın kullanım mekânı bulunmaktadır.

Zemin kat, dükkanların bulunduğu kattır. Doğu cephedeki bina girişi cephenin ortasına yerleştirilmiştir. Kapının açıldığı antreden merdivenlerle varılan holün sonunda merdiven sahanlığı bulunmaktadır. Sahanlığın sağındaki merdiven kovanı dairesel biçimdedir. Binanın köşe noktasına yerleştirilen büyük dükkanın giriş cephesinde kendi kapısı bulunmaktadır ve Taksim bahçesi tarafına asma kat yapılmıştır (Zemin katta dükkanları genişletmek için asma katlar eklenmiştir.). Bu alandan kapı ile ofise ve ofisten arkasındaki mekâna geçilmektedir. Ofisin karşısında tuvalet ve duş bulunur. Bu mekânları kapıcı kullanmaktadır. Duşun yanındaki çöp borusu üst katlara bağlanmıştır. Binanın Taksim Bahçesi tarafında köşeye alınan hizmet kapısından ofisin yanındaki servis merdivenlerine ulaşır. Servis merdivenleri merdiven kovanına bitişiktir. Bina kapısının diğer yanındaki küçük asma katlı dükkanın yanında bar kapısı bulunmaktadır. Merdivenlerden geçildiğinde antreye oradan da bodruma inilen merdivenlerine ulaşılmaktadır. Merdiven

kovasının arkasındaki asansör boşluğunun yanında balkona çıkış yer almaktadır.

Zemin katta başlayan hizmet merdiveni asma kata kadar devam edip burada yıkama ve kurutma makinelerinin olduğu çamaşırlık mekân'na ulaşmaktadır. Bodrum katta yer alan su deposunun diğeri çatı katın ortasındaki yüksek kule içindedir.²⁵¹

Normal kat planına bakıldığında oldukça geniş dairelerle karşılaşılır. Her katta tek daire bulunan binada düzgün olmayan arsaya uygun planlamaya gidilmiştir. Çekme kat (Bkz. **Sözlük**) dışında hepsi aynı metrekarede olan dairelere dairesel planlı merdiven kova'sına açılan kapıdan girilir. Kapı sekiz köşeli hole bağlanmıştır. Hol etrafındaki odaların ortak kullanım mekânı olduğu için sofa görevini üstlenmektedir. Beş kapı ile etrafına bağlanan hol, girişin sağındaki kapı ile servis koridoruna açılır. Gardırobun bulunduğu koridorun sağına merdiven duvarına bitişik hizmetli tuvaleti ve duş yerleştirilmiştir. Tuvaletin yanındaki dolap ve çöp borusu servis merdivenine bitişiktir. Servis merdiveni hizmetlilerin kullanımı için düşünülmüştür ve yanında hizmetçiye ait oda bulunmaktadır. Tuvaletin karşısındaki ofisin ardında diğerk hizmetli odası bulunmaktadır ve ofisten yemek salonuna geçilmektedir. Yemek salonu güneybatı cephede yer almaktadır ve önündeki küçük salonla arası açık bırakılmıştır. Hole kapıyla açılan küçük salon diğerk kapı ile büyük salona bağlanmıştır. Cephenin köşesini kaplayan büyük salonun hole açılan kapısı, daire girişinin karşısındadır. Sekizgen holün solunda büyük salonun ardına üç adet oda planlanmıştır. Binanın giriş cephesini kaplayan odalardan salona bitişik olan oturma odasıdır ve holden girişi vardır. Bunun yanındaki oda çocuk odası, köşedeki ise ebeveyn yatak odasıdır çünkü iki birimli bu odaya banyodan da girilmektedir. Holün solunda girişe açılan son kapı yatak odalarının kullandığı koridora geçişi sağlamaktadır. Koridorun sonunda geniş banyo-tuvalet-duş yer alırken merdivene bitişik küçük bir tuvalet daha bulunmaktadır.

²⁵¹Eldem, Sedad Hakkı :“ Ceylan Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11, İstanbul 1933, s. 341.

İçe çekilmiş altıncı katta daha küçük daireyle karşılaşmaktayız. Dairesel merdiven kovanının ulaştığı daire girişi, diğer dairelerin aksine sekizgen yerine altıgen hole açılmaktadır. Holün sağındaki kapıdan servis koridoruna girilmektedir. Tuvalet ve duş merdiven kovanına bitişiktir. Bu kısmın ardında çöp borusu ve dolap yer alır. Servis merdivenine bitişik geniş kiler, alt kat odasının yerine planlanmıştır. Mutfağın yanına ofis yerine oda yapılmıştır. Köşedeki büyük salonla giriş cephesindeki oturma odası arasındaki kapı kaldırılarak tek mekân elde edilmiştir. Giriş cephesinde alt katların planlaması tekrar edilmiştir.

Geniş dairelerden oluşan binanın kat planlarına bakıldığında; köşeye salon, doğu cephesine yatak odaları, manzaraş güzel olan batı cephesine kabul mekânları ve servis alanları planlanarak yapının üç bölüme ayrıldığı görülmektedir. Dairelerde en önemli ve en özel oda daire girişinin karşısındaki salondur. Başoda konumundaki salon binanın sivri ucuna yerleştirilmiş ve pencerelerle üç cepheye açılmıştır.

Binanın cephelerine bakıldığında Pertev Apartmanı'nın daha yalın haliyle karşılaşmaktayız. Yakın tarihlerde ve yakın arsalarda inşa edilen bu iki evde arsa koşulları, manzara ve güneş dikkate alınarak planlamaya gidilmiştir.

Zemin katta dükkanların ve bina kapılarının üzerine yerleştirilen markiz(Bkz. **Sözlük**), Osmanlı ve Türk mimarlığında pek kullanılmamıştır. Markiz, dairelerin zemin kattan dışarı taşırılması sonucu elde edilmiştir. Türk mimarisinde sundurma olarak adlandırılan bu kısım dükkanların önünü yağmurdan korumaya yaramaktadır. Binanın markiz olarak adlandırabileceğimiz çıkıntı kısmının altı elektrikli ve cam kaplıdır.

Ceylan Apartmanı'nda hareketli dış cephe anlayışı hakimdir. Binanın köşe cephesinde yer alan salonun üç cepheye bakan toplam sekiz penceresi vardır ve bunlardan üçü sivri cephede bulunmaktadır. Geniş cephelerin her ikisinde cepheden dışarı taşırılan ve içeri çekilen mekânlarla hem hareket

sağlanmış, hem de ışık-gölge elde edilmiştir. Bina cephesinden içe çekilmiş çocuk odasına eklenen balkon beşgen biçimlidir. Binanın cephesinde damlalıklar dışında kesintisiz devam eden yatay kordonlarla dikey pencereler uyum sağlamıştır.

İnşa edildiği dönem göz önüne alındığında etkileyici yüksekliğe sahip binada cephenin tamamında denge aranmıştır. Dikeyliğin cephe görünümünün olumsuz etkilemesini engellemek için mimar tüm cephelere yatay pencere açıklıkları yerleştirmiştir.

Mimarisi: Cadde ile sokağın kesiştiği köşeye inşa edildiğinden üzerinde bulunduğu arsaya uyularak planlanan Ceylan Apartmanı, köşe apartmanı olmanın getirdiği özellikleri planlamasında taşıyan geniş ve lüks dairelerden oluşmaktadır. Köşe cephesi sivri olan yapıya giriş, geniş yan cepheden verilmiştir. Havadar ve bol güneş alan, üç cepheli binada Taksim bahçesi tarafına ve köşe noktaya kabul mekânları, doğu cephesine yatak odaları planlanmıştır. Servis mekânlarının yemek salonu tarafında olması gerektiğinden hizmetli kısmı da manzaralı cepheye planlanmıştır.

Binada, mekânlar işlevlerine göre kesin hatlarla birbirinden ayrılmıştır. Bir ailenin ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayan dairelerde arsanın olumsuz biçimi, planlama incelikleri ile bertaraf edilmiştir.

Başoda konumunda olan salona yerleştirilen sütunlar mekânı iki bölüme ayırmıştır. Sütunlar normal katların büyük salonlarında sekiz , küçük salonla yemek salonu arasında iki tane olmak üzere fazlaca kullanılmış ve sadece küçük salon duvarına bitişik olanlar arasına kapı açılmış, diğerlerinin araları kemer şeklinde bırakılmıştır. Çatı katında giriş aksına dört sütun yerleştirilerek merkezîyet vurgulanmıştır.

Hizmet kısmına giriş, hizmet merdivenine açılan ayrı kapı ile sağlanmaktadır. Binada âdetâ Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ndeki zengin ailelerin evlerinde uygulanan planlama tekrarlanmıştır. Osmanlı

İmparatorluğu Dönemi'nde çalışanların kullandığı ve esas binadan ayrı olan binalar (*bağıl*) (Bkz. **Sözlük**) vardır. Bağlı düşüncesi değişik planlamayla uygulanmıştır. Hizmet mekânlar› binan›n cephesinden içe çekilerek cephede hareket elde edilmiştir. Hizmetçi odasına ve mutfığa tek parça pencereler yerleştirilerek mekânlar aydınlık hale getirilmiştir.

Tüm odaların pencerelerle dışa açıldığı aydınlık ve havadar binada giriş holünün iki yanına açılan aydınlık pencereleri ile koridorlar da aydınlatılmıştır. Hizmet kısmının, mahrem alanların ve kabul mekânlarının birbirinden ayrıldığı binada konfor ve modern mimarinin kolaylıklar› kullanılarak dönemi için örnek olacak önemli bir eser yaratılmıştır.

Süsleme : Cephelerinde süsleme program› kullanılmayan sade hatlara sahip binadır. Pencereleri, odaların cepheden dışa taşırılması veya içe çekilmesi, çokgen balkonlar›, ayn› odaya ait pencereler arasındaki dikey yivleri ile binanın cepheleri hareketlendirilmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme iskelete sahip binan›n zemininde yapıyı taşıyan beton ayaklar, arsa seviyesinden 3-4 metre derinde bulunan zemin kesmesinin içerisine gömülmüştür. İçi boş bloklardan oluşan zemin alt›nda istinat duvarlar›, bloklar›n aralıklar› mesafe mesafe betonarme ile doldurularak yapılmış, böylece bodrum katın rutubet yapması engellenmiştir.

252

Kırmızı seramik karolarla döşeli teras kat içeri çekildiğinden önüne yatay demir korkuluklar yerleştirilmiştir. Terasta rutubeti engellemek için iki kat Ruberoit(Bkz. **Sözlük**) ve Hydroteks ile yalıtım yapılmıştır. Dış sıvası ve içerdeki kolonlar› mermer sıval› binada, zemin katta kolonlar 6, 4, 2 cm.lik mermer ile kaplanmıştır.²⁵³

Binanın giriş kapıları demir ve nikel kaplı demirden yapılmıştır. Kapının üzerine şeritler halinde demir şebeklerin yerleştirildiği görülür. Binanın giriş

²⁵² Eldem, Sedat Hakk› : A.g.m., İstanbul 1933, s. 341.

²⁵³ Eldem, Sedat Hakk› : A.g.m., İstanbul 1933, s. 344.

kapısının karşısındaki duvar boydan boya aynayla kaplanmıştır. Zeminin beyaz mermerle kaplanması ve duvarların açık yeşil renkte cilalı alçı sıvasıyla kaplanması girişi hem daha büyük hem de daha ferah göstermiştir. Binanın merdiven korkulukları tel örgü olup basamaklar beton iskelet üzerine som mermerdir. Kat sahanlıklarında ve merdivenlerde mermer döşeme tercih edilmiştir. Duvarlarda diz hizasına kadar ştuko lustro(Bkz. **Sözlük**) yapıp, üst kısım ve tavanda tutkallı boya kullanılmıştır.²⁵⁴

Yuvarlak planlı kabine sahip asansörünün madeni çerçevesi ve camı İtalya'da özel olarak yapılmıştır. Asansörün kat kapılarında ve çerçevesinde, merdiven korkuluklarına uyması için, tel örgü tercih edilmiştir. Düğmeler, nikel kaplı saç levha arkasına yerleştirilmiştir.²⁵⁵

Daire kapılarının iki yanına iki eşit camdan oluşan ince uzun dikdörtgen panolar eklenmiştir. Holden büyük salona geçişi sağlayan cam kapı üç bölümlüdür ancak sadece ortadaki bölüm kapı işlevindedir. Mimar bu kısmı cam duvar şeklinde tasarlayarak kapıdan giren kişinin ilk sütunlu salonu görmesini sağlamıştır.

Dairelerde büyük salon, küçük salon, yemek odası ve yatak odaları parke; giriş holü mermer; mutfak, ofis, hizmet koridoru ve banyo ise fayans döşelidir. Büyük salonda ve yemek odasında gizli ışık için çift tavan yapılmıştır. Bu amaçla tavana aydınlatma tesisatının yerleştirileceği yuvarlak düzenleme açılmıştır. Tavandaki yuvarlak kısım, Avrupa Barok mimarisindeki pencerelere benzemektedir.

Dairelerdeki iç kapılar, yatak odalarında kontrplak, salonlarda ve holde iki taraflı karaağaç kaplamadır. Çok camlı kapılar ve pencere tokmakları özel çizim üzerine yapılmıştır.²⁵⁶

²⁵⁴ Eldem, Sedat Hakkı : A.g.m., İstanbul 1933, s. 334, 335.

²⁵⁵ Eldem, Sedat Hakkı : A.g.m., İstanbul 1933, s. 335.

²⁵⁶ Eldem, Sedat Hakkı : A.g.m., İstanbul 1933, s. 345.Bkz.

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara 1980.

ELDEM, Sedad Hakkı, “ Ceylan Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11, İstanbul 1933, s.331-346.

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

DOKTOR ZİYA ZEREN KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 20

Plan No : 39-40

Resim No : 47

Yapı Sahibi : Doktor Ziya Zeren

Mimar : Abidin Mortaş

Yeri : Tramvay Caddesi, Bahariye, Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1935

Durumu : Yıkılmış

Plan : 9 Metre eni, 15,60 metre derinliği olan 140 metrekarelik binada tüm katlar aynı planlamayla inşa edilmiştir. Bodrum, zemin ve iki kattan oluşan binanın giriş kapısı uzun antreye açılmakta, antrenin sonundaki kapı ile bodrum kata inilen merdiven kovalasına geçilmektedir. Antrenin sağ tarafındaki daire kapısının açıldığı hol, giriş cephesindeki geniş salona bağlanmaktadır. Arka cepheye devam eden koridorun sol tarafına mutfak, hizmetçi odası, bu odanın karşısına banyo, tuvalet ve arka cepheye iki yatak odası planlanmıştır. Zemin kat mal sahibinin işyeri olmasına rağmen normal kat plan kuruluşuna sahiptir.

Birinci ve ikinci katlarda da aynı planlama uygulanmış sadece bu katlara merdiven payı eklenince ana cepheyi kaplayan salon daha büyük planlanmıştır.

Mimarisi : Bodrum katın sadece havalandırma pencerelerinin görüldüğü binada bitişik nizam olmanın verdiği dezavantajlar yenilmeye çalışılmış, bu nedenle mutfak, hizmetçi odası ve yatak odaları planlamada içeri çekilerek havalandırılmaları sağlanmıştır. Banyo ve holün bulunduğu cephede iki mekânın önüne havalandırma bahçesi yapılmıştır. Havalandırmaya açılan geniş pencere ile koridor da havadar ve aydınlık mekâna dönüştürülmüştür.

Ana cephede birinci ve ikinci katların salonu cepheden dışarı taşırılarak oda genişletilmiş ve bu durum ana cepheye hareket unsuru katmıştır. Çıkmanın bir bölümüne küçük balkon eklenmiştir. Bu görünümüyle yanındaki Doktor Zeki Zeren Evi ile uyum sağlayan binada arka cephedeki iki yatak odasının ortak kullandığı balkon, bahçe manzarasına açılmaktadır.

Süsleme : Süsleme unsurlarının kullanılmadığı, cepheleri sade binanın üç yönlü kapalı çıkmasında pencereler bulunmaktadır. Giriş cephesinde pencereler cepheyi enine bölerek görünüşe etki etmiştir. Mimar binanın yataylığını vurgulamak için bu cephe anlayışını tercih etmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın dış sıvasında terranova ve taraklı (Bkz. **Sözlük**) mermer tercih edilmiştir.²⁵⁷

Seçme Kaynakça :

MORTAŞ, Abidin, " Doktor Ziya ve Doktor Zeki Kira Evleri ", **Arkitekt Dergisi**, S.10, İstanbul 1935, s.281-284.

²⁵⁷ Mortaş, Abidin :“ Doktor Ziya ve Doktor Zeki Kira Evleri ”, **Arkitekt Dergisi**, S.10, İstanbul 1935, s. 281.

CİLİ KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 21

Plan No : 41

Resim No : 48-50

Yapı Sahibi : -

Mimar : Zeki Sayar

Yeri : (Gümüşsuyu-Kabataş arası) Taksim.

Tarihlendirme : 1930-1936

Durumu : Yıkılmış

Plan : Giriş cephesi 11,40 metre, derinliği 22,07 metre olan bina yaklaşık 251,5 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Binanın üzerinde bulunduğu arsa eğimli bir sırt olduğundan giriş cephesinden dört , arka cepheden altı daire görülmektedir. İki daire giriş cephesinde sokak seviyesinin altında kalmaktadır. Binanın arka cephesi Çengelköy'den köprüye kadar geniş manzaraya açılmaktadır.

Manzaranın arka cepheye düşmesi nedeniyle binanın planlamasında değişikliğe gidilmiş ve bina manzaraya göre planlanmıştır. Arka cephe kabul mekânlarının yerleştirildiği cephe olmuş ve giriş cephesine de yatak odası, banyo, hizmetçi odası gibi ev halkının günlük mekânları planlanmıştır. Dairelerde kabul mekânları, günlük mekânlar ve servis mekânlarının yerleştirilmesinde titiz davranılmıştır. Mahrem bölgeler kabul kısımlarından kapı ve koridor yardımıyla ayrıırken aynı planlama servis kısımlarında da uygulanmış, hatta servis mekânlarından merdivenlere ayrı çıkışlar verilmiştir.

Mimari planlamanın manzaraya göre tasarlandığı ayırık nizamlı apartmanın bodrum katının sokak tarafına kömürlükler ve kalorifer dairesi yerleştirilmiştir. Zemin katta bina kapısından geçildiğinde geniş antreye ulaşılmaktadır. Antrenin solundaki kapı ile kapıcıya ait oda, tuvalet ve mutfakın açıldığı küçük hole girilmektedir.

Zemin kat dairesi deniz cephesine göre planlandığından önemli mekânlar arka cepheye alınmıştır. Daire kapısının açıldığı hol oldukça geniştir ve solundaki kapıdan servis mekânlarının koridoruna geçilmektedir. Ofis ve mutfakın yer aldığı koridordan merdivenlere çıkılmaktadır. Servis koridorundan yemek salonuna servis yapılmaktadır. Holün karşısındaki yemek salonu ve salon deniz cephesine bakmaktadır. Burada iki odanın önüne geniş balkon yapılmıştır. Büyük salondan holün sağ tarafına alınan küçük salona geçiş vardır. Holün sağındaki küçük salon büyük salona kemer şeklinde açıklıkla bağlanmıştır. Küçük salona bitişik vestiyer, küçük tuvaletin dışardan görünmesini engellemektedir. Hol, ana cepheye uzanan koridora kapıyla bağlanmıştır. Koridorun sağında banyo ve iki yatak odası vardır. yatak odalarından büyük olan giriş cephesini kaplamaktadır.

Normal katlar merdiven payının eklenmesiyle oldukça genişlemiştir. Dairelerde servis kapısından geçilen koridor üzerinde mutfak ve ofis görülmektedir ve koridorun sonunda yemek salonuna açılan kapı yer almaktadır. Mutfakın karşısındaki kapıyla geniş hole geçilmektedir. Holün açıldığı yemek salonu ve büyük salon deniz cephesini kaplamaktadır ve yanında küçük salon bulunmaktadır. Küçük salona bitişik vestiyerin ardında tuvalet yer alır. Holden ana cepheye geçilen koridor üzerine iki yatak odası planlanmış ve koridor, giriş cephesinde devam ederek hole dönüşmüştür. Giriş cephesinde bulunan hizmetçi odası, hizmetçi tuvaleti, banyo ve büyük yatak odası aynı hole açılırken, holden merdivenlere ayrı çıkış verilmiştir.

Mimarisi : Bitişik nizamda inşa edilmediği için tüm cephelerine özen gösterilen binanın giriş cephesine bakıldığında yatak odalarının bina duvarından biraz taşırılarak üç yönden pencerelerle kapandığı görülür. Bina cephesinden taşma yapan kısım tüm katlarda devam etmiştir. Yatak odası giriş cephesindeki diğer odalardan daha önemli olduğu için planlamada belirtilmiştir. Son katta çıkmanın üzerine binadan bağımsız küçük saçaklık yapılmıştır. Hizmetçi odasına açılan küçük dikey pencere ile banyonun yatay penceresi giriş cephesine değişik görünüm verirken odaların cephede birbirinden ayırt edilmesini de sağlamıştır. Giriş cephesinde yatak odası

kapalı çıkma şeklinde bina cephesinden dışa taşırılmış, banyo ise yatay küçük pencere ile havalandırılmıştır.

Binanın yan cephesindeki hizmetçi odası ile mutfak arasına planlanan merdiven sahanlığı içe çekilerek merdivenler pencerelerle aydınlatılabilmektedir. Mutfağın ve hizmetçi odasının duvarı yatay beton plaklarla desteklenmiştir. Küçük salon deniz cephesi duvarına devam eden köşeli penceresi ile manzaraya açılmıştır. Deniz cephesindeki yemek salonu ve büyük salonun pencereleri giriş cephesinde bulunan odaların pencerelerinden daha geniş tutulmuştur. Bu iki odanın önündeki üç direkli balkon, çatıda kullanılan demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Saçaklığı olmayan bina etrafı demir parmaklıklarla çevrili terasla sonlanmıştır.

Küçük, kütsel, geometrik hatlı binanın beton bahçe duvarının üzerine ızgara biçimli demir şebekeler konulup üstü yine betonla tamamlanmıştır. Bahçe kapısından bina kapısına giden yol üzerine yapılan markiz/sundurma yapılmıştır. Binanın giriş kapısı ile bahçe kapısının geometrik kurgusu aynıdır ve giriş duvarındaki yuvarlak biçimlemeyle giriş hareketlendirilmiştir.

Süsleme : Dekoratif unsurların kullanılmadığı binada bahçe duvarı, bahçe kapısı ve bina kapısının demir şebekelerinde aynı desenin kullanılması, markiz yapılması, giriş kapısının yan duvarındaki yuvarlak desen, giriş cephesindeki değişik pencere şekilleri giriş cephesine hareket katmaktadır. Yalın cephe anlayışının hakim olduğu binada en azla en iyi görünüm yaratılmaya çalışılırken modern çizgilerin yakalanması da amaçlanmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme binanın dış sıvası gri renkli edelputzdur. (Bkz. **Sözlük**) Yatak odasının çıkması ise taraklı mermer sıvayla kaplanmıştır. Koridorlarda, banyo, tuvalet, mutfak ve ofisin zemininde mozaik karo kullanılmış, dairelerin holünde ve bina antresinde mermer kaplama tercih edilmiştir. Lüks binada kalorifer, sıcak-soğuk su tesisatı, elektrik ve zil tertibatı da mevcuttur.

Seçme Kaynakça :

SAYAR, Zeki, “ Cili Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1936, s.1-6.

İKBAL KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 22

Plan No : 42-43

Resim No : 51-53

Yapı Sahibi : -

Mimar : Zeki Sayar

Yeri : Bahariye Caddesi, Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1936

Durumu : Yıkılmış

Plan : 8,25 x 18,85 metre ölçülerindeki ayrı ayrı nizamlı bina 155 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Bodrum, zemin ve normal kattan oluşan binanın kabul mekânları kuzeydedir. Yatak odaları güney cepheye bakan binanın girişi batı cephesinde yer almaktadır.

Batı cephesindeki bina girişinden merdiven kovanının bulunduğu antreye geçilir. Antre kapı ile geniş hale bağlanır. Caddeye bakan dar cephedeki salon ve yemek odasına holden girilir ve bu mekânlar merdivenlerin sol tarafındadır. Giriş kapısının karşısındaki ofis bitişiğindeki mutfaka kapı ile bağlanmıştır. Merdivenlerin sağındaki küçük tuvalet hol üzerindeki son mekândır ve sağ taraftan arka cepheye uzanan koridora geçilmektedir. İnce uzun koridorun sağında iki yatak odası, solunda banyo ve diğer yatak odası bulunmaktadır.

Birinci kat planına bakıldığında aynı planlamanın tekrarlandığı görülmektedir. Her iki katta yatak odalarının önüne geniş balkon yapılmıştır. Zemin kat terasından merdivenlerle bahçeye inilmektedir. Her katına tek daire planlanan binanın ana cephesi düzgün olmadığından (inşa edildiği arsaya bağlı) salon ile yemek odasının biçimlenmesi bu durumdan etkilenmiştir.

“ Arsanın cephe tarafında bir münharif teşkil etmesi, yanındaki arsanın da henüz inşa edilmemiş olması ve yanındaki yolun 9 metrodan daha dar

olması bu yol üzerine çıkıntı yapmaya müsaade etmediğinden planı bu çarpıklığa uymaya icbar etmiştir. Bu inhiraf ancak birinci katta biraz tadil edilebilmiştir.”²⁵⁸

Kabul mekânları'nın kuzey cepheye, mahrem alanları'nın güney cepheye planlandığı binanın servis alanları iki cephenin arasına yerleştirilmiştir. Birinci kat salonu ana cepheden 75 cm. dışa taşırılarak mekân biraz hareketlendirilmiştir. Başoda işlevini kazanan odanın önündeki pencerenin içbükeyliği dikkat çekmektedir. Salonun yanındaki yemek odasının önüne demir parmaklıklı küçük süs balkonu eklenmiştir.

Mimarisi : Bodrum katı depo ve kömürlük olarak kullanılan binanın zemin ve birinci kat plan kuruluşu aynıdır. İki katta hol-koridor düzenlemesi görülmektedir. Yemek salonu ve salon gürültünün daha çok olacağı cepheye yerleştirilmiş, yatak odaları ise güney cepheye bakan bahçe tarafına alınmıştır. Her katı ayrı ailenin kullanacağı şekilde planlanan binada kabul mekânları ve mahrem alanlar birbirinden ayrılmıştır. Mutfak ile banyo arasında boşluk bırakılarak iki mekân pencerelerle aydınlatılmış, koridora açılan pencere ile de koridor aydınlatılmıştır. Banyoya bitişik yatak odasının duvarına baca genişliğince geniş gömme dolap yapılmıştır.

Zemin katta arka cepheye yerleştirilen yatak odalarından biri cepheden dışa taşırılmıştır ve önüne teras yapılmıştır. İki köşesinde yuvarlak beton direk olan geniş teras arka bahçeye açılmaktadır. Birinci katta balkonun üzeri açık bırakılarak buraya yatay beton silmeler yerleştirilmiştir. (Bu düzenlemenin ayrıntıları “ **Yapı Malzemesi ve Tekniği** ” bölümünde anlatılmıştır.)Terasa, cepheden dışa taşırılan yatak odasından çıkılmaktadır.

Giriş cephesinde merdiven duvarına dikey küçük kare pencereler açılarak merdiven kovası aydınlatılmıştır. Cephedeki tüm pencereler tek kanattır ve üzerlerine güneşten korunmak için jaluziler yapılmıştır.Modern hatlara sahip binanın kuzey cephesi yan cephelerin genel görünümünden

²⁵⁸ Sayar, Zeki :“ İkbâl Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.10-11, İstanbul 1936, s.297.

farklıdır. Bu cephede modern tarzın aksine geleneksel Türk evi görünümü hakimdir. Giriş cephesindeki modern ve sade çizgiler, jaluzi ve demir parmaklıkların sadeliğiyle tamamlanmıştır. Jaluzilerde bina cephesiyle uyumlu ağaç rengi kullanılmıştır. Bina girişinin üzerinde giriş saçaklığı bulunmaktadır. Kütleselliğin ve yataylığın hakim olduğu modern çizgili ev güneş, ses ve çevre koşullarına göre planlanıp inşa edilmiştir.

Süsleme : Modern çizgilere hakim binada dekoratif unsur kullanılmamıştır. Binanın cepheleri balkon ve pencerelerle hareketlendirilmiştir. Merdiven boşluğunu aydınlatan pencerelere dekoratif vitray süslemeleri yapılmıştır.

Vitraylarda dekoratör Mazhar Nazım imzası vardır. Camlara uygulanan vitraylarda binanın gri rengiyle uyumlu mavi renkler kullanılmış ve sade desenler tercih edilmiştir. Güneşin etkisiyle gündüz merdiven boşluğu mavi-yeşil ışıqla aydınlatılırken geceleri merdiven lambası dışarıya aynın görünümü yansıtmaktadır.²⁵⁹

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Tam betonarme olarak inşa edilen sağlam binanın iç bölmeleri yarım tuğlayla örülmüştür. Dış sıvası açık çimento renkli edelputztur ve korkuluk duvarından görülmeyen çatışın kiremit kaplıdır.

Terasın betonarme döşemesi üzerine yerleştirilen bağlantısız plaklar köşelerdeki tamponlara / direklere oturtulmuştur. (daha detaylı bilgi için Bkz. “ İkbāl Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, 10-11 : 298.) Terasın üzeri 5 cm. kalınlığındaki betonarme ve mozaik kaplı plaklar dizilerek örtülmüştür. Bina korkulukları ise 12 numara çinkoyla kaplanarak düz yüzeylerin su geçirmesi engellenmiştir.²⁶⁰

Seçme Kaynakça :

SAYAR, Zeki, “ İkbāl Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.10-11, İstanbul 1936, s.297-300.

²⁵⁹ Sayar, Zeki :“ İkbāl ... “, İstanbul 1936, s. 298.

²⁶⁰ Sayar, Zeki :“ İkbāl ... “, İstanbul 1936, s.298.

DEMİR APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 23

Plan No : 44-48

Resim No : 54-56

Harita No : 5

Yapı Sahibi : -

Mimar : -

Yeri : Yeni Yol Sokak, Vişnezade Mahallesi, No : 20, Beşiktaş.

Kadastro Paftası : 72 Pafta, 1253 Ada (eskiden 721 Ada), 15 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmamış

Planı Yüksekliği 15,50 metre, derinliği 18 metre olan bitişik nizamlı bina, 230 metre karelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Bodrum, zemin, dört normal kat ve bir çekme kattan oluşan apartmanda her kata iki daire planlanmıştır.

Binanın bodrum katı dokuz kömürlük, kapı odası ve tuvaletten oluşmaktadır. Merdiven sahanlığının açıldığı koridorun solunda, girişi koridora açılan bir numaralı daire yer almaktadır. Koridora bağlı salon esas cepheye planlanmıştır. Salona bitişik duş-tuvalet koridora açılmaktadır. Koridor arka cephede kare hol şeklini almış ve arka cephedeki mutfak ile odaya bağlanmıştır. Daire boyunca uzanan koridor arka cephede zemin kata çıkılan merdivenlere ulaşmaktadır. Bodrum katın ikinci dairesi merdivenlerin sağındadır. Daire girişi geniş hol, hol de çift kanatlı kapı ile esas cephedeki salona açılmaktadır. Daire girişinin karşısındaki kapı yan cepheden arka cepheye uzanan koridora bağlanmıştır. Salona bitişik duş-tuvalet koridordan girilmektedir. Koridorun sonundaki mutfaktan bitişindeki odaya geçilmektedir. Hol, salon dışında, girişin solundaki sandık odasına açılmaktadır.

Birinci kat iki dairelidir ve daireler merdiven sahanlığına açılmaktadır. Üç numaralı daire merdiven sahanlığının solunda yer almaktadır. Daire girişinin açıldığı uzun koridor esas cephedeki salona geçişi sağlamaktadır.

Salon bitişindeki oda ile esas cephede yer almaktadır ve bu iki mekândan birbirine geçilmektedir. Salona bitişik banyo, koridora açılırken koridor arka cephede hol biçimini almıştır. Arka cephedeki mutfak ve yatak odasına ayn› holden girilmektedir. Birinci kattaki dört numaralı daire, sahanlığın sağındadır. Daire girişi, etrafındaki odaların ortak kullanım alanı olan, geniş hole açılmaktadır. Esas cephedeki salon, girişin solundaki oda ve yatak odas› ile ilişkilendirilen hol, yan cephe boyunca arka cepheye doğru koridor şeklinde devam eder.

İkinci katta beş ve altı numaralı daireler bulunmaktadır. Dairelerin plan›ndaki tek fark beş numaralı dairenin esas cephedeki salonu tek mekan olarak planlanmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü katlar ayn› planlamaya sahiptir.

Çekme kata merdiven sahanlığından geçilen holden girilmektedir. Hol kapı ile antreye bağlanmıştır. Antrenin sağında yatak odası ve ona bitişik salon bulunur. Salon hizas›ndaki mutfak ve tuvalet-duş yan cephededir. Salon arka cephedeki balkon ile dışa açılmıştır. Tuvaletin yanından ve sahanlıktan çıkılan teras esas cephenin tamamını, dairenin karşısındaki yan cepheyi ve arka cephenin büyük bölümünü kaplamaktadır. Mozaik karoyla kaplı teras, sahanlık hizas›ndan itibaren kapalı ardiye mekân› olarak kullanılmıştır.

Mimari planlamanın esas cepheye yansıdığı örnekte geniş daireler cepheye kapalı çıkma ile yansıtılmıştır. Üç yönü pencereli kapalı çıkmalarda tüm katlarda uygulanmıştır. Salon bu cepheye tek oda olarak planlandığından kapalı çıkma yanındaki pencere de salona aittir. Esas cepheye bakıldığında ikinci ve üçüncü katın kapalı ıkmas›nın pencere aralarında kendiliğinden oluşan + şekli cephe görünümünü etkilemiştir çünkü aynı kurgu küçük dairelerin aynı kat pencereleri arasında da yapılmıştır. Üçüncü katın kapalı çıkması altındaki mermer damlalık adeta ikinci kat çıkmasının saçaklığı durumundadır.

Mimarisi : Günümüzde yol çalışmaları nedeniyle bodrum katın sokak kotundan aşağıda kaldığı binanın eski fotoğraflarına bakıldığında bodrum katının yol kotunun üstünde olduğu görülmektedir. Dikeyliğin ön planda tutulduğu kütsel binada esas cephenin dikeyliği ve kapalı çıkmanın dengelenmesi için mimar yatay pencereler yerleştirerek cepheyi parçalara bölmüştür. Esas cephenin sağındaki çift kapı numaralı daireler diğer dairelerden daha geniş tutulmuştur. Bina inşa edilirken daireler eşit planlamayla oluşturulmamış, bu durum esas cephenin düzenlemesine de yansımıştır. Kapalı çıkması, sandık odası ile geleneksel Türk konut mimarlığından izler taşıyan apartman, düzgün arsa üzerine inşa edilmiştir. Daire planlarında hol-koridor birlikteliği tercih edilmiş ve tüm katlarda kabul mekânları esas cepheye alınmıştır.

Süsleme : Sade cephe anlayışına sahip binanın esas cephesindeki kapalı çıkma dışında dikkati çeken öğesi bulunmamaktadır. Pencere pervazları beyaza boyanarak esas cephenin görünümü değiştirmeye çalışılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kârgir apartman.

Seçme Kaynakça :

Beşiktaş Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

DEMİRAĞ KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 24

Plan No : 49-50

Resim No : 57

Yapı Sahibi : -

Mimar : Zeki Sayar

Yeri : (Teşvikiye’de, o dönemde yeni açılan Emlak Caddesi üzerinde), Maçka.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmış

Planı : Bodrum, beş kat ve bir çatı katından oluşan apartmanın her dairesi 310 metrekare civarındadır. Cephesi 12,5 metre, derinliği 27 metre olan arsa üzerine inşa edilmiştir.²⁶¹ Giriş cephesi Dolmabahçe Vadisi’ne bakan bitişik nizamlı binanın bu cephesine kabul mekânları arka cephesine ev halkının kullanım mekânları planlanmıştır. Giriş cephesindeki kabul mekânları ile arka cephedeki gündelik yaşam odaları arasına servis mekânları yerleştirilen apartmanın her katında tek daire bulunmaktadır.

Zemin katta binaya girilen kapının açıldığı antreden merdivenlerle ikinci kapaıya ulaşır. Bu kapının açıldığı ikinci antrenin sağında zemin kat dairesinin girişı, solunda merdiven kovası yer alır. Zemin kat dairesinin kapısı geniş hole açılmaktadır. Daire girişinin karşısında yemek salonu ve giriş cephesinde şömineli geniş salon yer almaktadır. Salon, hole kapı ile yemek odası ise kemerle bağlanmıştır. Kemer, salonla yemek odası arasında da kullanılmıştır. Holden arka cepheye devam eden koridora kapı ile geçilmektedir.

Koridorun bir yanında yemek salonuna bağlanan ofis, mutfak ve servis merdiveni sıralanırken, diğer yanında vestiyer, kiler, hizmetçi odası, tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Ofis, mutfak ve servis merdiveni birbirine kapılarla açılmaktadır. Arka cephede yer alan odalar, koridorun sonundaki sofaya

²⁶¹ Sayar, Zeki :“ Demirağ Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.1-2, İstanbul 1940, s. 1, 3.

açılmaktadır. Holü çevreleyen dört oda yatak odası olarak kullanılmıştır. Merdiven aksında olan köşe yatak odası kapı ile banyoya bağlanmıştır. Diğer yatak odalarından daha geniş olan bu oda ebeveyn yatak odasıdır. Arka cepheye konumlandırılan üç yatak odası önlerine eklenen kapalı balkon ile dışa açılmaktadır.

Normal katlarda merdiven sahanlığındaki daire kapısı geniş hol / sofaya açılmaktadır. Holün tam karşısında geniş yemek salonu yer alır. Giriş cephesinin yarısını yemek salonundan geçilen şömineli büyük salon, diğer yarısının da salondan girilen küçük salon kaplamaktadır. Holden evin arka cephesine uzun koridorla geçilmektedir. Koridorun bir yanında yemek salonuna bağlanan ofis, mutfak ve servis merdiveni, diğer yanında vestiyer, kiler, hizmetçi odası, tuvalet ve banyo sıralanmaktadır.

Demirağ Kira Evi'nin Dolmabahçe Vadisi'ni gören giriş cephesine bakıldığında, normal katların bu cephedeki odaları birbirine eşdeğer olmasına karşılık büyük salonun küçük salondan içe çekilerek önüne gömme balkon eklendiği görülmektedir. Kendisine bitişik müstakil evlere göre oldukça yüksek olan Demirağ Apartmanı'nın katları ve balkon sütunları giriş cephesine dikey görünüm katmaktadır. Mimar dikeyliği dengeleyebilmek için giriş cephesine yatay pencereler açıklıkları eklemiştir.

Mimarisi: Demirağ Apartmanı, inşa edildiği yılların modern konut mimarisinden izler taşıması yanında bazı yönleriyle geleneksel Türk konut mimarlığına da yaklaşmaktadır. Koridor sistemiyle âdeta iki bölüme ayrılan dairelerde ön bölüm selâmlık, arka bölüm harem şeklinde planlanmıştır. İki bölümün arasına servis mekânları alınmıştır.

Bina bitişik nizamda inşa edildiğinden yan cephelerdeki mekânları yeterli derecede havalandırmak adına bina beden duvarları iki yan cephede bazı odalar hizasından içe çekilmiştir. İçe çekilen kısımlarda aydınlık payı oluşmuş ve burada yer alan mekânlar pencerelerle havalandırılmıştır.

Binada sütunlu teras, pencereleri ve sva taksimatyla cephede iyi bir tesir yaratılmak istenmiştir. Dönemin belediyesi tarafından Emlak Caddesi'nin her iki tarafındaki binaların önüne üç metre genişliğinde bahçe yapmaya izin verildiğinden bu apartmana da bahçe yapılmıştır.²⁶²

Seçme Kaynakça :

Sayar, Zeki, “ Demirağ Kira Evi (Maçka)“, **Arkitekt Dergisi**, S.1-2 , İstanbul 1940, s. 1-5.

²⁶² SAYAR, Zeki : A.g.m., İstanbul 1940, s.5.

GEZİ APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 25

Plan No : 51

Resim No : 58-59

Harita No : 6

Yapı Sahibi : İsmail Fuat Minel ve hissedarları

Mimar : -

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, No : 19, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 11 Pafta, 409 Ada, 5 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Rölöve Mimar : Yüksek Mimar Mateo Kaçopulos

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Bodrum, zemin, 5 kat ve 2 çekme kattan oluşan 9 katlı bina bitişik nizamlıdır. 1 / 50 ölçeğinde rölöve planlarını çıkartılan bina 21,50 metre yüksekliğinde olup dairelerin kapladığı alan 211,50 metrekaredir. Bodrum katında dükkan bulunmayan apartman günümüzde işyeri olarak kullanılmaktadır.

Düzgün olmayan arsa üzerine inşa edilmesi binanın planlamasını etkilemiştir. Normal katlara biri giriş cephesine diğeri arka cepheye bakan iki daire planlanmıştır. 11.11.1955 tarihli ve 12659 sayılı imar kanununa bağlı olarak 17.11.1955 tarihinde binanın bodrum kat dükkanlar zemin katla birleştirilmiş, daha sonra bu katlar ayrı işyerleri olarak kullanılmıştır.

Esas cephenin sağındaki bina girişi antreye açılmaktadır. Antrenin sağından yukarı çıkılırken solundan bodrum kata inilmektedir. Binanın çokgen merdiven kovalasına asansör yuvası bitişiktir. Zemin katta giriş cephesine planlanan iki odadan merdivenlere bitişik olanı geniş salon diğeri ise yatak odasıdır. Tuvalet, banyo ile arka cephedeki yatak odası arasında yer almaktadır. Yatak odası, tuvalet ile birlikte aydınlık avlusuna bakmaktadır.

Normal kat planlarına bakıldığında her katta iki daire görülmektedir. Esas cephedeki daire yaklaşık 100 metrekare, arka cephedeki daire ise 70 metrekaredir. Esas cephedeki daireye giriş, merdiven sahanlığına açılan holden sağlanmıştır. 10 Metrekarelik hol esas cephedeki 12 metrekarelik yatak odasına çift kanatlı kapı ile açılmaktadır. Esas cephede yatak odasına bitişik 33,45 metrekarelik salonun arkasındaki 30,36 metrekarelik ikinci salona yine holden çift kanatlı kapı ile girilmekte oradan da diğer kapı ile büyük salona geçilmektedir. İkinci salon bir kapı yardımıyla diğer mekânlara bağlanmıştır. Burada küçük hole açılan banyo-tuvalet ve 13,50 metrekarelik mutfak yer almaktadır.

Arka cephedeki 70 metrekarelik daireye girilen hol 10,35 metrekaredir. Hol etrafındaki odaların ortak açılım alanıdır. Mutfak 7,20 metrekare, holün sağından girilen yatak odası 22,61 metrekaredir. Yatak odasına bitişik 16,05 metrekarelik salona holden çift kanatlı kapı ile girilmektedir. Salona bitişik 6,90 metrekarelik soyunma odası da aynı cepheye bakmaktadır. Soyunma odası ile mutfak arasındaki banyo-tuvaletin ayrı holü bulunmaktadır.

Esas cephede yer alan dairenin salonuna bitişik aydınlık avlusu, içe çekilmiş hizmet mekânlarının havalandırılmasına hizmet etmektedir. Salonun geniş pencereyle açıldığı avluya banyo-tuvalet ve mutfak da pencerelerle açılmaktadır.

Mimarisi : Düzgün olmayan arsanın verdiği imkansızlıklara göre planlanan binada dairelerin biri esas cepheye diğeri arka cepheye yerleştirilmiştir. Her iki cephe dairelerinin cephe düzenlemesi aynıdır. Binanın esas cephesinin merkezine yerleştirilen kapalı çıkma üç kat boyunca devam etmiş, dördüncü katta bu bölüm balkon olarak değerlendirilmiştir. Beşinci katta pencere önlerine küçük süs balkonları yapılmış ve çekme katlar esas cepheye küçük bir pencere ve geniş teras olarak yansımıştır. Çekme kat üzerine geniş saçaklık eklenmiştir.

Süsleme : Esas cephesinde süsleme amaçlı dekoratif unsurun kullanılmadığı çok katlı binada dikeylik hakimdir. Binanın esas cepheden dışa taşan kapalı çıkması, pencere pervazlarının beyaz renge boyanarak cephe rengiyle kontrast etki yaratılması, balkon korkuluklarının bitkisel şekillerden oluşan görünümü, katlara değişik pencere açıklıkları yapılması ve balkon düzenlemeleri dışında dekoratif unsur bulunmamaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Tam kârgir apartmanda arka cephedeki dairelerin balkonlarının ve soyunma odalarının zemini mozaik karo ile kaplanmış, duvarları plastik sıva ile boyanmıştır. Her iki cephedeki dairelerin salon, yatak odası, servis holü, daire holü plastik sıvalı ve zeminleri ahşap parke döşelidir. Arka cephedeki dairelerin mutfaklarında duvarlar fayans, zemin mozaik karo iken esas cephedeki dairelerin mutfaklarının zemini parke, duvarları plastik badanadır. Her iki cephedeki dairelerin banyo-tuvalet zeminleri mozaik karoyla kaplanmış, duvarlarına fayans döşenmiştir.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

KADIKÖY'DE KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 26

Plan No : 52-53

Resim No : 60-62

Yapı Sahibi : -

Mimar : Zeki Sayar

Yeri : Mühürdar Caddesi ile Moda Caddesi'nin köşesi (İleri Caddesi), Kadıköy.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmış

Plan : Yaklaşık 230 metrekarelik eğimli arsa üzerine inşa edilen binanın girişi 10 metrekarelik giriş holüne açılmaktadır. Giriş holünden merdivenlerle çıkılan zemin kat dairesine ulaşılır. Dairenin girişindeki hol, sofa gibi çevresindeki odaların ortak kullanım mekânıdır. Holün sağ tarafında giriş cephesine bakan salon bulunur. 2 birimli salon yaklaşık 41 metrekaredir ve iki birimi de birer kapıyla hole açılmaktadır. Giriş holünün karşısındaki 13 metrekarelik küçük salon büyük salona bitişiktir. Girişin sol tarafında tuvalet ve ofis yer alır. Tuvalet girişe yakın planlanarak misafirlerin arka odalara geçmesi engellenmiştir. Tuvalet bitişik ofis arkasındaki mutfakla bağlanmıştır. Mimar ofisi mutfakla salon arasına yerleştirilerek hem servisi kolaylaştırmış hem de mutfaktaki kokunun salona gelmesi engellemiştir. 8 Metrekarelik mutfak ve 15 metrekarelik yatak odası sofaya açılmaktadır. Yatak odasında gömme dolap bulunmaktadır. Sofa ile evin arka cephesindeki koridor birbirini tamamlamaktadır. Dairenin arka cephesine iki yatak odası, hizmetçi odası, kiler ve banyo yerleştirilmiştir. Hizmetçi odası, 4 metrekarelik kiler ve 6 metrekarelik banyo küçük koridorla ana koridora bağlanmaktadır.

Normal katlarda tek daire planlaması görülür. 11 Metrekarelik hol etrafındaki odalara açılmaktadır. Girişin sol tarafına misafir odası yerleştirilmiştir. 16 Metrekarelik misafir odasında hole ve salona kapı açılmıştır. Dairenin giriş cephesinde misafir odasına bitişik salon en geniş

mekândır. Girişin sol tarafına tuvalet ve ofis planlanmıştır. hole açılan bu iki mekândan ofis arkasındaki mutfakla bağlantılıdır. Sofaya açılan 6 metre karelik mutfakın karşısındaki 16 metre karelik yatak odasında gömme dolap bulunur. Üç yatak odası bulunan dairenin arka cephedeki odalarından biri 13 diğeri 10 metre karedir. Hizmetçi odasına bitişik kiler ve banyo küçük koridorla ana koridora bağlanmaktadır.

Belediye talimatnamesine uyularak çatı katı sokak cephesinden üçer metre içeri çekildiği için çatıya geniş teras yapılmıştır. İki yatak odası, yemek odası, oturma salonları ve diğer hizmet mekânları olan çatı katının terası Çamlıca'dan Adalar'a kadar geniş manzaraya açılmaktadır.²⁶³

Mimarisi : Bodrum, zemin, iki normal kat ve geri çekilmiş çatı katı olan bina, inşa edildiği yıllarda hem önündeki Mühürdar Gazinosu'nun bahçesine hem de denize bakmaktadır.²⁶⁴

Eğimli arsa üzerine inşa edildiğinden kat sayıları cephelere göre değişen apartmanın daireleri, her kata tek daire planlandığı için, oldukça geniştir. Zemin katın giriş cephesindeki salonu sokağa üç pencereyle açılmıştır. Zemin katta üç yatak odasının kullandığı balkon hem arka hem de yan cepheye bakmaktadır. Normal katlarda salon giriş cephesinden biraz dışa taşırılarak mekân hem genişletilmiş hem de cephede belirtilmiştir. Ayrık nizamlı bina dört cepheden hava ve ışık almaktadır.

Kütlesel biçimli ve geometrik hatlara sahip apartman dış cephe özellikleri bakımından döneminin modern eğilimlerinden izler taşısa da planlama bakımından geleneksellikle bağlarını tam koparmamıştır. İnsanların yaşam tarzlarındaki değişimin çok hızlı olmaması ve eski yaşamlarından kolayca uzaklaşamamaları bunu etkileyen faktörlerdir. Zeki Sayar dairelerin planlamasında bu unsuru göz önünde tutarak harem-selâmlık ayrımını devam ettirmiştir. Misafirlerin ağırlandığı odalarla gündelik yaşam alanlarını

²⁶³ Sayar, Zeki :“ Bir Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1940, s. 242-243.

²⁶⁴ Sayar, Zeki : A.g.m., İstanbul 1940, s. 241.

birbirinden ayırmıştır. Hizmetlilerin yaşam alanlarını selâmlık işlevini üstlenen esas cepheden ayırarak eski konaklardaki (Bkz. **Sözlük**) bağıl planlamasını tek mekân içinde yaşatmaya çalışmıştır.

Mimar, mekânlar arasındaki bağlantıyı geleneksel sofa planlaması ile sağlamış ve bu planlamaya koridor eklemiştir. Dairelerde ofis ve kilerin kullanılması, yatak odalarına yüklük işini gören gömme dolap yerleştirmesi geleneksel mekânların yaşatılması adına önemlidir.

Banyo ve merdiven kovanın arasındaki mutfak-tuvalet fazla güneş görmediği için serin olan cepheye planlanmış ve önlerinde geniş aydınlık payı açılmıştır. Yatak odaları güneş gören cephelere yerleştirilerek sokağın gürültüsünden de korunmuştur.

Süsleme : Sade cephe anlayışının hakim olduğu apartmanda pencere damlalıkları ve balkonların demir parmaklıkları yatay hatlar oluşturmaktadır. Balkonlara yerleştirilen sütunların dikeyliğiyle bu yataylık dengelenmeye çalışılmıştır. Son katta odaları fazla güneşten muhafaza etmek için yapılan geniş saçaklık genel cephe anlayışıyla uyumludur.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın dış cephesi renkli mermer kırığı ve mozaik karışımıyla sıvanarak taraklanmış, giriş holü ise mermer kaplanmıştır.²⁶⁵

Seçme Kaynakça :

SAYAR, Zeki, “ Bir Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1940, s. 241-24.

²⁶⁵ Sayar, Zeki :“ Bir Kira Evi “, İstanbul 1940, s. 244.

KARAAĞAÇ APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 27

Plan No : 54-56

Resim No : 63-64

Harita No : 7

Yapı Sahibi : -

Mimar : -

Yeri : Mete Caddesi, No : 28, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 750 Ada, 41 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmamış

Plan : 251,50 Metrekarelik arsa üzerine inşa edilen bitişik nizamlı binanın yüksekliği 21,50 metredir. Bodrum, zemin ve beş kattan oluşan binada birinci kat işyeri olarak kullanılmaktadır.

Binanın bodrum katında kapı dairesi yer almaktadır. Merdiven kovanından inildiğinde hol varılır. Hol etrafındaki odaların ortak kullanım alanıdır ve giriş cephesine L biçimli oda planlanmıştır. Odaya bitişik diğer odanın girişi koridordan sağlanmaktadır. Merdivenlerin sağındaki hol, arka cepheye uzanan koridora açılmaktadır. Sağ tarafta oda ve banyo bulunmaktadır. Oda ile merdiven kovanı arasına asansör yuvası yerleştirilmiştir. Arka cephede iki oda ile sonlanan holün solunda mutfak ve aydınlık boşluğu bulunmaktadır. Giriş holünden girilen mutfak tuvalete bitişiktir.

Bina girişi esas cephenin sağına yerleştirilmiştir. Beş basamaklı bina girişi çift kanatlı kapıyla küçük antreye açılmaktadır. Buradan altı basamakla esas bina girişine varılır. Zemin kat girişi küçük antreye açılmaktadır. Antre kapı ile arka cepheye doğru devam eden koridora bağlanmıştır. Giriş antresinin açıldığı tek mekân esas cepheyi kaplayan geniş salondur. Koridor iki yanındaki odanın ortak kullanım alanıdır. Koridorun solunda oldukça geniş

planlanan mutfak bulunur. Mutfak ile oda arasında aydınlık avlusu yer almaktadır. Aydınlık payına bitişik duş-tuvalet ve kiler koridora açılmaktadır. Koridorun sağında çamaşırlık ve banyo yer almaktadır. Uzun koridor arka cephede hole dönüşerek bu cepheyi kaplayan iki odaya girişi sağlamaktadır.

Normal katlarda merdiven sahanlığının solunda kalan daire girişi dikdörtgen hole açılmaktadır. Girişin karşısındaki çift kanatlı kapıdan girilen salon, giriş cephesine hakimdir ve holden ikinci girişi vardır. Hol, koridor şeklinde arka cepheye doğru devam edip tamamlanmaktadır. Koridorun solundaki mutfak oda büyüklüğündedir. Koridora açılan duş ve tuvalet aydınlık payına bitişiktir. Koridorun sağındaki çamaşırlık ve banyo dışında arka cepheyi kaplayan iki oda da hole açılmaktadır.

Bina bitişik nizamlı olduğu için mimar yan cephedeki mekânlar aydınlılatmak amacıyla bazı mekânları cepheden içeri çekmiştir. Mutfak cephesinde mutfakla oda arasına yerleştirilen aydınlık payı hem iki mekânı hem de tuvalet-duş-kiler mekânlarını havalandırmaktadır. Giriş tarafındaki aydınlık düzenlemesinde katlara göre farklılıklar görülmektedir. Bodrum katta merdiven kovanı takip eden tüm mekânlar cepheden içe çekilmiştir. Zemin katta asansör yuvası ile çamaşırlık arası boş bırakılmış ve asansör yuvası, çamaşırlık, banyo cepheden içe çekilmiştir. Oluşturulan aydınlık avlusu ile merdivenler de dahil olmak üzere mekânlar havalandırılmıştır. Normal katlarda asansör boşluğu ile çamaşırlık arası boş bırakılmıştır. Bu katlarda sadece asansörün arkasına aydınlık payı yapılmış, çamaşırlık ve banyo cepheden içe çekilmemiştir.

Esas cephenin tamamını kaplayan salonun cephesine pencere frizi yerleştirilerek binanın dikeyliği yatay pencerelerle dengelenmiştir. Salonun orta kısmı cepheden dışarı taşırılarak kapalı çıkma şeklini almıştır. Odanın öneminin cepheden vurgulanmasına yardımcı olan bu şeklin üç cephesinde pencere açıklıkları vardır ve bir yanına süs balkonu eklenmiştir. Balkonun buraya planlanmasının nedeni kapalı çıkmanın merkezde olmaması ve sol tarafta tek kanatlı pencere sağ tarafta ise üç kanatlı pencere olmasıdır. Mimar

cephe görünümü dengelemek için geniş pencere önüne balkon eklemiştir. Balkonda giriş kısmının şekli tekrarlanmıştır. Salonun cepheden dışarı taşırılması ile giriş üzerinde sütunlu revak oluşmuştur.

Mimarisi : Zemin katın giriş cephesindeki pencereleri friz halinde cepheyi kaplamaktadır. Giriş duvarında içe doğru dönen pencereler yedi kanattan oluşmaktadır. Bina girişinin sütunlu kapı revakı, (Bkz. **Sözlük**) duvarın içe dönen şekliyle tamamlanmıştır. Tüm mekanların pencerelerle yeterli derecede havalandırılmaya çalışıldığı binanın giriş cephesinde salona küçük balkon eklenmiştir. Arka cephedeki odalardan biri içe çekilerek önüne balkon yapılmış ve iki odadan ortak balkona çıkış verilmiştir. Balkon tüm katlarda bulunmaktadır. Normal katlarda pencerelerin üst kat çıkmalarıyla birleşme yerlerine küçük saçaklıklar yapılırken, binada saçaklık kullanılmamıştır.

Süsleme : Cephelerinde süsleme unsuru kullanılmayan binada giriş cephesinin bodrum ve zemin katta içe doğru yuvarlatılması, cepheye hareket katmaktadır. Girişin sağındaki duvara dikey yivler yapılarak yivlerin etrafı beyaz boya ile boyanmıştır. Bodrum ve zemin kattaki pencereler giriş kısmının şekline uygun biçimlendirilmiştir. Kapı revakını taşıyan sütunun kaidesi zemin kat cephesinin kaplama malzemesi olan mermerdendir.

Kat aralarındaki silmelerle, pencere pervazlarının beyaz boya ile boyanması, giriş cephesindeki süs balkonunun şekli ve kapalı çıkması ile cephede görsellik yaratılmıştır. Saçaklığı olmayan binanın en üst katında giriş cephesi boyunca uygulanan kademeli üç sıra silme ve iki sütun beyaza boyanarak girişle uyum sağlanmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kârgir apartmanda teras, balkon, hol, koridor, banyo, duş ve tuvalette mozaik karo malzeme kullanılmıştır. Giriş cephesi zemin kata kadar mermer malzeme ile kaplanırken cephenin bazı bölümleri beyaz boya ile boyanmıştır.

Secme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

PLATİN APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 28

Plan No : 57-59

Resim No : 65-67

Harita No : 8

Yapı Sahibi : Yarısı Ali oğlu Hasan Selim Sohtorik'e aittir

Mimar : -

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No : 43, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 48 Pafta, 521 Ada, 12 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Rölöve Mimar : Yüksek Mimar Rafael Avidor.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Bitişik nizamlı binanın esas cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne bakmaktadır. 225,85 metrekarelik arsa üzerindeki bina 24,50 metre yüksekliğindedir. Kentsel sit alanına dahil bina bodrum, zemin ve beş kat olarak planlanmış, daha sonra yapıya altıncı kat eklenmiştir.

Bodrum katın giriş cephesinde zemin kat dükkanın deposu, kazan dairesi, bina depoları ve arka cephede kömürlükler bulunmaktadır.

Bina girişinin açıldığı geniş antrenin sonunda merdivenler bulunmaktadır. Sağ taraftan bodrum kata inilirken tırabzanın solundan bina holüne girilmektedir. Holün sonunda merdiven kovanı yer almaktadır. Merdiven kovanına binanın deposu bitişiktir. Zemin katın tek dükkanına binadan ayrı giriş verilmiş ve dükkan esas cepheden arka cepheye doğru planlanmıştır. Merdiven kovanına bitişik dükkanda bodrum kat depolarına inilen merdivenler vardır. Dükkan arka cephede oda şeklini almakta ve arka cepheyi paylaştığı diğer mekâna kapıyla açılmaktadır. Arka cephedeki büyük odadan sokağa çıkılmaktadır.

Normal katlarda binanın yan cephesine yerleştirilmiş merdivenlerden dairelere çıkılır. Esas cephe aksındaki çift kanatlı kapı dikdörtgen hole açılmaktadır. Holden geçilen küçük salon esas cephedeki büyük salona bitişiktir. Büyük salona holden de girilmektedir ve her iki salon tek mekân şeklinde planlanmıştır. Arka cepheye devam eden koridorun sağ tarafında küçük oda, tuvalet, banyo; merdiven kovanın tarafına küçük oda, mutfak planlanmıştır. Arka cepheye planlanan iki oda birbirine bağlıdır ve ikisinin de arka cepheye bakan balkonları bulunmaktadır.

Kabul mekânlarının giriş cephesine, mahrem mekânların arka cepheye yerleştirildiği binada yan cephelere servis mekânları planlanmıştır. Giriş cephesindeki salon, bina cephesinden dışarı taşırılmıştır. Üç yönden pencerelerle dışa açılan kapalı çıkma biçimindeki salon, başoda olarak cephede vurgulanmıştır. Kabul mekânları ile arka cephedeki mekânlar arasındaki odalar yan cephelerden içeri çekilerek bitişik nizamlı binanın bu kısımları havalandırılmıştır. İçeride çekilen mekânlar iki küçük oda ve tuvalettir. Binanın arka cephesindeki odalardan biri cepheden dışa taşırılmıştır. Bu düzenleme balkonların şekillenmesinde etkili olmuştur.

Mimarisi : 1935 Yılında kadastro şartları binanın esas cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne göre planlanmıştır. Bina kendisine bitişik Bahçe Apartmanı ve Okay Apartmanı ile benzer cephe düzenlemesine ve planlamaya sahiptir. Esas cephedeki odaların bir bölümü kapalı çıkma şeklinde dışa taşırılmış ve taşınma payı kadar cepheye küçük süs balkonu yerleştirilmiştir. Bina beş katlı iken sonradan eklenen altıncı kat cephede kendini belli etmektedir.

Kapalı çıkmaların altına iki sıra yatay yiv yapılmış, kat aralarını belirlemek için kapalı çıkma üzerine saçaklıklar eklenmiştir. İnşa edildiği yıllarda beşinci kat son kat olduğundan bu kat üzerine dekoratif süslemeler uygulanmıştır. İlave altıncı kat ise sade geniş saçaklıkla sonlanmaktadır.

Binan›n yan cephesinde cepheden ie çekilen mekânlara pencere açılmış, bunun dışında dairelerin esas ve arka cephelerindeki odalar›na pencereler yerleştirilerek dairelerin havadar olması sağlanmıştır. Dikey hatlar›n hakim olduğu yüksek binanın esas cephesinde yatay yivler ve pencere aç›kl›klar› yatay-dikey dengesi için kullanılmıştır.

Süsleme : Sade ve modern hatlara sahip kütleli binada mimari elemanlar dekoratif eleman olarak kullanılmıştır. Esas cephedeki kapalı çıkma, saçaklık, bina girişı, balkon parmaklıkları dekoratif unsurların görüldüğü yerlerdir. Balkon parmaklıklar›nda ve bina kap›s›nda sade geometrik hatlar tercih edilmiştir. Kapı üstlüğünün yarım ongen biçimli penceresi hem antreyi aydınlatmakta, hem bina cephesinin görünümünü zenginleştirmektedir.

Kapalı ıkmanın giriş cephesinde vurgulandığı binanın beşinci kat saçaklığı dekorasyonun en yoğun olduğu bölümdür. Cephenin tamam›n› dolanan yatay süs frizi kabartma şeklindedir. Beşinci kat penceresini ve kapalı ıkmas›n› çevreleyen yatay bombeli frizler, pencere aç›kl›klar›n›n yanlarına dikey olarak uygulanarak saçaklıkla bütünlük sağlanmıştır. Dikey bombeli frizler üzerine ince dalgalı ters midye kabuğuna benzer friz eklenmiştir. Bu düzenlemenin üzerine lale ve inci dizisi yerleştirilip saçaklık tamamlanmıştır. İlave kat üzerindeki saçaklık sade bırakılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kârgir apartman inşa edildiği yıllarda zemin katı birinci kata kadar mermer malzeme ile kaplanmışken günümüzde kaplama değiştirilmiştir. Islak mekânların zemininde mozaik karo tercih edilmiş, balkon korkulukları ve bina kapısı demir malzemeden yapılmıştır. Esas cephenin saçaklık süslemelerinde alçı malzeme kullanılmıştır.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşıvi ve Harita Müdürlüğü

3.3 Koridorlu Plân Tipine Sahip Konutlar

Dairelere plânlanan mekânların birbiriyle bağlantısını sağlamak için koridorların kullanıldığı plân tipidir. Kabul kısımları, günlük kullanım alanaları ve servis mekânlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırma işlevine hizmet eden koridorlar, geleneksel Türk evinin aksine, Cumhuriyet Dönemi konutlarında yaygın olarak kullanılmıştır.

CUMHURİYET APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 29

Plan No : 60-62

Resim No : 68-76

Harita No : 9

Yapı Sahibi : -

Mimar : -

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No : 37, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 48 Pafta, 521 Ada, 3 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1932. (Mağaza ve apartman 1932 yılında, ilave dükkan 1952 yılında, ticarî daire 1961 yılında, ilave ikinci daire ise 1962 yılında vergiye bağlanmıştır.)

Rölöve Mimar : Yüksek Mimar Doğan Aykol.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : 588 Metrekarelik arsayı kaplayan mağazalı ve 13 daireli apartman, düzgün olmayan arsa üzerine inşa edilmiştir. Bitişik nizamlı ve giriş cephesi güneye bakan binanın doğu cephesi kırık hat yaparak arka cepheye bağlanmıştır.

Bodrum, zemin ve altı kattan oluşan binanın bodrum katı depo ve kalorifer dairesine ayrılmıştır. Bodrum katın giriş cephesine zemin kat

dükkanının deposu yerleştirilmiştir. Servis merdiveninin yanında asansör bakım odası yer almaktadır. Yan cephe kalorifer dairesi olarak kullanılırken beden duvarı ile kalorifer mahalli arasına su deposu yerleştirilmiştir. Arka cephe tarafına yakıt depoları planlanan bodrum katın büyük bölümü boş bırakılmıştır. Arka cephenin iki köşesine zemin kata çıkılan merdivenler yerleştirilmiştir.

Zemin katta bina girişinin yanında giriş cephesini kaplayan dükkan bulunmaktadır. Geniş antreye açılan giriş, üç basamakla hole bağlanmıştır. Holün solundaki iki basamakla merdiven sahanlığına ulaşılır. Asansör boşluğunun ardında servis merdiveni yer almaktadır. Bina girişinin karşısındaki kapıcı dairesine aynı holden girilmektedir. Kapıcı dairesi biri büyük iki oda, banyo-tuvalet ve mutfaktan oluşmaktadır. Bodrum kattaki su deposu ve kalorifer dairesinin üstündeki odalarla yan cephe duvarı arasında aydınlık payı bırakılmıştır. Giriş holü, kapıcı dairesi ile asansör boşluğunun arasından koridor şeklinde arka cepheye devam edip büyük odanın yanında biter. Zemin katta arka cephenin iki köşesine bodrum kat merdivenlerinden arka bahçeye çıkılan birer kapı açılmıştır.

Her kata iki daire planlanan normal katlarda merdiven sahanlığına dairelerin giriş kapıları açılmaktadır. Merdivenin solundaki daireler sağ taraftaki dairelerden biraz geniştir ve planlarında fazladan oda ve kiler bulunmaktadır. Geniş dairenin giriş holü kare hatlara sahiptir. Hol, giriş cephesindeki odalara ve arka cepheye uzanan koridora bağlıdır. Esas cephe ve yan cephede salonla yemek odası bulunmaktadır. İki mekân giriş holüne açılırken hol kapı ile arka cepheye uzanan ince koridora bağlanmıştır. Yemek odasına bitişik ofisin diğer yanında mutfak yer almaktadır. Mutfağın yanında kiler ve tuvalet bulunur. Koridor bu alanda köşe yaparak arka cepheye devam eder ve bu alana tuvalet, üç oda, banyo planlanmıştır. Arka cephedeki iki yatak odasına ilaveten banyonun karşısına yatak odası eklenerek daire planı tamamlanmıştır. Merdivenlerin sağındaki dairelere bakıldığında mutfağın yanında kiler olmadığı ve yan cephedeki oda sayısının eksik olduğu görülür. Bunun dışında plan kuruluşu diğer cephedeki daireyle aynıdır.

Mimarisi : Odaların koridorun tek tarafına planlandığı dairelerde esas cepheye kabul kısımları, araya servis mekânları arka cepheye de mahrem alanlar - yatak odaları - planlanmıştır. Ofis, mutfak ve kiler yemek odasının cephesinden içe çekilmiş ve önünde aydınlık payı elde edilmiştir. Tuvalet de cepheden içe çekilip kırık köşeli oda ile bütünleşmiştir. Banyo, önüne küçük balkon eklenerek, arka köşedeki yatak odasıyla aynı hizaya getirilmiştir. Yatak odasının arka cepheye bakan küçük balkonu bulunmaktadır. Bina geniş arsa üzerine inşa edildiği için aydınlık payı da geniş tutulmuştur. Dairelerde yatak odalarından aydınlık tarafında olanlar avluya, arka cephedekiler ise sokağa bakmaktadır.

Süsleme : Giriş cephesinde XVIII. yüzyıl Osmanlı süsleme programlarının kullanılması ile inşa edildiği yılların genel özelliklerine uymayan bina, dekoratif açıdan güzel bir örnektir. Esas cephe dekorasyonu ile zengin görünüşe sahip binanın zemin katıyla birinci katını yatay silme ayırmaktadır. Salonun bir bölümü bina cephesinden dışa taşırıldığı için bu kısımda dekoratif unsurlar kullanılmıştır. Binanın giriş cephesindeki iki dairenin salonu birbirinden dikey silmelerle ayrılmıştır. İki daire arasındaki düşey plastikler beşinci kata kadar devam etmektedir. Salonların birleşme noktalarındaki pencerelerinin diğer yanlarına eklenen düşey plastiklerle salonların pencereleri iki yandan çerçeve içine alınmıştır. Çıkma kısmında merkezdeki iki odanın kenarlarından aşağı inen düşey plastiklerin başlangıç noktasına dekoratif elibelindeler yerleştirilmiş ve bu bölüm düşey plaster başlangıcını oluşturmuştur. Elibelindeler üzerine dört adet dikey yiv oyulmuştur. Elibelindelerin hizasına yatay silme üzerine küçük kare panolar yerleştirilip içine dört yaprak motifi kabartma olarak eklenmiştir. Bunun üzerindeki dikdörtgen panolar düşey plasterların başlama noktasına kadar devam etmektedir ve üç silmenin alt kısmı hafif bombeleşerek süsleme programı tamamlanmıştır. Zemin katla birinci kat arasındaki elibelindelerin arasına ise yatay inci kordon(Bkz. **Sözlük**) yerleştirilerek korniş tamamlanmıştır.

Salonların iki köşesindeki balkonlarda süsleme motifleri kullanılmıştır. Birinci kat balkonunun altı yarım konik şekildedir ve yukarı doğru yatay

kademelerle derinlik etkisi kazanmıştır. Beton korkuluklara oyulan dikey oval biçimler üzerine yine beton yivler yapılarak balkon tamamlanmıştır. Balkonun iki yanına zemin kat ayırımından balkon yüksekliğine kadar düşey plasterlar eklenerek ortadaki elibelindelerle uyum sağlanmıştır. Cephedeki elibelindeler küçültülerek balkonlara uygulanmıştır.

Üst kat balkonlarında değişiklik yapıp demir korkuluklar kullanılmıştır. Dikey demir korkulukların aralarına gül motifi yerleştirilmiştir. Balkona açılan pencereler, üst katın dört elibelindesi ile hareketlendirilmiştir. Pencerelerin arasındaki elibelindeler üzerine dikey zincir motifi kabartma olarak uygulanmış ve en üstüne de sütun başlığı benzeri bölüm eklenmiştir.

Esas cephedeki çıkmanın pencereleri arasında düşey plasterların bulunduğu yukarıda değinilmiştir. Plastırlar beşinci kata kadar devam etmiş ve aradaki pencerelerin önüne dekoratif amaçlı alçak demir korkuluklar yerleştirilmiştir. Korkuluklarda meander motifinin bitkisel biçimi tercih edilmiştir.

Beşinci katın üzerine bina cephesinin girinti-çıkıntılarıyla uyumlu geniş saçaklık eklenmiştir. Bu alanda süsleme unsurları artarak bina taçlandırılmıştır. Çıkmanın üzerine altı adet elibelinde eklenmiş, ve elibelindelerin pencere aralarındaki düşey plastırlar ve köşedeki sütunlar üzerine gelmesine özen gösterilmiştir. Böylece iki yanda, iki merkezde olan dört elibelinde, süslemenin belli aks üzerine planlandığını göstermekte ve saçak konsolunu oluşturmaktadır. Saçak kornişinde dekoratif görünüme bürünen elibelindelerin başlama noktalarına iki adet çift kollu akantus yaprağı ve üzerine küçük ebatlı inci kordon yerleştirilmiştir. Akantus yaprakları, elibelinelere dikey yapıp, en üst noktada sütun başlığı biçimiyle tamamlanmıştır. Elibelindelerin arasına sarmal dal motifli yatay frizler yapılmıştır.

Merkeze alınan iki pencerenin arasındaki düşey plastırlar beşinci katta kırık hatlarla daralarak yatay frize doğru sonlanmış ve bezemeli niş şeklini

almıştır. Bu kısmın ortasına kartuş benzeri süsleme unsuru yapılmıştır. Floran (Bkz. **Sözlük**) yani tepe çiçeği şeklindeki bezeme, binanın merkez noktasın» da vurgulamaktadır. Bu k»sm»n ortas»nda büyük inci tanesi / oval madalyon bulunmaktadır. Madalyonu alttan çevreleyen yaprak dizisi aşağıya doğru üç dal şeklinde uzanmaktadır. Daha büyük olan ortadaki dal arasına iki farklı yöne bakan iki iri gül yerleştirilmiştir. Oval madalyonun üzerine yapılan yaprak ve tomurcuk güller ise yukarı doğru çelenk motifini oluşturmaktadır. Çelengın merkezine yerleştirilen tam açmış iki büyük gül farklı yönler bakmaktadır. İki yarı m iki yarı tam dört adet dikey inci motifi ile süsleme bu noktada tamamlanmıştır.

Salonların çıkmalarının bitiş noktaları birinci kattan beşinci kata kadar gömme sütunla belirginleştirilmiş ve bu alanın sert köşesi yuvarlak sütunla yumuşatılmıştır. Sütunlar üç köşeli taban üzerine oturtulmuş, tabanın üzerindeki vazodan yukarı üç gül dalı uzatılmıştır. Simetrik dalların orta yerlerine yine iki farklı yöne bakan iki gül yapılmıştır. Sütunlar beşinci katta elibelindelerin altında sonlanmıştır. İki simetrik yaprağın meander motifine dönüştüğü süsleme arasına akantus benzeri yapraklar yerleştirilmiştir.

Süsleme programı olarak Osmanlı Dönemi'nden izler taşıyan binanın sade hatlara sahip arka cephesinde balkon altlarına eklenen elibelindelerde giriş cephesindeki birinci kat elibelindelerinin daha yalın hali kullanılmış, saçaklık ise beşinci kat üzerine yapılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniğı : Betonarme karkas apartmanın balkon ve pencere korkuluklarında, giriş kapısında demir malzeme, ıslak mekânlarında ve balkonlarında mozaik karo kullanılmış, süsleme unsurlarında ise alçı malzeme tercih edilmiştir.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

HÜSNÜ BEY APARTMANI

İnceleme Yılı : 20067

Katalog No : 30

Plan No : 63-64

Resim No : 77-78

Yapı Sahibi : Hüsnü Bey ve Ailesi

Mimar : T. Çubukçayan ve Nizamettin Hüsnü

Yeri : Güzelbahçe Sokağı, Nişantaşı

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmış

Plan : Zemin, iki kat ve çatı katından oluşan ayrıık nizamli bina 11,50 x 18 metrelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Zemin kat planına bakıldığında binaya yan cepheden girildiği görölmektedir. Bahçe kapısından geçince sekiz basamaklı merdivenle ulaşılan vestibuldan sahanlığa varılır. Sahanlık çift kanatlı kapı ile methale açılmaktadır. Methal çevresindeki odalara bağlıdır. Methalin solundan girilen yemek salonu ve salon ana cepheyi kaplamaktadır. Sahanlığın karşısındaki ofisin methale, yemek salonuna ve mutfaga açılan üç kapısı vardır. Methalin sağ yanındaki kapıdan geçildiğinde uzun koridora çıkılır. Koridorun sağında yatak odası, solunda tuvalet ve banyo bulunur. Arka cephede iki yatak odası daha vardır.

Birinci kata bina dışındaki merdivenlerden girilir ve sahanlıktan methale geçilir. Üst katta zemin kat planlaması tekrarlanmıştır. Kat merdivenleri bina dışına alındığından tüm katların kapladığı alan aynı olmuş, sadece çatı katında biraz değişikliğe gidilmiştir.

Binanın ana cephesinde üst iki kat birbirine benzeyen görünüşleriyle ön plana çıkmaktadır. Ana cephede zemin, birinci ve ikinci katlarda yemek salonu cepheden dışa taşırılmıştır. Birinci ve ikinci katlardaki üç köşeli pencerelerle odalar esas cephede daha da vurgulanmıştır. Kule biçimini alan yemek salonunun penceresi ana cephenin en dikkati çeken unsurudur.

Mimarisi : Tüm katları bağımsız daire şeklinde planlanan binada göze çarpan en büyük değişiklik kat merdivenlerinin bina dışına alınmasıdır. Bu planlama ile zemin katın üst katlarla aynı büyüklükte olması sağlanırken misafirlere de daha rahat kullanım alanı sunulmuştur. Merdivenin bina dışına yerleştirilmesi bina cephesine hareket katmıştır.

Zemin kat dairesinin önüne geniş teras düzenlenmiş, bu terasın altı binanın garajı veya deposu olarak değerlendirilmiştir. Zemin kat salonu yemek salonundan daha içerlek planlanmış ve merdiven sahanlığı cepheden dışa taşırılmıştır. Zemin ve üst katta mutfakla tuvaletin cepheden içe çekildiği görülmektedir. Arka cephede bulunan yatak odalarından merdiven tarafında olanı diğerinden içeri alınarak önüne gömme balkon yapılmıştır. Aynı planlama üst katlarda da tekrarlanmış, ayrıca yemek salonu dört cepheli olarak dışa taşırılmıştır. Cepheden ayrı bir birim gibi görünen yemek salonu çatı katında dört köşeli balkon şeklinde sonlanmış. Salon önlerine iki cepheye bakan dönme balkon yapılmış ve balkon vestibul üzerinde köşeli biçime dönüşmüştür. Birinci kat dairesine balkondan girilirken, ikinci kata sadece iç merdivenden ulaşılmaktadır. Çatı katında ise zemin kat planlamasına dönülmüştür.

Modern hatlara sahip, hareketli ve gösterişli cephe anlayışının hakim olduğu bina dönem evlerinden hemen ayrılmaktadır. Cephe düzenlemesiyle dikkat çeken binada eğimli çatı altına saçaklık eklenmiş ve bina tüm birimleriyle uyumlu hale getirilmiştir.

Süsleme : Fonksiyonel elemanların dekoratif eleman olarak kullanılabileceğinin güzel bir örneği olan evde sadelik, geometri ve modernlik bir arada verilmiştir. Bahçenin alçak kapısının demir şebekelerindeki yalınlık iç kapı şebekelerinde de takip edilebilir. Üzerindeki aydınlık kısmı dahil olmak üzere tamamında camla demirin uyumlu birlikteliği sezilen kapı evin pencereleri ile bütünlük arz etmektedir. Balkon parmaklıklarında yalınlık tercih edilen binanın bahçe girişi üzerindeki ahşap pergola/çardak da modern

hatlara sahiptir. Bahçe kapısı üzerine yatay ve dikey tahtalar yerleştirilerek oluşturulan çardak üzerine çiçek sardırılmak için yapılmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binada, parmaklık ve kapı tafsilatında demir malzeme, çatıda tuğla, ıslak mekânların ve balkonların zemininde ise mozaik karo kullanılmıştır.

Seçme Kaynakça :

Hüsnü, Nizamettin, “ Hüsnü Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1932, s. 163-167.

İHSAN HANIM EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 31

Plan No : 65-66

Resim No : 79-80

Yapı Sahibi : İhsan Hanım

Mimar : Sedat Hakkı Eldem

Yeri : Maçka

Tarihlendirme : 1930-1932

Durumu : Yıkılmış

Plan : Giriş cephesi kuzeye arka cephesi güneye bakan bina ayrı bir nizamıdır. 8 x 10 Metre ölçülerindeki binanın manzaraya bakan cephesi arka cephe ve bu nedenle zemin katta yemek salonu arka cepheye planlanmıştır. Binada hizmetçi odası, çamaşırhane, kömürlük ve depoların yer aldığı giriş seviyesindeki bodrum katı dışında iki kat bulunmaktadır. bina girişinin açıldığı kare mehal, sağ taraftan zemin kat salonuna bağlanırken koridor şeklinde devam ederek merdiven kovalarına ulaşmaktadır. Zemin katın yarısından çoğunu salon kaplamaktadır. Giriş cephesinden arkaya uzanan salonun arka cephedeki manzaraya açılması bu kısma yemek masasının yerleştirilip yemek salonu olarak kullanılmasını sağlamış ve salonun önüne balkon yapılmıştır. Merdiven kovalarına bitişik küçük hol mutfak, küçük tuvalet ve ofis açılmaktadır.

Birinci katta merdivenlerin ulaştığı uzun koridor tüm odaların ortak açılım alanıdır. Giriş cephesinde iki, arka cephede tek yatak odasının bulunduğu katta arka cepheye banyo-tuvalet planlanmıştır. Yine bu cephedeki büyük yatak odasının önüne bina cephesini boydan boya kaplayan geniş balkon yapılmıştır.

Mimarisi : Küçük ancak kullanışlı binada, zemin kat kabul mekânı olarak kullanılmış, birinci kat ise mahrem bölge olarak işlevlendirilmiştir. Bu planlama ile harem-selâmlık ayrımı Cumhuriyet evinde de tekrarlanmıştır.

Giriş cephesi ve arka cepheden aydınlatılan binanın zemin kat salonuna açılan geniş pencere, kapı açıklığı ile tamamlanmıştır. Arka cephede manzaraya nazır tüm mekânların pencereleri vardır. Zemin katın teras zemininden yükseltilerek iki beton direk üzerine oturtulmuş ve etrafı da alçak dikey demir parmakların oluşturduğu korkulukla çevrilmiştir. Birinci kat balkonunun bir yanı kapalı diğer iki yanı açıktır ve etrafı zemin kat terasında kullanılan korkuluklarla çevrilmiştir. Eğimli ve kiremit kaplı çatısı geniş saçaklığa sahiptir. Arka cephede üst katın geniş balkonu üzerinde de geniş saçaklık bulunmaktadır. Kalorifer tesisatı bulunan evde mutfığa kalorifer sobası yerleştirilmiştir.

Süsleme : Merdivenlerin dalgalı biçimi dışında herhangi süsleme motifinin ya da hareket unsurunun kullanılmadığı sade bina, geleneksel çizgilerin hakim olduğu bir örnektir. Bodrum kat odalarının dış cepheye yansımaları binanın demir giriş kapısı ile bütünlük oluşturmaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme iskeletli binanın zemin katı taş, üst katları tuğladır. Tüm katlarda döşeme putrel (Bkz. **Sözlük**) ve tuğla, üst kat tavanı ise tel üzerine sıvadır. Merdivenlerde mozaik malzeme kullanılmış, merdivenin korkuluğu ise yarı yere kadar kârgir yapılmıştır. Makine kiremidiyle(Bkz. **Sözlük**) kaplı çatının merdiven boşluğuna denk gelen kısmı camdan kiremit yapılarak merdiven boşluğunun aydınlatılması sağlanmıştır. Birinci katta bulunan banyoya çini döşenmiş ve gömme benuar konulmuştur. Tek merkezden sızan ve musluklarından sıcak su akan evde birçok yerde radyatör bulunmaktadır. Dış sıvası krem renginde olan evin dış kapısında koyu kahve renk seçilerek renk uyumu gözetilmiştir. Gündüz yeterli derecede aydınlık olması için methal ve merdiven alanı açık sarı renkle boyanmış ve zemin kat salonun duvar ve muşambasında ev sahibinin mobilya rengi göz önünde bulundurularak mavi tercih edilmiştir.²⁶⁶

Seçme Kaynakça :

ELDEM, Sedat Hakkı, “ İ. Hanım Evi “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1932, s.168-170.

²⁶⁶Eldem, Sedat Hakkı :“ İ. Hanım Evi “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1932, s. 168.

MISTER L. VARBER VİLLASI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 32

Plan No : 67

Resim No : 81-85

Yapı Sahibi : Mister L. Varber ve Ailesi.

Mimar : M. Vedat [Tek]

Yeri : Suadiye Plajı yakını.

Tarihlendirme : 1930-1932.

Durumu : Yıkılmış

Plan : Yaklaşık 220 metrekarelik arsa üzerine inşa edilen müstakil bina iki katlı villa tipindedir. Subasman üzerindeki bina yerden yükseltilmiş zemin ve normal kattan oluşmaktadır. Zemin kat yaz aylarında kiraya verilecek şekilde planlanmıştır.²⁶⁷ Plan kurgusu denize göre yapılan binanın kabul mekânları denize bakmaktadır.

Methale açılan villa girişi geniş yan cephededir. Methal, çevresindeki odaların ortak açılım alanıdır ve koridor ile arka cepheye bağlanmıştır. Methalin denize bakan cephesinde salon ve yemek odası yer almakta ve iki oda geniş veranda ile manzaraya açılmaktadır. Methalin karşısındaki yatak odası, yemek odası ve banyoya bitişiktir. Bu odaların açıldığı koridor arka cepheye dikey kol halinde devam etmektedir. Dikey koridora banyoya bitişik küçük tuvalet, köşedeki hizmetçi odası, mutfak ve diğer köşedeki üçüncü yatak odası açılmaktadır. Hizmetçi odasından ve mutfaktan merdivenli bağımsız giriş bulunmaktadır.

İki katlı villanın her iki katında aynı planlamaya uygulanmıştır.

Mimarisi : Deniz cephesine bakan salon ve yemek odası birbirine geniş kemerle bağlanarak mekânlar genişletilmiştir. Kemer iki odanın önüne eklenen veranda da kullanılmıştır. Veranda zemin katta köşelere yerleştirilen

²⁶⁷ [Tek], Vedat : “ Mr. L. Varber Villası ”, **Mimar Dergisi**, S.5, İstanbul 1932, s. 137.

T şeklindeki birer geniş paye ile bunların arasındaki dört küçük kare payeyle taşınmaktadır. Birinci katta dört kare sütun yerine yuvarlak sütunlar tercih edilmiştir. Yuvarlak altlığın bulunan sütunların başlıkları Dorik tarzıdır. Tuğladan kirişleri taşıyan sütunların arasına güvenlik için modern tarzda yatay demir kornişler(Bkz. **Sözlük**) eklenerek tezat oluşturulmuştur.

Zemin katın girişi, birinci kat merdivenleri ile sundurma şeklini almış ve sundurmanın deniz tarafı camla kapatılmıştır. Birinci katın giriş merdivenleri, saray girişlerine benzetilmiştir.

Birinci katın kapı saçaklığı bina saçaklığından dışa taşırılmıştır. Geniş cephede yer alan yatak odasının önündeki balkon da zemin katta sundurma oluşumunu sağlamıştır.

Ferah ve aydınlık mekân yaratmak için tüm odalara pencereler açılan villanın zemin katında kare biçimli pencereler tercih edilmiştir. Birinci katta salon ve yemek odasında bulunan dört pencerenin üstü, verandanın kemerli görünümüne uyması için, yuvarlatılmış diğerler pencerelerin üstü kare yapılmıştır. Pencerelerin üst kısımları giriş kapılarının camları ile uyum sağlaması için küçük dikey parçalar halindedir.

Birinci katta girişin karşısındaki yatak odası ve banyonun beden duvarından dışa taşırıldığı villanın arka cephesindeki hizmet mekânları ek bina şeklinde planlanmış ve ana girişin olduğu cephede bu kısmın üzeri üçgen alınlık benzeri saçaklıkla tamamlanmıştır.

Mimarın etkisiyle geniş saçaklık, sundurma, sergah veya hayat (Bkz. **Sözlük**) benzeri veranda, kemer ve yuvarlatılmış pencereler kullanarak geleneksel Türk mimarisinden izler taşınması yanında Dorik sütun başlığı ve üçgen alınlık kullanımında yapı sahibinin etnik kökeni belirleyici olmuştur.

Süsleme : Kütleselliğin ve yataylığın vurgulandığı iki katlı villada fonksiyonel unsurlar olan pencere, sütun ve kemerler aynı zamanda dekoratif unsur

olarak kullanılmıştır.Yapının mimarisi ile ilgili bölümde anlatılan bu unsurlar yapıya, aynı dönemde İstanbul'da inşa edilen yapılardan farklı görünüm kazandırmaktadır.

Giriş cephesinde hizmet mekânlarının saçaklığı altındaki üçgen alınlık içine yapılan geometrik motif dikkat çekicidir. Cephelerinde süsleme unsuru kullanılmayan ve iki kat da aynı planlamaya sahip villada birinci kat zengin ve gösterişli, zemin kat sade görünüme sahiptir.

Seçme Kaynakça :

[TEK], Vedat, “ Mr. L. Varber Villas”, **Mimar Dergisi**, S.5, İstanbul 1932, s. 137-139.

PERTEV APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 33

Plan No : 68-72

Resim No : 86-90

Harita No : 10

Yapı Sahibi : Mefharet Sarper, Neyir Turgut, Saadet Pınar ve Pertev Ertem.

Mimar : Mühendis Nihat Vedat [Tek]

Yeri: Cumhuriyet Caddesi, Şehit Muhtar Mahallesi, No.13, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 11 Pafta, 409 Ada, 1 Parsel.

Tarihlendirme : 1932

Rölöve Mimar : Aydın Arıcan.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Lamartine Caddesi ile Cumhuriyet Caddesi'nin kesişme noktasına inşa edilen bina bodrum, zemin, beş kat ve sonradan ilave edilmiş asma kattan oluşmaktadır.

Dairelerin 180 metrekare olduğu apartmanın bodrum katı depo ve kömürlük olarak düzenlenmiştir. Cumhuriyet Caddesi'ne bakan cephesinde iki adet depoya iki adet kömürlük yer alır. Kömürlüğün yanında arka cephe tarafına kalorifer dairesi yerleştirilmiştir. Binanın üçgen köşesi ve Lamartine Caddesi'ne bakan cephesine yerleştirilen ecza deposunu sırasıyla kömür deposu ve arka cephedeki sarnıç odası takip eder. Arka cephedeki yarım yuvarlak hatlı asansör dairesine bitişik merdiven kovası bulunmaktadır.

Zemin katta iki caddenin kesiştiği üçgen bölümde dükkan yer almaktadır. Her iki caddeye bakan eczane zemin katı kaplamaktadır. Cumhuriyet Caddesi tarafına eczanenin yazıhane bölümü yapılmıştır. Lamartine Caddesi tarafında eczanenin deposu, mutfak ve küçük mekânı bulunmaktadır. Üçgen kısımda bulunan dükkana giriş üçgen cepheden sağlanırken, eczane ve ona bağlı yazıhaneye apartman içindeki merdivenlerden girilmektedir. Merdivenler aynı zamanda depoların bulunduğu bodruma inışı sağlamaktadır.

Günümüzde üçgen bölümdeki dükkanda fotoğrafçılık malzemeleri satılırken eczanenin yerinde de Türk Hava Yolları'nın şubesi bulunmaktadır.

Apartmanın normal katlarına bakıldığında her kata tek daire yerleştirildiği görülür. İnşa edildiği arsaya bağlı üçgen planlanan apartmanın girişi Cumhuriyet Caddesi tarafından sağlanmaktadır. İki basamaklı holden merdiven sahanlığına ulaşılmaktadır. Dairelere giriş arka cephede bulunan merdivenlerden sağlanmaktadır. Daire girişinin karşısında ve sağındaki kapılar birer koridora açılmaktadır. Girişin sağında yer alan 3,05 x 2,95m. ebadındaki mutfığa bitişik küçük tuvalet bulunmaktadır. Mutfağın açıldığı servis koridoru üzerine Lamartine Caddesi boyunca odalar yerleştirilmiştir. Çalışanların kullanımına ayrılan tuvaletin yanındaki 5,5 metrekarelik yarımcı odasının diğer yanına 2,50 x 2,75m. ölçülerinde çocuk odası yerleştirilmiştir. 16,5 Metrekarelik çalışma odası / yemek odası kapıyla servis koridoruna açılırken diğer kapıyla giriş holüne üçüncü kapıyla da büyük salona açılmaktadır. 5,10 x 5,10m. ölçülerindeki salon üç cepheye bakmaktadır. Büyük salon, çalışma odası dışında Cumhuriyet Caddesi cephesindeki oturma odası / küçük salona kapıyla açılmaktadır. Aynı cephede bulunan odalar giriş holüne açılmaktadırlar ve oturma odasının önünde gömme balkon şeklindeki çiçeklik bulunmaktadır. Giriş holünün solunda iç sahan bulunmaktadır. Sahan etrafındaki odaların ortak kullanım alanıdır. Oturma odasına bitişik ebeveyn yatak odası, 3,95 x 3,30m. ebadındaki çocuk odası ve arka cephedeki banyo giriş holü dışında kendi iç hollerine açılmaktadır. Girişin solundaki banyo-tuvalet aile fertlerinin kullanımına tahsis edilmiştir.

Altıncı kat içe çekilmiş asma kattır. Asma kat dairesinin üç cephesini teras çevrelemektedir. Girişin açıldığı hol, tüm odaların açıldığı ortak mekânıdır. Girişin sağında sırasıyla oda, küçük tuvalet, geniş oda, diğer tuvalet ve banyo yer alır. Üçgenin köşe kısmında geniş oda vardır. Diğer uzun cephede iki geniş oda ve girişin solunda mutfak bulunmaktadır.

180 Metrekarelik ²⁶⁸ dairelerin bulunduğu apartmanda normal katlar zemin kat cephesinden dışa taşırılarak genişletilmiştir. Normal katlarda, üzerine inşa edilen arsanın özellikleri göz önüne alınarak planlamaya gidildiği görülmektedir. Nihat Bey oldukça geniş olan dairelerde önemli mekânlar üçgen alanın çevresinde toplarken odalar önem derecesine göre yerleştirmiştir. Bunu yaparken kabul mekânlarını servis mekânlarına bağlamış, mahrem alanları ise diğer odalardan kapılarla ayırmıştır.

Binanın her iki cadde tarafındaki odalarından arka cephe tarafındaki mutfak, tuvalet ve çocuk odası beden duvarından içe çekilmiş ve değişik görünüm elde edilmiştir.

Mimarisi : İnşa edildiği yılın parasıyla 83.000 liraya mâl olan binanın arsası 18.000 lira, maliyeti ise 65.000 liradır. İnşa edileceği arsa zor hatlara sahip olduğu için birçok mimarın projesi içinden Nihat Vedat'ın planı uygun bulunarak bina kendisine inşa ettirilmiştir.²⁶⁹

Zemin katta dükkan planlamaları olduğundan tüm cephelere büyük camlar yerleştirilmiştir. Normal katlarda misafir odası üçgen köşede yer aldığından üç cepheye de açılmaktadır. İki uzun cephede geniş camları bulunan misafir odasının köşe kısmına küçük pencere açılarak önüne yarım yuvarlak ve dışa taşkın balkon yerleştirilmiştir. Cumhuriyet Caddesi cephesinde yer alan büyük yatak odasının iki, çocuk odasının ise birer penceresi bulunmaktadır.

Süsleme : Bina cephesi dekoratif unsurların kullanıldığı güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet Caddesi üzerindeki giriş kapısının üstlüğü yarım altıgenden oluşmakta ve bu biçim mermer kapı pervazında tekrarlanmaktadır.. Mermer pervaz kademeli yapılarak bina kapısına derinlik etkisi verilmiştir. Kapının demir şebekelerinde dikey sade çubuklar

²⁶⁸ Aslanoğlu, İnci : **A.g.e.**, Ankara 1980, s.160.

²⁶⁹ [Tek], Nihat Vedat: " Pertev Apartman ", **Mimar Dergisi**, S.2, İstanbul 1933, s. 44.

kullanılırken kapı üstlüğüne geometrik desenli demir şebekeler yerleştirilmiştir.

Birinci kat odaları cepheden dışa taşırıldığı için iki cephede odalar dörder dekoratif elibelinde üzerine oturulmuştur. Bina kapısının üzerindeki çocuk odas›na eklenen süs balkonu enine yivli iki elibelinde üzerine oturmaktadır. Diğer cephedeki mutfağın küçük balkonu destek(Bkz. **Sözlük**) yapılmadan sade şekilde bırakılmıştır, ki binanın genelinde bu cephe Cumhuriyet Caddesi cephesine göre ikinci planda kalmıştır.

Bina cephesinde kat aralar›n› belirleyen iki sıra yatay yiv motifi görülmektedir. Odalar›n aras›nda dikey silmeler bulunmaktadır. Silmeler dört yarım yuvarlak şeklinde olup tüm katlarda devam etmektedir. En üst kattaki yivler diğer katların yivlerinin yarısı uzunlukta olup üzerlerine yerleştirilen dikdörtgen panoların içine baklava biçimleri yapılarak tamamlanmıştır. En üst katta dikkati çeken özellik pencerelerinin üst kısmının kapı üstlüğündeki gibi yarım altıgen şeklinde tamamlanıp cephede bütünlük sağlanmasıdır.

Diğer katlarda çocuk odaları önüne süs balkonları yerleştirilirken iki yönden dikey çıkmalar yapılarak pencereler dört yönden çerçevelenmiştir. Ayn› cephe kurgusu en üst kat odas›nda görülmez ve bu katta çocuk odas› önüne süs balkonu yapılmamıştır. Oturma odas› önündeki çiçeklik kısm›n›n altına ikinci kattan itibaren silmelerle oluşturulan dikdörtgen panolar eklenmiştir.

En üstte katın bitimine (çatı katının altına) geniş saçaklık yerleştirilmiş ve saçaklık üçgen alanda hafif içbükey görünüm kazanmıştır. Böylece binanın bu köşe noktasındaki içbükeyliğine uydurulmuştur. İlk katta üçgen kısımda yer alan küçük balkon altına iki sıra silme yerleştirilmiştir.

“ Yap› gerek kütle, gerek cephe düzeni yönünden gelenek etkilerini yansıtmaktadır. Köşenin üç köşeli girinti biçimi alış› ve buradan, salonlara ait yarım daire balkonların öne çıkışı kütlelerin ilginç yanını oluşturmaktadır. 1933

y›nda Ankara'da Refik Bey Apartman› ya da İstanbul'da Seza Apartmanı gibi çok yal›n cephe düzeni olan yapılar inşa edilirken, bu yapıda dış yüzey bezemeleri görülüyor. Bunlar, akslar› belirleyen ve üstte baklava biçimli motifle biten dikey yivler şeklindedir. Bu tür bezemeler 1920'lerin sonunda Ankara'daki baz› konutlar›n cephe süslemelerini an›msatmaktadır. Üst kat pencerelerinin üst köşeleri diyagonal kesilerek kemer etkisi veren farklı biçimler almışlardır. “²⁷⁰

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binada bina kap›s› ve dükkanların çevresi mermer malzeme ile kaplanmıştır. Balkon korkuluklarında, teras›n etraf›nda ve kap›da demir malzeme kullan›l›rken banyo, tuvalet ve mutfak zemininde mozaik karo tercih edilmiştir.

Bina cephesinin dış sıvasına yapıyı rutubetten koruması için Amerikan malı Hydroteks macunu ilave edilmiştir.²⁷¹

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara 1980.

[TEK], Nihat Vedat, “ Pertev Apartman› “, **Mimar Dergisi**, S.2 , İstanbul 1933, s. 44-46.

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

²⁷⁰ Aslanoğlu,İnci : **A.g.e.**, Ankara 1980, s.160.

²⁷¹ [Tek], Nihat Vedat: A.g.m., İstanbul 1933, s. 45.

İHSAN BEY EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 34

Plan No : 73-74

Resim No : 91-93

Yapı Sahibi : İhsan Bey ve Ailesi

Mimar : Ömer Faruk Galip

Yeri : Duvardibi Sokak ile Karakol Sokağı'nın birleştiği köşe , Mühürdar, Kadıköy.

Tarihlendirme : 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum, zemin ve normal kattan meydana gelen İhsan Bey'in evi Duvardibi Sokak ile Karakol Sokağı'nın kesiştiği köşeye inşa edilmiştir. 12,50 x 19,75 Metre ölçülerindeki yaklaşık 247 metrekarelik arsanın bir bölümüne inşa edilen evde bahçe daha büyük alan kaplamaktadır. İki sokağın birleştiği köşede olduğundan çift cepheli olan ev eğimli arsa üzerinde bulunmaktadır. Eğim nedeniyle bahçe tarafında bodrum kat oluşmuştur. Bodrum kata odun-kömür ve fazlalık eşyaların konulabileceği odalar yapılmıştır.

Zemin katta bina girişi dalana açılmaktadır. Dalan koridor ile birleşmektedir. Koridorun soluna tek oda planlanırken, koridora dikey uzanan ikinci dar uzun koridora diğer odalar açılmaktadır. İkinci koridorun sağında mutfak, tuvalet ve tuvalete bitişik banyo bulunmaktadır. İki sokağın kesiştiği köşeye ise iki bölümlü geniş salon yerleştirilmiştir.

Birinci katta merdiven sahanlığının ulaştığı sofanın sağ tarafına mutfak ile mutfaka bitişik tuvalet ve banyo planlanmıştır. Banyonun karşısında oda bulunmaktadır. Sokak cephesine iki bölümlü salon yerleştirilmiştir. Evin zemin katı sade hatlara sahiptir. Birinci kattaki salon, binanın beden duvarından dışa taşırılarak başoda şeklini almış ve cephede vurgulanmıştır. Birinci katta iki sokağın kesişme noktasına gelen salon iki yandan yuvarlatılmıştır.

Mimarisi : Zemin kat planlaması ile üst kat planlamasının aynı olduğu binanın her katında iki salon, oda, mutfak, banyo ve alaturka tuvalet bulunur. Katlarda giriş holü köşeli koridorla içeriye doğru devam ederek odalar arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Her iki katın sokak cephesine odalar, bahçe tarafına mutfak, banyo ve tuvalet yerleştirilmiştir. Bahçeye bakan mekânlar salondan içeri çekilmiştir.

Zemin kat mutfağından bahçeye bakan terasa çıkılır. Eğim nedeniyle terastan bahçeye merdivenlerle inilmektedir. Bahçeye bu cephe dışında sokak tarafından yani banyo ve tuvaletin olduğu cepheden de girilebilmektedir. Konforlu ve kullanışlı evin mutfağında elektrik, su, havagazı gibi Avrupa evlerinin rahatlığı bulunmaktadır. Her iki katta merdiven kovanının arkasında ve birinci katta oda ile salonun arasındaki duvarda baca kalınlıklarından faydalanılarak gömme dolaplar yapılmıştır. Fonksiyonelliğin arandığı mekânda modern hatların yanı sıra geleneksel özellikler de kullanılmıştır. Tüm odaların pencerelerle aydınlatıldığı evde zemin katta iki sokağın kesişme noktasına iki cepheli pencereler açılırken mutfak önüne iki cepheye bakan geniş balkona yapılmıştır. Birinci katın kapalı çıkması yuvarlatılmış hatlara sahiptir.

Genel olarak bakıldığında çıkmalarla hareket unsuru sağlanan evde, yuvarlatılmış birinci kat salonu ile dalgalı görünüm yaratılmıştır. Binanın geniş saçaklığı bulunmaktadır. Yatay hatlı ve kütsel binada, geleneksel Türk evi karakteri yaşatılmıştır. Yataylığın vurgulandığı evde mutfak balkonunun demir parmaklıklarındaki modern ve yalın tasarım, bahçe duvarında da izlenmektedir. Sokak cephesindeki giriş, bina duvarına bitişiktir ve diğer taraftaki duvarın üzerinde yatay hatlı yalın silmeler bulunmaktadır.

Süsleme : Süsleme motifi olarak yapının mimari hatlarındaki hareket unsuru kullanılmıştır. “**Yapının Mimarisi**” bölümünde anlatılan özellikler cepheye değişik görünüm katmıştır. Sokak tarafındaki odanın cepheden çıkma yapması ile geleneksel Türk evindeki çıkma yaşatılmıştır. Pencere kenarlarında, kat aralarındaki kordonlarda, üst katın saçaklık altında, bodrum

kat duvarının pencere kenarı ve köşe kısımlarının kordonlarında kullanılan beyaz renk ile değişik dekorasyon yapılmıştır. Bahçenin alçak duvarının üzerindeki yatay demir parmaklıklar da bu görünüme uydurulmuştur.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Temelleri beton olan yığma binanın tüm iç kapılarında çift kaplama kontrplak tercih edilmiştir. İnşa edildiği yılın parasıyla 8000 liraya mâl olan binada kordonlar beyaz renkle boyanırken cephenin diğer kısımları koyu renk sıva ile boyanmıştır.²⁷² Banyo, tuvalet, mutfak, üst kat sofası ve mutfak balkonunun zemini kullanışlı olması bakımından mozaik karoyla kaplanmıştır.

Seçme Kaynakça :

GALİP, Ö. Faruk, “ İhsan Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 80-82.

²⁷² Galip,Ö. Faruk : “ İhsan Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 80, 82.

RÖNTGEN APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 35

Plan No : 75-77

Resim No : 94-97

Yapı Sahibi : -

Mimar : Zeki Selâh

Yeri : Süreyya Sineması karşısı, Bahariye Caddesi, Kadıköy.

Tarihlendirme : 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : 15 Metre genişliğinde 14 metre derinliğindeki bina 210 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Giriş cephesi güneye bakan bina inşa edildiği yıllarda ayrı bir nizamıdır.

Bodrum, zemin ve üç kattan oluşan binanın bodrum katında kapıcı dairesi, şoför odası, kalorifer dairesi, kömür deposu, dört depo, çamaşırlık ve garaj bulunmaktadır. Bodrum katta merdiven kovanının açıldığı holün solunda cephenin köşesine yerleştirilen çamaşırlık, sağında ise kat sahiplerine ait dört depo bulunmaktadır. Arka cepheye açılan üç arabalık garaj aynı hole açılmaktadır. Hol, giriş cephesine koridor şeklinde devam etmektedir. Aynı koridora açılan kalorifer dairesi ve önünde yer alan şoför odası sağ tarafta bulunmakta, sol tarafında ise mutfak ve iki odadan oluşan kapıcı dairesi yer almaktadır. Şoför odasına bitişik kömür deposu, kapıcı dairesi ve şoför odası gibi giriş cephesine pencerelerle açılmaktadır. Kapıcı dairesi zemin kattaki bina holüne üç basamaklı merdivenle bağlanmıştır.

Zemin kat, apartman sahibinin işyeri olarak planlanmıştır. Bina girişinden küçük antreye, antreden kare hole ulaşılır. Holün sol tarafından dikdörtgen geniş hole geçilir. Holün solunda esas cepheye bakan bekleme odası holden kemerlerle ayrılmıştır. Holün açıldığı tek oda olan bekleme odasının sağ tarafında küçük tuvalet yer almaktadır. Holün sonunda çift kanatlı kapıyla açılan diğer dikdörtgen hol diğerine dik planlanmıştır. Çevresindeki tüm

odaların açıldığı hol, muayene mekânlarının bekleme bölümünden ayrılması için yapılmıştır. Holün solundaki doktorun dinlenme odası giriş cephesinde yer almaktadır. Hol kapısının karşısındaki yan cepheye dört mekân planlanmıştır. Bunlar elektroterapi odası, radyoterapi odası, teşhis odası ve pansuman odasıdır. Holün sağındaki karanlık oda ise pansuman odasıyla bitişiktir. Zemin katta binanın holü arka cepheye doğru devam etmektedir. Arka cephedeki mekânlar apartman girişinin karşısındaki laboratuvarlardır. Koridordan geçilen iki laboratuvarların iç holleri vardır ve yanlarına tuvalet yapılmıştır. Bu kısım merdiven kovanının arkasına alınmıştır.

Merdivenlerin kovanında asansörün bulunduğu apartmanın zemin kat dışında üç dairesi vardır. 19 basamaklı merdivenle ulaşılan katlarda daireler dikdörtgen dalana açılmaktadır. Dalanın sağında tuvalet, solunda arka odalara bağlanan koridorun kapısı ve yemek salonu yer almaktadır. Giriş cephesindeki yemek salonuna bitişik salon, esas cephenin yarısını kaplamaktadır. Holün sağındaki kapıdan koridora geçilir. Koridordan esas cephedeki salona bitişik köşe yatak odasına geçişi sağlamaktadır. Banyo-tuvalet arka cephedeki diğer yatak odasına bitişiktir. İki yatak odası ebeveynler için planlanmıştır. Arka cephedeki yatak odasına bitişik oda çocuk odasıdır. Tüm yatak odaları aynı koridora açılmaktadır. Koridora açılan kapının karşısında ofis, tuvalet, köşede mutfak ve mutfakın karşısında hizmetçi odası yer almaktadır.

Binanın giriş cephesinin yan ve arka cephelere göre daha farklı planlandığı görülmektedir. Giriş cephesindeki salon iki yanındaki odadan dışa taşınılarak cephede vurgulanmıştır. Salonun iki yanındaki odalar salona göre ikinci derece mekânlar olarak cepheye yansıtılmıştır. Süsleme unsurunun kullanılmadığı kütsel binada yatay hatlar dikkati çekmektedir. Yüksekliğin yarattığı dikeyliği dengeleyebilmek için mimar cephelere yatay pencereler açmıştır.

Mimarisi : Kalorifer tesisatından, zil tesisatına, dairelerden kapıya ulaşılmasına sağlayan özel telefon hattından havagazı tesisatına kadar her

şeyin düşünüldüğü kullanışlı ve konforlu apartmandır.²⁷³ Her katta tek daire bulunan binada kapı dairesi haricinde üç daire bulunmaktadır. Zemin kat ikamet amaçlı yapılmamıştır. Bodrum kata garaj yapılması binanın inşa edildiği dönem için yenilik sayılabilir; çünkü pek çok evde böyle planlama görülmez. Her üç daireye araba yeri ayrılması bina sakinlerinin maddî durumuna işaret etmektedir. Geniş arsa üzerine inşa edilmesi planlamasına etki eden önemli bir unsurdur.

Zemin kat, arsa sahibinin isteği doğrultusunda planlanmıştır. Mekânlar işlevlerine göre gruplanarak birbirinden ayrılmıştır. Her birim kendi ortak mekânına açılmaktadır. Meselâ muayene ve teşhisin yapıldığı odaların bekleme odasından görülmemesi için koridorla ayrılmıştır. Aynı durum laboratuvar için de geçerlidir. Tüm odalar pencerelerle dışa açılıp havadar ve aydınlık mekânlar yaratılmıştır. Bekleme odası orta holden kemerlerle ayrılarak mekân genişletilmiş ve görüntüye estetik katılmıştır.

Normal katlardaki planlama işleve yöneliktir. Yatak odaları ve banyonun bulunduğu mahrem bölge, kabul mekânlarından koridorla ayrılmıştır. Yemek odasına yakın planlanan servis mekânları, bağımsız kapı ile servis merdivenlerine açılmaktadır. Mekânların işlevlerine göre planlanması, planlamada fonksiyonelliğe gidilmesinin sonucudur. Giriş cephesinin merkezine alınan salon, bitişiğindeki yemek salonuna ve dalana kemerlerle açılmaktadır. Bu planlamayla hem mekân genişletilmiş hem de odaya derinlik katılmıştır. Giriş cephesindeki salon iki yanındaki odadan dışa taşırılarak cephede vurgulanmış, odaların önündeki yarım yuvarlak balkonlarla görüntü bütünleştirilmiştir. Bina girişinin üzerindeki aydınlık penceresinde yuvarlak biçim tercih edilerek cephenin görünümüne estetik katılmıştır. Arka cephede her iki yatak odasından çıkan açık balkon, bahçe üzerindedir. Arka cephedeki hizmet alanları beden duvarından dışa taşırılmıştır.

İçinde yaşayan ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılanabilecek şekilde planlanan binada daireler, geniş arsa üzerine inşa edilmenin verdiği

²⁷³ Selâh, Zeki :“ Röntgen Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 231.

rahatlıkla, oldukça geniş tutulmuştur. Koridor-hol planlamasında tüm ayrıntılar göz önünde bulundurulmuş ve dönemi için oldukça lüks bir yapı hayata getirilmiştir.

Süsleme : Giriş cephesinde süsleme unsuru olarak binanın mimari özellikleri kullanılmıştır. Balkonların şekli, aydınlık penceresinin yuvarlak biçimi ve salonun cepheden dışa taşırılması giriş cephesine hareket katan özelliklerdir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın zemin katında hol, koridor ve laboratuvar holünün zemini, normal katlarda servis mekânlarının, servis koridorunun, dalanının, banyo ve tuvaletin zemini kullanışlı olması bakımından mozaik karoyla kaplanmıştır. Zemin katta sadece antrenin zemini mermer kaplıdır.

Devetüyü rengindeki cephenin zemini terranovadır. Salonun çıkması ve balkonlar düz mermer tozlu sıva ile sıvanmış ve cephenin tümünde aynı renk tercih edilmiştir. Tek farklılık zeminin bir ton daha koyu boyanmasıdır. Renk farkı orta motifin zeminden ayrılarak vurgulanmasını sağlamıştır.²⁷⁴ Binanın giriş kapısı dışardan 4 cm. kalınlığındaki yekpare mermer levhalarla kaplanmıştır.²⁷⁵ Girişin basit ve yatay çizgilerden oluşan demir şebekesi, cephenin genel görünümüyle uyumludur. Zemini mermer kaplı antrenin dışardan görülmesi ve bina girişinin aydınlatılması için giriş kapısının demir şebekeleri ardına kristal cam kaplanmıştır.

Seçme Kaynakça :

SELÂH, Zeki, “ Röntgen Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 231-236.

²⁷⁴ Selâh,Zeki : A.g.m., İstanbul 1933, s. 231.

²⁷⁵ Selâh,Zeki : A.g.m., İstanbul 1933, s. 231.

ŞEVKET BEY APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 36

Plan No : 78-79

Resim No : 98

Yapı Sahibi : Şevket Bey ve Ailesi

Mimar : Mimar Nazif [Asal]

Yeri : Fatih

Tarihlendirme : 1930-1933

Durumu : Yıkılmış

Plan : Esas cephesi 9 metre, derinliği 14 metre ²⁷⁶ olan apartman yaklaşık 126 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Zemin ve dört kattan oluşan binanın katlarına genel olarak bakıldığında zemin katın dört odalı, normal katların beşer odalı olduğu görülmektedir. Bina bitişik nizamlıdır.

Apartman girişinden geçilen antre, merdiven kovalarına kadar devam etmektedir. Zemin kat dairesinin girişi geniş hole açılmakta ve hol koridorla arka cepheye bağlanmaktadır. Holün çift kanatlı kapıyla açıldığı giriş cephesindeki oda, bina girişinden bağımsız girişi olan dükkana bitişiktir. Dükkanın arkasındaki oda girişin karşısındadır. Koridora açılan mutfak, tuvalet, girişin sol tarafındaki banyo ve arka cephedeki iki yatak odası ile plan tamamlanmıştır. Daire girişiyle banyo arasındaki servis merdiveninden mutfığa girilir.

Normal katlarda merdiven sahanlığının ulaştığı daire girişi hole açılmaktadır. Giriş cephesine salon ve oturma salonu planlanmıştır. Holün karşısındaki oda salona bitişiktir. Arka cepheye doğru hol koridor şeklinde devam eder. Koridorun sağındaki mutfığa bitişik tuvalet banyo ile karşılıklıdır.. Arka cephede iki yatak odası bulunmaktadır.

²⁷⁶ { Asal], Nazif : “ Şevket Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 76.

Mutfak, tuvalet ve servis merdiveni bulundukları cepheden içeri çekilerek havalandırma problemi çözülmüştür. Kabul mekânları bulunan esas cephede yemek odası ve salon iki köşeye eklenen küçük balkonlarla cepheden dışa taşırılmış gibidir, oysa odalar cepheden taşırılmamış, cephenin iki köşesi içe çekilerek gömme balkon yapılmıştır.

Mimarisi : Salon ve oturma odasının köşelerine küçük balkon yapılmıştır. Tüm odaların pencerelerle dışa açıldığı binada Mimar Nazif, arka cephedeki yatak odalarının önüne balkon yerleştirerek daireleri aydınlatmayı amaçlamıştır. Geniş saçaklığı, sofası, servis mekânlarının misafir bölümünden ayrılması yönleriyle geleneksel Türk konutundan izler taşımaktadır.

Süsleme : Hareketli giriş cephesine sahip binada pencerelerin 9 küçük parçadan oluşması dekoratif uygulamadır. Pencerelerin altına ve üstüne yatay silmeler yapılarak küçük köşe balkon parmaklıklarıyla bütünlük sağlanmıştır. Yatay hatları dengelemek için bina cephesine salon ve yemek odası pencereleri arasında pencereleri sınırlayan iki dikey silme yerleştirilmiştir. Bina girişi dikey yivlerle hareketlendirilip cephe kurgusuyla uyum sağlanmıştır. Çift kanatlı apartman kapısında demir şebekelerinin alt kısmı çiçek motifli zengin görünüme sahiptir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Beş katlı betonarme karkas binadır.

Seçme Kaynakça :

[ASAL], Nazif, “ Şevket Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 76-77.

BAYAN FİRDEVS EVİ / SEYHANLI APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 37

Plan No : 80-81

Resim No : 99-101

Yapı Sahibi : Bayan Firdevs

Mimar : Sedad Hakkı Eldem

Yeri : Hüsrev Gerede Sokak, No.33, Teşvikiye, İstanbul.

Tarihlendirme : 1930-1934

Durumu : Yıkılmış

Plan : Binaya ana cephedeki dört basamaklı kapıdan girilmektedir. Sokak kapısı ile iç kapı arasında beş basamaklı merdiven bulunur. Bu merdivenlerin ulaştığı antrenin tam karşısında kapıdan uzun koridora geçilmektedir. Arka mekânların görülmesini engellemek için koridor kapı ile antreye bağlanmıştır. Kapıdan geçilen koridorun sonuna mutfak ve yatak odasından oluşan kapıcı dairesi planlanmıştır. Kapıcı dairesindeki yatak odasından arka bahçeye çıkılmaktadır. Aynı koridor üzerinde arka bahçeye açılan çamaşırlık ve kalorifer odaları bulunmaktadır. Kalorifer dairesinin karşısında küçük tuvalet yer alır.

Binanın giriş cephesine yerleştirilen kira dairesine antrenin sağındaki kapıdan girilmektedir ve daire kapısı geniş antreye açılmaktadır. Bu bölüm tüm odalarının açıldığı sofa planlamasına benzemektedir. Kapının sağ tarafına 20 metrekare civarındaki salon yerleştirilmiştir. Evin ana cephesinde bulunan salon 12 metrekarelik yatak odasına bitişiktir. Antreye birer kapıyla açılan salon ve yatak odası giriş cephesini kaplamaktadır. Yatak odasının yanında banyo bulunmaktadır. Giriş holünün solundaki mutfak kendisine bitişik hizmetçi odasına kapı ile açılmaktadır.

Binanın giriş cephesine yerleştirilen üç oda, banyo, mutfak ve hizmetçi odasından oluşan kira dairesi oldukça küçüktür.

Her katta tek dairenin yer aldığı binanın normal katlarında dairelerin biri hole diğeri koridora açılan iki girişi bulunmaktadır. Ana girişin bulunduğu hol, kemerli kapı ile ana cephedeki salona ve yemek odasına geçişi sağlamaktadır. Yemek odasından da kemerli kapı ile salona geçilebilmektedir. Hol, arka cepheye uzanan koridora bağlanmıştır. Koridora açılan küçük iç sahından girilen mutfak, yemek odasının yanındaki ofise bağlanmıştır. Koridora yan cephe boyunca kiler, tuvalet, banyo yerleştirilmiştir. Arka cepheyi kaplayan iki yatak odasından banyoya bitişik olan daha büyüktür. Yüklük benzeri dolabı bulunan bu odanın yanında hizmetçi odası bulunmaktadır.

Mimarisi : Teşvikiye'den Beşiktaş'a inen cadde üzerinde yer alan üç katlı binanın her katı kiraya verilmek üzere planlanmıştır. Ön ve arka cephesi dar olan yapının yan cepheleri geniş tutulmuş, odalar da arsaya uyularak planlanmıştır. Bina eğimli arazi üzerine inşa edildiğinden ön ve arka cephede eğim, arka bahçenin yol hizası altında kalmasıyla kendini belli etmektedir. Eğim nedeniyle yol hizasından aşağıda kalan arka bahçeye yol seviyesinden başlayan 11 basamaklı merdivenle inilmektedir.

Zemin kat ve normal katlarda yan cephelere yerleştirilen mekânlar bina cephesinden içe çekilerek buralarda aydınlık payı/avlusu oluşturulmuştur. Servis mekânlarının havalandırılmasını sağlayan aydınlık avlusu, bina ayırık nizamda inşa edildiğinden genel görüntüyü bozmasın diye, dıştan duvar örülmüştür. Bu şekilde mekânlar yeterli derecede havalandırılmıştır.

Zemin katta giriş merdivenleri ve sahanlık neredeyse zemin kat dairesine eşit tutulmuş bu da yaşam mekânının planlanmasında etkili olmuştur. Cephelere açılan pencerelerle havadar ve aydınlık daireler elde edilmiştir.

Normal katlarda arka cepheye yerleştirilen taşma balkon camla kapatılırken yatak odası penceresinin önüne dışardan demir korkuluklar konulmuştur. Üst iki dairenin esas cephe pencereleri iki şerit arasına dizilmiş

gibidir. Düz şerit içine yerleştirilen pencereler sade dış cepheyle uyum sağlamaktadır. Bir bütün halinde planlanan binanın esas cephesindeki dikeylik yatay pencerelerle dengelenmeye çalışılmıştır. Mekanların esas cepheden taşmamasının nedeni bu cepheye planlanan iki odanın kabul mekânı olması ve eş değerde görülmesidir.

Girintili çıkıntılı hatları olmayan yapının ana cephesinde dikkati çeken, zemin katın planlamasıdır. Zemin kat dairesinin esas cephesi bina kapısının köşesinden içe doğru yuvarlatılmıştır. Bu planlama pencere yapısını da etkilemiş ve kapı üstlüğü ile dairenin penceresi birleştirilerek bütünlük sağlamıştır. Bunu sağlayabilmek için dairenin pencereleri ile kapı üstlüğüne pencereleri aynı ölçüde planlanmıştır.

Geometrik hatlı binada kiler kullanımı ve bazı yatak odalarına gömme dolap yerleştirilmesiyle geleneksel Türk konut mimarisinden izler taşımaktadır.

Süsleme : Yapının ana cephesi dönem modasına uygun olarak oldukça sade tasarlanmıştır. Bu sadelik yapının tüm cephelerinde görülür. Bina içindeki merdivenlerin tirabzanlarında düz sade biçimler tercih edilmiş böylece dıştaki sadelik içerde devam ettirilmiştir. Pürist üslûptaki bina, Le Corbusier'in yapılarına benzerken Fransız yapılarının modernliğine de yaklaşmaktadır. ²⁷⁷

Süsleme unsurlarının kullanılmadığı sade hatlı binada, yuvarlatılmış giriş cephesi, aynı cephenin alt kısımlarında kullanılan kaplama malzemesi ve pencereleri ile esas cephenin görünümünü etkilemiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yapının dış cephesinde alt kat taraklanmış gri kare taşlarla kaplanırken normal katlar gri renkli sıvayla boyanmıştır. Taş boyaya göre daha dayanıklı malzeme olduğundan alt katta özellikle tercih

²⁷⁷ Aslanoğlu, İnci : **A.g.e.**, Ankara 1980, s.162.

edilmiştir. Odalarda zemine muşamba döşenirken servis mekânlarının ve koridorun zemini mozaik kaplanmıştır.²⁷⁸

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara 1980.

ELDEM, Sedad Hakkı, “ Bayan Firdevs Evi “, **Mimar Dergisi**, S.12, İstanbul 1934, s. 331-334.

²⁷⁸ Aslanoğlu, İnci : **A.g.e.**, Ankara 1980, s.162-163.

HALİT ZİYA BEY APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 38

Plan No : 82-83

Resim No : 102-105

Yapı Sahibi : Halit Ziya Bey ve Ailesi

Mimar : Mehmet Vedat [Tek]

Yeri : Türk-Alman Dostluk Yurdu arsası, Çemberlitaş.

Tarihlendirme : 1930-1934

Durumu : Yıkılmış

Plan : Her katında iki daire bulunan apartman beş katlıdır. Binanın zemin kat planına bakıldığında kira dairesi, kapıcı dairesi ve depoların bulunduğu görülmektedir. Giriş kapısından geçilen methal hole açılmaktadır. Merdivenlerden inildiğinde bodrum kata ulaşılır. Merdiven sahanlığının bulunduğu holün solunda yer alan kira dairesinin antresinden hole geçilir. Antreye açılan mutfak kendi küçük holü üzerinden tuvalet ve odayla ilişkilendirilmiştir. Giriş cephesine yerleştirilen salon ve yemek odasına holden geçilmektedir. Hol, koridorla arka cepheye uzanır. Koridorun sonunda bulunan yatak odasından banyoya girilmektedir. Yatak odasının arkasında apartmanın beş adet deposu karşılıklı olarak sıralanmıştır.

Merdiven kovanının solundaki kapıcı dairesinin antresi hole açılır. Giriş cephesinde kapıcı odasına bitişik kömürlük köşeye planlanmıştır. Kömürlükten girilen kalorifer dairesinin karşısındaki kapıcı mutfak aynı hole açılmaktadır. Holün sonundaki kapıdan arka bahçeye ulaşılır. Soldaki küçük tuvalet kalorifer dairesi ile çamaşır odasının arasına sıkıştırılmıştır. Çamaşır odası, çamaşır kurutma alanına bağlıdır. Geniş kurutma odasının önündeki üç depodan dışarıya çıkılmaktadır.

Apartmanda normal kat dairelerinin planlaması aynıdır. Merdiven sahanlığının ulaştığı methalden iki daireye girilmektedir. Merdivenlerin sağındaki daireye bakıldığında uzun methale açılan kapıdan dairenin holüne

geçildiği görülür. Ana cepheye planlanan yemek odasına ve salona holden girilmektedir. Holün solunda iki köşeye yerleştirilen kapılardan biri ofise açılırken diğeri arka cepheye uzanan dar koridora açılmaktadır. Ofis, iç kapı ile mutfakla bağlanmıştır. Arka cepheye uzanan koridora küçük tuvalet ve hizmetçi odası yerleştirilmiştir. Koridorun sonunda banyo yer alırken arka cephedeki iki yatak odasına holden girilmektedir.

Merdivenlerin solundaki dairenin planlaması biraz farklıdır. Methalden geçilen hol ana cephedeki salon ve yemek odasına bağlanmıştır. Holden geçilen küçük iç sahna mutfak, tuvalet ve hizmetçi odası açılmaktadır. Hol, arka cepheye uzanan koridorla birleşir. Koridora banyo ve yatak odası planlanırken koridorun sonundaki diğer yatak odası ile plan tamamlanmıştır.

Mimarisi : Düzgün olmayan arsa üzerine inşa edilmesinin verdiği zorluklara rağmen bir ailenin tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikteki binada daireler aynı özelliklere sahiptir. Arsanın imkânsızlığı planlamayı etkilemiş ancak en iyi sonuç elde edilmiştir.

Her katında çift daire bulunan apartmanın üst üç katı oldukça geniştir. Arsanın biçimi, merdivenlerin sağındaki dairenin soldakinden daha geniş olmasına neden olmuştur. Geniş dairelerde ofis olarak işlevlendirilen bir oda bulunmaktadır.

Normal kat dairelerinde hol-koridor planlamasına gidilmiş, mekânlar işlevlerine göre birbirinden ayrılmıştır. Ana cepheye planlanan kabul mekânları arka cephedeki mahrem alanlardan kesin çizgilerle ayrılmıştır. Sağ taraftaki dairede mutfak-ofis birlikteliği görülmektedir. Her iki dairedeki mutfaktan merdivenlere bağımsız çıkış bulunmaktadır.

Tüm odaların yeterli derecede aydınlatıldığı binanın ana cephesinde yer alan yemek odalarına tek, salonlara iki köşeli pencereler açılmıştır. Ana cephede iki dairenin birbirine bitişik salonları tek mekân gibi bina cephesinden dışarı taşırılmış ve değişik cephe anlayışı meydana getirilmiştir.

En üst kat dairelerinin salonları köşelerden biraz içe çekilerek buralara küçük birer gömme balkon yapılmıştır.

Arka cepheye uzanan dar koridor üzerindeki mekânlar tek taraftan ışık alabilmektedir ve her iki dairenin mutfakları önüne küçük balkon yapılarak merdivenin iki yanında bütünlük sağlanmıştır. Merdiven kovanı pencerelerle aydınlatılmıştır. Arka cephedeki odalar da pencerelerle dışa açılmıştır.

Yatay-dikey uyumunun arandığı dengeli ve kullanışlı binada seçilen arsaya en uygun planlamaya gidildiği görülmektedir. Geniş saçaklığı bulunan apartman, dış görünüşü ile de değişik cephe anlayışına sahiptir.

Süsleme : Tüm dekorasyonun giriş cephesinde toplandığı bina diğer incelenen birçok yapının aksine süsleme unsurlarının kullanıldığı nadir ve güzel örneklerden biridir. Dekoratif unsurlar giriş kapısında başlamaktadır. Giriş kapısını üç yönden saran kademeli silmeler bina cephesinde devam ederek girişin derinliğini arttırmakta ve dikkati kapıya çekmektedir.

Bodrum ve zemin katın pencereleri arasındaki dikey yivler pencere aralarında oluklu görünüm oluşturmaktadır. Bu iki katın üzerine yatay iki sıra silme yapılarak dikey yivlerin uçlarının sivri görünümü silmelerle sonlandırılmıştır. Normal katlarda salonlarının çıkması altına dekoratif elibelindeler eklenmiştir. Giriş kapısının üzerindeki dekoratif elibelindeler kapının merkezîyetini belirginleştirmekte, aynı zamanda salonları cephede vurgulamaktadır.

Yemek odasının pencere altındaki yatay üç sıra silmeyle yukarı doğru genişleyen kademeli üçgen yaratmış ve üzerine baklava motifi alçı kaplama olarak yerleştirilmiştir. Dekoratif unsurlar sadece ilk katta uygulanmış, üst iki katta uygulanmamıştır.

Üst üç katın ortak özelliği salonların arasındaki ayırıcı yatay dekoratif unsurlardır. İki odanın pencereleri arasına enine ince çizgiler oyularak

dekoratif görüntü sağlanmıştır. Salonların üzerine ayrı saçaklık yapılarak saçaklığın alt zemini ince çizgilerle hareketlendirilip genel görünüme uydurulmuştur. En üst katla saçaklık eteği arasındaki ince yatay çizgiler kolaylıkla seçilmektedir.

Binanın giriş cephesinin iki yanlarında bina boyunca uzanan dikey yivler hareketli cephenin bir diğer unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Apartman, dikey hatların yatay hatlarla uyum içinde kullanıldığı önemli konutlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binada »slak mekânlar«n zemini mozaik karoyla kaplanmış, ana cephedeki dekoratif elemanların bazılarında alçı malzeme kullanılmıştır.

Seçme Kaynakça :

[TEK], Vedat, “ Halit Ziya B. Apartman› “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1934, s. 226-228.

İSKEÇE APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 39

Plan No : 84-85

Resim No : 106-108

Harita No : 11

Yapı Sahibi : -

Mimar : Abidin Mortaş

Yeri : Harbiye Mahallesi, Atiye Sokak, No: 10, Şişli.

Kadastro Paftası : 91 Pafta, 777 Ada, 33 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1934.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : “ Maçka’da Atiye Sokağı’nın şarka bakan yüzünde 8 metre yüz, 40 metre derinliğindeki arsa üzerine inşa edilen bu kira evi yeni yapı kanununun kabulünden evvel başlanmış olduğundan, yapı irtifainin sokak genişliğiyle münasebeti, bodrum kat yüksekliği ve aydınlıkların ebadı son tespit edilen ebada göre yapılmamıştır. Bina, döşemesi sokak seviyesinden 40 cm. derinde bodrum katı, döşemesi sokaktan 2 metre yükseklikte zemin kat ile üç kat ve yarım çatı katından ibarettir.²⁷⁹

Bodrum, zemin, üç kat, bir de içe çekilmiş çatı katından oluşan binanın bodrum katında garaj, kapıcı odası, çamaşırlık, kalorifer odası ve kömür depolarıyla iki oda, mutfak ve tuvaletten ibaret küçük bir daire vardır. “²⁸⁰

Binaya giriş güney cephedeki iki basamaklı kapıdan sağlanmaktadır. Kapının açıldığı antredeki yedi basamaktan hole çıkılır. Holde hem zemin dairenin girişi hem de merdiven kovası bulunmaktadır. Merdivenlerin karşısına alınan daire girişi antreye açılmaktadır. Antrenin soluna giriş cephesini kaplayan yemek odası, antrenin karşısına yemek odasına bitişik fümuar yerleştirilmiştir. Antrenin sağından koridorla arka cephedeki

²⁷⁹ Mortaş, Abidin :“ İskeçe Apartmanı ”, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1934, s. 1.

²⁸⁰ Mortaş, Abidin, “ İskeçe Apartmanı ”, İstanbul 1934, s.1.

mekânlara ulaşılır. Girişin sağındaki mutfaktan servis için merdiven kısmına ayrı çıkış verilmiştir. Hizmetçi odası arka cephedeki yatak odasına bitişiktir. Mutfağın karşısında tuvalet ve birinci kata çıkılan merdiven vardır çünkü zemin ve ilk kat tek daire olarak plânlanmış ve içerden merdivenle birleştirilmiştir. Merdiven kovalasına bitişik yatak odası ile arka cephe tamamlanmıştır.

Normal katlarda girişin açıldığı antrenin solunda giriş cephesini kaplayan oturma ve yemek odaları, karşısında fümuar yer almaktadır. Fümüarı tuvalet, banyo ve yatak odası izlemektedir. Girişin sağındaki mutfağın ayrı çıkışı vardır. Hizmetçi odası mutfak ile arka cephedeki yatak odasının arasındadır. Normal katlardaki arka mekânlar ortak koridora açılmaktadır.

Daireleri bir ailenin ihtiyacına cevap verecek nitelikteki binanın içe çekilmiş çatı katı belediye'nin koyduğu kurallara göre giriş cephesinden bir buçuk metre geri çekilerek diğer katlara göre daha küçük planlanmış ve bu kata dört hizmetçi odası ile su deposu yerleştirilmiştir.²⁸¹

Bitişik nizamlı binanın zemin ile birinci katı tek daire şeklinde plânlanmıştır. Dairelerde fümuar ile yatak odası arasındaki mekânlar yan cepheden içe çekilerek odaların aydınlatılması sağlanmıştır. Bu durum fümüara ve yatak odasına birer küçük pencere açabilme imkânı sağlamıştır. Diğer cephedeki mutfak da yan cepheden içeri çekilmiştir. Zemin katın arka cephesindeki terastan köprü vasıtasıyla arka bahçeye inilmektedir.

Normal katlarda giriş cephesine plânlanan yemek odası cepheden dışarı taşırılmıştır. Cephede vurgulanan kabul mekânı üç yönüne pencere açılmış kapalı çıkma şeklindedir. Yemek odasının beşgen penceresi, oturma odasının çokgen balkonuna bitişiktir. Balkon, cepheden taşan yemek odasını tamamlamaktadır.

²⁸¹ Mortaş, Abidin :“ İskeçe Apartmanı ”, İstanbul 1934, s.4.

Arka cepheye yerleştirilen iki yatak odasından hizmetçi odasına bitişik olan cepheden dışa taşırılarak hafif yuvarlatılmış pencereyle bahçeye açılmıştır. Diğer yatak odasının penceresi önüne küçük balkon yapılmış ve kendisine bitişik yatak odasının bombeli çıkıntısı ile bütünleşmiştir.

Tüm katlarda kabul mekânları giriş cephesine, mahrem alanlar arka cepheye, servis kısımları ise iki bölümün arasına alınarak düzenli plânlamaya gidilmiştir. Ayrıca dairelerde sigara içmek için fümuar yapılması da dikkat çeken özelliiktir.

Mimarisi : Günümüzde yol çalışmaları nedeniyle binanın inşa edildiği sokak değişikliğe uğramış ve eğimli arazi üzerine inşa edilen yapının girişine iki basamak daha eklenmiştir. (Binanın bodrum katının yol seviyesinden 40 cm. derinden başlatılmış olması buna olanak sağlamıştır.) Bodrum katın girişi ve penceresi ile bütünleşen giriş kapısı üzerinde aydınlık penceresi bulunmaktadır. Günümüzde bodrum ve zemin kat dükkan olarak kullanılmaktadır ve zemin kat giriş cephesine tek camla açılmaktadır. Normal üç katta çokgen pencere ve balkonla değişik ve hareketli görünüme kavuşan binanın içe çekilmiş çatı katı giriş cephesinden görülmemektedir.

Süsleme : Bodrum kat hizasını zemin kattan ayırmak için yatay silme kullanılmış, aynı silme zemin kat penceresinin altından başlayarak giriş kapısının üstünü dolanmış ve kapının diğer tarafından yere indirilmiştir. Bina girişi açık renkli ve dışa taşkın bordürle çevrelenerek bina ismi friz üzerine kabartma olarak yazılmıştır.

Giriş kapısının demir şebekelerinde kullanılan yatay demir frizler bodrum kat kapısında ve aydınlık penceresinde de kullanılarak cephede bütünlük sağlanmıştır. Kapının üzerindeki aydınlık penceresinin (kapı üstlüğü) onikigen kurgusu yapıya güzel bir görünüm vermektedir. Günümüzde hem bodrum, hem bina kapısı, hem de aydınlık penceresi orijinal durumdadır. Bodrum kat camı önüne kapıların desenine benzeyen parmaklıklar yapıp üzerine kiremitli tente yerleştirilmiştir. Zemin kat dairesinin penceresindeki

demir parmaklıklar sökülüş ve camı dört yönden çevreleyen koyu gri kaplama malzemesi kaplanarak önüne küçük çıkma yapılmıştır.

Normal katlarda yemek odasının çokgen penceresi çıkma şeklindedir ve ilk çıkmanın altına, tek sıra yiv /oluk dolandırılmıştır. Oturma odasının önündeki balkon genel görünümü tamamlamaktadır ve iki bölümün arasına iki dikey silme yerleştirilerek odaların ayrı mekânlar olduğu cephede vurgulanmıştır. İlk katta iki odanın çıkmasının eşit uzunlukta iken üst katlarda balkonlar çıkmadan biraz daha kısa yapılmıştır. Tüm katlardaki çıkma ve balkonların başlangıç kısmının altındaki damlalıklara yatay yivler yapılarak cephe hareketlendirilmiştir. Balkon ve çıkma kısmı son katta geniş saçaklıkla sonlandırılmış ve saçaklığın üstüne binanın genel cephe anlayışına uyması için yatay yivler yapılmıştır. Bina çatısında küçük bir daire olduğu için saçaklık kısmı bulunmamaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binada çıkma ve balkon duvarı düz boya ile sıvanırken diğer alanlar gri renkli terranova ile sıvanmıştır. Yan cepheleri sade bırakılan binanın günümüzde görünümü değişmemiştir. Balkon korkuluklarında, sokak kapılarında ve aydınlık penceresinde demir şebekler kullanılmıştır.

Seçme Kaynakça :

MORTAŞ, Abidin, “ İskeçe Apartmanı “, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1934, s. 1-5.

DOKTOR RIFKI BEY EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 40

Plan No : 86-88

Resim No : 109-112

Yapı Sahibi : Doktor Rifki Bey

Mimar : Zeki Selâh

Yeri : Kadıköy

Tarihlendirme : 1930-1934

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum, zemin ve normal kattan oluşan bitişik nizamlı evin bodrum katına bina girişinden bağımsız kapıdan girilmektedir. Küçük kapıdan geçildiğinde arka cepheye kadar devam eden geniş koridor karşımıza çıkmaktadır ve odalar da bu koridorun iki tarafına yerleştirilmiştir. Üç oda, banyo, mutfak ve tuvalet bulunan bodrum katta arka cepheye planlanan mutfaktan kapı ile arka cephedeki bahçeye çıkmaktadır.

Zemin katta giriş cephesinin soluna alınan merdivenli bina girişi antreye açılmaktadır. Merdivenlerin sonunda merdiven kovanı bulunmaktadır. Holün sağ tarafına çift kanatlı kapıyla açılan oturma odası planlanmıştır. Oturma odasına bitişik ve ana cepheye hakim salona holden ve oturma odasından girilmektedir. Arka cepheye yerleştirilen büyük yatak odası salona bitişiktir. Yatak odasının karşısına merdiven, mutfak, banyo ve arka cepheye tuvalet yerleştirilmiştir. Arka cephede bahçeden yatak odası balkonuna çıkılan merdiven bulunmaktadır.

Normal kat merdiven payı da içine aldığı için oldukça geniştir ve giriş holünün çevresine odalar yerleştirilmiştir. Esas cephede geniş salon, oturma odası, arka cephede yatak odası, tuvalet ve banyo yer alırken, mutfak merdiven kovanına bitişik planlanmıştır.

Normal katın salonu giriş cephesinde beden duvarından dışa taşırılarak kapalı çıkma elde edilmiş ve taşıyıcı unsur olarak çıkmanın altına elibelindeler konulmuştur. Başoda görünümü kazanan salona bitişik oturma odasının önüne de küçük balkon eklenerek bu kat giriş cephesinde vurgulanmıştır

Mimarisi : Genel hatları itibariyle küçük ancak kullanışlı evin her katı ayrı ailenin ihtiyacına cevap verebilecek şekilde planlanmıştır. Düzgün olmayan arsa üzerine inşa edildiğinden plan arsaya göre belirlenmiştir. Bitişik nizamlı binada servis mekânları cepheden içe çekilerek mekânların havalandırılmasına çalışılmıştır.

Bodrum katın giriş cephesinde küçük pencere ve kapıyla belirtildiği binada, hem zemin hem de üst katın arka cephesindeki yatak odalarının önüne balkon eklenerek ev arka cepheye de açılmıştır. Oturma odası ile yatak odasının arasındaki duvarın kalınlığından faydalanılarak bu iki odaya birbirinin ters tarafında gelecek şekilde birer gömme dolap yapılmıştır.

Gömme dolap, çıkma, elibelinde kullanımı ile dikkati çeken Doktor Rıfkı Bey Evi'nin giriş kapısı üzerindeki aydınlık camı da zemin kat dairesinin penceresi ile bütünlük arz etmektedir.

Süsleme : Sade, gösterişten uzak, dönemin şehir evlerinin planlamasına uyan binada ana cephedeki çıkma ve onu taşıyan sade hatlı elibelindeler dışında süsleme unsuru kullanılmamıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Bina yığma tekniğinde inşa edilmiştir.

Seçme Kaynakça :

SELÂH, Zeki, “ Doktor Rıfkı Bey Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.4, İstanbul 1934, s.102-104.

DOKTOR ZEKİ ZEREN KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 41

Plan No : 89-90

Resim No : 113-115

Yapı Sahibi : Doktor Zeki Zeren

Mimar : Abidin Mortaş

Yeri : Tramvay Caddesi, Bahariye, Kadıköy

Tarihlendirme : 1934-1935

Durumu : Yıkılmış

Plan : Giriş cephesi Tramvay Caddesi'ne arka cephesi bahçeye bakan bina bodrum, zemin ve iki kattan oluşmaktadır. Bitişik nizamlı binanın girişi ana cephenin soluna yerleştirilmiştir. Zemin kat, doktor olan yapı sahibinin muayenehanesi olacak şekilde planlanmıştır. Giriş kapısının açıldığı koridor, antreye bağlanmakta antrenin karşısında küçük sigara odası, sağında ana cepheyi kaplayan iki bölümlü bekleme salonu bulunmaktadır. Sigara odası/fümmuar aynısı zamanda erkeklerin bekleme odası olarak da kullanılmaktadır. Antreden arka cepheye doğru devam eden koridorun sağ tarafına tuvalet ve küçük depo, sol tarafına ise mutfak ve banyo planlanmıştır. Bu mekânların ardındaki üç oda da muayene ve bekleme odaları olarak kullanılmıştır.

Normal katlarda merdiven sahanlığından geçilen dairelerin sağına giriş cephesini kaplayan oturma ve yemek odaları yerleştirilmiş, antrenin karşısına fümmuar planlanmıştır. Antreye açılan tuvalete bitişik küçük kiler ve oda, sol tarafa mutfak, banyo ve arka cepheye iki yatak odası yerleştirilmiştir. Bu planlamanın aynısı ikinci katta da tekrarlanmıştır.

Birinci ve ikinci katta giriş cephesine bakıldığında oturma odasının ve yemek odasının köşelerine yerleştirilen küçük pencereler orta bölümde tek oda havasına bürünerek değişik görünüm yaratmıştır. Beden duvarından dışa taşan bu odaların kabul mekânları olduğu cephede belirtilmiştir. İki katta

kapalı çıkma şeklinde düzenlenen bölümün üzeri ikinci katta kendi saçaklığı ile tamamlanmıştır.

Mimarisi : Bitişik nizamlı binada tüm odalarının havadar olmasını sağlamak için mutfak, banyo, kiler ve tuvalet yan cephe duvarından içeri çekilerek aydınlık payı elde edilmiştir. Giriş cephesinde bodrum katın sadece küçük havalandırma camlarıyla görüldüğü binanın zemin katında girişin yanındaki duvar yuvarlatılarak bekleme odasının şekli belirlenmiştir.

Binanın arka cephesine balkon eklenmiş ve zemin katta arka odanın balkonundan bahçeye inilen merdiven yapılmıştır. Fümuar, kiler ve çıkma gibi mimari özelliklerin kullanıldığı binada, arsanın imkânlarından faydalanılarak en iyi sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

Süsleme : Sade hatlara sahip binada ana cephedeki çıkma ve yuvarlatılmış giriş duvarı ile cepheye hareket unsuru katılmış, bunun dışında herhangi süsleme unsuru veya dekoratif eleman kullanılmamıştır. Pencerelele giriş cephesinde kesintisiz devam etmesi yatay hat oluşturup binayı enine parçalara bölmüştür. Dikey hatlara sahip bina yatay pencerelerle dengelenmiştir.

Yapı Malzemesi ve Tekniğı : Betonarme karkas binanın dış sıvasında terranova ve taraklı mermer tercih edilmiştir.²⁸²

Seçme Kaynakça :

MORTAŞ, Abidin, " Doktor Ziya ve Doktor Zeki Kira Evleri ", **Arkitekt Dergisi**, S.10, İstanbul 1935, s. 281-284.

²⁸² Mortaş, Abidin :“ Doktor Ziya ve Doktor Zeki Kira Evleri “, **Arkitekt Dergisi**, S.10, İstanbul 1935, s. 281.

TAŞCI SALİH EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 42

Plan No : 91-93

Resim No : 116-118

Yapı Sahibi : (Mermer Tecimeri)Salih Sabri ve Ailesi

Mimar : Sırrı Bilen

Yeri : Kıztaşı karşı, Fatih

Tarihlendirme : 1930-1936

Durumu : Yıkılmış

Plan : Bodrum, zemin ve iki kattan oluşan binanın tek basamaklı giriş kapısı hole açılmaktadır. Holden çıkılan iki basamakla antreye ulaşılır. Antrenin sağında ve solunda bulunan kapılarla giriş cephesindeki salonlara girilmektedir. Binanın sol cephesindeki salondan ve uzun koridordan çift kanatlı kapı ile yemek salonuna geçilir. Yemek salonuna açılan geniş ofis ve mutfaka bağlanmıştır. Antreye bağlı koridora mutfak dışında sağ cephede yer alan iki oda açılmaktadır. Merdiven kovanı ile oda arasına koridordan geçilen tuvalet-lavabo planlanmıştır.

Birinci katta arka cephenin merkezindeki merdiven kovanı hole açılmaktadır. Holün sağındaki ve solundaki çift kanatlı kapılar iki yanlardaki hollere açılır. Merkezî holden çift kanatlı kapı ile giriş cephesinin merkezindeki salona girilmektedir. Merdivenlerin solundaki iki oda küçük holle ilişkilidirler. Cephenin kanat şeklindeki kısmına yerleştirilen yatak odası ve bitişiğindeki banyo-tuvaletin kendi iç holleri vardır. İç hole hem yatak odasından hem de odaların açıldığı holden ulaşmaktadır. Aynı planlama sağ cephede de uygulanmış ancak banyo-tuvalet holü arsanın durumundan bu cephede daha geniş tutulmuştur.

İkinci katta merdivenlerin ulaştığı hol zemin kattaki koridorun planındadır ve tüm odalara geçişin sağlandığı ortak mekândır. Merdivenlerin karşısındaki büyük salon esas cephenin yarısını kaplamıştır. Salonun iki yanına birer kıs

bahçesi yapılmıştır. Merdivenlerin sağındaki kanat kısmının önüne çamaşırlık arka tarafına balkon yerleştirilmiştir. Merdivenlerin solundaki kanat kısmının bir tarafına hizmetçi yatak odası, diğer tarafına oda planlanmış, oda ile merdiven arasına da hizmetçi tuvaleti yerleştirilmiştir.

Zemin katın yüzeysel bırakıldığı binanın normal katları cephede vurgulanmıştır. Binanın zemin katı yemeğe gelen misafirlerin ağırlandığı kattır. İkinci kattaki salon daha önemli zamanlarda kullanılmıştır.

Zemin kat köşeleri kırık hatlara sahip binanın birinci ve ikinci katı giriş cephesi boyunca cepheden dışa taşırılarak kapalı çıkma elde edilmiştir. Çıkmanın köşe odaları zemin katın kırık hattı üzerinde yuvarlak hatlarla yan cepheye bağlanmıştır. Köşe odaları diğer odalarda olduğu gibi pencerelerle aydınlatılmış ancak pencereler yuvarlatılarak cepheye uydurulmuştur. Zemin katta tüm pencerelerin önüne demir parmaklıklar yapılmıştır.

Giriş cephesinin birinci ve ikinci katta vurgulandığı bina, üzerinde bulunduğu arsaya göre planlanmasına rağmen aynı dönemde inşa edilmiş binalardan farklı cephe anlayışına sahiptir. Bina, mekânların birbirleriyle ilişkilendirilmesi, kapalı çıkması ile geleneksel Türk konutuna benzemektedir.

Mimarisi : Bodrum katı depo, sığınak, kalorifer odası olarak kullanılan binanın zemin katında kabul mekânları, birinci katında ev halkının günlük yaşam mekânları, ikinci katında hizmetçi odası, büyük salon, kış bahçeleri, çamaşırlık ve balkon yapılarak katlar işlevlerine göre ayrılmış ve her kat kendi içinde ihtiyaçlara göre özel planlanmıştır.

Zemin katta yemek salonu ile servis mekânları ilişkilendirilmiş, birinci katta yatak odaları ile banyo ve tuvaletler ilişkilendirilmiştir. Arsasının ve belediyenin şart koştuğu koşullara uyularak inşa edilen binanın her katı tek daire şeklinde planlanmamıştır. Bunda arsanın genişliği ve bina sahiplerinin istekleri etkili olmuştur.

Tüm konforun (elektrik, su, havagaz›, kalorifer tesisat›²⁸³) sağlandığı müstakil bina değişik plan kuruluşuna sahiptir. İki yanları ek bina gibi kanat şeklinde açılan konutun iki cephesinin planlaması simetriktr.

Zemin katta uzun koridor vard›r. Koridor, birinci katta üç bölümlü hole dönüşürken, ikinci katta yine tek koridor halini almıştır. Birinci katta bu bölümlenmeyle iki ayrı yaşam alanı yaratılmıştır.

Süsleme : Değişik cephe tasarımıyla dikkat çeken binanın girişini üç yönden yivlerle çevrelemiştir. Yivler beş katlıdır ve ortadaki üç yiv belli yükseklikten sonra başlamıştır. Kapı girişine derinlik katan bu düzenleme aynı zamanda ışık-gölge etkisi oluşturmuştur.

Birinci ve ikinci katın yatay silmelerle hareketlendirildiği binada pencere damlalıları da genel görünüme uygunluk göstermektedir. Binanın giriş cephesinde dikkati çeken en önemli özellik ikinci kattaki büyük salonun cephede yoğun bir biçimde vurgulanmasıdır.

Başoda konumundaki büyük salon süsleme programının değişikliği ile de vurgulanmıştır. Üç penceresi olan büyük salonun orta penceresi evin merkez noktasına işaret etmektedir ve pencerenin üzeri dikey yivlerle işlenmiştir. Pencerenin alt kısmına dikey demir parmaklıklar konularak yatay-dikey dengesi yaratılmıştır. Yanlardan başlayarak kademeli olarak yükselen saçaklık büyük salonun orta penceresi üzerinde âdeta yapıyı taçlandırmıştır. Pencerenin iki yanında bulunan ve alt katın orta penceresinin yarısına kadar inen dikey motifin dış kenarları yivlidir ve büyük salonu üç yönden kuşatmaktadır. Ters U şeklindeki kısım giriş kapısı ile aynı eksen de olup esas cepheyle uyum sağlamıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Yaklaşık 1 metre derinliğindeki kolonlar üzerine oturan binanın zemin duvarı taş, üst kat duvarları tuğladandır. Giriş cephesinin zemin katı mermer kaplanmış, normal katları edelputz ile

²⁸³ Bilen,S›rr› : “ Taşçı Salih Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.2, İstanbul 1936, s. 37.

sıvanmıştır. Arka cephesi çimento sıvalı binanın poyraz tarafı galvanizli (Bkz. **Sözlük**) oluklu saç ile kaplanmıştır. Mermer merdivenli, iç sıvası alafranga tirfilli, zemin kat duvarları yağlıboya, diğer duvarları normal badanalıdır. Döşemelerde kısmen mermer, çini, lambalı ahşap döşeme kullanılmış, ahşap çatının üzeri ise yerli kiremitle örtülmüştür.²⁸⁴

Seçme Kaynakça :

BİLEN, Sırrı, “ Taşçı Salih Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.2, İstanbul 1936, s. 37-39.

²⁸⁴ Bilen,Sırrı : A.g.m., İstanbul 1936, s.37.

TÜTEN APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 43

Plan No : 94

Resim No : 119-124

Harita No : 12

Yapı Sahibi : Sabri Tüten (Tütün Tüccarı)

Mimar : Adil Denктаş

Yeri : Gümüşsuyu Caddesi, No.28, Ayaspaşa.

Tarihlendirme : 1930-1936.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : 21 numaralı arsa üzerine Adil Denктаş'ın inşa ettiği Tüten Apartmanı'nın her katı yaklaşık 350 metrekareye yakındır. Bina, yol seviyesi altında bulunan üç bodrum kat, zemin kat, beş normal kat ve çatıda yer alan hizmetçi katıyla birlikte on kattan oluşmaktadır. Binanın altında 3 bodrum katı bulunması arsanın özelliğine bağlıdır. Binanın arka tarafı dolma toprak olduğu için arka taraftaki bütün kolonlar 12 metre derinliğe kadar indirilerek bina sağlam zemine oturtulmaya çalışılmıştır.²⁸⁵

Üç bodrum katı bulunan yapının en alt bodrum katı çamaşırhane olarak kullanılmış, diğer iki katına birer daire plânlanmıştır. Birinci bodrum katın seviyesine üç arabanın park edebileceği garaj, içe çekilmiş çatı katına hizmetçilerinin yaşadığı odalar yapılmıştır.²⁸⁶ Bunun dışında zemin seviyesinin biraz üstünde yer alan zemin katı günümüzde işyeri olarak kullanılmaktadır.

Normal katlarda daireler çok geniştir. Her katta üç büyük salon, değişik işlevlere sahip altı oda, banyo, duş mekânı, iki tuvalet, ütö odası, mutfak ve ofis yer almaktadır.

²⁸⁵ Denктаş, Adil :“ Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1936,s. 133.

²⁸⁶ Denктаş, Adil : A.g.m., İstanbul 1936, s.133.

Binan›n dairesel merdiven kova› dŒzgŒn olmayan yan cephe Œzerinde bulunmaktadır. Merdiven sahanlığından girilen dairelerin kŒçŒk giriş holŒ vard›r. Hol etraf›ndaki Œç salonun a›m alan›d›r ve çift kanatlı kap› ile arka cepheye uzanan koridora bağlanmıştır. HolŒn açıldığı Œç salon birbirine bağlantılı mekânlardır ve ikisi giriş cephesini kaplamaktadır. Diğer salon bir kap› ile ayr›ca koridora a›lmaktadır. Arka cepheye uzanan koridorun merdiven tarafına ıslak mekânlar sıralanmıştır. Arka cepheye doğru kŒçŒk tuvalet, ofis, mutfak, servis merdiveni ve ikinci kŒçŒk tuvalet yer alır. Tuvaletlerden merdiven kova›na bitişik olan misafirlerin kullanımı için yapılmıştır. Her iki tuvaletin de koridora açılan kŒçŒk holleri vardır. Mutfak, bitişiğindeki ofise ve servis merdivenlerine açılmaktadır. Bu mekânların karşısında oda bulunmamakta, sadece koridor uzanmaktadır. Koridor, arka cephede enine koridorla T şeklini almıştır.

Arka cephedeki mekânlara bakıldığında hepsinin koridora açıldıkları gŒrŒlmektedir. Yatay koridorun sağında dŒrt mekân bulunmaktadır. Bunlar yatak odası, oturma odası, duş mekânı ve ŒtŒ odasıdır. Koridorun solunda ayr› koridor bulunmaktadır. Arka cepheye dik konumlanan bu k›sa koridora ebeveyn yatak odası ve banyo açılmaktadır. Tuvaletle bitişik kŒçŒk yatak odas› hizmetçiye aittir.

Kat plânlarına bakıldığında dŒzgŒn olmayan eğimli arsanın, dairelerin plânlanmas›nda Œnemli rol oynadığı gŒrŒlmektedir. Binanın dŒzgŒn olmayan yan cephesine merdiven kova› yerleştirilmiştir. Yan cephedeki servis mekânları cepheden ie çekilerek aydınlık payı elde edilmiş ve mekânlar havalandırılmaya çalışılmıştır. Binada servis mekânlarının karşısında koridor bulunmaktadır. Koridor diğer cepheden ie çekilerek burada i bahçe oluşturulmuştur.

Giriş cephesine, arka mekânlardan tamamen ayrılmış, kabul kısımları planlanmıştır. Odalardan biri, bitişiğindeki odadan ie çekilerek yan cepheye doğru yuvarlatılmıştır. Geniş salonun arkasındaki salon da bina cephesinden ie çekilmiş ve çıkıntılı cepheyle i bahçeye açılmıştır. Arka cephedeki

mekânlardan ikisinin önüne geniş balkon eklenmiş, ebeveyn odası balkon hizasına kadar dışa taşırılmıştır. Giriş cephesinin selâmlık şeklinde plânlandığı binada arka bölüm harem gibidir, hatta ebeveyn odası diğer odalardan holle ayrılmıştır. Dairelerin plânlamasına genel olarak bakıldığında hiçbir cephesinin düz hatlara sahip olmadığı dikkat çekmektedir.

Mimarisi : Tüten Apartman›, tüm mekânlar›n pencerelerle yeterli derece aydınlatılmaya çalışıldığı modern bir bina olarak karşımıza çıkmaktadır. Salonun yuvarlatılmış cephesine uygun biçimde pencereler açılmış ve önüne dışa taşan balkon yapılmıştır. Balkon, salonun tamam›n› cephede dolanmaktadır. Salona bitişik büyük salonun pencereleri birbirini tamamlar niteliktedir. Salonun köşesindeki yuvarlak pencere haricinde bir yanı yuvarlatılmış pencere cephenin yuvarlak kısmında devam ettirilerek pencere şeridi oluşturulmuştur. Yatay pencere açıklıkları ile mimar, binanın dikeyliğini cephe dengelemeye çalışmıştır. Aydınlık avlusuna bakan mekânların cephelerine pencereler yerleştirilirken servis mekânları içe çekildikleri için pencerelerle dışa açılabilmişlerdir.

Sıcak suyun devamlı aktığı, elektrikli kalorifere sahip asansörlü modern apartman, inşa edildiği yılın parasıyla 120.000 liraya mâl olmuştur. Yaklaşık 18 ayda tamamlanan binanın inşaatı tamamıyla mimarın görüşleri doğrultusunda sürmüş, bu da binanın tamam›nda zevkli ve incelikli plânlamanın hakim olmasını sağlamıştır.²⁸⁷

1930lu yılların karakteristik özellikleri sayılan yuvarlatılmış hatlar, yarım daire biçiminde sonlanan yatay köşe pencereleri, daire şeklindeki açıklıklar, cephe elemanlar›n› s›n›rlayan beyaz renkli bordürler bu binada da kullanılmıştır. Binanın girişine küçük mermer havuz ve oturma köşesi yapılm›s› da ilginç bir özelliktir.²⁸⁸

²⁸⁷ Denktaş, Adil : A.g.m., İstanbul 1936, s.133, 134.

²⁸⁸ Aslanoğlu, İnci : A.g.e., Ankara 1980, s.165.

Süsleme : Binanın giriş cephesine bakıldığında kırılmalar ve yuvarlak hatlarla hareket elde edildiği buna karşılık herhangi bezeme motifine yer verilmediği görülmektedir. Pencerelerin giriş cephesine yerleştirilme şekli, yuvarlak pencereler, cephenin yana yuvarlanarak devam etmesi önemli özelliklerdir. mimari hatlarla hareketlendirilmiş esas cephede ışık-gölge etkisi yaratılmış, geniş giriş kısmının döşemesinde kullanılan siyah-beyaz mermerlerle özel desen oluşturmuştur.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme karkas binanın iç ve dış duvarları katıksız delikli tuğlalarla(Bkz. **Sözlük**) örülmüştür. Giriş cephesinin bodrum ve zemin katına kaplanan sekiz santim kalınlığındaki koyu yeşil renkli Kavak taşı, üst katta uygulanan Edelputz sıva ve arka cephenin Piyer artifisiyel s›vas› günümüzde bulunmamaktadır. Tüm cephesi ayn› renk s›vayla boyanan binada salonlar Rus parkesi ile diğer odalar yerli parkeyle kaplanmıştır. Tüm salonların duvarları yağlıboya ile boyanmış ve duvarlara ceviz kaplamadan gömme dolap ve kütüphaneler yerleştirilmiş, ayrıca çeloteks (Bkz. **Sözlük**) kaplı çitallı özel nişler yapılmıştır. Birçok bölümünde elektrik tesisat› görünmeyen dairelerin ›slak mekânlar›nın duvarlar› fayansla, zeminleri ise seramik karoyla kaplanmıştır. Betonarmesi Mühendis Sabri Demirtaş tarafından hesaplanan binaya alınan çelik asansör Viyana’da Wertheim şirketine özel olarak yaptırılmıştır. Asansör haricinde apartmanın tüm işleri yerli malzeme ve işçilerle yapılmıştır. ²⁸⁹

Seçme Kaynakça :

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

DENKTAŞ, Adil, “ Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1936, s.133-139.

²⁸⁹ Denктаş, Adil : A.g.m., İstanbul 1936,s.133, 134.

FENERYOLU'NDA BİR EV

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 44

Plan No : 95-96

Resim No : 125

Yapı Sahibi : (Tütün Tüccarı) Bekir Tüten

Mimar : Adil Denктаş

Yeri : Tramvay Caddesi, Feneryolu

Tarihlendirme : 1930-1937

Durumu : Yıkılmış

Plan : Tütün tüccarı Bekir Tüten'e ait on dönümlük arazi üzerine birbiriyle aynı planlamaya sahip iki kira evi inşa edilmiştir.²⁹⁰ 11,25 x 8,25m. ölçülerindeki evlerin her biri toplam 92,8 metrekarelik arsa üzerine oturmaktadır.

İki kattan oluşan binaya giriş dar cephe üzerinden verilmiştir. Giriş kapısının açıldığı uzun koridorun solunda merdiven kovası, sağında iki büyük oda görülmektedir. Zemin katın yan cephesine planlanan odalar 16 ve 19 metrekareliktir. Geniş cepheyi kaplayan bu odalara koridordan girilmektedir. Odaların karşısında merdivenlere bitişik tuvalet, banyo ve 12 metrekarelik geniş mutfak bulunmaktadır. Merdiven kovasının bu kattaki mekânlara göre geniş tutulduğu ve beden duvarından dışa taşırıldığı görülmektedir.

Birinci katta alt katın planlaması küçük farklılıklarla tekrarlanmıştır. Üst katın planlamasındaki değişiklik mutfakın üstüne oda, banyonun üzerine kiler, giriş terasının üzerine oda yerleştirilmesinden ibarettir.

Mimarisi : İki müstakil evin her biri altı oda, mutfak, kiler, banyo ve iki tuvaletten oluşmaktadır. Zemin katın kabul mekânlarına, birinci katın yatak

²⁹⁰ Denктаş, Adil :“ Feneryolu'nda Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S.9 , İstanbul 1937, s. 240.

odalarına ayrılmış olması gerekir çünkü mutfak alt kattadır ve yanındaki geniş oda yemek odası olarak kullanılmış olmalıdır.

Birinci katta girişin üzerindeki odanın, bina cephesinden dışa taşması, girişe sundurma görünümü vermiştir. İki tarafı açık ve köşede yuvarlak sütunun desteklediği kapı revakı Anadolu'da kapıların üzerine rüzgar ve yağmuru önlemek için konulan rüzgarlıklara benzemektedir. Zemin katta bulunan mutfak, bitişindeki odadan dışarı taşırılarak, taşma payı odanın önüne balkon eklenmesini sağlamıştır.

Süsleme : Kiraya verilmek için inşa edilen iki yapıda süsleme unsuru kullanılmamış, bazı mekânların cepheden dışa taşırılmasıyla cephelerde hareket unsuru elde edilmiştir. Her odanın pencerelerle dışa açıldığı geniş saçaklı kütlesel evde fonksiyonellik ön plandadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kat döşemeleri ve çatı altındaki tavan betonarme olan evlerin bodrum kat duvarları haricinde diğer duvarları som ve delikli tuğladan inşa edilmiş, odaların döşemelerinde tahta tercih edilmiştir. Duvarlarına 1,5 metre yüksekliğe kadar yağlıboya sürülmüş; banyo, tuvalet, mutfak, balkon ve kapı girişinin zeminine mozaik karo döşenmiştir. İç merdivenleri geçme şeklinde cilalı karaağaçtan yapılan evlerin her biri inşa edildiği yılın parasıyla 5000 liraya mal olmuştur.²⁹¹

Seçme Kaynakça :

DENKTAŞ, Adil, “ Feneryolu'nda Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S.9, İstanbul 1937, s.240.

²⁹¹ Denктаş, Adil : A.g.m., İstanbul 1937, s.240.

GEVREK APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 45

Plan No : 97-100

Resim No : 126-129

Harita No : 13

Yapı Sahibi : 1.,2., 5. daireler ve dükkan Nivart Arik, Silvark Gevrek, Viktorya Gevrekyan, Anayis E. Çuhacıyan'ın ortak mallarıdır. 3. daire Viktorya Gevrekyan ve Anayis Çuhacıyan'a, 4. daire ise Nivart Arik'e aittir.

Mimar : -

Yeri : Lamartin Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No : 9, Talimhane.

Kadastro Paftası : 11 Pafta, 408 Ada, 16 Parsel.

Tarihlendirme : 1938-1939

Rölöve Mimar : Hazar ? Nazar Binatlı.

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Bodrum, zemin ve dört kattan oluşan binada zemin kat dairesi ile birlikte toplam beş daire bulunmaktadır. Bodrum kata kömürlük ve zemin kat dükkanının deposu planlanmıştır. Depo içerden zemin kattaki dükkana merdivenle bağlanmıştır. İki bölümlü kömürlükteki küçük merdivenle binanın giriş holüne çıkılmaktadır. Kömürlük kapı ile arkasındaki kalorifer dairesine açılmaktadır.

Servis merdivenleri ile sonlanan kalorifer dairesi yanındaki kapı dairesine açılmaktadır. Kapıcı dairesinden bitişiğindeki tuvalete geçiş bulunmaktadır. Servis merdivenlerinin açıldığı uzun koridor arka cepheye devam etmektedir. Koridorun kapıcı dairesi tarafına tuvalet ve oda planlanmış arka cepheye ise iki adet bağımsız depo yerleştirilmiştir. Servis merdivenine bitişik olan depo iki birimlidir ve koridordan arka cepheye çıkılmaktadır.

Daire ve bir dükkanın bulunduğu zemin katta, dükkan binanın giriş cephesini kaplamaktadır. Dükkana ait köşedeki küçük tuvalet arka cephedeki dairenin odasına bitişiktir. Giriş cephesinin soluna yerleştirilmiş bina girişi

merdivenli hole açılmaktadır. Merdivenlerin sağ tırabzanı yanında bodrum kata inilen merdivenler yer almaktadır. Merdivenlerin ulaştığı kapıdan girilen hol, sol duvara bitişik merdiven kovalasına açılırken koridor halinde arka cepheye devam etmektedir. Burada sağ taraftan zemin kat dairesine girilirken kapı ile ayrılmış aydınlık kısmına geçilmektedir.

Zemin kat dairesinin girişi arka cepheye uzanan koridora açılmaktadır ve dairedaki tüm odalar bu koridorun iki tarafına dizilmiştir. Girişin tam karşısına çok küçük oda, tuvalet ve banyo yerleştirilmiştir. Sol tarafa ise mutfak planlanmış, mutfağın yanındaki küçük kilerden yan cephedeki servis merdivenine oradan da bina holüne çıkış verilmiştir. Zemin katta arka cepheye konumlandırılan iki yatak odası ile yan cephedeki odalar sınırlandırılmıştır.

Birinci kata bakıldığında yan cephede bulunan yarım ongen hatlı merdiven sahanlığında iki daireye giriş vardır. Daire girişi antreye açılmaktadır. Antre iki kapı ile ana cephedeki salona bağlanmıştır. L biçimli salon, giriş cephesinden yan cepheye devam etmektedir. Merdivenlerin açıldığı servis kapısı arka cepheye uzanan koridorla birleşmektedir. Tüm odaların açıldığı koridorun sağına salonun yemek kısmına bitişik hizmetçi odası planlanmış ve yemek odasından servis kolaylığı için koridordan kapı açılmıştır. Hizmetçi odasını sırasıyla tuvalet ve banyo takip etmektedir. Merdivenlerin solunda geniş mutfak ve kiler yer almaktadır. Arka cephedeki iki yatak odası ile kat planı tamamlanmıştır.

İkinci kat planına bakıldığında bu katın banyo, mutfak ve yatak odalarının birinci kata göre daha büyük olduğu ancak bu katta kiler bulunmadığı görülmektedir.

1939 Yılında vergiye bağlanan binanın zemin kat dükkanı 1954 yılında vergiye bağlanırken, 1. ve 3. kattaki daireler 1957 yılında ticarete tahsis edilmiştir. Düzgün hatlı arsa üzerine inşa edilmesine rağmen bitişik nizam olmanın verdiği dezavantajların planlamayla giderilmeye çalışılmıştır. Bodrum

kattaki kapıcı dairesi, tuvaletler ve küçük oda iki baştaki odalardan içe çekilerek bu alana üst katlarda da kullanılacak aydınlık payı yapılmıştır. İçe çekilen odalara pencereler açılarak mekânlar havalandırılmıştır.

Zemin kat cephesi değişmeden günümüze gelen binanın giriş cephesindeki dükkanla arka cephedeki oda arasındaki küçük mekân, tuvalet ve banyo bodrum katta olduğu gibi içe çekilerek havalandırılmıştır. Dükkanın tuvalet penceresi ile daire odasının penceresi birbirine çok yakın açılmıştır. Arka cepheye yerleştirilen odalardan banyo hizasındaki metrekare olarak daha küçüktür. Mutfığa bitişik kilerden servis merdivenine çıkış verilmiş ancak bu planlama sadece zemin katta uygulanmıştır. Cepheden içe çekilen mutfığın penceresi aydınlık boşluğuna bakmaktadır.

Normal katlarda giriş cephesine alınan salon üç bölümlüdür. İki bölüm kabul ve oturma işlevine hizmet ederken arkada kalan bölüm yemek odası olarak planlanmıştır. Salon çıkma yapılarak cepheden dışa taşırılmış ve başoda olarak cephede vurgulanmıştır. Salonun bina girişi üzerindeki penceresine bitişik küçük balkon aslında salonunun yan bölümünün dışa taşırılması sonucu elde edilmiştir, yani taşma payından balkon olarak faydalanılmıştır. Üç yöne penceresi bulunan çıkmaya bitişik içe çekilen kısmın önüne pencere açılarak cephe görünümü tamamlanmıştır. Yemek salonu aydınlık payına küçük pencereyle bağlanıp havalandırılmıştır.

Mimarisi : İkinci katta odaların ölçüleri biraz değişmiştir. Kiler kaldırılıp bu kısım mutfığa eklenmiş ve mutfak iki bölümlü planlanmıştır. En üst katta giriş cephesine planlanan odaların hepsi aynı hizada tutularak alt kat salonlarının taşma payı üstüne açık balkon yapılmıştır. Balkon alt kat çıkmalarının bu katta sonlandırmıştır.

Giriş cephesindeki salonun başoda şeklinde cepheden çıkma yaparak vurgulandığı binada, kiler ve geniş saçaklık kullanımı, mekânların işlevlerine göre birbirinden ayrılması, geleneksel Türk konut düşüncesinin devam niteliğindedir. Tüm odaların yeterince aydınlatılmaya çalışıldığı binanın

tezyinat› da geleneksel mimariyle bağların henüz koparılmadığını göstermesi aç›s›ndan önemlidir.

Süsleme : Aynı dönemde inşa edilen modern evlerin aksine giriş cephesinde süsleme motiflerinin kullanıldığı Gevrek Apartmanı'nın kapı üstlüğü yarım ongendir ve çift kanatlı kapının demir şebekelerinde sarmal dallar, yuvarlaklar ve geometrik desenler hakimdir.

Zemin katla birinci kat arasında silme şeridi bulunmaktadır. Bina cephesinin iki yan›ndan birinci kat penceresi alt›na dek dikey kal›n dikdörtgen silme yerleştirilmiştir. Bu kısım üst kata kadar devam eden süslemenin zeminini oluşturmaktadır. Üçüncü kat bitimine dek altı adet dikey yarım yuvarlak yiv şeklinde devam eden süsleme başlangıçta olduğu gibi pano ile taçlanmıştır. Kare pano dekoratif özelliklere sahiptir. Panonun merkezindeki ters üçgenin iki yan›nda yanlara açılan dört sıra yiv bulunmaktadır ve süsleme yelpazeye biçimini almıştır. Yana açılan yivler içine yuvarlak kabartma motifler yapılırken, üçgenin üstüne de yar› yere kadar dikey yivler yapılarak görünümü zenginleştirilmiştir. Panonun üzerine dördüncü katta sade dikdörtgen pano yerleştirilmiştir.

Alt katlarda dairelerin arasına yerleştirilen iki sıra yatay yiv üçüncü ve dördüncü katta yoktur. Bu katlar›n aras›nda, zemin ile birinci kat›n aras›ndaki biçimlemeye dönülmüştür. En üst katta balkon altı cephenin genel görünüme uygun tasarlanmıştır. Binanın saçaklık altına iki sıra yatay yiv yapılmış ve bu yivler cepheyle aynı renge boyanmıştır. Diğer süslemelerin açık renkle boyandığı binanın saçaklık altına kare şekil oyularak ikisi kısa biri uzun üç dikdörtgen zemin motifi elde edilmiştir. Giriş cephesindeki balkonların demir korkuluklar›nda yatay ve dikey çubuklar dışında baklava motiflerin kullanılması geometrik hatların cepheye hâkim olduğunu göstermektedir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Betonarme iskelete sahip kârgir apartmanda zemin kat birinci kat seviyesine kadar mermer kaplıyken günümüzde dükkanın iki yanında mermer kaplamadan parçalar kalmıştır. Bina girişi ve

kapı üstlüğü mermer malzeme ile çerçevelenmiştir. Binanın giriş kapısında ve balkon korkuluklarında demir malzeme tercih edilmiştir. Islak mekânların ve balkonların zemini mozaik karoyla kaplanmıştır. Bina'nın cephe süslemelerinde alçı malzeme kullanılmıştır.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

GÖKSUN KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 46

Plan No : 101-102

Resim No : 130-132

Harita No : 14

Yapı Sahibi : -

Mimar : Asım Mutlu

Yeri : Maçka Caddesi, Harbiye Mahallesi, Bostan Sokak, No: 2, Şişli.

Kadastro Paftası : 92 Pafta, 776 Ada, 1 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Maçka Caddesi'nin köşesindeki bina, bodrum, zemin ve üç kat üzerine planlanmış, daha sonra iki kat daha eklenerek günümüzdeki görünümünü almıştır. Bodrum katta depoların yer aldığı binanın zemin katında kuzey cepheye yan yana iki adet dükkan planlanmış ve dükkanlara bağımsız girişler verilmiştir.

Dikdörtgen plan kuruluşuna sahip ayrıık nizamlı binanın girişı doğu cephesindedir. Bina girişinin açıldığı antreden dört basamakla merdiven sahanlığına ulaşılır. Bina girişinin karşısındaki merdiven kovası diğer cepheye yerleştirilmiştir. Bina merdivenlerinin solundan zemin kat dairesine geçilmektedir. Dairede koridor çevresine planlanan odalarla karşılaşmaktayız. Uzun koridor tüm yan cephe boyunca devam etmektedir. Girişin solundaki ofise bitişik mutfak bulunmaktadır ve yemek odası bu mekânlara bitişiktir. Tüm odaların koridora açıldığı dairede yemek odası kapıyla yanındaki salona açılmaktadır. Koridorun sağ tarafında küçük oda ve tuvalet bulunur. Tuvaletin yanındaki banyo yatak odasına bitişiktir. Dar cepheye yatak odası ve yemek odası planlanmıştır. Güneye bakan iki odanın önündeki açık balkon iki odanın ortak kullanım alanıdır.

Normal katlara bakıldığında oldukça geniş dairelerle karşılaşmaktayız çünkü dükkan payı bu katlara eklenmiştir. Merdiven sahanlığına açılan daire girişi uzun koridora bağlanmıştır. Koridor bina cephesi boyunca yani girişin iki yanında devam etmektedir. Daire girişinin solunda (kuzey cephede) dükkanların üstünde kabul mekânları yer almaktadır. Kapının solundaki yemek odası bitişiğindeki büyük salonla kuzey cepheyi kaplamaktadır ve iki odadan birbirine geçiş vardır. Büyük salonun ardında küçük oturma odası bulunur. Girişin sağında ofis-mutfak ve art arda iki yatak odası bulunur. Giriş aksında ise hizmetçi odası, tuvalet, banyo ve geniş yatak odası vardır. Böylece güney cephede üç yatak odası oluşturulmuştur. Yatak odalarının önündeki balkon ortak kullanım alanıdır.

Günümüzde bodrum katın ve zemin kat dairesinin dükkan olarak kullanıldığı binanın zemin kat dükkanları işlevine devam etmektedir. Binanın batı cephesine bakıldığında banyo ve kat merdivenlerinin arasındaki küçük oda ile tuvaletin cepheden içe çekildiği ve mekânların havalandırıldığı görülmektedir. Merdiven kovanının kırık köşesinin bu biçimlemeye etki ettiği izlenmektedir. Diğer cephelerin düz olduğu binada zemin katın kuzey cephesine planlanan dükkanlardan doğuya cephesi bulunan köşe dükkanı önünde iki sütun bulunmakta ve sütunlar üst kat odalarının çıkmasını taşımaktadır. Çıkma aynı zamanda dükkan önüne gölgelik oluşturmaktadır.

Kuzey cephedeki büyük salon dükkanın üzerinden dışarı taşırılarak mekân genişletilmiş ve salon cephede belirginleştirilmiştir. Koridorun iki yanına plânlanan odaların oluşturduğu enine uzun ve geniş binada kabul kısımları ile mahrem alanlar koridor planlamasının elverdiği oranda birbirinden ayrılmaya çalışılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için mekânlar farklı cephelere plânlanmış, aralarına servis alanları yerleştirilmiştir. Yatak odaları sıcak olması için güney cepheye alınmıştır.

Mimarisi : Zemin kata bakıldığında küçük daire ve dükkanlarla karşılaşılır. Teras kısmı bina cephesinden bahçeye doğru taşmaktadır. Bina genelinde tüm odaların pencerelerle aydınlatıldığı gözlenmektedir ve doğu cephesinde

mutfak pencerelerinin daha küçük tutulduğu bunun dışında büyük salonun iki cepheye kesintisiz pencerelerle açıldığı görülmektedir. Saçaklığı olmayan binanın üçüncü katındaki iki friz ile bina tamamlanmaktadır. Frizler günümüzde binanın ek yerini vurgulamaktadır. Doğu cephesi düz bırakılan binada salon bina cephesinden taşırılarak vurgulanmıştır ancak bina genelinde sadelik, geometri ve yalnlık hakimdir.

Süsleme : Süsleme unsuru kullanılmayan sade, kütsel ve modern binada giriş kapısının demir şebekesindeki sade geometrik hatlar, merdiven parmaklıklarında takip edilmektedir. Saçaklık kısmındaki frizlerin görünümüne etki ettiği yapının en üst kat balkonunun geniş saçaklığı bulunmaktadır.

Yapı Malzemesi ve Tekniğı : Betonarme karkas binada ıslak mekânların ve balkonun zemini mozaik karoyla kaplanmıştır. Günümüzde dükkanların cephesi kaplanarak görünümü değiştirilmiştir.

Seçme Kaynakça :

MUTLU, Asım, “ Göksun Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.1-2, İstanbul 1940, s. 6-7.

İNKILÂP APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 47

Plan No : 103-107

Resim No : 133-136

Harita No : 15

Yapı Sahibi : -

Mimar : -

Yeri : Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No : 33, Gümüşsuyu.

Kadastro Paftası : 48 Pafta, 521 Ada, 2 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yoklamamış

Plan : 270 Metrekarelik arsa üzerine inşa edilen bitişik nizamlı bina bodrum, zemin, altı kat ve çatı katıyla birlikte dokuz katlıdır. Apartmanın esas cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne planlanmıştır.

Bodrum katta depolar, kömürlük, asansör dairesi ve kalorifer dairesi bulunan binanın zemin katında dükkan yer almaktadır. Cumhuriyet Caddesi'ne bakan cephedeki bina girişi dükkana bitişiktir. Bina antresinin sonunda sekizgen merdiven kovanı bulunmaktadır. Zemin kat arka cepheye kadar dükkana aittir ve arka cephede bodrum kattaki depoya inilen merdiven bulunmaktadır.

Normal altı katın planlamalarında ufak farklılıklar vardır. İkinci kat planına bakıldığında sekizgen merdiven kovanının ulaştığı bina girişi antreye açılmaktadır. Antreden girilen salon esas cephenin tamamını kaplamaktadır. Salon, iki birimli ve L şeklindedir. Salonun açıldığı küçük holden mutfığa geçilmektedir. Dairenin ikinci girişi koridora açılmaktadır. Merdiven kovanına bitişik tuvalet ve kiler bu koridor üzerindedir. Hol bir kapı ile ikinci hole bağlanmıştır. Kiler bitişik oda, mutfığa bitişik banyo ve arka cephedeki iki yatak odası hole açılmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü katların planlarındaki farklılık esas cephede kendini belli etmektedir. Bina girişinin açıldığı antreden girilen oda esas cephedeki odaya bitişiktir. Esas cephedeki odanın yanında geniş salon yer almaktadır. Esas cephe üçüncü ve dördüncü katlarda dört odaya bölünmüştür. Arka cephenin planlaması, ikinci katın arka cephe planlamasıyla aynıdır.

Beşinci kat hem esas cephenin hem de arka cephenin farklı planlandığı kattır. Antrenin açıldığı geniş salon L biçimindedir ve antreye bitişik oda ile tamamlanmaktadır. Odalar arasında geçiş bulunmaktadır. Arka cepheye bakıldığında farklılık tuvaletin yanında kilerin olmamasıdır. Kiler yerine arka cephedeki büyük yatak odasından alınan alana küçük yatak odası planlanmış ve daire üç yatak odalı hale getirilmiştir.

Altıncı katta esas cephe ikinci kattaki gibi tek salona ayrılmıştır. Hol tek birim halindedir. Salondan çıkan küçük hol, bu katta mutfak olarak kullanılmıştır. Mutfak metrekare olarak genişlediğinden bir kısma kiler planlanmış, kilerin yanına iki banyo yerleştirilmiştir. Merdiven kovalarına bitişik küçük yatak odası ve arka cephedeki iki yatak odası ile kat dört yatak odalı olmuştur.

Çatı katta merdiven sahanlığının açıldığı antre yatak odası ile odaya bağlanmıştır. Esas cepheden içe çekilmiş odaların önünde geniş teras bulunmaktadır. Antre arka cephedeki hole bağlıdır. Merdiven kovalarına bitişik mekân kapıcı dairesine geçişi sağlamaktadır. Odaya bitişik mutfak, personel tuvaleti ve banyo holün diğer cephesindedir.

İki bölümden oluşan binada iki bölümün birleşme noktasında merdiven kovaları yer almaktadır. Merdiven kovalarına bitişik mekânlar tüm katlarda cepheden içe çekilmiş ve bitişik nizamlı binanın havalandırılmasına çalışılmıştır. Diğer yan cephede ara mekânların aynı amaçla cepheden içe çekildiği görülmektedir.

Günümüzde zemin kat› ve birinci kat›n› bankan›n kullandığı binanın esas cephesinin kapalı çıkması üç taraftan pencerelidir ve çıkmanın iki yanına da küçük pencereler açılarak cephede uyum sağlanmıştır.

Tüm katlarda aynı cephe anlayışı hakimdir ve kat planlarındaki farklılık esas cepheye yansıtılmamıştır. 2., 5., 6. Katta esas cepheye tek oda planlanırken, 3. ve 4. katlarda salona bitişik oda cephede ayrı belirtilmeyerek genel cephe düzenine sadık kalınmıştır.

Esas cephedeki anlayış arka cephede tekrarlanmış ve odalar cepheden içe çekilerek önüne gömme kapalı balkon yapılmıştır. Esas cephede beşinci kat çıkması üzerine eklenen geniş saçaklık dışında binada saçak yoktur.

Mimarisi : İnkılâp Apartmanı'nın, üzerine inşa edildiği arsanın özelliklerine bağlı kalınarak, iki ayrı parçanın birleşmesinden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Esas cepheye ve arka cepheye planlanan bölümler şekil olarak birbirinden farklıdır.

Esas cepheye kabul mekânların›n arka cepheye mahrem mekânların›n planlandığı binada katların planlamasında farklılıklar dikkati çekmektedir. Metrekareleri birbirine eşit dairelerin bazılarında kabul mekânları, bazılarında yatak odaları sayıca daha fazladır. 2. ve 6. katlarda esas cepheye geniş salon planlanırken, 3. ve 4. katlarda salon küçültülerek oda sayısı çoğaltılmıştır. 5. katta salon küçük tutularak kendisine bitişik bir oda planlanmıştır. 2. Katta iki yatak odası, banyo ve kiler dışında bir küçük oda varken, 3. ve 4. katta yatak odasının›n biri büyük planlanarak planlamada bir oda eksiltiştir. 5. Katta bakıldığında yatak odası sayısı üçe çıkmış ama kiler yapılmamıştır. 6. Kat, çift banyosu, kileri ve dört yatak odası ile mahrem mekânların ağırlık verildiği kat olmuştur. Planlarına bakarak dairelerin değişik ailelerin farklı ihtiyaçlarına cevap vermek adına böyle planlandığını söylemek mümkündür.

Süsleme : Esas cephede kat aralarını belirleyen iki sıra yatay yiv dışında herhangi süsleme unsurunun kullanılmadığı sade binada dikeylik hakimdir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kârgir apartmanın günümüzde zemin ve birinci kat cephesi değişik malzeme ile kaplanmış ve pencereleri değiştirilmiştir.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

SÜMER APARTMANI

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 48

Plan No : 108-111

Resim No : 137-139

Harita No : 16

Yapı Sahibi : -

Mimar : -

Yeri : Kocatepe – Şehit Muhtar Bey Caddesi, No : 6, Talimhane.

Kadastro Paftası : 11 Pafta, 408 Ada, 7 Parsel.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmamış

Plan : Bodrum, zemin ve dört kattan oluşan bina bitişik nizamlıdır. 1956 Yılında binanın zemin katına iki dükkan açılmıştır.²⁹² Her katında çift daire olmak üzere bina sekiz daireden oluşmaktadır. Bina 9,50 x 22,45 metre ölçülerindeki 213,28 metrekarelik arsa üzerine inşa edilmiştir. Bahçe payı çıkartıldığında binanın kapladığı arsa 165,78 metrekaredir (ölçüleri 9,50 x 17,45 metre). Her kata çift daire planlanan binadan 6,3 metrekarelik aydınlık payı çıkartıldığında her dairenin yaklaşık 80 metrekare olduğu anlaşılmaktadır.

Bodrum katı kalorifer dairesi, kapıcı odası, kömürlük ve 36,80 metrekarelik sığınağa ayrılan binanın arka cephesinde geniş bir bahçe bulunmaktadır. Bodrum katta sığınak arsanın büyük bir kısmını kaplamaktadır. Giriş cephesindeki mekânlar ve merdiven kovanı altındaki kalorifer dairesi dışında arka cepheye uzanan sığınak merkezi küçük aydınlık avlusuna ayrılmıştır. Arka cephenin sol köşesine planlanan odadan arka bahçeye çıkılmaktadır.

Esas cephedeki bina girişi antreye açılmaktadır. Antredeki merdivenlerden sağdaki dar basamaklarla bodrum kata inilirken, soldaki

²⁹² Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

basamaklarla merdiven sahanlığına ulaşılmaktadır. Giriş cephesinde iki köşeye planlanan dükkanlara binadan ayrı giriş açılmıştır. Yan cephe boyunca devam eden dükkanlar simetriktir. Dükkanlarda aydınlık avlusuna bitişik küçük bir oda ile banyo-tuvalet ve arka cephede geniş oda bulunmaktadır.

Normal katlarda simetrik iki daire bulunmaktadır. Merdiven kovanın ulaştığı sahanlıktan dairelere girilmektedir. Daire girişinin açıldığı geniş antre, giriş cephesini kaplayan salona bağlanmıştır. Antreden arka cepheye devam eden ince koridora girilmektedir. Koridorun aydınlık avlusu tarafına mekânlar planlanmıştır. Merdiven kovasına bitişik mutfak, oda ve banyo-tuvalet koridora açılmaktadır. Arka cephenin yarısını kaplayan yatak odasına eklenen balkon bahçeye bakmaktadır.

Giriş cephesine bakıldığında kabul mekânı olan salonun iki pencereyle dışa açıldığı görülmektedir. İki dairenin birleşme noktasındaki pencereler cepheden dışa taşırılmıştır. Dikey hatlı binada mimar görünümü dengeleyebilmek için yatay şekiller kullanmıştır. Yatay silmeler ve pencereler bombeli duvarlar, gömme sütunlar ve daire arasındaki dikey kolonu dengelemektedir.

Mimarisi : Giriş cephesinde merkezi büyük T şeklini alan binanın köşe pencereleri önüne süs balkonları yerleştirilmiştir. Balkon parmaklıkları T şeklinde olup geometrik desenli demir şebekelerle dekoratif görünüme kavuşturulmuş, üzerlerine yatay demir korkuluk yerleştirilmiştir. Esas cephede kat aralarına yerleştirilen iki sıra yatay silme süs balkonları altında da görülmektedir. Son kat cephe mimarisinin arttığı kısımdır. Bu katın daireleri önüne alt katların taşma payı kadar balkon eklenmiş ve balkon parmaklıklarında süs balkonlarının düzenlemesi tercih edilmiştir. Köşe odalarının pencereleri iki yandan dışbükeydir ve bu kısma gömme sütunlar eklenerek cephe görünümüyle uyum sağlanmıştır. Dört adet yuvarlak sütun binayı taçlandıran saçaklığı taşımaktadır. Üçgen şeklinde tamamlanan kırık hatlı saçaklığın altında iki sıra yatay silme bulunmaktadır. Giriş cephesindeki

salonlar pencerelerle caddeye açılırken son kat dairelerinin önünde küçük süs balkonu bulunmaktadır.

Süsleme : Binanın giriş cephesinde kat aralarını belirleyen iki sıra yatay silme, kapalı çıkma, balkon korkuluklarının demir şebekelerindeki geometrik şekiller (daire, kare ve baklava motifi), bina saçaklığının biçimlenişi, son katta giriş cephesine eklenen gömme dekoratif sütunlar binanın cephesini görsel yönden zenginleştirmektedir.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Kâgir apartmanın balkon korkuluklarında ve bina kapısında demir malzeme kullanılmış, ıslak mekânların zemini mozaik karoyla kaplanmıştır.

Seçme Kaynakça :

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü

TEŞVİKİYE'DE KİRA EVİ

İnceleme Yılı : 2007

Katalog No : 49

Plan No : 112-114

Resim No : 140

Yapı Sahibi : -

Mimar : Nazif Asal

Yeri : Teşvikiye'den Maçka'ya giden Tramvay Caddesi, Teşvikiye.

Tarihlendirme : 1930-1940

Durumu : Yıkılmış

Plan : Cephesi 14 metre, derinliği yaklaşık 24 metre olan apartman 336 metrekarelik arsa üzerine planlanmıştır. Arsanın genişliği dairelerin gereğinden geniş olmasına ve binanın merkezine geniş aydınlık avlusu yapılmasına imkân tanımıştır.

Bodrum, zemin ve dört kattan oluşan binanın bodrum katında kapıcı dairesi, kömürlük, sığınak, kalorifer dairesi ve depo bulunmaktadır. Binanın merkezine yerleştirilen aydınlık avlusu oldukça geniştir. Bodrum katta giriş cephesine geniş kömürlük ve küçük depo, arka cepheye cephenin tamamını kaplayan geniş sığınak planlanmıştır. Sığınakın kapıcı dairesi tarafına küçük tuvalet-lavabo eklenmiştir. Sığınakta dokuz bağımsız kolon bulunmaktadır. Girişi kalorifer dairesinin yanındaki küçük odadan sağlanan sığınak çıkışı arka cepheye açılan küçük odadan sağlanmaktadır. Kalorifer dairesi giriş cephesindeki kömürlüğe bitişiktir ve merdivenlerin açıldığı hole kapısı vardır. Kapıcı dairesi diğer yan cephede yer almaktadır. Daireye holden geçilmektedir ve tüm odalar koridorun sol tarafına sıralanmıştır. Bu odalar kapıcı odası, banyo ve mutfaktır.

Apartmanın her katına birbirine bitişik iki uzun daire planlanmış ve binaya iki giriş yapılmıştır. Zemin katta iki daire, üç dükkan bulunmaktadır. Giriş cephesinde yer alan üç dükkandan ikisi köşelerde biri de apartmanın iki giriş kapısı arasındadır. Daha küçük olan orta dükkanın yanlarından

geçildiğinde geniş giriş holüne ulaşılır. Dükkanın ardında giriş holüne asansör boşluğu yerleştirilmiştir. Holün devamında merdiven kovaş yer alırken merdivenlerin arkasında geniş aydınlık avlusu bulunmaktadır. Aydınlık avlusu iç bahçe gibidir ve mutfak balkonlarına bağlanan servis merdivenlerinden geçilerek dairelere girilebilmektedir.

Zemin kat dairesinin girişindeki geniş hole apartman antresinden girilir. Hol, arka cepheye devam eden koridora bağlanmıştır. Koridora sırasıyla koridora açılan tuvalet, mutfak, kiler ve koridora açılmayan banyo yerleştirilmiştir. Koridoru sonlandıran diğer hol ise yatak odalarının açıldığı mekândır. Arka cepheye iki yatak odası yerleştirilmiştir. Holün karşısından kapı ile girilen oda ise banyoya girişi sağlamaktadır.

Normal katlarda birbiriyle aynı planlamaya sahip iki bitişik daire bulunmaktadır. Antrenin sağında küçük tuvalet-lavabo bulunurken, solunda giriş cephesini kaplayan yemek odası ve misafir odası bulunmaktadır. İki oda da antreye açılmaktadır. Antreye bağlanan diğer oda yemek odasının arkasındaki geniş holdür. Hol, koridor şeklinde arka cephedeki mekânlara uzanmaktadır. Koridora açılan ofis ve kilerin arasında koridora açılmayan mutfak yer alır. Aynı durum kilere bitişik banyo için de geçerlidir. Koridorun devamındaki hol üç yatak odasının ortak kullanım mekânıdır ve odalardan biri bitişindeki banyoya açılmaktadır.

Çift girişli apartman, derinlemesine planlanmıştır. Zemin kat dairesinin giriş cephesine açılımı yoktur. Normal katlar giriş cephesinde beden duvarından dışa taşırılmıştır. Esas cephedeki iki salonun kırık hatlı cephesi köşeye balkon eklenmesine imkân tanımıştır. Arka cephede iki yatak odasından çıkılan geniş balkon bulunmaktadır. Kırık hatlar balkonlarda da kullanılmıştır. Giriş cephesine bakıldığında oda pencerelerinin kesintisiz olduğu görülmektedir. Burada mimar yüksekliği fazla olan ve pencere aralarında dikey silmeler bulunan binanın cephe görünümünü dengeleyebilmek için cepheye yatay pencereler yerleştirmiştir.

Mimarisi : Bitişik nızamlı binada bazı mekânlar binanın yan cephesine yerleştirilmiştir. Servis mekânlarının aydınlatılması ve havalandırılması için aydınlık avlusuna odalardan pencereler açılmıştır. Mutfaklara eklenen balkonlar servis merdivenlerinden girişi kolaylaştırmıştır. Kabul kısmı ile mahremiyetin olduğu mekânlar planlamada kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır.

Süsleme : Giriş cephesindeki sık pencerelerin dikey hatlarla çerçevelendiği apartmanda hareketli ve değişik cephe anlayışı hakimdir. Balkonlardaki kırık hatlar cepheye hareket katmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tekniği : Apartman betonarme karkastır.

Seçme Kaynakça :

ASAL, Nazif, “ Bir Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1940, s. 245-246.

4. DEĞERLENDİRME

İnsanoğlu yaşamı boyunca kendisini güvende hissedeceği mekânlar yaratmaya çalışmış, bu arayış günümüz modern konutlarına, “residence”lara ve “studio” dairelere kadar devam etmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde İstanbul’da inşa edilen konutlar hakkında genel değerlendirme yapmadan önce Türklerin yerleşik düzene geçmelerinden 1940lı yıllara kadar getirdikleri kendilerine has özelliklere ve yaşam tarzlarına bakmak gerekmektedir. Çünkü Cumhuriyet Dönemi konut mimarlığının oluşumunda her ne kadar Batılı ülkeler örnek alınsa da planların bazı ayrıntılarında veya mekânların işlevlendirilmesinde geleneksel Türk mimarisinin özellikleri etkili olmuştur.

Konut mimarlığı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mimarlık içinde önemli bir dal olarak görülmektedir. En basit anlamıyla barınacak mekân olan evlerimiz, günümüz konutlarına gelene kadar birtakım aşamalardan geçmiştir, ki bunların en önemli basamağını “Geleneksel Türk Konut Mimarlığı” teşkil etmektedir. İslâmiyet’i kabul ettikten sonra göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçen Türkler, Anadolu’ya yerleşmiş ve gereksinimlerini karşılayacak evler inşa etmiştir. Göçebelik döneminde portatif çadırlarda yaşadıklarından yerleşik düzende kendilerine konut modeli olarak basit düzenlemeye sahip çadırları örnek almışlardır.

Türklerin kendi yaşam tarzlarına, âdetlerine, iklim ve doğa şartlarına uygun planlanan evlerde ön planda tutulan unsurlar gelenekler ve İslâm dinidir. Gelenekler İslâm inancı ile birleştirilerek konut planlamasına yansıtılmıştır. Geleneksel Türk yaşamında İslâm dininin öngörülleri belirleyicidir. Dışa kapalı-içe dönük evlerde yaşayan kadınla erkeğin eşit statüde olmaması erkekler için odaların daha farklı planlanmasına neden olmuştur. Kadınların odaları ve merdivenleri erkeklerden ayrılmış, harem-selâmlık bölümleri arasına dönme dolaplar yerleştirilmiş, zemin katlarına pencere açılmayan evlerin çevresi geniş duvarlarla çevrilmiştir. Hiyerarşik

düzenleme mekân tefrişinde de ön plânda tutulmuştur. Aynı oda içinde erkeklerin oturdukları bölümler zeminden yüksek tutulmuş, bu bölümler hem kapıya karşı köşesine hem de manzaraya açılan pencerenin önüne konumlandırılmıştır. Aile reisinin toplum içindeki statüsüne ve gelirine göre konutlara özel mekânlar eklenerek odaların metrekarelerinde değişikliklere gidilmiştir. Aile halkının, evin erkeğinin, konukların ve hizmetliklerin yaşam alanları farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Geleneksel Türk konutu plân kuruluşu bakımından iki gruba ayrılmaktadır ;

A. Sofalı Plân Tipi

1. İç Sofalı Plân Tipi
2. Orta Sofalı Plân Tipi
3. Dış Sofalı Plân Tipi / Açık Sofalı Plân Tipi
 - Sıra Odalı Plân Tipi
 - Eyvanlı Plân Tipi
 - Sekili / Köşklü Plân Tipi
 - Köşe Sofalı Plân Tipi

B. Sofasız Plân Tipi

Bazı bölgelerde çardak, divanhâne, hayat, sayvan veya sergâh denilen sofalar, çevresindeki odaların ortak kullanım alanı olmuştur. Türk evinin ayırt edici özelliği olan sofalar, günümüz evlerinde evin girişinde bulunan ve tüm odaların kapılarla açıldığı antreden sonraki mekânın prototipidir. Ev halkının hem toplanma yeri hem de özel günlerde kutlama yaptıkları sofalar XIX.yüzyıla kadar varlığını sürdürmüş, bu tarihten sonra Batı etkisiyle konut plânlarında değişim yaşanmaya başlanmıştır.

Geleneksel Türk konutunda odalar ev halkının tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Ev halkı uyuma, yemek yeme, oturma,

günlük işlerini yapma ve yıkanma ihtiyaçlarını aynı mekânda karşılanmıştır. Modern konutlardaki gibi her işlev için ayrı oda planlaması yoktur. İslâm inanişında sadeliğin ön plâna alınması odaların düzenlenişinde önemli rol oynamış ve odaların genelinde yalın düzenlemeler tercih edilmiştir. İnsanların günlük kullanımına göre şekillenen odalar zamanla ekonomik koşullar, çevre, gelenek, görenek ve yaşam biçimine göre değişikliklere uğramıştır.

Geleneksel Türk konutunun en önemli ve vazgeçilmez ögesi olan odalar, adeta bir ev şeklinde düşünülmüş ve buna göre düzenlenmiştir. İslâmi kuralara ve hiyerarşik düzenlemelere göre plânlanıp işlevlendirilen evlerde ev erkeğinin kullandığı ve erkek misafirlerin ağırlandığı köşede yer alan başoda diğer odalara göre daha geniştir. Manzaraya açılan ve odaların en büyüğü olan başoda ebeveynlerin kaldığı ve misafirlerin ağırlandığı odadır. Başoda zaman içinde Selâmlık olarak adlandırılmıştır. Ataerkil Türk aile yapısında evin direği olan erkeğe ait en görkemli oda, gelen erkek misafirlerin ağırlandığı mekândır. Kadınların hizmet ve ikram zamanları girdikleri bu odada diğer odalarda olduğu gibi yüklük, çeyizlik ya da gusûlhane bulunmazdır. Selâmlık modern konutlarda misafir odası ya da salonlara dönüşmüştür.

Kadınların yaşadığı harem ise gelen kadın misafirlerini ağırlandığı odadır. Aslında ev halkının ortak yaşam mekânı haremdir, çünkü erkekler misafirleri geçirdikten sonra bu odaya gelerek aile fertleriyle birlikte zaman geçirir sonra da bu odada uyurlar.

Geleneksel Türk evinin tek kat olarak başlayan düzenlemeleri zamanla kat sayısının ikiye çıkartılması ile yükselmiştir. Buna bağlı olarak plânlarda ve dış görünüşünde de farklılıklar yaşanmış ve odalar dışarıya açılmak için çıkmalarla hareketlendirilmiştir.

Türk evinde modern anlamda hareketli mobilya kullanımı XIX.yüzyılda saray mensuplarının veya seçkin kişilerin yurtdışından getirttiği mobilyalarla başlamıştır. İstanbul'da yaşayan Müslüman ailelerin evlerinde İslâmî gelenekler yerine Avrupa tarzı mobilya ve objeler kullanılmaya başlanması

geleneklerden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Bu tarihten önce mimariyle birlikte plânlanan, ihtiyaca yönelik tefriş eşyası kullanıldığı bilinmektedir. Sedir, şilte, yastık, halı, kilim, yüklük, dolaplar, tembelhane, sini, rahle, tabure, sandık, beşik, aydınlanma için kandil, meşale, fener, lamba veya şamdan, ısınma için soba ve ocak geleneksel eşyaların bazılarıdır. Adı geçen eşyalar “ Türk Evinde Mekân Tefrişi “ bölümünde detaylı biçimde anlatılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde konut mimarisi gelişerek devam etmiş, İmparatorluğun son dönemlerinde Batı ülkelerinden örnek alınan konutlar inşa edilmeye başlanmıştır. Belli semtlerde görülen inşaat faaliyetleri ve evlerdeki hareketli mobilya kullanımı Cumhuriyet'in ilanından sonra tüm yurda, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere, yayılmıştır. Her ülkenin kendi beğeni ve isteklerine uygun olarak inşa edilen konutlar ülkemizde dış dünyadaki gelişmelerle eş zamanda yada daha geç tarihlerde karşımıza çıkmaktadır.

Konut mimarisi ülkemizin yaşam şartları, sorunları, maddi imkanları ve düşünce yapısı ile paralel bir gelişim göstermiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulan konutlarda inşa edildikleri yılların özellikleri görülmektedir. Zor şartlar altında kazanılan savaşlar, insanların atalarından miras kalan değerleri, tanıştıkları yeni dünya ve yeni imkanlar değişik mimari yapılanmalara neden olmuştur. Bu süreci, mimarlık alanında Birinci Ulusal Mimarlık, Birinci Ulusal Mimarlık Sonrası Dönem, İkinci Ulusal Mimarlık, İkinci Ulusal Mimarlık Sonrası Dönem gibi gruplara ayırmak mümkündür.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1927 yılına kadar geçen sürede yapılarda cephe düzenlemesi ve bezemeler önemlidir. Büyük boyutlu yapılarda uygulanan çıkma ve bezeme motifleri ile mimarlar, savaş sonrasında yerle bir olmuş topraklarda kendi benliklerinden yeni bir üslup yaratmaya çabalamıştır.

1927-1940 yılları arasında ülkemize birçok yabancı mimar gelmiş ve bu isimler yeni düşüncelerin ülkeye girmesini kolaylaştırmıştır. Ülkemizde hem ulusal tarzda hem de uluslararası akımlara bağlı inşaat faaliyetlerine

başlanmıştır. Kendilerinden önceki dönemin yapılarından tamamen farklı olan yapılarda yalın cephe anlayışı egemen olmuş, bunun yanında betonarme iskelet düzeni yoğunlaşmış, kübik kütle anlayışı, geniş cam cepheler, serbest tasarım ve düz çatılar uygulanmıştır. Bu dönemde yerli mimar sayısının arttığı görülmektedir.

Konutların cephelerinde ve pencerelerindeki yuvarlatılmış hatlar, pencere açıklıkları, yatay köşe pencereleri, dairesel veya çokgen kapı üstlükleri, pencere pervazlarına uygulanan çerçeve niteliğindeki beyaz bordürler bu yapıların sık rastlanan konut özellikleridir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'da inşa edilen konutlara bakıldığında genellikle bitişik nizamda oldukları ve serbest cephe sayısının iki olduğu görülmektedir. Arsaların durumu ve o yapıların arsa fiyatları göz önüne alındığında yapıların mal sahiplerinin isteklerinden çok duruma göre planlandığı anlaşılmaktadır. Dört tarafı serbest, bahçeli müstakil evleri inşa etmek çoğunlukla sayfiye yerlerde mümkün olmuştur.

Şehrin her yerinde aynı anda imar hareketliliği yaşanmamıştır. Semtlerde konut inşa edilecek arsalar tespit edildikten sonra bunların şehrin genel görünümüne göre bazı yerlerde en fazla üç kata kadar izin verilmiş, ancak zamanla bunların arasına çok katlı binalar da eklenerek görüntü bozulmaya başlamıştır. Belediyelerin o dönem bina irtifaları ile ilgili düzenlemelere sahip olmamaları bunun başlıca nedenidir.

XX.Yüzyıl konutlarında merkeze insan alınmıştır. İnsanlar sanayileşme sonrasında yoğun tempoyla çalıştığından, stres atabilecekleri tek yer olarak evlerini görmüş, evler böylece ihtiyaç duyulan huzurlu ortamını sağlayacak, gerginliklerin atılacağı mekânlar olarak planlanmıştır. Bu evlerin planlarında kolaylık, sadelik ve uyum aranmıştır. Gerçek konforu sunan yapıların tamamında uyum, güzellik, kolaylık, rahatlık ve fonksiyonellik hakimdir. Gerek sabit mobilyalar gerek hareketli mobilyalar huzur verecek şekilde düzenlenmiştir. Rahat, kullanışlı ve sade mobilyalar mimarlar tarafından

tasarlanmıştır. Modern tarzda plânlanan evlerde, eşyaların sayısı az tutularak, evlerin ferah olması amaçlanmıştır. Salonlarda modern tarzda, süsten uzak, yalın ve geometrik hatlı az sayıda mobilya kullanılırken günlük kullanıma ayrılan odalarda rahatlık ve konfor tercih edilmiştir. Yatak odalarına gömme dolap, etajer, tuvalet masası yerleştirilmiş, çocuklar için plânlanan odalarda toplanıp dolap içine yerleştirilen yataklar tercih edildiğinden çocuklara geniş oyun alanları açılmıştır.

Modern insanın tüm ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olan evin büyük ya da küçük olması bu imkânları sunma açısından bir farklılık yaratmamıştır. Geniş evdeki konfor ve rahatlık küçük evlerde de aranmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk halkı yaşanan değişimlere bağlı olarak evlerini mimarlara döşetmeye başlamıştır. Çeşitli dergilerde evlerin hem dışının hem de içinin uzman kişiler tarafından döşemesi gerektiğini anlatan yazıların çıkması bunda etkili olmuş, bunun yanı sıra dergilerde hazır eşya yerine kişiye özel üretimlerin kullanımı özendirilmeye çalışılmıştır. Evlerde salonlar piyano çalınip eğlenilen alanlar haline getirilmeye çalışılmış, salonla yemek odası arasında bağlantı yapılmıştır. Alanı dar olan apartmanlarda yemek odası salonun bir köşesine yerleştirilerek iki oda tek mekân şeklinde tasarlanmış, salon bazı evlerde yemek odası, çalışma odası, eğlence ve dinlenme odası olarak işlevlendirilmiştir. Evlerde yabancılara açılan bölümler Batı mobilyalarla döşenirken günlük kullanım odalarında geleneksellik devam etmiş ve bu mekânlarda ailenin kökenine, gelirine, eğitim düzeyine göre düzenlenmeler tercih edilmiştir. Ev sahiplerinin zenginliklerini sergiledikleri salonlar, geliri az olan ailelerde sadece misafirlerin kabul edildiği bir mekân iken, zengin aileler için âdeta bir gösteriş vitrini olmuştur. Alt gelir grubundan ailelerin misafir gelmediği zamanlarda kullanmadığı bu mekân, dar dairelerde ister istemez günlük kullanım alanına dönüşmüştür.

Evler barınılan mekânlar olmaktan çıkmış; gücün, servetin göstergesi olmuştur. Eşyalarda 1910'larda başlayan değişim 1930'lu yıllarda hız kazanmış ve zamanla Anadolu kentlerine de yayılmıştır. 1930'lu yıllarda Türk evlerinde kullanılan koltuk takımları, sehpa, orta masa, kanepeler, pompalı gaz

ocağı, piring karyola, ceviz karyola, radyo, buzdolabı Batılı mobilyaların sadece birkaçıdır.

Başlangıçta küçük tasarlanan apartman daireleri, insanların gelir düzeyi arttıkça büyümeye ve değişmeye başlamıştır. Avrupa'da apartmanların ilk sahipleri orta tabaka denilen sanayi işçisi ve memur kesimi iken, İstanbul'da inşa edilen apartmanların ilk sakinleri orta çaplı tüccar azınlıktır. Bunları artık içe dönük yaşama modelinden sıkılan Müslüman halk izlemiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen konutlarda odalar, artık tüm işlerin görüldüğü başlı başına bir ev olmaktan çıkmış her odaya tek bir işlev yüklenmiştir. Odalarda dolap içine yerleştirilen gusülhane banyo adında ayrı bir mekân haline getirilmiş, evlerin dışında yer alan tuvalet ise evlerin içine alınmıştır. Sabit mobilyaların yerini modern ve hareketli mobilyalar almış, kafes gibi eski öğeler bırakılarak panjur, jaluzi gibi modern öğeler kullanılmıştır.

Evlerde en temel özellik olarak havadar olması aranmış, bu amaçla evlere geniş ve yatay pencereler açılmıştır. Böylece evler yeterli derecede havalandırılırken insanların tabiatla olan bağları korunmuştur. Evlere eklenen teraslar ve cephelere açılan çok sayıda pencerelerle güneşten ve manzaradan olabildiğince faydalanma yoluna gidilmiştir.

Modern mimarinin konutlarda kullanımının yaygınlaşması, yaşam biçimlerinde değişimin yaygınlaşmasına eşlik etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'da inşa edilen konutlara bakıldığında anlatılanlara ek olarak şu bilgiler verilebilir :

1923-1933 Yılları arasında deneme evresi yaşanmıştır. Dergilerde görülen Viyana Püristleri'nin ve Le Corbusier'in erken kübizminin çizgilerine yakın yapılar inşa edilmiştir. Türk mimarların inşa ettiği en erken tarihli yapılar 1929 yılına tarihlenmektedir. Çoğu Taksim, Gümüşsuyu, Pangaltı ve Nişantaşı'nda olmak üzere çok sayıda ev ve apartman inşa edilmiştir.

- Konutlarda planlar mekânların yüzölçümlerine ve işleve bağlı olarak geometrik biçimlerle serbestçe düzenlenmiştir.
- Odalar kendi özelliklerini kazandığından özellik ve işleve göre biçimlenmiş ve ölçülendirilmiş mekânlardan oluşan konut plânları uygulanmaya başlamıştır.
- Konutlarda odalar geniş bir orta hol çevresine yerleştirilmiştir.
- Mekânlar işlevlerine ve özelliklerine göre planlamaya yansıtılmış, servis mekanları bir araya toplanmıştır.
- Yatay bant biçiminde pencere ve köşe penceresi kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.
- Saçaklık yerine teras kullanımı görülmektedir.
- Betonarme karkas ve betonarme döşemeli yapılar inşa edilmiştir.
- Kaplama malzemesi yerine Edelputz tercih edilmiştir.
- Şehrin kozmopolit yapısı gereği konutlarda Modern Pürizm ve Art Deco motifler bir arada kullanılmıştır.

1933-1937 Yılları Türk mimarların kendilerini kanıtlamaya başladığı yıllardır. İlk kadın mimarlar da bu dönemde iş hayatına atılmıştır. Konutlarda tutarlı tasarım ve biçim özellikleri vardır. 1933 Yılında kabul edilen Yapı ve Yollar Kanunu'na bağlı olarak Türkiye'ye özgü standartlar oluşturulmuştur.

- Dönemin konutlarında fonksiyonellik ön planda tutulmuştur.
- Orta mekân olan hol kullanımı devam etmiş, bunun yanında sofa koridor birlikteliği ya da koridor kullanımı sınırlı sayıda da olsa başlamıştır.
- Dönemin genel mimari stili; prizmatik kitlelere eşlik eden yuvarlatılmış köşeler, kat ayırımını sağlayan yatay bant şeklindeki doluluklar, kesintisiz denizlikler, köşeleri dönen pencerelerdir.
- Daire biçiminin yerine köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen planlar giriş, balkon, teras ve merdiven hollerinde kullanılmıştır.
- Teras kat ve gizli çatı kullanımı yaygınlaşmıştır.

- Bina cephelerine kesintisiz balkon veya geniş verandalar eklenmiştir.

1937-1940 Yılları Türk mimarlarının geri çekildiği yıllardır.

- Yapılarda ölçek ve oranlarda değişim yaşanmış, simetrik düzenlemelere kayma yaşanmıştır.
- Konutlarda ve say›s› artan apartmanlarda 1930'lar›n Modernist çizgisi devam etmiştir.
- Tekrar saçaklık kullanımına dönmüştür ancak saçaklık geleneksel Türk evindeki kadar geniş değildir.

Konut mimarlığı hakkında verilen genel bilgiler ışığında 1923-1940 y›llar› arasında İstanbul'da inşa edilen konutlara bakıldığında dönemin mimari özelliklerinin bu konutlara yansıdığı görülmektedir. Çalışma kapsamına alınan 49 konutun 31'i günümüze ulaşamamıştır.

Tez kapsamında incelenen 31 yıkılmış konut Hasan Bey Apartmanı, İzzet Bey Evi, Osman Bey Köşkü, Sıdika Haydar Hanım Evi, Hakkı Bey Evi, Profesör Doktor Ahmed Ağaoğlu Evi, Eczacı Nazım Malkoç Evi, Behçet Ünmeriç Evi, Ekrem Hakk› Ayverdi Evi, Hüsnü Bey Apartmanı, İhsan Hanım Evi, Mr. L. Varber Villası, İhsan Bey Evi, Röntgen Apartmanı, Şevket Bey Apartman›, Bayan Firdevs Evi / Seyhan› Apartman›, Halit Ziya Bey Apartmanı, Doktor Rıfki Bey Evi, Doktor Zeki Zeren Kira Evi, Taşçı Salih Evi, Feneryolu'nda Bir Ev, Teşvikiye'de Bir Kira Evi, Mühendis Derviş Bey Apartman›, Nan Apartman›, Cemil Bey Evi, Seza Apartman›, Doktor Ziya Zeren Kira Evi, Cili Kira Evi, İkbâl Kira Evi, Demirağ Kira Evi ve Kadıköy'de Kira Evi'dir. Günümüzde varlığını sürdüren ve çalışmaya konu edilen örnekler ise Ressam Şevket Bey Yalısı, Ayaşlı Yalısı, Cumhuriyet Apartmanı, Pertev Apartmanı, İskeçe Apartmanı, Tüten Apartmanı, Gevrek Apartmanı, Göksun Kira Evi, İnkılâp Apartmanı, Sümer Apartmanı, Bosfor Apartmanı, İstiklâl Apartman›, Melek Apartman›, Ceylan Apartman›, Demir Apartman›, Gezi Apartmanı, Karaağaç Apartmanı ve Platin Apartmanı'dır.

Konutları incelerken plân kuruluşuna, işlevlerine ve cephe kuruluşlarına göre değerlendirmemiz gerekmektedir.

Plan kuruluşuna göre konutlar> üç grupta inceleyebiliriz:

1. Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

- Dış Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar
- İç Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar
- Orta Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

2. Koridorlu Sofa Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

3. Koridorlu Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

1. Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

Yıkılmış Örnekler : Hasan Bey Apartmanı, İzzet Bey Evi, Osman Bey Köşkü, Sıdika Haydar Hanım Evi, Hakkı Bey Evi, Profesör Doktor Ahmed Ağaoğlu Evi, Eczacı Nazım Malkoç Evi, Behçet Ünmeriç Evi, Ekrem Hakkı Ayverdi Evi.

Yaşayan Örnekler : Ressam Şevket Bey Yalısı, Ayaşlı Yalısı.

Sofalı plânda inşa edilen konutlar, Hasan Bey Apartmanı dışında, iki katlı müstakil ev ve yalılardan oluşmaktadır. Konutlar geleneksel Türk evindeki sofa kullanımına benzeyen plan kuruluşuna sahiptir. Plânda giriş holünün (Bkz. **Sözlük**) açıldığı ikinci hol, sofa görevini üstlenmekte ve holün çevresindeki odalar ortak mekâna açılmaktadır. Sofa bazı plânlarda hol kelimesiyle karşılanmıştır. Sofalar plânlara ve arsaların vaziyetine göre kare, dikdörtgen, oval biçimlerde olabilmektedir.

Sofalar plâna kuruluşundaki yerlerine göre kendi içinde gruplara ayrılmaktadır:

- **Dış Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar** , genelde serbest plânlıdır. Konutların plânlarında sofa, odaların arasına yerleştirilirken bir köşesi ile yapının cephesini sonlandırmaktadır. İzzet Bey Evi ve Ressam Şevket Bey Yalısı dış sofalı iki konuttur. Sıdika Haydar Hanım Evi bazı mekânların sofaya iç sahınlarla bağlandığı bir örnektir. Eczacı Nazım Malkoç Evi'nde ve Behçet Ünmeriç Evi'nin zemin katında ise köşe sofalı plan tercih edilmiştir.
- **İç Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlarda** odalar, sofanın karşılıklı kenarlarına İki sıra halinde yerleştirildiğinden karşılıklı durmaktadır. İç sofa, mekân boydan boya kesmektedir ve buna Karniyarik Plân Tipi de denilir. Ayaşlı Yalısı bu plân tipinde inşa edilmiştir.
- **Orta Sofalı Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar** , merkezde yer alan sofanın etrafındaki odalarla oluşturulmaktadır. Geleneksel Türk konutunda en çok köşeleri pahlı (Bkz. **Sözlük**) sofalar görülürken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'da inşa edilen konutlarda bu tercih edilmemiştir. Sofanın merkeze alınıp düzenli ve kullanışlı bir şema oluşturması kentlerde en çok orta sofalı plânın tercih edilmesini sağlamıştır. Hasan Bey Apartmanı, Hakkı Bey Evi, Profesör Ahmed Ağaoğlu Evi, Ekrem Hakkı Ayverdi Evi ve Osman Bey Köşkü, orta sofalı plân kuruluşuyla inşa edilmiştir. Adı geçen beş konuttan Ahmed Ağaoğlu'na, Ekrem Hakkı Ayverdi'ye ve Osman Bey'e ait evlerde bazı mekânlar, mahremiyet ilkesine bağlı kalınarak, sofaya iç sahınlarla bağlanmıştır.

2. Koridorlu Sofa Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

Yıkılmış Örnekler : Mühendis Derviş Bey Apartmanı, Nan Apartman›, Cemil Bey Evi, Seza Apartmanı, Doktor Ziya Zeren Kira Evi, Cili Kira Evi, İkbâl Kira Evi, Demirağ Kira Evi, Kadıköy’de Kira Evi.

Yaşayan Örnekler : Bosfor Apartmanı, İstiklâl Apartmanı, Melek Apartmanı, Ceylan Apartman›, Demir Apartman›, Gezi Apartman›, Karaağaç Apartmanı, Platin Apartman›.

Koridorlu sofa plân tipi, koridorla sofanın birlikte kullanıldığı örneklerden oluşmaktadır. Bu gruba giren Cemil Bey Evi ve Doktor Ziya Zeren Kira Evi az katlı ve müstakil, diğer örnekler ise, İkbâl Kira Evi dışında, çok katlı apartmandır. Plân olarak koridorlar hol biçimindeki sofa ile sonlanabilmekte ya da kapılarla sofadan ayrılmaktadır. Sofa genelde kabul mekânlarıyla ilişkilendirilirken, koridorlar da yan cephe ve arka cephedeki mekânlar arasındaki bağlantıyı sağlama görevindedir. İkinci derecedeki odalar esas cephedeki odalara koridorlarla bağlanmıştır. Sofa konutlarda daire kapısından bakıldığında kabul mekânlarının doğrudan görülmesini engelleme amaçna hizmet etmektedir.

3. Koridorlu Plân Kuruluşuna Sahip Konutlar

Yıkılmış Örnekler : Hüsnü Bey Apartmanı, İhsan Hanım Evi, Mr. L. Varber Villası, İhsan Bey Evi, Röntgen Apartmanı, Şevket Bey Apartmanı, Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartman›, Halit Ziya Bey Apartman›, Doktor Rıfkı Bey Evi, Doktor Zeki Zeren Kira Evi, Taşçı Salih Evi, Feneryolu’nda Bir Ev, Teşvikiye’de Bir Kira Evi.

Yaşayan Örnekler : Cumhuriyet Apartmanı, Pertev Apartmanı, İskeçe Apartmanı, Tüten Apartmanı, Gevrek Apartmanı, Göksun Kira Evi, İnkılâp Apartman›, Sümer Apartman›.

Koridorlu plân Batı ülkelerindeki konutlarda kullanılan plân tipidir. Bu grubu oluşturan örneklerden Röntgen Apartmanı, Şevket Bey Apartmanı, Halit Ziya Bey Apartmanı, Teşvikiye'deki Kira Evi, Cumhuriyet Apartmanı, Pertev Apartmanı, İskeçe Apartmanı, Tüten Apartman›, Gevrek Apartman›, Göksun Kira Evi, İnkılâp Apartmanı ve Sümer Apartmanı çok katlı, Bayan Firdevs Evi ise az katlı olmasına karşılık kira dairesi olan örneklerdir. Bu örnekler dışında kalan Hüsnü Bey Apartmanı, İhsan Hanım Evi, Mr. L. Varber Villası, İhsan Bey Evi, Doktor Rıfkı Bey Evi, Doktor Zeki Zeren Kira Evi, Taşçı Salih Evi ve Feneryolu'ndaki Ev müstakil, az katlı ve tek ailenin kullanımına göre plânlanmış örneklerdir. Koridor üzerine yerleştirilmiş odalardan oluşan dairelerin bazıları koridorlar kabul kısımları, mahrem mekânlar ve servis mekânları birbirinden ayırmaya yaramaktadır. Koridorlar bazen tek bazen de birkaç kol halinde odalar arasına yerleştirilmiştir. Kare veya dikdörtgen koridorlar genelde merkezde olmakla birlikte Teşvikiye'deki Kira Evi, Tüten Apartman› ve Sümer Apartman›nda ince uzun kol halinde dairelerin yan cephesinde kesintisiz devam ederek yan cephe duvarını oluşturmuştur

1923-1940 Yılları arasında inşa edilen İstanbul konutlarına genel olarak bakıldığında yukarıda bahsedilen plân tiplerinin aynı yıllarda birlikte uygulanması şehirde mimari açıdan eklektik bir dönem yaşandığını göstermektedir. Gerek mimarların gerekse yapı sahiplerinin istekleri ile belirlenen plânlarla aynı mimarın farklı semtlerde farklı plân tipinde konutlar inşa etmesi de bunun bir sonucudur.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'da inşa edilen ve tez kapsamına alınan konutlar işlevlerine göre;

1. İki veya Üç Katlı Müstakil Köşk, Villa Tipi Konutlar

2. Çok Katlı Modern Apartmanlar, Kira Evleri

olarak sınıflandırılabilir.

1. İki veya Üç Katlı Müstakil Köşk, Villa Tipi Konutlar

Sınıflandırmanın ilk grubunu oluşturan yapılar maddi durumu iyi varsıl ailelerin sadece kendinin ikâmet edeceği kârgir, taş veya tuğladan, bahçe içinde tek katlı veya iki katlı köşk ve villa tipi konutlardır. Erenköy, Suadiye, Caddebostan, Kadıköy, Maçka, Nişantaşı, Feneryolu, Beylerbeyi civarındaki bu konutlar dışında orta gelir grubuna giren ailelerin ikâmet ettikleri eklektik stilde kârgir veya betonarme yapıların yoğun olduğu semtler Topkapı, Edirnekapı, Fındıklı, Fatih, Laleli ve Aksaray'dır. Cemil Bey Evi, İzzet Bey Evi, Mr. L. Varber Villası, Dr Zeki ve Dr. Ziya Zeren Evleri, Taşçı Salih Evi, İhsan Hanım Evi, Hüsnü Bey Apartmanı, Dr. Rıfkı Evi, İhsan Bey Evi, Feneryolu'ndaki Ev, Ayaşlı Yalısı, Ressam Şevket Bey Yalısı, Behçet Ünmeriç Evi, Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, Eczacı Behçet Ünmeriç Evi, Ahmed Ağaoğlu Evi, Hakkı Bey Evi, Sıdika Haydar Hanım Evi ve Osman Bey Köşkü bu gruba giren konutlardır.

2. Çok Katlı Modern Apartmanlar

Dönemin Avrupa şehirlerindeki mimari akımların etkisinde inşa edilen çok katlı, kütsel, Kübik Mimari'nin hakim olduğu, konforlu apartmanlar, maddi durumu müsait olan ama parasını başka alanlarda değerlendirmeyen belli meslek grubundaki vatandaşların inşa ettirdiği yapılardır. Kiraya verilmek

için inşa edilen bitişik nizamlı binalar Taksim-Talimhane, Maçka, Teşvikiye, Gümüşsuyu, Sıraselviler, Nişantaşı, Pangaltı, Şişli, Beşiktaş, Kadıköy, Cihangir, Gümüşsuyu ve Ayazpaşa semtlerinde yükselmeye başlamıştır. Hasan Bey, Nan, Seza, İkbâl, Demirağ, Derviş Bey, Röntgen, Şevket Bey, Halit Ziya Bey, Firdevsi, İskeçe, Bosfor, İstiklâl, Melek, Ceylan, Demir, Gezi, Karaağaç, Platin, Cumhuriyet, Pertev, Tüten, Gevrek, İnkılâp, Sümer Apartmanlar ile Cili Kira Evi, Kadıköy'deki Kira Evi, Göksun Kira Evi ve Teşvikiye'deki Kira Evi çok katlı apartman ve kira evlerine örnek olarak gösterilebilir.

Cephe kuruluşlarına göre konutların sınıflandırılması:

1. Yalın Cephe Modern Konutlar

- Cephesi Çıkma ve Balkonlarla Hareketlendirilen Konutlar
- Cephesi Silme ve Kordonlarla Hareketlendirilen Konutlar

2. Hareketli Cepheye Sahip Konutlar

- Cephesi Çıkma ve Balkonlarla Hareketlendirilen Konutlar
- Cephesi Silme ve Kordonlarla Hareketlendirilen Konutlar
- Cephesinde Dekoratif Motiflerin Bulunduğu Örnekler

Yapıların cephe düzenlemelerinde mimarın olduğu kadar yapı sahiplerinin istekleri de belirleyici olmuştur. Bu nedenle yalın cephe anlayışını benimseyen mimarlar, bazı yapıların dışında süsleme motifi kullanmak zorunda kalmıştır.

1. Yalın Cepheli Modern Konutlar

Bina cephelerine uygulanan süsleme motiflerinin yapı cephelerinde toz yuvası olmaktan öteye gitmediğini düşünen ve “ Less is More “ düşüncesini savunan mimarlar sade, yalın, modern ve geometrinin hakim olduğu konutlar inşa etmiştir.

Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, Hakkı Bey Evi, Osman Bey Köşkü, Teşvikiye'deki Kira Evi, İhsan Hanım Evi, Röntgen Apartmanı, Bayan Firdevsi Evi, Feneryolu'ndaki Ev, Seza Apartman›, Cili Kira Evi, Kadıköy'deki Kira Evi, İkbâl Kira Evi, Demirağ Apartmanı, İstiklâl Apartmanı, Ceylan Apartmanı, Tüten Apartman›, Göksun Kira Evi, Demir Apartman›, Gezi Apartman› ve İnkılâp Apartmanı yalın cephe anlayışında inşa edilmiştir.

Cephesinde dekoratif bezeme motifi bulunmayan yapıların bazıların cepheleri ana beden duvarından (Bkz. **Sözlük**) dışa taşan çok köşeli ve pencerele çıkıntılarla hareketlendirilirken, bazıların cephelerinde kat ayrımların belirten silmeler bulunmaktadır.

- **Cephesi Çıkma ve Balkonlarla Hareketlendirilen Konutlar**, Röntgen Apartman›, Ceylan Apartman›, İstiklâl Apartmanı, Tüten Apartman›, Demir Apartman› ve Gezi Apartman›.
- **Cephesi Silme ve Kordonlarla Hareketlendirilen Konutlar**, İnkılâp Apartman›.

Bu iki alt gruba giren apartmanlar dışında kalanlar ise yalın cephe anlayışına sahip modern örneklerdir.

2. Hareketli Cepheye Sahip Konutlar

Bu gruba giren konutlar›n bir k›sm› cephesindeki çıkma ve balkonlarla, bir k›sm› cephesindeki silme ve kordonlarla hareketlendirilmiş olup, bazılarının cephesine ise yoğun dekoratif bezemeler uygulanmıştır.

- **Cephesi ıkma ve Balkonlarla Hareketlendirilen Konutlar,** Behçet Ünmeriç Evi, Eczacı Nazım Malkoç Evi, Ahmed Ağaoğlu Evi, Hasan Bey Apartman›, S›d›ka Haydar Han›m Evi, Halit Ziya Bey Apartman›, Doktor Zeki Zeren Kira Evi, Doktor Ziya Zeren Kira Evi, Taşçı Salih Evi, Doktor Rıf›ı Bey Evi, İhsan Bey Evi, Mühendis Derviş Bey Apartmanı, Nan Apartmanı, Cemil Bey Evi, Ayaşlı Yalısı, Bosfor Apartmanı, Ressam şevket Bey Yalısı, İskeçe Apartmanı, Gevrek Apartmanı, Karaağaç Apartmanı, Melek Apartmanı, Pertev Apartman›, Platin Apartman›, Cumhuriyet Apartman› ve Sümer Apartman›.
- **Cephesi Silme ve Kordonlarla Hareketlendirilen Konutlar,** Halit Ziya Bey Apartmanı, Taşçı Salih Evi, Hüsnü Bey Apartmanı, İhsan Bey Evi, İskeçe Apartmanı, Gevrek Apartmanı, Platin Apartmanı, Sümer Apartmanı, İzzet Bey Evi, Mr. L. Varber Villası, şevket Bey Apartmanı ve Karaağaç Apartmanı.
- **Cephesinde Dekoratif Motiflerin Bulunduğu Örnekler,** Ahmed Ağaoğlu Evi, Halit Ziya Bey Apartmanı, Ressam şevket Bey Yalısı, Gevrek Apartman›, Pertev Apartman›, Cumhuriyet Apartman› ve Mr. L. Varber Villas›.

Bu dönemde İstanbul'da inşa edilen konutlar kiler ve yüklük benzeri dolaplar›yla, iç sahn›lar›, sofalar›, başodaları, geniş saçaklıkları, çıkma ve balkonlarla hareketlendirilen cephe ve çıkma taşıyan dekoratif elibelindeleri (Bkz. **Sözlük**) ve mahremiyete ayrılan odaların kabul mekânlarından ayrılmaları ile geleneksel Türk konutundan izler taşımaktadır.

5. SONUÇ

Günümüz apartmanlarının prototipi İstanbul'da ilk Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde inşa edilmeye başlamıştır. Gayrimüslim vatandaşların ikamet ettiği semtlerde başlayan çok katlı konut yapımı Cumhuriyet'in ilanından sonra tüm şehre yayılmıştır. İlk yıllarda başkent Ankara'nın imâr faaliyetlerine ağırlık verildiğinden İstanbul'da mimarlık alanındaki atılımlar Ankara'dan geç başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı İstanbul, ülke genelinde değişimlerin en çok yaşandığı şehirdir. Değişimin olumlu veya olumsuz sonuçları insanların yaşam tarzlarında ve beklentilerinde farklılaşmalara sebep olmuştur. Gayrimüslim ve Levanten halkın tercih ettiği gösterişin, konforun ve modernliğin sembolü olan apartmanlar, zamanla Müslüman ailelerin de tercihleri arasına girmiştir. Ancak geleneksel Türk ailesinin apartman tipi konutlarda yaşamaya başlaması birden olmamış belli aşamalar sonucunda bu noktaya varılmıştır.

İmâr çalışmaları ve kabul edilen kanunlar, Avrupa'da aynı dönemde yaşanan sosyal olaylar ve mimari yenilikler, Osmanlı aile yapısında meydana gelen değişimler apartmanlaşmanın tüm halka yayılmasının başlıca hazırlayıcılarıdır.

XVIII. Yüzyılda şehirde çıkan yangınları önlemek, yolları genişletmek ve yeni mahalleler kurmak amacıyla başlanan imâr çalışmalarına Cumhuriyet Dönemi'nde ağırlık verilmiş, kabul edilen kanunlarla İstanbul'un yerleşim düzeni ve konut yapımına bazı kriterler getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Mühendis Kauffer'in 1786 yılında yaptığı ölçüme dayalı ilk İstanbul haritasını, 1837 yılında Moltke tarafından yapılan imâr plânı takip etmiştir. Bu isimleri Alman Helmuth von Moltke , İtalyan Mühendis Luici

Storari, Paris Belediyesi Baş Mühendisi Buvar, Fransız Şirader, Alman vatandaşı Teodorre ve Lyon Belediyesi'nin Başmühendisi Orik izlemiştir.

Aynı yıllarda konut inşası ile ilgili birçok buyruk çıkartılmıştır. 1558 tarihli Buyruk'la evlerin iki kattan yüksek yapılmaması, evlerde saçak ve başka çıkıntılarının olmaması, 1695 yılında İstanbul evlerinin yığma teknikle inşâ edileceği halka duyurulmuştur. Osmanlı Devleti 1702 tarihinde konut inşaatında kullanılacak tuğla, kiremit ve kireci sağlama işini üstlenmiştir. 1718 tarihinde çıkarılan ve daha kesin hükümler içeren Buyruk'ta ise evlerin sadece yığma taş tekniğiyle yapımına izin verilmiştir. 1848-1849 yıllarında Ebniye-i Hassa Müdürlüğü İstanbul için Ebniye Nizamnameleri hazırlamış, 1863'te Ebniye ve Turuk Nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur. Nizamname ile mülkiyet haklarının yeniden düzenlenmesi, binalara ruhsat verilmesi, inşaatların denetlenmesi, yol ve sokakların genişletilmesi ve binaların yüksekliklerinin belli kurallara bağlanması amaçlanmıştır.

1864 Yılında oluşturulan Islâhat-ı Turuk Komisyonu, Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'ni yayınlarak yapıların kârgir yapılmasını mecburi tutulmuştur. İnşaatın ucuza mâl olması için yapı malzemesinden alınan vergiler kaldırılıp nakliye masrafları indirilmiş, kireç ve taş malzeme çoğalmış, bina inşâ ettirenlerden alınan inşaat vergisi kaldırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde çıkartılan buyruklarla; yapıların yüksekliklerinin kullanılan malzemeye göre belirlenmesi, binaların birbirine olan uzaklıkları ve yeni yapılacak yapılarda uyulması gereken koşullar belli ilkelere bağlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde mimari alanda yapılan çalışmalar artarak devam etmiştir. 1923-1928 yılları arasında imâr işleri Osmanlı Devleti'nin yasa ve düzenlemeleri ile devam ettirilmiş ve Ebniye Kanunu yürürlükte kalmıştır. 1923 yılında 352 sayılı kanuna bağlı Mübâdele, İmâr ve İskân Vekaleti kurulmuş, 1925 yılında "Mesken Yapmak Maksudı İle İstimlâke Olanak Tanıyan Kanun" kabul edilmiştir. 1926-1946 yılları arasında Emlak ve Eytam Bankası yeni inşaatlara ve mevcut binalara ipotek karşılığı kredi vermiştir. 1928 yılından sonra yurdumuzda ilk kez geniş kapsamlı şehir

plânlama çalışmalarına başlanmıştır. 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'na göre tüm belediyelerin imâr plânı yapması zorunlu tutulmuş, 26 Mart 1931'de kabul edilen metrik sistemle mimarlık alanında karmaşa önlenmiş ve 1933 yılında Belediyeler Bankası kurulmuştur. 1945 yılında İller Bankası adını alan kurum, belediyelere kentsel, sosyal ve teknik alt yapı uygulamalarında parasal ve teknik kaynak sağlamakla görevlendirilmiştir. 1935 yılında kabul edilen 2279 sayılı yasa ile Yapı İşleri Umum Müdürlüğü konut üretme ve her tür bina yapımını denetleme yetkileriyle donatılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra öncelik Ankara'ya verildiğinden başkent için yapılan çalışmalar İstanbul'a örnek oluşturmıştır. Devlet, İstanbul'un imâr plânlarını hazırlamak için 1930 sonrasında yabancı uzmanlara başvurulmuştur. Alman Hermann Elgötz, Fransız Alfred Agache ve Fransız Mösyö Lambert bu amaçla İstanbul'a davet edilmiştir. Elgötz'ün çalışması jüri tarafından seçilmesine rağmen kendisiyle anlaşma yapılmamış onun yerine vatandaşı Martin Wagner ile anlaşma yapılmıştır. Bu alanda en büyük yankı ise 1936 yılında İstanbul'a gelen Henri Prost yapmıştır. 1937 yılında tamamlanan rapora göre şehirde istismakler başlamış, bu da varolan konut açığını daha da arttırmıştır.

1923-1940 Yılları arasına genel olarak bakıldığında savaş sonrasında ekonomisi bozulan ülkede imar ve inşaat faaliyetlerinin devlet tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Kabul edilen mülkiyet kanunları, inşaatlara kredi sağlanması, vergi indirimine gidilmesi, kamulaştırma ve imâr yasalarının çıkarılması ile desteklenen mimarlık alanında 1934 yılından itibaren Batı devletlerinden örnek alınarak kooperatifler kurulmaya başlanmış, kredi imkânlarının artması ve vergi indirimlerine gidilmesiyle konut sorunu çözülmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde inşaat faaliyetlerinin hız kazandığı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Avrupa ülkelerinde yaşanan değişimler ülkemizi de etkilemiştir. Sanayi Devrimi'nin yaşandığı yabancı ülkelerde konut açığı artmış ve

XX.yüzyılın başından ortalarına kadar geçen sürede Avrupa’da mimari alanda “Modern Hareket” yaşanmıştır. Geçmişini arkasında bırakarak plânlı ve statik hesaplara dayanan mimarlığı temel alan Modern Mimari, her ülke için aynı formülleri öne sürdüğünden bazı ülkelerde kabul görmemiştir. Mimarlık alanında Lloyd Wright, J. Perret, P. Behrens, A. Loos ve T. Garnier ön plâna çıkarken onları W. Gropius, Le Corbusier, P. Oud gibi isimler takip etmiştir. Geleneksel motiflerden uzak sade binalarda oranların birbiriyle uyumunu ve madde ile mimarinin kaynaştırılmasını amaçlayan Modern Mimari bazı alt gruplara ayrılmıştır. Fütürizm / Gelecekçilik (1914-1930), Neo-Plastisizm / De Stijl (1912-1917), Fonksiyonalizm-Rasyonalizm / İşlevsellik-Akıcılık (1920 - 1940), 1918 yılında “Kübizm Sonrası” adlı bildirge ile duyurulan Pürizm / Biçimsel Sadelik, 1918-1930 yılları arasında etkili olan Ekspresyonizm / Dışavurumculuk-İfadecilik, 1920 yılında Moskova’da yazılan “ Realist Manifesto “ ile kuralları belirlenen Konstrüktivizm / Çatıcılık, 1930’lu yıllarda Le Corbusier, Mies Van Der Rohe, Walter Gropius ve J. J. P. Oud gibi tek yönlü anlayışı benimseyen Rasyonalist mimarların etkisindeki Alfred Barr tarafından oluşturulan Uluslararası Üslup Modern Mimari’nin alt dallarını oluşturmaktadır.

1930’lu yıllarda Avrupa’da değişimlerin en çok yaşandığı iki ülke İtalya ve Almanya olmuştur. Taş malzemeye inşa edilen anıtsal ve simetrik yapılar üzerinden halka güç gösterisi yapan teknolojik ve ekonomik bakımdan güçlü bu devletlerin düşünceleri, ekonomik durumu kötü olan küçük devletlerde bile yankı uyandırmıştır.

İngiltere’de başlayan Sanayileşme sonrası dünyada yaşanan olaylar Türkiye’yi de etkilemiştir. Mimarlık etkileşim en çok görüldüğü alandır. Yurda getirilen tuğla, demir, kiremit, cam gibi yeni ve pahalı yapı malzemeleri beraberinde yeni yapı tekniklerini de getirmiştir. Ahşap, az katlı ve konut-işyeri tipinin yerine bu dönemde Avrupa ülkelerinin hem birden çok aileyi barındıran hem de arsadan tasarruf eden çok katlı binaları örnek alınmıştır. İlk yıllarda ülkemizde yeni tip konutları inşa edecek mimarlar olmadığı için yurda yabancı mimarlar getirilmiş, zamanla genç Türk mimarları piyasada söz

sahibi olmuştur. Sahip olunan parasal gücün bir göstergesi olarak görülen apartmanlar Batı ülkelerindeki modellerden örnek alınarak yabancı ustalara yaptırılmıştır. Yabancı ustalar, yapılarında ahşap malzemenin yerine taş, beton ve demir kullanarak yapıları hem daha dayanıklı hale getirmiş hem de çok katlı inşaya olanak sağlamıştır.

Ülkemizde Batılı anlamda apartmanlar ilk Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde İstanbul'da belli semtlerde inşa edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra tüm şehre yayılan çok katlı apartmanlarda yaşamaya başlayan halkı alışık olmadıkları yeni yaşam mekânlarına yönelten bazı nedenler vardır. Batılılaşma hareketleri, İstanbul'da yaşayan gayrimüslim toplulukların yaşam biçimleri, şehirde sık sık yaşanan yangın, deprem gibi doğal afetler, hızlı nüfus artışı ve göç, Cumhuriyet rejiminin getirdikleri, hazırlanan imâr plânları, Türk aile yapısında meydana gelen değişiklikler, ekonomik yapının değişmesi ve şehir içi ulaşım kolaylıklarının getirilmesi bunların en önemlileridir.

İstanbul Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildikten sonra nüfusu hızla artmaya başlamış aynı zamanda birçok yangın ve depreme maruz kalmıştır. İstanbul'da inşa edilen evler inşası kolay ve ucuz ahşap malzemeden yapıldığı için doğal afetlerin tahribatı çok fazla olmuştur. Bu nedenle ilk olarak kârgir evin başlangıcı sayılan Akaretler inşa edilmiş, 1918 yılında ise apartman tipi konutun başlangıcı sayılan Hârikzedegân Apartmanları yapılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan doğal afetlerde konutların çok fazla tahrip olmamasının nedeni konut inşasında ahşap ve kerpiç malzemenin kullanılmamasıdır.

Çiftçilik yaparak geçinemeyen çok nüfuslu aileler, yeni alınan tarım âletlerinin insan gücüne olan ihtiyacı azaltması sonucunda Anadolu'dan büyük kente göçmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde elden çıkan topraklarda yaşayan halkın İstanbul'a gelip yerleşmesi ve Cumhuriyet Dönemi'nde mübadeleyle gelen vatandaşların

bunlara eklenmesiyle İstanbul nüfusu daha da artmış ve konut açığı ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet'in ilânından sonra kurulan yeni düzen, Osmanlı yaşamına alışık toplumda bazı değişikliklerin yapılmasını gerekli kılmış, kabul edilen yasalar halkın yaşam biçimini değiştirip modernleştirmiştir. Yaşanan değişimler başka değişimlerin hazırlayıcısı ve öncülü olmuştur. Şer-i hükümlerin uygulandığı dönemlerde apartman yaşantısı halkın çoğunluğu tarafından tasvip edilmezken fikir hayatında uygulanan devrimlerle tüm bireyler özgürce yaşamaya başlamıştır.

Apartman yaşantısına geçişi hızlandıran en önemli unsur aile yapısında meydana gelen değişikliklerdir. Çokevliliğin hüküm sürdüğü ataerkil aile yapısının yerine modern çekirdek ailenin getirilmesi konut yaşamının başlamasında önemli bir nokta sayılmaktadır. Kadının toplum hayatındaki ve aile içindeki yerinin değişimi Cumhuriyet Dönemi'nde devam etmiş, böylece kadınlar hem ev hayatında hem de ev dışında kabuk değiştirmeye başlamıştır. Cumhuriyet ile birlikte kadınlar memur, işçi ve uzman olarak çalışma hayatına atılmıştır. 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanun ile kadınlara bazı haklar tanınmıştır. Bu dönemde kadın Cumhuriyet ideolojileriyle özdeşleştirilmiş, plânlamada mahremiyete bağlı harem-selâmlık kullanılmaz hale gelmiş, yüksek sınıf halkın evinde 1920'li yıllardan itibaren kalkmaya başlayan harem-selâmlık ayrımı 1930'lu yıllarda daha da hızlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde yaşam tarzlarındaki farklılaşma kültürel değişime neden olmuş ve çekirdek aileye geçiş başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında baş gösteren enflasyon, savaş ve imparatorluk yaşamının son bulması ile maddi durumu bozulan eski bürokratlar statü sembolü konaklarından taşınmış ve bu evlerde yaşayan geniş aileler küçülerek ayrı apartman dairelerine geçmek zorunda kalmıştır. Yaşamları boyunca geleneklerine bağlı yaşayan insanlar başlangıçta değişimlere kolay alışmamış ancak malî imkânlarının azalması, arsa fiyatlarının müstakil ev yapmak için yüksek olması ve yaşanan yangınlar

sonucunda evsiz kalmalarıyla nedeniyle apartmanlara taşınmaya mecbur kalmıştır. Diğer tarafta Müslüman olmayan halkın yaşam tarzına özenen vatandaşlarda değişim ve apartman yaşamını kabullenme daha kolay olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul'da apartman inşa ettirenler gayrimüslim vatandaşlardır. Azınlık halk belli semtlerde ikamet ettiği için apartmanlar ilk olarak bu semtlerde görülmeye başlanmıştır. Müslüman olmayan vatandaşların ikamet ettiği Galata-Beyoğlu ve Kadıköy-Yeldeğirmeni zamanla dönemin Avrupa şehirlerine benzemeye başlamasının nedeni ekonomik ve teknik gücü elinde bulunduran azınlık vatandaşlar buralarda kendi kültürlerinin genel özelliklerini yansıtan konutlar yapmalarındır..

Müslüman halk, yukarıda değindiğim sebepler dışında, dönemin modern evlerinin konforuna ve lüks tüketim eşyalarına özenerek apartmanlara taşınmaya başlamıştır. Kazancı yüksek olan ancak paralarını başka alanlarda değerlendiremeyen doktor, avukat, mühendis gibi eğitilmiş vatandaşlar modern apartmanların ilk sahipleri. Ülke genelinde bu meslek grubundan kişiler az olduğu için ilk dönem inşa edilen apartmanların sayısı diğer yapılara göre daha düşük kalmıştır. Mal sahibi tarafından mimar veya mühendise verilerek inşa ettirilen apartmanlarda mal sahibinin istekleri ve beklentilerinin plânlara yansıtıldığı görülmektedir.

Müslüman ailelerin konutları, Kadıköy-Yeldeğirmeni ve Galata bölgesi örnek alınarak, Maçka, Teşvikiye, Gümüşsuyu, Sıraselviler, Nişantaşı ve Cihangir semtlerinde yükselmeye başlamıştır. Adı geçen semtler sadece İstanbul'un değil tüm Türkiye'nin modern anlamda apartmanlaştığı ilk semtlerdir. 1930'ların başında Taksim-Talimhane apartman tipi yerleşime göre biçimlendirilmiş ilk semt halini almış, Sultan Abdülâziz döneminde şehrin merkezi olan Beyazıt'ın yerine 1930'lu yıllarda Taksim geçmiştir. Zamanla diğer semtlere yayılan apartmanlar en son Eski İstanbul ya da suriçi denilen bölgelere girmiştir. Maddi durumu iyi aileler imkanları dahilinde apartmanlar inşa ettirmişler, durumu müsait olmayan aileler ise bu apartmanlarda kiracı olarak yaşamaya başlamıştır. Geleneksel Türk evlerinden kolaylıkla ayırt

edilebilen bu konutlar, Avrupa'da örnekleri olan bitişik nizam apartmanlar, sıra evler ve bahçeli banliyö evleridir. Sadece ikâmet amacıyla kullanılan yeni tip evler, değişik işlevlere hizmet eden odalardan (yatak odası, misafir odası, banyo vs. gibi) oluşmaktadır.

Yeni tip konutların belli semtlerde inşa edilmeye başlaması 1923-40 yılları arasında İstanbul'da bazı semtlere ilgiyi arttırmış, bazı semtlerse gözden düşmüştür. Gümüşsuyu, Talimhane ve Ayazpaşa, maddî durumu iyi ailelerin yaşadığı bitişik nizamlı, imârlı, plânlı, betonarme ve çok katlı apartmanların yoğun olduğu semtler iken Fatih, Fındıkzade ve Aksaray orta gelir grubuna giren ailelerin ikâmet ettikleri eklektik stilde kârgir veya betonarme dört-beş katlı apartmanların yoğun olduğu semtler olarak karşımıza çıkmaktadır. Varsıl aileler ise Erenköy, Suadiye, Caddebostan taraflarında kârgir, taş veya tuğladan, bahçe içinde tek katlı veya iki katlı köşk ve villalar inşa ettirmiştir.

6. SÖZLÜK

Açık Çıkma : Balkon.

Antre : (*İng.* entrance) : Konutlarda küçük giriş mekânı.

Apartman : (*İng.* Apartment House; *Fr.* Immeuble ; *Alm.* Appartementhaus)
Birden çok konutu barındıran ve genellikle birden çok katlı tasarlanan bina ya da bina grubu. Konut birimleri büyüklük, donatı ve olanaklar açısından çeşitli biçimlerde bir araya getirilebildiği için, toplumların sosyal yaşamlarına, aile ve birey yapılarına en uygun çözümleri içerir. Her katta iki daire en basit ve yaygın tip olup, her katta ikiden fazla konutun yer aldığı apartmanlar genellikle büyük ve kalabalık kentlerde yeğlenen tiptir. Yapı masraflarını azaltmak için yan yana az katlı apartmanlar yapmak yerine çok katlı apartmanlar yapmak daha uygun bulunmuştur.

Avrupa'da apartmanlar XVI.yy.da ortaya çıkmaya başlamış; ancak, gerçek anlamda apartmanlaşma Endüstri Devrimi'nden sonra, konutların önce pansiyonlara, sonra küçük apartman dairelerine çevrilmesiyle başlamıştır. XIX. yy.ın ortalarından sonra endüstrileşen şehirlerde artan nüfusa bağlı olarak gelişmemiş, konforsuz, sağlıklı binalar inşa edilmiştir. Teknolojideki gelişmeler, kent plânlamanın bir bilim olarak ortaya çıkması ve mimarlık alanındaki ilerlemeler önce Avrupa'da sonra Amerika'da yapılan apartmanların tasarım, inşaat, kullanım ve konfor düzeyini çok yükseltmiştir.

Bağıl : Eski saray, konak ve şatolarda hizmetçilerin oturmaları için esas binadan ayrı olarak yapılan ve ana binanın işlevini tamamlayacak tarzda ayrı olarak yapılan ikincil bina, müştemilat binası.

Beden Duvarı : Binanın esas yan duvarları.

Betonarme : (*Fr.* Béton Armé) Betonun çelik teçhizatla güçlendirilme yöntemi. Bugünkü şekliyle betonarme Fransız mühendisi Hennebique tarafından 1892'de bulunmuştur. Betonarmenin sivil mimaride kullanılması ünlü Fransız mimar Auguste Perret'yle başlamıştır.

Cephe : (*Fr.* Façade) Bir binanın caddeye bakan yüzü. Binanın yanlarına yan cephe, arkasına arka cephe denir.

Chicago Okulu : Binalar yapmak, geometrik tasarımlara bitkisel motifler vermeyi amaçlayan okulun önemli isimleri Daniel Burnham, Dankmar Adler, Louis Sullivan, William Holabird ve Martin Roche'dur. Binası bugün Roosevelt Üniversitesi olarak kullanılan okul, Chicago'da nüfusun hızla artması ve kentleşme sorunları nedeniyle entelektüel ilgi kentleşme sorunsalına yönelmiş ve ilk kent sosyolojisi çalışmaları bu okul tarafından geliştirilmiştir.

Cumba : Eski evlerde, bina zeminin üstündeki katlardan bir odanın bina esas bedeninden dışarı sokağa doğru taşmış biçimi. Cumbaların üstü örtülü, önü açık ya da kafeslidir.

Çekme Kat : (*İng.* Penthouse) Çatı katına verilen adlardan biri, teras katı.

Çeloteks : (Yapan firmanın verdiği ad) Birtakım bitkisel lifleri (şeker kamışı lifleri ve posası, buğday, çavdar, keten lifleri gibi) çimento ya da tutkal ile karıştırıp yüksek basınç altında sıkıştırarak yapılan levha, bitkilifi levha.

Çıkma : (*Fr.* Saillie; *İng.* Projection; *Alm.* Vorsprung, Ausladung) Binanın beden duvarından dışarı doğru cumba gibi taşan bölümü.

Çimento : (*İng.* Cement) Su ve agrega ile karıştırılarak harç ve beton yapımında kullanılan taş halinde inşaat malzemesi. İlk kez 1820 yılında İngiltere'de üretilmiştir.

Çimento Şap : (*Frn.* chape)Henüz prizini bitirmemiş ve yüzeyi yaş olan düzleme betonun üzerine genellikle 2,5 cm. kalınlığında dökülüp mala ile perdahlanan çimento harcından yapılmış ham döşeme kaplaması.

Dalan : (*Fr.* Vestibule) Evlerin ve modern dairelerin kapılarından içeri girişte hol, giriş boşluğu.

Damlalık : (*İng.* Dripstone) Saçaklar, balkonların alt yüzeyleri ve denizliklerde süzülen suyun yapış yapış yalamasını engellemek için yapılan küçük çıkıntı. Yağmur suyu bu çıkıntının engellemesiyle damlayarak yapının dış yüzeyi üzerinde süzölmüş olur.

Dayanmalı : (*Fr.* Allège, Appui de Fenêtre; *İng.* Ledge, Sill; *Alm.* Fensterbrüstung) Pencereilerin alt kenarında, oda içine çıkıntı yapan yatay yüzey.

Delikli Tuğla : (*İng.* Perforated brick) Hafif ve ısı yalıtım değerinin yüksek olması amacıyla içi delikli olarak yapılmış tuğla.

Destek : Bir binanın cumba gibi çıkmalarının ağırlığını beden duvarına aktarmak için çıkma altına konulan ağaç ya da taş destek.

Dirsek : Cumba ve balkonların altına konulan destek.

Edelputz : Bir çeşit dış sıva. Edelputz için taneleri düzgün büyüklükte, düzgün renkte, elenmiş kum ve en az üç ay önce söndürülerek dinlendirilmiş mermer kireci kullanılır.

Elibelinde : Türk yapılarında kullanılan bir süsleme ögesi. Tepe noktasında dışa doğru uzanan karşılıklı iki çengel bulunan bir üçgen biçimindedir.

Eliböğünde : Geleneksel Anadolu-Türk evlerine çökmeler> desteklemek için yerleştirilen eğimli ahşap göğüsleme ögesi.

Fasad : (*Fr.* Façade; *İng.* Facade; *Alm.* Fassade, Front, *Arap.* Vâcihe) Dilimize Fransızca'dan geçmiş bir terimdir. Cephe, bina yüzü anlamına gelmektedir. Fasad sözcüğü yalnız olarak kullanıldığı zaman binanın ön yüzünü, esas cephesini ifade eder.

Floran : (*Frn.* Fleuron; *İng.* Fleuron; *Alm.* Giebelblume, Kreuzblume) Bir alınlık tepesine, süslenen bir alanın en yüksek ve sivri noktasına konulan tomurcuk şeklindeki süs. Tepe tomurcuğu, tepe çiçeği.

Friz : (*İng.* Frize) Genel olarak kabartmalarla bezeli şerit biçiminde her tür sanat yapıtı.

Fümuar : (*Frn.* Fumoir) Sigara salonu.

Galvaniz : (*İng.* Galvanization) Elektroliz yöntemi kullanarak sac levhalar› ince bir çinko-kalay katmanıyla kaplama işlemi ve bu işlemle üretilmiş eşyanın genel sıfatı.

Harem : Eskiden Müslüman evlerinde yalnız kadınlara mahsus olup erkeklerin girmesi yasak olan bölüm.

Hayat : Geleneksel Anadolu-Türk evlerinin binci katlarında yer alan, bir tarafında odaların bulunduğu, diğer yönden bahçeye ya da avluya açılan mekân. Yörelere göre yazlık, divanhane, sergâh, hanay denilir.

Hol : Bir konut yapısında odaların açıldığı geniş mekân.

İnci Kordon : Mimari bezemede kullanılan inci dizisi biçiminde silme.

Jugendstil : 1896-1910 Arasında gelişen Yeni Üslûp'un (Art Nouveau) Almanca konuşan ülkelere özgü üslubu. Genel tutumu açısından Yeni Üslûp'tan pek farklı olmasa da, özellikle mimaride, daha geometrik bir nitelik

kazanmıştır. Temsilcileri O. Wagner, J.M. Olbrich, H. Obrist ve O. Eckmann'dır.

Kafes : Bir çerçeve üzerine birbirine dik ya da çapraz çubukların yerleştirilmesiyle oluşturulan yapı ögesi.

Kapı Revak : Ana kapıların önüne yapılan bir ya da üç yüzü açık, sütun ve kemerler üzerine oturtulmuş sundurma.

Kapı Sundurması [Rüzgarlık] : Anadolu'da kapıların üzerinde çok görülen saçak biçimindeki örtme.

Kapı Üstlüğü : Kapılar yüksek göstermek için kapı üstündeki lento üzerine, kapı genişliğinde konulan dikdörtgen biçimindeki pencere.

Kârgir / Kâgir : Taş ve tuğla ile yapılmış binalara denir. Bir de ahşap çatkılarının, arası harçla karışık olarak taş ve tuğla parçaları doldurularak yapılan vardır ki buna da yarım kâgir denir.

Karkas : (*İng.* Frame construction) Çelik, betonarme ya da ahşap iskeletle taşınan yapıların ana strüktürü.

Kavukluk : Eskiden baştan çıkarıldıktan sonra bohçaya sarılan kavuğu yerleştirmek için kullanılan ve duvara asılan, küçük raf biçiminde bir Osmanlı mobilyası.

Kiriş : Döşeme ve tavan tahtalarını taşıyan ve iki karşılıklı duvar arasına kılıcına konulmuş olan ahşap, metal ya da betonarme yapı ögesi.

Kolon : (*İng.* Column; *Fr.* Colonne; *Alm.* Suale) Yüklerin noktasal olarak taşındığı iskelet strüktürlerde kullanılan, demir, çelik ya da betonarmeden düşey çubuk taşıyıcı. İngilizce, Fransızca ve Almanca'da sütun anlamına da gelir.

Konak : (*İng.* Mansion, Residence; *Fr.* Résidence; *Alm.* Stadthaus) **1-** Devletin ileri gelenleri ve eşrafının oturduğu çok odalı, büyük ve görkemli ev. Genellikle zemin katları kagir, üst katları ahşap olarak yapılan bu konaklar, Osmanlı aile yapısına uygun olarak plânlanmakta ve Türk evinin geleneksel özelliklerinin tümünü içermektedirler. Harem ve selamlık olmak üzere iki bölümden oluşan büyük konaklarda dışarıya ayrı kapılarla açılan selamlık hareme göre daha gösterişli tutulmuştur. **2-** Yörüklerin deve tüyünden dokuduğu çadıra verilen ad.

Kontrplak : (*Fr.* Contre-plaqué) Liflerinin doğrultusu birbirine dikey (kontra) gelmek üzere üst üste yapıştırılan incecik ahşap tabakalardan meydana gelen ince, esnek ve çalışmaz ahşap levha.

Kordon : (*Fr.* Cordon; *İng.* Stringcourse; *Alm.* Mauerband) Bir yapının dış yüzeyinde kat düzeylerini gösteren silmelerden her biri.

Korkuluk : (*İng.* Balustrade) Balkonların ve terasların kenarlarına, aşağıya düşmemek için yapılan parmaklık.

Korniş : (*Fr.* Corniche; *İng.* Cornice) Bir duvarın ya da binanın saçak altı kısımlarının akan sulardan korumak amacıyla üst kısımlarına yatay olarak yapılan çakınlı silme. Yapı cephelerin en üstünde çatı hizasında yer alan silme dizisi. Bu anlamda bir tür saçak sayılabilir.

Köşk : (*Fr.* Kiosque; *İng.* Kiosk; *Alm.* Kiosk, Schlösschen) Bahçe içinde tek başına olan ev.

Kübik Mimarlık : Türkiye'ye 1930larda ulaşan uluslararası üslup doğrultusunda yapılmış pürist, dik açılı, prizmatik biçimleri yeğleyen mimari anlayışa verilen ad.

Küpeşte : (*İng.* Main Conrad, Top Rail) Merdiven ve balkonlarda parmaklıkların üzerinde el dayanan tahta kısım, dayanmalık.

Loca - Locya : Bir ya da daha fazla yönden dışa açılan galeri ya da balkon. Bazen sütunlu ayr› bir yap› da olabilir. Sıcak iklimli ülkelerde esintili, gölgelik mekân gereksinimini karşılamak amacıyla tasarlanan localar, yapıların çatılarında ya da avluya bakan cephelerinde yaygın kullanılmış bir öğelerdir.

Makine Kiremidi : Kenarları birbirine uyacak şekilde kanallı, dikdörtgen kiremit, geçmeli kiremit. En çok kullanılan kiremittir.

Markiz : (*Frn.* marquise) Kap›ların üzerindeki süslü sundurma. Bizde markiz sözcüğü az kullanılır.

Marsilya Kiremidi : Yüzeyi oluklu düz levhalardan oluşan ve birbiri üzerine özel yuvaları aracılığıyla oturan levha biçimindeki kiremit.

Matbah : (*İng.* Kitchen) Osmanlıca'da mutfak.

Merdiven Boşluğu : Merdiven boyunca yap›nın tepesine kadar uzanan boşluk, merdiven evi, merdiven yuvası.

Merdiven Kova› : Dönerek çıkılan merdivenlerde ortada görülen boşluk.

Merdiven Sahanlığı : Binalarda kap› önünde, merdiven başlarında veya ortasında genişçe düzlük.

Mermer S›va : Mermer tozu,tebeşir tozu, sönmüş kaymak kirecine bir miktar alçının katılmasıyla oluşan harçtan yapılan sıvaya denir. Osmanlılar tarafından oldukça geniş ölçüde kullanılmıştır.

Methal : Giriş.

Münferit Sömel : Her kolon için ayr› ayr› yapılan betonarme temellere verilen ad, pabuç temel.

Niş : (*Fr.* Niche; *İng.* Niche, Recess; *Alm.* Nische) Tezyini, pratik ya da inşâî amaçlarla duvarlarda yapılan çeşitli hücre, yuva, göz, vb.ye verilen genel terim

Oturtma Çatı : (*İng.* Single-framed roof) Makassız olarak doğrudan doğruya duvarlar üzerine oturan ve küçük açıklıklar geçmek için kullanılan bir tür ahşap çatı sistemi.

Oturtmalık [Subasman, Üst Temel] : (*Fr.* Soubassement; *Alm.* Grundmaue) Binanın toprak üstünde kalan üst temeli olup toprak seviyesinden başlar, bir metre kadar yükseklikte ve bütün cephe boyunca devam eder. Oturtmalık ekseriya kaba taştan yapılır ve bunun üzerine gelen bina beden duvarlarından bir çıkıntı ile ayrılır. Oturtmalıklar bazen silmelerle cephe duvarında ayrılığı gibi, serpmeye ile de ayrı bir görünüşte gösterilir.

Öküzgözü : (*Fr.* Oeil-de-boeuf; *Alm.* Ochsenauge) Avrupa Barok mimarisinde görülen oval ya da yuvarlak pencereler.

Pah : (*Lat.* Pannus; *Fr.* Pan; *İng.* Bit, Cant; *Alm.* Abgestumpfte Ecke) Birbirine dikey olan iki yüzeyin birleştiği bir duvar köşesinin 45 lik bir açı ile keskinliğini kaybettirme işi.

Putrel : (*Fr.* Poutrelle) Demirden olan kiriş. Yapılarda taşıyıcı olarak kullanılan çelik profil.

Pürizm (*Fr.* Purisme) 1- Biçimsel saflık; üslupta salt saflığın kesinlikle araştırılması, arıtmacılık. 2- (Günümüzde) Kübizm'den çıkmış bir estetik akımdır; eşyanın çevre çizgilerini, ayrıntılı çizimler gibi belirli çizgiler içine alır ve böylece eşyaya anıtsal oranlar verir. “ İlkelerini Ozenfant ve Le Corbusier'in belirlediği, temel geometrik biçimleri saf, yalın kompozisyonlarda bir araya getirerek çağın ruhunu evrensel ve idealist bir estetikle yansıtmayı amaçlayan akım. Hedeflediği amaçlarla Rasyonalizm ve Uluslararası Üslup'un temelini oluşturmuştur... Le Corbusier ve Ozenfant bazı sanatçıların

keyfi ve öznel tutumlarıyla ünlenebilmelerine karşı çıkmış, Kübizm'i, ortaya attığı dördüncü boyut kavramının belirsizliği ve zamanla büründüğü bezemeci nitelik nedeniyle suçlamışlardır. Onlar için doğru olan, çağın ruhunu nesnel bir güzellik anlayışının yer aldığı evrensel bir tarzla yansıtma gereğidir... Le Corbusier, biçimlerin ışık ve gölgeyle algılandığını; küp, daire gibi saf biçimlerin herkes tarafından rahatlıkla anlaşılması nedeniyle insana sevinç ve huzur verdiğini ifade etmiştir. Bu açıklamalarla çağın ruhunu kişisel ve dinamik üslupların değil, evrensel ve durağan bir yaklaşımın yansıtacağı savunulmuştur.... Le Corbusier, 1911'deki İstanbul gezisinde küre, prizma gibi temel geometrik biçimlerin oluşturduğu cami kütlelerinin Pürist kompozisyonundan da oldukça etkilenmiştir... Aynı dönemde Mies van der Rohe, 'İlginci olmak istemiyorum, iyi olmak istiyorum' ifadesinde, iyi olmak kavramını, Pürizm ilkelerinde yer aldığı gibi yorumlamış, yapılarında tasarımcının kişiliğini öne çıkarmayan saf biçimlerin güzelliğini ifade etmeye çalışmıştır... Gropius, çağdaş mimarlığın biçimlerini belirlerken, bunların yenilik peşinde bir grup mimarın kişisel çabalarıyla biçimlenemeyeceğini, tersine sosyal gereksinimlerin ve teknik olanakların kaçınılmaz mantıksal ürünleri olduklarını belirtmiştir... Pürizm'in durağan kompozisyonlarının yarattığı tekdüzelik, kuramcılarının Le Corbusier'in dahi 1950'li yılların başında Dışavurumculuk'a yönelmesine neden olmuştur. Akılcı tasarımlarını sürdüren Mies van der Rohe ve Gropius gibi mimarlar ise Uluslararası Üslup'un yaygınlaşmasını sağlamıştır.(Savoye Villası / Le Corbusier)

Rüberoit : (Yapımcısının verdiği ad) Özel olarak hazırlanıp asfaltla doyurulmuş karton. Basit sızdırmazlık işlerinde kullanılır.

Rüzgarlık : (İng. Windbreaker) Soğuk hava akımını önlemek amacıyla, bir yapının girişinde yapılan çift kapı sistemi.

Sandık Odası : (İng. Storeroom, Lumber Room) XIX.yy. sonrasının Türk evlerinde içine sandıkların ve diğer eşyanın konduğu küçük oda. Batılı yaşam alışkanlıkları odalardaki yerli dolapları ortadan kaldırdınca, onların işlevini görmek üzere sandık odaları yapılmaya başlandı.

Saçak : (*Fr.* Frange; *Alm.* Vordach, Franse) Yapının ana duvarlarından dışarı taşan çatı bölümü.

Saçak Silmesi : (*Yun.* Corona; *Fr.* Cornishe; *İng.* Cornice; *Alm.* Kranzgesims) Bir duvarın yada yapının saçak altı bölümlerini akan sulardan korumak amacıyla duvarın ya da yapının ana duvarlarının en üst kenarına yatay olarak gelen, kimi vakit süslü, kabartma çıkıntısı.

Seki : Odaların bir tarafında yerden yüksekçe olarak yapılan set. Set eski kent ve köy evlerinde vardı.

Selamlık : Eski Türk evlerinde erkek misafirleri karşılamaya mahsus yer.

Sergâh : Anadolu evlerinde üstü kapalı, bazen üç ya da bir tarafı açık, teras biçiminde odalardır. Sergahta hem zahire kurutulur hem de yazın buralarda yatılır.

Serpme Sıva : Mala ile serpilerek yapılan çok pürüzlü bir tür sıva.

Silme : (*Fr.* Moulure; *İng.* Moulding; *Alm.* Sims, Gesims, Leistenwerk, Zierleiste)

Binalarda aynı zamanda bir süs oluşturacak çeşitli kısımları birbirinden ayıran, kesiti girinti ve çıkıntılı, pervaz işlevine sahip mimari öğe.

Sofa : (*Fr.* Antichambre; *İng.* Anteroom; *Alm.* Vorzimmer) Ev ve diğer eski yapılarda odaların açıldığı büyük geniş salon. Eskiden saray ve konaklarda sofaların büyüklerine divanhane denirdi

Sömel : (*İng.* footing) Temel pabucu. Kolonlar ya da taşıyıcı duvarlar bunun üzerine oturur.

Stüko [Ustuka, Sun'i Mermer, Yalancı Mermer] : (*Fr.* Stuc; *İng.* Stucco; *Alm.* Stuck, Gibsmörtel) Tutkalla karıştırılmış alçı ve mermer tozundan

oluşmuş, mermere benzeyen karışım. Buna ustuka da denir. Yalancı mermer, yani taklit mermer yapmak için kullanılır. Stüko duvar kaplamaları ile duvar ve tavan süslemesinde kullanılır. Avrupa'da Barok saray ve kiliselerinde çok kullanılmıştır.

Subasman : (*İng.* Socle, Plinth) Binanın toprak kotundan yükseltilmiş, kaide görevi yapan alt bölümü. “üst temel” ya da “bina eteği” de denir.

Sundurma : (*Fr.* Oppentis, Auvent; *İng.* Lean-to Roof, Penthouse, Shed Roof, Pentroof; *Alm.* Schirmdach; *Arap.* Sudfe) Daha çok kapıların önüne eklenen ve genel anlamı bakımından kapı revakına benzeyen; direkli, üç yanı açık, üstü meyilli, saçakları ileri doğru çıkıntılı olan kısım.

Şahnişin [ŞAHNİŞ] : Odaların sokak ya da avluya bakan cephelerinde yapılan üç tarafı pencereci cumba tarzındaki çıkıntılar.

Şehremaneti : Osmanlı İmparatorluğu'nda, bugünkü belediye zabıta görevini yapan, şehrin temizlik ve güzelliğiyle ilgilenen yerel yönetim. Bugünkü belediyenin Türkiye'de kurulan ilk biçimi.

Taban Döşegi [Temel Döşegi] : Sağlam bünyesi olmayan arazide yapılacak binanın temeli altına konulan betonarme yatak. Taban döşegi üzerine temel duvarları örülür

Taksim Bahçesi : Taksim gezisinin arkasında bugünkü Ceylan Intercontinental Oteli'nin bulunduğu yerin karşı köşesinde bulunmaktadır. Atatürk Kütüphanesi'nin yanındaki park ve aynı zamanda Bellevue Kahvesi'ni de içine alan eşsiz İstanbul manzarasına sahip bir yerdi. Burada İngiliz üslubunda bir bahçe inşa edildi. Bahçenin girişi Cumhuriyet Caddesi üzerinde olup, girişin solunda bir havuz, onun arkasında bir gazino binası, karşısında bir büfeyle biraz sağında orkestra yeri ve en güzel manzarası ile gazino bulunuyordu. Bu alan zamanla önemini yitirdi, özellikle I. Dünya Savaşı sonrası yokluk ve ihmal nedeniyle bahçe tamamıyla kurudu. Daha sonra bu bölge İsmet İnönü'nün isteğiyle yeniden düzenlenmiştir. Binalar

yenilenirken buraya modern tarzda Taksim Belediye Gazinosu da kurulmuştur.

Taraklı Sıva : Yüksek dozlu bir harçla oluşturulan sıva yüzeyini kuruduktan sonra taraklanmasıyla oluşur.

Taşlık : (*İng.* Courtyard, Entrance) Eski İstanbul evlerinin zemin katında yer alan sofa. Giriş sofası.

Tava Kiremidi : Elle düzenlenen kalıp kiremidi. Halk arasında bu kiremitler fırında palamut pişirmek için kullanıldığından büyük bir ihtimalle bu kullanıma yönelik bir isimlendirme yapılmış olmalıdır. Günümüzde ise bu kiremitleri Marsilya kiremidinden ayırmak için *eski kiremit* denilmektedir.

Temel Taban : (*Alm.* Grundsohle) Yapının temelini üzerine oturduğu kaya ya da toprak zemin.

Trabzan [Merdiven Korkuluğu] : (*Yun.* Balustion; *Fr.* Balustre; *İng.* Baluster; *Alm.* Docke) : Merdiven küpeştesini taşıyan parmaklıklardan her biri.

Vasistas : (*İng.* Transom Window, Transom) Pencerenin ya da kapının üstünde bulunan ve havalanma amacıyla açılıp kapanabilen küçük camlı kanat.

Veranda : (*Fr.* Véranda) Bina cephesinde ve binaya bitişik olarak yapılmış dışarıya taşkın set. Bazen bu kısım cam ile tamamen kapatılır. Anadolu'da önü camlı ve açık olan verandalara "hayat" ya da "sergâh" denir.

Vestibulum : (*İng.* Vestibulum) Antik Roma evinde giriş mekânı.

Yeni Üslûp : (*Frn.* Art Nouveau; *İng.* New Art; *Alm.* Jugendstil) 1895-1905 Arasındaki kendinden önceki biçim bakımından zevksiz, historizme dayalı endüstri ürününe tepki olarak İngiltere'de sonra Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde

görülen el sanatlar›, iç mimarlık ve resim alanlar›ndaki üslûbun ad›. Yeni Üslûp, antik süsleme yerine bitkisel süslemeyi ve soyut bitkisel sarmaçlı biçimleri el sanatlarına, mobilyaya ve mimariye sokmuştur. Önemli temsilcileri arasında İngiltere’de Voysey, Scott, Mackintosh; Belçika’da Horta ve Van de Velde; Almanya’da Josef Hoffmann; Olbrich ve Peter Behrens say›labilir.

Yığma : Taşıyıcı sistemi ayrı bir strüktür olmayıp bu işin duvarlar tarafından gerçekleştirildiği yapım sistemini niteler.

Yığma Yapı : (*İng.* Masonry Construction, Masonry Structure) Yığma yapım teknikleriyle gerçekleştirilmiş yapı. Bu tür yapılarda taşıyıcı duvarlar tuğladan, taştan ya da ahşap kütüklerden yapılmış olabilir.

Yüklük : (*İng.* Built-in Cupboard) Anadolu-Türk geleneksel konutlar›nda odanın genellikle bir duvarı boyunca uzanan ve çeşitli eşyayla gece kullanılan yatak, yorgan, yastık gibi malzemenin konması için yapılmış yerli dolap.

Zemin Kat : (*Fr.* Rez-de-chaussée; *İng.* Ground-floor; *Alm.* Erdgeschoss) Toprak düzeyinde olan kat.

Seçme Kaynakça :

AKIN, N. (1997 a), “ Konak “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yap› Endüstri Merkezi Yay›nlar›, İstanbul, II:1039.

AKIN, N. (1997 b), “ Oda “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yap› Endüstri Merkezi Yay›nlar›, İstanbul, III:1360-1361.

BALKAN, E. (1997), “ Apartman “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yap› Endüstri Merkezi Yay›nlar›, İstanbul, I:114-115.

ERENLER, E. (1997), “ Pürizm “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, III:1529.

HASOL, Doğan, (1995), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

HASOL, Doğan, (1998), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

SÖZEN, Metin – TANYELİ, Uğur (1999), **Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü** (5. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

TURANİ, Adnan (2000), **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

7. KAYNAKLAR

ACAR, E., “ Konut “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, , s.1041-1043.

[ADİL], Hasan, “ Mühendis Derviş B. Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.7-8, İstanbul 1932, s.243-247.

AKAR, Şevket Kamil, **İstanbul Şehir ve Medeniyet**, Klasik Yayıncılık, İstanbul 2004.

AKATAY, Neşet, “ B.Behçet Ünmeriç Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S. 1-2, İstanbul 1939, s. 15-17.

AKCAN, E., “ Rasyonalizm “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1535-1539.

AKIN, N., “ Ev “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s. 568-570.

_____, “ Konak “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s. 1039.

_____, “ Oda “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s. 1360-1361.

AKPINAR, İpek Yada, “ Pay-i Tahtı Sekülerleştirmek :1937 Henri Prost Plânı“, **İstanbul Dergisi**, S.44, İstanbul 2003, s.20-25.

AKŞİT, Niyazi, “ Meşrutiyet “, **A'dan Z'ye Kültür ve Tarih Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul 2004, s.90.

AKTAR, A., **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

AKYOL, Selime, **I. Ulusal Mimarlık Öncesi Siyasi Durum ve Başkent Ankara'nın İmarı**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1995.

ALADA, Adalet, “ Demokratikleşme Sürecinin Dalgalanmaları, Cumhuriyet Döneminde İstanbul'un Yönetimi“, **İstanbul Dergisi**, S.8, İstanbul Ocak 1994, s.133-138.

ALKAN, Ahmet, “Apartman ve Aile “, **Türk Aile Ansiklopedisi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Genel Yayın No:72, Bilim Serisi:11, Ankara 1991, s.126-130.

ALPASLAN Yılmaz, **Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında Uluslararası Mimarlığa Açılış ve Hilton Oteli**, Mimar Sinan Üniversite Fen Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1995.

ALSAÇ, Üstün, **Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon 1976.

_____, **Türk Mimarlığı**, İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi No:57, İstanbul 1992.

_____, **Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı**, İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi No: 126, İstanbul 1993.

_____, " Bauhaus ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s. 203-204.

_____, "Eldem, Sedad Hakkı", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997 , s. 512-513.

_____, " Koyunoğlu, Ahmet Arif Hikmet " , **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1053.

_____, " Sayar, Zeki ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1619.

_____, " Tek, Mehmet Vedat ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1754.

_____, " Türkiye'de Yabancı Kent Plâncıları ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1834-1835.

_____, " Türkiye'de Yabancı Mimarlar ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1835-1836.

ALTINER, A. T.- BUDAK, C., **Konak Kitabı**, Tepe Yayınları, İstanbul 1997.

ANON, "Emin Onat", **Mimarlık ve Sanat Dergisi**, S. 4-5, İstanbul 1961, s.160.

_____, **50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973**, İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü, Ankara 1973.

_____, " Zeki Sayar Anlatıyor: Türk Mimarlarının Örgütlenme Çabaları", **Çevre Dergisi**, S.2, İstanbul 1979, s.77-82.

ANONİM, "Bosfor Apartmanı", **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1932, s. 277-281.

ANONİM, “ Cumhuriyetin On Senelik Sanat Hayatı ”, **Mimar Dergisi**, S.9-10, İstanbul 1933, s.263-264.

ANONİM, “Yapı Yükseklikleri”, **Mimar Dergisi** , S.11, İstanbul 1934, s.328.

ANONİM, “Duyumlar”, **Arkitekt Dergisi**, S.9, İstanbul 1935, s. 277-278.

ANONİM, “Şehrimizde Çimento Buhranı”, **Arkitekt Dergisi**, S.3, İstanbul 1938, s. 96.

ANONİM, “Maçka’da Profesör Ahmet. Ağaoğlu Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.10-11, İstanbul 1938, s.277-279.

ANONİM, “ Başka Memleketlerde Mimari Faaliyet”, **Arkitekt Dergisi**, S. 3-4, İstanbul 1939, s.92-94.

ANONİM, “Cumhuriyet Yapıcılığı Milli Geleneklere Dayanmalıdır”, **Mimarlık Dergisi**, S.2, İstanbul 1948, s.16-17.

ANONİM, **Türkiye Konut Bibliyografyası**, İmar ve İskan Bakanlığı Genel Müdürlüğü, Ankara 1975.

ANONİM, “ İstanbul “, **Yurt Ansiklopedisi : Türkiye İl İl : Dünü, Bugünü, Yarını**, Anadolu Yayıncılık, C. VI, İstanbul 1981, s. 4011.

ANONİM, “ İstanbul Kenti Konut Tipleri “, **Yurt Ansiklopedisi : Türkiye İl İl : Dünü, Bugünü, Yarını**, Anadolu Yayıncılık, C.VI, İstanbul 1981, s. 4022.

ANONİM, “Bir Geçiş Dönemi Mimarı: Clemens Holzmeister”, **Milliyet Sanat Dergisi**, S.75, İstanbul 1983, s.20-21.

ANONİM, “Çağdaş Fakat Gelenekten Kopmamış Bir Mimari Ustası”, **Milliyet Sanat Dergisi**, S.63, İstanbul 1983, s.24-27.

ANONİM, **İmar Kanunu**, İstanbul Üniversitesi Kitabevi, İstanbul 1983.

ANONİM, **Sedad Hakkı Eldem : 50 Yıllık Meslek Jübilesi**, Mimar Sinan Üniversitesi 100. Yıldönümü Armağanı, Yayın No: 1, İstanbul 1983.

ANONİM, **Kanunlar, Tüzükler, Yönetmelikler**, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Ankara 1985.

ANONİM, **İmar ve Şehir Plânlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına ve Şehir Plânlamasına Etkileri**, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu, Ankara 1989.

ANONİM, **Çanakkale Yapılar Tasarım Rehberi**, Haz. İsmail ERTEN, Çeyap, Çanakkale 1997.

ANONİM, “ Taksimde Varmış Bir Apartman “, **İstanbul Dergisi**, S.27, İstanbul Ekim 1998, s.61-64.

ANONİM, “ İstanbul ve Cumhuriyet “, Ayşe Öncü ile söyleşi, **İstanbul Dergisi**, S.27, İstanbul Ekim 1998, s.84-87.

ANONİM, **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, Ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1998.

ANONİM, **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000)**, Ed. Burhan Toprak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

ANONİM, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C.V, İstanbul 2002.

ANONİM, **Avrupa’dan İstanbul’a Yeni Sanat (1890-1930)**, Ed.Yıldız Salman, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2005.

ARİF, Burhan, “ Türk Şehirlerinin Bünyesi “, **Mimar Dergisi**, S. 1, İstanbul 1932, s.1-22.

_____, “ İstanbul’un Plânı “, **Mimar Dergisi** , S.5, İstanbul 1933, s.154-160.

ARİF, Sırrı, “ Seza Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S. 6, İstanbul 1933, s. 165-170.

ARSLAN, N., “Onat, Hikmet“, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1375.

ARTUKMAÇ, Sadık, **Türk İmar Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 1979.

[ASAL], Nazif, “Osman Bey Köşkü “, **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1932, s.288.

_____, “ Şevket Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 76-77.

_____, “ Bir Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1940, s. 245-246.

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

ATASOY, Nurhan, “ Çadır “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s.377-378.

AYATA, Sencer, “ Apartman Hayatında İç Ev ve Salon “, **Türk Aile Ansiklopedisi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Genel Yayın No:72, Bilim Serisi:11, Ankara 1991, s.131-135.

AYDIN, M., “ Mortaş, Abidin “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1298.

[AYVERDİ], Ekrem Hakkı , “ Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S. 9-10, İstanbul 1939, s. 193-194.

BABACAN, M. (1983), “Cumhuriyet’ten Günümüze Mimarlık Sanatı”, **Çağdaş Kent, Konut, İnsan Dergisi**, S. 1, 1983, s.70-71.

BALCI, Perihan, “ Mimaride Türk Milli Üslubunda Geleneksel Türk Evi”, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri (11-12 Haziran 1984, AKM)** , İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Basımı, İstanbul [1984], s.91-113.

BALKAN, E., “ Apartman “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s.114-115.

BARKUL, Ömür, **İstanbul’da İlk Dönem (XIX.yüzyıl sonu - XX.yüzyıl başı) Apartman Konutlarının Yapısal, İşlevsel ve Çevresel Yönden Değerlendirilmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.

_____, “İstanbul’da İlk Apartmanlaşmalar ve Yeldeğirmeni Evleri“, **İstanbul Dergisi**, S.6, İstanbul Temmuz 1993, s.103-105.

BATUR, Afife, “ Corbusier, Le “, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.II: İstanbul 1984, s.441-442.

BEDRETTİN, “ Mimarlıkta Basitlik ve Moda “, **Mimar Dergisi**, S.7, İstanbul 1934, s.213-218.

BEDRETTİN, Behçet, “Yeni ve Eski Mimarlık “, **Arkitekt Dergisi**, S.6, İstanbul 1934, s.175-177.

BEHÇET ve BEDRETTİN, “ Mimarlıkta İnkılap “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s.245-247.

_____, “ Türk İnkılap Mimarisi “, **Mimar Dergisi**, S.9-10, İstanbul 1933, s.265-266.

_____, “ Mimarlık ve Türklük “, **Mimar Dergisi**, S.1, İstanbul 1934, s.17-20.

BEHLÜLGİL, Mefahir, **İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz**, İstanbul 1992.

BEKTAŞ, Cengiz, **Türk Evi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.

_____, “ Mimarlığımızın Cumhuriyeti (Cumhuriyet Dönemine Bir Bakış), **Cumhuriyet 1923-98 Dönemi Değerlendirmesi IV : Kültürel Değerlendirme : Yeni Türkiye**, C.IV, İstanbul 1998, s. 3066-3074.

Beşiktaş Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

Beyoğlu Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

BİLEN, Sırrı, “ Taşçı Salih Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.2, İstanbul 1936, s. 37-39.

BİLGİN, İhsan, “ Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme “, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme** (1 Haziran-31 Temmuz 1996, Darphane-i Amire’de düzenlenen sergi dolayısıyla yayımlanmış) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul [1996] s. 472-490.

BOYLA, O., “ Türk Evinde Mobilya “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1285-1286.

BOZDOĞAN, Sibel, “ Modern Yaşamak : Erken Cumhuriyet Kültüründe Kübik Ev “, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, (Habitat II nedeniyle Tarih Vakfı’nın aynı adla düzenlediği sergi dolayısıyla yayımlanmış),İstanbul 1996, s. 313-328.

BOZDOĞAN, Sibel, **Modernizm ve Ulusun İnşası - Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul 2002.

BOZDOĞAN, S.-ÖZKAN, S.- YENAL, E., **Sedad Eldem Architect in Turkey**, Concept Media, Singapore 1987.

BURKUT, Kuddusi, **Konut Plânlamasında Türk Evi Geleneğinin Yeri Konusunda Bir Araştırma**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998.

BÜKÜLMEZ, Cüneyt, **1930’larda Arkitekt Dergisinde Mimari Metinler**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

BÜYÜKBAŞARAN, Vahide, **Şişli-Osmanbey Arası 19-20. Yüzyıl Konut Yapıları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

CAN, Cengiz, **İstanbul’da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.

CANSEVER, Turgut, “ Cumhuriyet’in 75. Yılında Mimarimizin ve Şehirlerimizin Geleceği, **Cumhuriyet 1923-98 Dönemi Değerlendirmesi IV: Kültürel Değerlendirme : Yeni Türkiye**, C.IV, İstanbul 1998, s.3075-3089.

CELAL, B. O., “ Büyük İnkılap Önünde Milli Mimari Meselesi “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1993, s.163-164.

CEMAL, Naci, “ Mimarın Üç Mühim Vazifesi “, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1936, s.22-23.

_____, “ Yeni Mimarinin Temayülleri “, **Arkitekt Dergisi** , S.5-6, İstanbul 1936, s.161-162.

ÇEÇENER, Besim, “ 3194 Sayılı İmar Yasası ”, **İmar Hukukunda Toplum ve Mimarlık Sempozyumu (13-14 Ekim 2000, İTÜ Taşkışla)**, Özdil Basımevi, İstanbul 2000, s. 88-90.

ÇETİNER, A., **Türkiye’de İmar Plânlama Eylemleri ve Dayanması Gereken Bilimsel Kurallar**, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 1965.

ÇİÇEKOĞLU, Feride, “ İstanbul ve Cumhuriyet “, Ayşe Öncü ile söyleşi, **İstanbul Dergisi**, S.27, İstanbul Ekim 1998, s. 84-87.

ÇİL, Ergenekon, **Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nüfus Sorunu ve İnsan Politikası**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi, İstanbul 1994.

DENKTAŞ, Adil, “ Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1936, s.133-139.

DENKTAŞ, Adil, “ Feneryolu’nda Bir Ev “, **Arkitekt Dergisi**, S.9, İstanbul 1937, s.240.

DUBEN, A.-BEHAR, C., **İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık: 1840-1940**, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

DUYGULUER, Feridun, **İmar Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına ve Şehir Plânlamasına Etkileri**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:38, Ankara 1989.

EDİZ, Özgür, **Osmanlı Mimarlığının Son Dönemi (Tanzimat Dönemi) ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında (1920-1950) Yabancı Mimarların Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

Eldem, Sedad Hakkı, “ İ. Hanım Evi “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1932, s.168-170.

_____, “Ceylan Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11, İstanbul 1933, s.331-346.

_____, “ Bayan Firdevs Evi “, **Mimar Dergisi**, S.12, İstanbul 1934, s. 331-334.

_____, “ Ayaşlı Yalısı “, **Arkitekt Dergisi**, S.8, İstanbul 1938, s. 213-217.

_____, “ Yerli Mimariye Doğru “, **Arkitekt Dergisi**, S.3-4, İstanbul 1940, s. 69-74.

_____, “ 17. ve 18. Asırlarda Türk Odası “, **Güzel Sanatlar Dergisi**, S.5, İstanbul 1944, s.1-28.

_____, **Türk Evi Plân Tipleri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1968.

_____, “50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”, **Mimarlık Dergisi**, S.121-122, İstanbul 1973, s.5-11.

_____, **Büyük Konutlar**, Yaprak Kitabevi, Ankara 1982.

_____, **Türk Evi Osmanlı Dönemi III**, Taç Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1987.

_____, “ Türk Evi “, **Türk Evi ve Biz**, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları : 1, İstanbul 1993, s.17-22.

ELDEM, Edhem, “ Sedad Hakkı Eldem Düşünceler, Hayaller, Tespitler “, **İstanbul Dergisi**, S.28, İstanbul Ocak 1999, s.28-47.

ERENLER, E. , “ Kolonad “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1035.

_____, “ Loggia “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1122.

_____, “ Pürizm “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1529.

_____, “Uluslararası Üslup “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1842.

ERENMAN, Özer, **Geleneksel Konut Mimarisinde Mekânsal Bütünleşme**, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Fen Bilimleri Enstitüsü Doçentlik Çalışması, İstanbul 1975.

ERGİN, Osman, **İstanbul'da İmar ve İskan Hareketleri**, İstanbul-Eminönü Halkevi Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi Yayını VIII, Konferanslar Serisi IV, İstanbul 1938.

ERGİN, Osman, **İstanbul Şehreminleri**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayın No 38, İstanbul 1996.

ERKTİN, A., "Prost, Henri ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1522-1523.

ERSOY, H. Y., "Kontraplak", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1041.

EVREN, Mesut, **Türk Evinde Çıkma**, İTÜ Mimarlık Fakültesi Fakülteler Matbaası, 21 Ekim 1957 Tarihli Yayınlanmış Doçentlik Çalışması, İstanbul 1959.

EYİCE, Semavi, "Ülgen, Ali Saim", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.VII, Kültür Bakanlığı - Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1994, s.335.

_____, "İstanbul'un İmar Plânı Raporları", **İstanbul Dergisi**, S.43, İstanbul Ekim 2002, s.20-24.

FIRAT, Nurcan İnci, **Ankara'da Cumhuriyet Dönemi Mimarisinden İki Örnek: Etnografya Müzesi ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Yayın No:2188, Sanat Eserleri Dizisi 203, Ankara 1998.

FİDAN, Aylin, **Cumhuriyet Sonrası Türk Mimarlığı ve Yabancı Mimarların Etkileri**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

GALİP, Ö. Faruk, " Nan Apartmanı ", **Mimar Dergisi**, S. 3, İstanbul 1932, s. 67-69.

_____, "Sıdka Haydar Hanım Evi ", **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1933, s.172-173.

_____, " İhsan Bey Evi ", **Mimar Dergisi**, S.3, İstanbul 1933, s. 80-82.

GABRIEL, Albert, " Türk Evi ", **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1938, s.149-154.

GİRAY, M., "Geleneksel Türk Mimarisinin Bugüne Etkileri ve Profesör Sedad Hakkı Eldem", **Akademi Dergisi**, S.10, İstanbul 1981, s.63-83.

GROPIUS, Walter, "Mimari ve Tezyinat ", (Çev. Orhan Emre), **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1938, s.173.

_____, **Yeni Mimari ve Bauhaus**, İstanbul 1967.

GÜNAY, Reha, **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1998.

GÜRBOĞA, Nurşen, " Evin Halleri; Erken Cumhuriyet Döneminde Evin Sembolik Çerçevesi ", **İstanbul Dergisi**, S.44, İstanbul Ocak 2003, s.58-65.

GÜRSEL , Yücel, “ İmar ve Demokrasi “, **İmar Hukukunda Toplum ve Mimarlık Sempozyumu (13-14 Ekim 2000, İTÜ Taşkışla)**, Özdil Basımevi, İstanbul [2000], s.69-76.

GÜZER, A., “ Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sanatı “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s.365-370.

HASOL, Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1995.

HÜSNÜ, H. - ÇUBUKÇIYAN, T. , “ İstiklâl Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1932, s. 308-310.

HÜSNÜ, Nizamettin, “ Hüsnü Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.6, İstanbul 1932, s. 163-167.

HÜSNÜ, Nizamettin, “ Hasan Bey Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1932, s. 322-323.

HÜSNÜ, Nizamettin, “ Modern Mimaride Malzeme ve İşçilik “, **Mimar Dergisi**, S.9-10, İstanbul 1933, s.321.

İNCEDAYI, Deniz, **Adadan Odaya : Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2004.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Resmi Web Sitesi, İstanbul Rehber Haritası, <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>, Alınma Tarihi : 18.05.2007.

JACQUES, Pervititch, **Sigorta Haritalarında İstanbul**, (Çev. Zülal Kılıç), AXA Oyak, İstanbul 2003.

JANSEN, Hermann, **Ankara İmar Plânı**, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1937.

KAHRAMAN, Banu, **Geleneksel Türk Evi Odasında Ahşap İç Mimari Elemanlar**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

KAHRAMAN, Hasan Bülent, “ Cumhuriyet, Değişim, Değiştirmek”, **75 Yılda Değişen Yaşam, Değişen İnsan: Cumhuriyet Modaları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1999, s.33-34.

KANTARCIOĞLU AKYIL, Ayşe, “ Emin Onat / 1908-1961; Kurucu ve Mimar “, **Atatürk İçin Düşünmek, İki Eser Kataloğu ve Anıtkabir, İki Mimar Bruno Taut ve Emin Onat**, Milli Reasürans Sanat Galerisi, İstanbul 1997, s.142-146.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Ankara**, İletişim Yayınları, Ankara 1991.

KAYA, Nurcan, **I. Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimar Kemalettin Bey'in İstanbul'daki Eğitim Yapıları**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1996.

KAZMAOĞLU, M., "Mutlu, Asım", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1312.

_____, "Ülgen, Ali Saim", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1855.

KELEŞ, Ruşen, **100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1983.

KIRAY, Mübeccel B., "Apartmanlaşma ve Modern Orta Tabakalar", **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s.78.

KIRIKÇI, R.- BÜYÜKÇOLAK, İ., **Bizim Evlerimiz**, Katibim Yayınları No:1, İstanbul 1993.

KIRIMLI, A., "50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı Üzerine", **Mimarlık Dergisi**, S.129, İstanbul 1979, s.17-18.

KIVIRCIK, Hasan, **Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

KIZIL, Fehmi, **Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Mekân Tasarımına Etkileri ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İçi Fiziksel Çevre Koşullarının Belirlenmesi**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978.

KOÇMAN, Oğuz, **II. Milli Dönem Türk Mimarisi**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1995.

KODAMAN, Bayram, **Cumhuriyetin Tarihi, Fikri Temelleri ve Atatürk**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta 1999.

KORTAN, Enis, **Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960 : XX.yy.ın Başından 1950'ye Kadar Olan Sürede Modern Mimarlığın Dünyadaki ve Türkiye'deki Gelişmesiyle Birlikte**, Mars Matbaası, Ankara 1971.

_____, **1950'ler Kuşağı Mimarlık Antolojisi**, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, İstanbul 1997.

KUBAN, Doğan, "Emin Onat ve Cumhuriyet Devri Mimarisi", **Mimarlık ve Sanat Dergisi**, S.4-5, İstanbul 1962, s.142-153.

_____, "Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler ", **Mimarlık Dergisi**, S.10, İstanbul 1966, s.15.

_____, "Eldem, Sedad Hakkı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1994, s.151-153.

_____, **Türk Hayat'ı Evi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1995.

_____, " İstanbul ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.873-884.

KULAKSIZOĞLU, E., "Mimarlığımız", **Mimarlık ve Sanat Dergisi** , S.10, İstanbul 1964, s.9-15.

KUNTER, Halim Baki, " Ev Kültürü - Eski Türk Evlerinden İki Örnek ", **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1936, s.158-162.

KURAN , Abdullah, " Türk Mimarisinde Çeşitli Üsluplar Üzerine Görüşler ", **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri (11-12 Haziran 1984, AKM)** , Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Basımı, İstanbul [1984], s.61-66.

KURUYAZICI, Hasan, " İstanbul'un Unutulmuş Mimarları ", **İstanbul Dergisi**, S.28, İstanbul Ocak 1999, s.68-73.

_____, " İstanbul'un Unutulmuş Mimarları ", **İstanbul Dergisi**, S.29, İstanbul Nisan 1999, s.41-45.

_____, " İstanbul'un Unutulmuş Mimarları ", **İstanbul Dergisi**, S.34, İstanbul Temmuz 2000, s.73-76.

KUŞÇU, Sevil, **Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Düzenin Oluşumu 1923-1938**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

KUYAŞ, Ahmet, "Yeni Rejim", **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.10-15.

KÜÇÜKERMEN, Ö.-GÜNER, Ş., **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar**, Apa Ofset Basım, İstanbul 1973.

_____, **Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 1985.

_____, **Anadolu Mirasında Türk Evleri**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları:1777, Sanat Tarihi Dizisi: 117-9, İstanbul 1995.

MELTEM, Naci, " Mimaride Güzellik ", **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1938, s. 164.

[MORTAŞ], Abidin, “ Cemil Bey Evi “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 237-239.

_____, “ İskeçe Apartmanı “, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1934, s. 1-5.

_____, “B. Hakkı Evi “, **Mimar Dergisi**, S.11, İstanbul 1934, s. 306-308.

_____, “ Doktor Ziya ve Doktor Zeki Kira Evleri “, **Arkitekt Dergisi**, S.10, İstanbul 1935, s.281-284.

_____, “ Evlerimiz “, **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1936, s.24-27.

MORTAŞ, Abidin, “ Eczacı B. Nazım Malkoç Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.4, İstanbul 1937, s.103-104.

MUTLU, Asım, “ Göksun Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.1-2, İstanbul 1940, s. 6-7.

MÜLAYİM, Selçuk, **Cumhuriyet'in Kültür ve Sanat Kronolojisi**, 118-T Lions Yönetim Çevresi Yayını, İstanbul 1999.

ONAT, Sibel, **Türk Evinin Çağdaş Yaşama Uyarlanması**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

ORTAYLI, İlber, “Sanayi Çağında İstanbul”, **Dünya Kenti İstanbul / Habitat II**, İstanbul 1996, s.154-57.

ÖDEKAN, A., “Malakârî “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1156.

ÖNDİN, Nilüfer, **Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Türk Resim Sanatı Üzerindeki Yansımaları**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

ÖZBEK, Deniz, **Türk Evinde Çıkmanın İşlevsel ve Bilimsel Evrimi**, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1985.

ÖZEL, Mehmet, **Kurtuluş, Kuruluş, Cumhuriyet**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

ÖZER, B., **Rejyonalizm, Üiversalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1964.

ÖZGÜVEN, Yekta, **Türkiye’de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı 1934-60**, C.II, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

ÖZKAN, S., "Mimar Vedat Tek", **Mimarlık Dergisi**, S.121-122, İstanbul 1973, s. 45-51.

ÖZKAN, S. (1982), " Mimarlığımızın 60 Yılı Üzerine", **Yeni Boyut Dergisi**, C.I, S.4, Ankara 1982, s.5-10.

PARLATIR, İsmail, Hamza ZÜLFİKAR, Nevzat GÖZAYDIN, **Okul Sözlüğü**, İstanbul 1997.

PİLEHVARIAN, Nurhan Kara, **Türkiye’de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı II**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

RIFKI, Falih, " Türk Mimarlar ", **Mimar Dergisi**, S.10, İstanbul 1934, s. 289.

RONA, Z., "Ayverdi, Ekrem Hakk", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul 1997, s.178.

_____, "Yeni-Plastisizm", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1938.

RÜSTEM, Semih, " Ressam Şevket Bey Yalısı ", **Arkitekt Dergisi**, S.5, İstanbul 1934, s.137-138.

SAİM, " İzzet Bey Evi ", **Mimar Dergisi**, S.4, İstanbul 1932, s.99-101.

SAKAOĞLU, Necdet, " Anadolu Geleneğinde Ev ve İnsan ", **Türk Evi ve Biz**, S.1, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul 1993, s.26-32.

_____, "Harem", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1995, s.552-556.

_____, "Selamlık ", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.VI, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1995, s.493-494.

_____, **Nasıl Bir Şehirde Yaşıyoruz : İstanbul’un Tarihi Kimliği**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul 2003.

SANTUR, Fikri - [MORTAŞ] Abidin, " Melek Apartmanı ", **Mimar Dergisi**, S.11-12 : İstanbul 1932, s.311-316.

SAYAR, Zeki, "Cili Kira Evi ", **Arkitekt Dergisi**, S.1, İstanbul 1936, s.1-6.

_____, "İkbal Kira Evi ", **Arkitekt Dergisi**, S.10-11, İstanbul 1936, s.297-300.

_____, "Yerli ve Yabancı Mimar", **Arkitekt Dergisi**, S.2, İstanbul 1938, s.65.

_____, “Yabancı Mimara Verdiğimiz Servet“, **Arkitekt Dergisi**, S.3, İstanbul 1938, s.89.

_____, “Harp Mimarisi “, **Arkitekt Dergisi**, S.3, İstanbul 1938, s.275.

_____, “Demirağ Kira Evi (Maçka)“, **Arkitekt Dergisi**, S.1-2 , İstanbul 1940, s. 1-5.

_____, “Bir Kira Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.11-12, İstanbul 1940, s. 241-24.

SAYAR, Z.- SÖYLEMEZOĞLU, K. vd., “Mimarlığımız 1923-1950“, **Mimarlık Dergisi**, S.122, İstanbul 1973, s.19-62.

SELÂH, Zeki, “ Röntgen Apartman› “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1933, s. 231-236.

_____, “Türkiye’de Çimento Bir Lükstür “, **Arkitekt Dergisi**, S.5, İstanbul 1934, s.155-156.

_____, “ Doktor Rıfk› Bey Evi “, **Arkitekt Dergisi**, S.4, İstanbul 1934, s.102-104.

SOYSAL, Mine, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşmenin Öyküsü**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

SÖZEN, Metin, **Türk Mimarisinin Tarihsel Gelişimi**, İstanbul 1980.

_____, “ Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarlar› “, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri (11-12 Haziran 1984, AKM)** , İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Basımı, İstanbul [1984], s.35-39.

_____, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:246, Cumhuriyet Dizisi:9, TİSA Matbaası, Ankara 1984.

_____, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:349, Sanat Dizisi:48, İstanbul 1996.

SÖZEN, Metin - ERUZUN, Cengiz, **Anadolu’da Ev ve İnsan**, Emlak Bankası Yayınları, İstanbul 1992.

SÖZEN, Metin -TANYELİ, Uğur, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Büyük Fikir Kitapları Dizisi:71, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.

SÖZEN, Metin - TAPAN, Mete, **50 Yıllık Türk Mimarisi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973.

SÖZEN, Metin – vd., **Türklerde Ev Kültürü**, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2001.

SU, Mükerrerem Kamil, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Kanaat Yayınları, İstanbul 1972.

SUHER, Hande - GİRİTLİOĞLU Cengiz -ERKUT, Gülден, **Türkiye’de Kentleşme**, Türkiye’nin Sorunları Dizisi -7, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul.

ŞENER GÜR, Elmira (1992), **20.yy. Mimarisinde Tarihsel Referanslara Yönelişin Nedenleri ve Analize Dönük Bir Model Önerisi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 1992

ŞENGÜL, Pınar, “ Hz. Muhammed Türk Soyundan Değildir”, **Sabah Gazetesi**, 31.01.2005 (<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/31/gnd109.html>, Alınma Tarihi: 18.05.2007).

ŞENYURT, Oya, **1800-1950 Yılları Arasında İstanbul’da Faaliyet Gösteren Rum Mimarlar**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

Şişli Belediyesi İmâr Müdürlüğü Arşivi ve Harita Müdürlüğü.

TANKUT, Gönül, **Bir Başkentin İmarı**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1993.

TANYELİ, Uğur, “1900-1930 ‘Muasır’ ve ‘Milli’ Bir Mimarlık“, **Sanat Dünyamız**, S.41, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1990, s.24-27.

_____, “Kent Plânlama “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.984-992.

_____, “Modern Mimarlık “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.1286-1289.

_____, “Yeni Topluma Yeni Konut“, **Üç Kuşak Cumhuriyet**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul Ekim 1998, s.139-145.

_____, **Sedad Hakkı Eldem**, Boyut Kitapları, İstanbul 2001.

TARIM, M., **Cumhuriyet Döneminde Türk Konut Mimarlığında Yapısal Biçimsel Değişmeler ve Etmenleri**, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1983.

[TEK], Vedat, “ Mr. L. Varber Villası “, **Mimar Dergisi**, S.5, İstanbul 1932, s. 137-139.

_____, “Pertev Apartmanı “, **Mimar Dergisi**, S.2 , İstanbul 1933, s. 44-46.

_____, “ Halit Ziya B. Apartman› “, **Mimar Dergisi**, S.8, İstanbul 1934, s. 226-228.

TEKELİ, İlhan, “Türkiye Kentlerinde Apartmanlaşma Sürecinde İki Aşama”, **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s.79.

_____, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kentsel Dönüşüm“, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul 1985, s.878-890.

_____, **Kent Plânlaması Konuşmaları**, TMMOB Mimarlar Odası Yayın, Ankara 1991.

_____, “1839-1980 Arasında İstanbul’un Plânlama Deneyimleri / İcabında Plân...”, **İstanbul Dergisi**, S.4, İstanbul Ocak 1993, s.26-37.

_____, “Kentleşme“, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1997, s.993-996.

_____, “Türkiye’de Plânlama “, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1997, s.1487-1489.

_____, “Değişenin Değiştirme Zorunluluğu Var mı?” **75 Yılda Değişen Yaşam, Değişen İnsan: Cumhuriyet Modaları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1999, s.31-32.

TOPUZLU, Cemil, **32 Sene Evvelki, Bugünkü, Yarınki İstanbul**, CHP Beyoğlu Halkevi Konferans Serisi 1, Ülkü Basımevi, İstanbul 1944.

TÖRÜN, Pınar, **Geleneksel Türk Evi ve Apartman Dairesinin Plân Tipi ve Yaşantı Açısından İstanbul Ölçeğinde İncelenip Karşılaştırılması**, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

TUNCER, Orhan Cezmi, “Mimaride Türk Milli Üslubu İlkeleri “, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri (11-12 Haziran 1984, AKM)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Basımı, İstanbul [1984], s.67-69.

TURANİ, Adnan, **Sanat Terimleri Sözlüğü** , Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.

ULUSU, Türkan, “Geleneksel Konuttan Günümüz Konutuna Orta Mekân“, **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri (5-7 Mart 1990, Konya)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayını:148, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:30, Ofset Repromat Matbaas, Ankara 1991, s.217-225.

URAL, S., “Türkiye’nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık 1923-1960”, **Mimarlık Dergisi**, S.123-124, İstanbul 1974, s.5-53.

UZUN DURUÖZ, Nil, "Cihangir ve Kuzguncuk'ta Sosyal ve Mekânsal Yenileme, Eski Kentte Yeni Konut Dokusu ", **İstanbul Dergisi**, S.35, İstanbul Ekim 2000, s.55-61.

UZUNARSLAN, Şebnem, **Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekân ve Mobilya**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul 2002.

ÜNAL, Erol, **İmar Plânlama Uygulama**, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yayın : 35, 1989.

ÜNAL, Mete, "Türkiye'de Apartman Olgusunun Gelişimi: İstanbul Örneği", **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s.71-77.

ÜNALIN, Çetin, **Cumhuriyet Mimarlığının Kuruluşu ve Kurumlaşması Sürecinde Türk Mimarlar Cemiyetinden Mimarlar Derneği 1927'ye**, MAS Matbaacılık, Ankara 2002.

ÜNSAL, Behçet, "Küçük Yapı ve Konfor ", **Arkitekt Dergisi**, S.3-4, İstanbul 1939, s.60-62.

_____, "Mimarlık Hakkında Düşünceler", **Arkitekt Dergisi**, S.3 İstanbul 1940, s.221-223.

_____, "Mimarlık Düşünceleri ", **Arkitekt Dergisi**, S.5-6, İstanbul 1940, s.133-134.

ÜNÜGÜR, Mete - TURGUT, Hülya (1991), " Çağdaş Türk Evinin Kültürel Özünü Ne Olmalıdır ", **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri (5-7 Mart 1990, Konya)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayın : 148 , Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:30, Ofset Repromat Matbaası, Ankara [1990], 227-239.

ÜNÜGÜR, Tuna, **Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekân İlişkileri Açısından Mekân Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem Önerisi**, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1984.

WIKIPEDIA, " Güneş Dil Teorisi", (Alınma Tarihi :18.05.2007, Alınan Adres : http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCne%C5%9F_Dil_Teorisi).

YALÇIN, Ayhan, **1924-1961-1984 Anayasalar**, Geçit Kitabevi, İstanbul 1987.

YAVUZ, Yıldırım, "Cumhuriyet Dönemi Ankarası'nda Mimari Biçim Endişesi", **Mimarlık Dergisi**, S.121-122, İstanbul 1973, s.26-44.

_____, "Türkiye'de Çok Katlı Sosyal Konuta İlk Örnek : İstanbul-Laleli'de Harikzedegân Katederleri ", **Çevre Dergisi**, S.4, İstanbul 1979, s.80-84.

_____, **Mimar Kemalettin ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 1981.

YERASIMOS, Stefanos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye: 1. Dünya savaşı'ndan 1971'e**, Belge Yayınları, İstanbul 1992.

YILDIRIM, Sercan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunda Mimar ve Mimarlık", **Cumhuriyet 1923-98 Dönemi Değerlendirmesi IV: Kültürel Değerlendirme : Yeni Türkiye**, C. IV, 1998, s. 3090-3096.

YILMAZ, Alpaslan, **Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında Uluslararası Mimarlığa Açılış ve Hilton Oteli**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1995.

YILMAZER, Pınar, **Le Courbusier'in Modern Türk Mimarisine Etkileri**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

YÜCEL, Atilla, "İstanbul'da XIX. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri ", **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul [1996], s.298-312.

YÜCEL, E., "20. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Mimarlarımız", **Bizim Anadolu Gazetesi**, İstanbul 2.10.1971, 26.6.1971.

ZİYA, Aptullah, " İnkılap ve Sanat ", **Mimar Dergisi**, S.9-10, İstanbul 1933, s.316-318.

_____, " Sanatta Nasyonalizm ", **Arkitekt Dergisi**, S.2, İstanbul 1934, s.51-54.

8. ÖZGEÇMİŞ

Derya ÖZAKBAŞ, 1972 yılında İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Fatih semtindeki Atikali İlköğretim Okulu'nda, orta ve lise öğrenimini Özel Kültür Lisesi'nde tamamladı. Yüksek öğrenimine, 1992 yılında İstanbul Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri Anabilim Dalı'nda Latin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başlayıp 1997 yılında mezun oldu. İkinci yüksek öğrenimine, 2000 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'nde devam edip 2004 yılında mezun oldu. Aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İslâm Sanatları Programı'nda, Yüksek Lisans programına kaydoldu.

RESİMLER

Resim 1 : Hasan Bey Apartman», giriş cephesi, Aksaray.
Nizamettin HÜSNÜ'den.

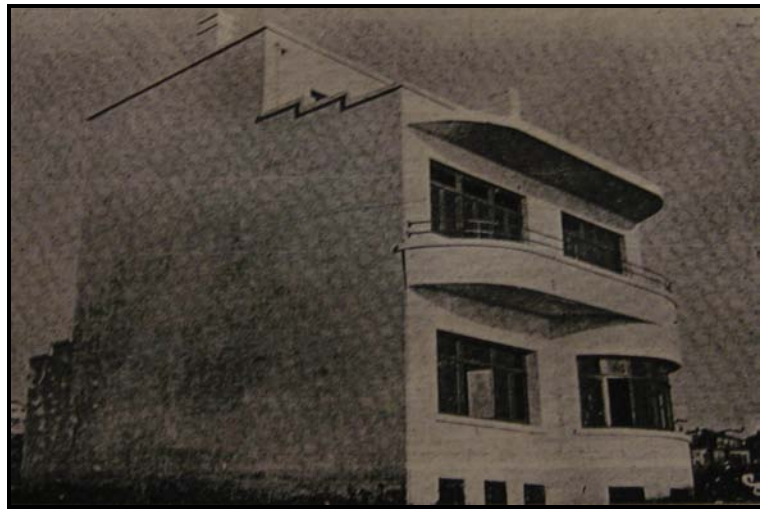
Resim 2 : İzzet Bey Evi, giriş cephesi, Maçka.
Mimar Saim'den.

Resim 3 : Osman Bey Köşkü, giriş cephesi, Kalamış, Kadıköy.
Nazif ASAL'dan.

Resim 4 : Sıdıka Haydar Hanım Evi, esas cephesi, Rızapaşa, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 5 : Sıdıka Haydar Hanım Evi, yan cephesi, Rızapaşa, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 6 : Sıdıka Haydar Hanım Evi, arka cephesi, Rızapaşa, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 7 : Hakkı Bey Evi, giriş cephesi, Laleli.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 8 : Hakkı Bey Evi, arka cephesi, Laleli.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 9 : Ressam Şevket Bey Yalısı, esas (deniz) cephesi, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

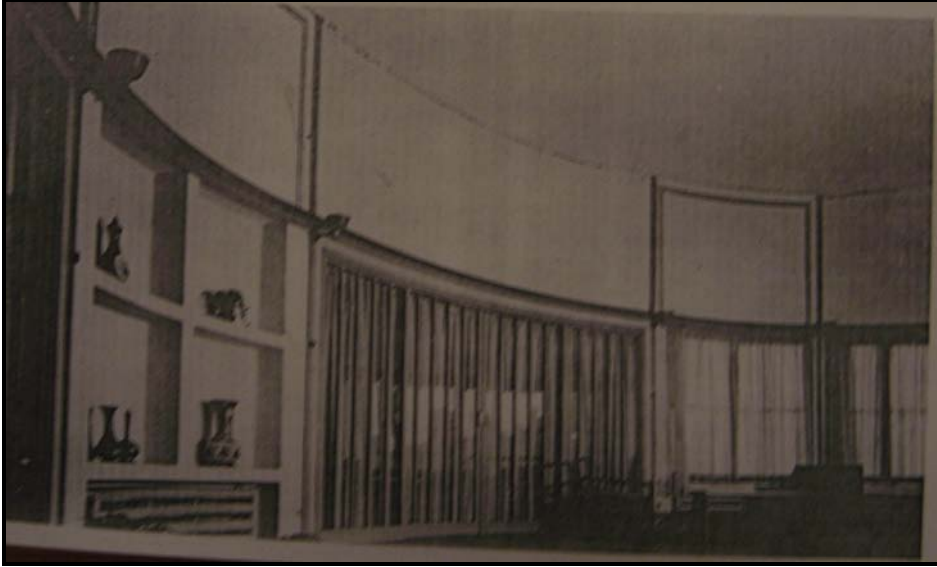
Resim 10 : Şevket Bey Yalısı, esas cephede bulunan elibelindeler, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

Resim 11 : Ressam Şevket Bey Yalısı, arka (bahçe) cephesi, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

Resim 12 : Ahmed Ağaoğlu Evi, esas cephesi, Nişantaşı.
Arkitekt Dergisi, S.10-11, 1938'den.

Resim 13 : Ahmed Ağaoğlu Evi, oval salondan görünüm, Nişantaşı.
Arkitekt Dergisi, S.10-11, 1938'den.

Resim 14 : Nazım Malkoç Evi, esas cephesi, Topkapı.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 15 : Nazım Malkoç Evi, arka cephesi, Topkapı.
Abidin MORTAŞ'tan.

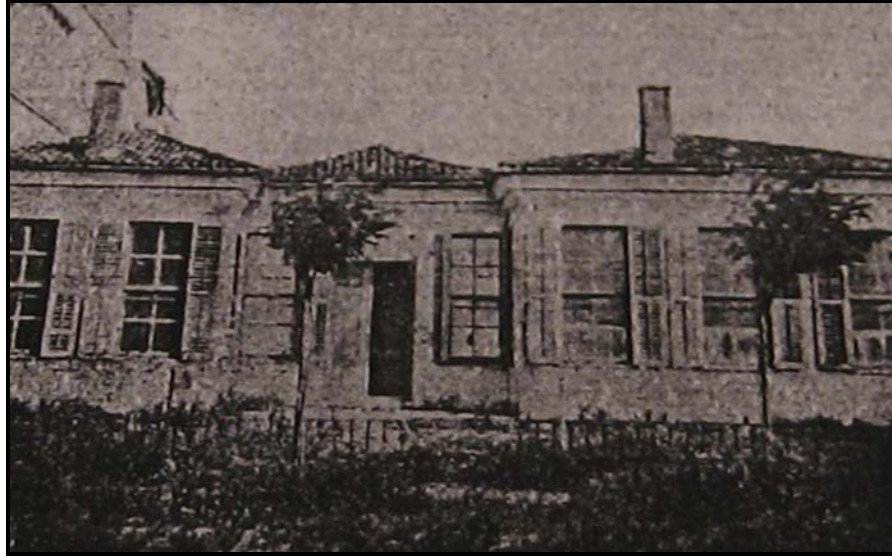
Resim 16 : Ayaşlı Yalısı, deniz cephesi, Beylerbeyi.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

Resim 17 : Ayaşlı Yalısı, deniz cephesi, Beylerbeyi.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

Resim 18 : Behçet Ünmeriç Evi, esas cephesi, Kadıköy.
Neşet AKATAY'dan.

Resim 19 : Behçet Ünmeriç Evi'nin temellerini oluşturan eski bina.
Neşet AKATAY'dan.

Resim 20 : Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, esas cephesi, Edirnekapı.
Ekrem Hakkı [AYVERDİ]'den.

Resim 21 : Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, arka cephesi, Edirnekapı.
Ekrem Hakkı [AYVERDİ]'den.

Resim 22 : Bosfor Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 23 : Bosfor Apartmanı, teras katları,Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 24 : Bosfor Apartmanı, arka cephesi, Gümüşsuyu.
Mimar Dergisi, S.10, 1932'den.

Resim 25 : Derviş Bey Apartmanı, esas cephesi, Cihangir.
Hasan ADİL'den.

Resim 26 : Derviş Bey Apartmanı, giriş cephesi, Cihangir.
Hasan ADİL'den.

Resim 27 : İstiklâl Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 28 : İstiklâl Apartmanı, saçaklık düzenlemesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 29 : İstiklâl Apartmanı, esas cephedeki kapalı çıkma, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 30 : İstiklâl Apartmanı, arka cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

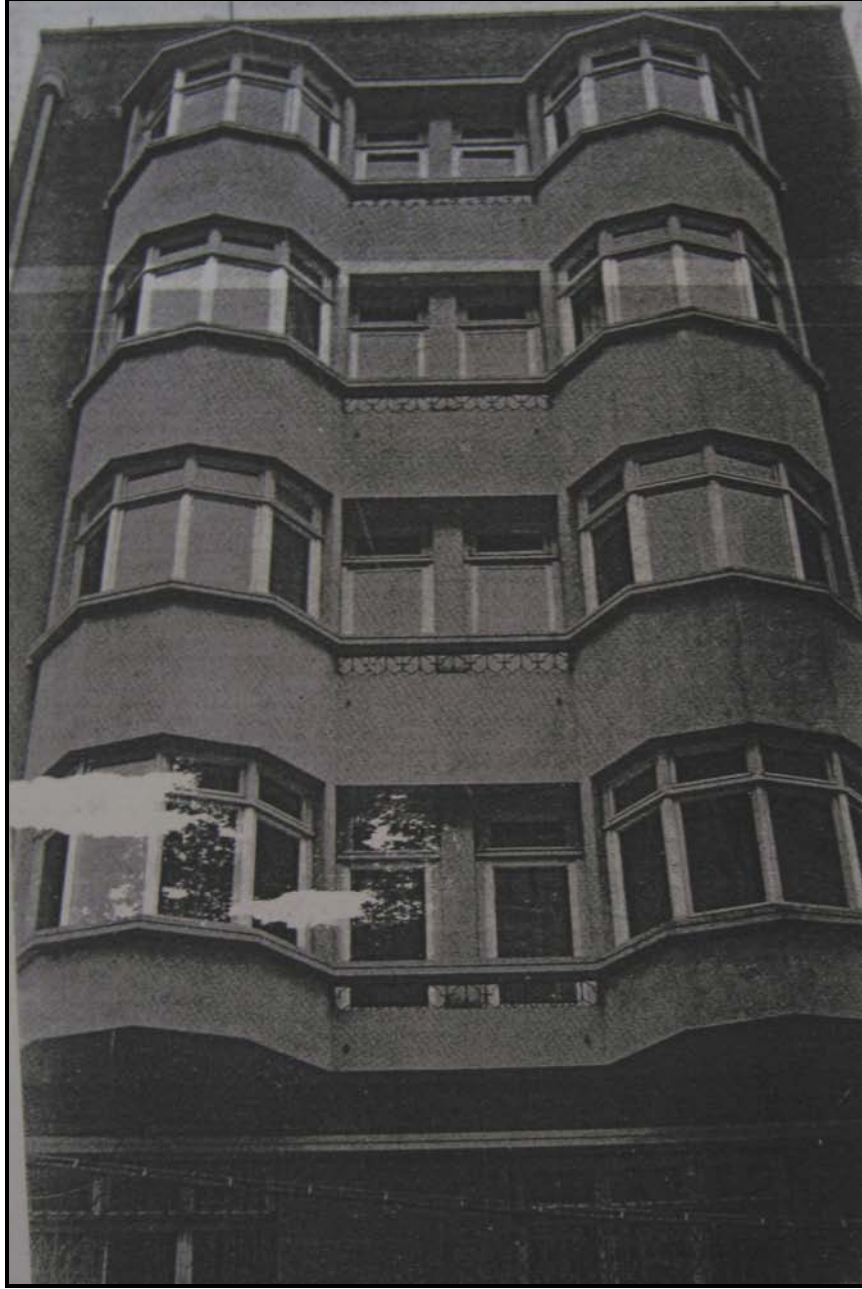

Resim 31 : Nan Apartmanı, esas cephesi, Nişantaşı.
Faruk GALİP'ten.

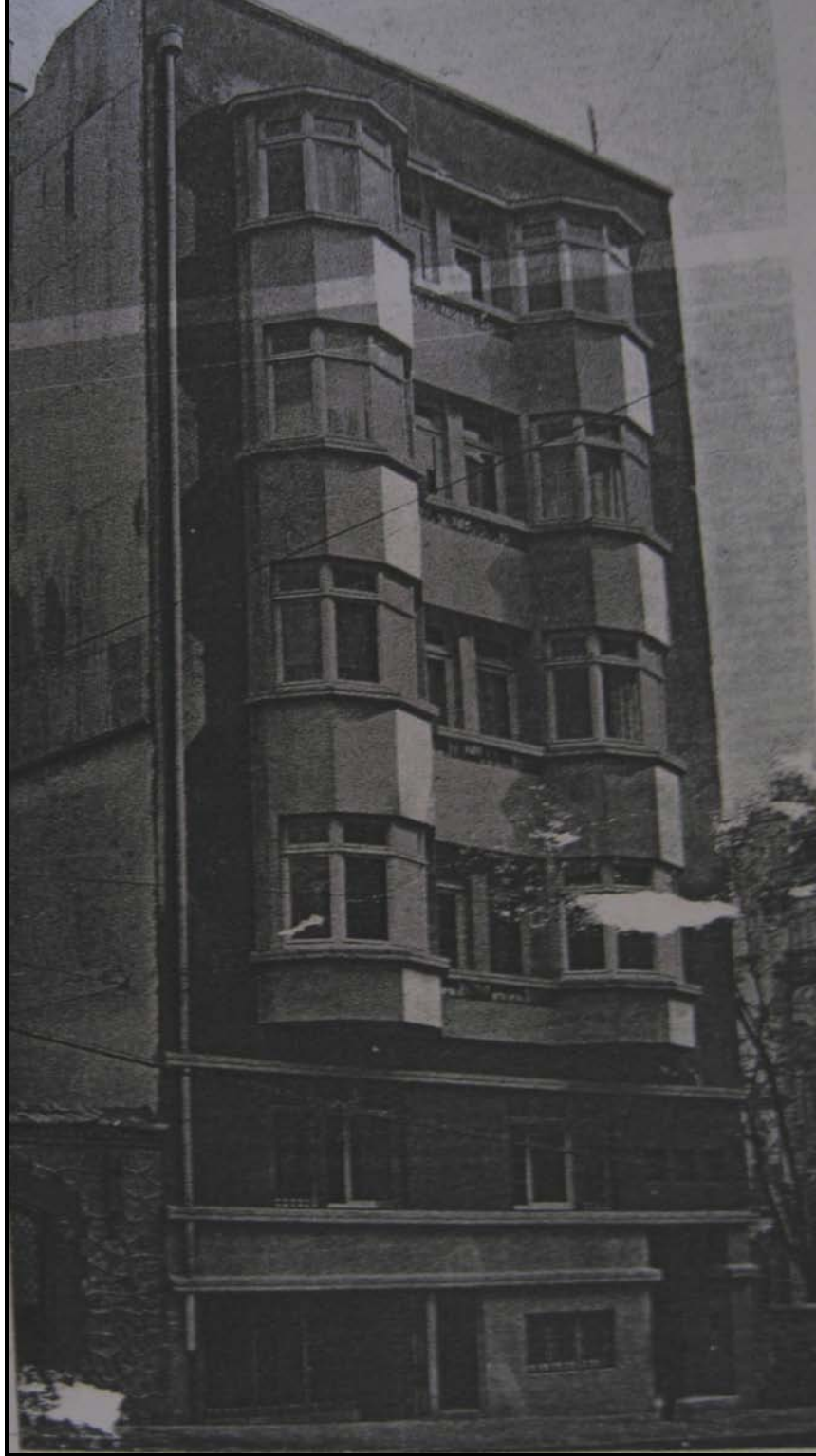
Resim 32 : Nan Apartman», yan cephesi, Nişantaşı.

Faruk GALİP'ten.

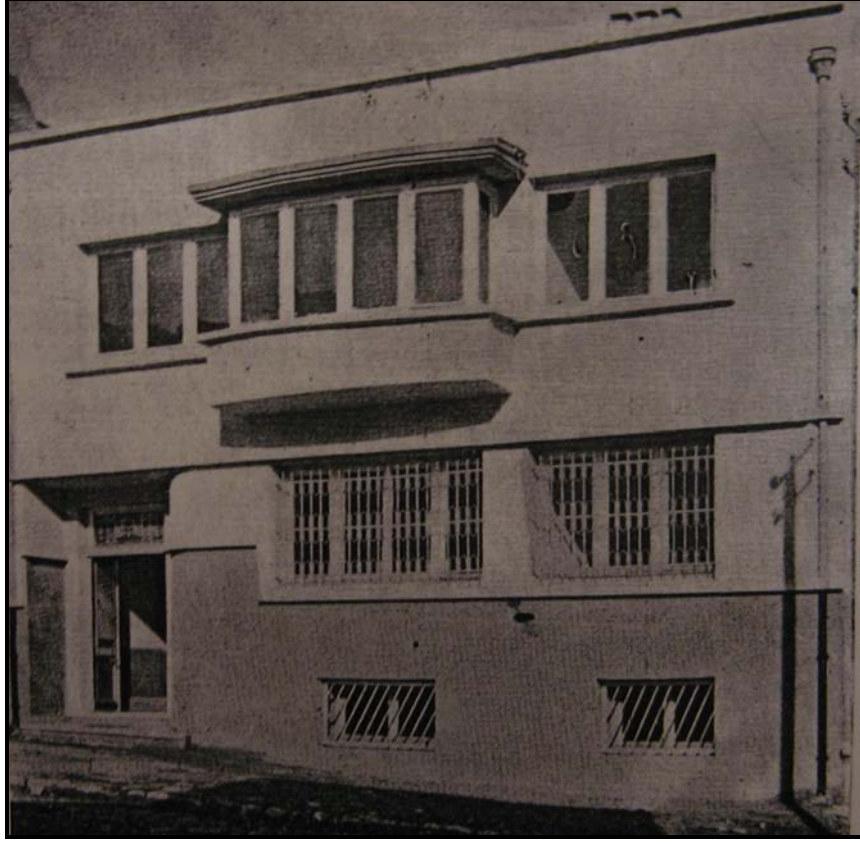

Resim 33 : Melek Apartmanı, esas cephesi, Nişantaşı.

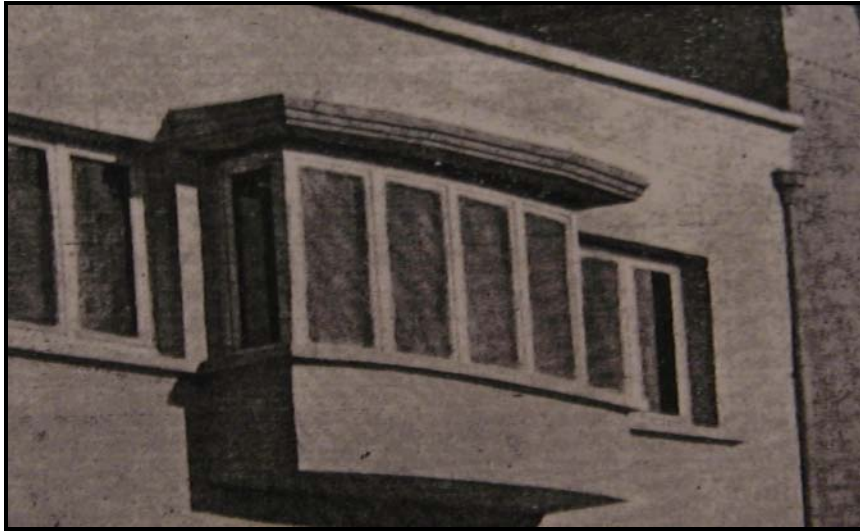
Fikri SANTUR – Abidin [MORTAŞ]'tan.

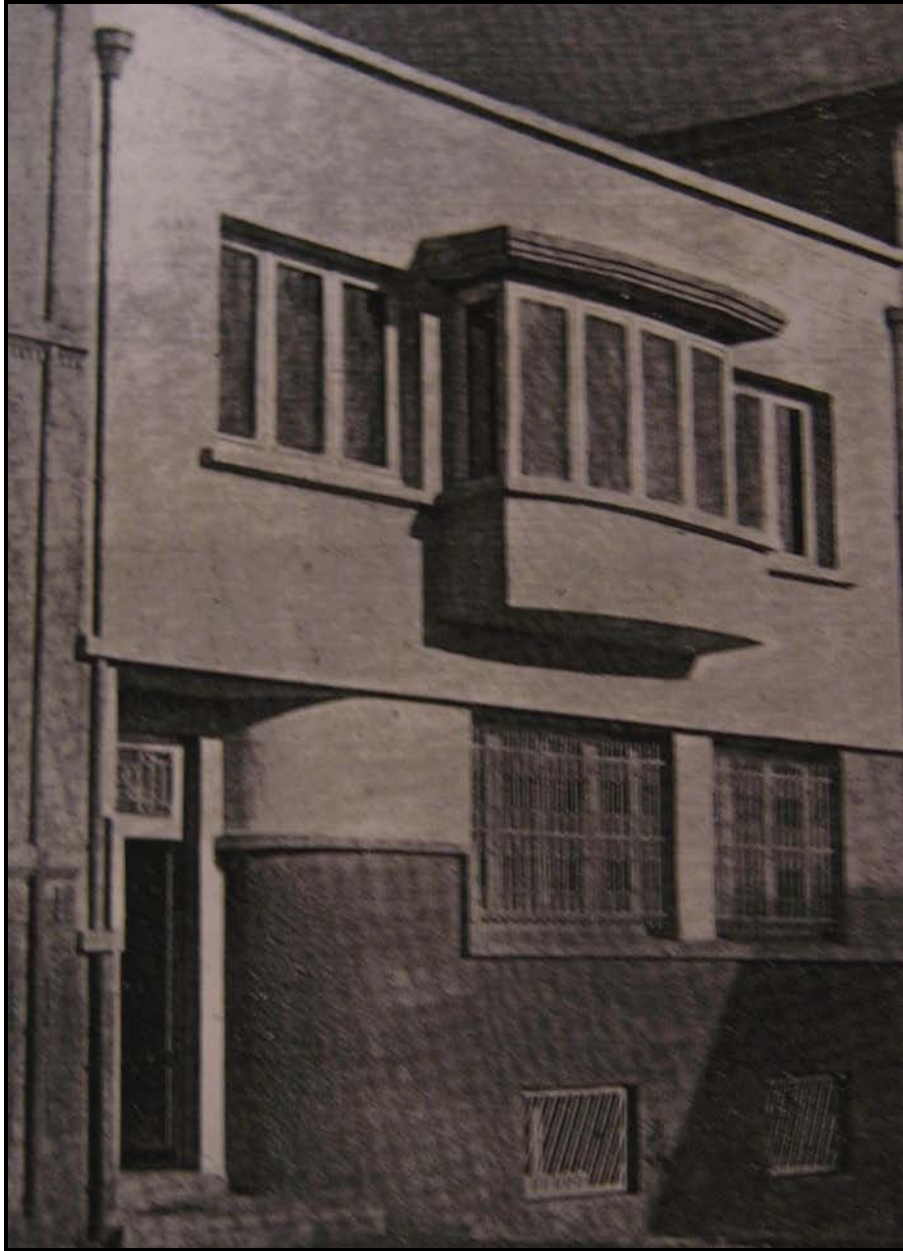
Resim 34 : Melek Apartmanı, esas cephesi, Nişantaşı.
Fikri SANTUR – Abidin [MORTAŞ]'tan.

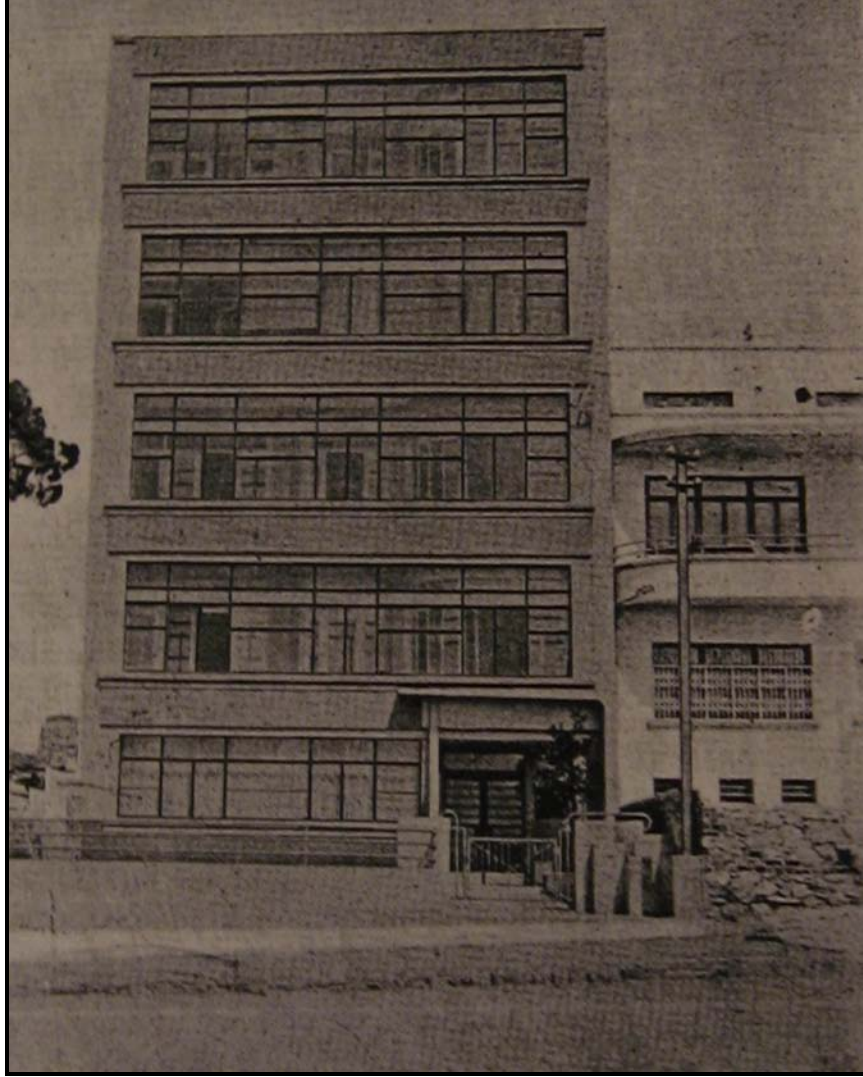
Resim 35 : Cemil Bey Evi, esas cephesi, Laleli.
Abidin [MORTAŞ] 'tan.

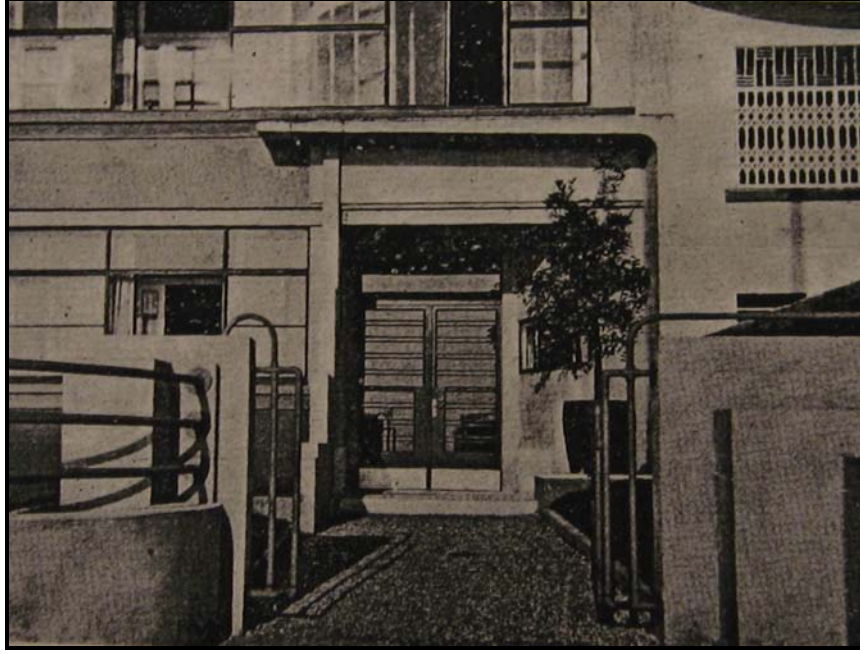
Resim 36 : Cemil Bey Evi, kapalı çıkma, Laleli.
Abidin [MORTAŞ] 'tan.

Resim 37 : Cemil Bey Evi, esas cephesi, Laleli.
Abidin [MORTAŞ] 'tan.

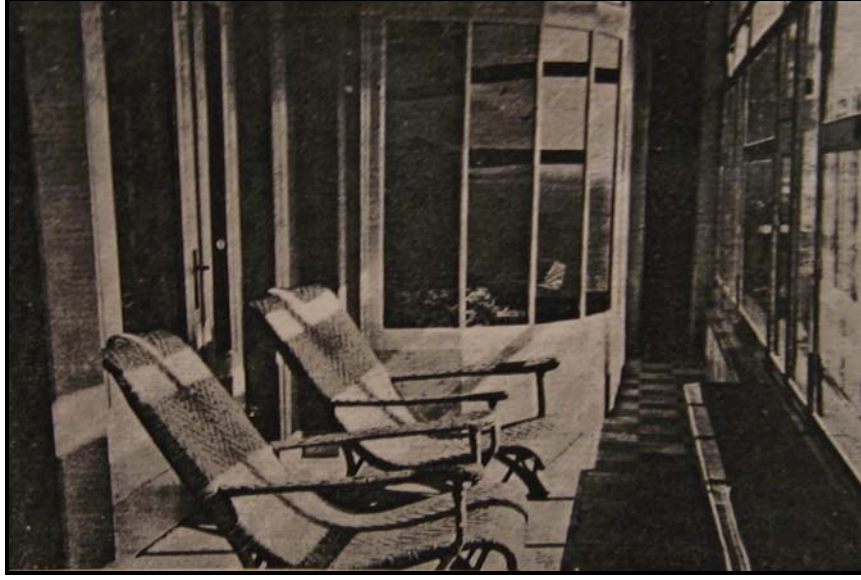
Resim 38 : Seza Apartman›, esas cephesi, Kadıköy.
Sırrı ARİF'ten.

Resim 39 : Seza Apartmanı, esas cephedeki bahçe girişi, Kadıköy.
Sırrı ARİF'ten.

Resim 40 : Seza Apartmanı, esas cephedeki bina girişi, Kadıköy.
Sırrı ARİF'ten.

Resim 41 : Seza Apartman›, esas cephedeki kapalı balkon, Kadıköy.
Sırrı ARİF'ten.

Resim 42 : Ceylan Apartmanı genel görünüş, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 43 : Ceylan Apartmanı, Kocatepe Caddesi cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 44 : Ceylan Apartmanı, Gümüşsuyu Caddesi cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 45 : Ceylan Apartmanı, çocuk odasının beşgen balkonu, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 46 : Ceylan Apartmanı, teras dairesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 47 : Ziya Zeren Evi, esas cephesi, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 48 : Cili Kira Evi, giriş cephesi, Taksim.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 49 : Cili Kira Evi, bahçe girişindeki markiz kısmı, Taksim.
Zeki SAYAR'dan.

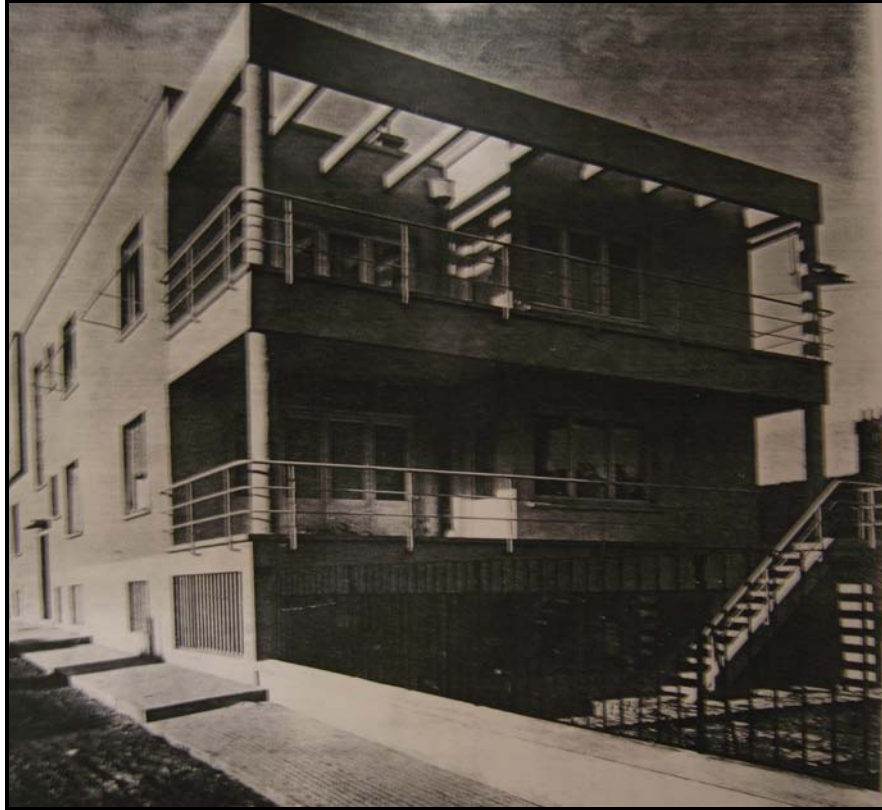
Resim 50 : Cili Kira Evi, esas (arka) cephesi,Taksim.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 51 : İkbâl Kira Evi, esas (kuzey) cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 52 : İkbâl Kira Evi, giriş (batı) cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 53 : İkbâl Kira Evi, arka (güney) cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 54 : Demir Apartmanı, esas cephesi, Beşiktaş.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 55 : Demir Apartmanı, esas cephedeki kapalı çıkma, Beşiktaş.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 56 : Demir Apartmanı, kapalı çıkmadan detay, Beşiktaş.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 57 : Demirağ Apartmanı, esas cephesi, Maçka.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 58 : Gezi Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 59 : Gezi Apartmanı, teras katları, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 60 : Kira Evi, giriş cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 61 : Kira Evi, yan cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 62 : Kira Evi, arka cephesi, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

Resim 63 : Karaağaç Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 64 : Karaağaç Apartmanı, esas cephesinden detay, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 65 : Platin Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 66 : Platin Apartmanı, saçaklık bezemesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 67 : Platin Apartman», esas cephedeki kapalı çıkma, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 68 : Cumhuriyet Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 69 : Cumhuriyet Apartman›, bezemeli saçaklık konsollar› ve cephe nişı. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 70 : Cumhuriyet Apartmanı, zemin kat konsolları, Gümüşsuyu. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 71 : Cumhuriyet Apartman›, balkon alt›ndaki elibelindeler.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 72 : Cumhuriyet Apartmanı, düşey plaster başlangıcı, Gümüşsuyu.

Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 73 : Cumhuriyet Apartman›, zemin kat konsolundan detay, Gümüşsuyu. Derya ÖZAKBAş'tan.

Resim 74 : Cumhuriyet Apartmanı, arka cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 75 : Cumhuriyet Apartman›, arka cephe konsolları, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

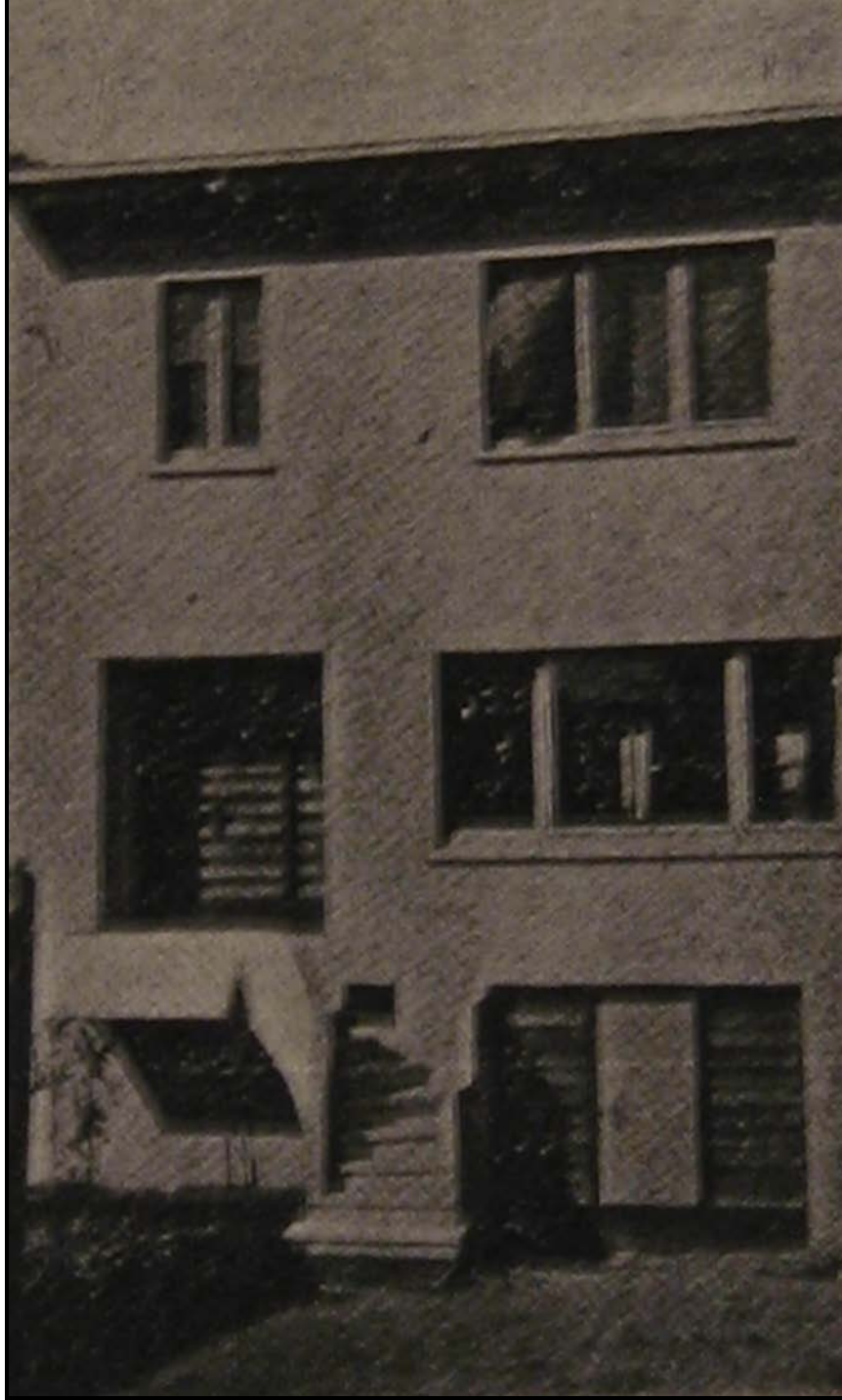
Resim 76 : Cumhuriyet Apartmanı,konsollardan detay, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 77 : Hüsnü Bey Apartmanı, esas cephesi, Nişantaşı.
Nizamettin HÜSNÜ'den.

Resim 78 : Hüsnü Bey Apartman›, esas cephesi, Nişantaşı.
Nizamettin HÜSNÜ'den.

Resim 79 : İhsan Hanım Evi, esas cephesi, Maçka.
Sedad Hakk› ELDEM'den.

Resim 80 : İhsan Hanım Evi, esas cephedeki bina girişı, Mačka.
Sedad Hakk› ELDEM'den.

Resim 81 : Mr. L. Varber Villas›, esas cephesi, Suadiye Plaj›.
Vedat [TEK]’ten.

Resim 82 : Mr. L. Varber Villası, esas cephedeki villa girişı, Suadiye Plaj›.
Vedat [TEK]’ten.

Resim 83 : Mr. L. Varber Villas›, arka cephesi, Suadiye Plaj›.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 84 : Mr. L. Varber Villas›, deniz cephesi, Suadiye Plaj›.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 85 : Mr. L. Varber Villas›, deniz cephesi teras›n›n s›tunlar›, Suadiye Plaj›. Vedat [TEK]’ten

Resim 86 : Perteve Apartmanı, giriş cephesi, Gümüşsuyu. Derya ÖZAKBAŞ’tan.

Resim 87 : Pertev Apartmanı, düşey cephe bezemeleri, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 88 : Pertev Apartmanı, Şehit Muhtar Mahallesi cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 89 : Pertev Apartmanı, Şehit Muhtar Mahallesi cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 90 : Pertev Apartmanı, birinci kat balkonu, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

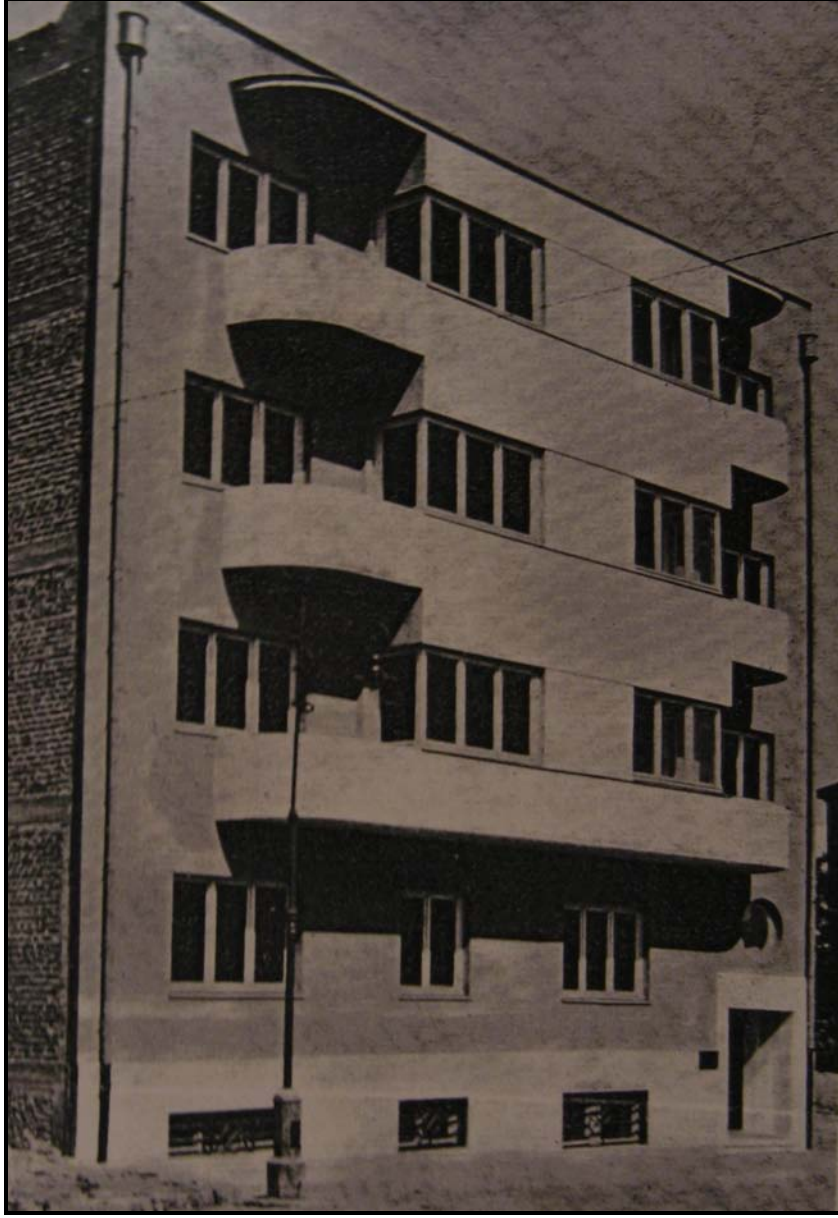
Resim 91 : İhsan Bey Evi, esas cephesi, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 92 : İhsan Bey Evi, bahçe cephesi, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 93 : İhsan Bey Evi, arka cephesi, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Resim 94 : Röntgen Apartman›, esas cephesi, Kadıköy.
Zeki SELÂH'tan.

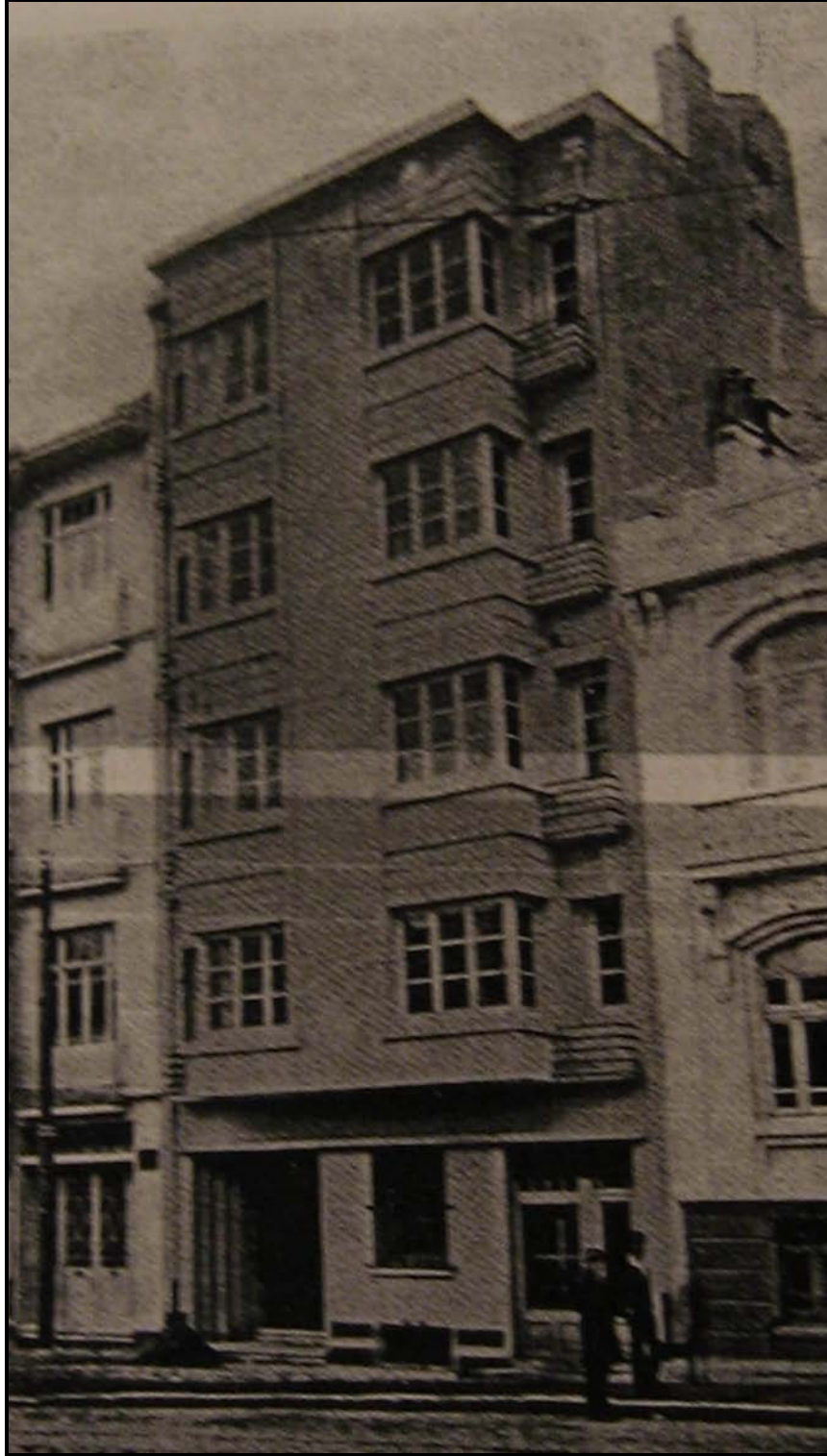
Resim 95 : Röntgen Apartman›, yan cephesi, Kadıköy.
Zeki SELÂH'tan.

Resim 96 : Röntgen Apartman›, dairesel kapı üstlüğü, Kadıköy.
Zeki SELÂH'tan.

Resim 97 : Röntgen Apartman›, arka cephesi, Kadıköy.
Zeki SELÂH'tan.

Resim 98 : Şevket Bey Apartmanı, esas cephesi, Fatih.
Nazif ASAL'dan.

Resim 99 : Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartman›, esas cephesi, Teşvikiye.
Sedad Hakk› ELDEM'den.

Resim 100 : Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartmanı, bina girişı, Teşvikiye.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

Resim 101 : Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartmanı, arka cephesi,
Teşvikiye. Sedat Hakkı ELDEM'den.

Resim 102 : Halit Ziya Bey Apartmanı, esas cephesi, Çemberlitaş.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 103 : Halit Ziya Bey Apartmanı, cephe bezemeleri, Çemberlitaş.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 104 : Halit Ziya Bey Apartmanı, cephe bezemeleri, Çemberlitaş.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 105 : Halit Ziya Bey Apartmanı, arka cephesi, Çemberlitaş.
Vedat [TEK]'ten.

Resim 106 : İskeçe Apartmanı, esas cephesi, Şişli.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 107 : İskeçe Apartmanı, esas cephenin kapalı çıkması, Şişli.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 108 : İskeçe Apartmanı, çokgen kapı üstlüğü, Şişli.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 109 : Rifk Bey Evi, esas cephesi, Kadıköy.
Zeki SELAH'tan.

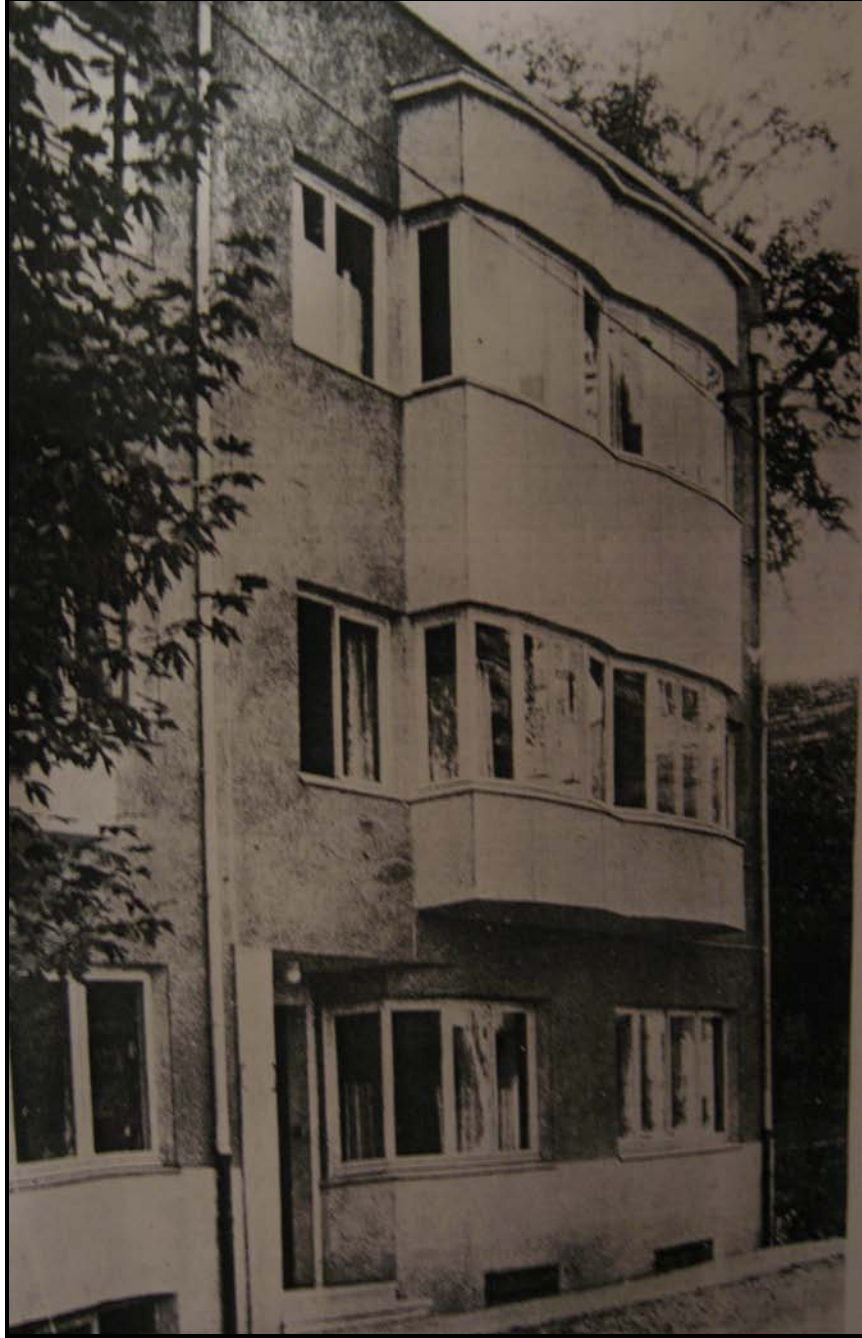
Resim 110 : Rifk Bey Evi, esas cephedeki salonun kapalı çıkması, Kadıköy.
Zeki SELAH'tan.

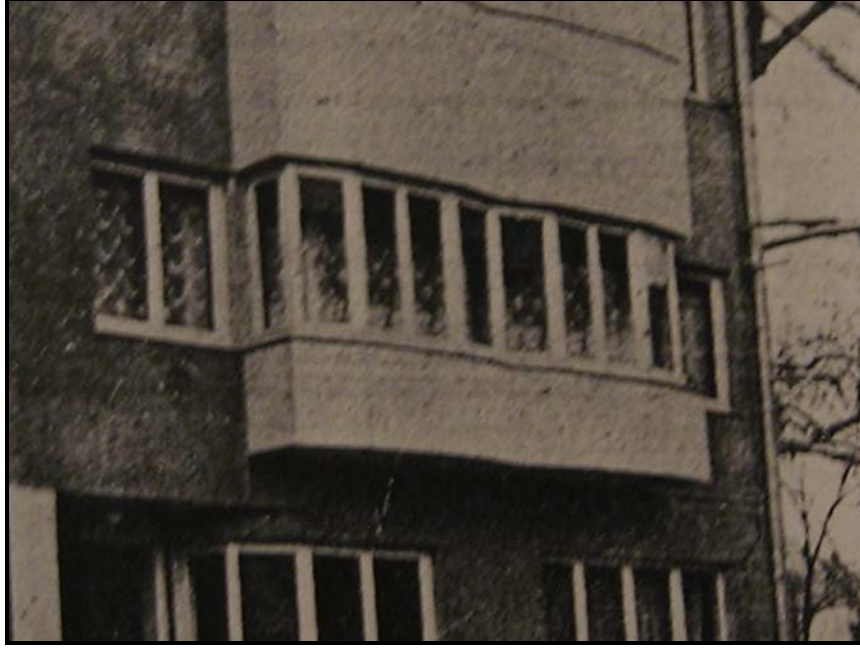
Resim 111 : Rıfkı Bey Evi, esas cephedeki bina girişı ve kapı üstlüğü, Kadıköy. Zeki SELAH'tan.

Resim 112 : Rıfkı Bey Evi, arka cephesi, Kadıköy. Zeki SELAH'tan.

Resim 113 : Zeki Zeren Kira Evi, esas cephesi, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 114 : Zeki Zeren Kira Evi, esas cephedeki kaplı çıkma, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 115 : Zeki Zeren Kira Evi, arka cephesi, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

Resim 116 : Taşçı Salih Evi, esas cephesi, Fatih.
Sırrı BİLEN'den.

Resim 117 : Taşçı Salih Evi, esas cephesinden detay, Fatih.
Sırrı BİLEN'den.

Resim 118 : Taşçı Salih Evi, yan cephesi, Fatih.
Sırrı BİLEN'den.

Resim 119 : Tüten Apartmanı, esas cephesi, Ayaspaşa.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 120 : Tüten Apartman›, esas cephesinin pencere açıklıkları, Ayaspaşa. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 121 : Tüten Apartmanı, esas cephedeki bina girişi, Ayaspaşa. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 122 : Tüten Apartmanı, esas cephedeki balkonlar, Ayaspaşa.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 123 : Tüten Apartmanı, salondan görüntü, Ayaspaşa.
Adil DENKTAŞ'tan.

Resim 124 : Tüten Apartmanı, arka cephesi, Ayaspaşa.
Adil DENKTAŞ'tan.

Resim 125 : Kira Evi, giriş cephesi, Feneryolu.
Adil DENKTAŞ'tan.

Resim 126 : Gevrek Apartman›, esas cephesi, Talimhane.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 127 : Gevrek Apartman›, esas cephesi, Talimhane.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 128 : Gevrek Apartman›, esas cephesi, Talimhane.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

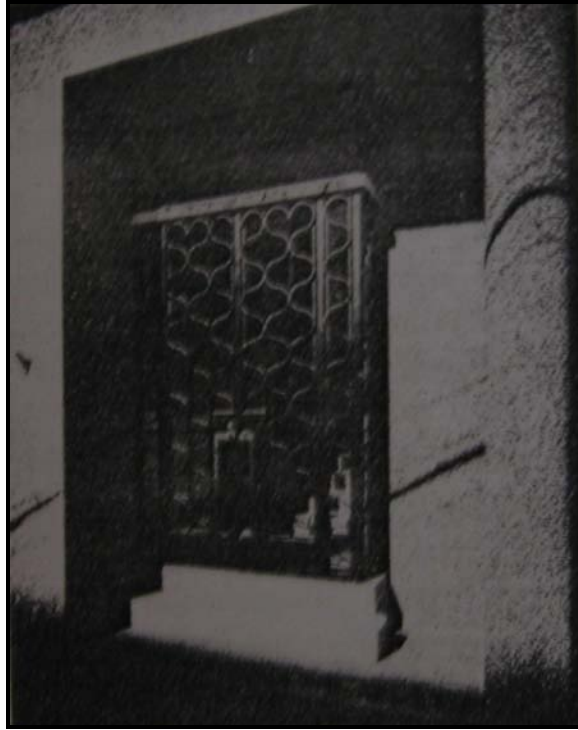
Resim 129 : Gevrek Apartmanı, esas cephesinin düşey bezemeleri, Talimhane. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 130 : Göksun Kira Evi, esas ve yan cephesi, Şişli.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 131 : Göksun Kira Evi, yan cephesi, Şişli. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 132 : Göksun Kira Evi, bina girişi, Şişli.
Asım MUTLU'dan.

Resim 133 : İnkılâp Apartmanı, esas cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 134 : İnkılâp Apartmanı, esas cepheden detay, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 135 : İnkılâp Apartmanı, arka cephesi, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 136 : İnkılâp Apartmanı, arka cepheden detay, Gümüşsuyu.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 137 : Sümer Apartman», esas cephesi, Talimhane.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

Resim 138 : Sümer Apartman›, esas cepheden detay, Talimhane.
Derya ÖZAKBAŞ'tan.

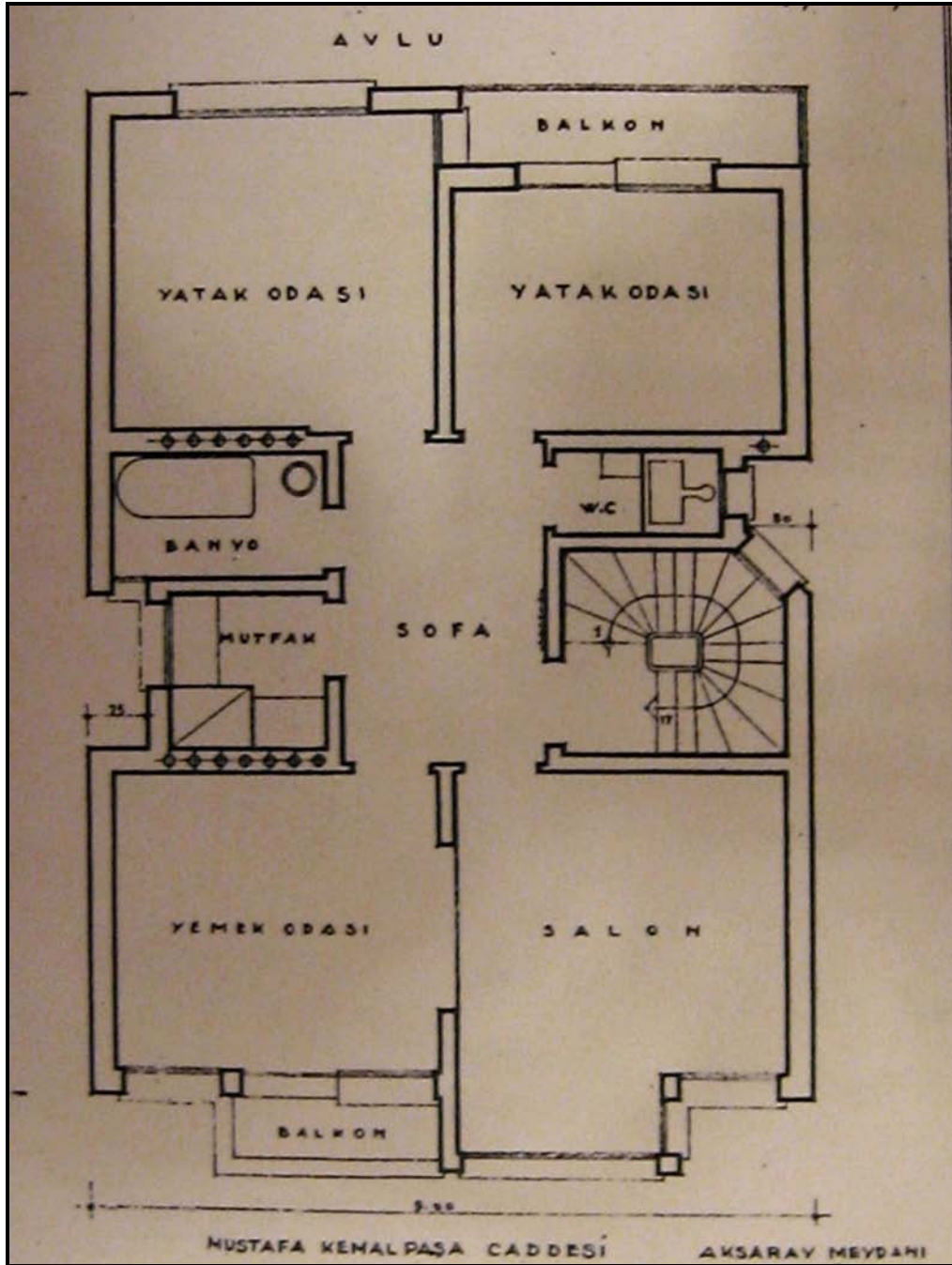
Resim 139 : Sümer Apartman›, esas cephedeki balkon düzenlemesi,
Talimhane. Derya ÖZAKBAŞ'tan.

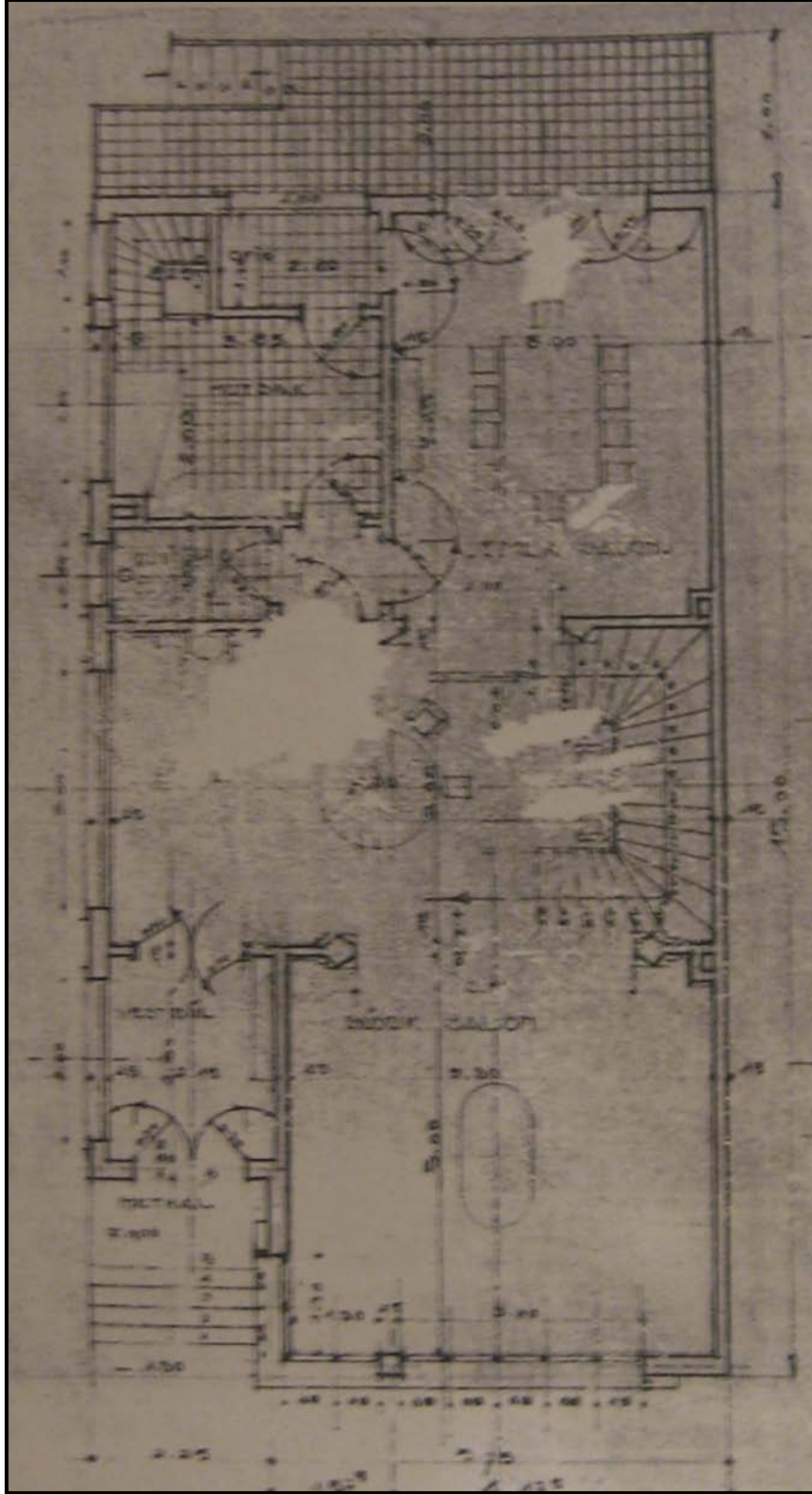
Resim 140 : Kira Evi, esas cephesi, Teşvikiye.

Nazif ASAL'dan.

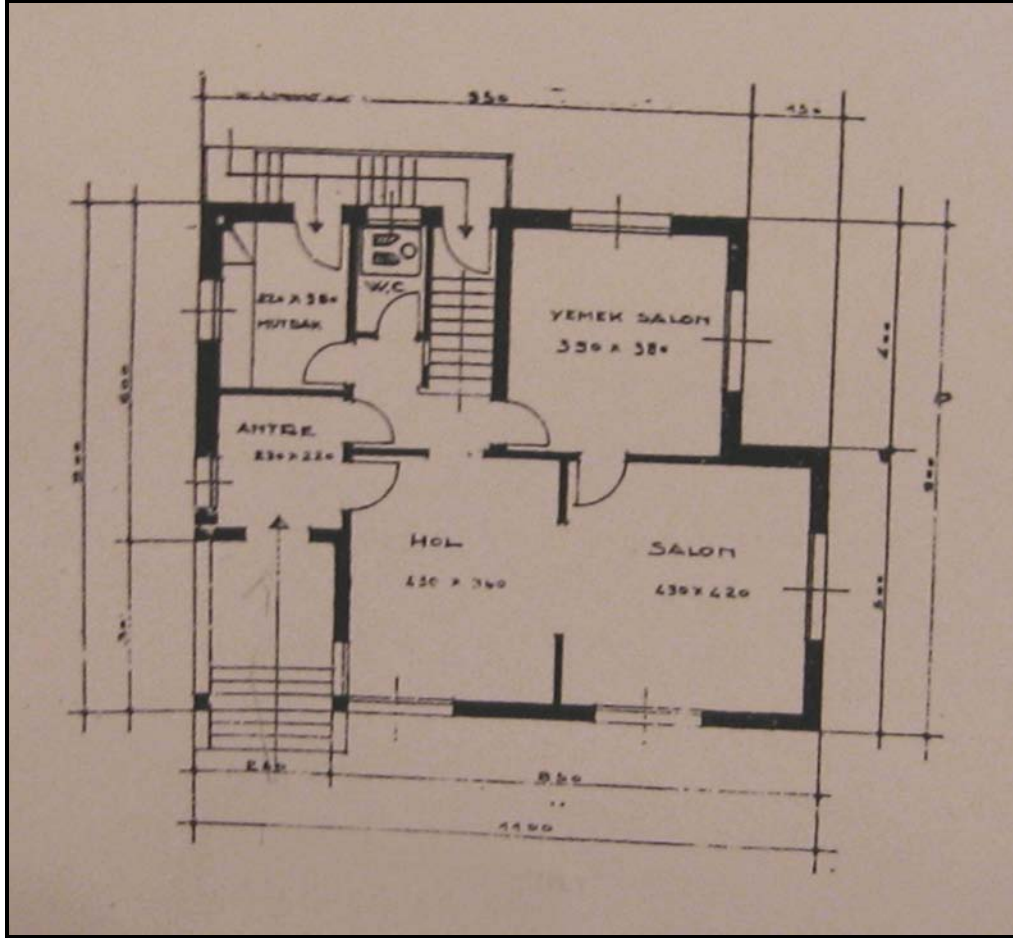
PLANLAR

Plan 1 : Hasan Bey Apartmanı, normal kat planı, Teşvikiye.
Nizamettin HÜSNÜ'den.

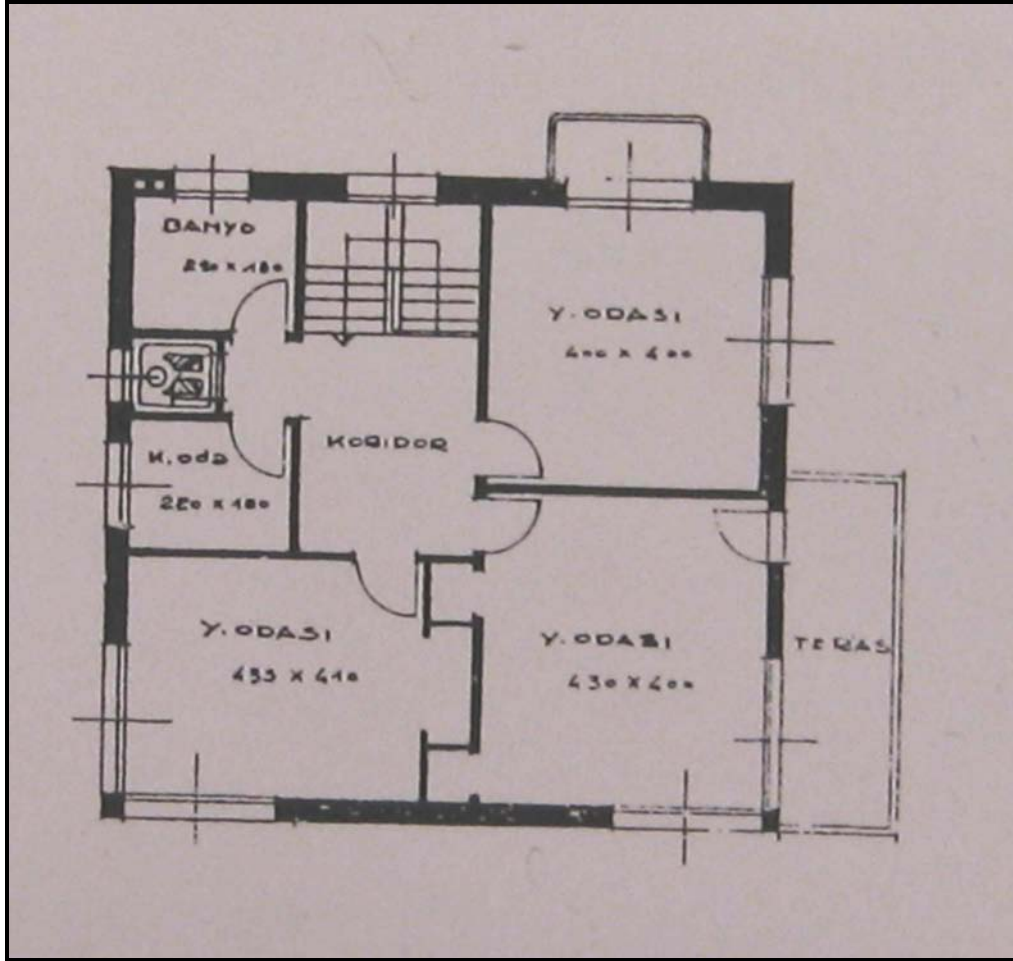

Plan 2 : İzzet Bey Evi, zemin kat planı, Maçka.
Mimar Saim'den.

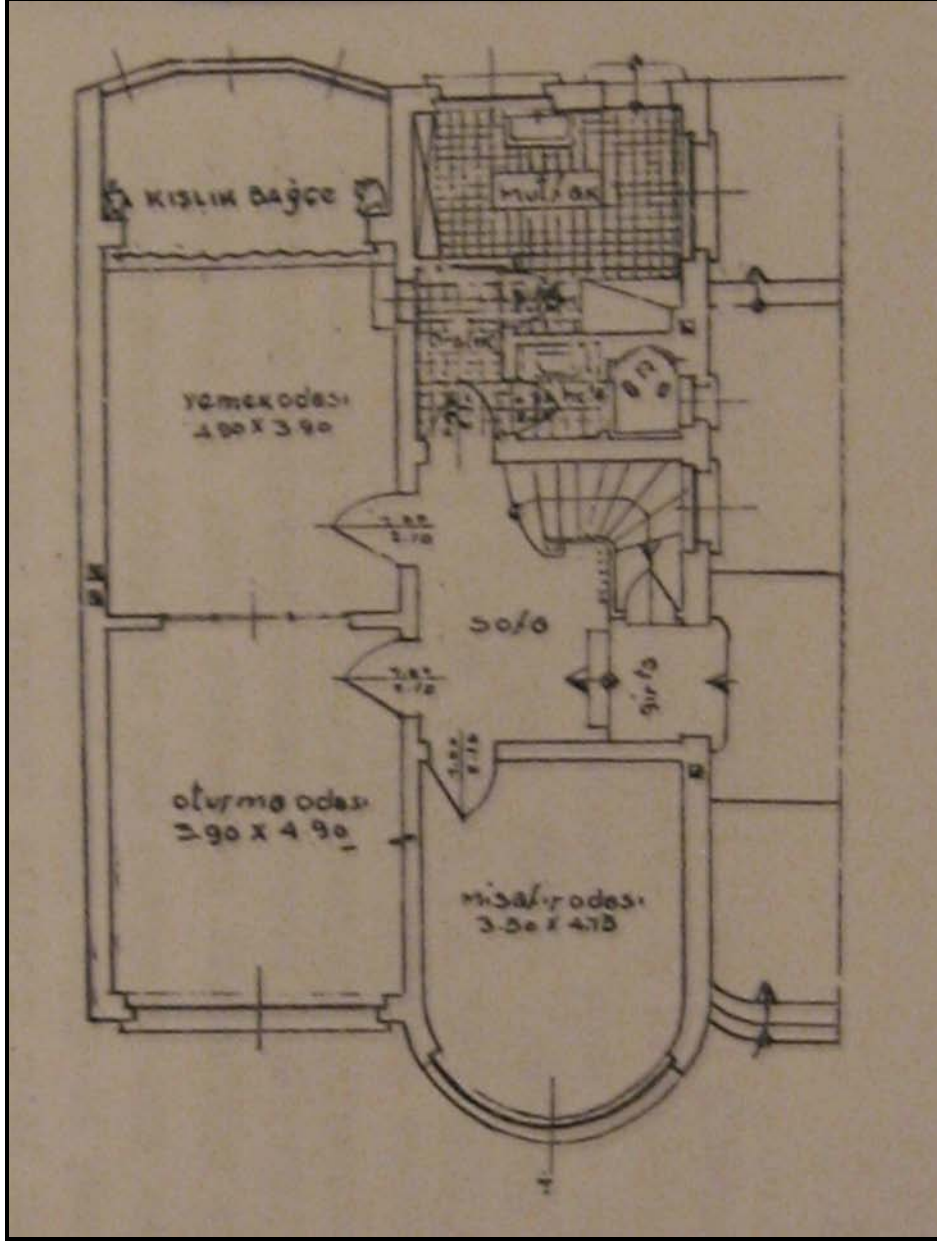
Plan 4 : Osman Bey Köşkü, zemin kat planı, Kadıköy.

Nazif ASAL'dan.

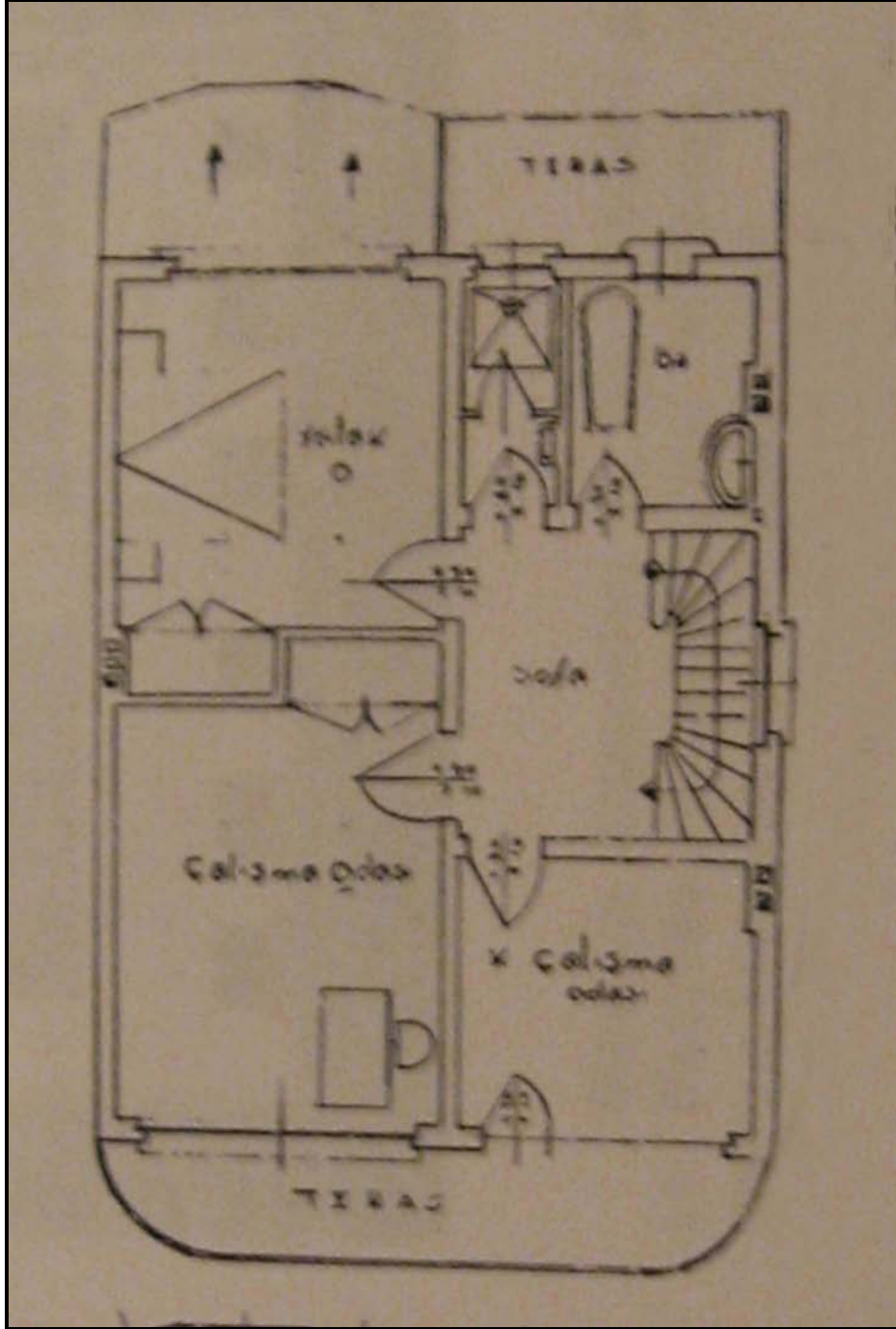

Plan 5 : Osman Bey Köşkü, birinci kat planı, Kadıköy.

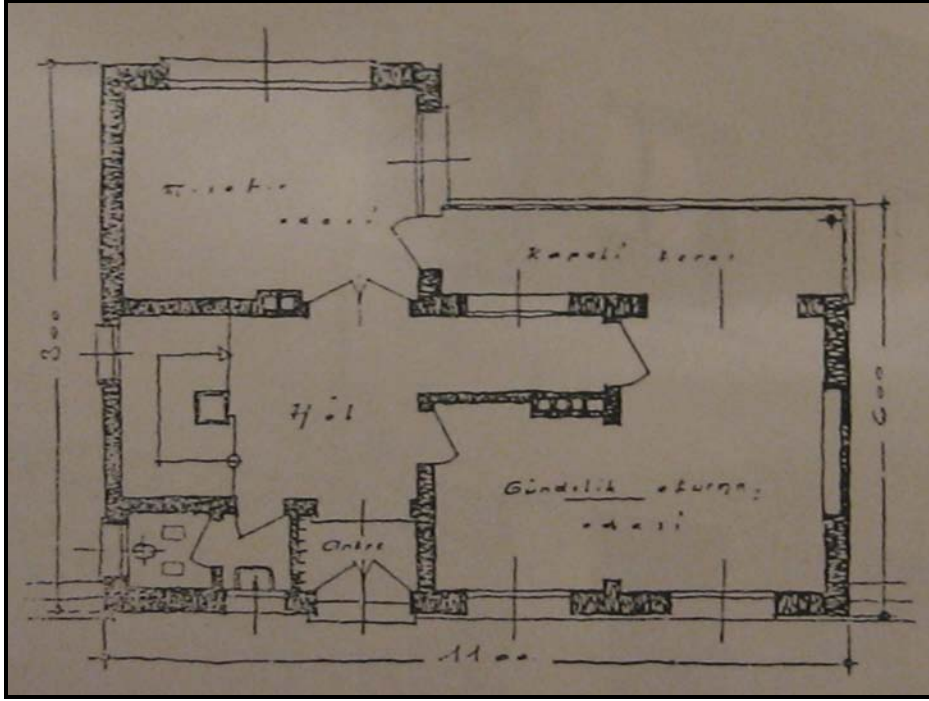
Nazif ASAL'dan.

Plan 6 : Sıdka Haydar Hanım Evi, zemin kat planı, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

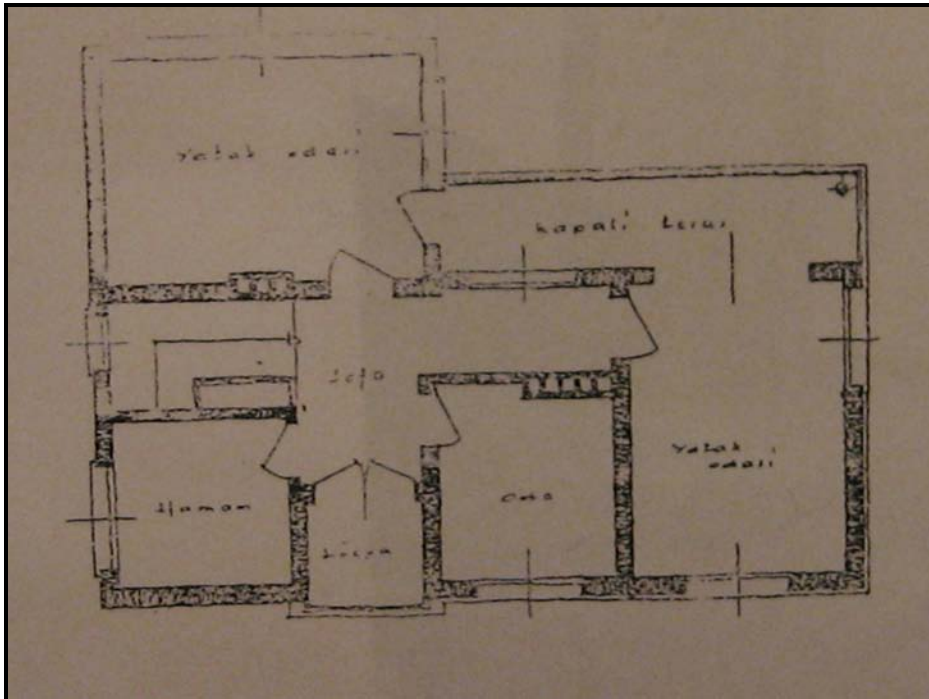

Plan 7 : Sıdka Haydar Hanım Evi, birinci kat planı, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

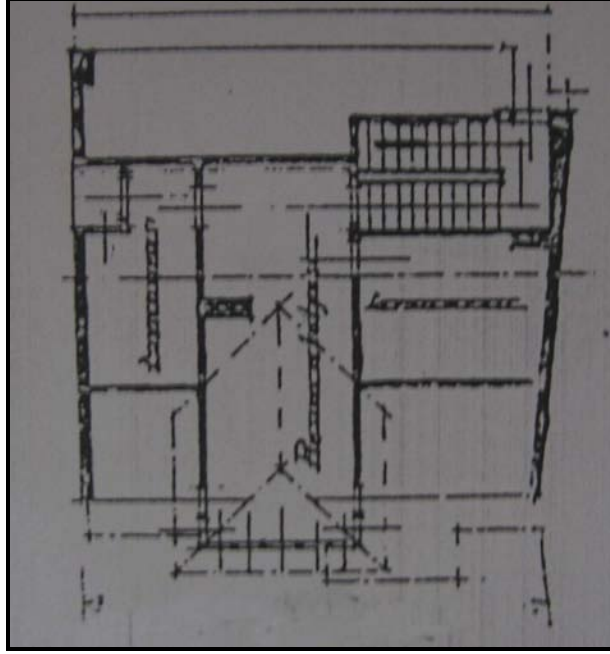
Plan 8 : Hakk Bey Evi, zemin kat planı, Laleli.

Abidin MORTAŞ'tan.

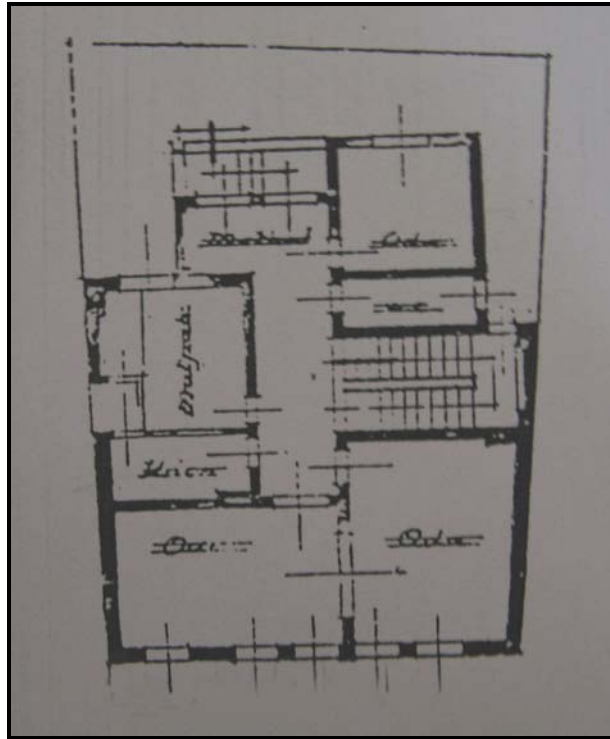

Plan 9 : Hakk Bey Evi, birinci kat planı, Laleli.

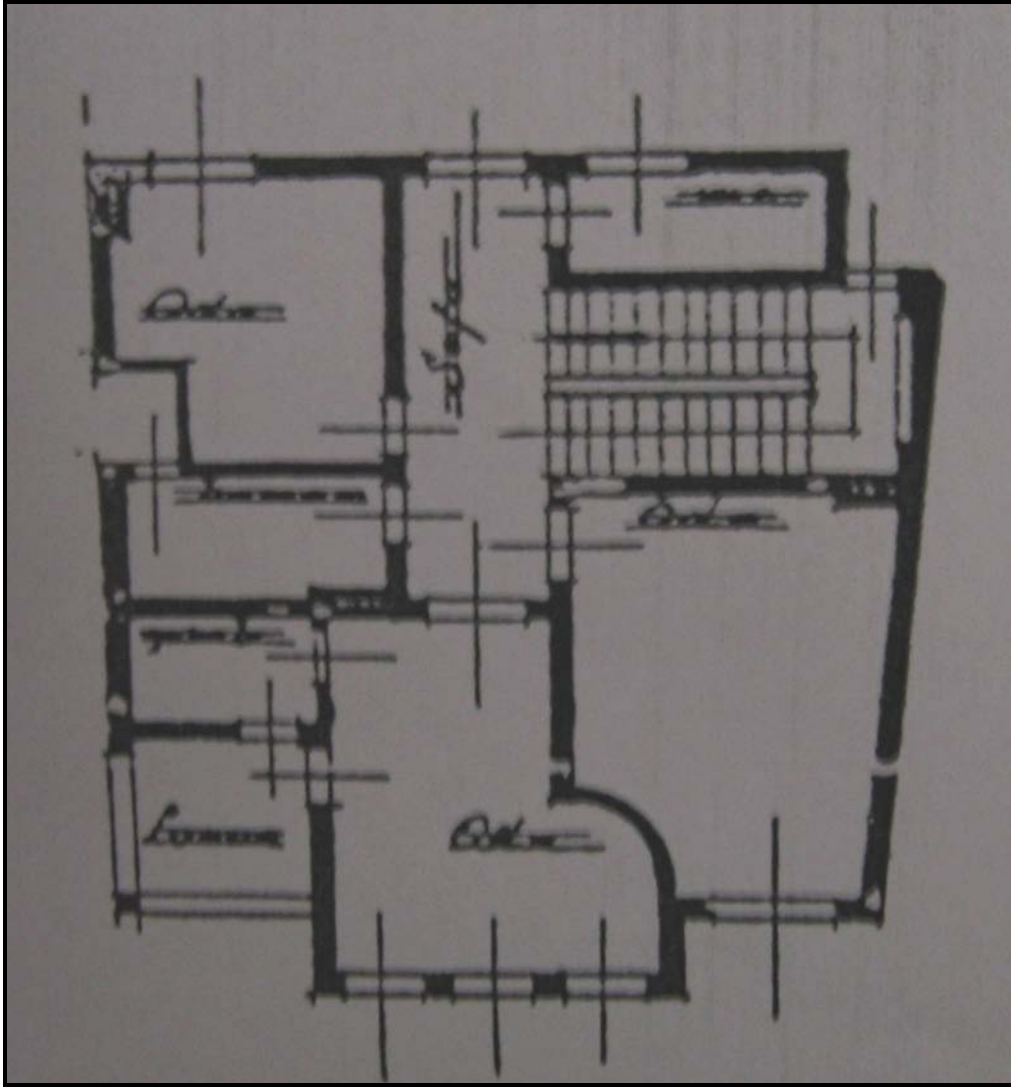
Abidin MORTAŞ'tan.

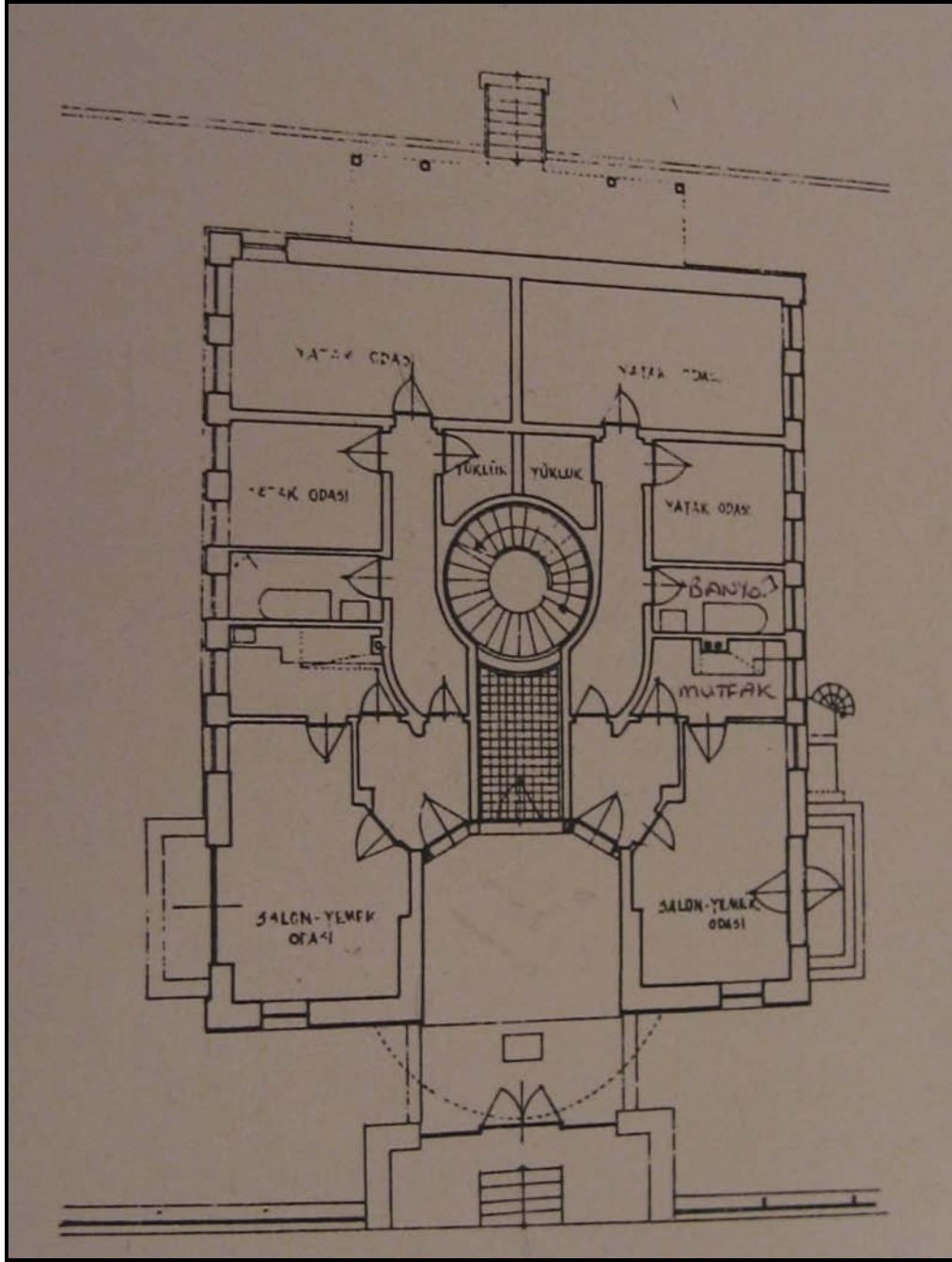
Plan 10 : Ressam Şevket Bey Yalısı, zemin kat planı, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

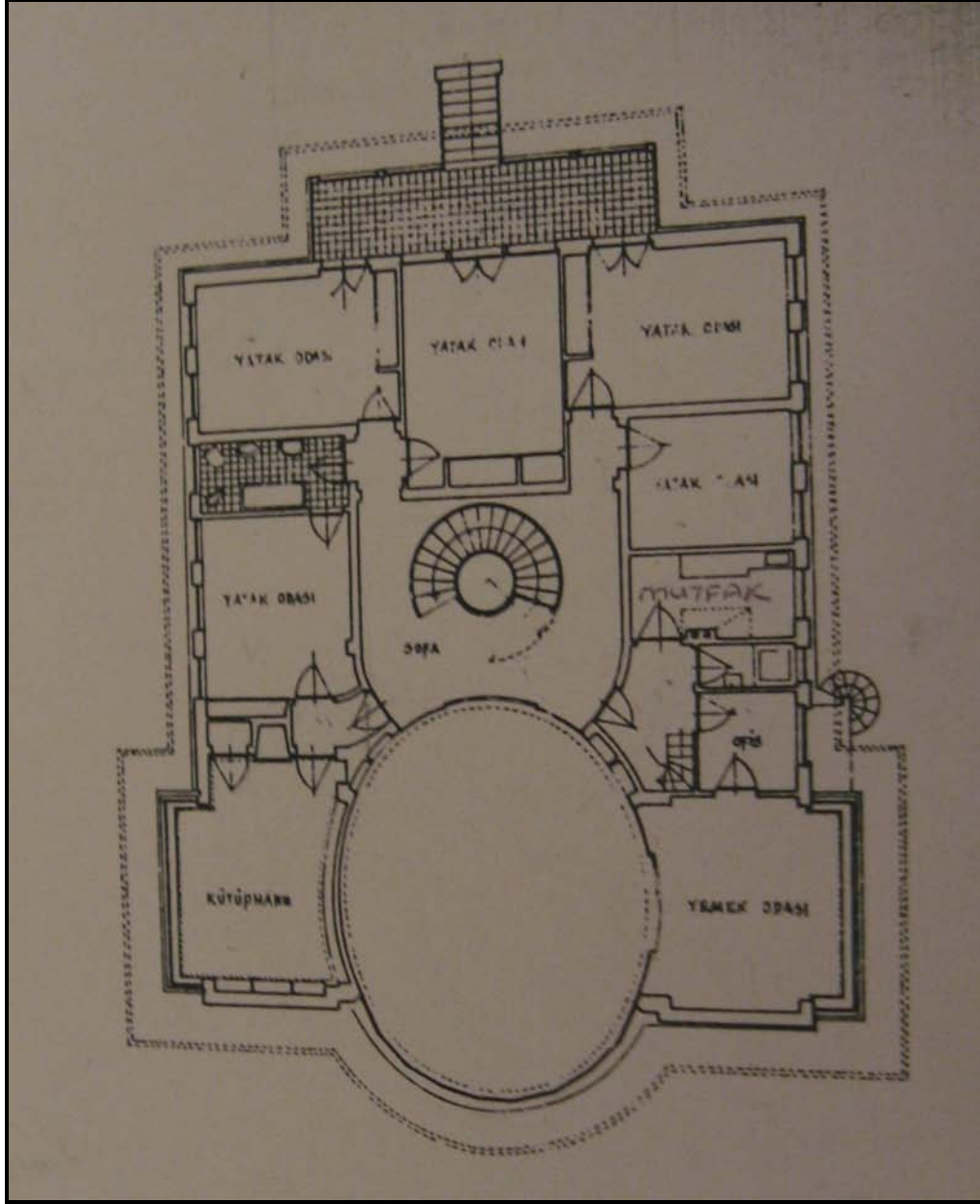
Plan 11 : Ressam Şevket Bey Yalısı, çatı kat planı, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

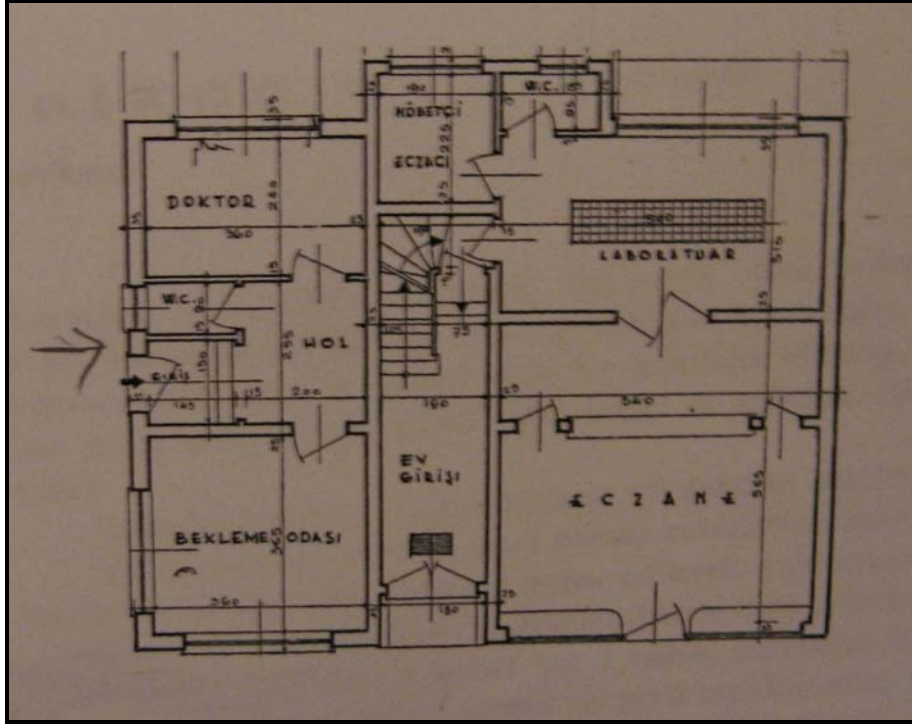
Plan 12 : Ressam Şevket Bey Yalısı, birinci kat planı, Sarıyer.
Semih RÜSTEM'den.

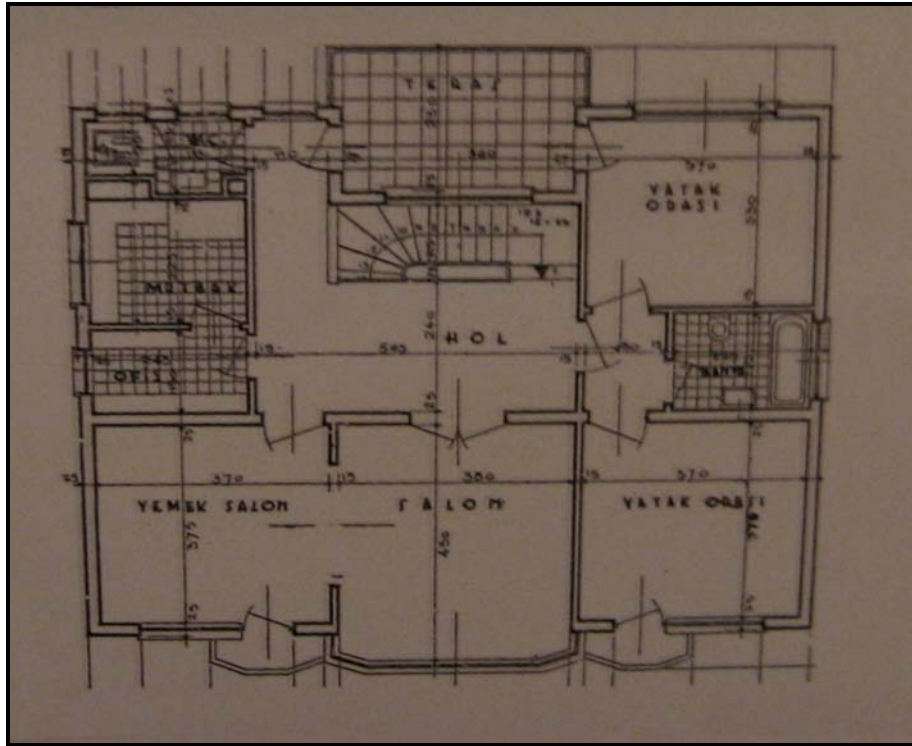
Plan 13 : Ahmet Ağaoğlu Evi, zemin kat planı, Nişantaşı.
İnci ASLANOĞLU'ndan.

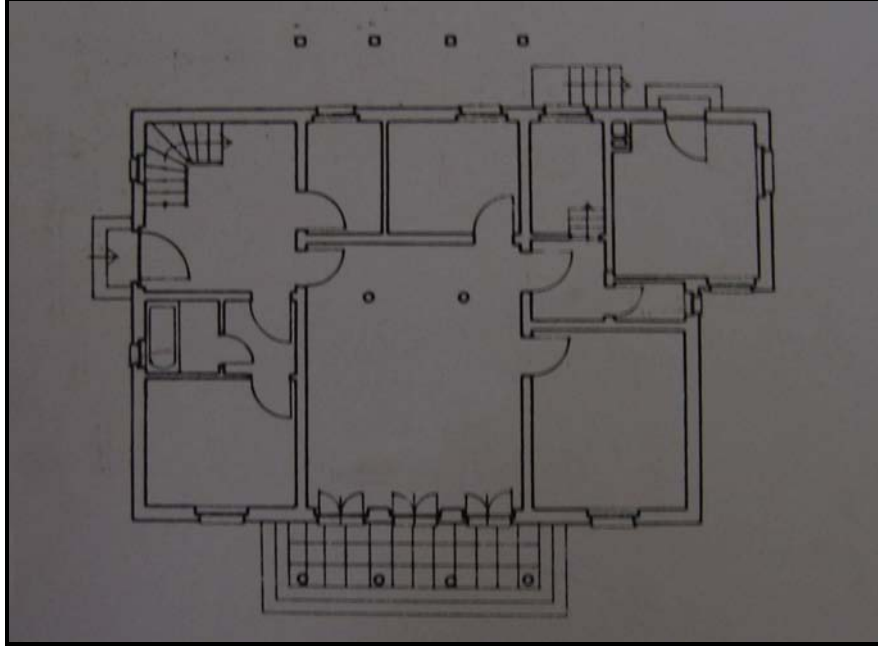
Plan 14 : Ahmet Ağaoğlu Evi, birinci kat planı, Nişantaşı.
İnci ASLANOĞLU'ndan.

Plan 15 : Eczacı Nazım Malkoç Evi, zemin kat planı, Topkapı.
Abidin MORTAŞ'tan.

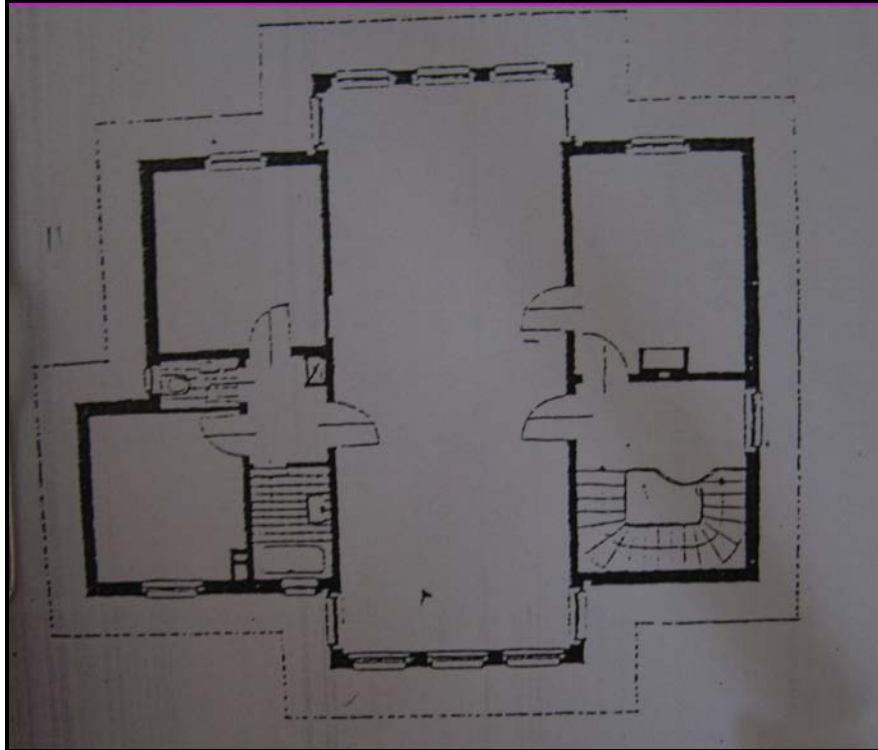

Plan 16 : Eczacı Nazım Malkoç Evi, birinci kat planı, Topkapı.
Abidin MORTAŞ'tan.

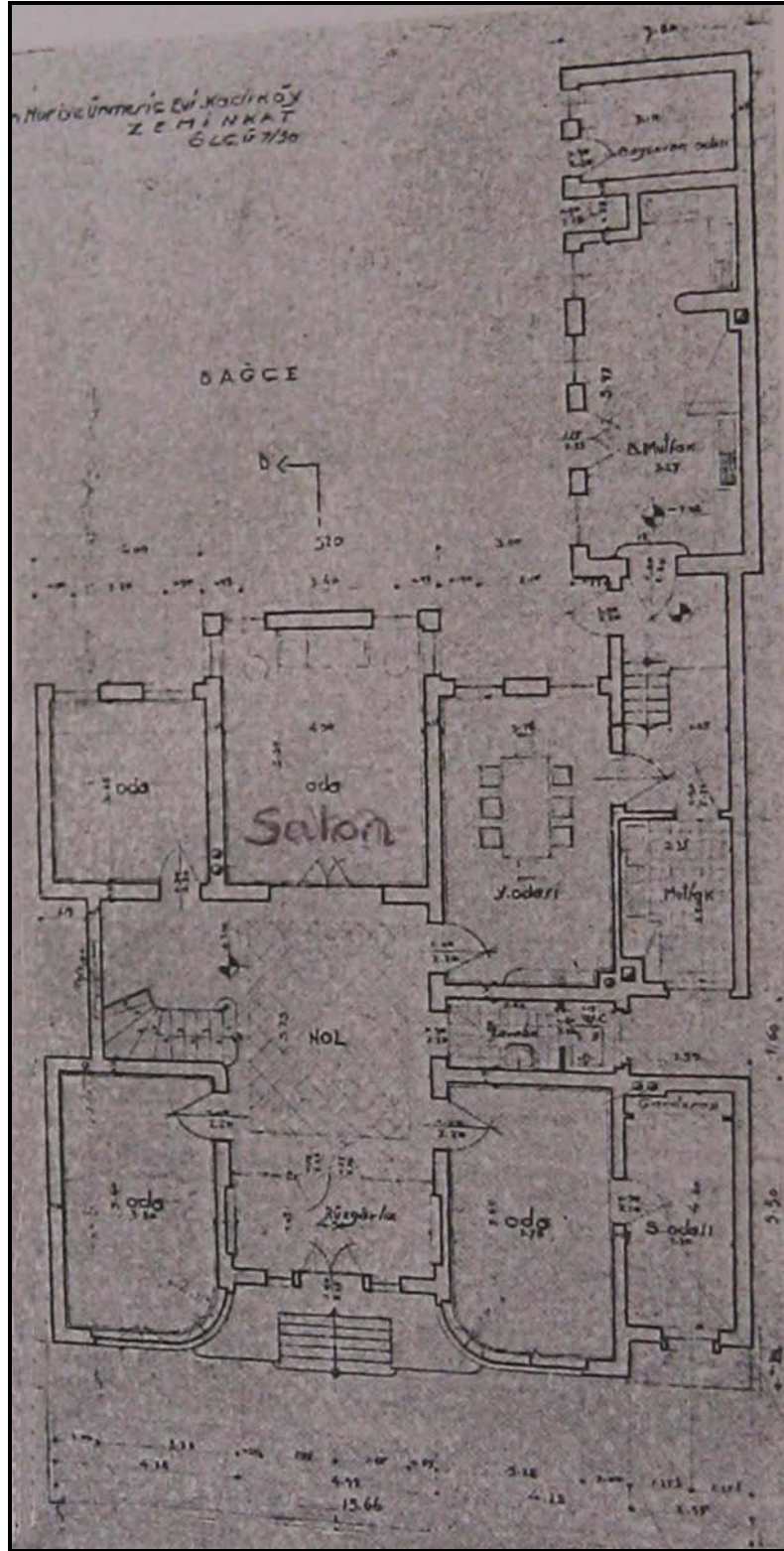
Plan 17 : Ayaşlı Yalısı, zemin kat planı, Beylerbeyi.

Sedad Hakkı ELDEM'den.

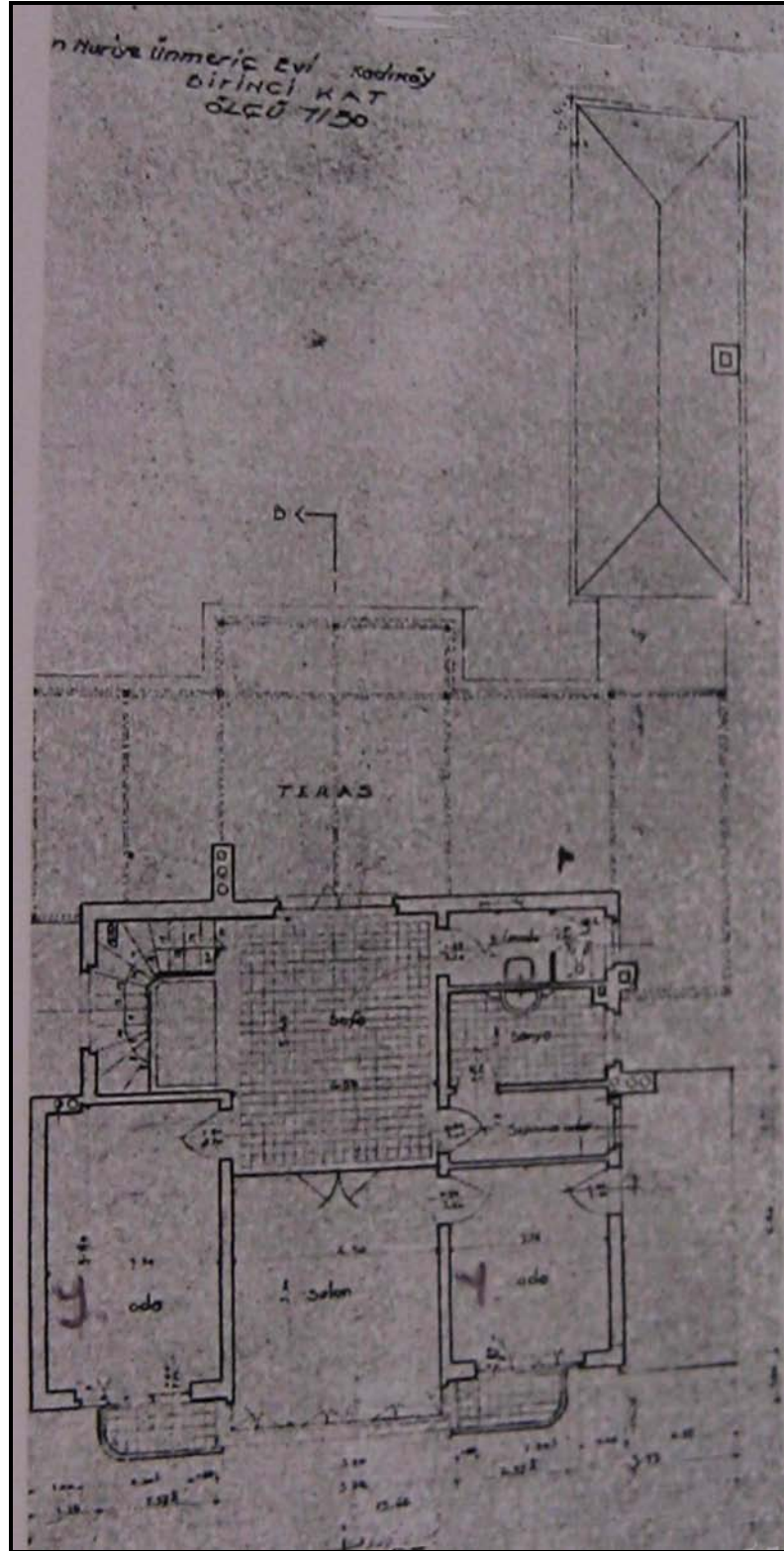

Plan 18 : Ayaşlı Yalısı, birinci kat planı, Beylerbeyi.

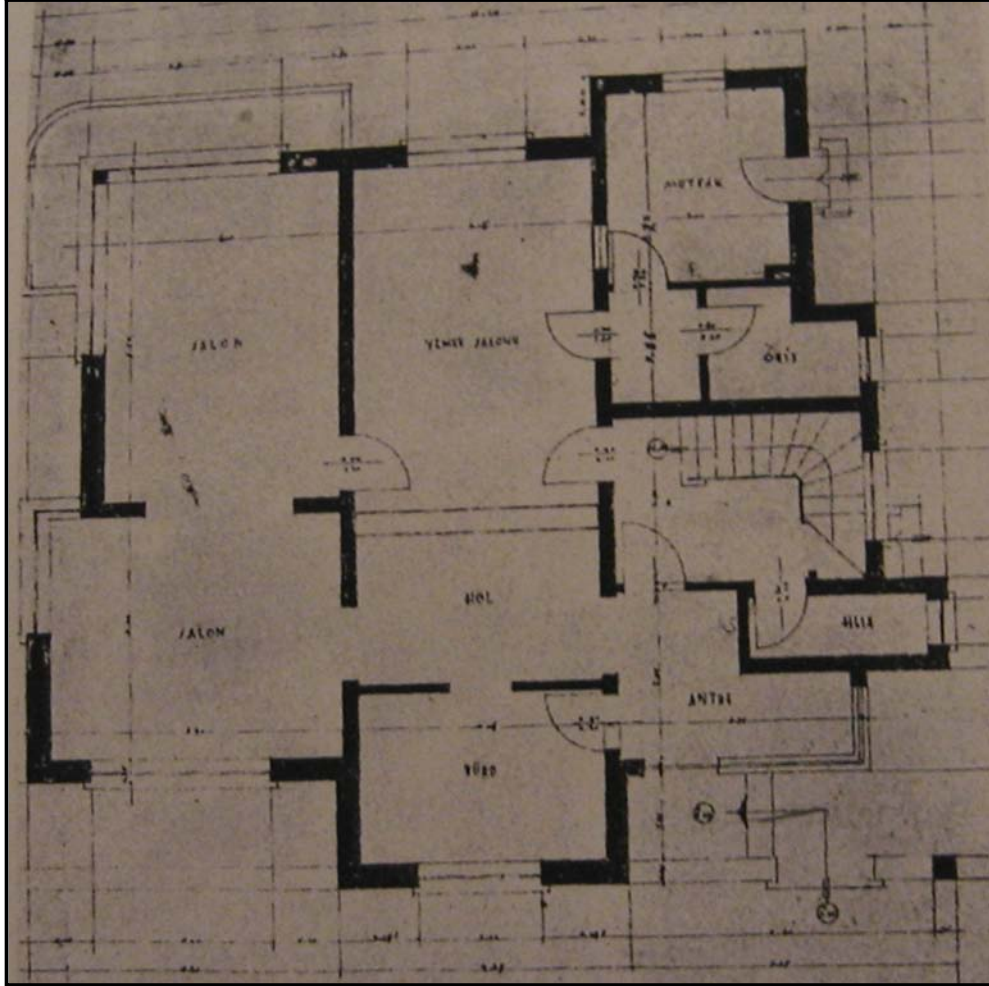
Sedad Hakkı ELDEM'den.

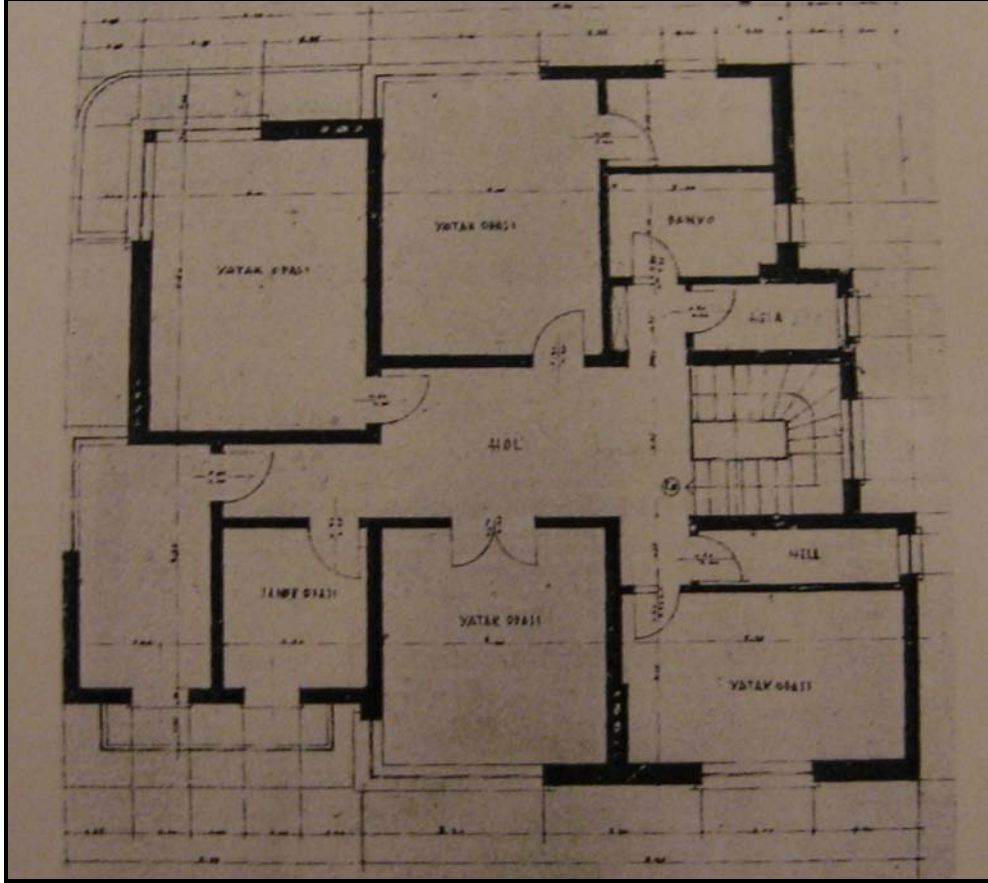
Plan 19 : B. Behçet Ünmeriç Evi, zemin kat planı, Kadıköy.
Neşet AKATAY'dan.

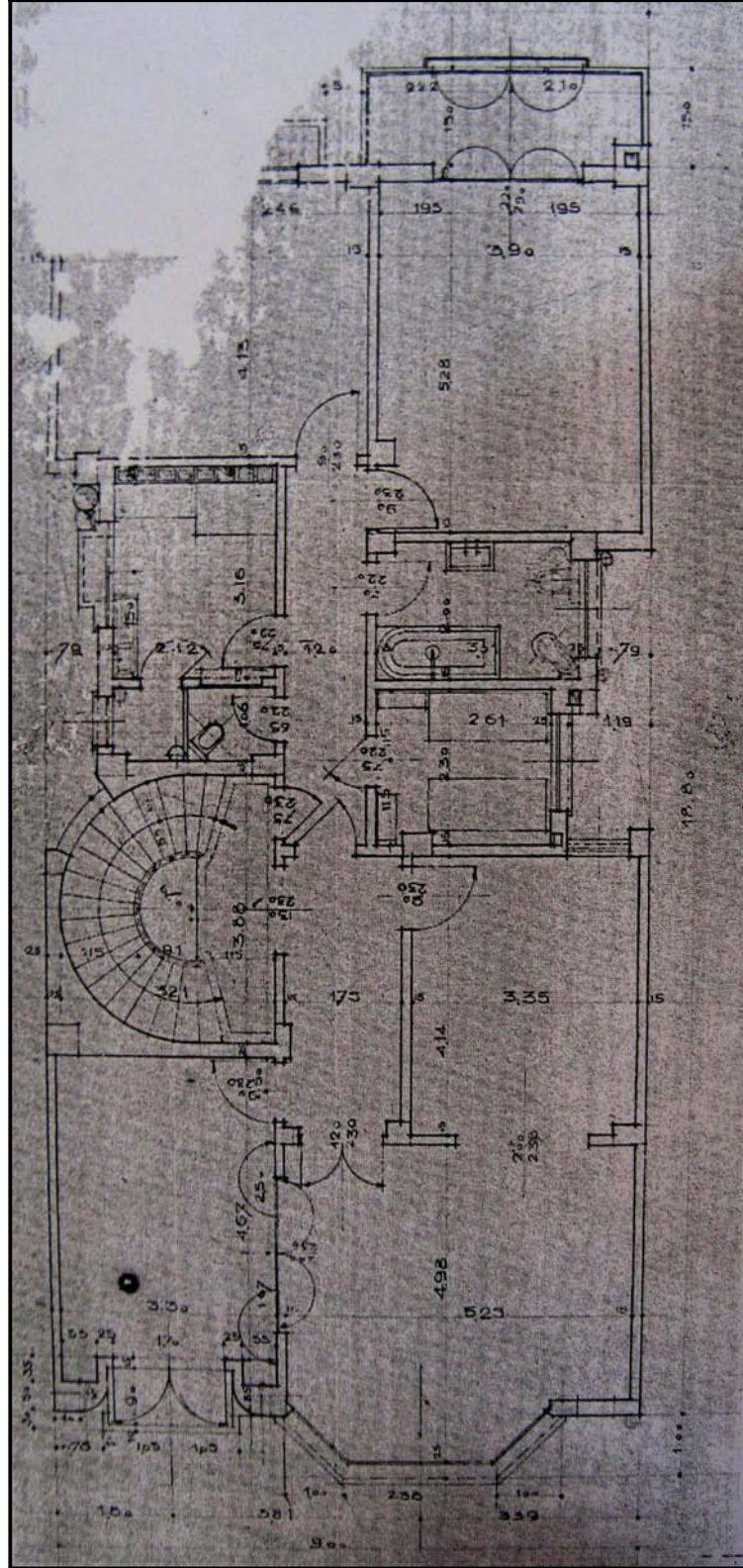
Plan 20 : B. Behçet Üneriç Evi, birinci kat planı, Kadıköy.
Neşet AKATAY'dan.

Plan 21: Ekrem Hakkı Ayverdi Evi, zemin kat planı, Edirnekapı.
Ekrem Hakkı AYVERDİ'den.

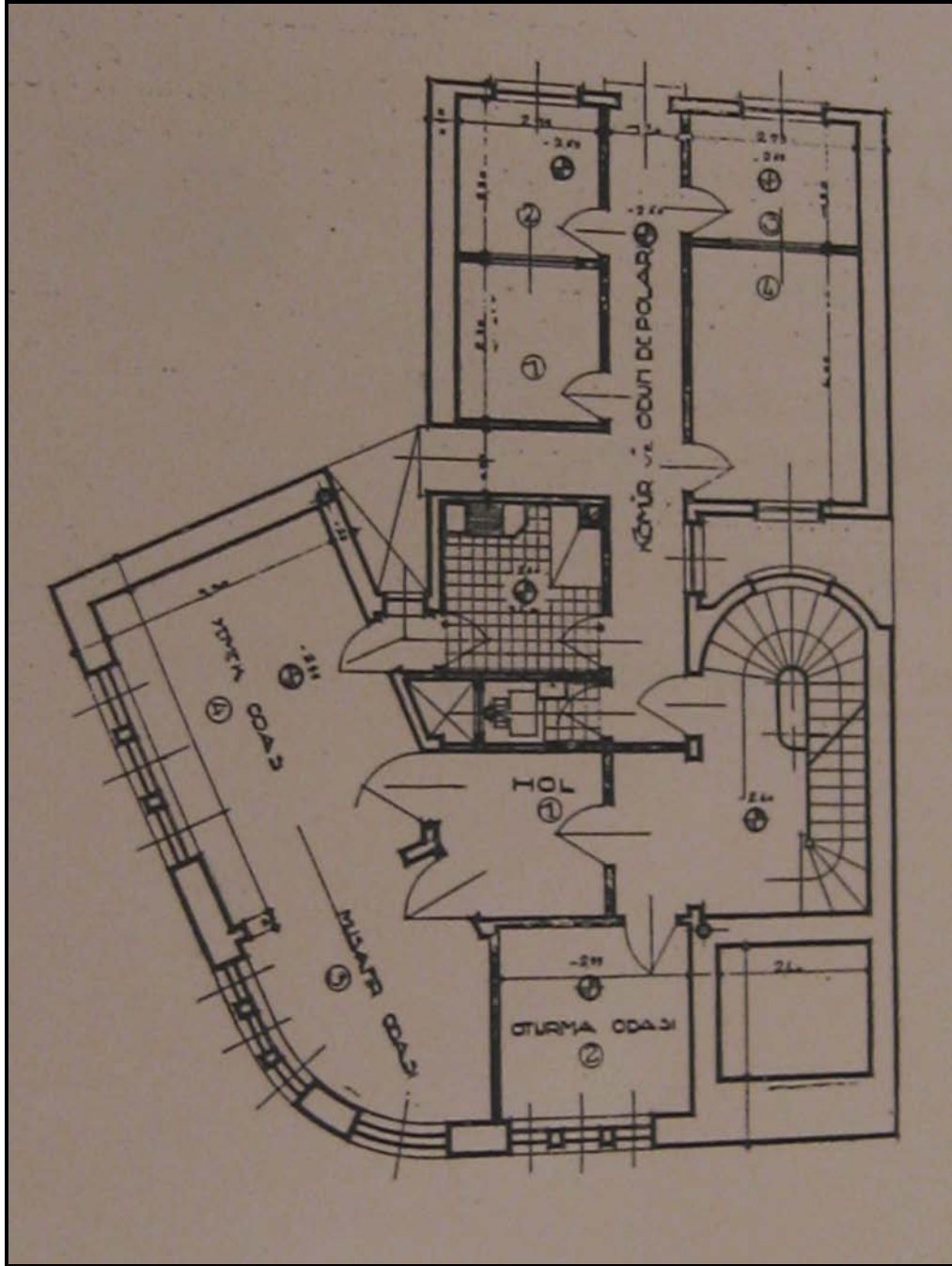

Plan 22 : Ekrem Hakk› Ayverdi Evi, birinci kat plan›, Edirnekap›.
Ekrem Hakk› AYVERDİ'den.

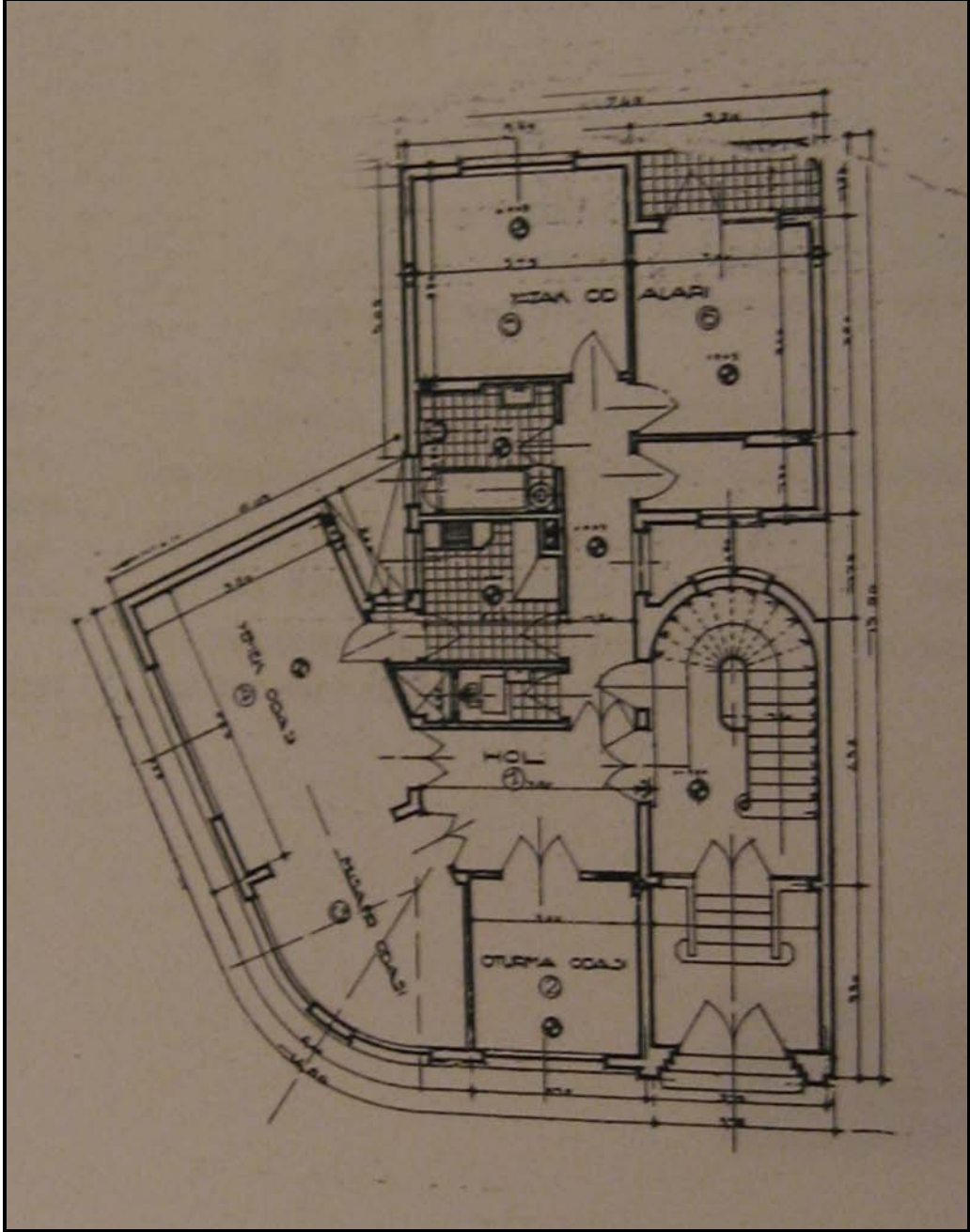

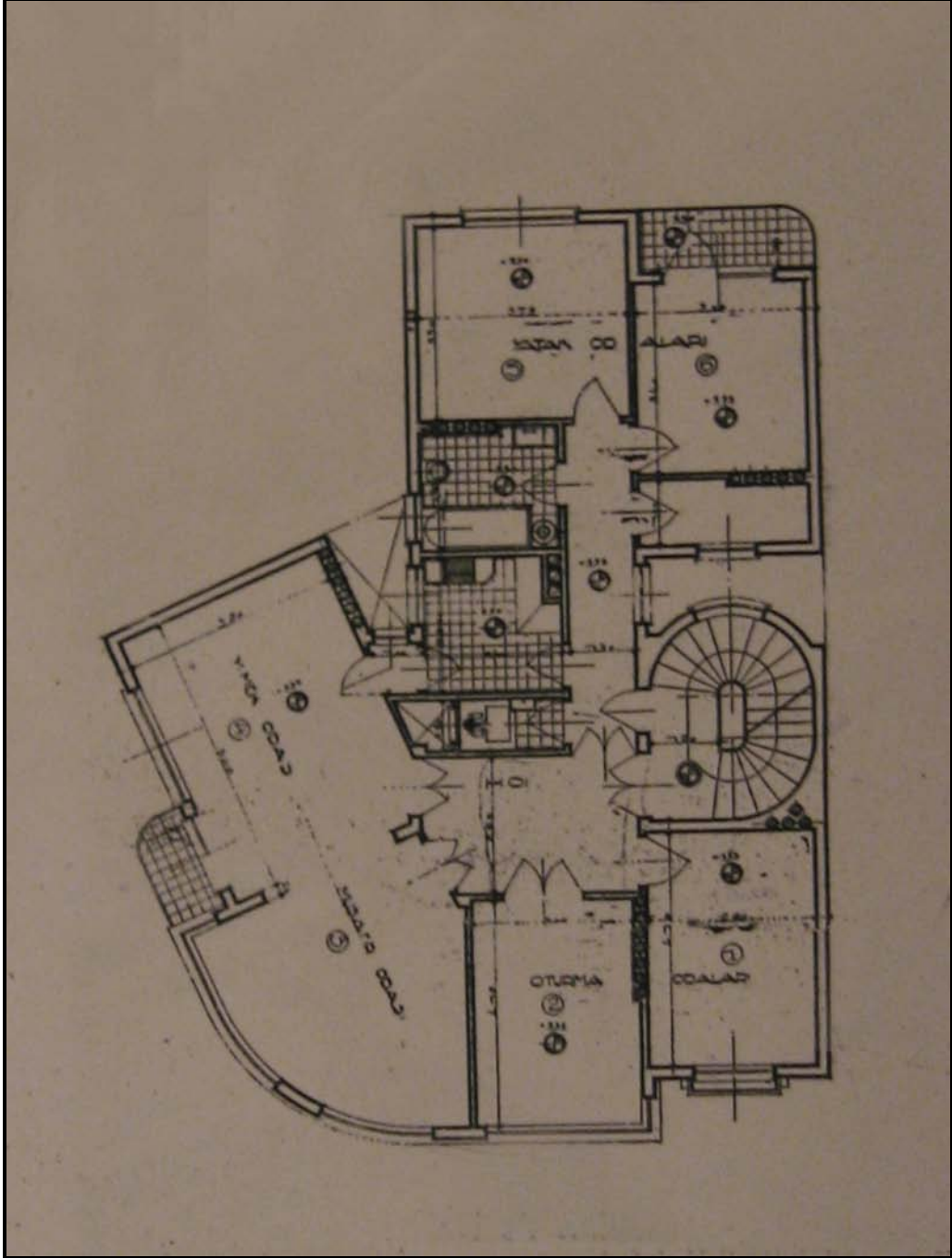
Plan 23 : Bosfor Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.

Mimar Dergisi, S. 10, 1932'den.

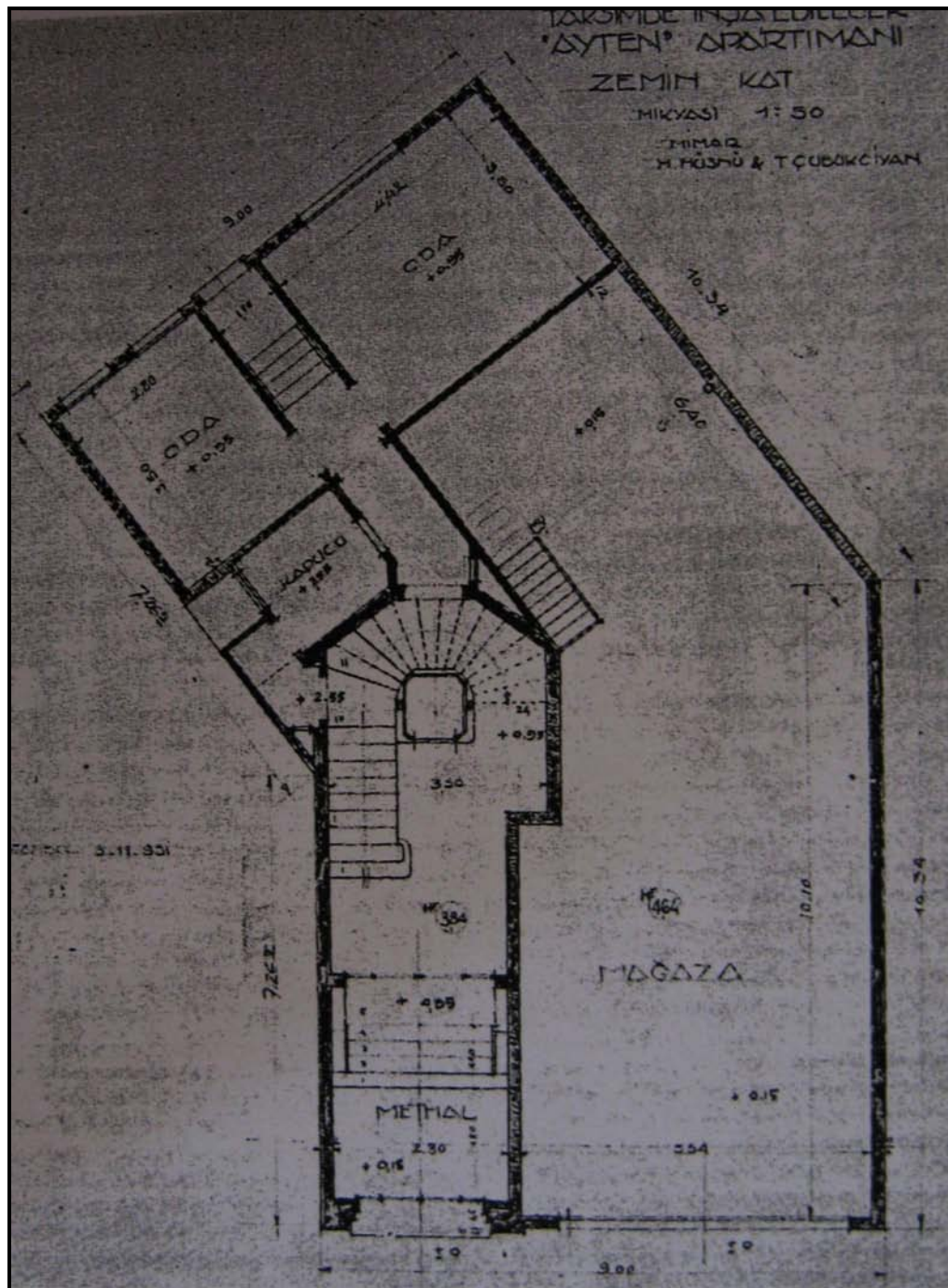

Plan 24 : Derviş Bey Apartmanı, bodrum kat planı, Cihangir.
Hasan ADİL'den.

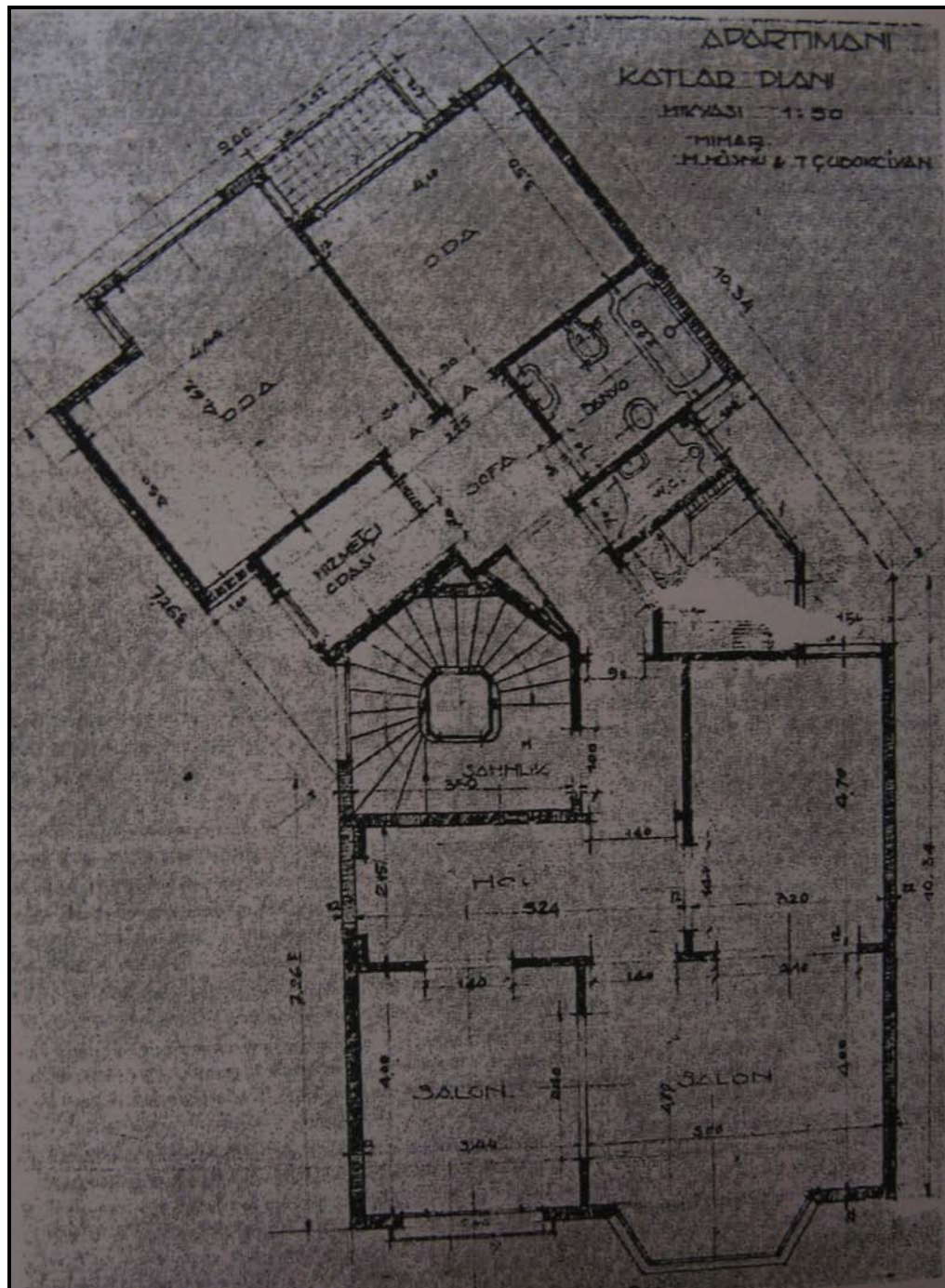

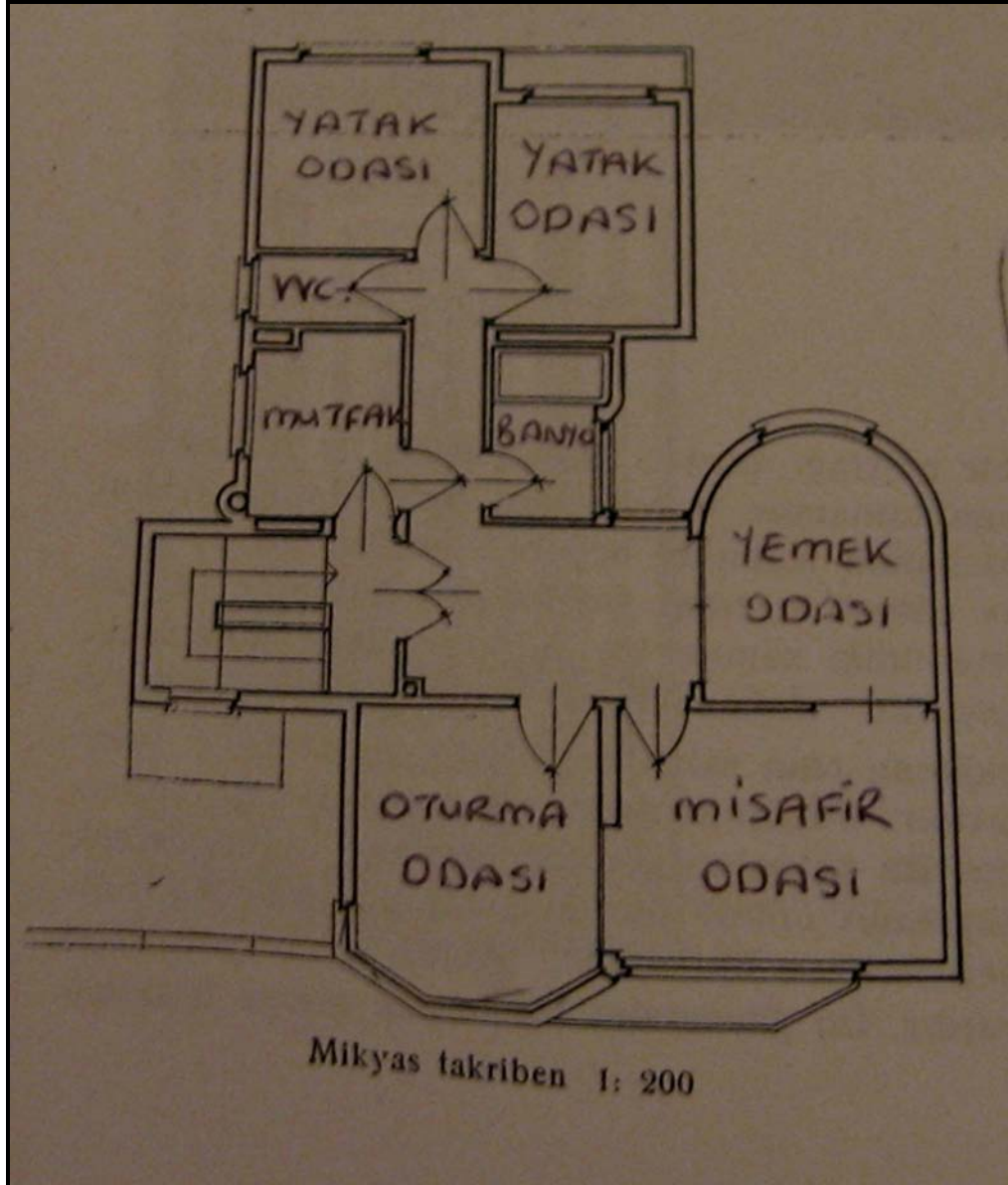
Plan 26 : Derviş Bey Apartmanı, normal kat planı, Cihangir.
Hasan ADİL'den.

Plan 27 : İstiklâl Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.
H. HÜSNÜ – T. ÇUBUKÇIYAN'dan.

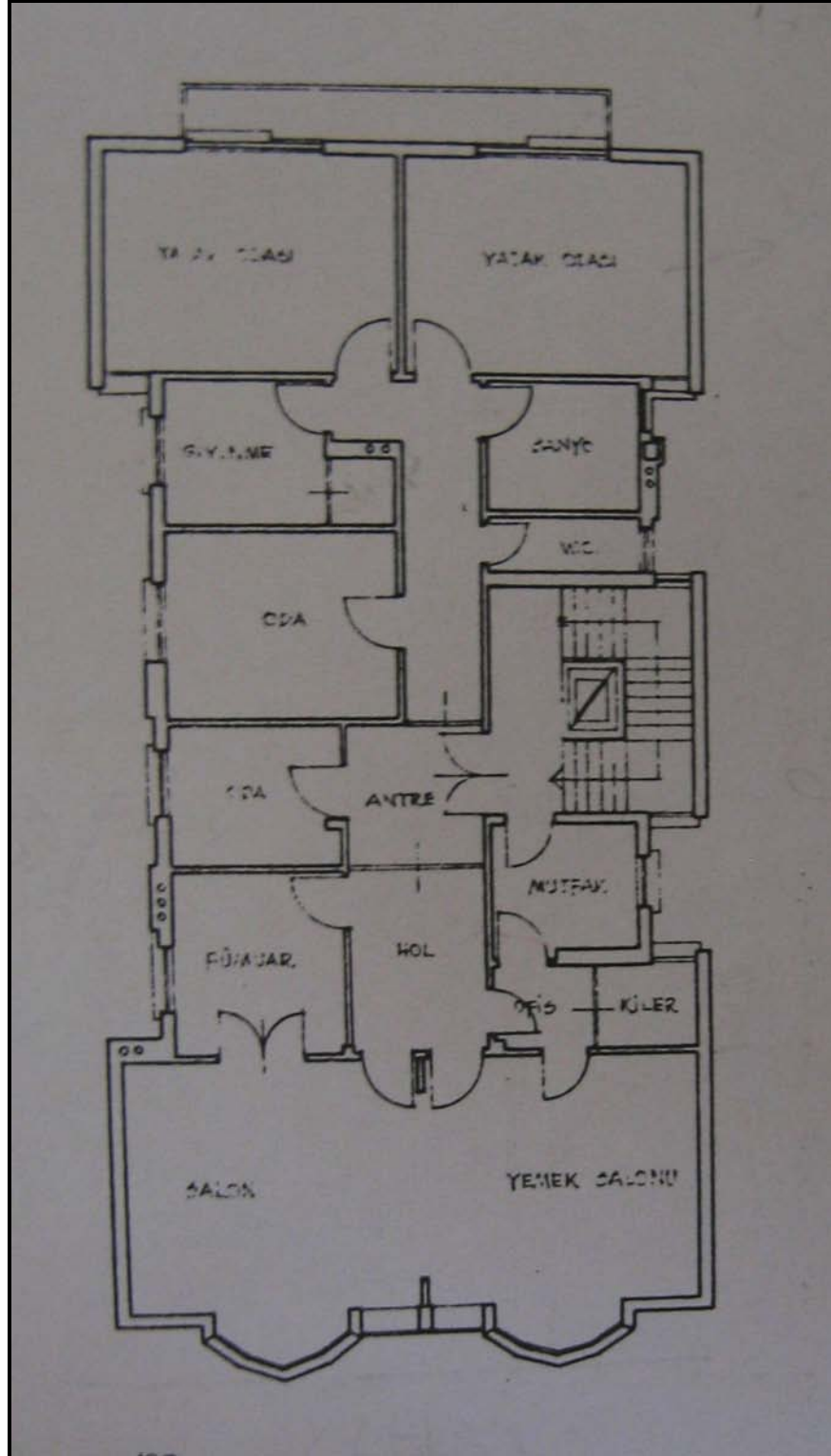

Plan 28 : İstiklâl Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.
H. HÜSNÜ – T. ÇUBUKÇIYAN'dan.

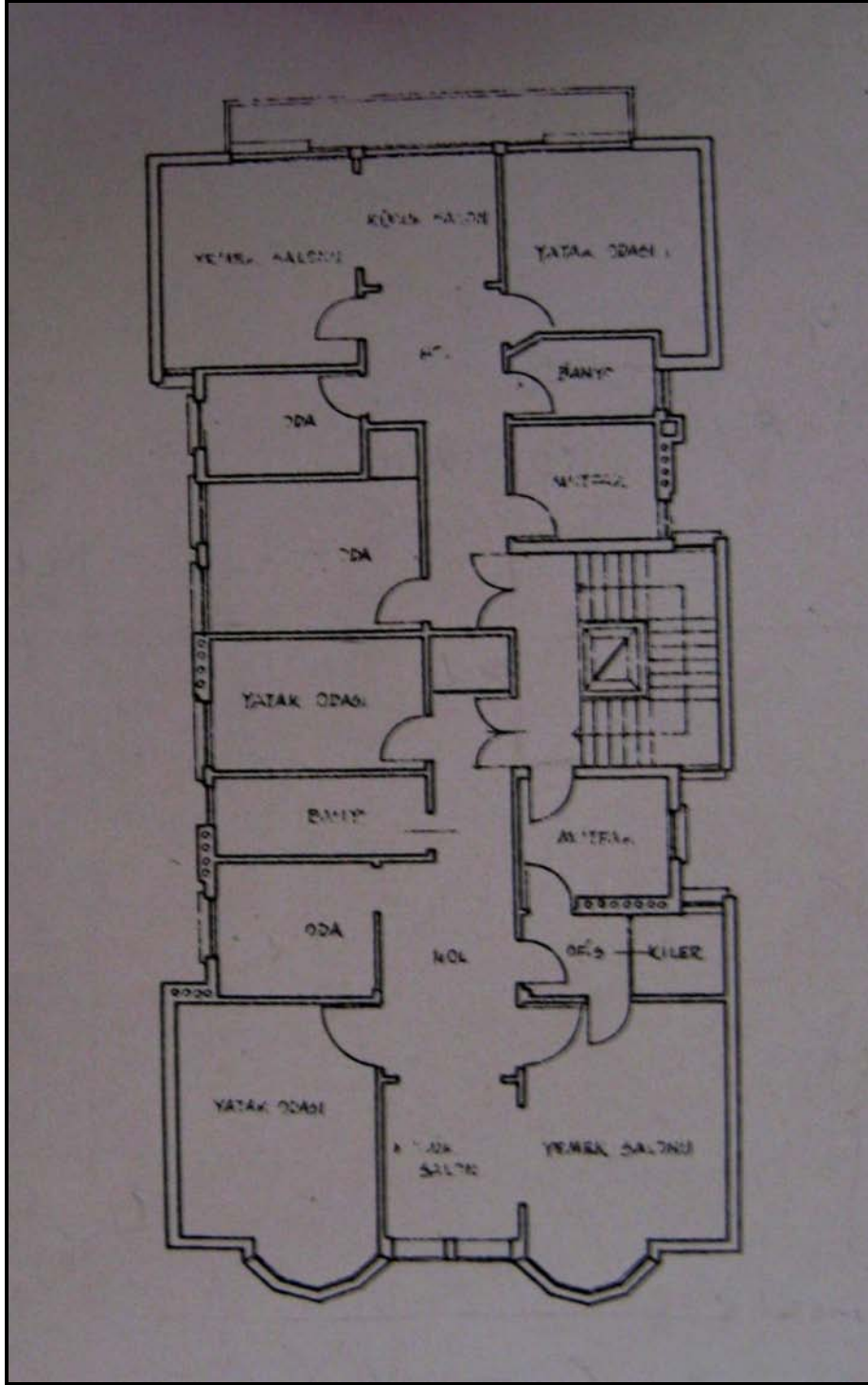
Plan 29 : Nan Apartmanı, normal kat planı, Nişantaşı.

Faruk GALİP'ten.

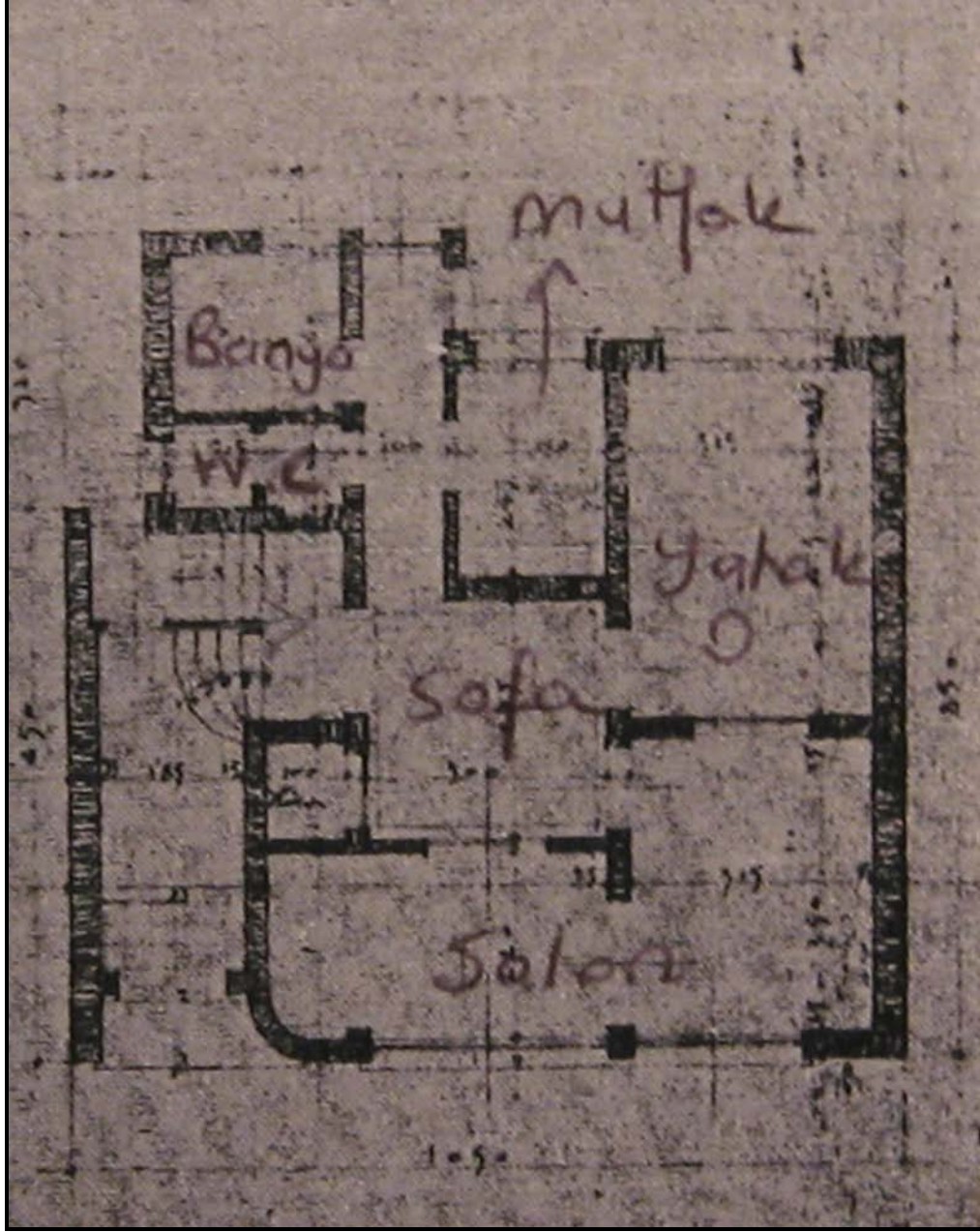

Plan 30 : Melek Apartmanı, birinci ve ikinci kat planı, Nişantaşı.

Kaynak : Fikri SANTUR – Abidin MORTAŞ'tan.

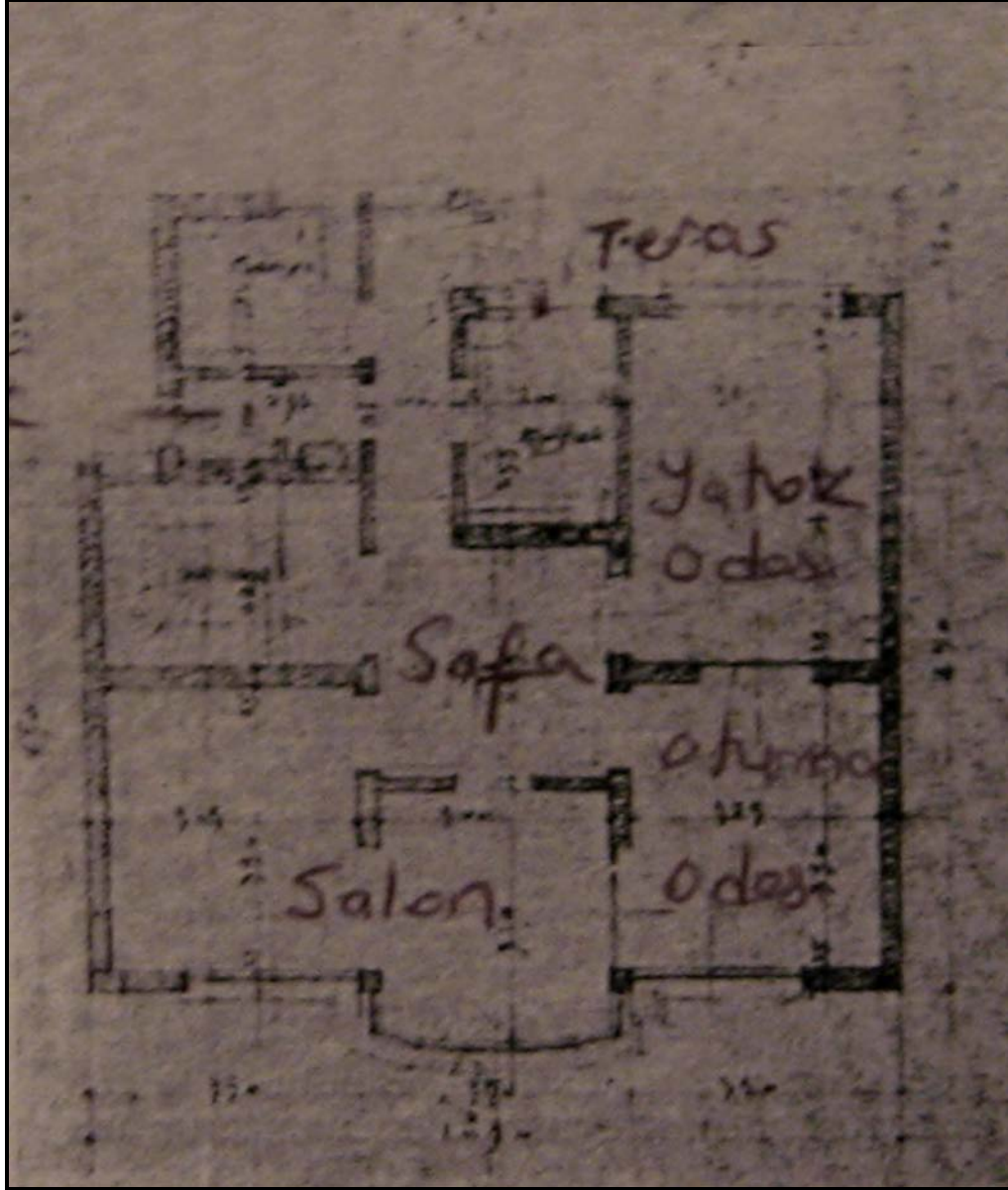

Plan 31 : Melek Apartman›, üçüncü ve dördüncü kat planı, Nişantaşı.
Fikri SANTUR – Abidin MORTAŞ'tan.

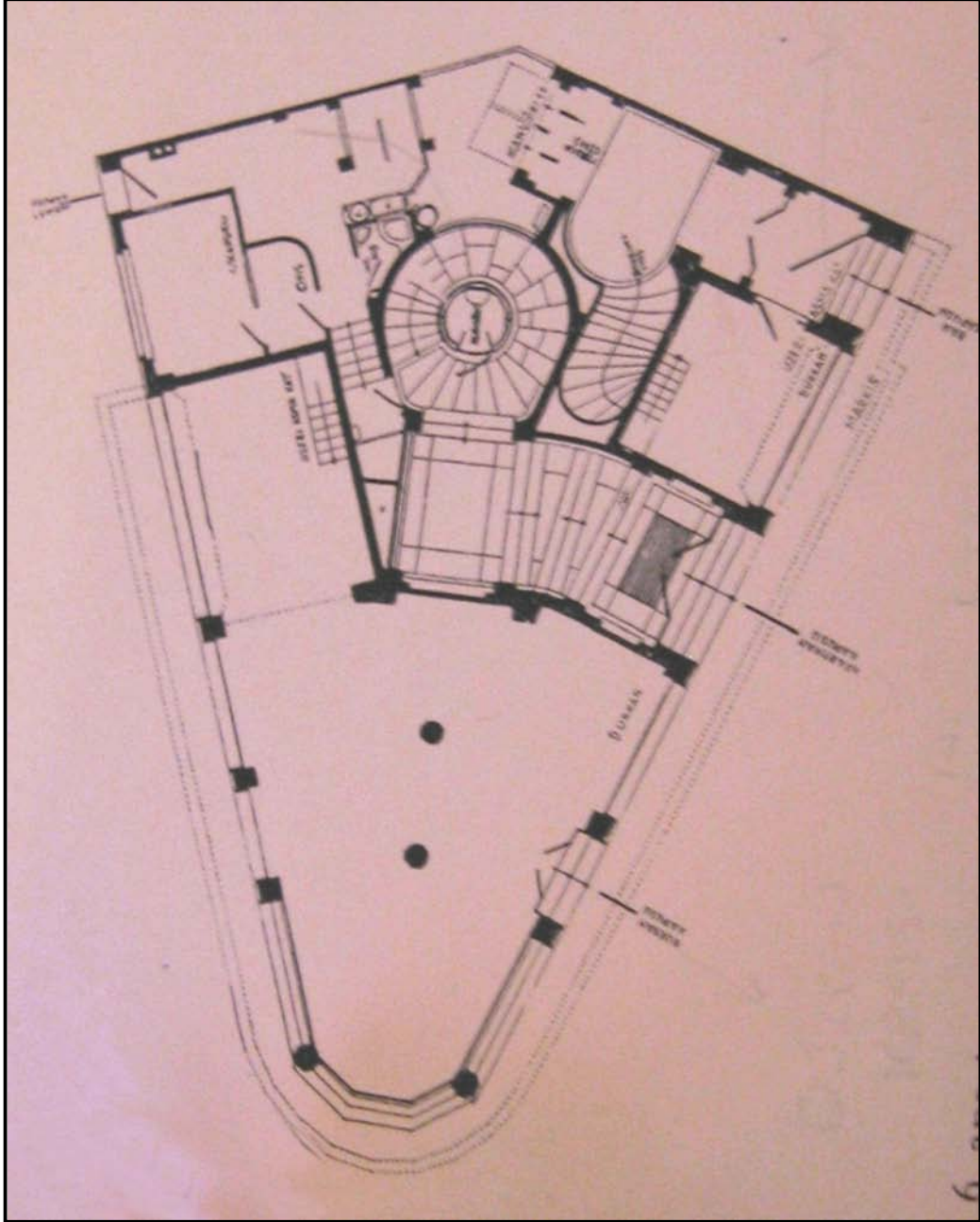
Plan 32 : Cemil Bey Evi, zemin kat plan», Laleli.

Abidin MORTAŞ'tan.

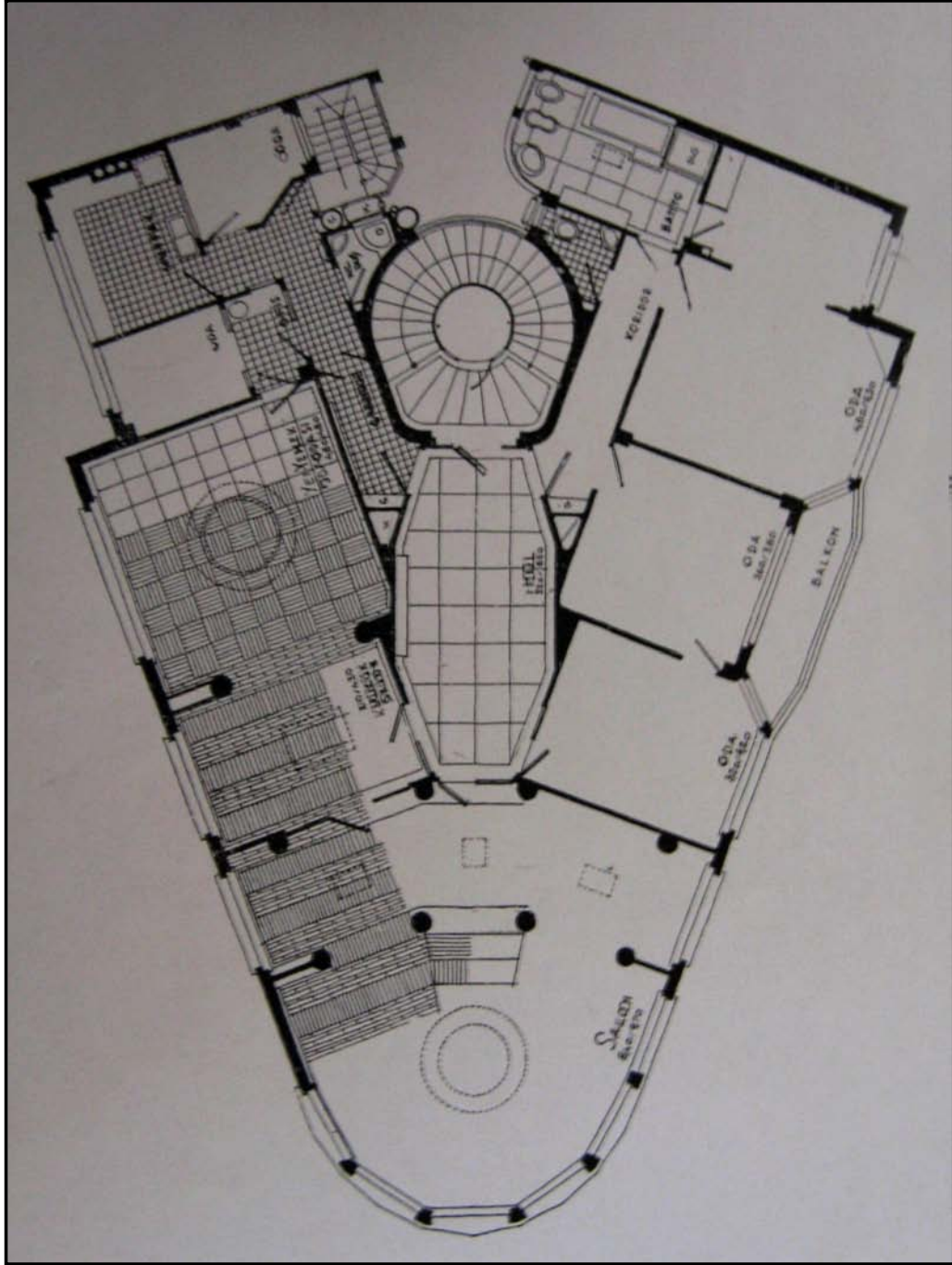

Plan 33 : Cemil Bey Evi, birinci kat plan›, Laleli.

Abidin MORTAŞ'tan.

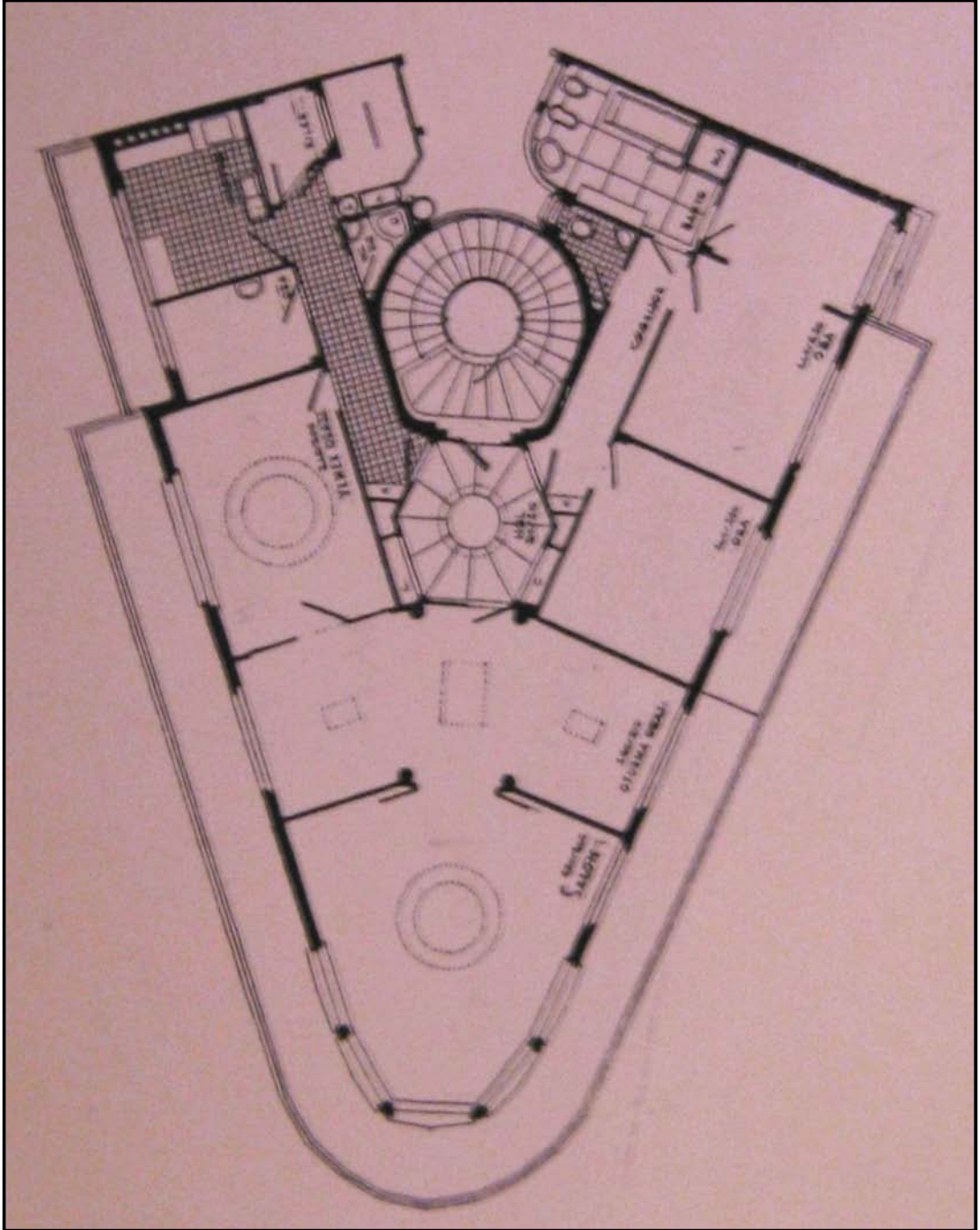

Plan 36 : Ceylan Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

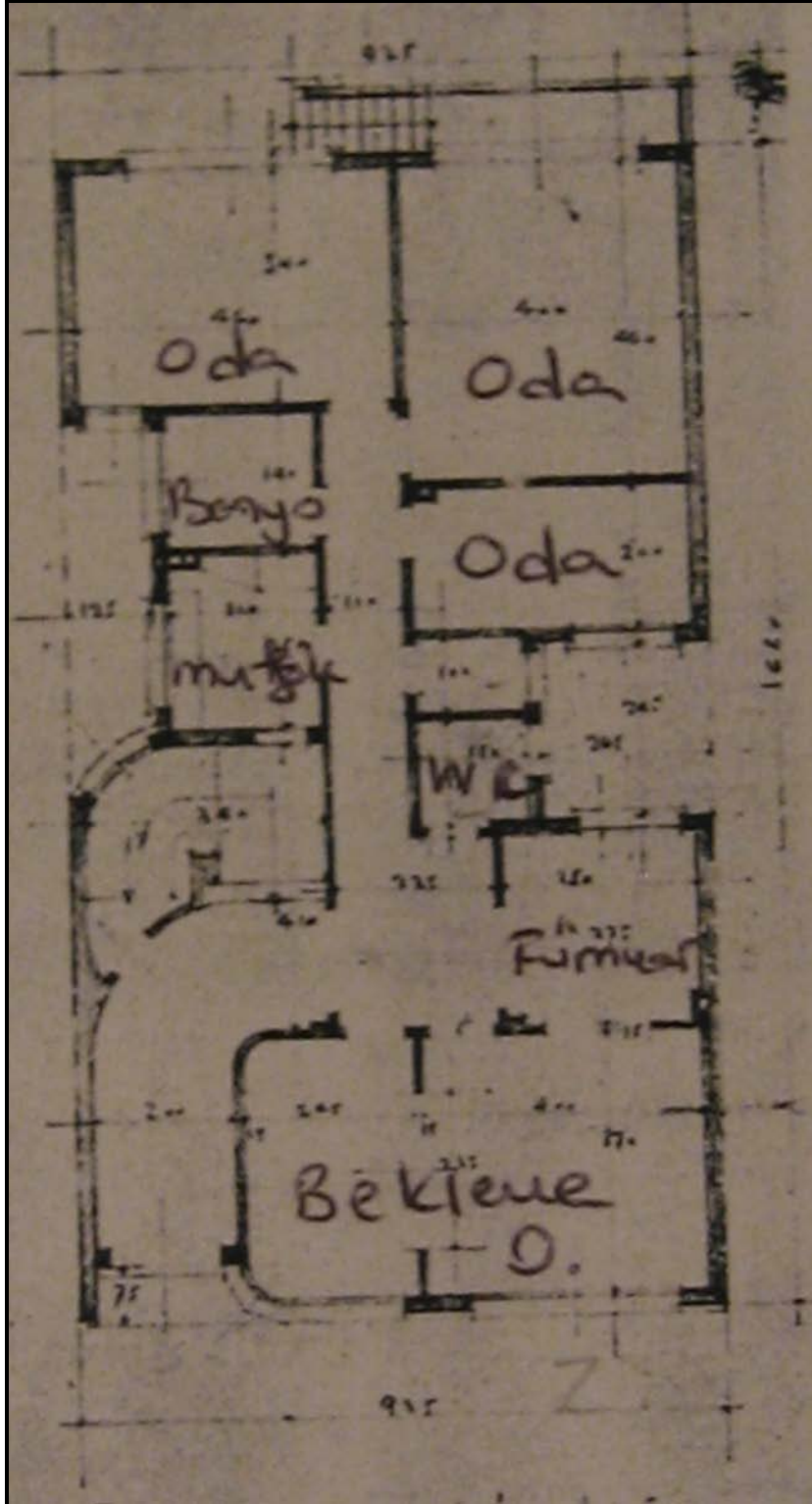
Plan 37 : Ceylan Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.

Sedad Hakkı ELDEM'den.

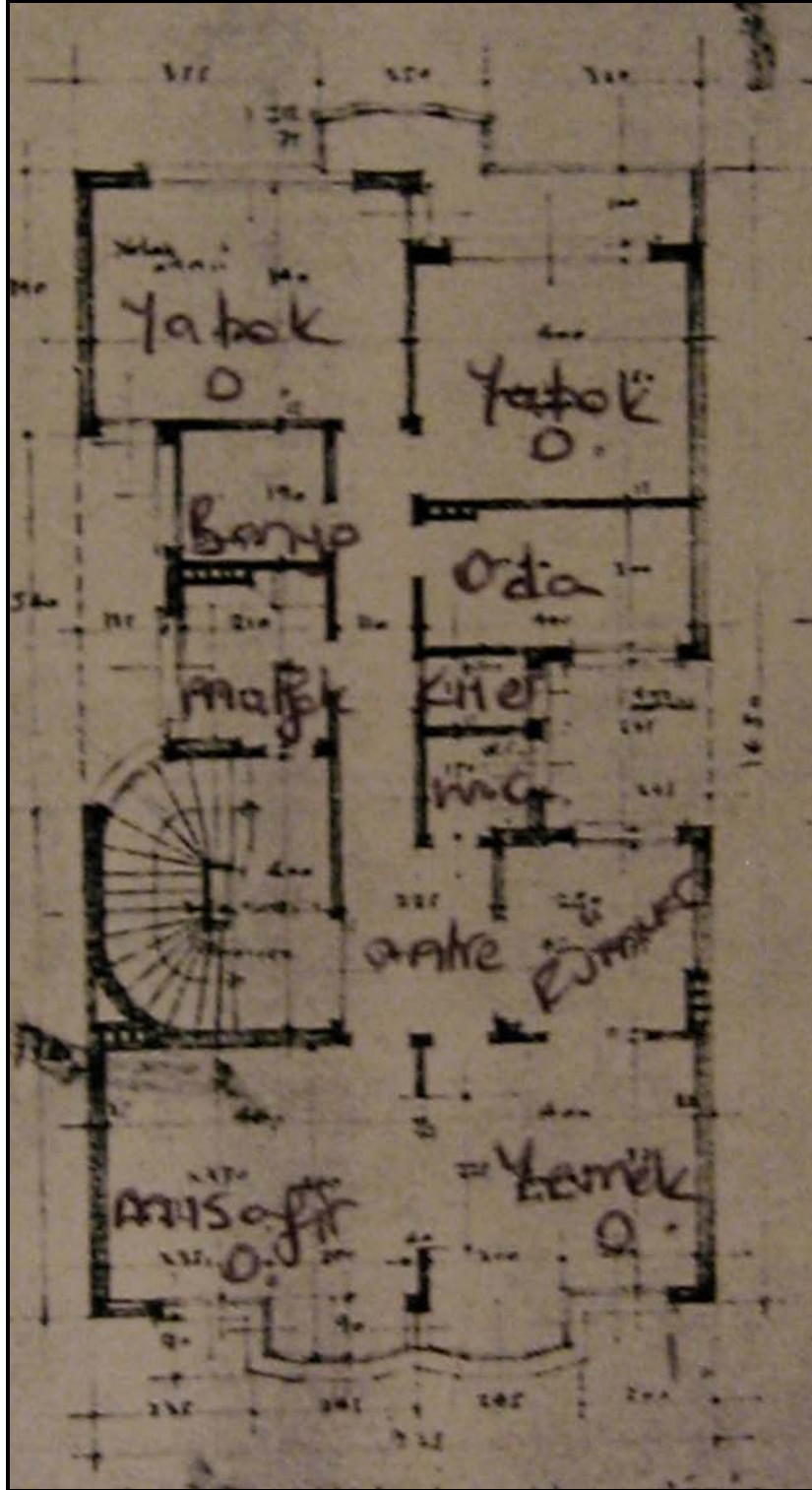

Plan 38 : Ceylan Apartmanı, altıncı kat planı, Gümüşsuyu.

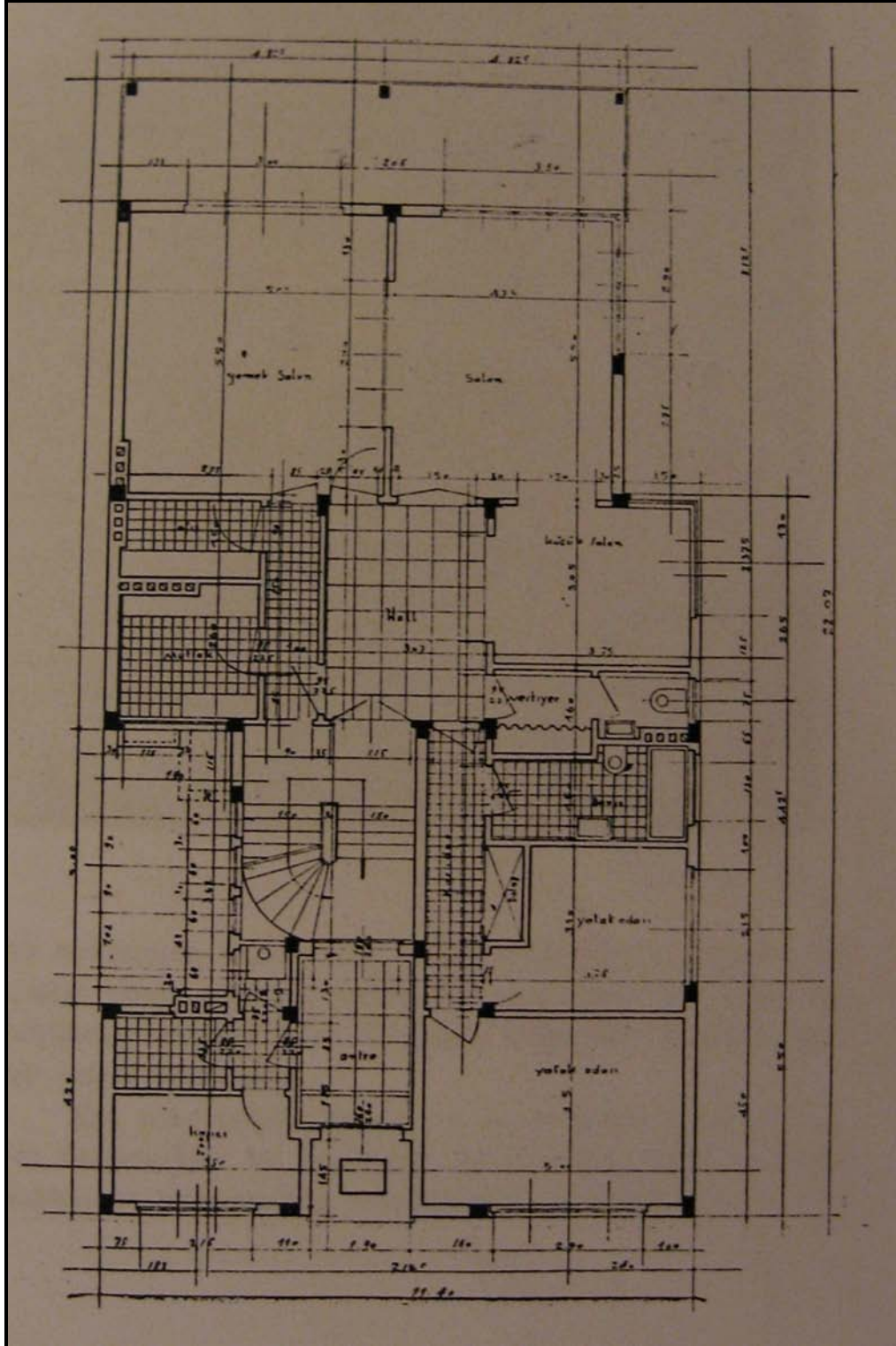
Sedad Hakkı ELDEM'den.

Plan 39 : Dr. Ziya Zeren Kira Evi, zemin kat planı, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

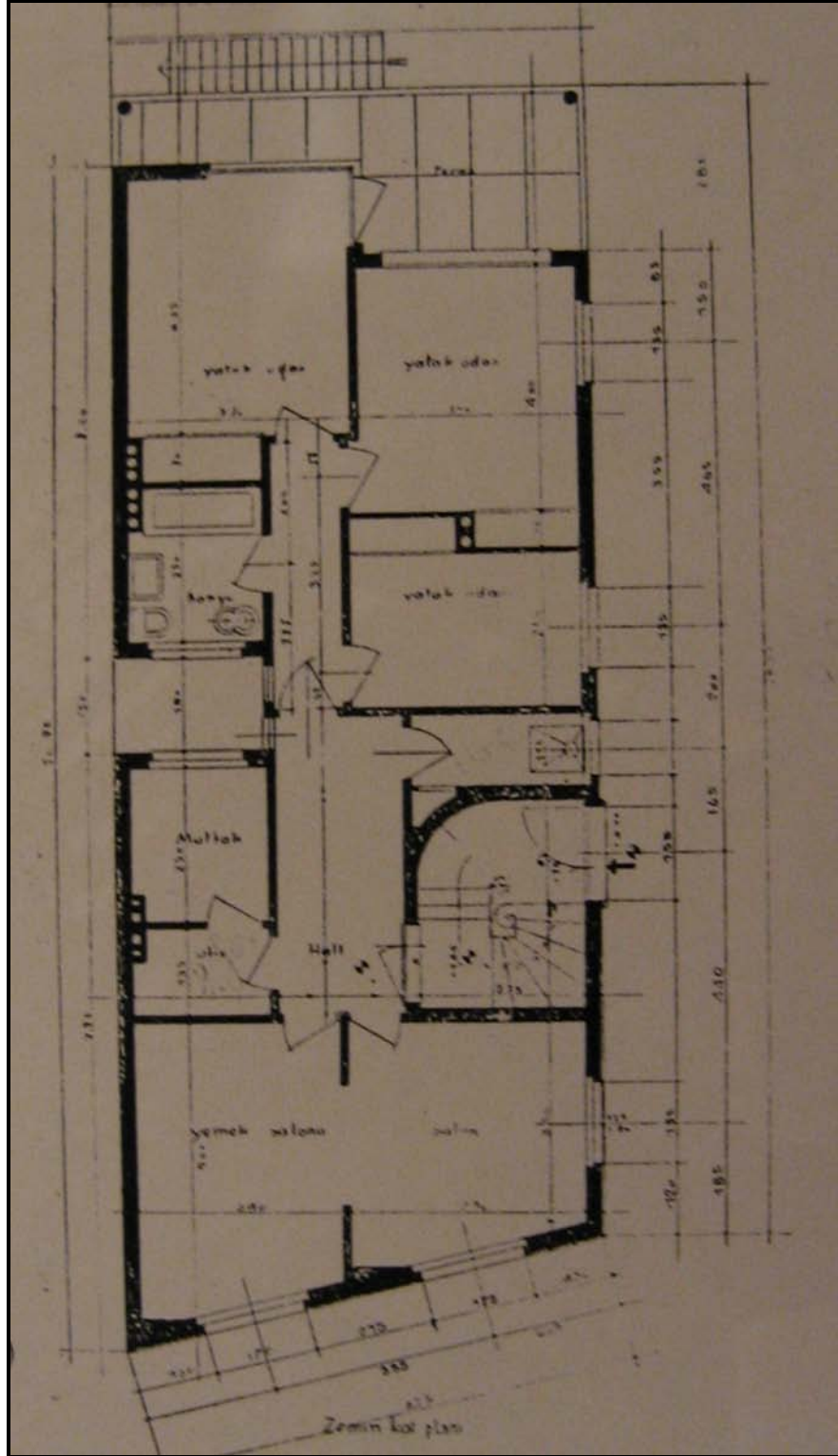

Plan 40 : Dr. Ziya Zeren Kira Evi, normal kat planı, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

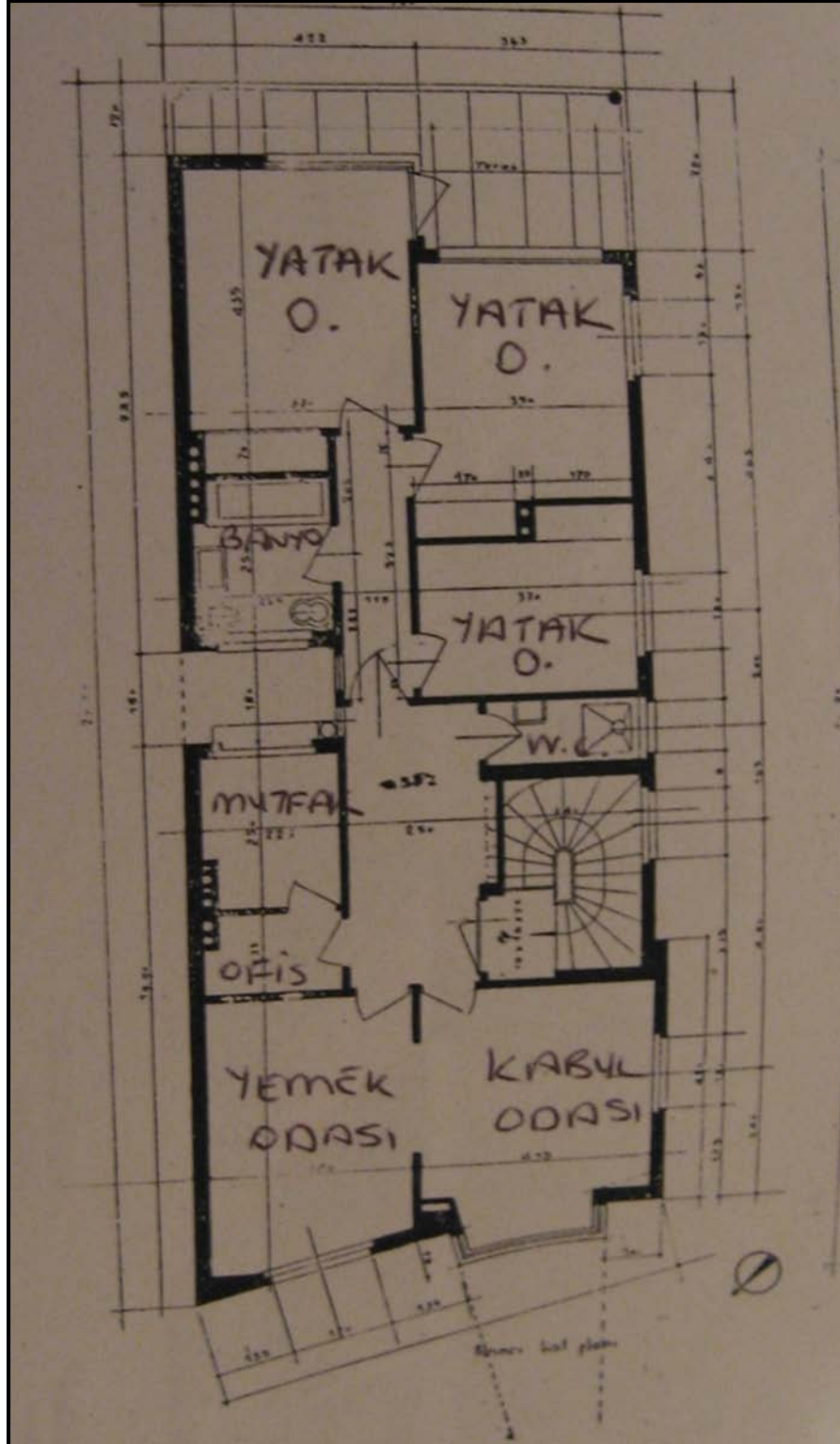
Plan 41 : Cili Kira Evi, normal kat plan›, Taksim.

Zeki SAYAR'dan.

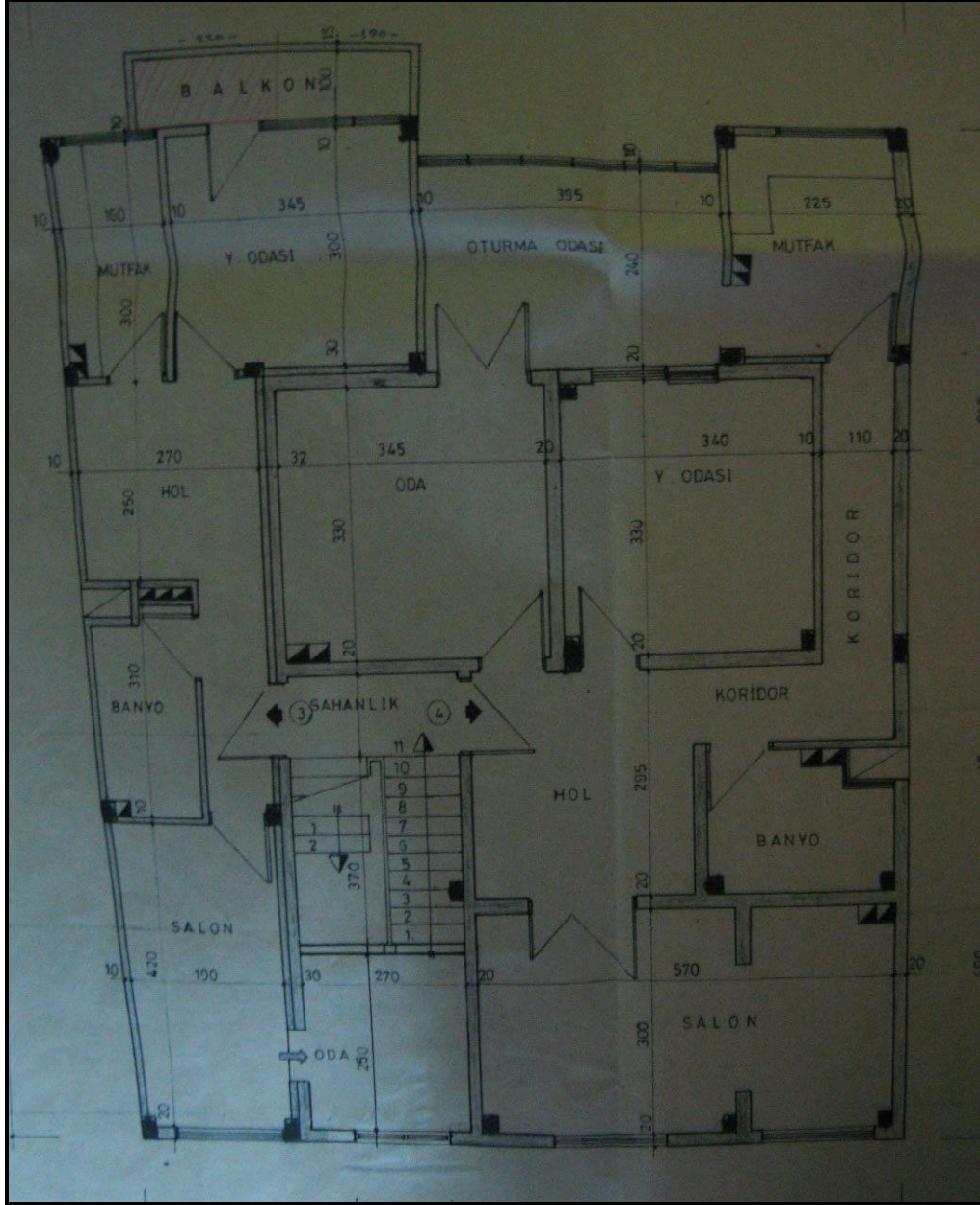

Plan 42 : İkbâl Kira Evi, zemin kat planı, Kadıköy.

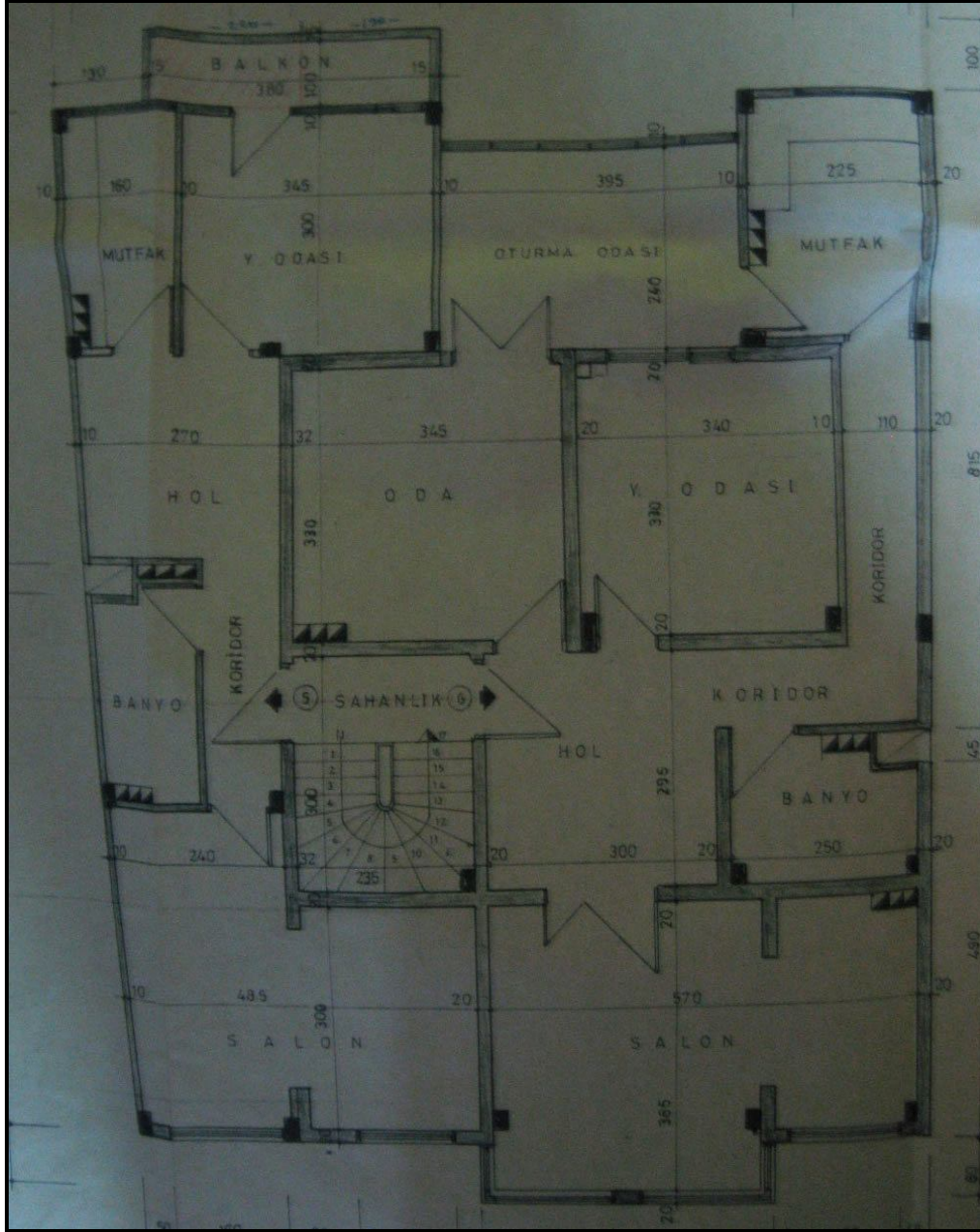
Zeki SAYAR'dan.

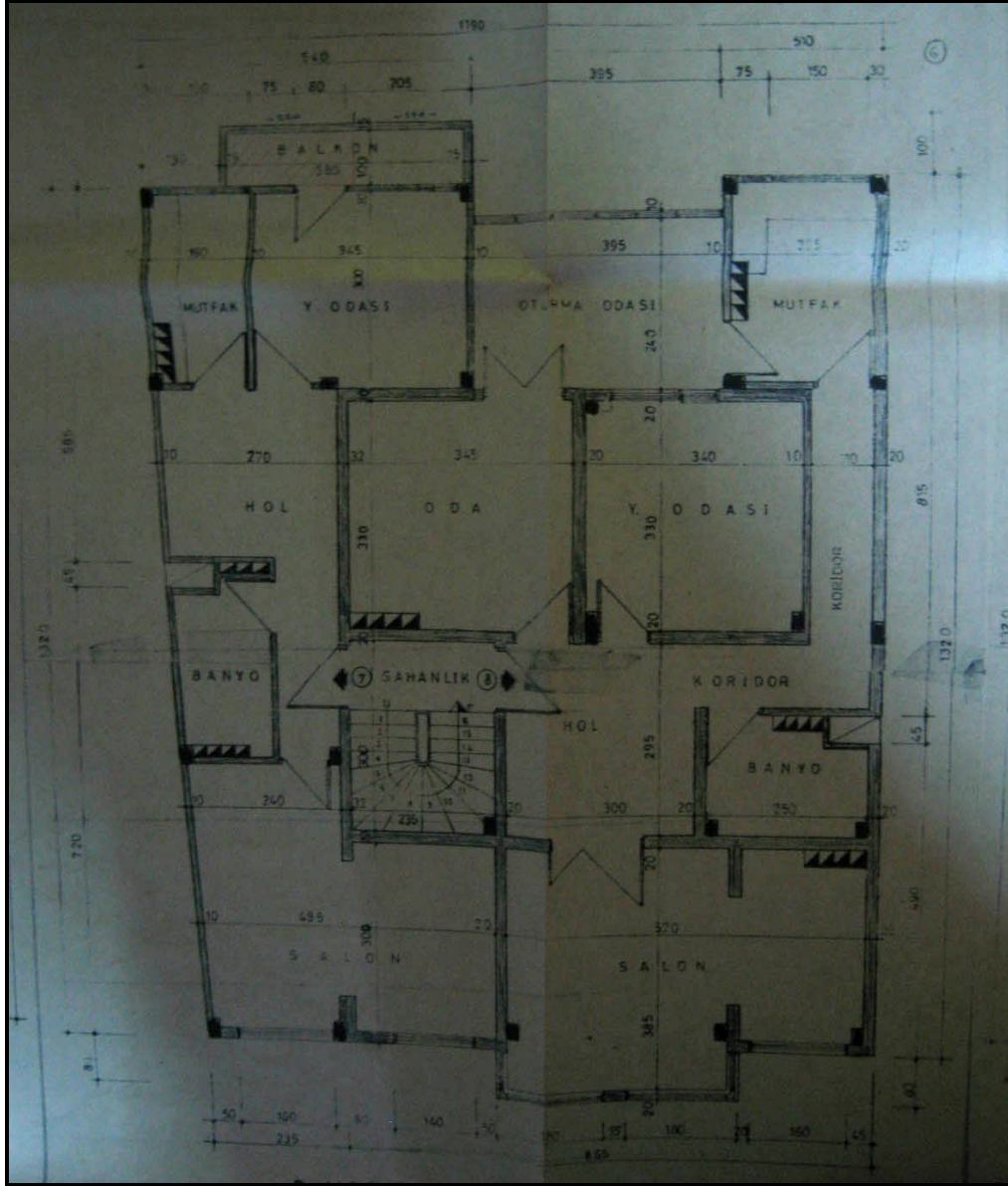
Plan 43 : İkbâl Kira Evi, normal kat planı, Kadıköy.
Zeki SAYAR'dan.

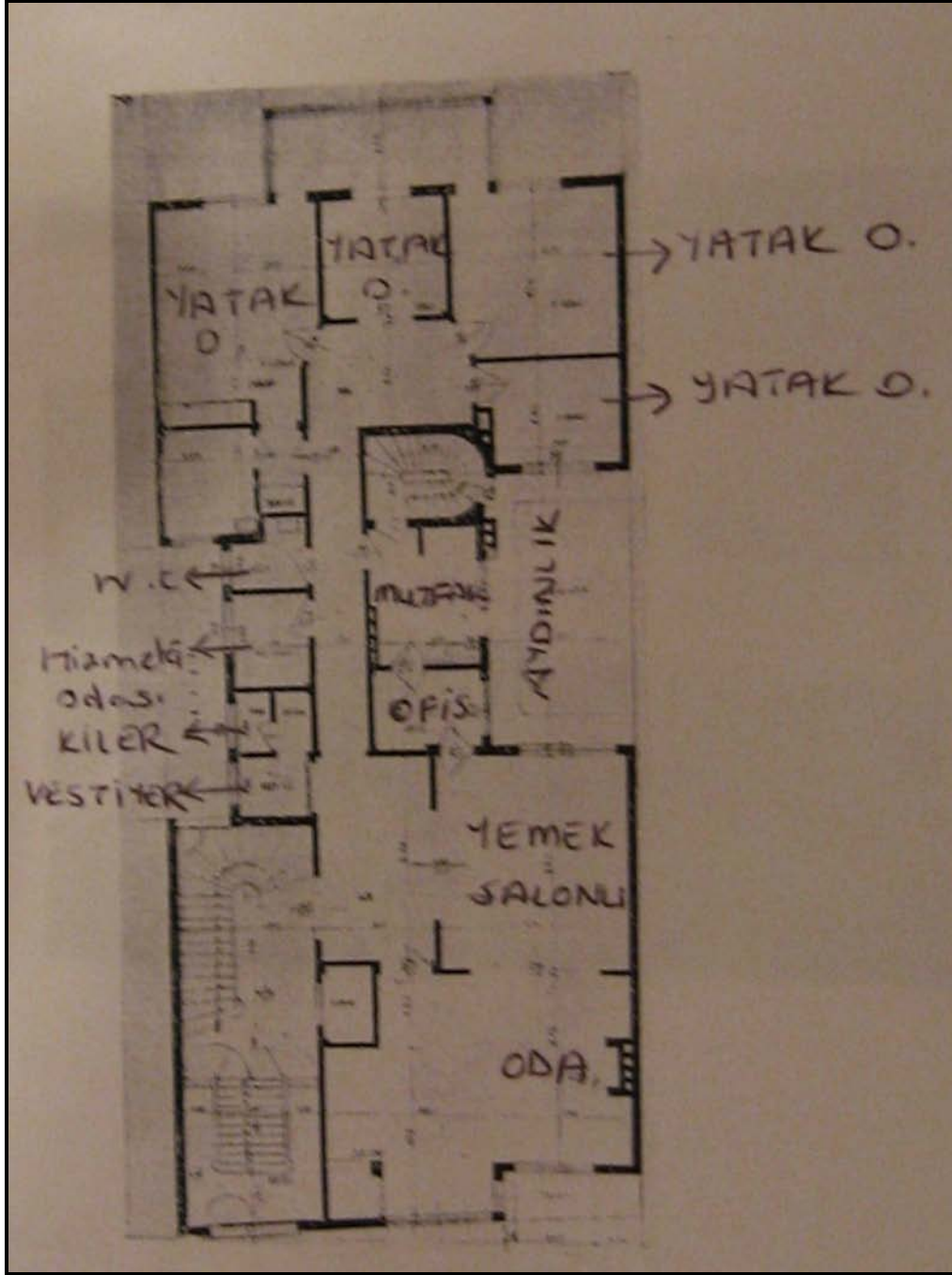
Plan 45 : Demir Apartmanı, zemin kat planı, Beşiktaş.
Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

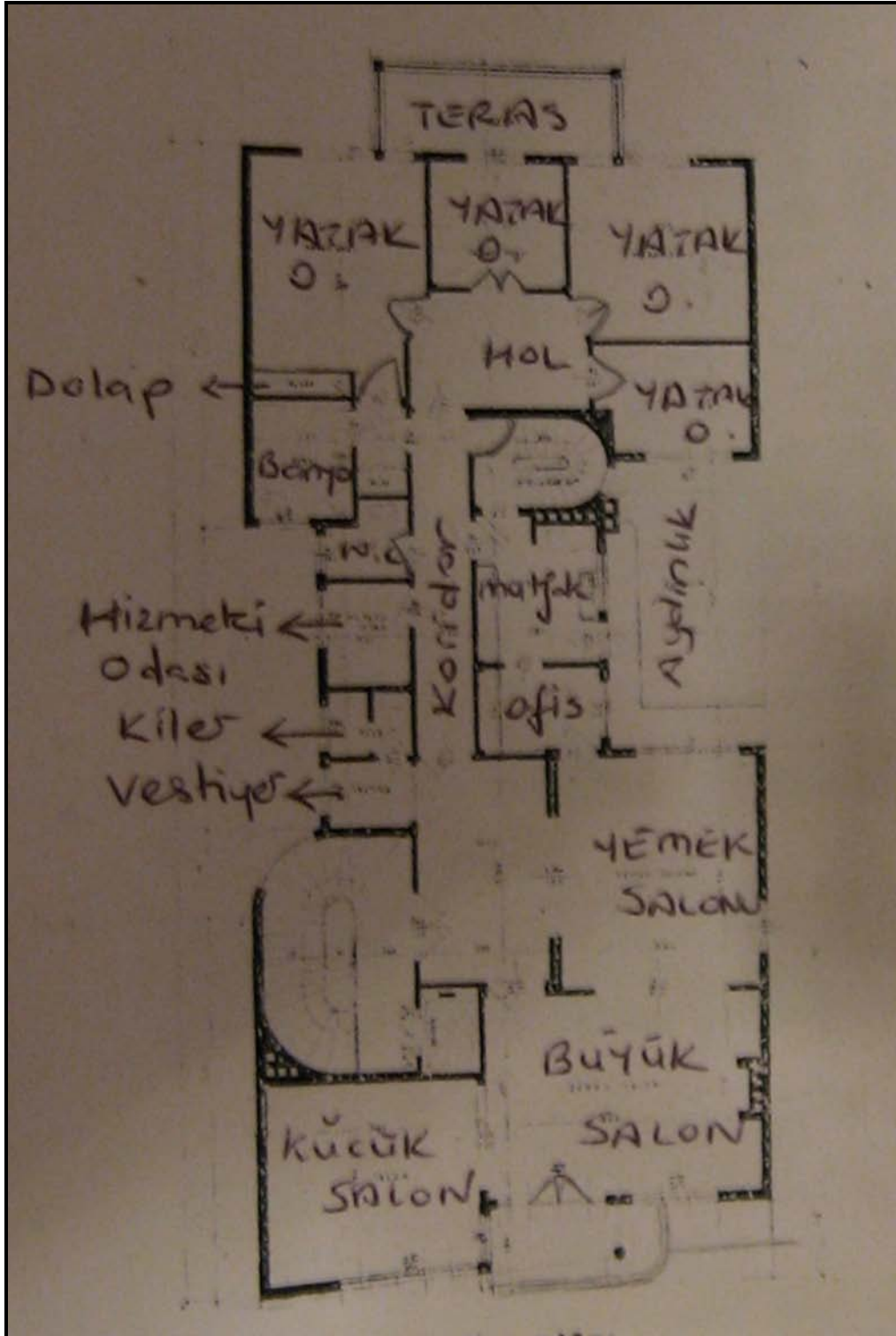
Plan 46 : Demir Apartmanı, birinci kat planı, Beşiktaş.
Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

Plan 47 : Demir Apartmanı, ikinci kat planı, Beşiktaş.
Beşiktaş Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

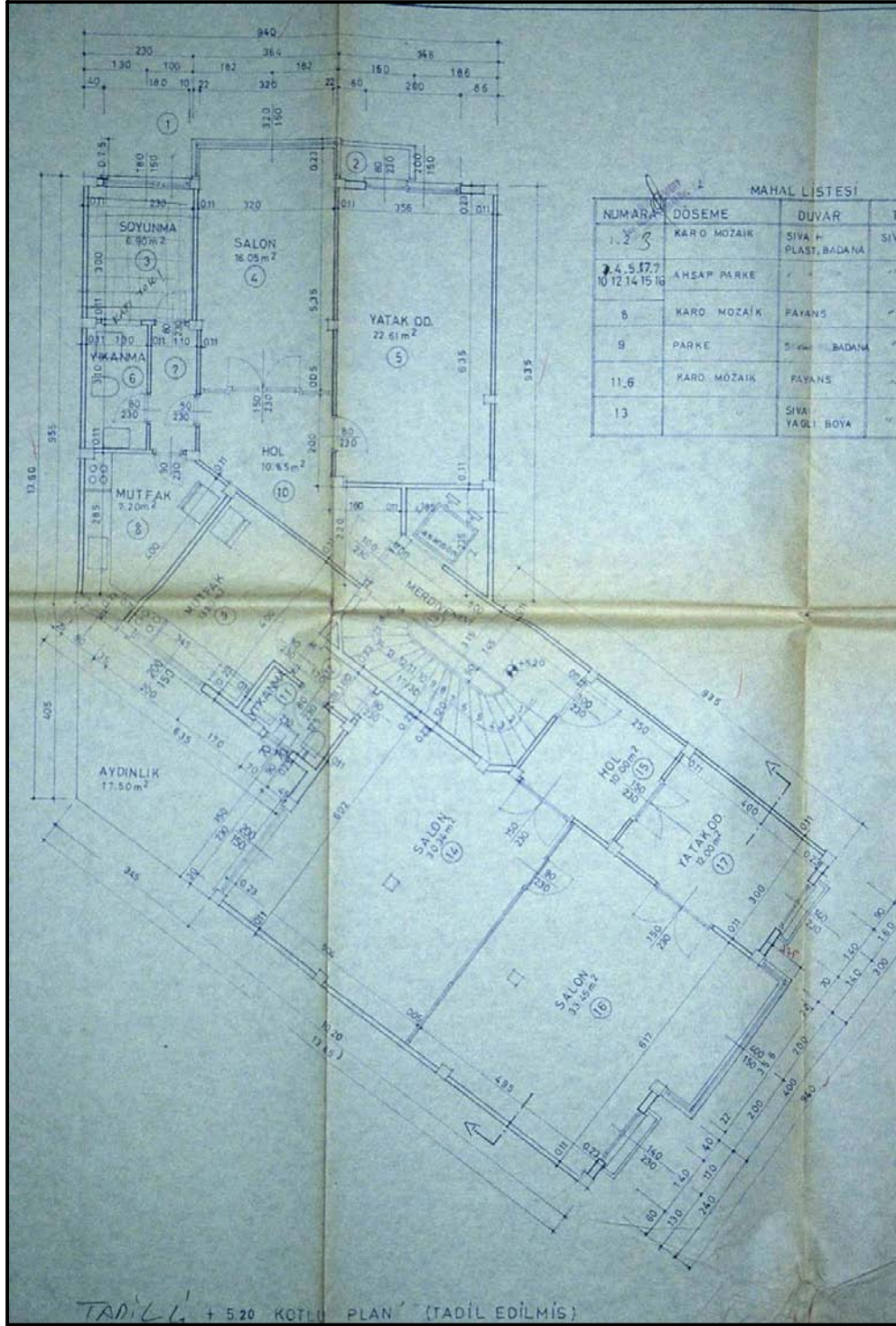

Plan 49 : Demirağ Kira Evi, zemin kat planı, Maçka.
Zeki SAYAR'dan.

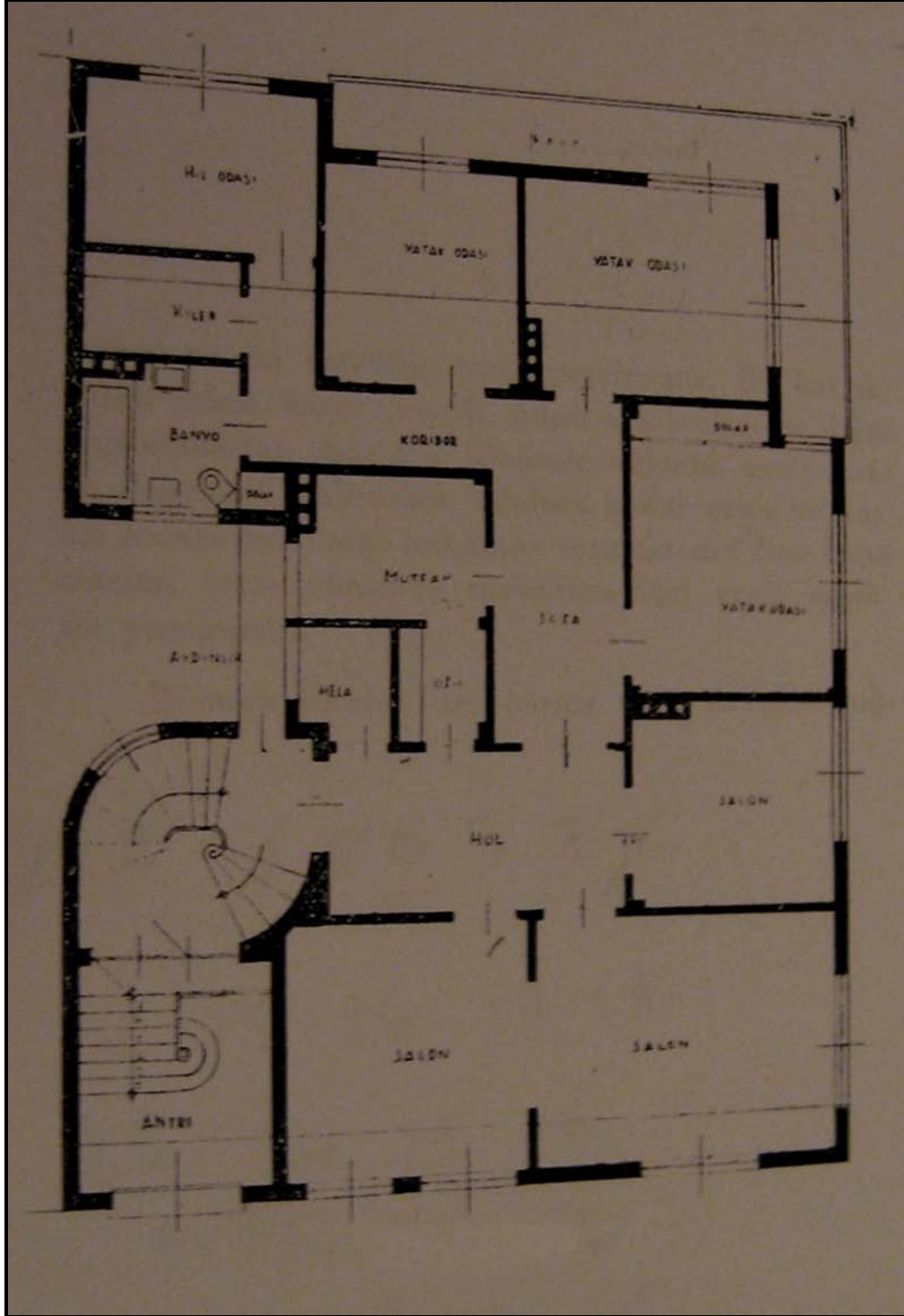
Plan 50 : Demirağ Kira Evi, normal kat planı, Maçka.

Zeki SAYAR'dan.

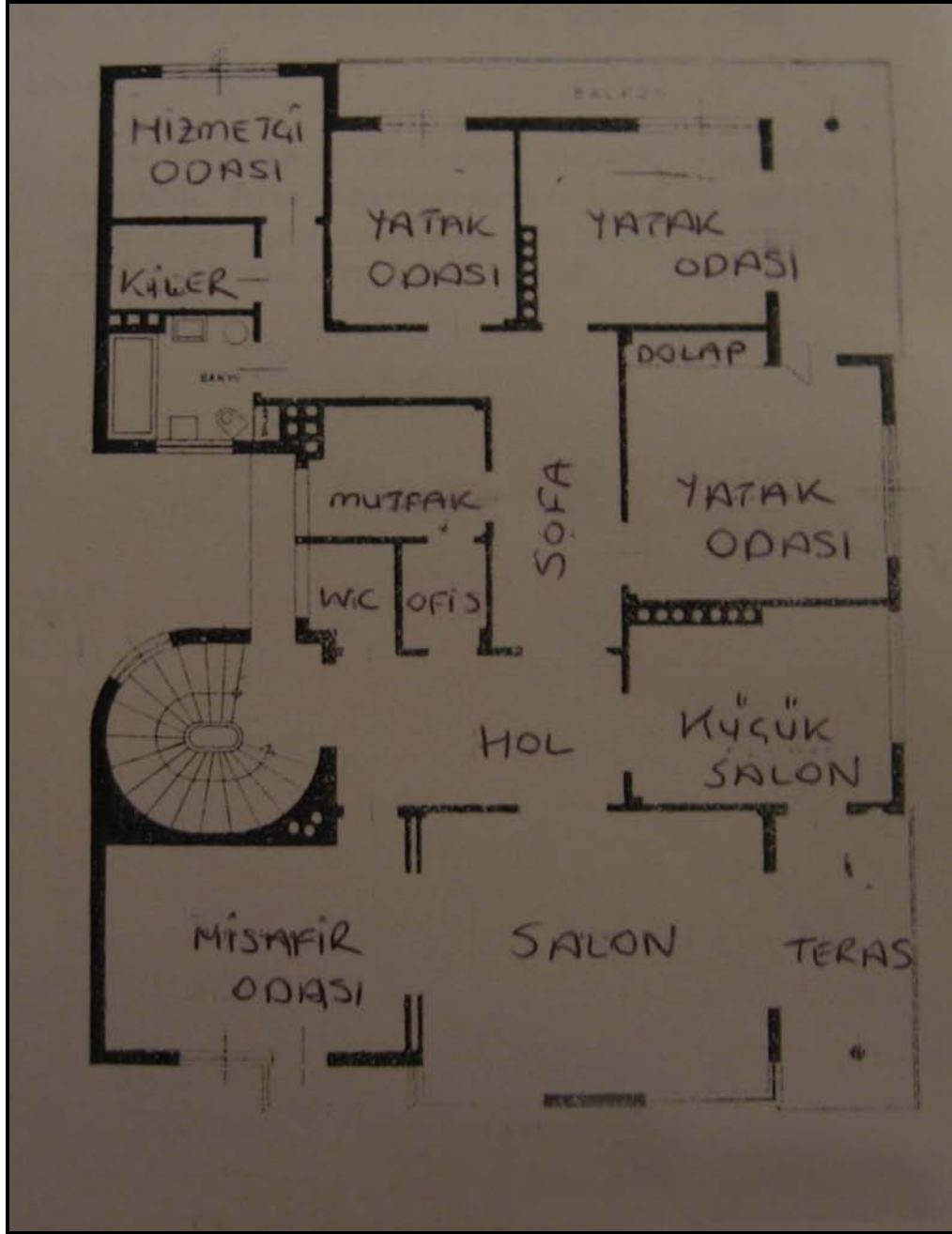
Plan 51 : Gezi Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.

Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

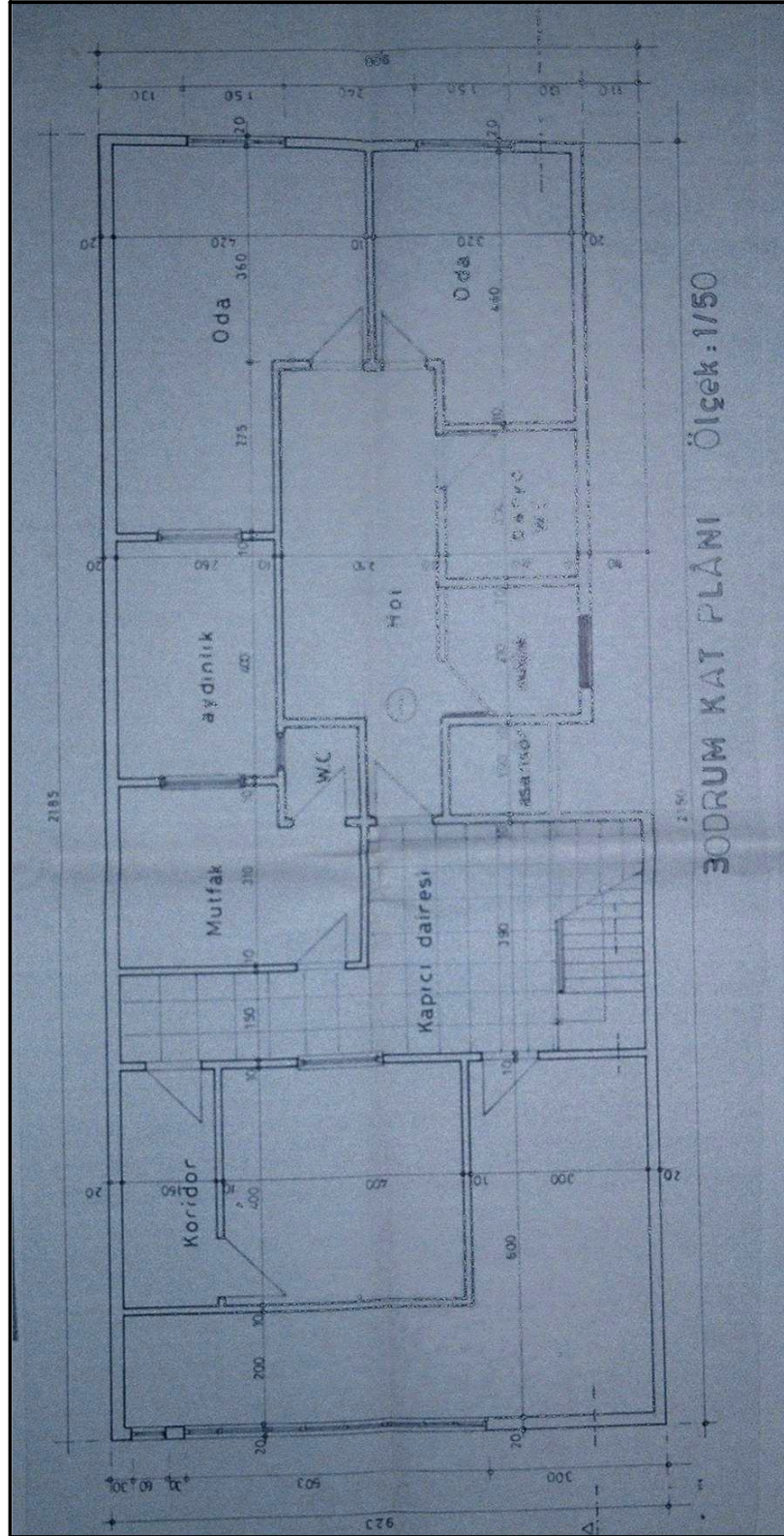
Plan 52 : Kadıköy'de Kira Evi, zemin kat planı.

Zeki SAYAR'dan.

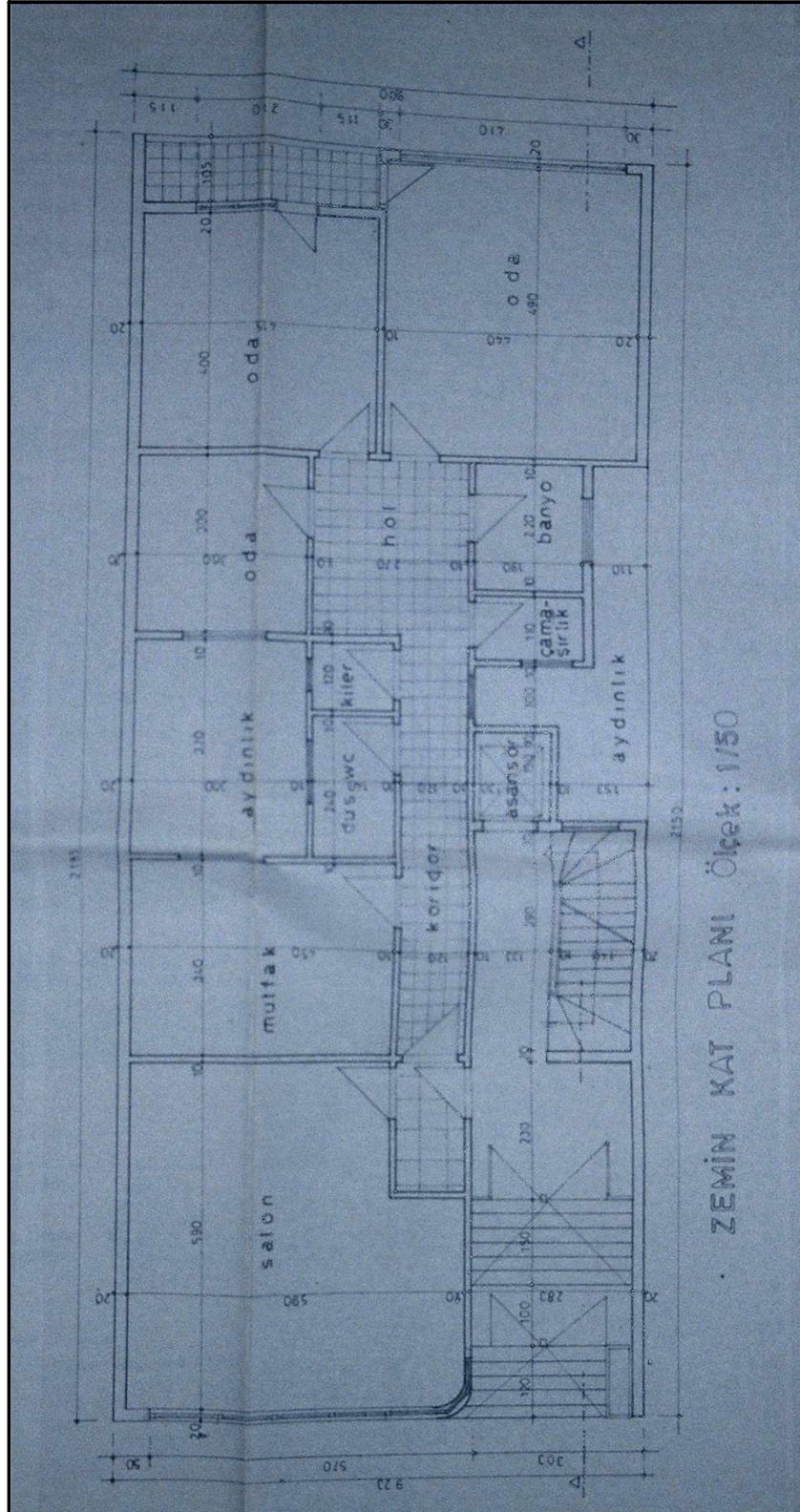

Plan 53 : Kadıköy'de Kira Evi, birinci kat planı.

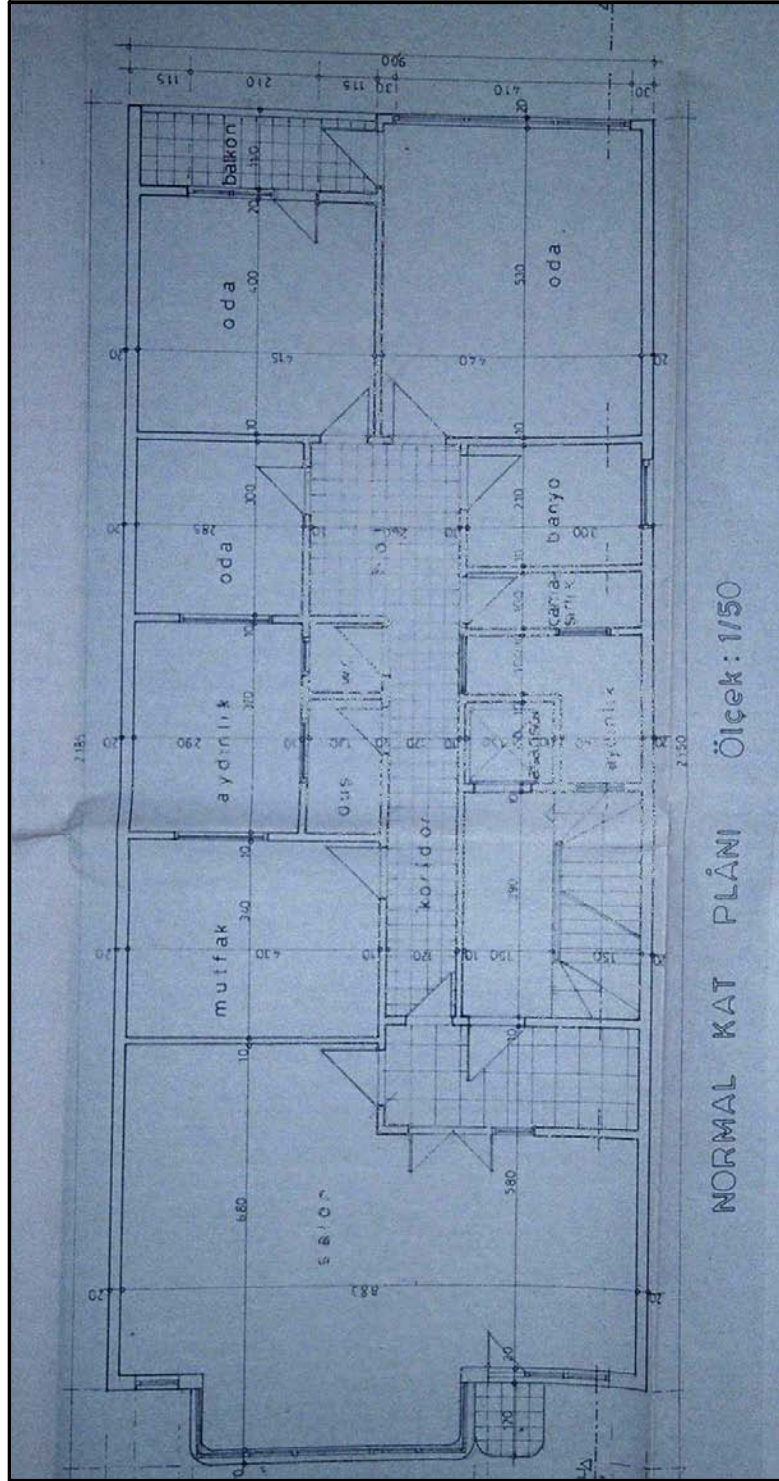
Zeki SAYAR'dan.

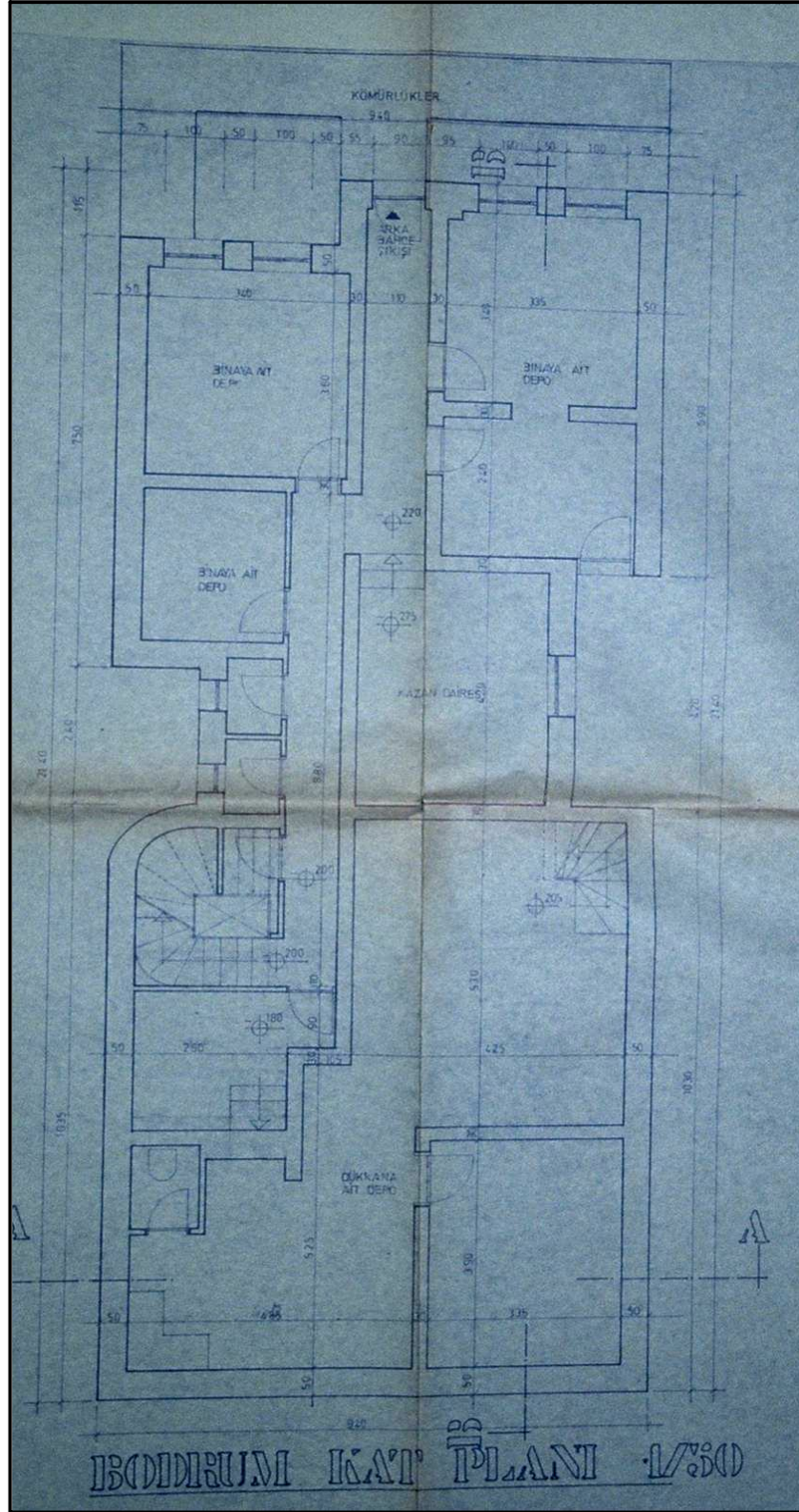
Plan 54 : Karaağaç Apartmanı, bodrum kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

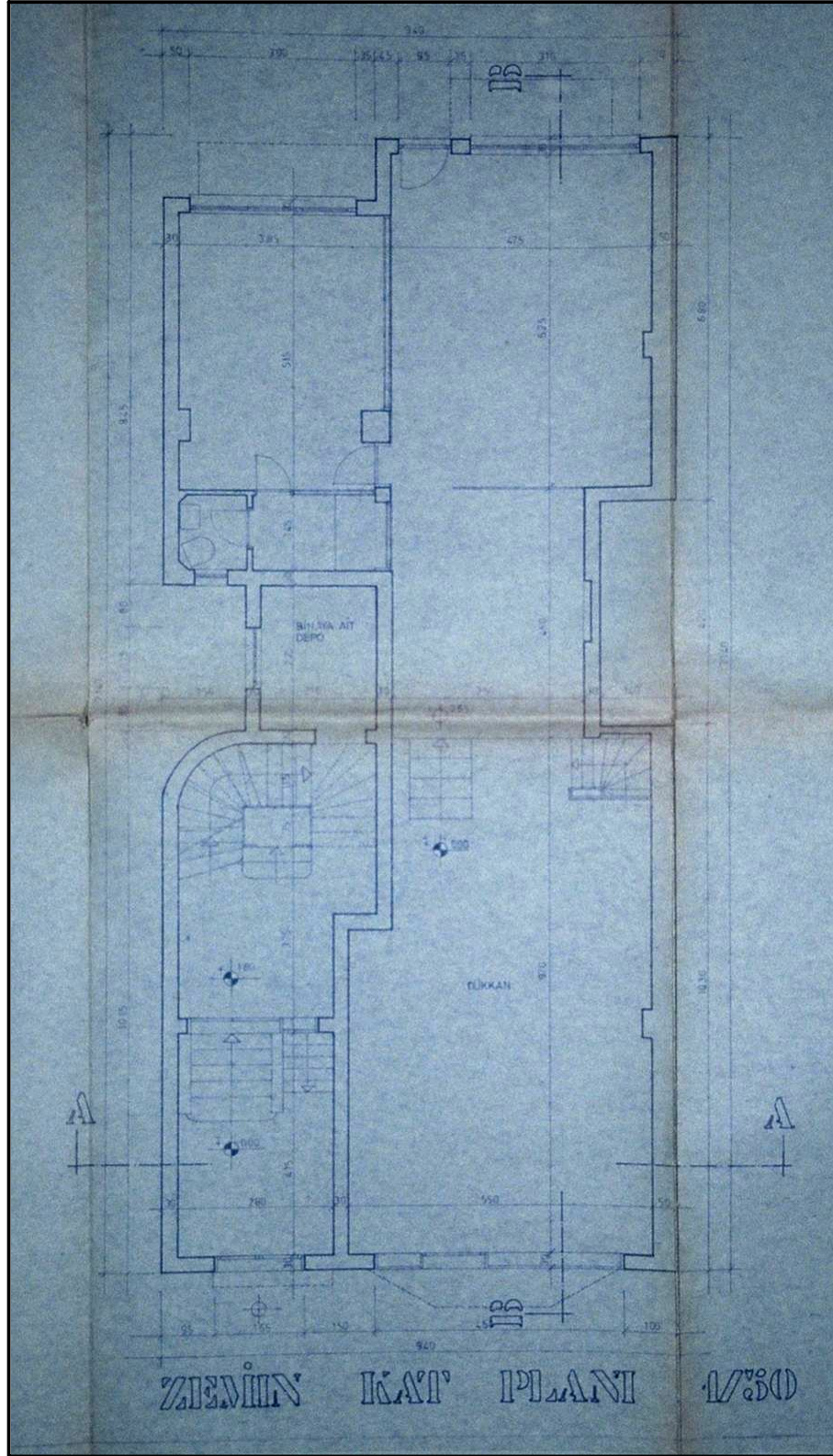
Plan 55 : Karaağaç Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

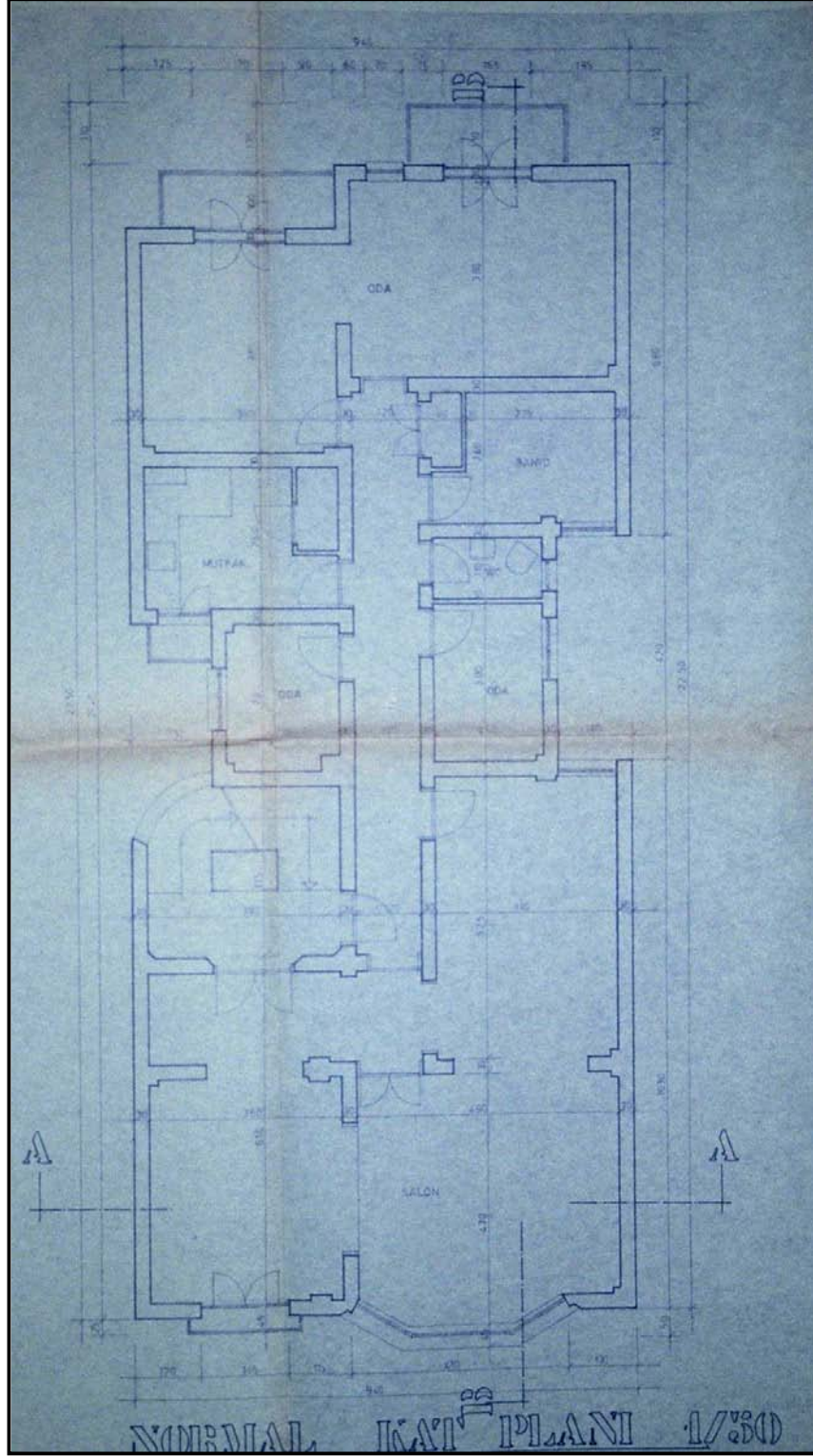
Plan 56 : Karaağaç Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

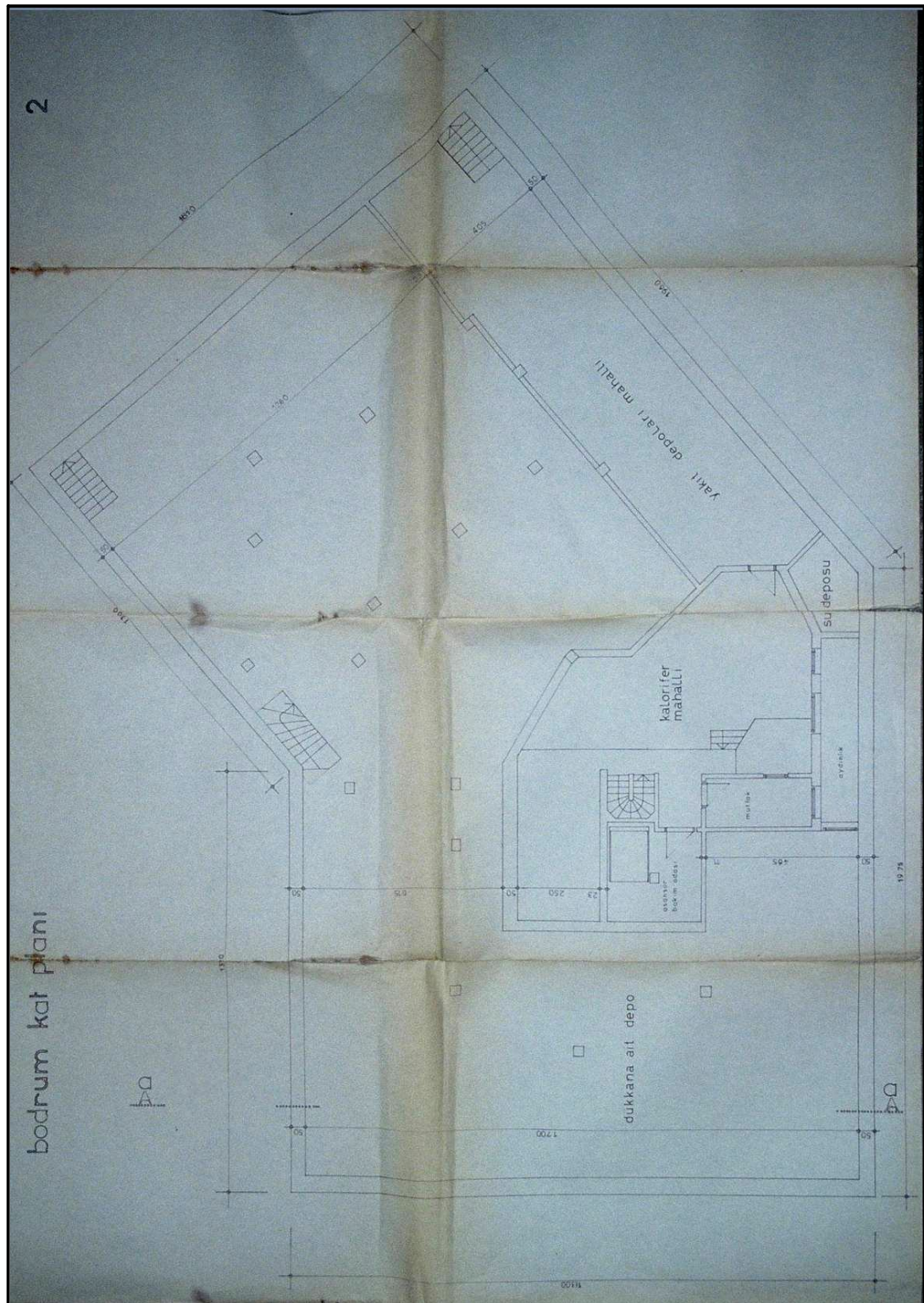
Plan 57 : Platin Apartmanı, bodrum kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

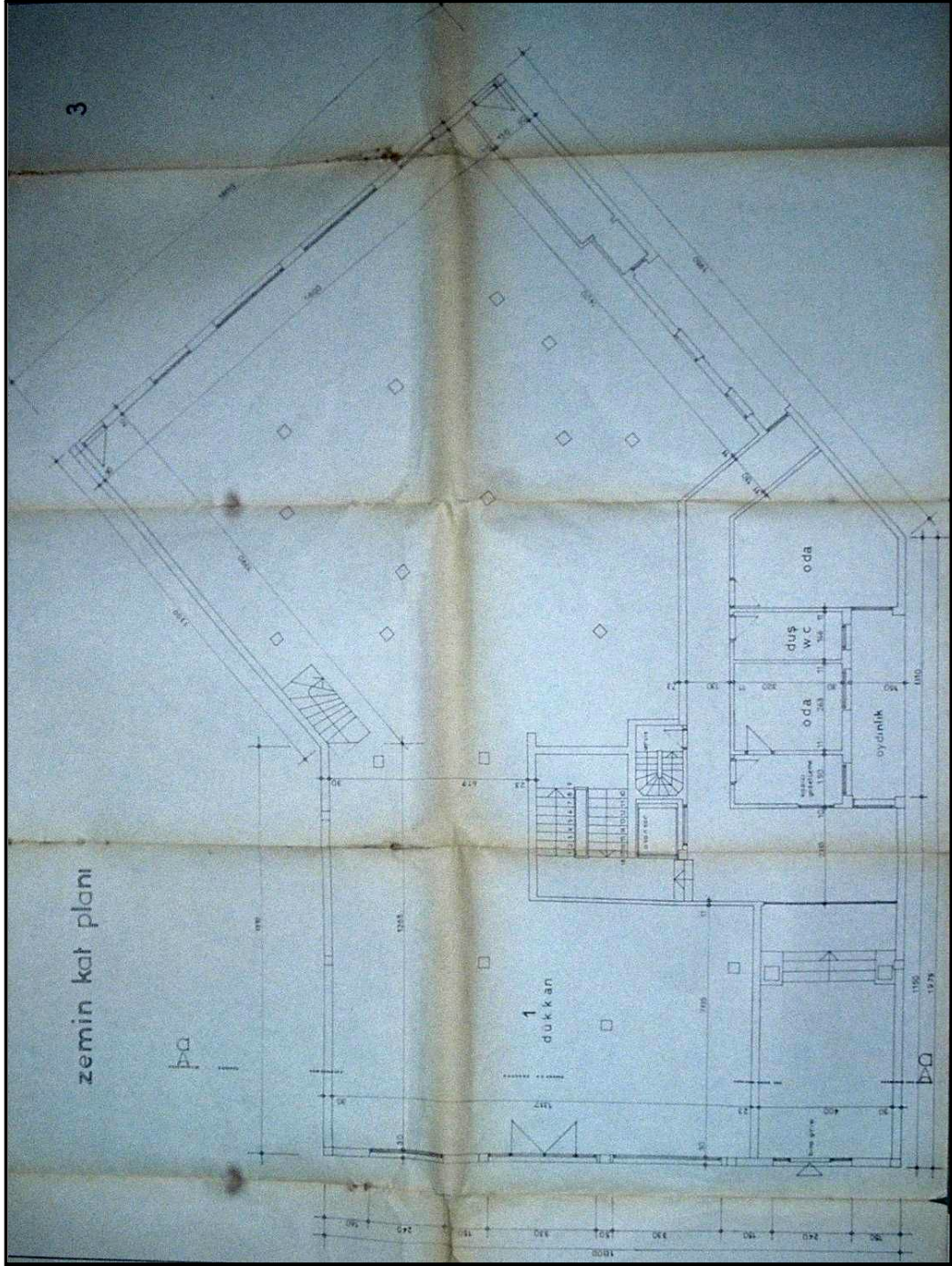
Plan 58 : Platin Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

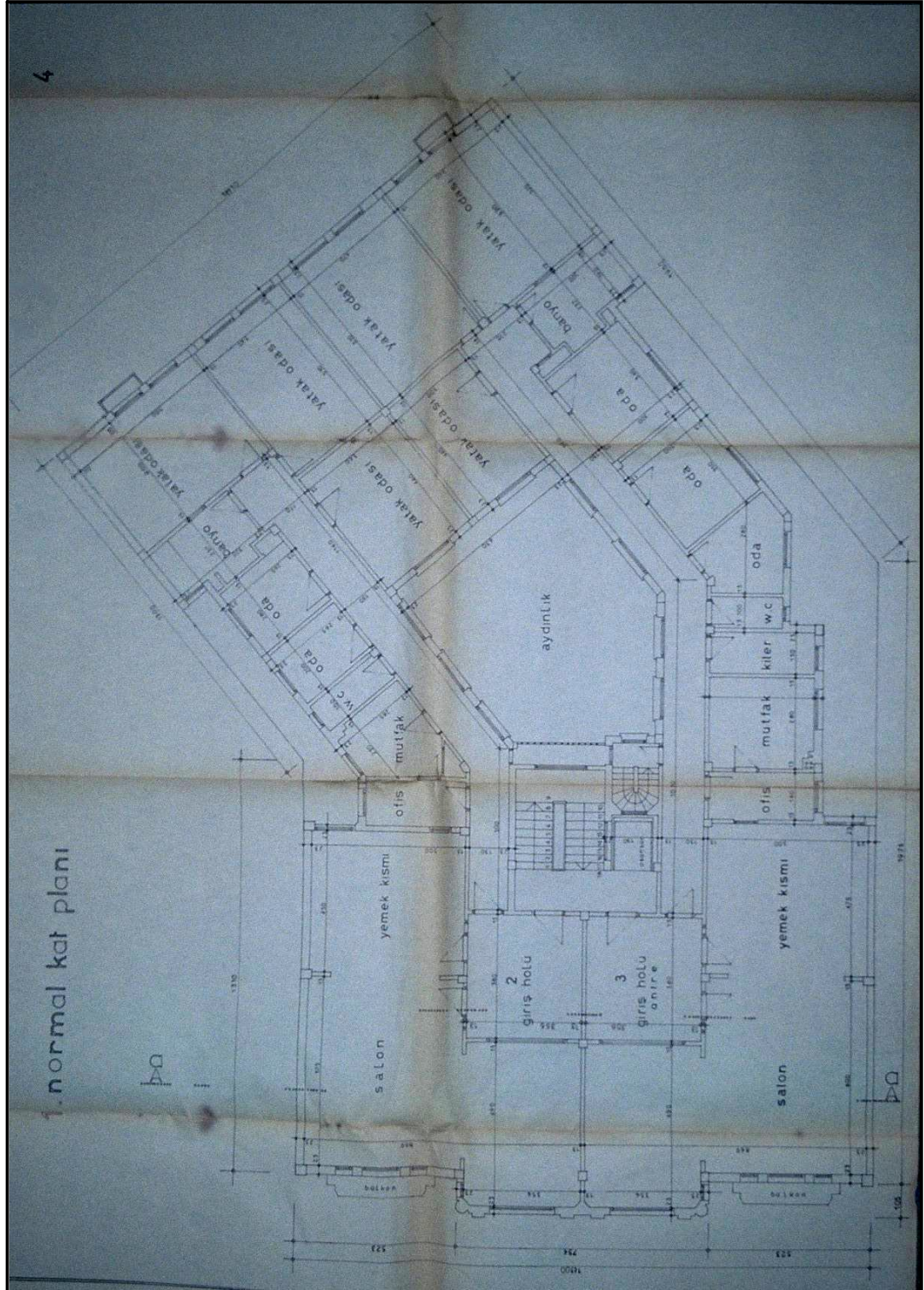
Plan 59 : Platin Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

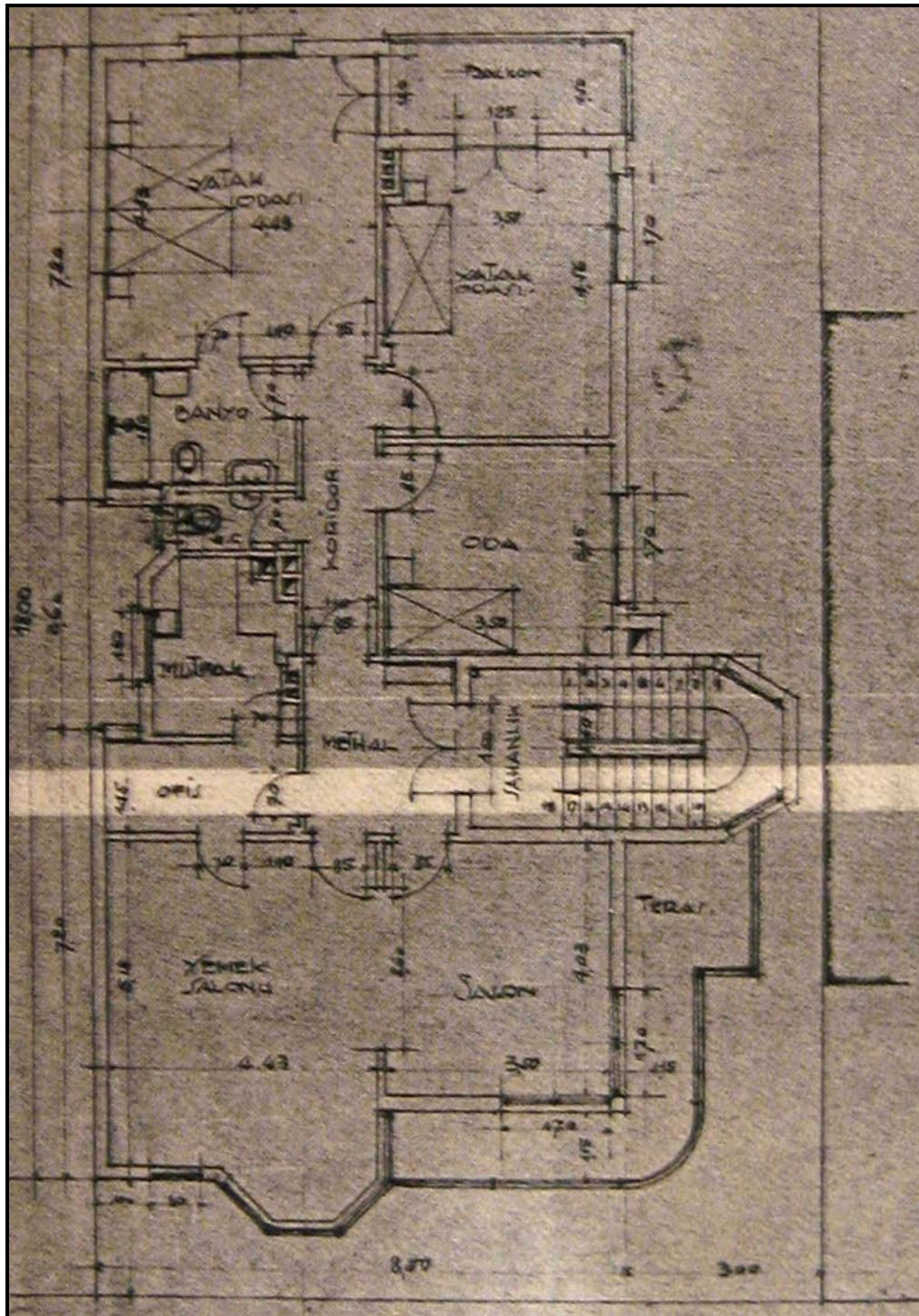

Plan 60 : Cumhuriyet Apartmanı, bodrum kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

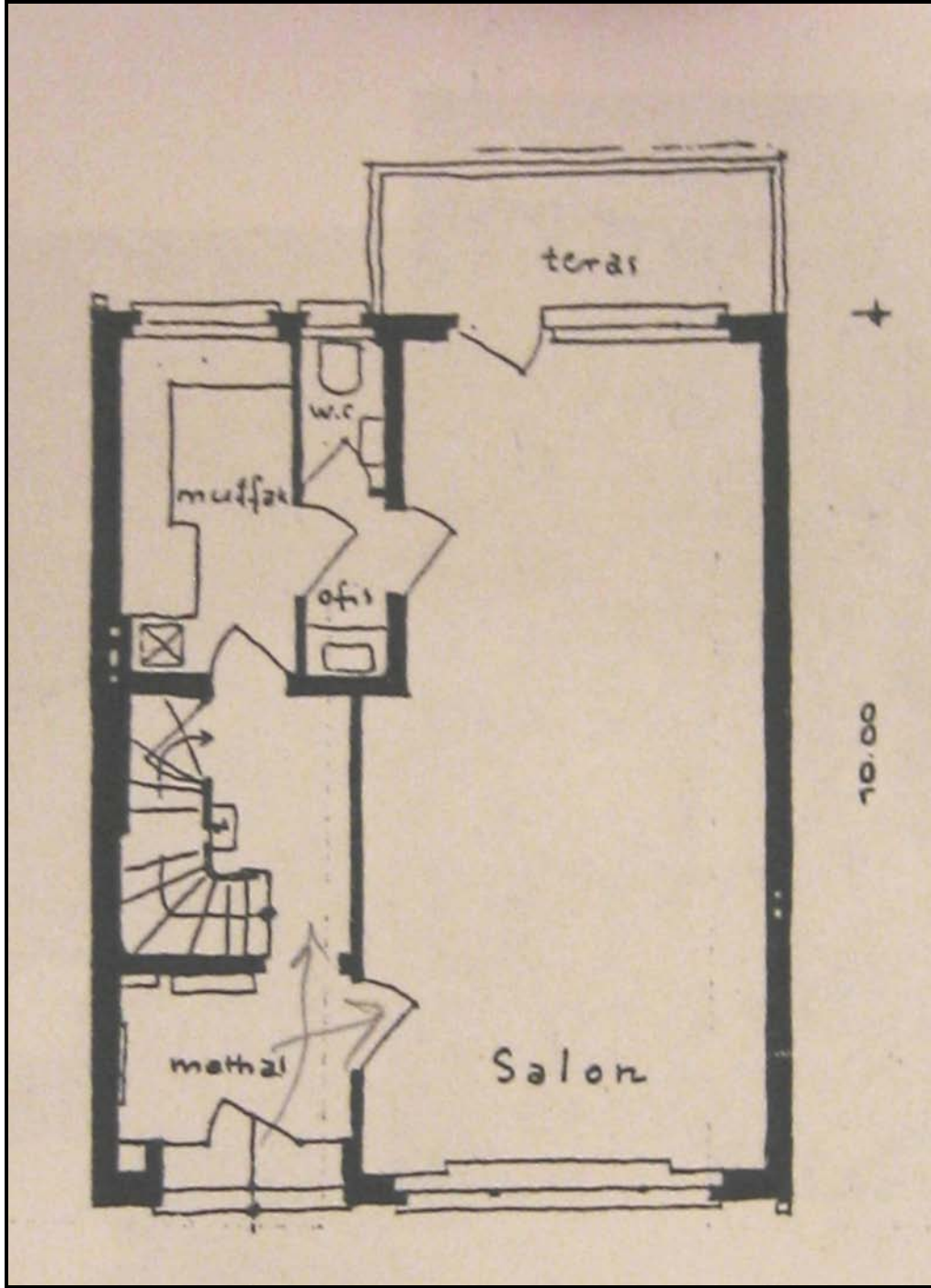

Plan 61 : Cumhuriyet Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

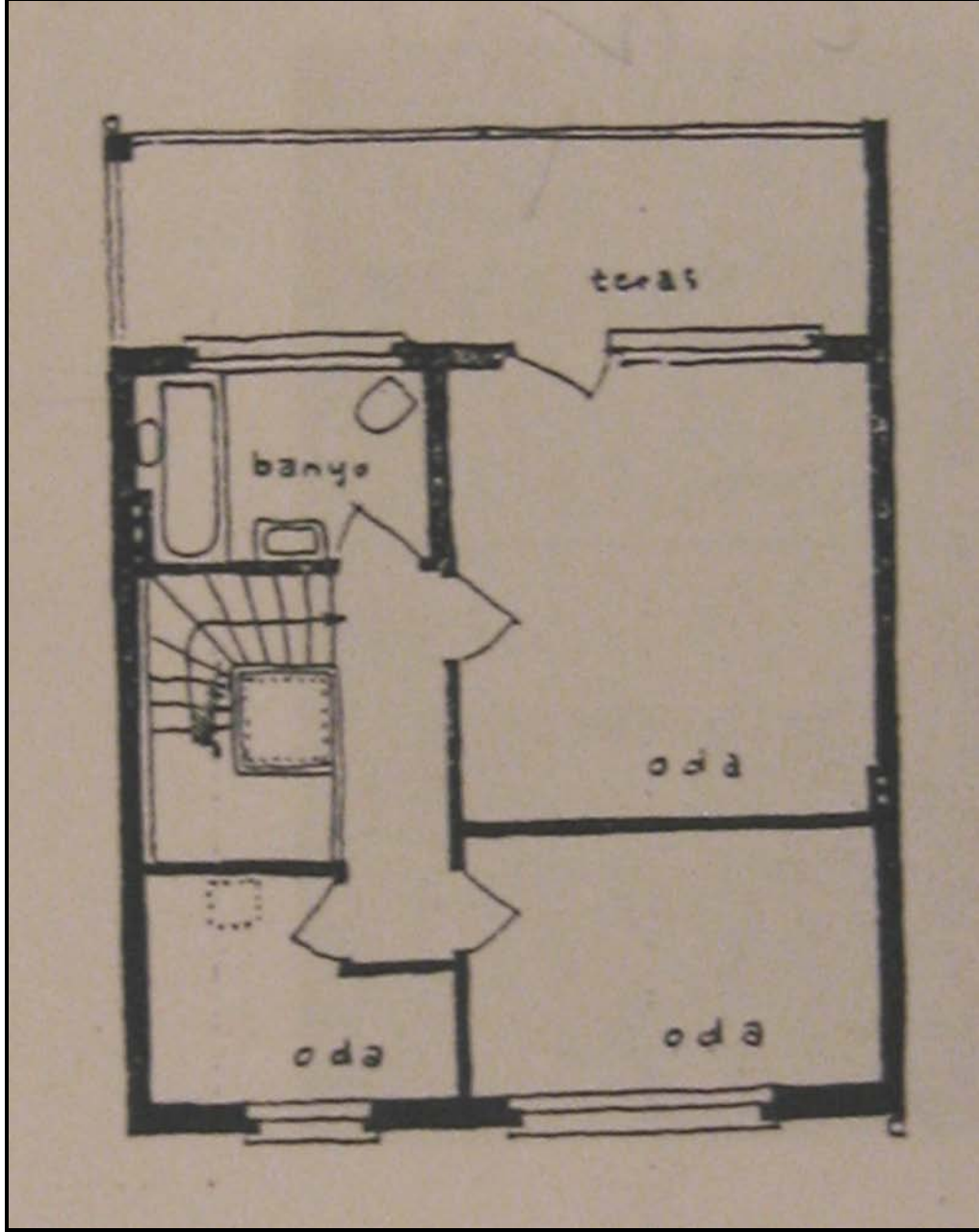

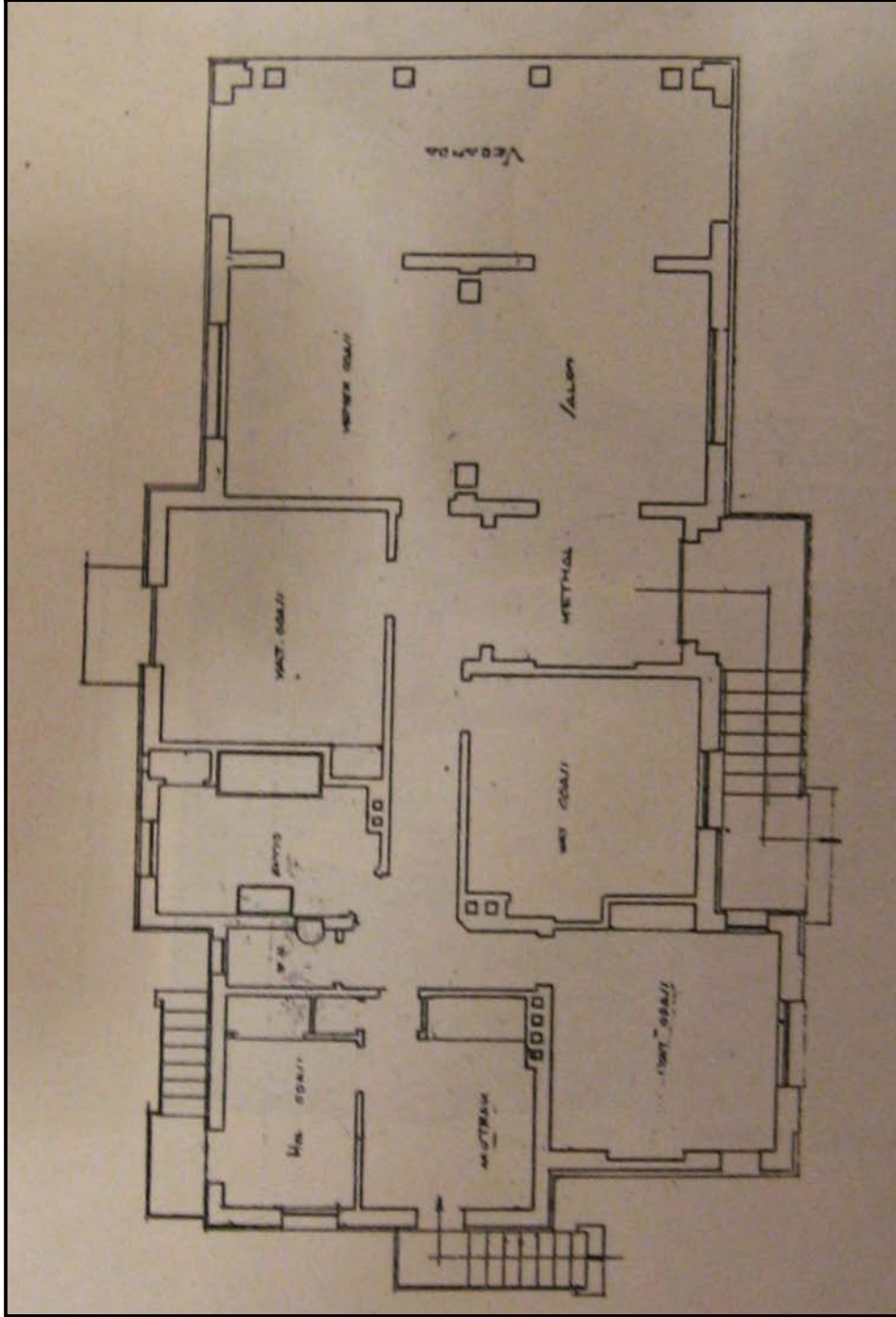
Plan 64 : Hüsnü Bey Apartman›, normal kat planı, Nişantaşı.
Nizamettin HÜSNÜ'den.

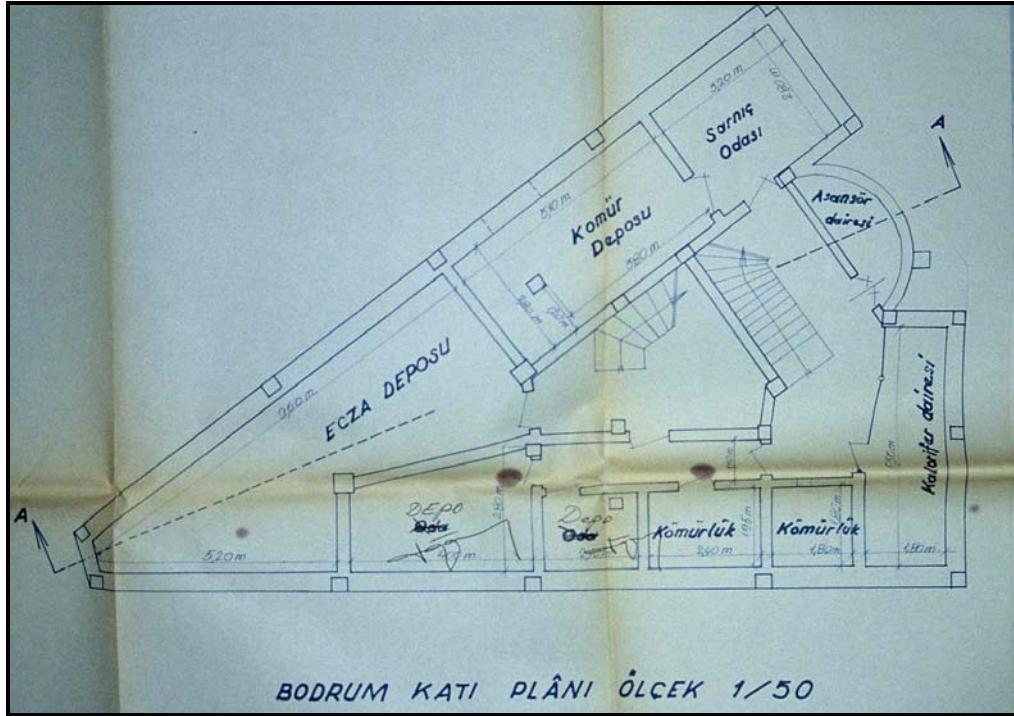
Plan 65 : İhsan Hanım Evi, zemin kat planı, Maçka.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

Plan 66 : İhsan Hanım Evi, birinci kat planı, Maçka.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

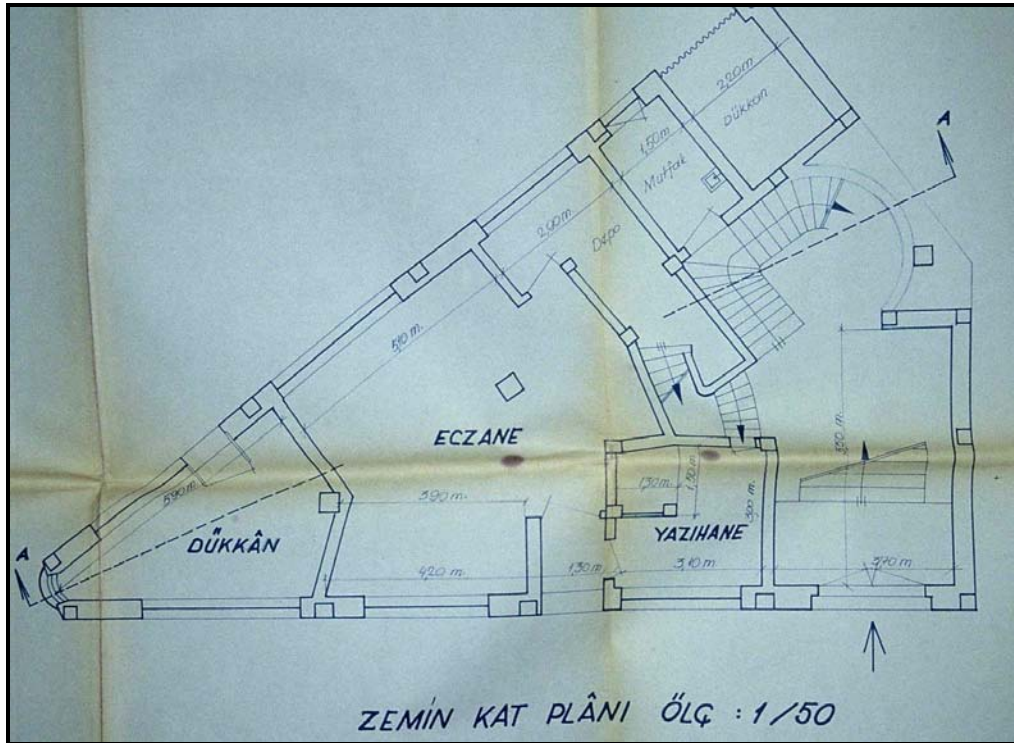

Plan 67 : Mister L. Varber Villas›, zemin kat plan›, Suadiye.
Vedat TEK'ten.

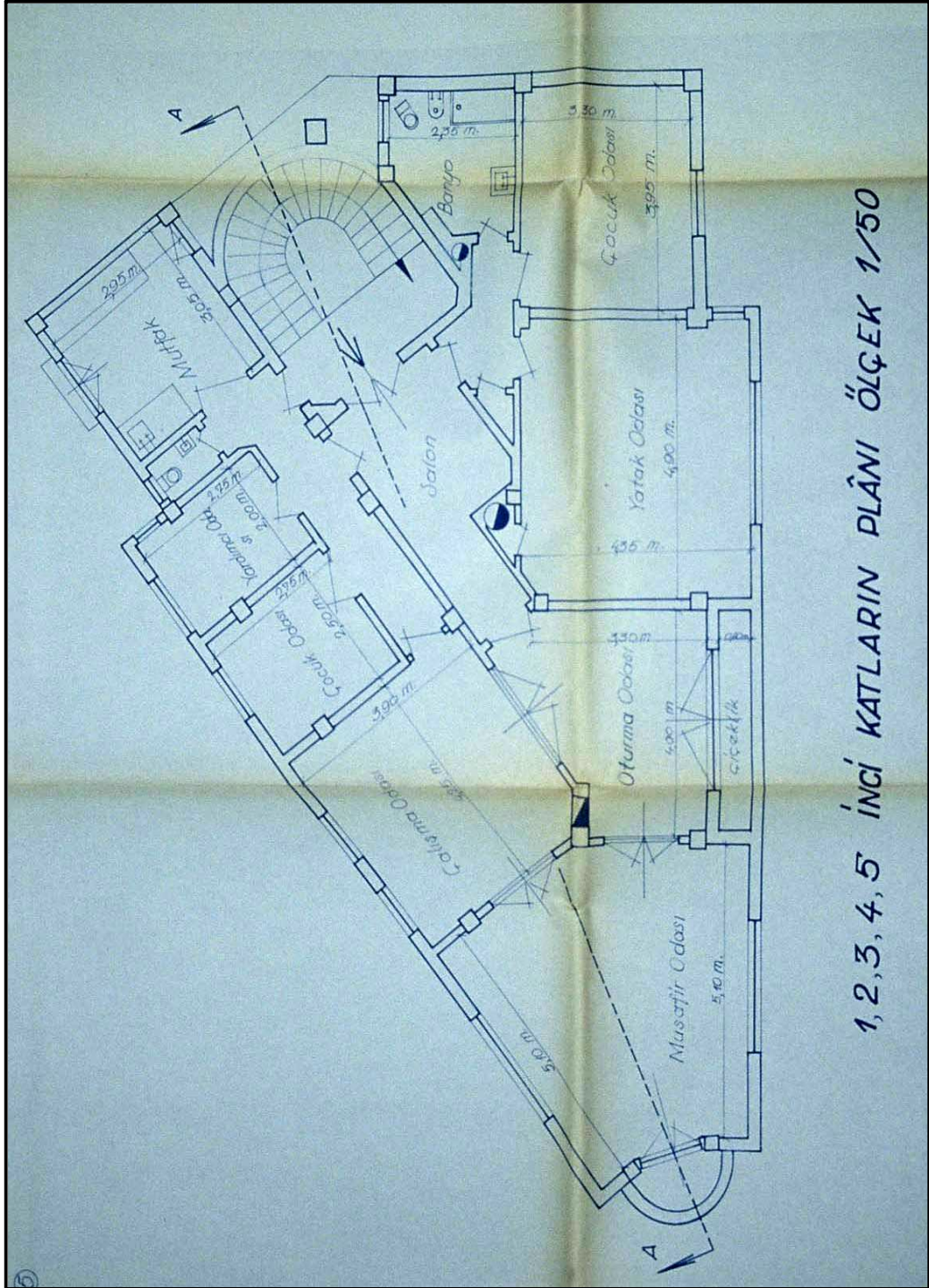
Plan 68 : Pertev Apartmanı, bodrum kat planı, Gümüşsuyu.

Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

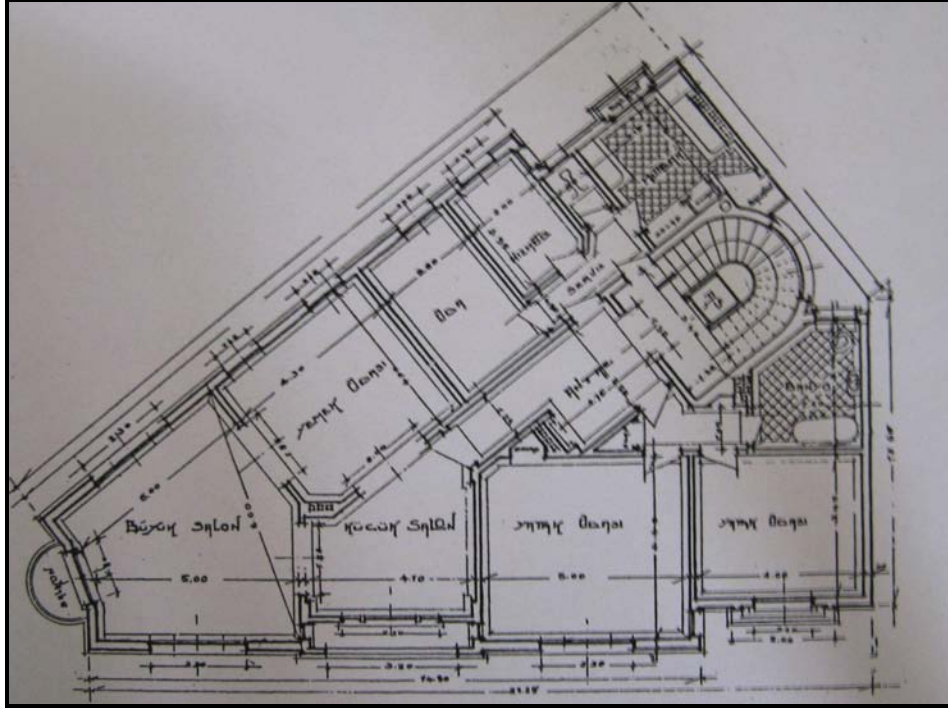

Plan 69 : Pertev Apartmanı, zemin kat planı, Gümüşsuyu.

Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

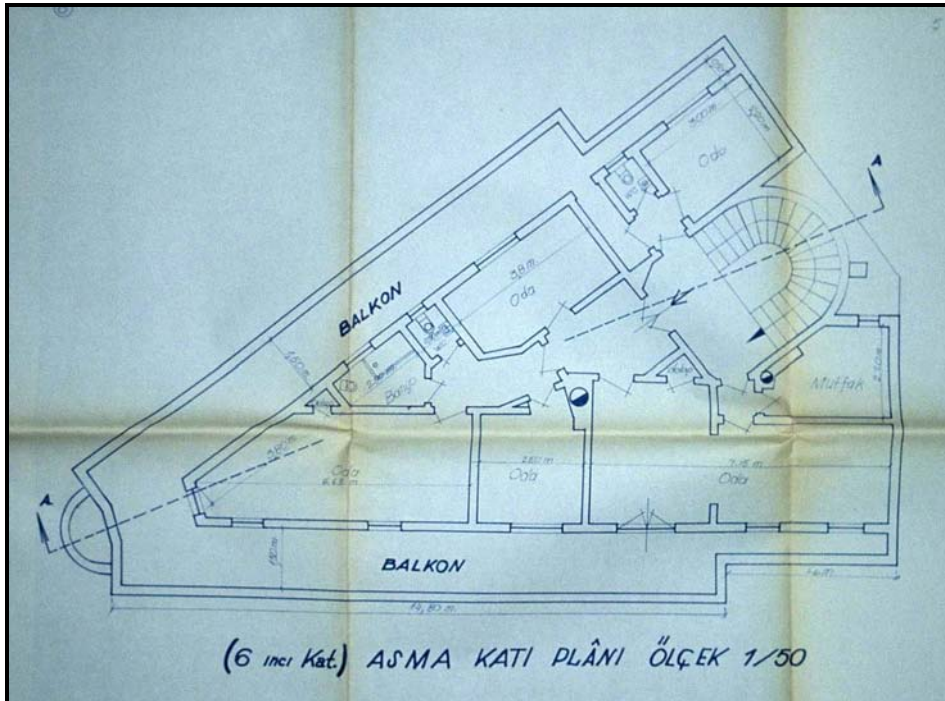

Plan 70 : Pertev Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

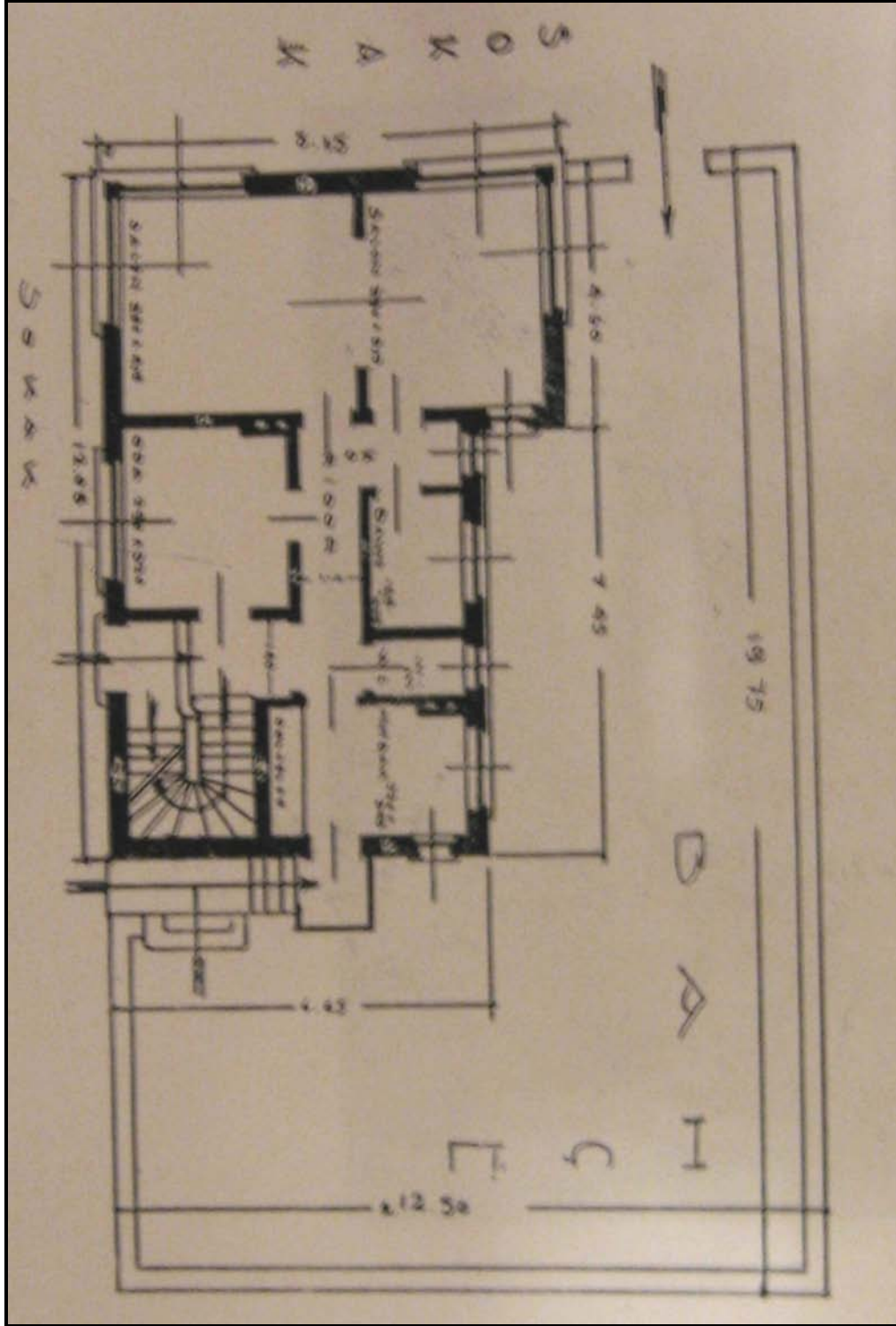
Plan 71 : Pertev Apartmanı, normal kat planı, Gümüşsuyu.

N. Vedat TEK'ten.

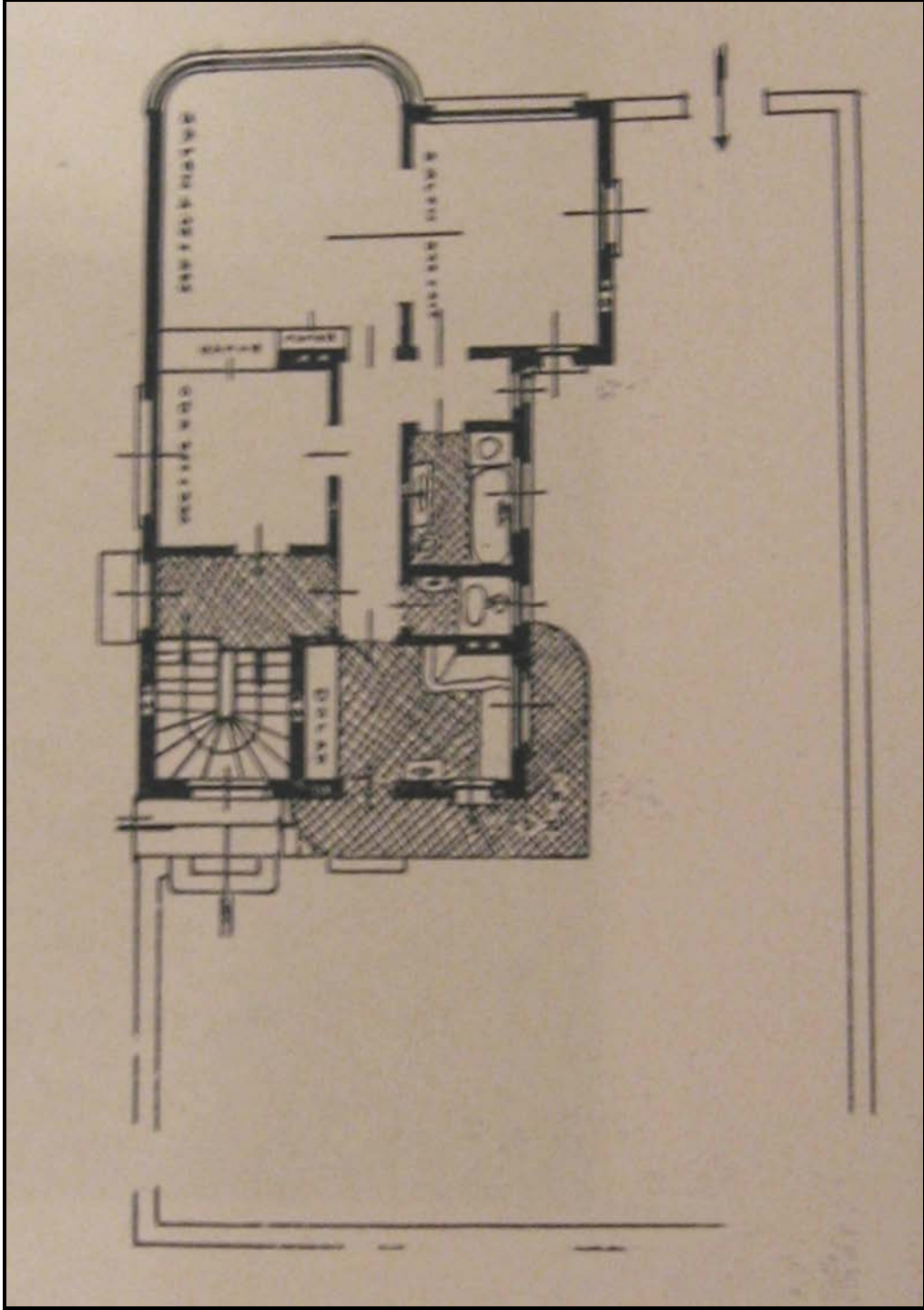

Plan 72 : Pertev Apartman›, asma kat planı, Gümüşsuyu.

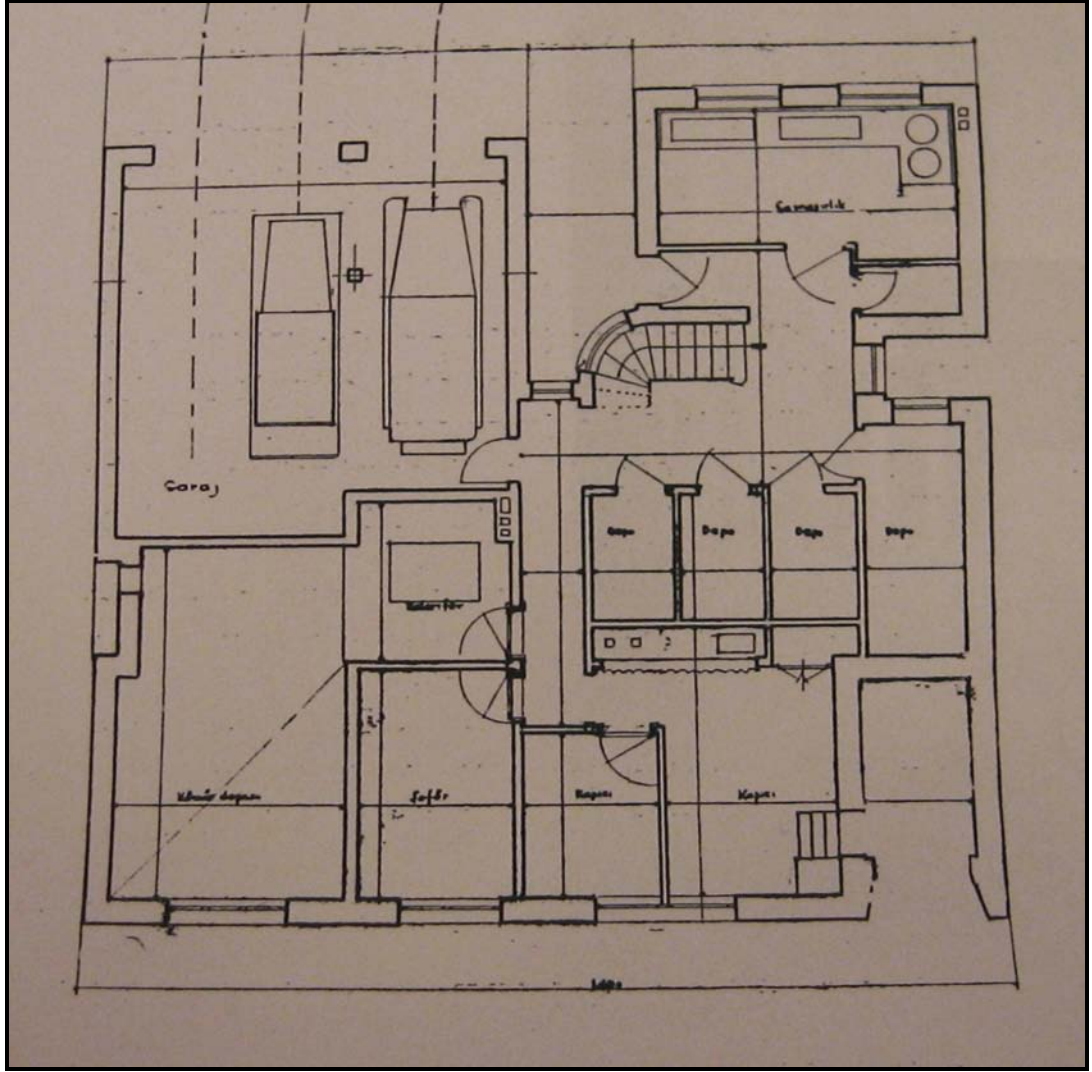
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

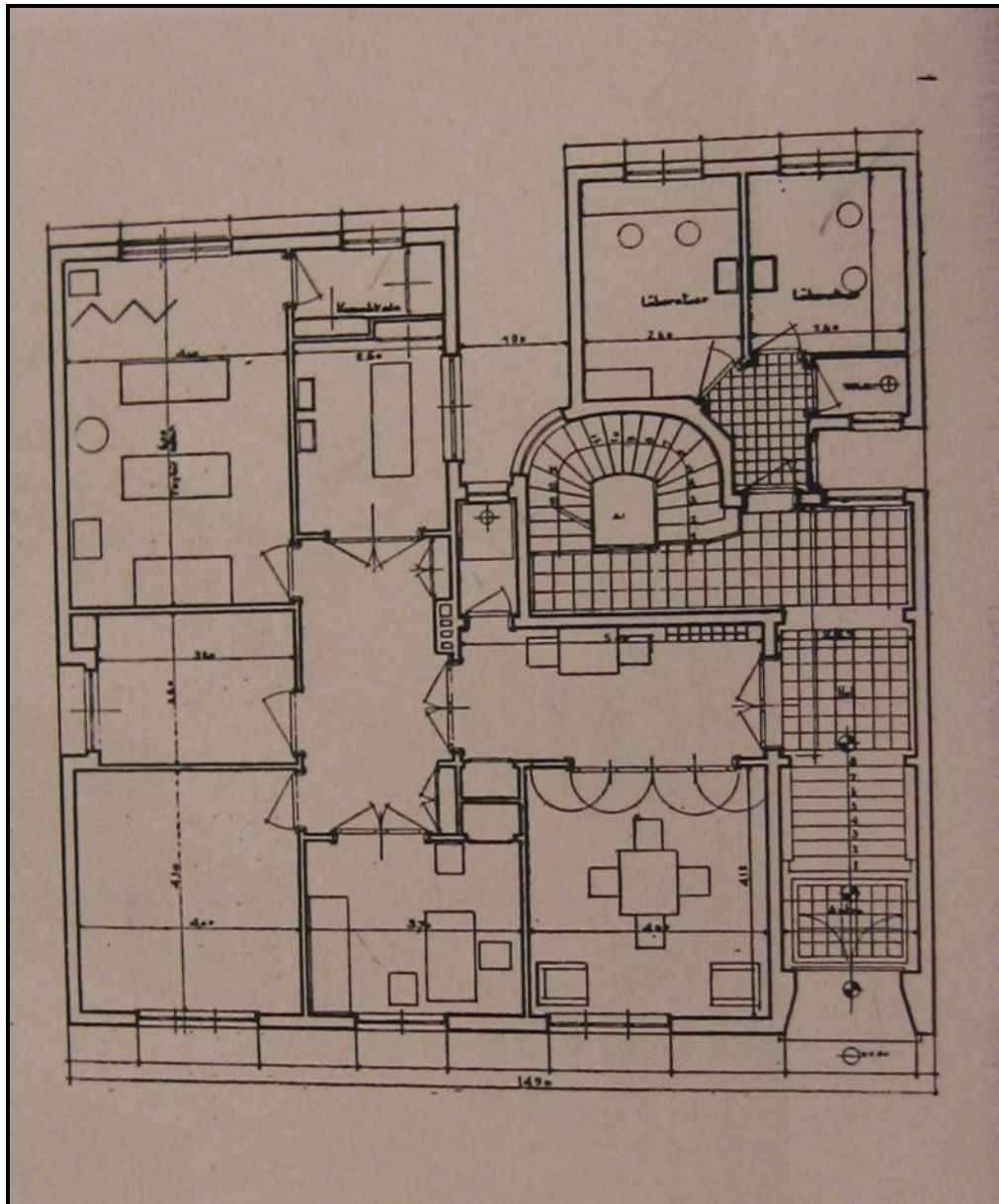
Plan 73 : İhsan Bey Evi, zemin kat planı, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

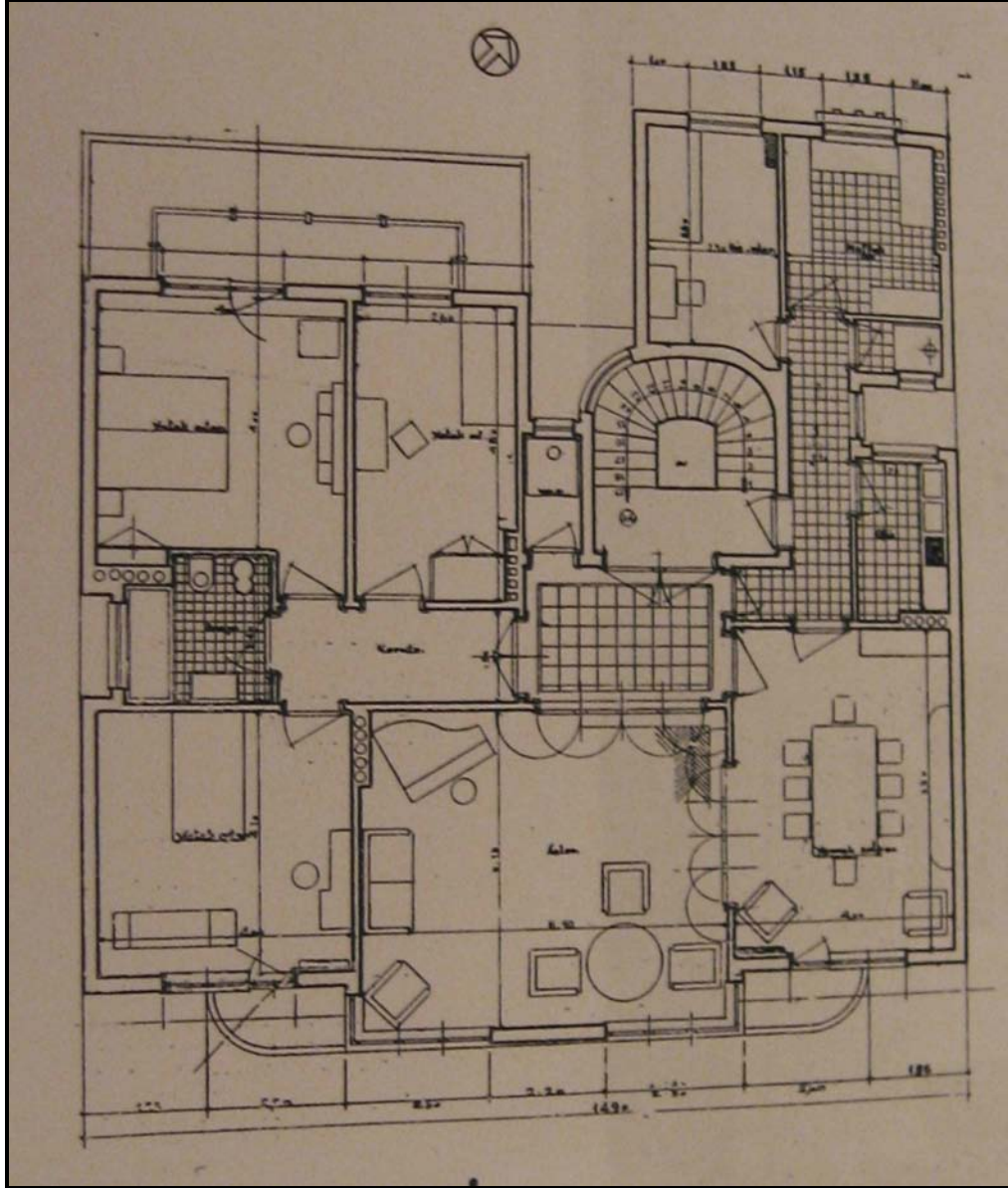
Plan 74 : İhsan Bey Evi, birinci kat planı, Kadıköy.
Faruk GALİP'ten.

Plan 75 : Röntgen Apartman›, bodrum kat plan›, Kadıköy.
Zeki SELAH'tan.

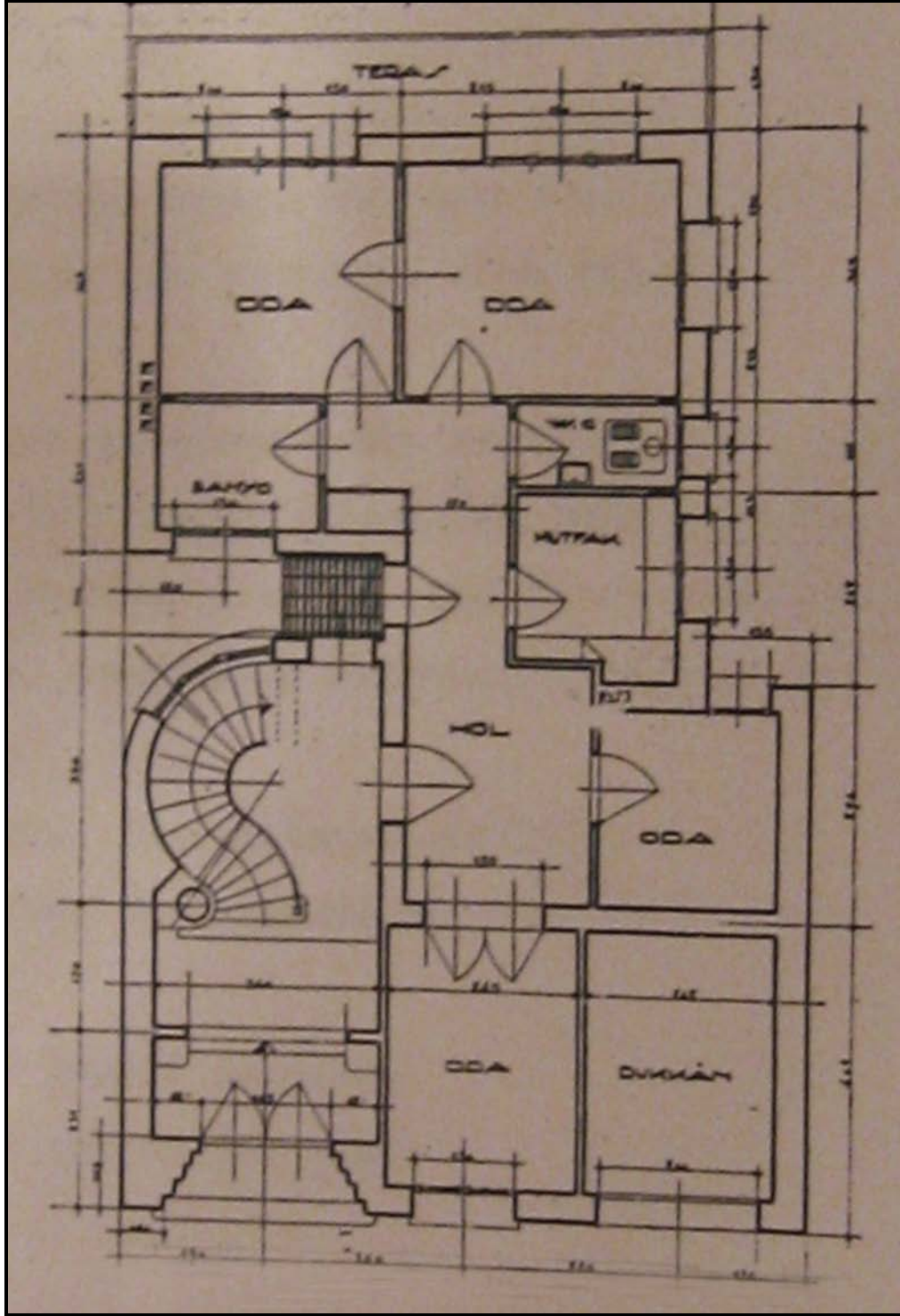

Plan 76 : Röntgen Apartman›, zemin kat plan›, Kad›köy.
Zeki SELAH'tan.

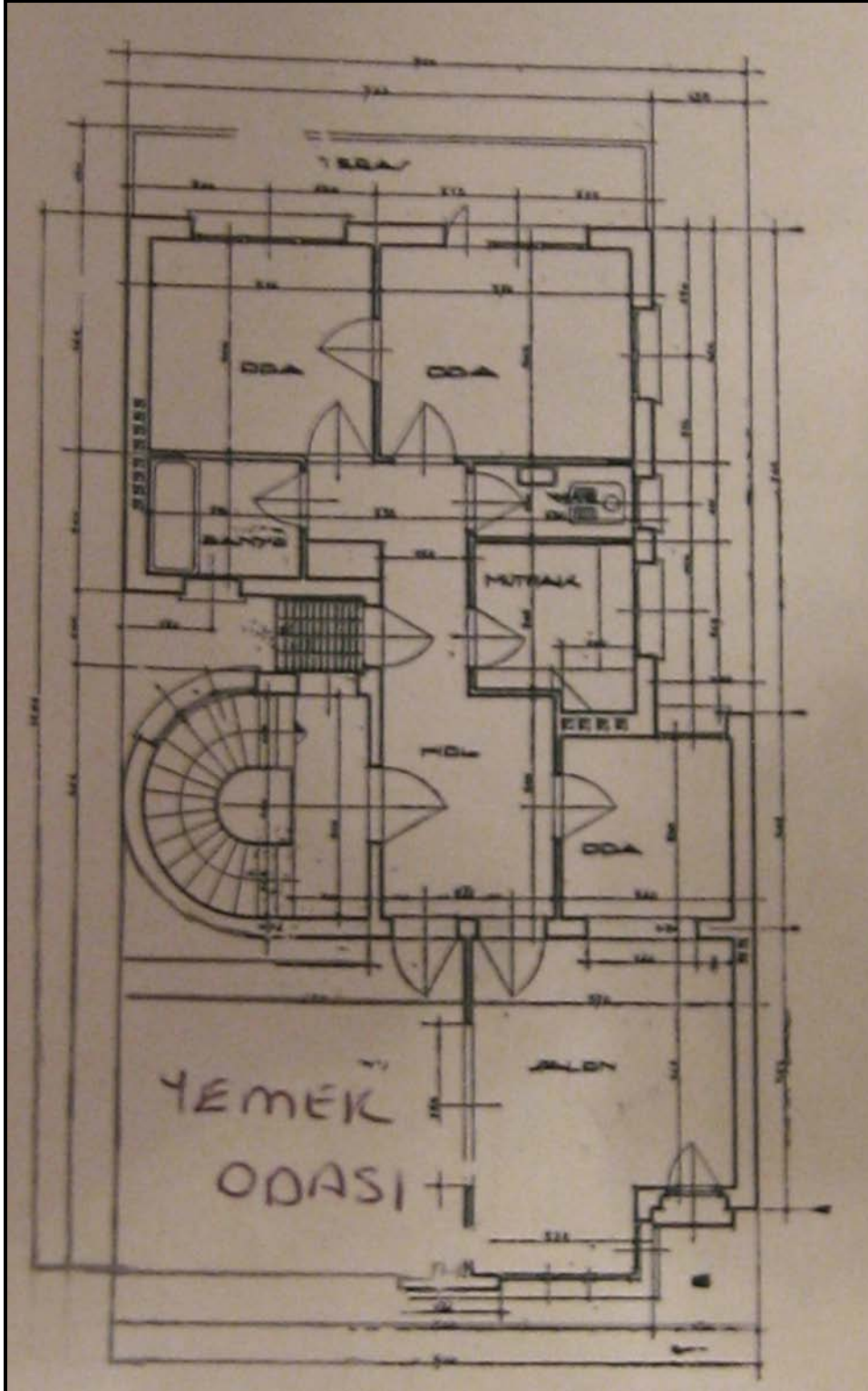
Plan 77 : Röntgen Apartman›, normal kat plan›, Kadıköy.

Zeki SELAH'tan.

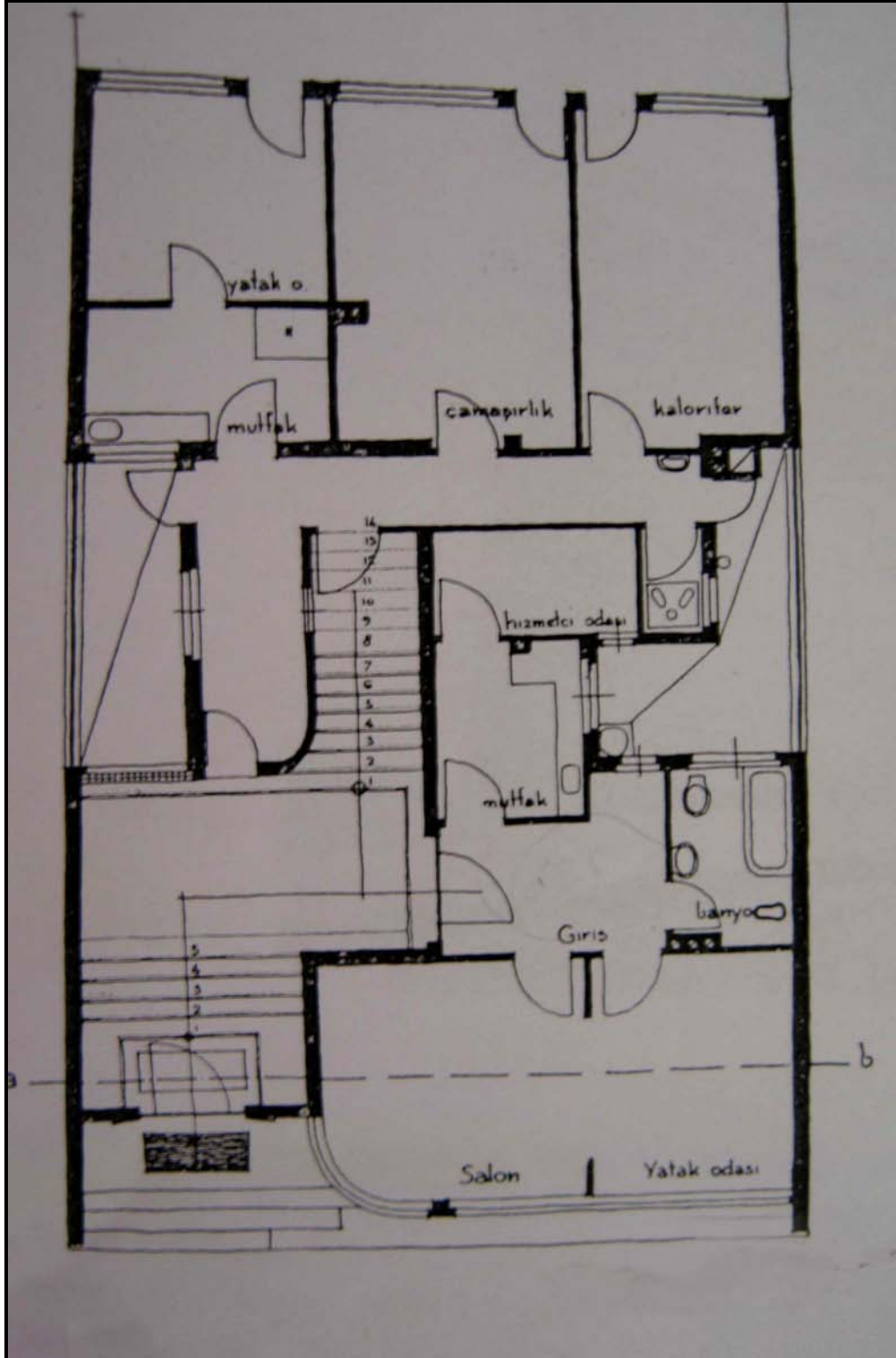

Plan 78 : Şevket Bey Apartmanı, zemin kat planı, Fatih.

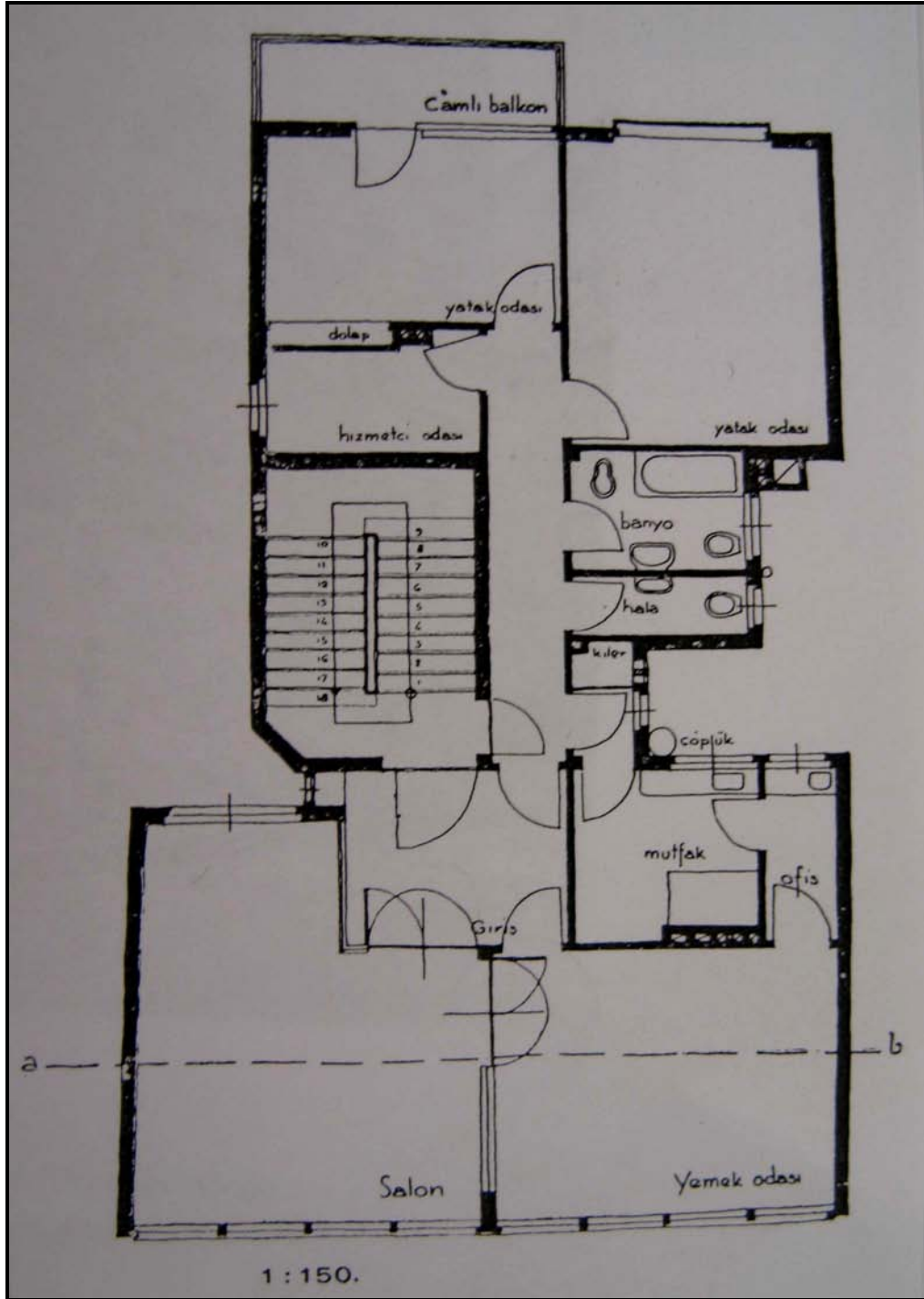
Nazif ASAL'dan.

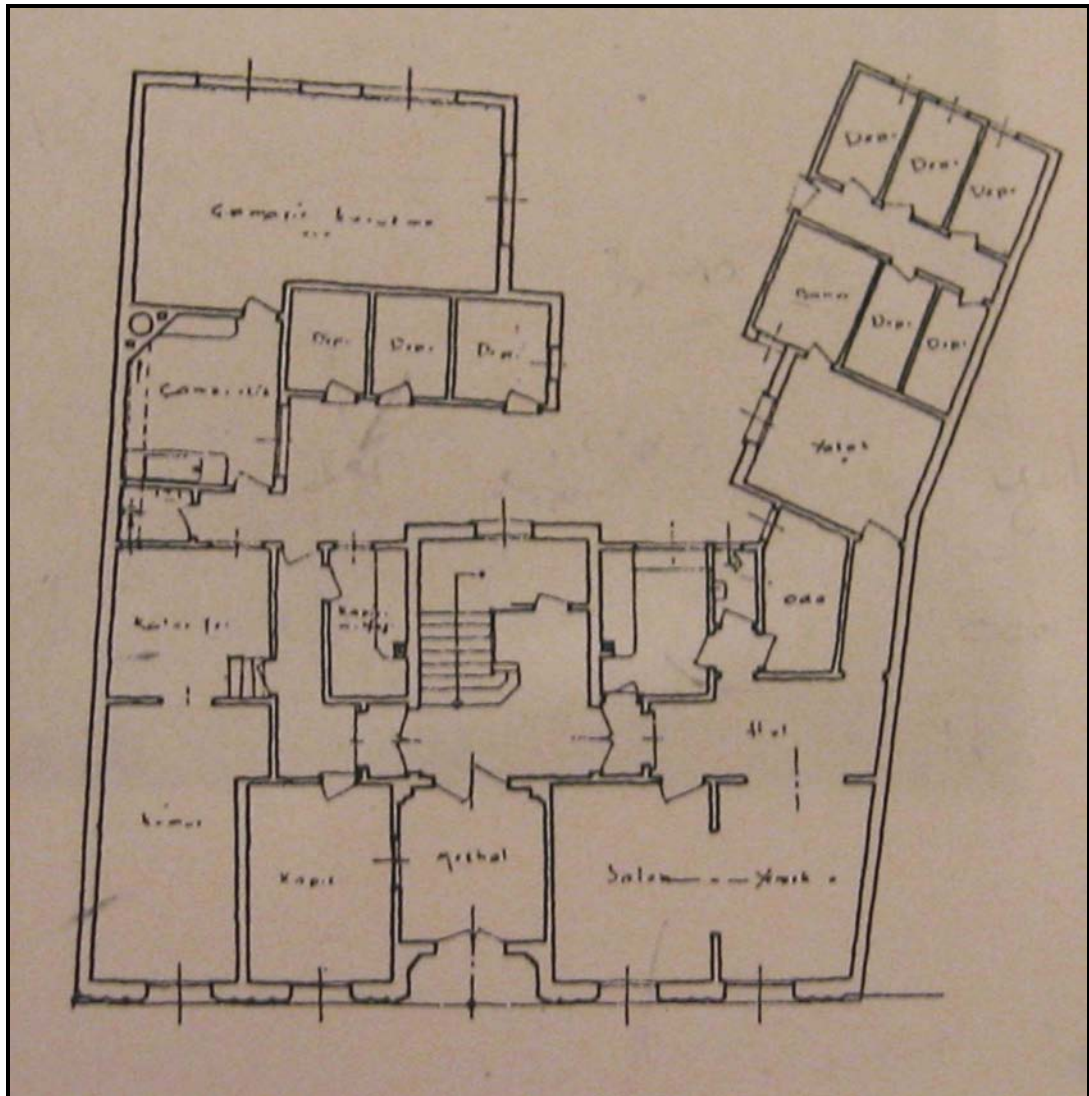
Plan 79 : Şevket Bey Apartmanı, normal kat planı, Fatih.
Nazif ASAL'dan.

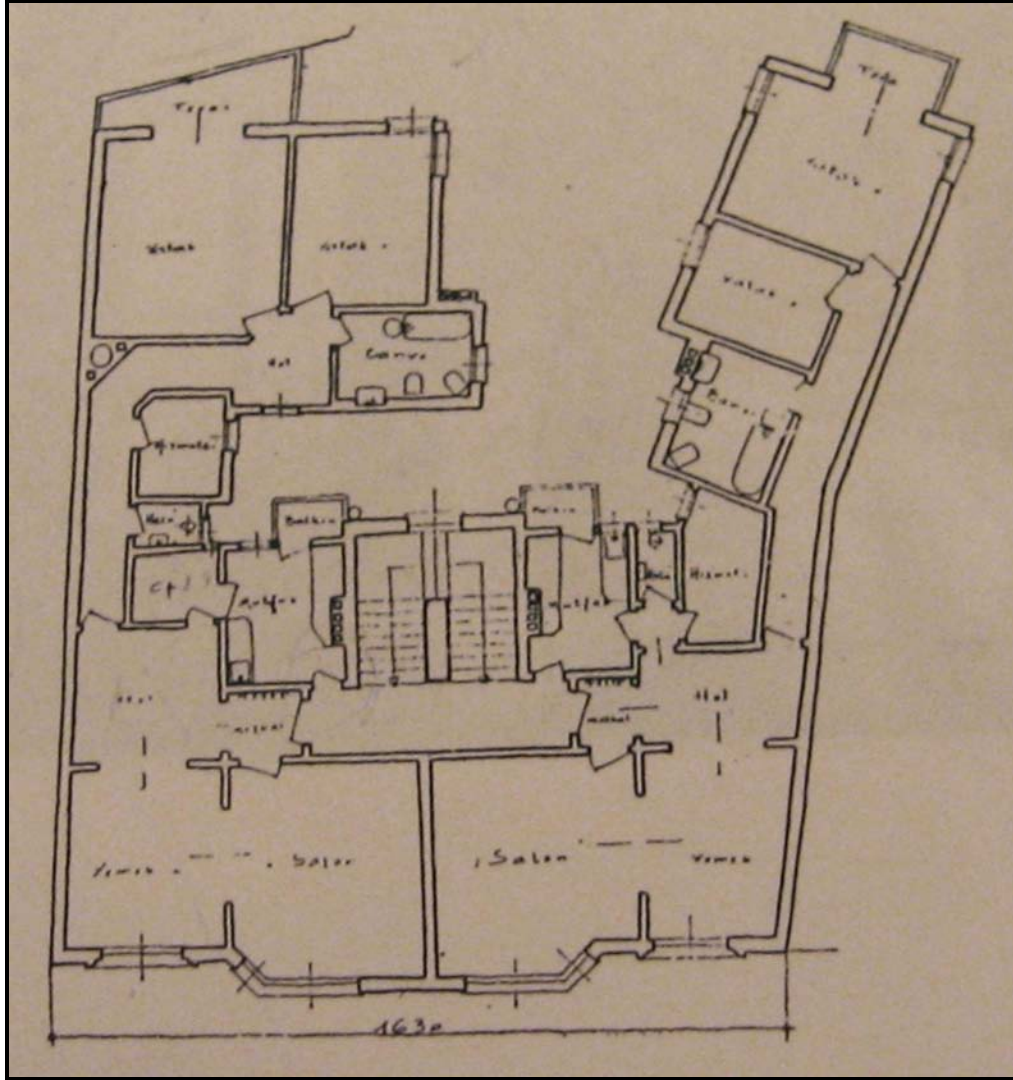
Plan 80 : Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartmanı, zemin kat planı, Maçka.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

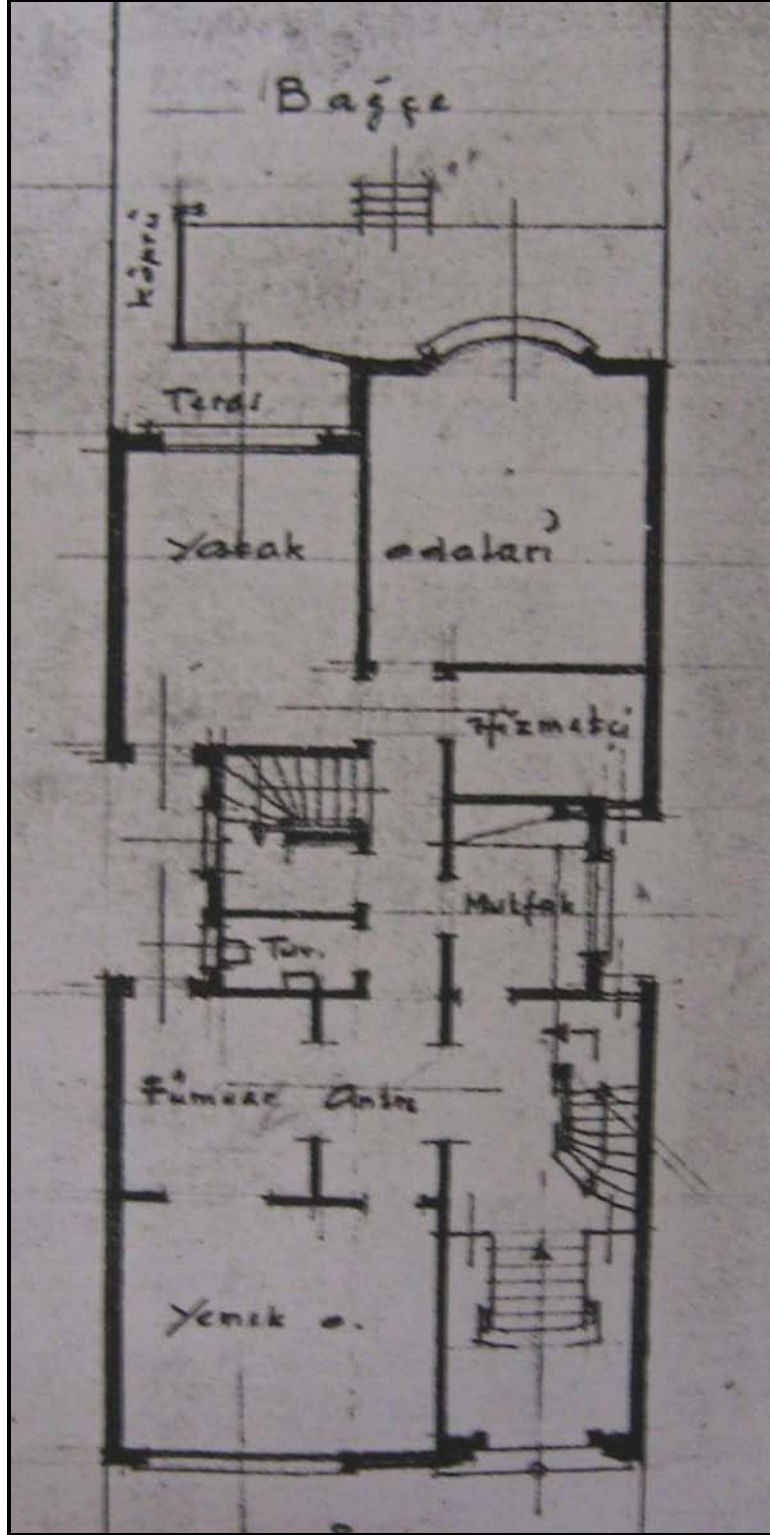
Plan 81 : Bayan Firdevs Evi / Seyhanlı Apartmanı, normal kat planı, Maçka.
Sedad Hakkı ELDEM'den.

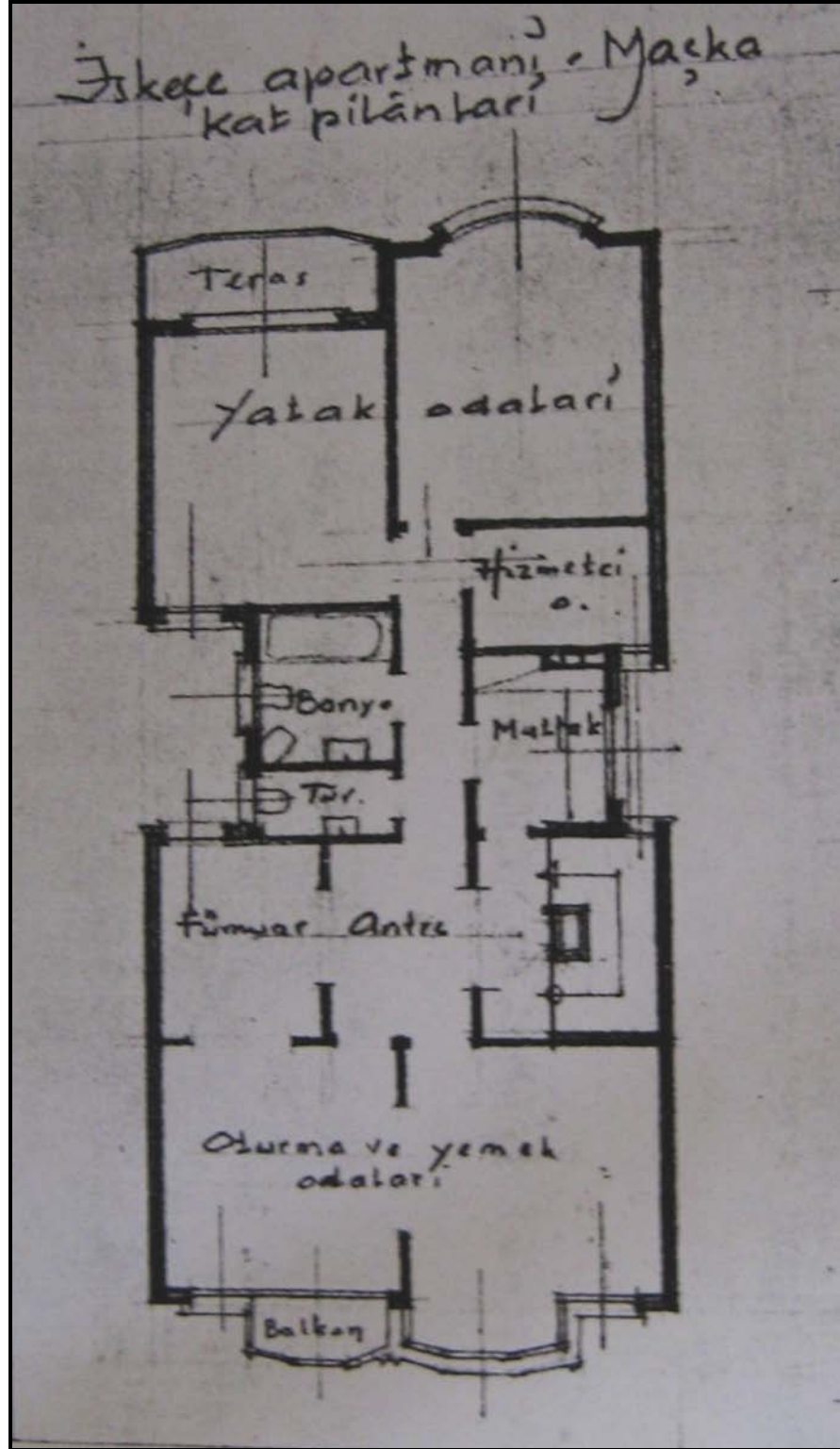
Plan 82 : Halit Ziya Bey Apartmanı, zemin kat planı, Çemberlitaş.
Vedat TEK'ten.

Plan 83 : Halit Ziya Bey Apartmanı, normal kat planı, Çemberlitaş.
Vedat TEK'ten.

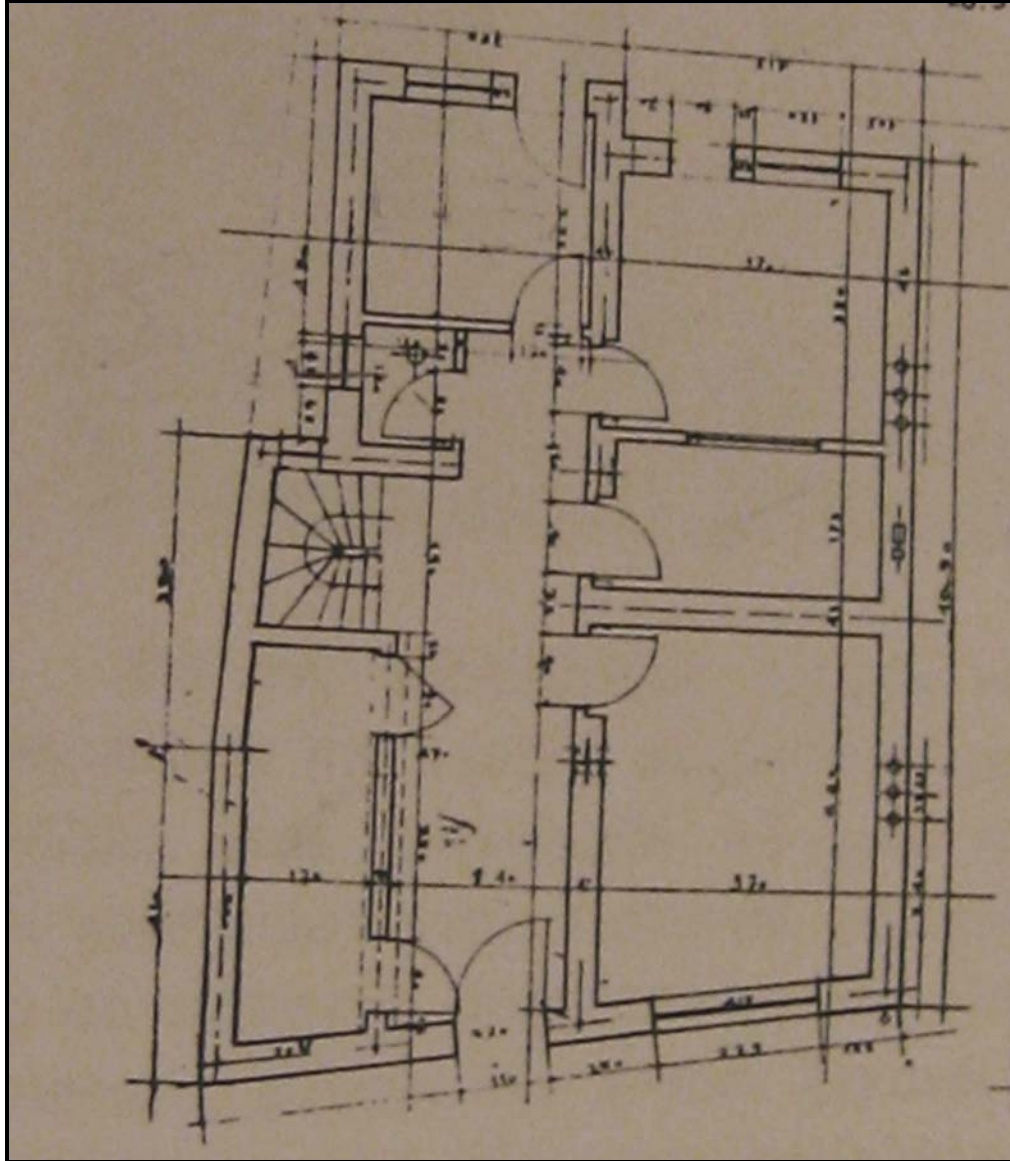

Plan 84 : İskeçe Apartmanı, zemin kat planı, Şişli.
Abidin MORTAŞ'tan.

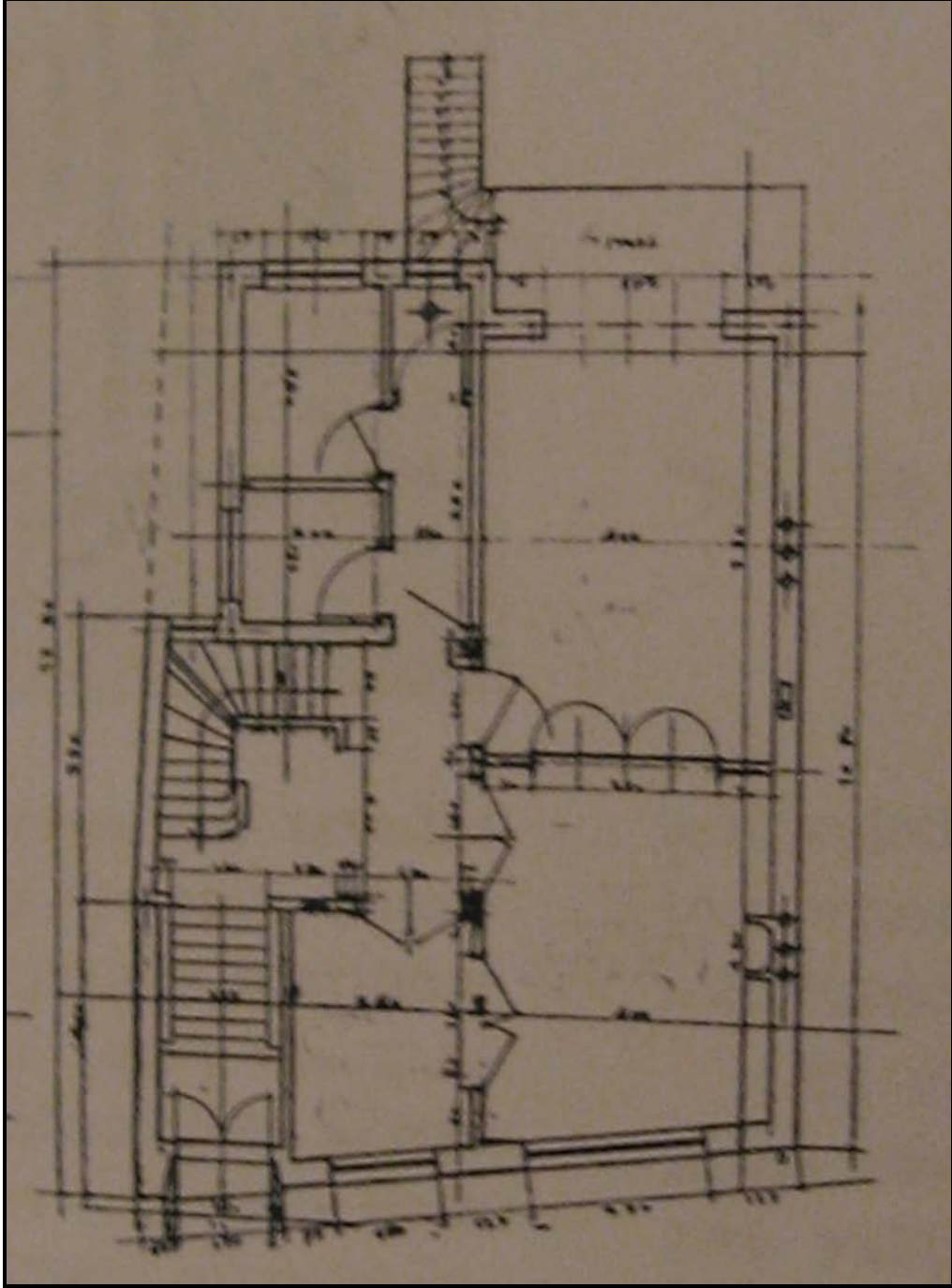

Plan 85 : İskeçe Apartmanı, normal kat planı, Şişli.

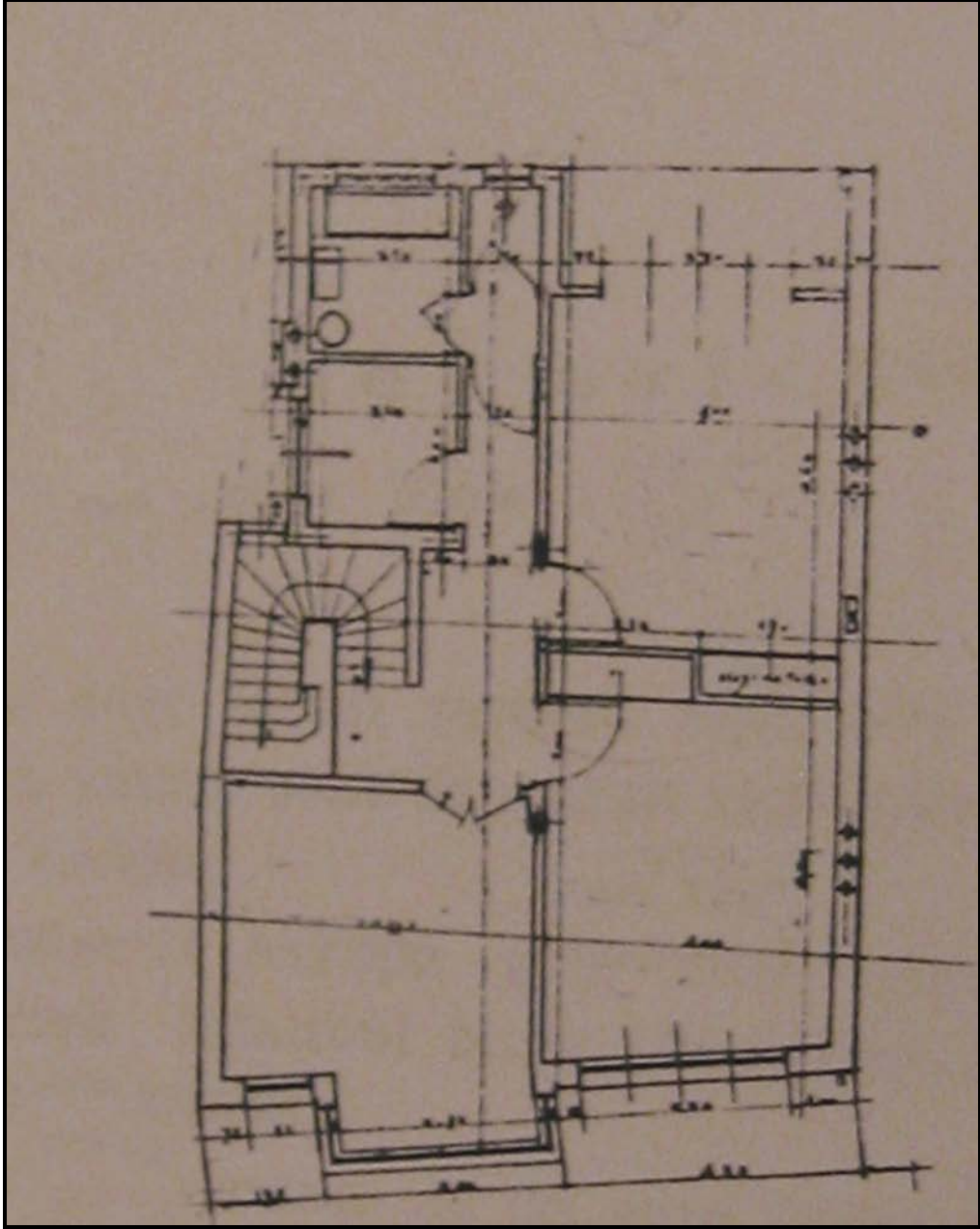
Abidin MORTAŞ'tan.

Plan 86 : Doktor Rıfkı Bey Evi, bodrum kat planı, Kadıköy.
Zeki SELAH'tan.

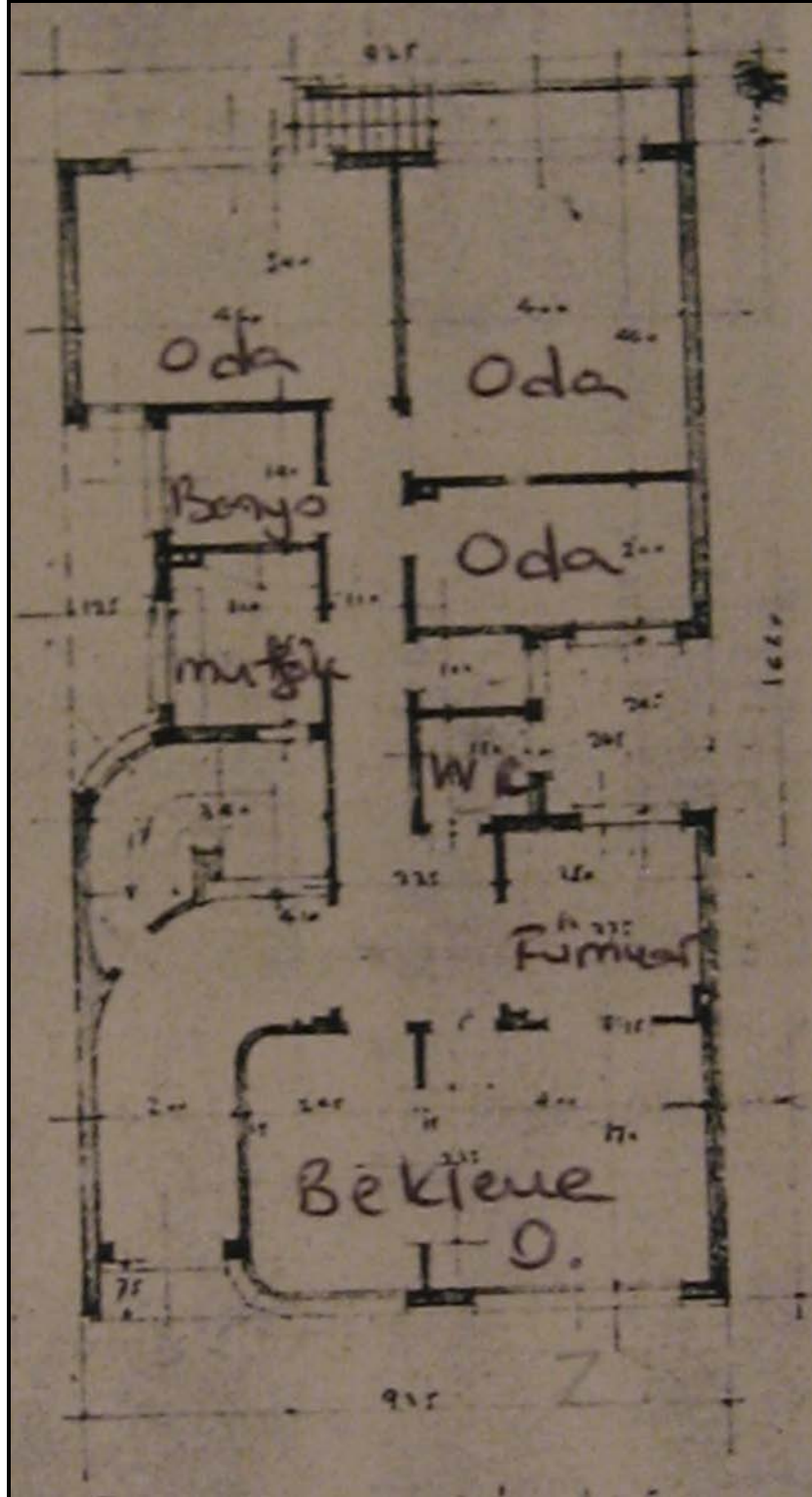

Plan 87 : Doktor Rıfkı Bey Evi, zemin kat planı, Kadıköy.
Zeki SELAH'tan.

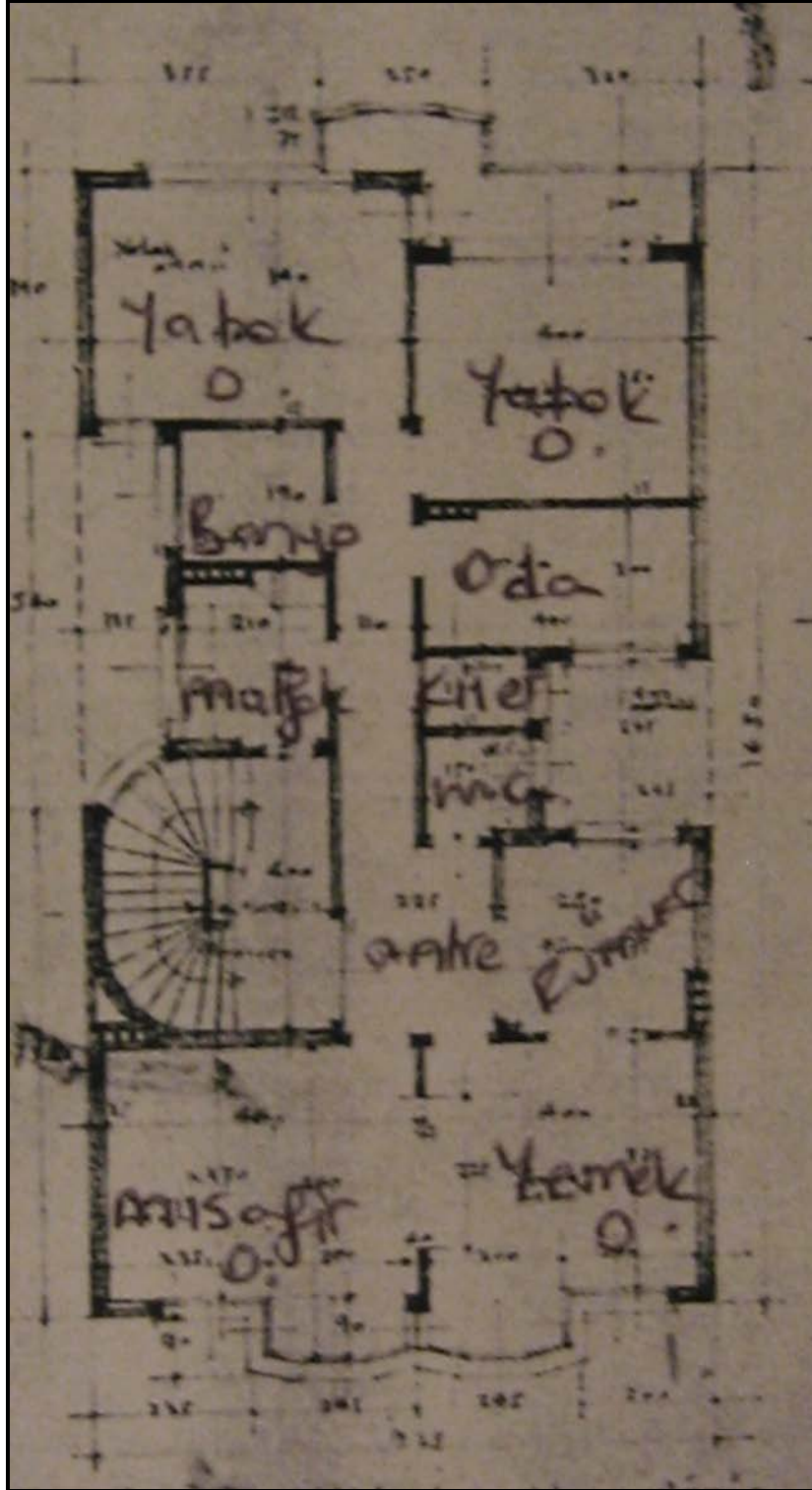

Plan 88 : Doktor Rıfkı Bey Evi, normal kat planı, Kadıköy.

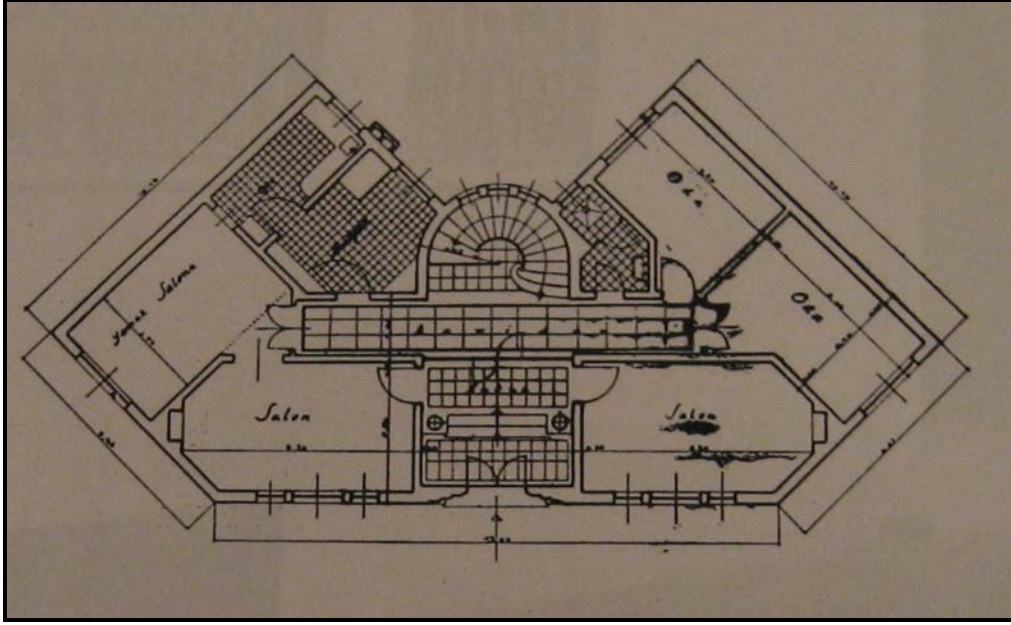
Zeki SELAH'tan.

Plan 89 : Doktor Zeki Zeren Kira Evi, zemin kat plan›, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

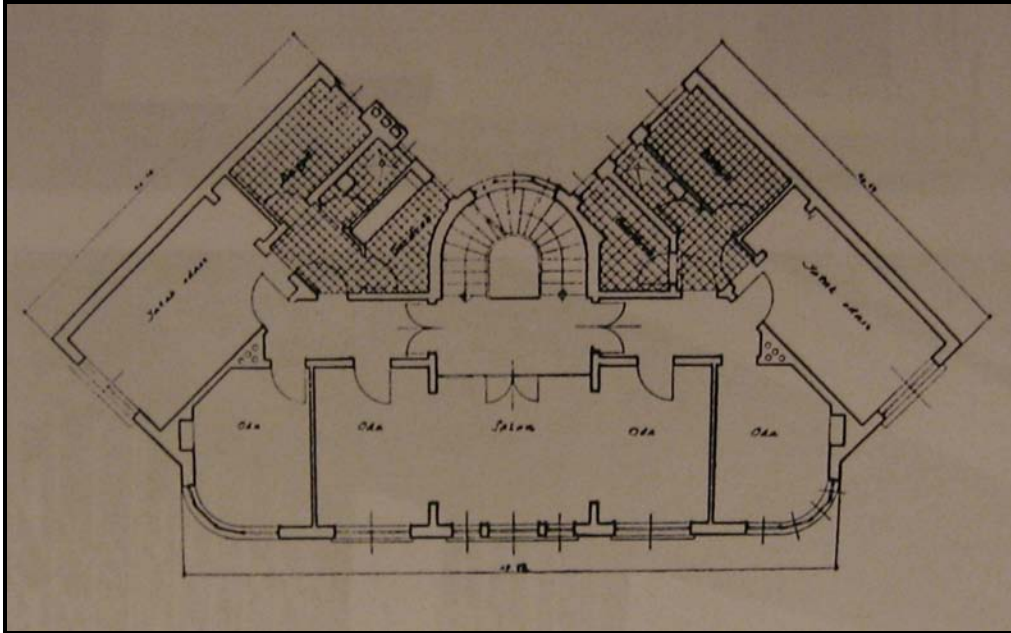

Plan 90 : Doktor Zeki Zeren Kira Evi, normal kat planı, Kadıköy.
Abidin MORTAŞ'tan.

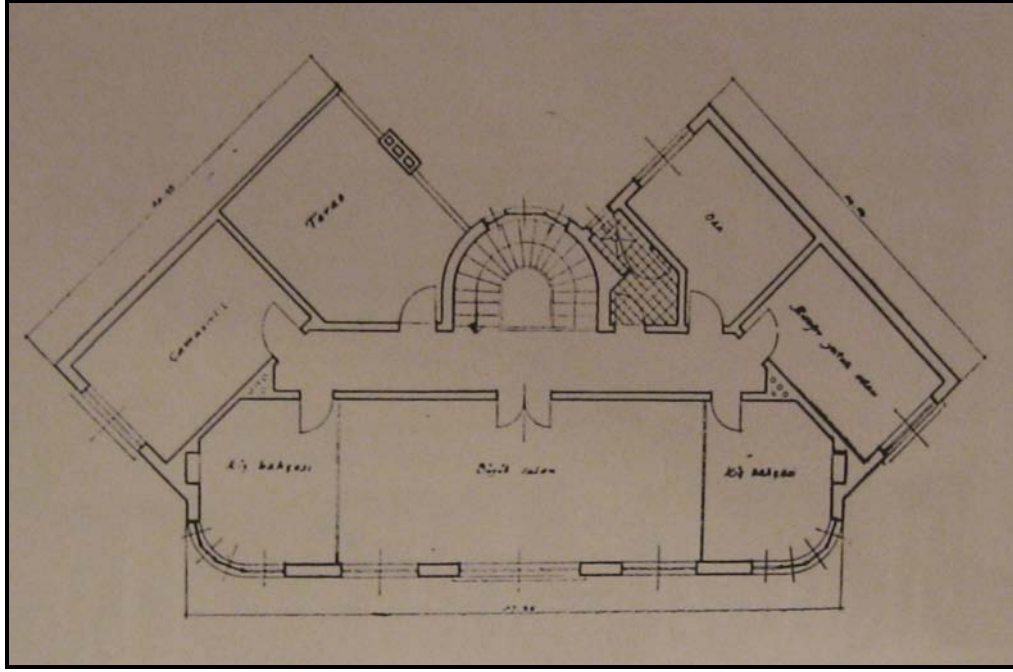
Plan 91 : Taşçı Salih Evi, zemin kat planı, Fatih.

Sırrı BİLEN'den.

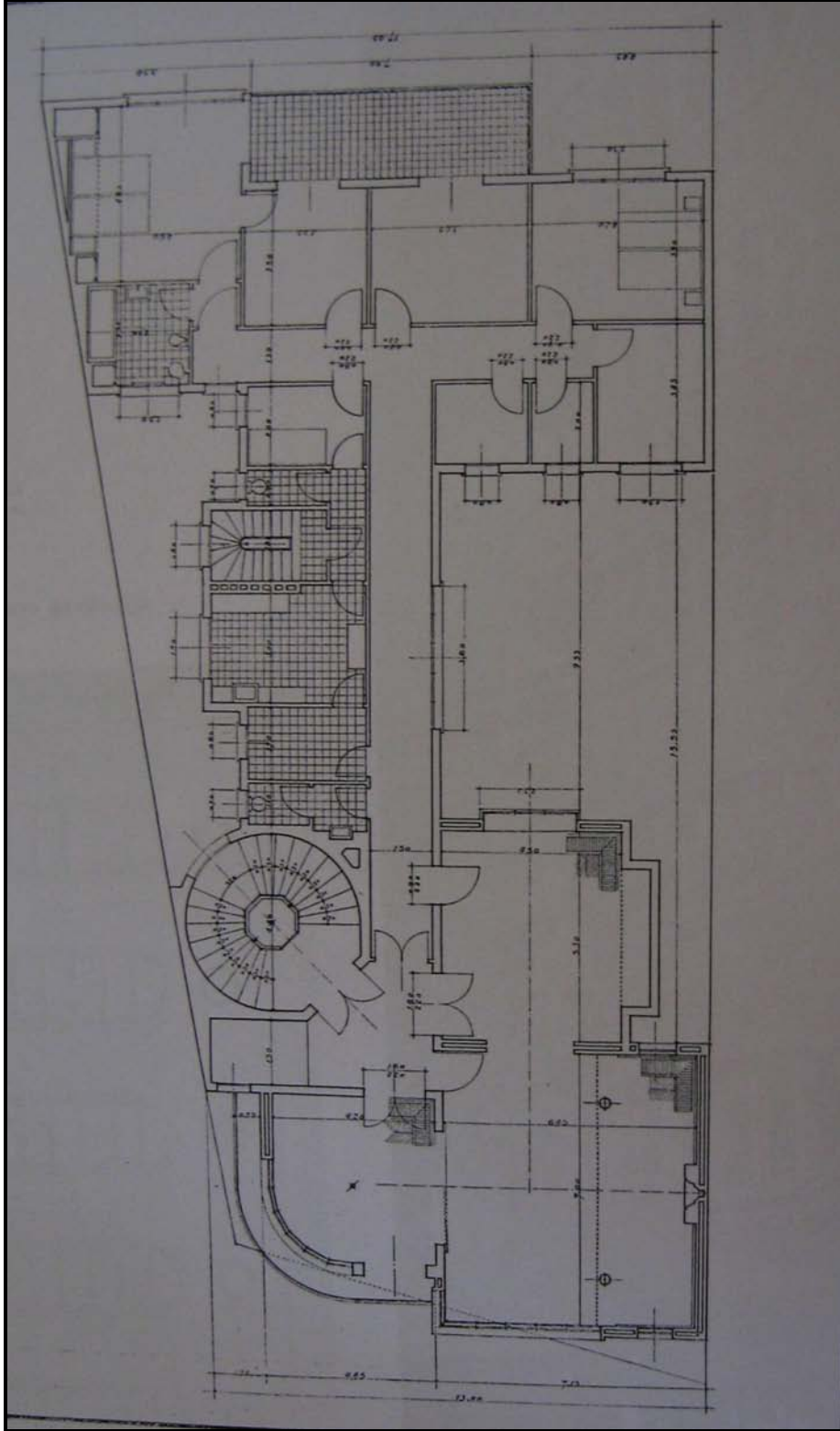

Plan 92 : Taşçı Salih Evi, birinci kat planı, Fatih.

Sırrı BİLEN'den.

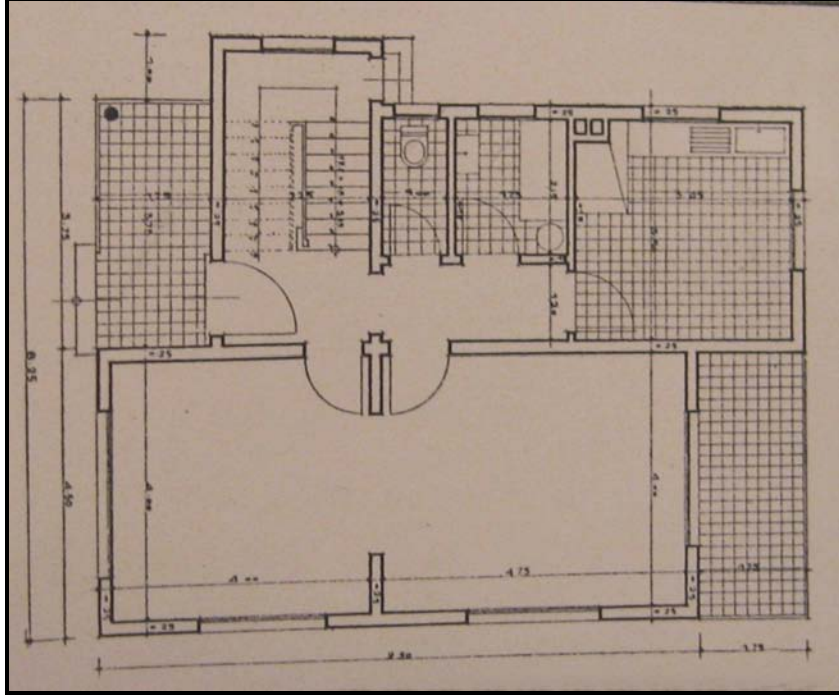

Plan 93 : Taşçı Salih Evi, ikinci kat planı, Fatih.
Sırrı BİLEN'den.

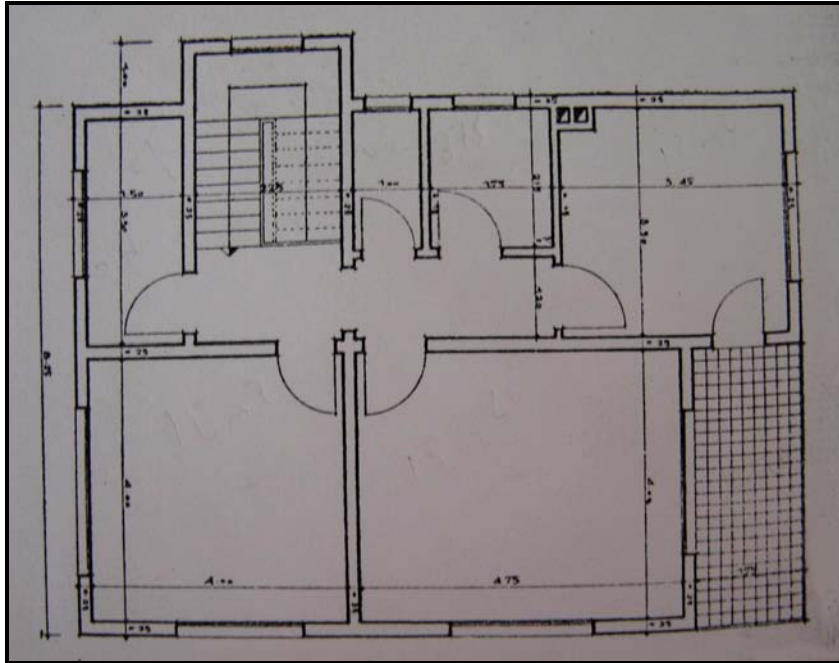
Plan 94 : Tüten Apartmanı, normal kat planı, Ayaspaşa.

Adil DENKTAŞ'tan.

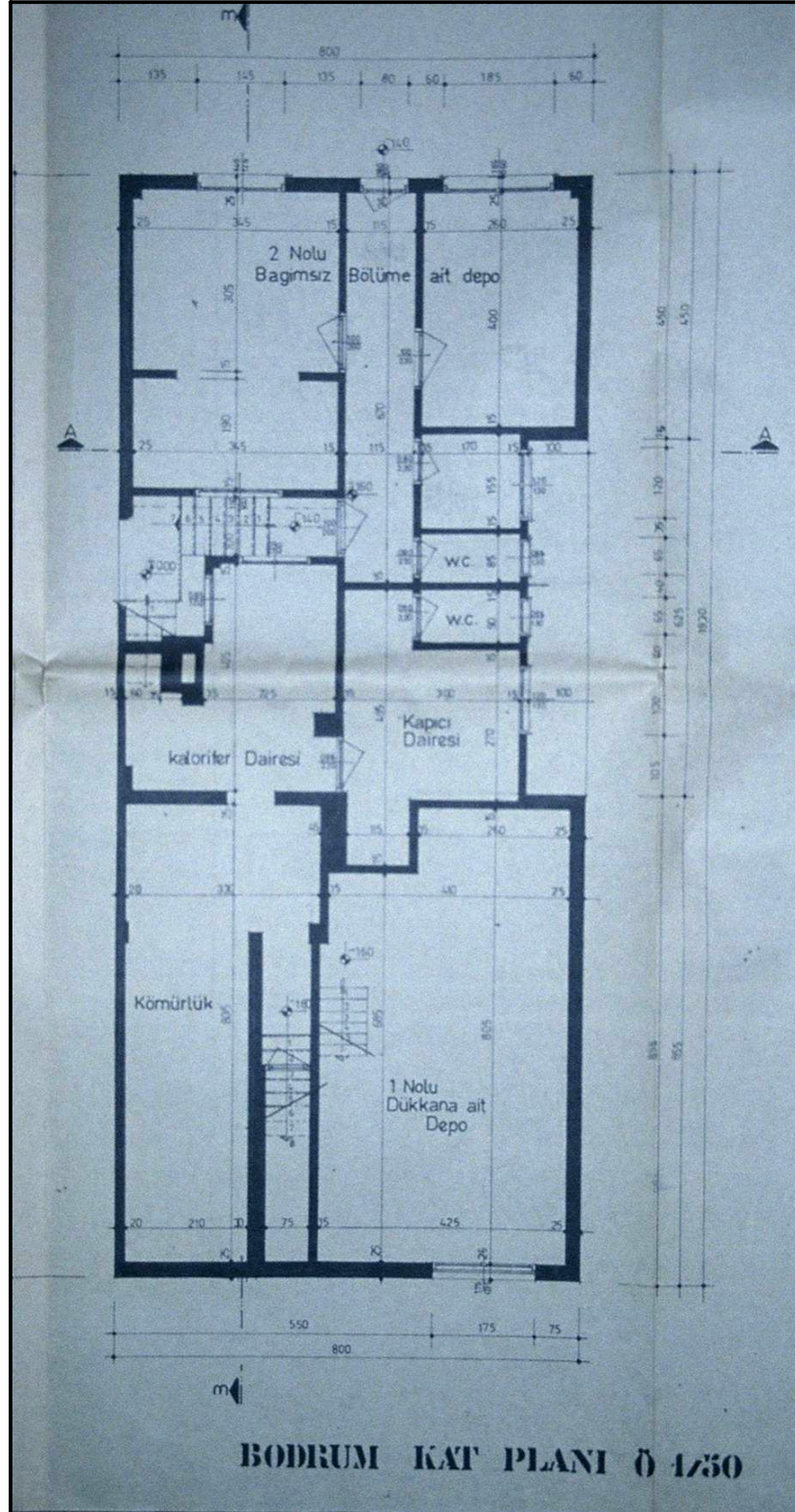
Plan 95 : Feneryolu'nda Kira Evi, zemin kat planı.

Adil DENKTAŞ'tan.

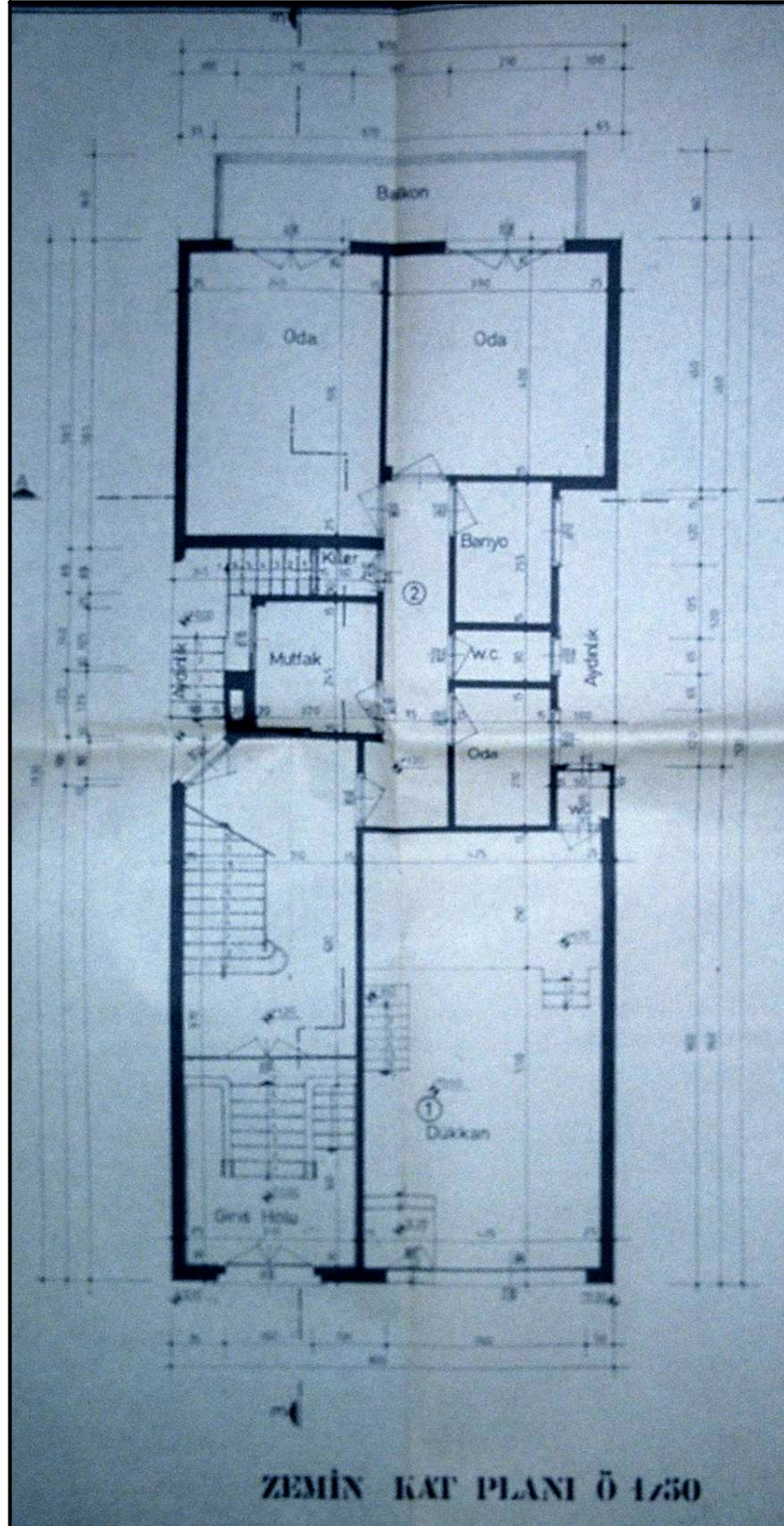

Plan 96 : Feneryolu'nda Kira Evi, birinci kat planı.

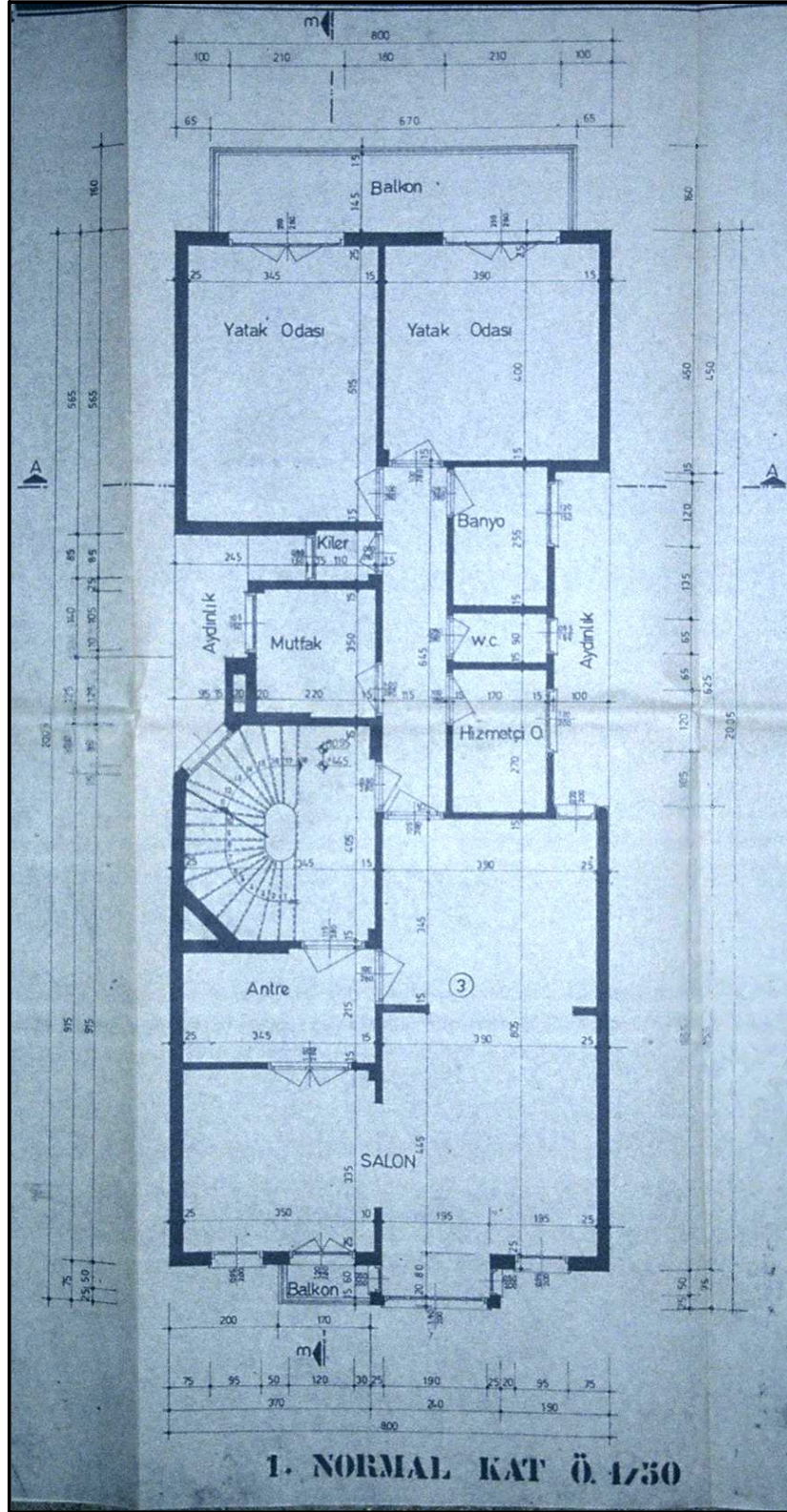
Adil DENKTAŞ'tan.

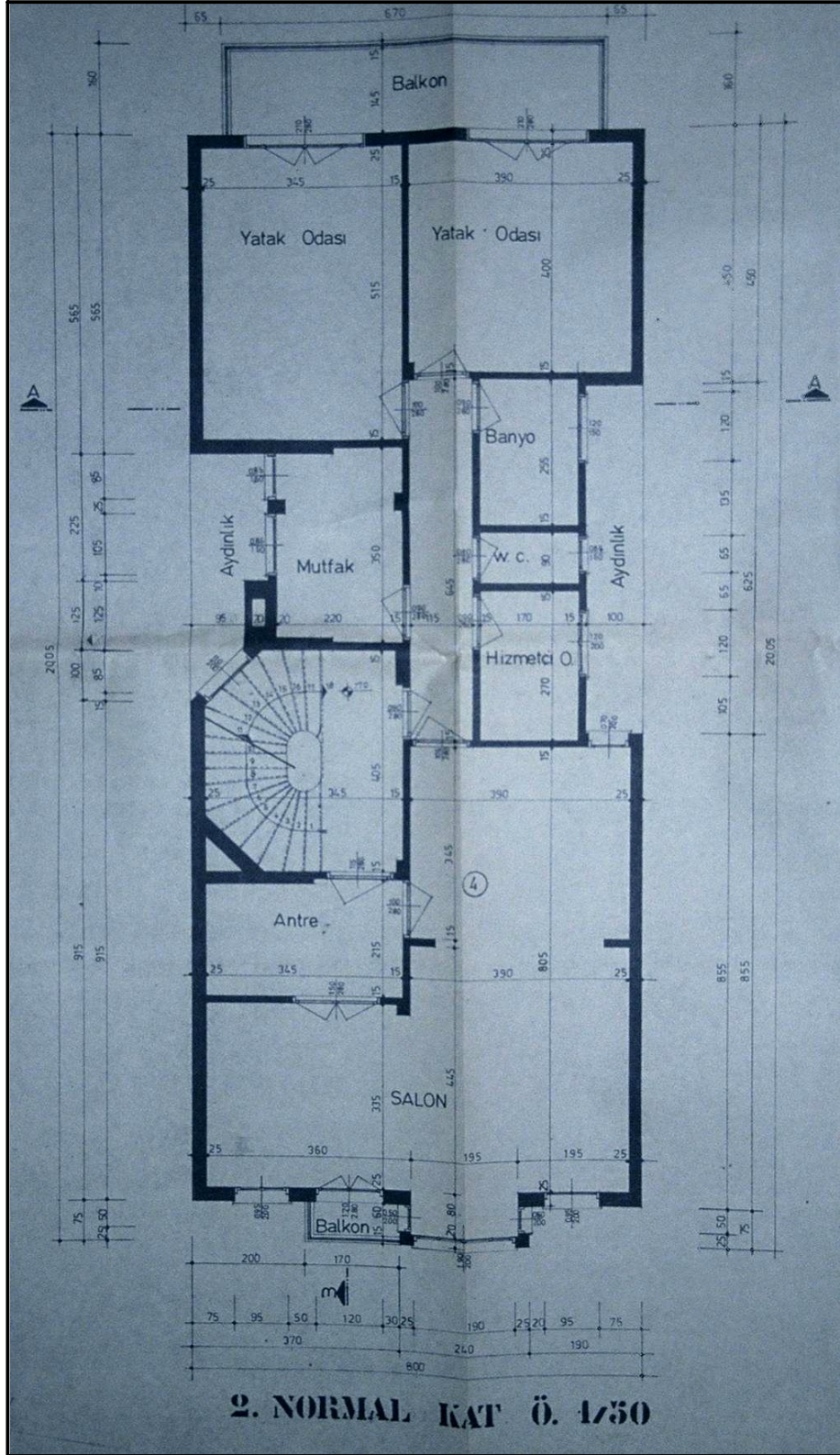
Plan 97 : Gevrek Apartman›, bodrum kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

Plan 98 : Gevrek Apartman›, zemin kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

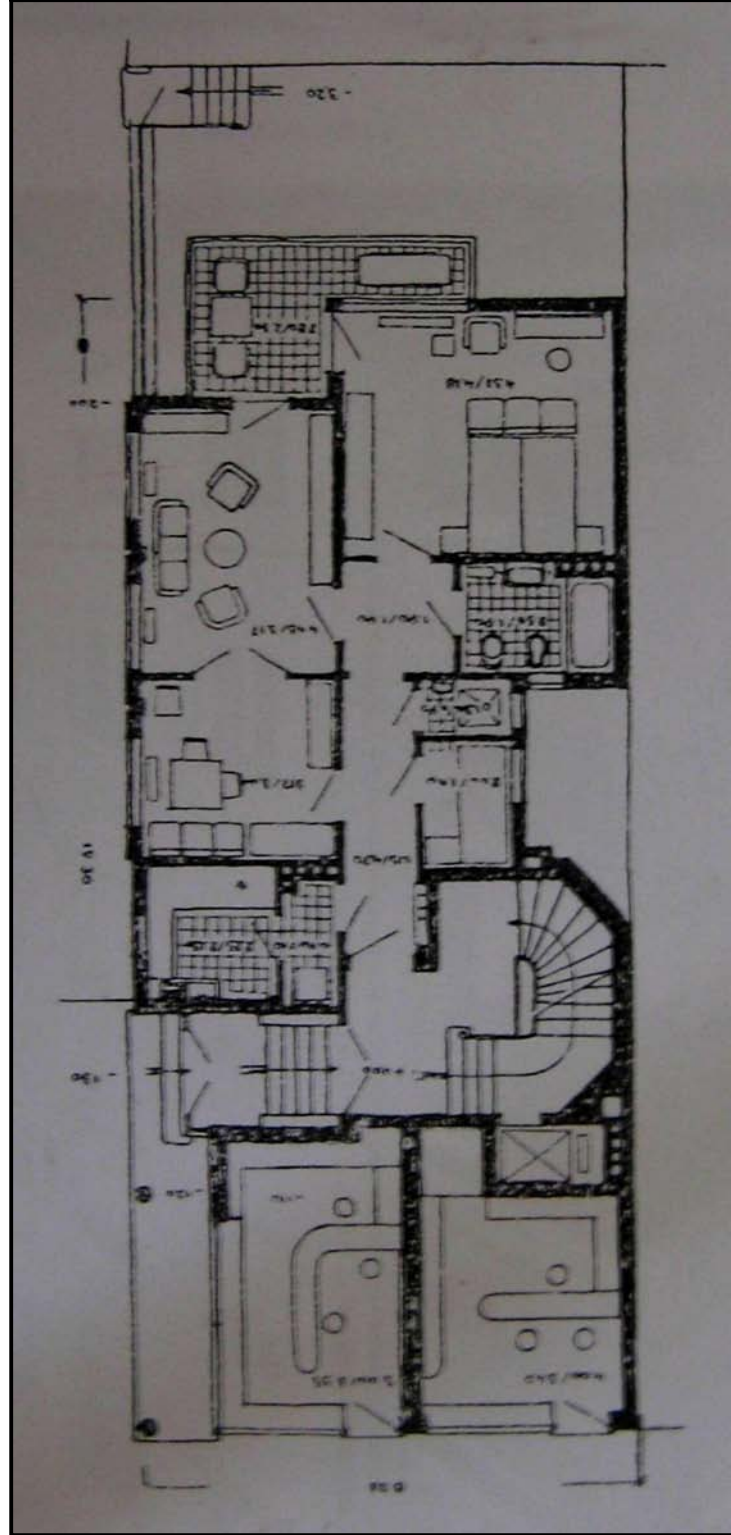

Plan 99 : Gevrek Apartman›, birinci kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

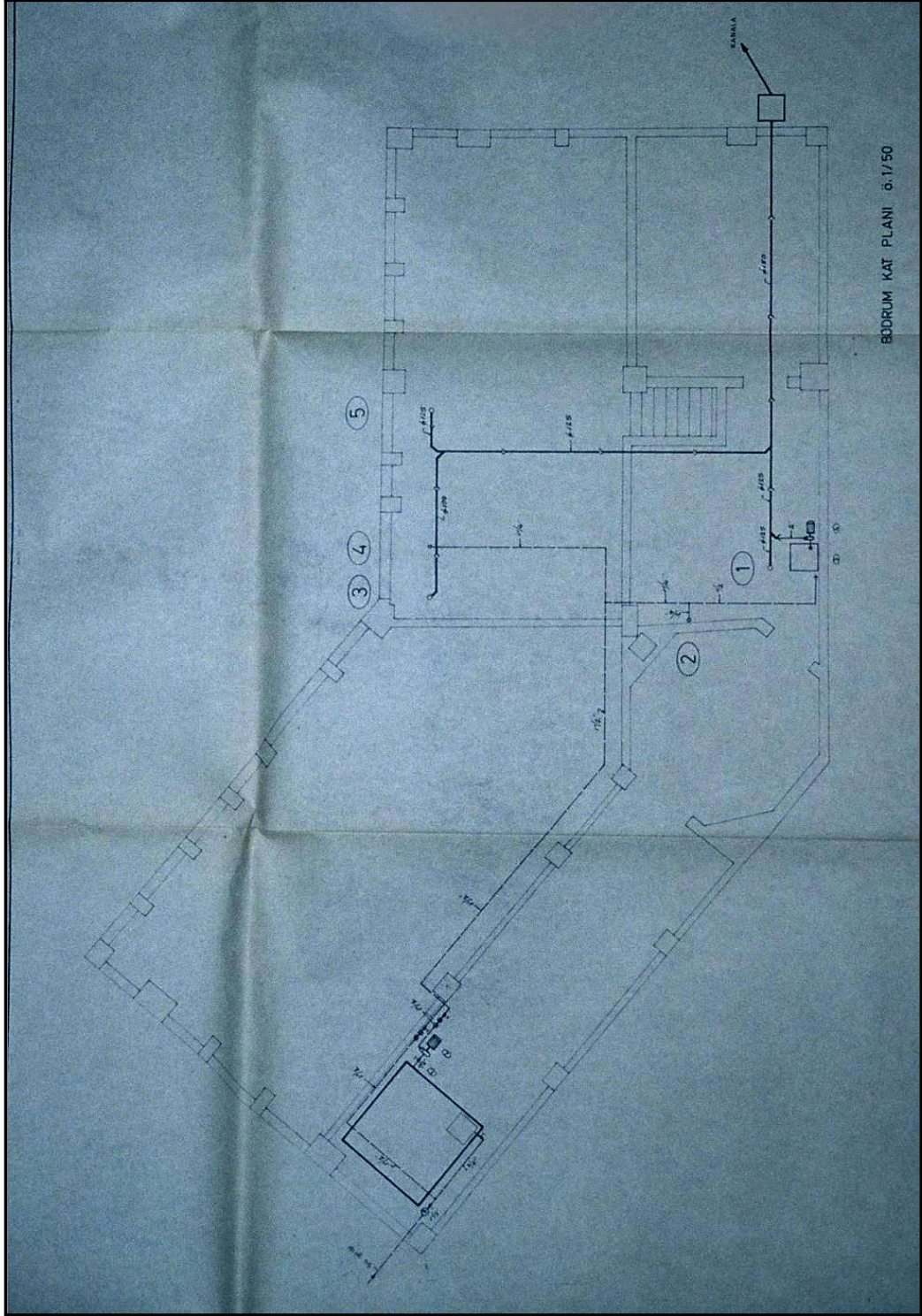

Plan 100 : Gevrek Apartman›, ikinci kat plan›, Talimhane.

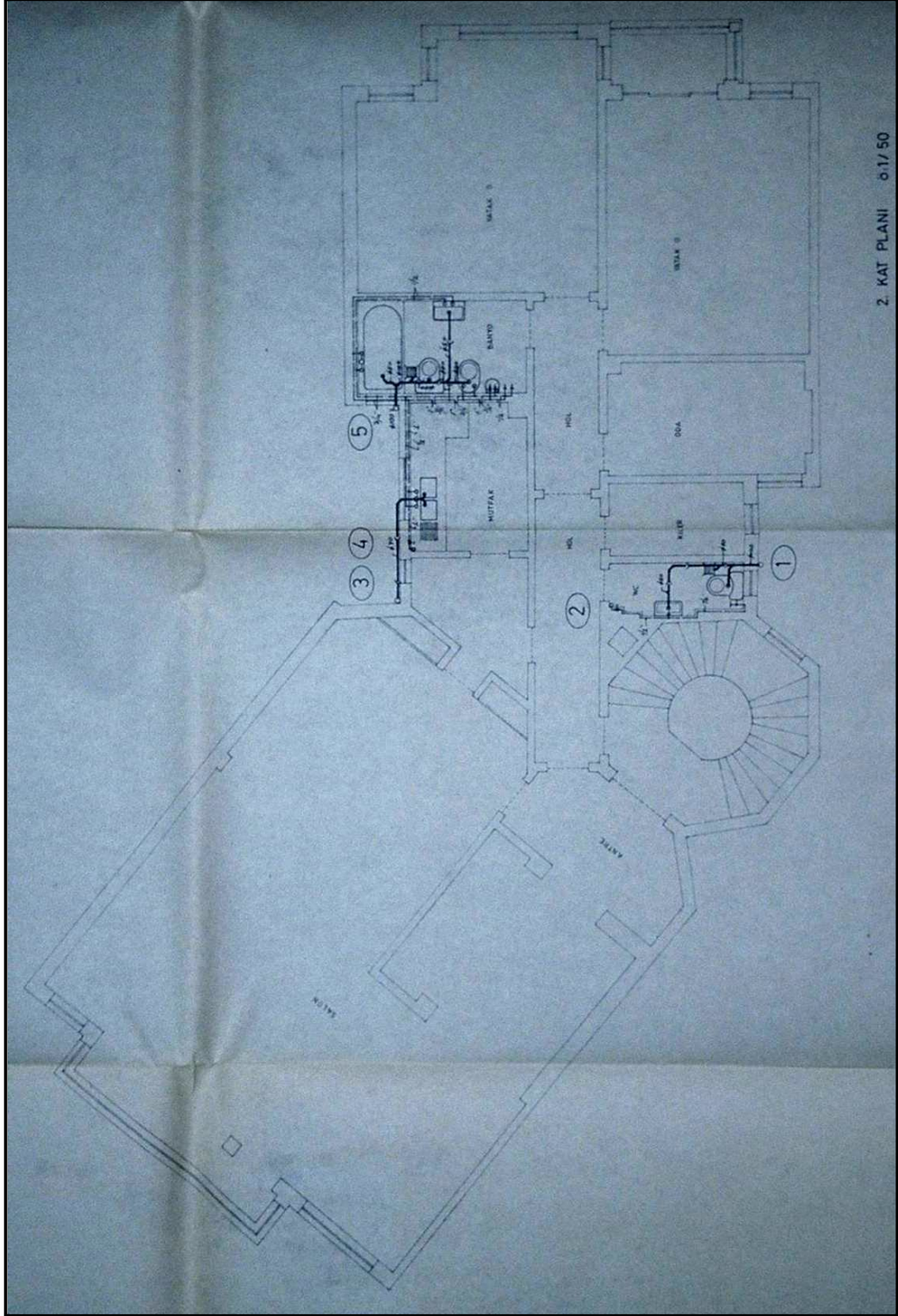
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

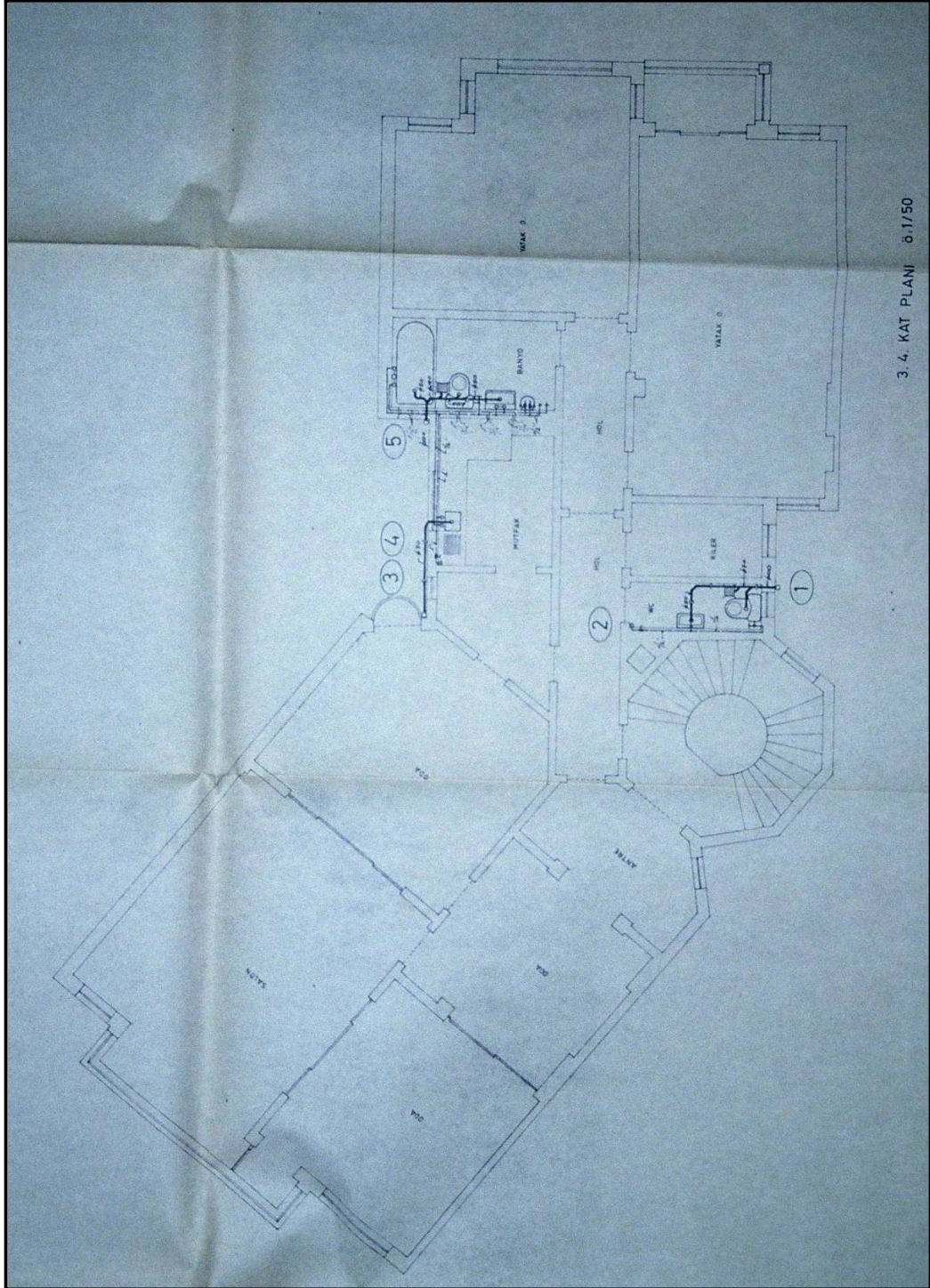
Plan 101 : Göksun Kira Evi, zemin kat planı, Şişli.
Asım MUTLU'dan.

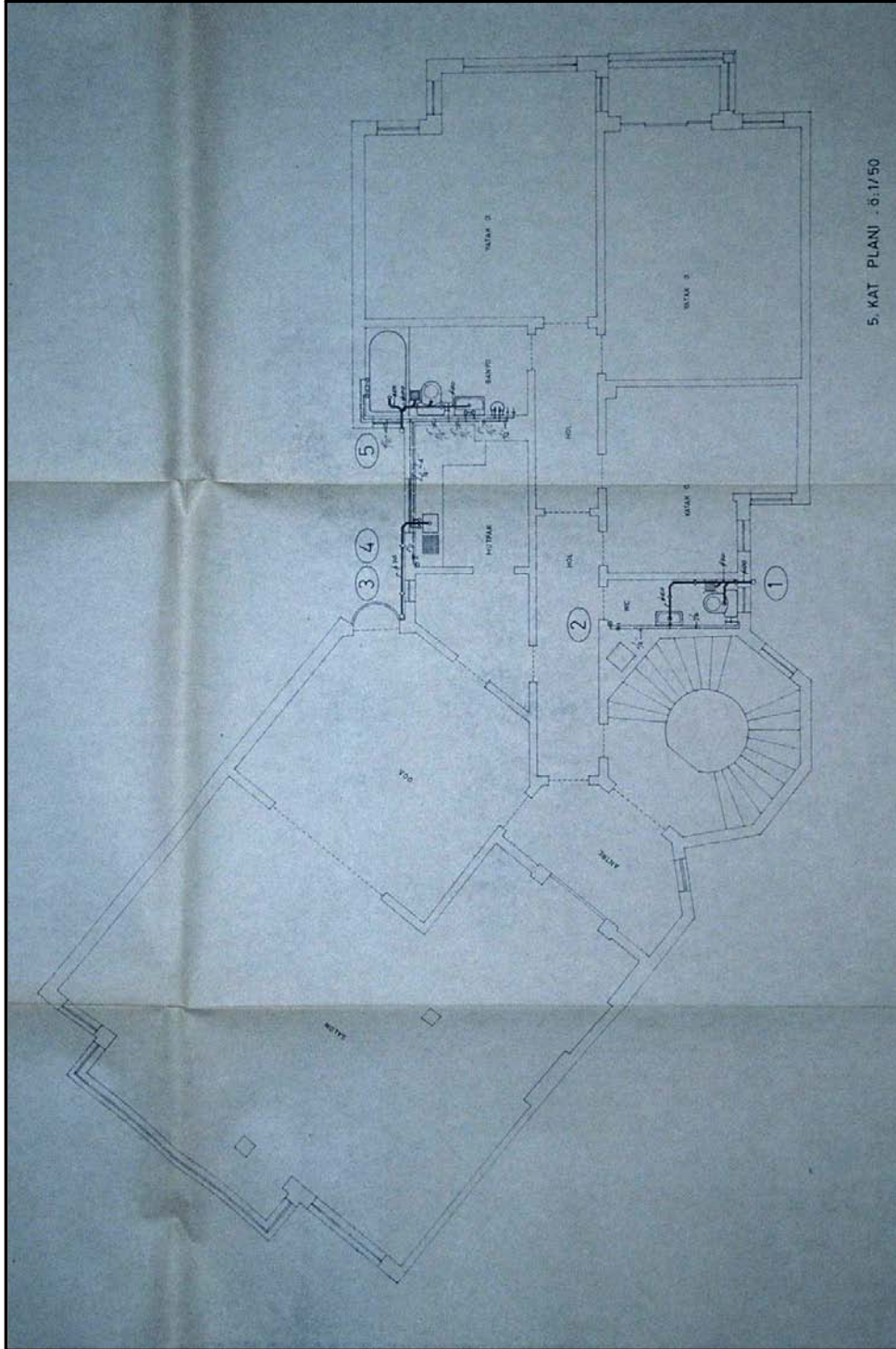
Plan 103 : İnkılap Apartmanı, bodrum kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

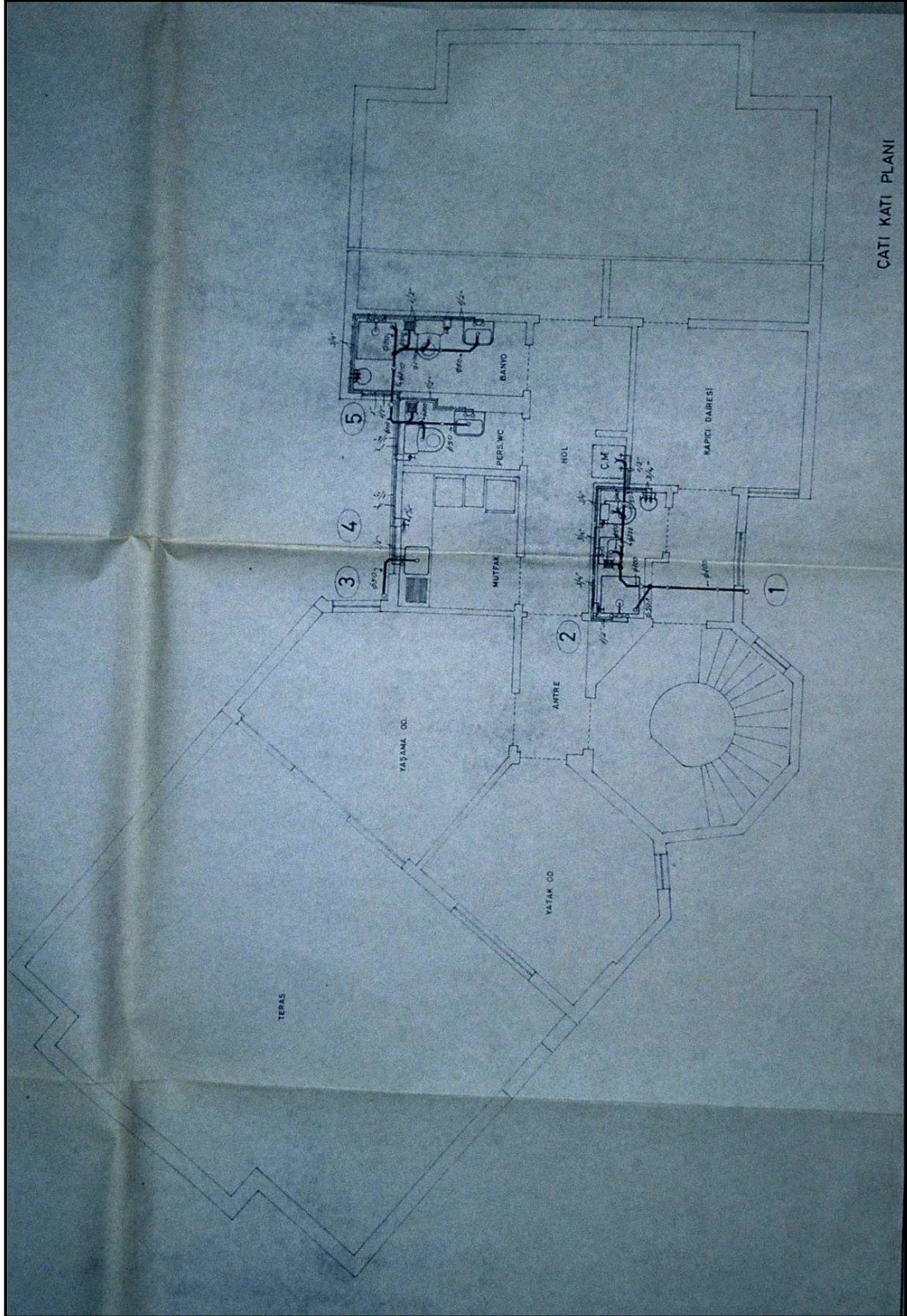
Plan 104 : İnkılap Apartmanı, ikinci kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

Plan 105 : İnkılap Apartmanı, üçüncü ve dördüncü kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

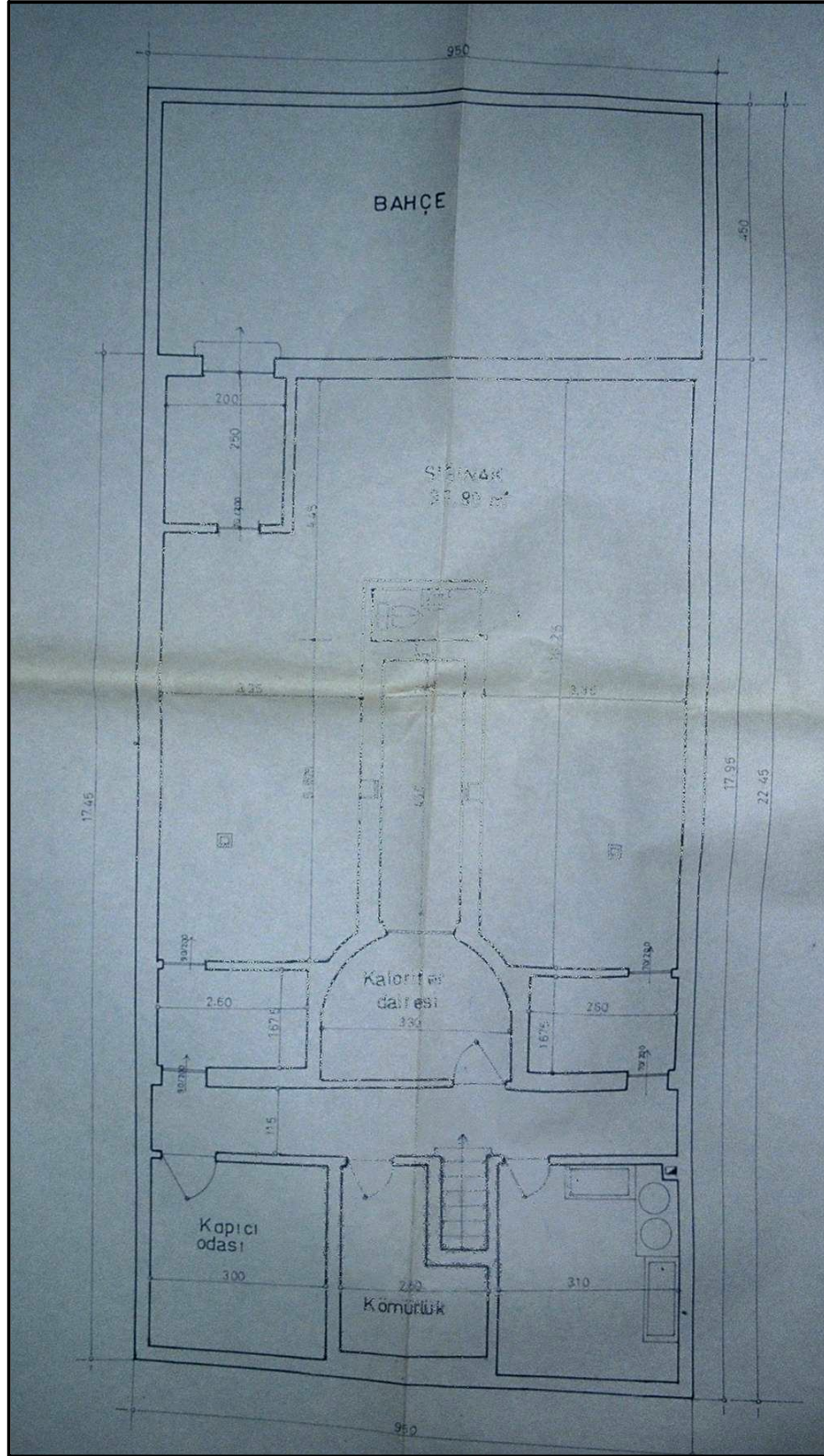

Plan 106 : İnkılap Apartmanı, beşinci kat planı, Gümüşsuyu.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

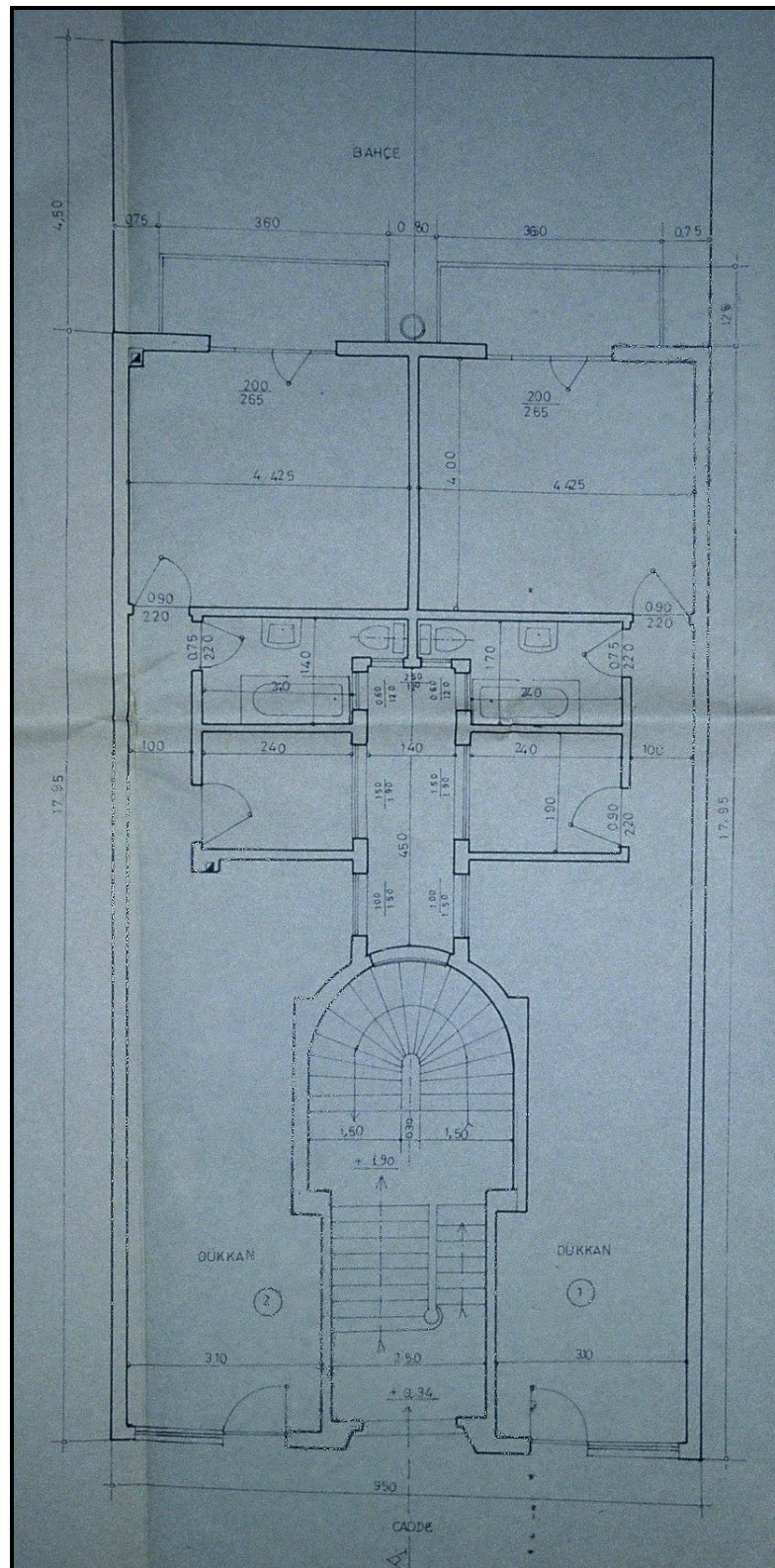

Plan 107 : İnkılap Apartmanı, çatı kat planı, Gümüşsuyu.

Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

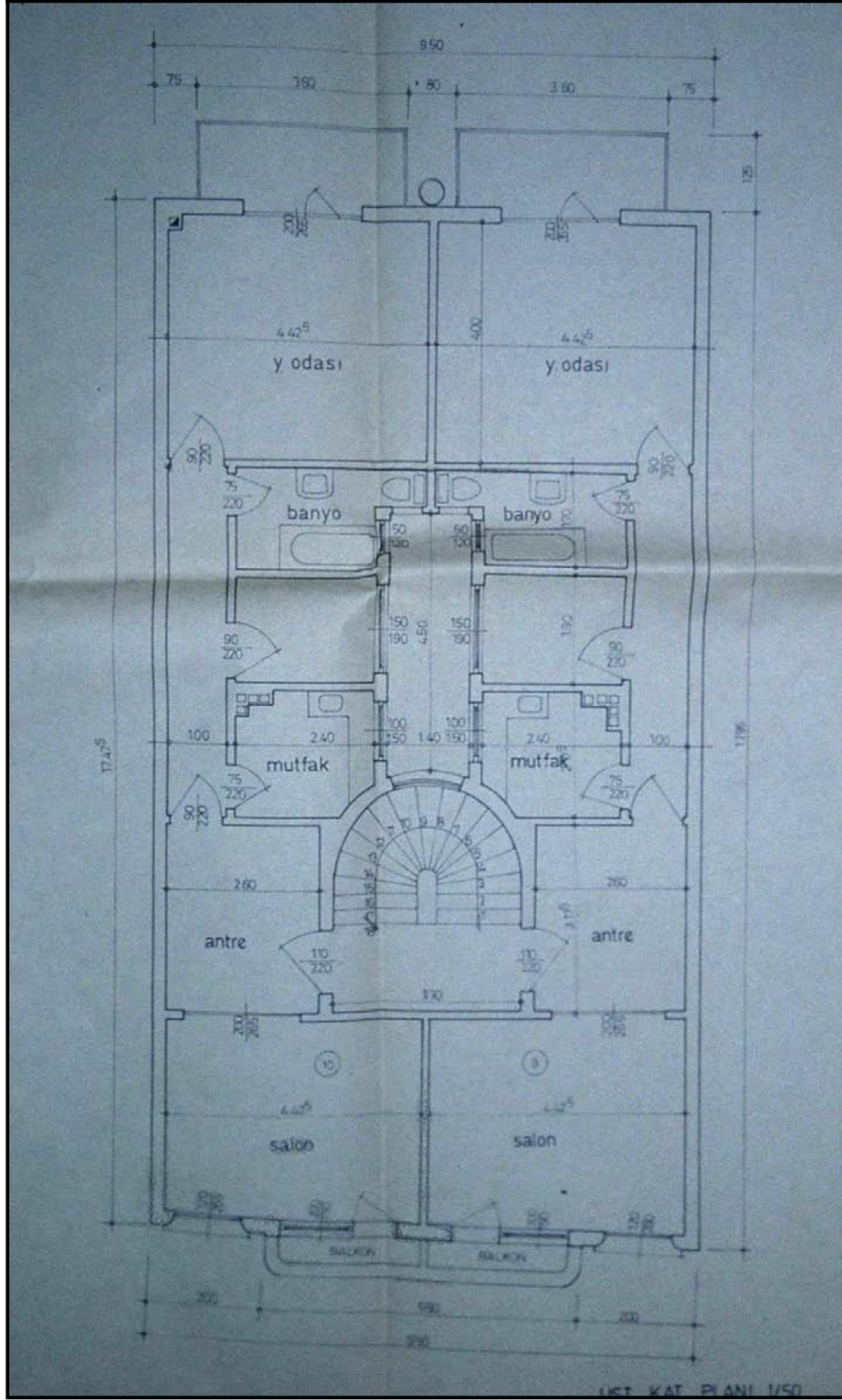

Plan 108 : Sümer Apartman›, bodrum kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

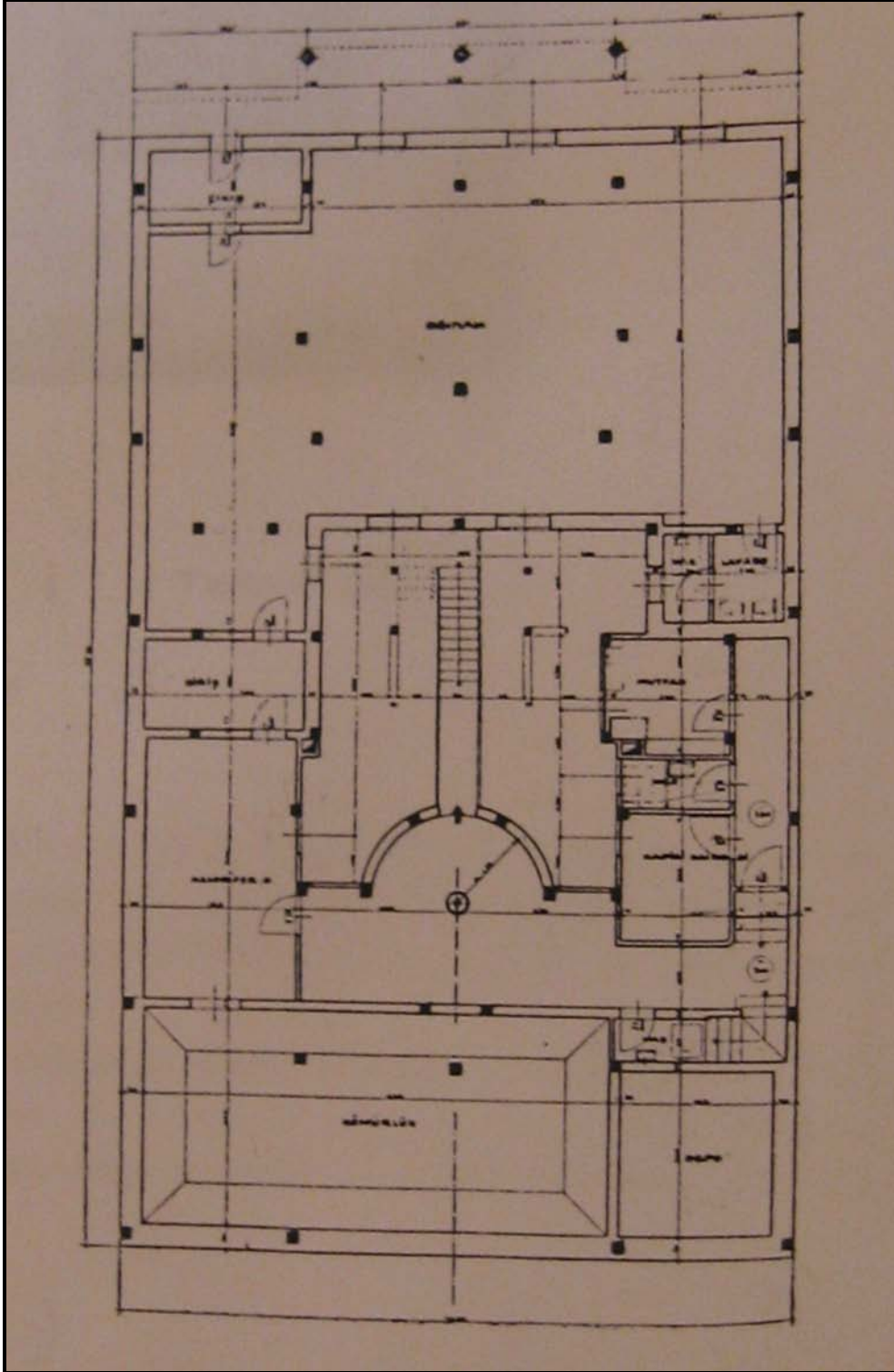

Plan 109 : Sümer Apartman›, zemin kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

Plan 110 : Sümer Apartman›, normal kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

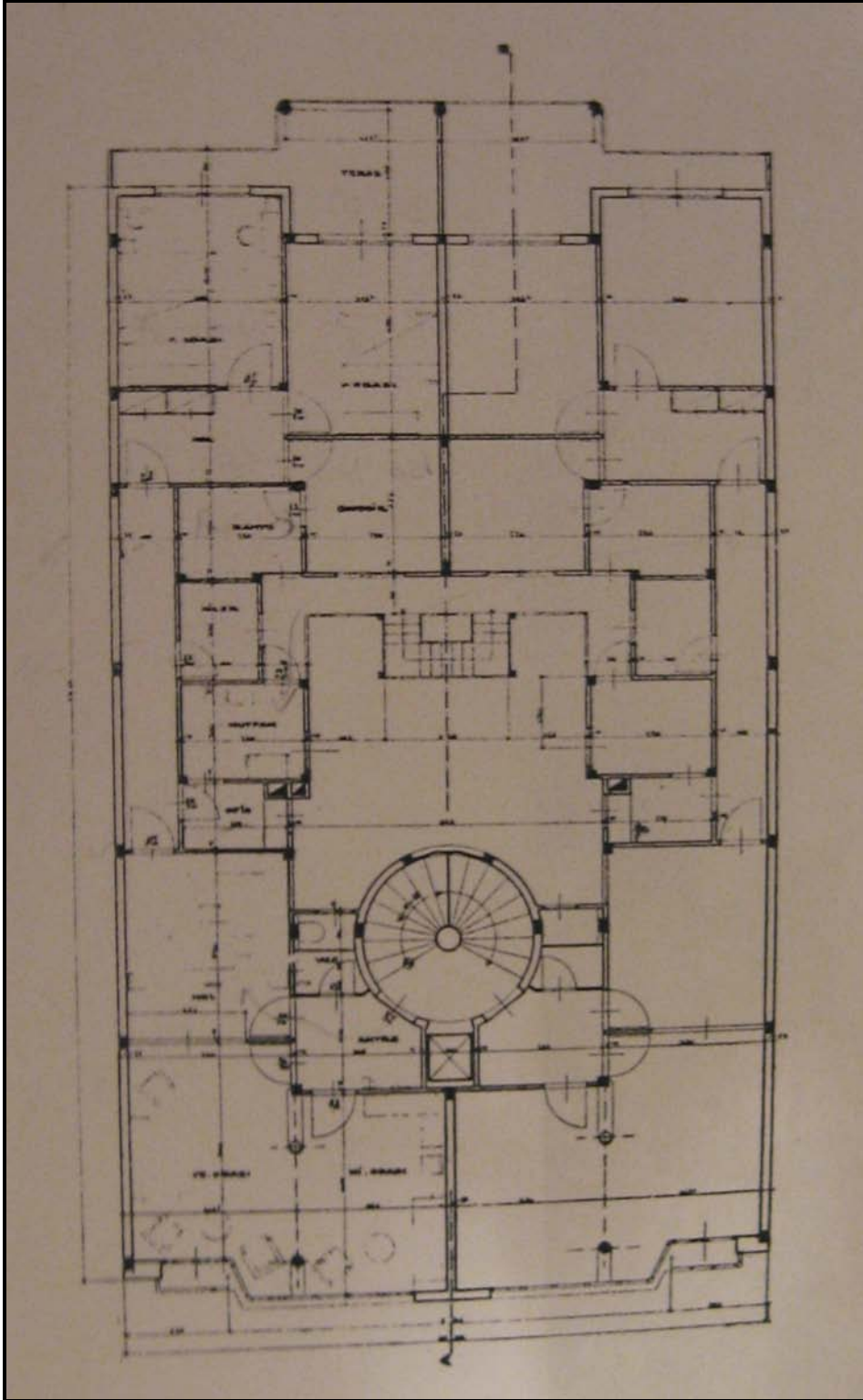

Plan 111 : Sümer Apartman›, dördüncü kat plan›, Talimhane.
Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden.

Plan 113 : Teşvikiye'de Kira Evi, bodrum kat planı.

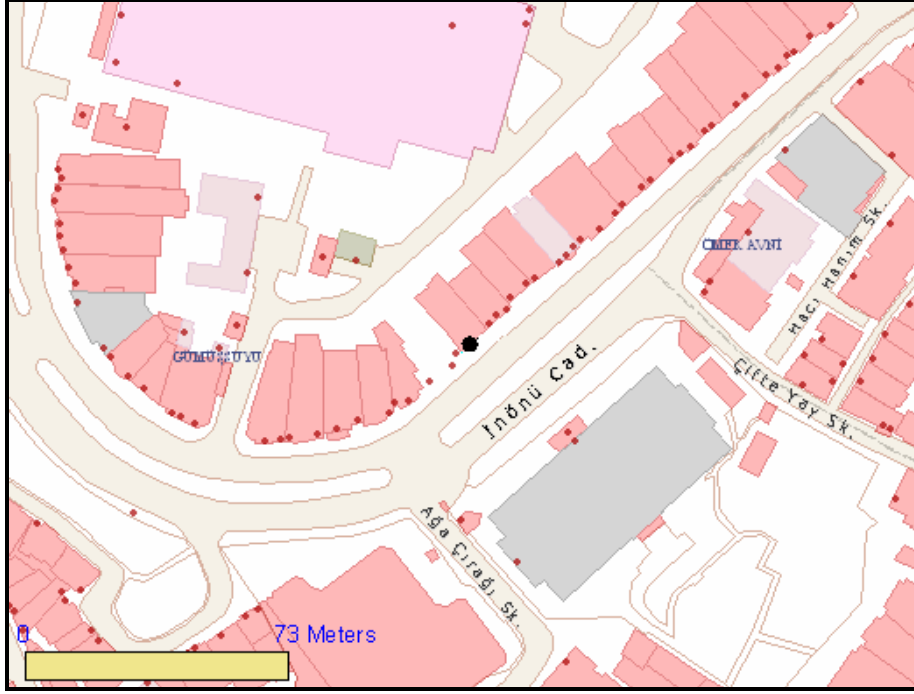
Nazif ASAL'dan.

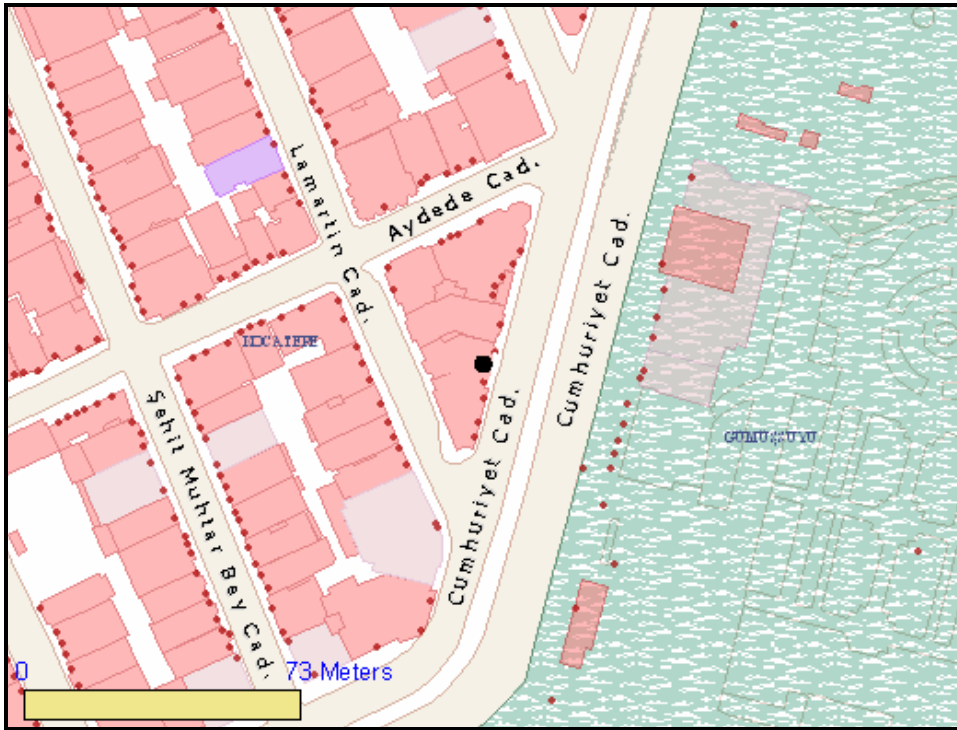
Plan 114 : Teşvikiye'de Kira Evi, normal kat planı.

Nazif ASAL'dan.

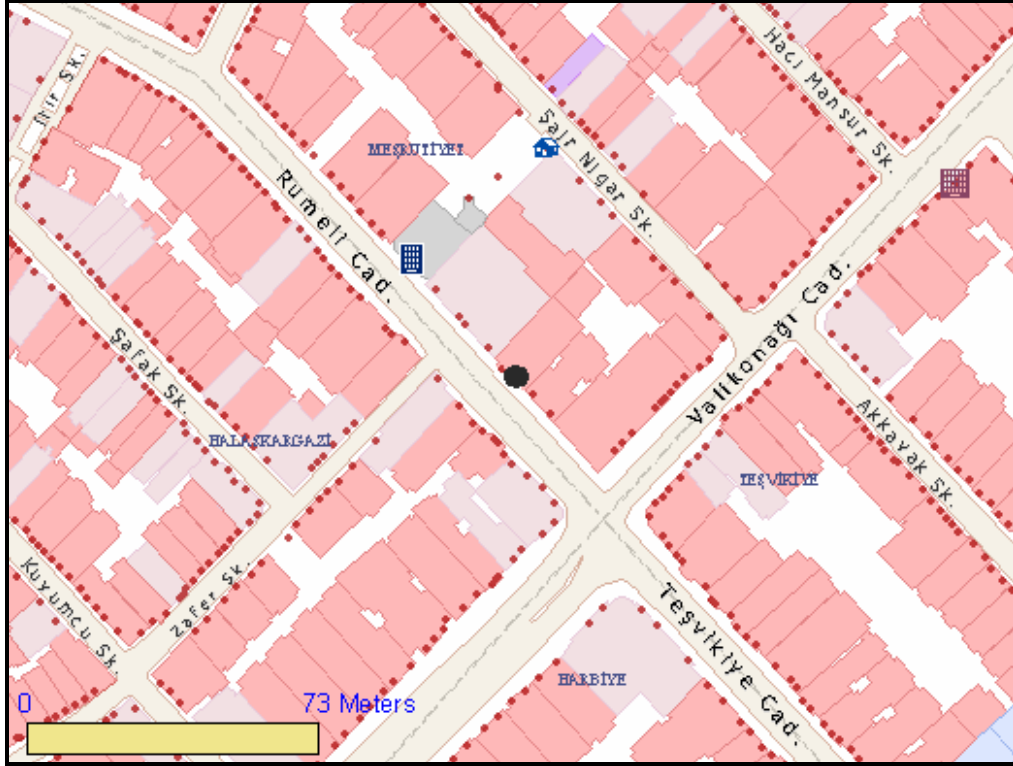
HARİTALAR

Harita 1 : Bosfor Apartmanı. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

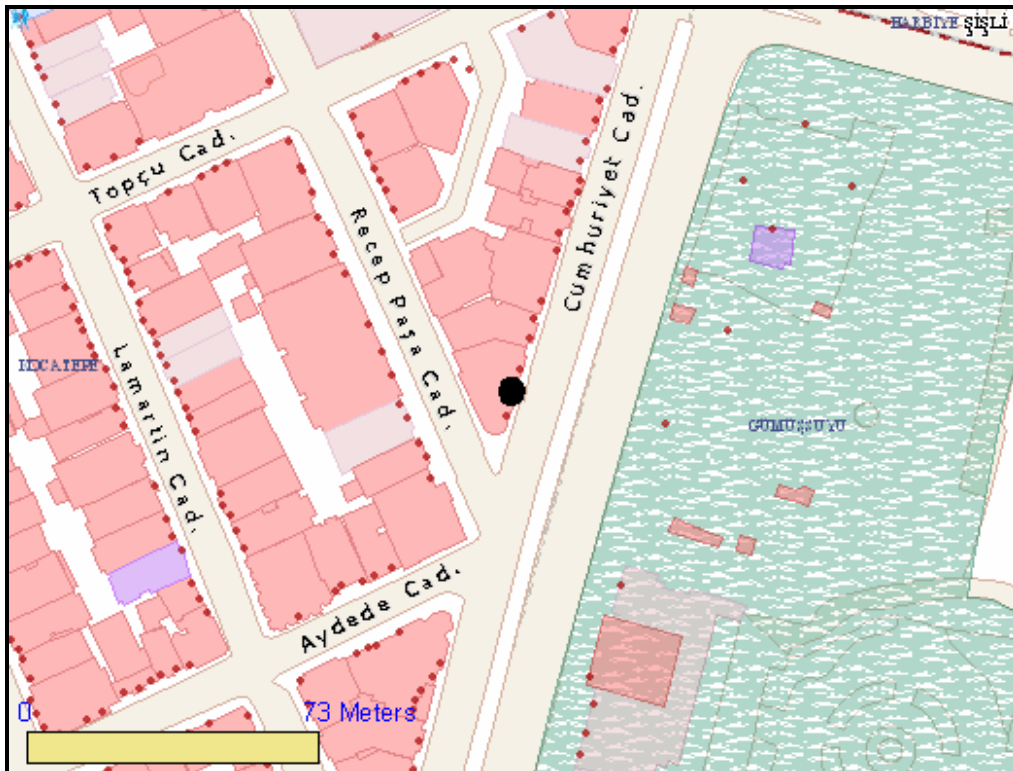

Harita 2 : İstiklâl Apartmanı. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

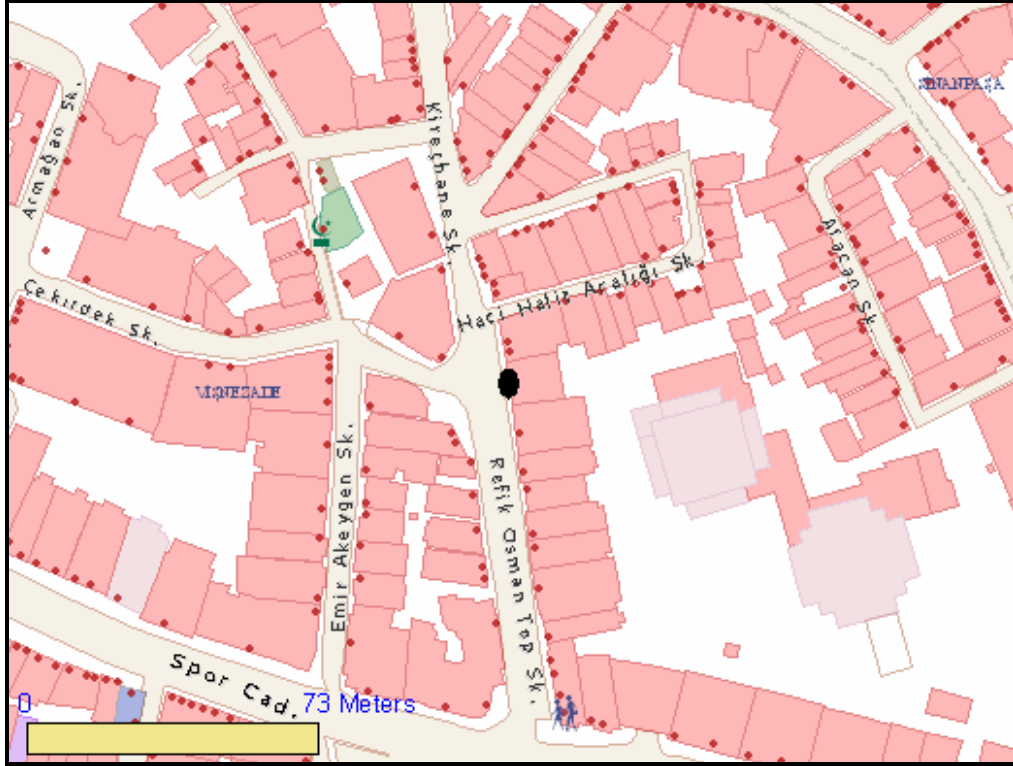
Harita 3 : Melek Apartmanı.

<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

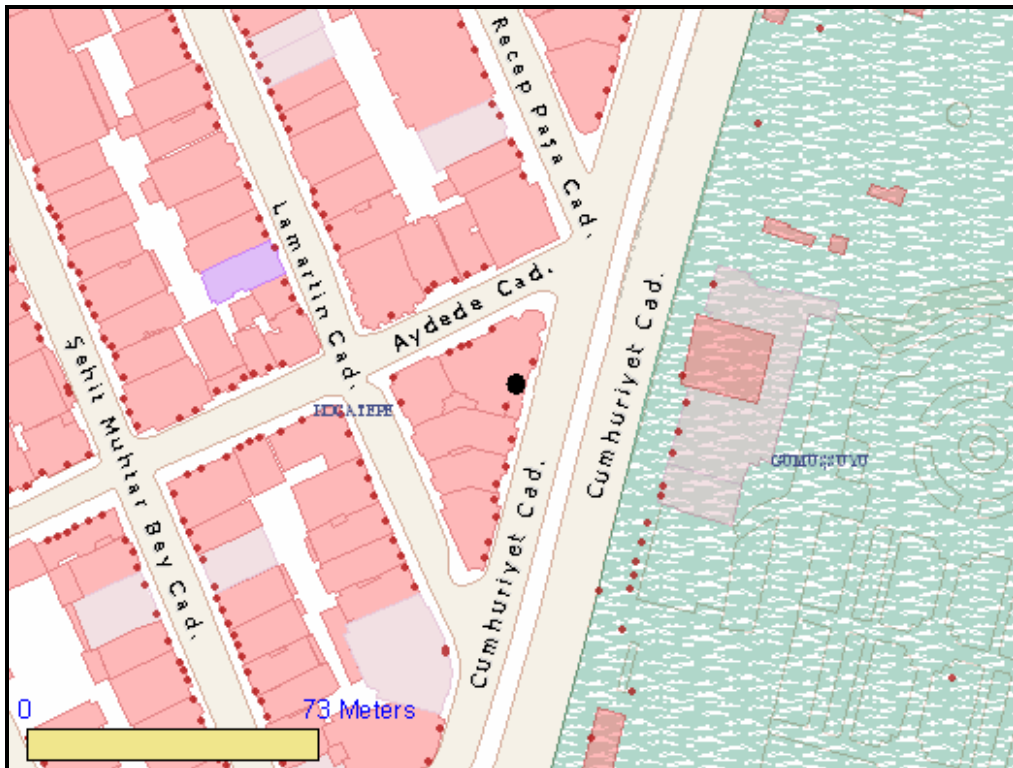

Harita 4 : Ceylan Apartmanı.

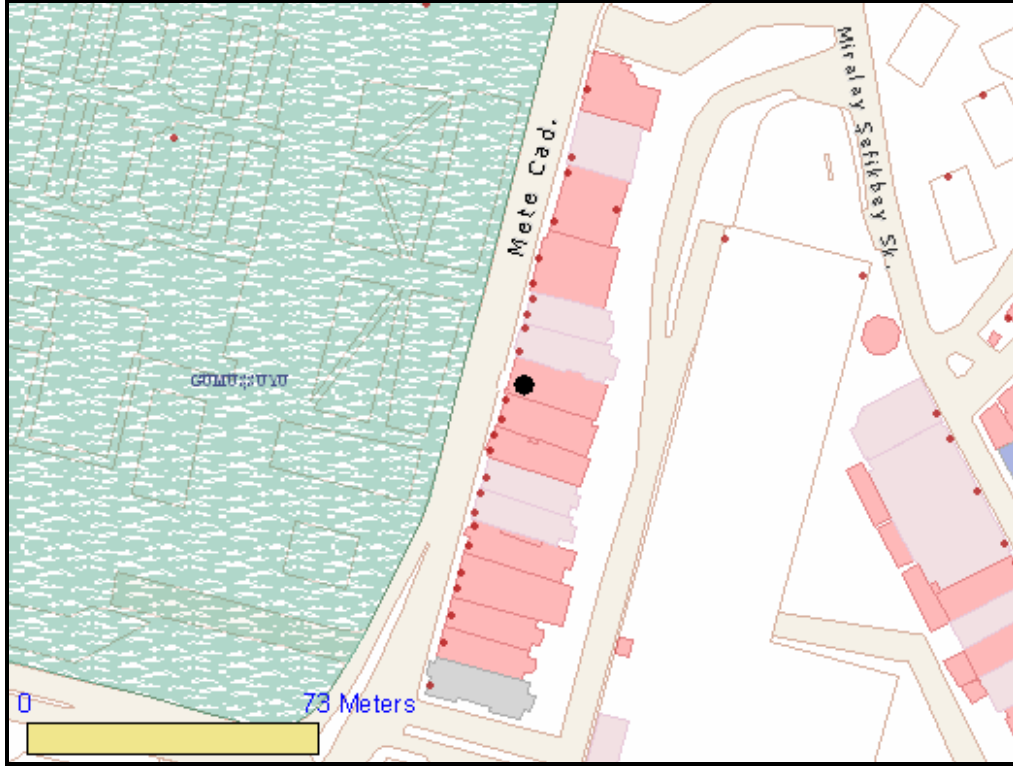
<http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

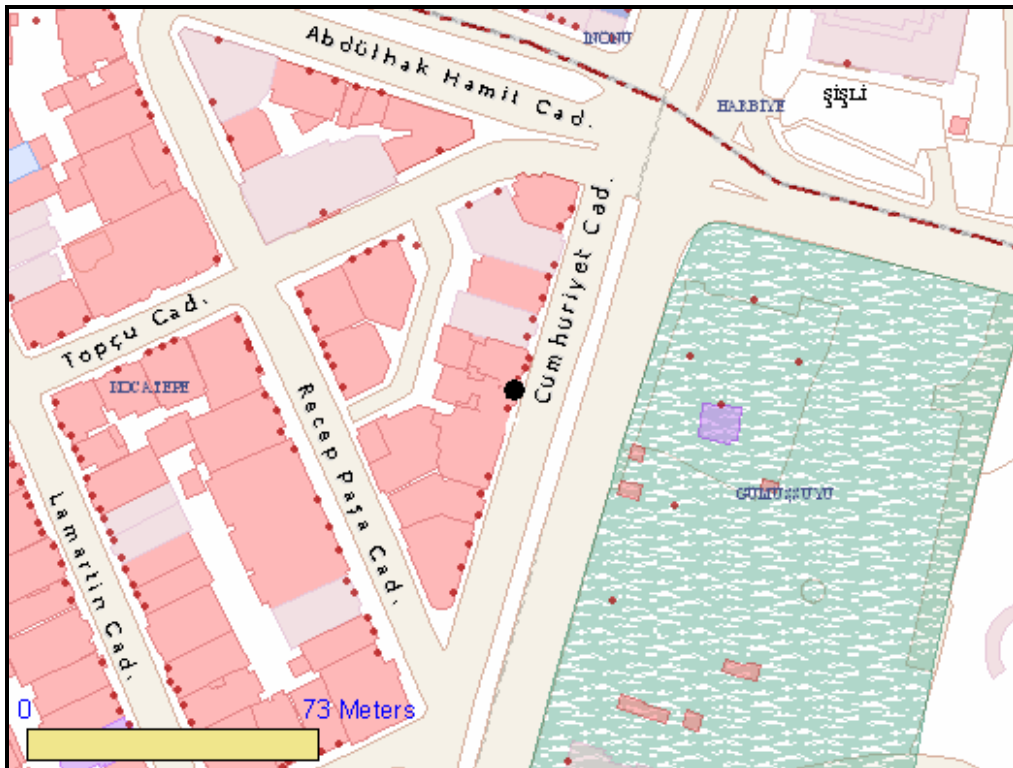
Harita 5 : Demir Apartman». <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

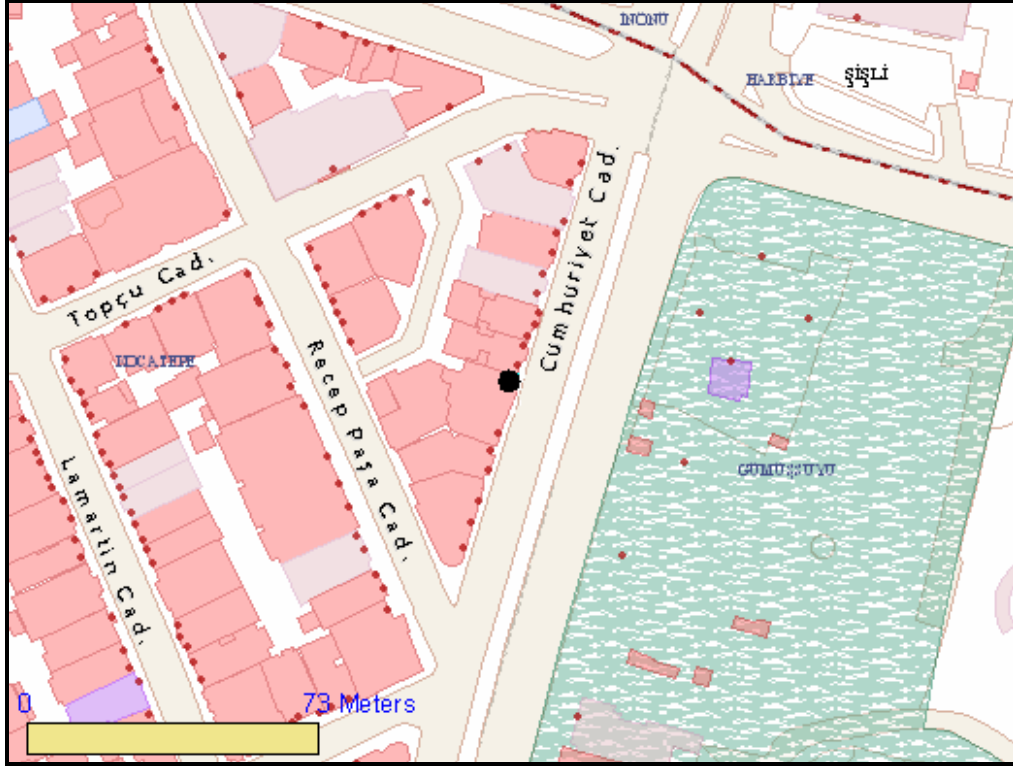
Harita 6 : Gezi Apartman». <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

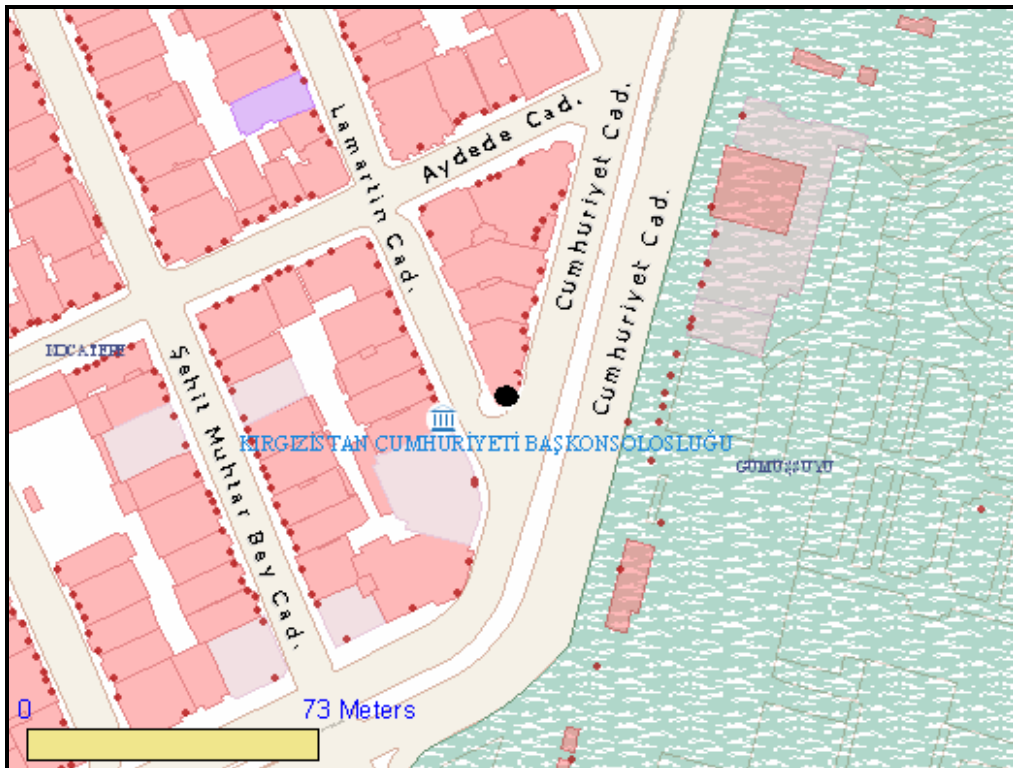
Harita 7 : Karaağaç Apartmanı. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

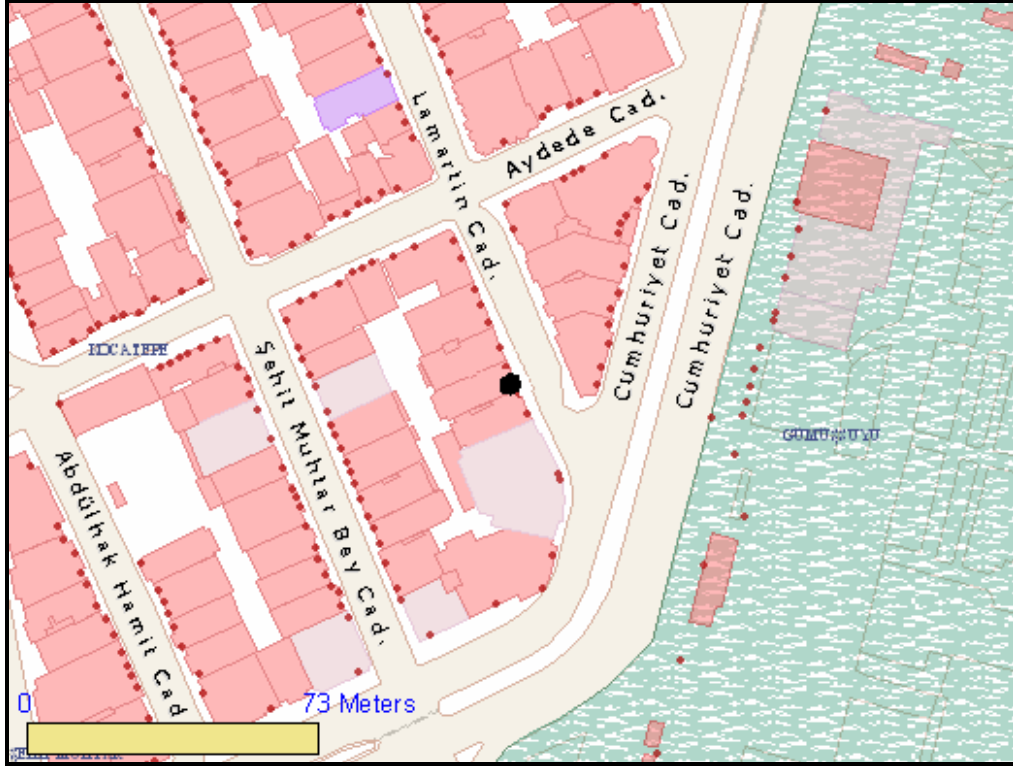
Harita 8 : Platin Apartmanı. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

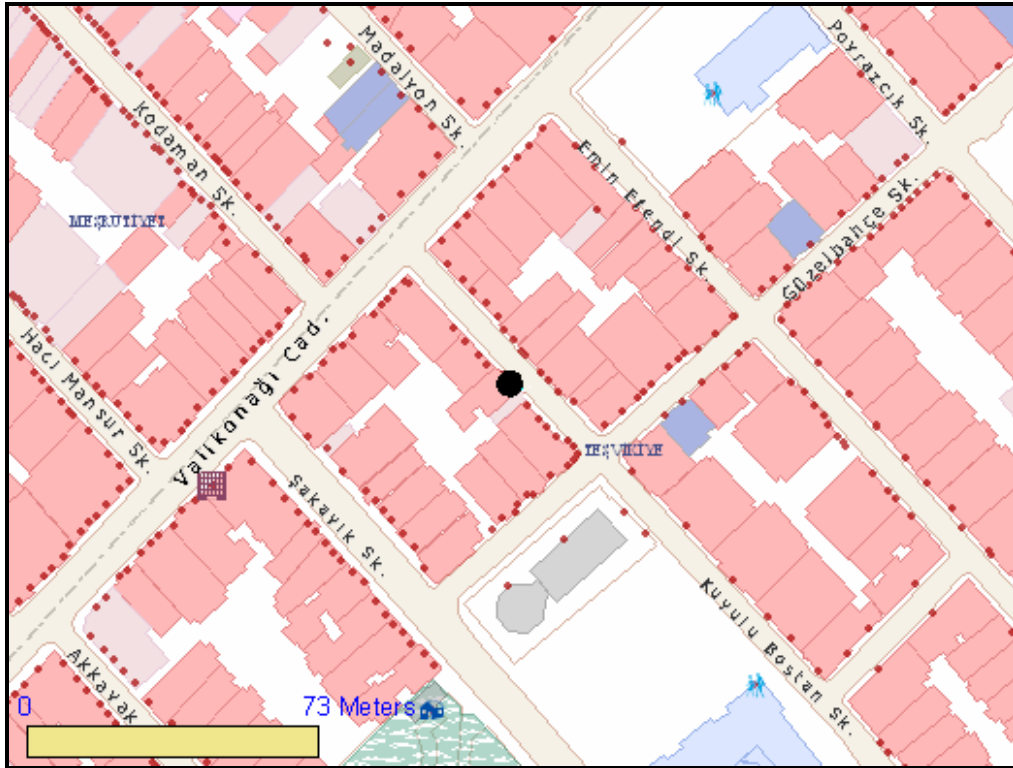
Harita 9 : Cumhuriyet Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

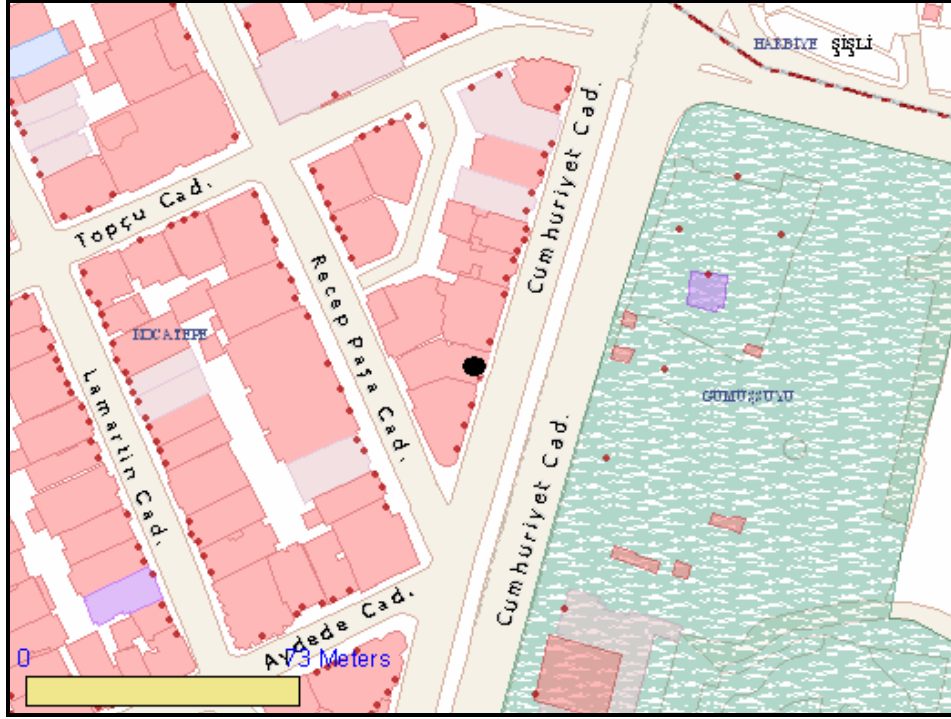
Harita 10 : Pertev Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

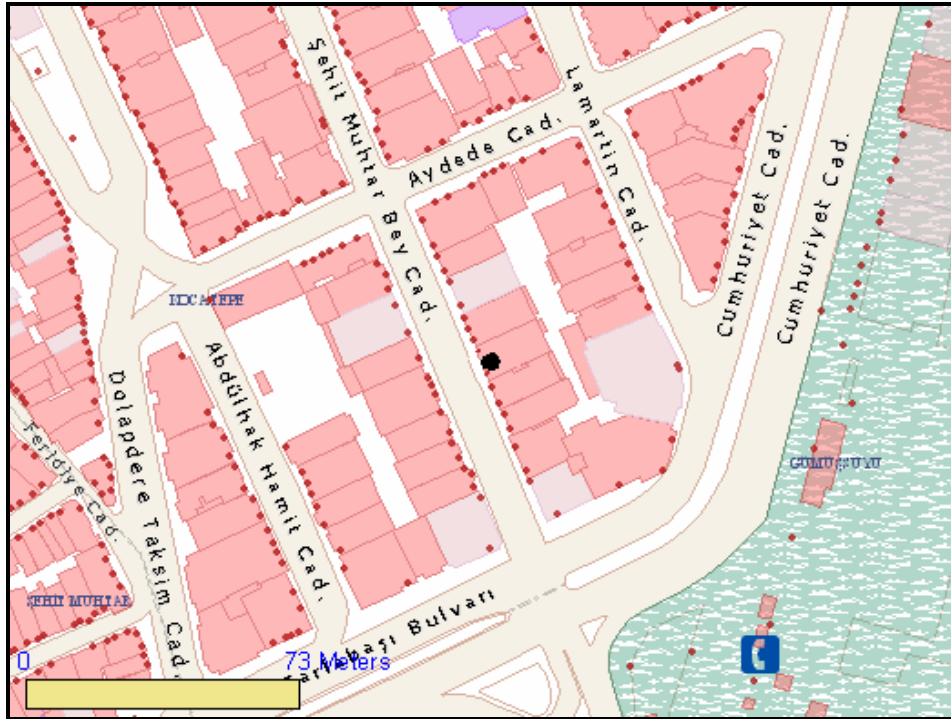
Harita 13 : Gevrek Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

Harita 14 : Göksun Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp>'den.

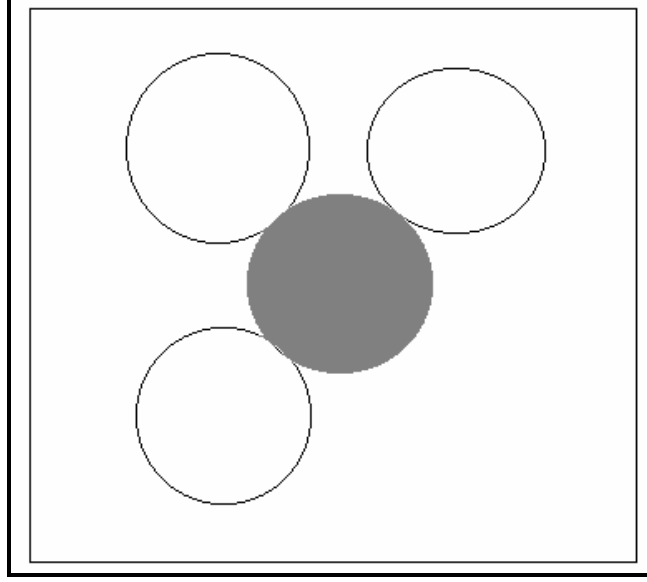

Harita 15 : İnkılap Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

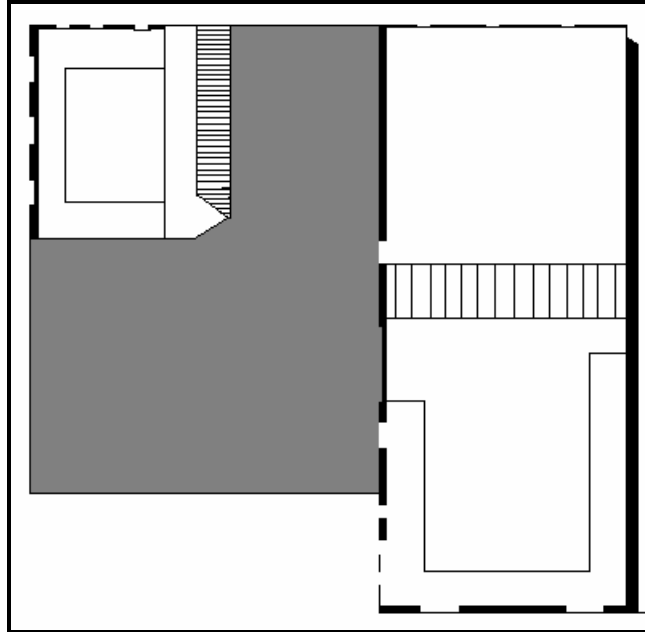
Harita 16 : Sümer Apartman›. <http://kentrehberi.ibb.gov.tr/Default.asp'den>.

ÇİZİMLER

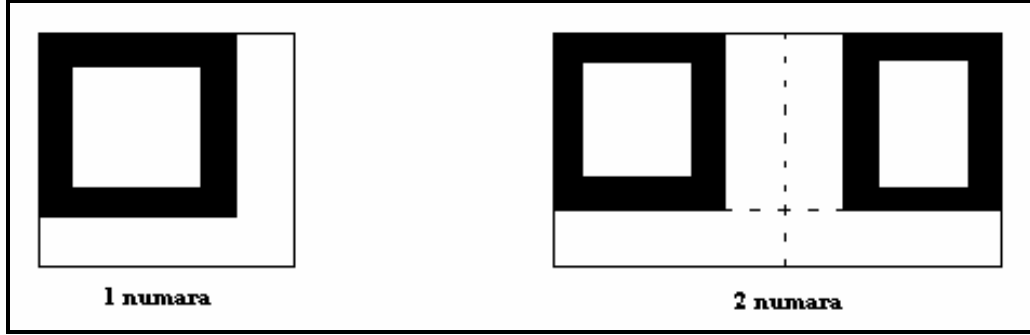
Çizim 1 : Birden çok çadırın yerleşim düzeni.

Önder KÜÇÜKERMEN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

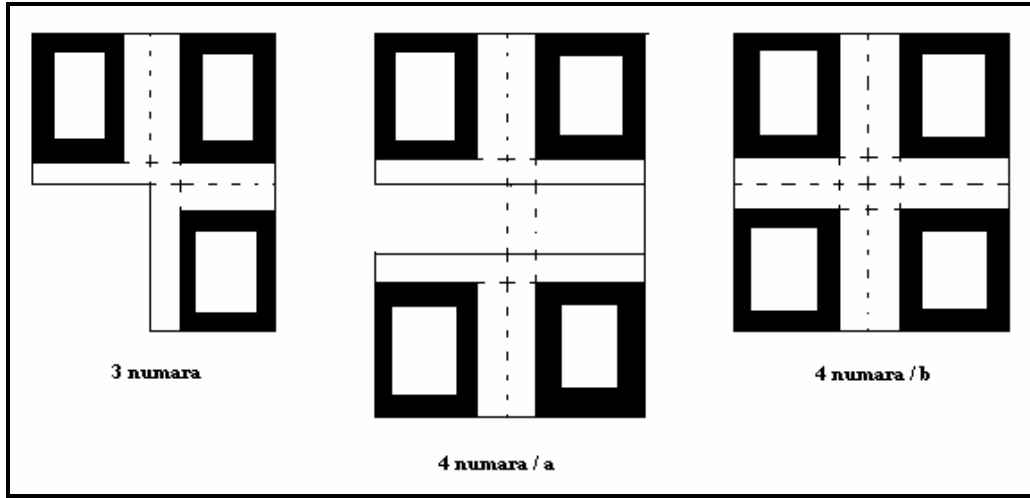
Çizim 2 : Basit ev plânı.

Önder KÜÇÜKERMEN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

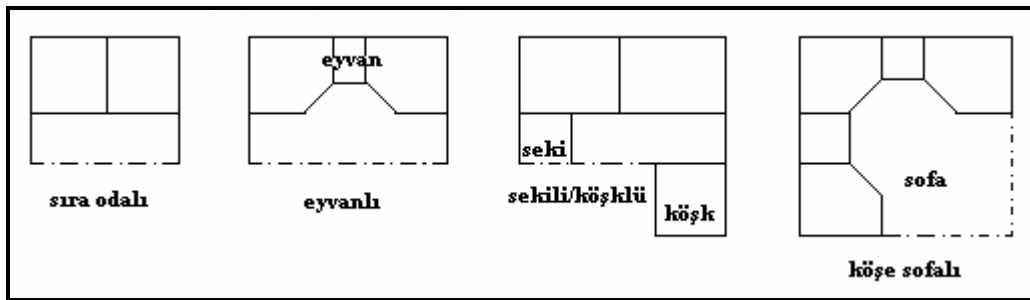
Çizim 3 : Tek odalı ve iki odalı ev plânı.

Önder KÜÇÜKERMEN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

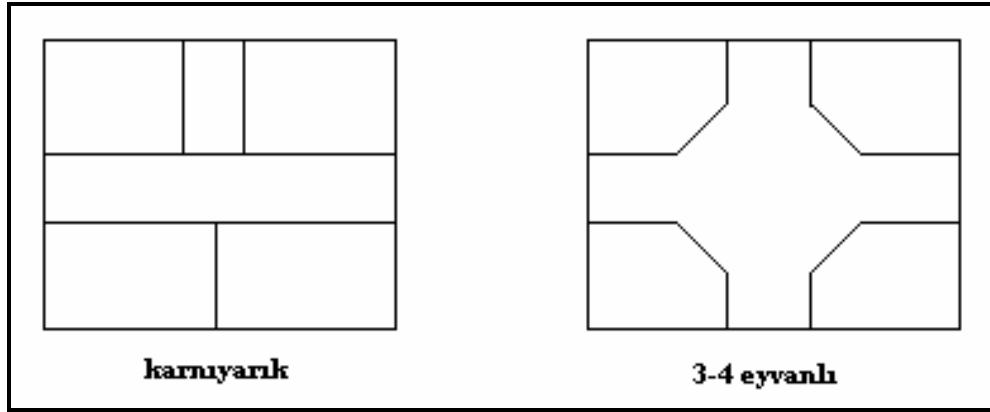
Çizim 4 : Oda sayısı 3 ve üzeri olan evlerin plânı.

Önder KÜÇÜKERMEN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

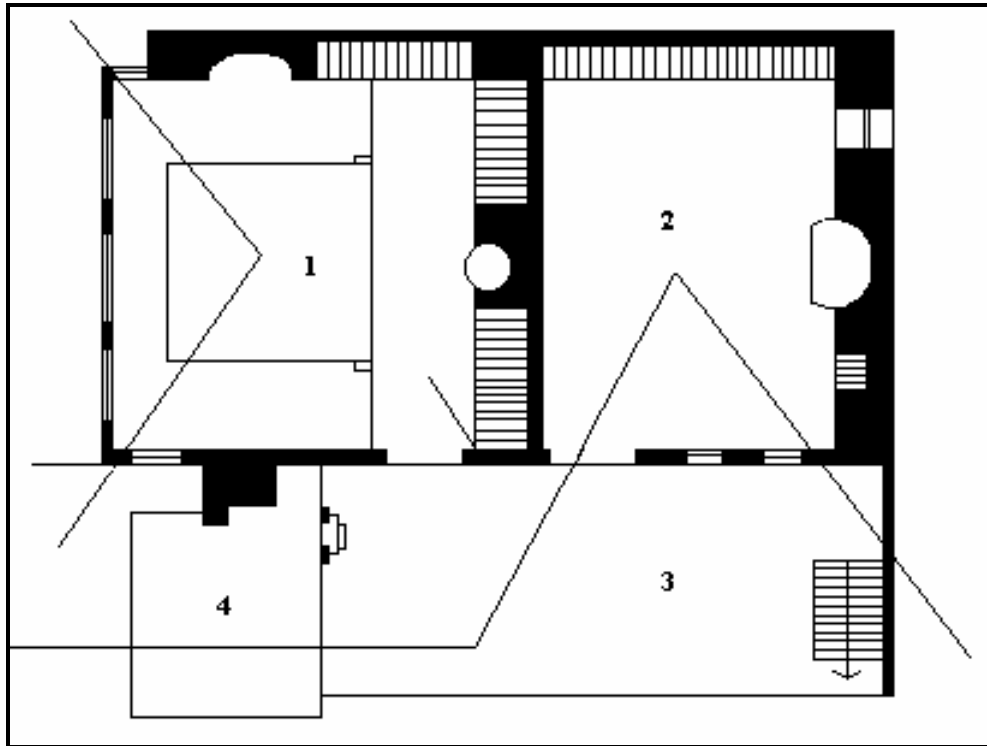

Çizim 5 : Dış / Açık Sofalı plân tipleri

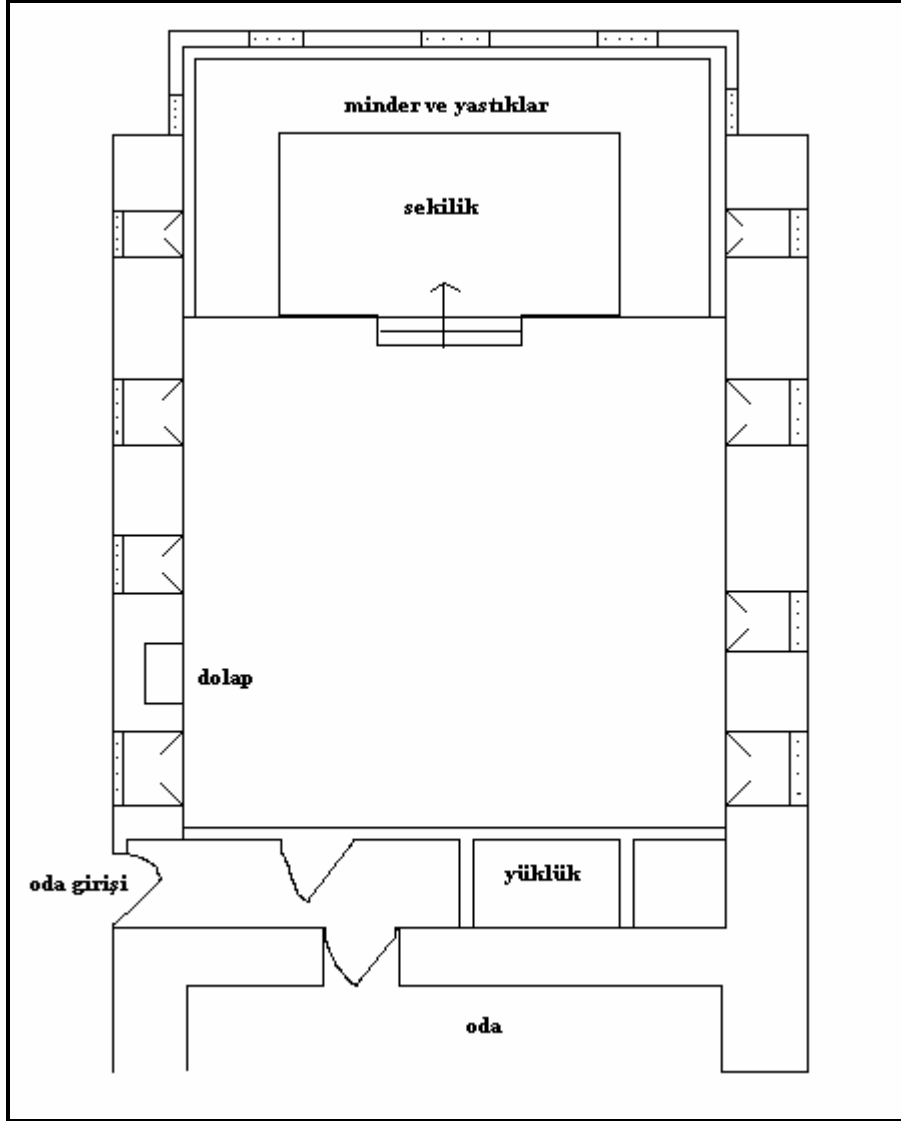
Reha GÜNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

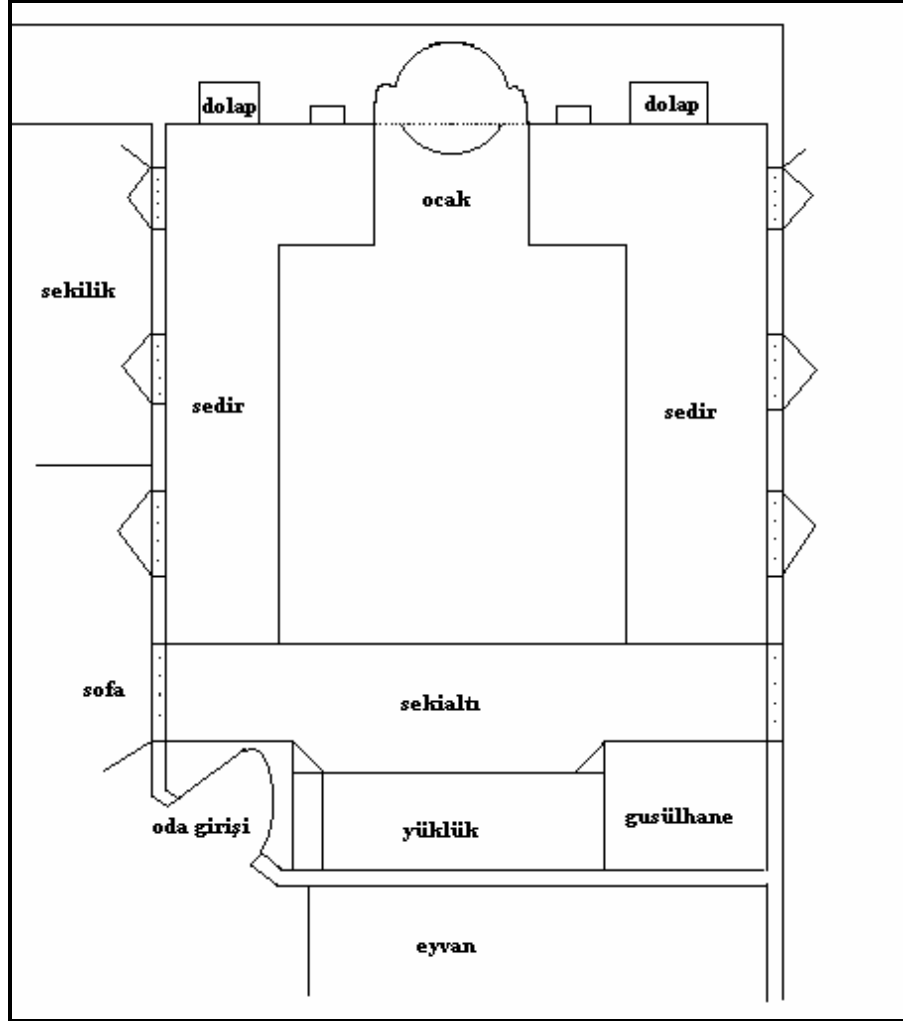
Çizim 6 : İç Sofalı ve Orta Sofalı plân tipleri
Reha GÜNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

Çizim 7 : Kış odalı ve sofalı geleneksel Türk evi plân tipi.
Önder KÜÇÜKERMEN – Ş. GÜNER'den (1973), Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

Çizim 8 : Geleneksel Türk evinde oda tefrişı.
Reha GÜNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

Çizim 9 : Geleneksel Türk evinde oda tefrişi.

Reha GÜNAY'dan, Çizim Derya ÖZAKBAŞ.

TABLOLAR

Seneler	Bina Sayıları
1928	691
1929	695
1930	825
1931	1289
1932	1473
1933	1179
1934	1225

Tablo 1

Seneler	Evler	Apartmanlar	Mağazalar	Diğer Binalar
1928	385	61	62	183
1929	399	68	69	159
1930	500	124	81	120
1931	808	224	90	167
1932	847	468	98	60
1933	872	160	95	52
1934	893	196	95	41

Tablo 2

Semtler	Evler	Apartmanlar	Diğer Yapılar	Toplam Bina Sayısı
Fatih	1989	16	216	2221
Beyoğlu	580	1070	291	1941
Eminönü	861	86	286	1233
Adalar	80	1	58	139
Bakırköy	57	36	23	116
Beşiktaş	143	78	30	251
Beykoz	96	5	115	216
Kadıköy	592	38	201	831
Sarıyer	121	6	112	239
Üsküdar	185	1	102	288

Tablo 3